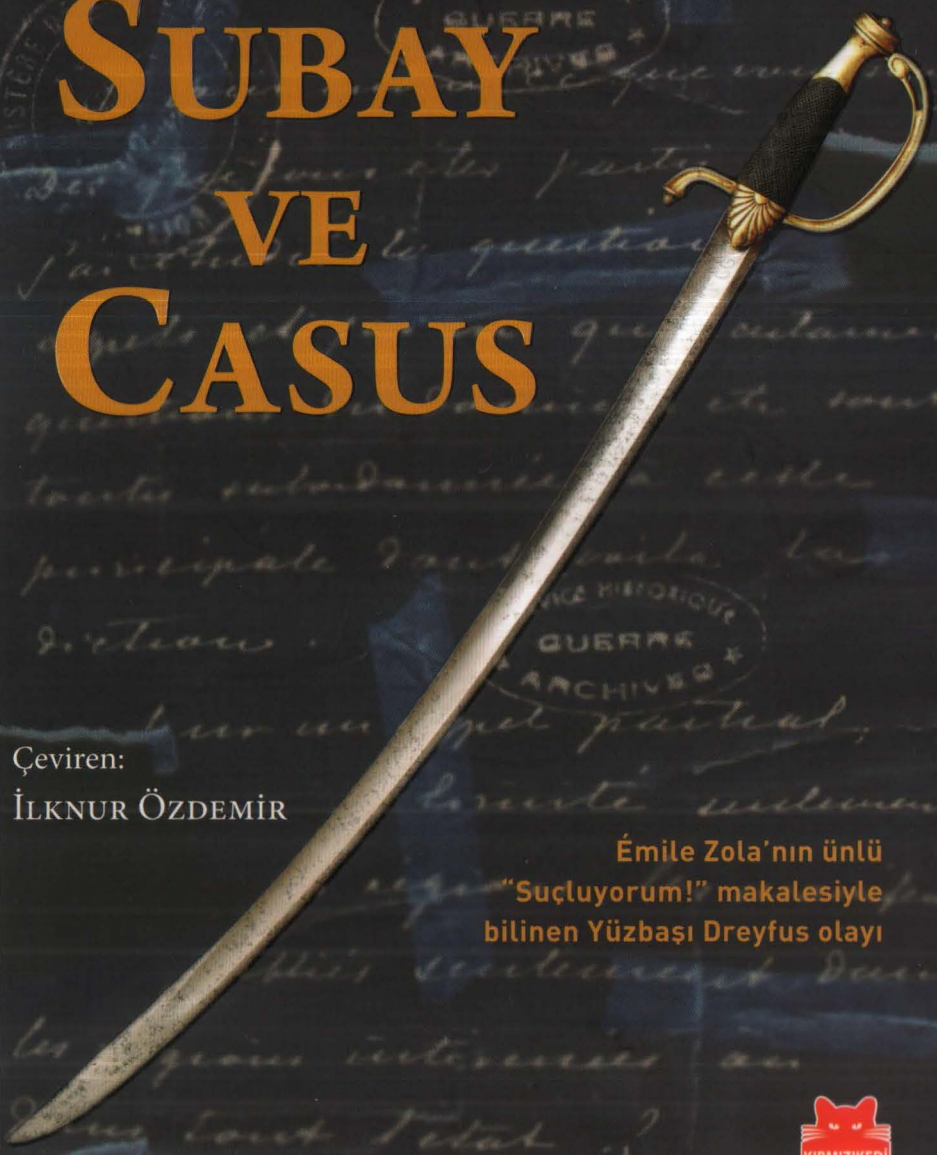
ROBERT HARRIS

SUBAY VE CASUS

Çeviren:
İLKNUR ÖZDEMİR

Émile Zola'nın ünlü
"Suçluyorum!" makalesiyle
bilinen Yüzbaşı Dreyfus olayı

KIRMIZIKEDİ

ROBERT HARRIS • SUBAY VE CASUS

KIRMIZIKEDİ

Robert Harris

1957 doğumlu İngiliz romancı Robert Harris, Cambridge Üniversitesi, Selwyn College'da İngiliz Edebiyatı Bölümü'nden mezun olduktan sonra BBC için çalıştı, çeşitli İngiliz gazetelerinde politika editörlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. 2003'te "Yılın Köşe Yazarı" dalında İngiliz Basın Ödülü'ne layık görüldü. İlerleyen yıllarda tarihsel roman türünde kitaplar yazmaya başladı. Birçoğu sinemaya uyarlanan yapıtları arasında *Hayalet Yazar*, yönetmen Roman Polanski tarafından filme çekildi. Kitapları otuz yedi dile çevrildi. Harris, eşi Gill Hornby ve çocuklarıyla birlikte West Berkshire'daki Kintbury kasabasında yaşıyor.

İlknur Özdemir

İstanbul'da doğdu. İstanbul Alman Lisesi'ni ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nü bitirdi. Almanca ve İngilizceden çok sayıda çevirisi ve *Senin Öykün Hangisi* adlı bir öykü kitabı vardır.

Başlıca çevirileri: Paul Auster: *Yalnızlığın Keşfi, Yanılsamalar Kitabı, New York Üçlemesi*; Gabriel García Márquez: *Şili'de Gizlice*; Heinrich Mann: *Mavi Melek*; Max Frisch: *Stiller*; J.M. Coetzee: *Utanç, Petersburglu Usta*; Michael Cunningham: *Saatler*; Günter Grass: *Yengeç Yürüyüşü, Soğanı Soyarken*; Hermann Hesse: *Klingsor'un Son Yazı*; Arundhati Roy: *Küçük Şeylerin Tanrısı*; Stefan Zweig: *Günlükler, Satranç*; Bruno Schulz: *Tarçın Dükkânları*; Ian McEwan: *Cumartesi, Sahilde*; Ingeborg Bachmann-Paul Celan: *Kalp Zamanı*; Edith Wharton: *Keyif Evi*; Umberto Eco: *Genç Bir Romancının İtirafları*; Virginia Woolf: *Varolma Anları, Mrs. Dalloway, Kendine Ait Bir Oda, Dalgalar, Dışa Yolculuk, Orlando*; Pascal Mercier: *Lizbon'a Gece Treni, Sahnede Ölüm*; Sarah Quigley: *Orkestra Şefi.*

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 594
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 68

Özgün adı: *An Officer and A Spy*

Subay ve Casus
Robert Harris
Çeviren: İlknur Özdemir

© Robert Harris, 2013
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2014

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir

Editör: İ. Utku Kavasoğlu
Son Okuma: Füsun Güler
Kapak Tasarımı: Yeşim Ercan Aydın
Grafik: Serap Bertay

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Mayıs 2016, İstanbul
ISBN: 978-605-9658-19-5
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL
Tel: 0212 412 17 77 Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com / www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap / twitter.com/krmzkedikitap
kirmizikediedebiyat.blogspot.com.tr
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Robert Harris

SUBAY VE CASUS

Çeviren: İlknur Özdemir

ROMAN

Gill'e

Yazarın Notu

Bu kitabın amacı, roman tekniğinden yararlanarak belki de tarihin en büyük politik skandalı ve adaletsizliği olan, 1890'larda Fransa'yı, sonra da bütün dünyayı tedirgin eden Dreyfus olayının gerçek hikâyesini anlatmaktır. Olay, Almanların Fransızları 1870 savaşında yenmesinden ve Alsace ile Lorraine bölgelerini işgalinden sadece yirmi beş yıl sonra meydana gelmiştir – Avrupa'nın güçler dengesinin üzerinde sismik bir şok etkisi yaratan bu işgal, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının da habercisidir.

Okuyacağınız sayfalardaki karakterlerin hiçbiri, en önemsiz olanları bile, bütünüyle kurgusal değildir ve olayların neredeyse tamamı, şu ya da bu biçimde, gerçek hayatta da yaşanmıştır.

Ancak doğal olarak, tarihi olayları romana dönüştürmek amacıyla basitleştirmek, bazı kişileri tamamıyla çıkarmak, dramatize etmek ve anlatıma pek çok kişisel ayrıntı katmak zorunda kaldım. Özellikle, Georges Picquart ne Dreyfus vakasının gizli bir raporunu tutmuş ne de böyle bir raporu, ölümünden yüz yıl sonraya kadar mühürlü kalması talimatıyla Cenevre'deki bir banka kasasına koymuştu.

Ama bir romancı farklı şeyler hayal edebilir.

Robert Harris
Bastille Günü, 2013

ROMANDAKİ KARAKTERLER

DREYFUS AİLESİ
Alfred Dreyfus
Lucie Dreyfus, eşi
Mathieu Dreyfus, erkek kardeşi
Pierre ve Jeanne Dreyfus, çocukları

ORDU
General Auguste Mercier, Savaş Bakanı, 1893-95
General Jean-Baptiste Billot, Savaş Bakanı, 1896-98
General Raoul le Mouton de Boisdeffre, Genelkurmay Başkanı
General Charles-Arthur Gonse, İkinci Şube Başkanı (İstihbarat)
General Georges Gabriel de Pellieux, Ordu Komutanı, Seine Departmanı
Albay Armand du Paty de Clam
Albay Foucault, Berlin Askeri Ataşesi
Binbaşı Charles Ferdinand Walsin Esterhazy, 74. Piyade Alayı

İSTATİSTİK ŞUBESİ
Albay Jean Sandherr, Daire Başkanı, 1887-95
Albay Georges Picquart, Daire Başkanı, 1895-97
Binbaşı Hubert-Joseph Henry
Yüzbaşı Jules-Maximillien Lauth
Yüzbaşı Junck
Yüzbaşı Valdant
Felix Gribelin, arşiv memuru
Madam Marie Bastian, ajan

SÛRETÉ (SİVİL POLİS)
François Guénée
Jean-Alfred Desvernine
Louis Tomps

ELYAZISI UZMANI
Alphonse Bertillon

HUKUKÇULAR

Louis Leblois, Picquart'ın arkadaşı ve avukatı
Fernand Labori, Zola'nın, Picquart ve Alfred Dreyfus'ün avukatı
Edgar Demange, Alfred Dreyfus'ün avukatı
Paul Bertulus, sulh yargıcı

GEORGES PICQUART'IN ARKADAŞLARI

Pauline Monnier
Blanche de Comminges ve ailesi
Louis ve Martha Leblois, Alsace'lı arkadaşları
Edmond ve Jeanne Gast, kuzenleri
Anna ve Jules Gay, kız kardeşi ve enişte si
Germain Ducasse, arkadaşı ve hamisi
Major Albert Curé, eski asker arkadaşı

DİPLOMATLAR

Albay Maximilian von Schwartzkoppen, Alman askeri ataşesi
Binbaşı Alessandro Panizzardi, İtalyan askeri ataşesi

"DREYFUS YANDAŞLARI"

Émile Zola
Georges Clemenceau, politikacı ve gazete yayın yönetmeni
Albert Clemenceau, avukat
Auguste Scheurer-Kestner, Başkan Vekili, Fransız Senatosu
Jean Jaurès, Fransız sosyalistlerinin lideri
Joseph Reinach, politikacı ve yazar
Arthur Ranc, politikacı
Bernard Lazare, yazar

Birinci Bölüm

1

"Binbaşı Picquart Savaş Bakanı'nı görecek..."

Rue Saint-Dominique'teki nöbetçi, kapıyı açmak için kulübesinden çıkıyor, etrafımda burgaçlanan karın içinden, rüzgârlı avluyu koşarak geçip hôtel de Brienne'in sıcak lobisine giriyorum, Cumhuriyet Muhafızlarından genç, yakışıklı bir yüzbaşı ayağa kalkıp beni selamlıyor. Daha da telaşlı bir sesle tekrarlıyorum: "Binbaşı Picquart Savaş Bakanı'nı görecek!.."

Yüzbaşı önde ben arkada, bakanın resmi ikametgâhının siyah-beyaz mermer zemininde uygun adım yürüyoruz, kavisli merdivenden çıkıp Güneş Kral Louis döneminden kalma gümüş zırhların, bir İmparatorluk kitsch'i olan o berbat parçanın, David'in "Grand-Saint-Bernard Boğazı'nda Alpler'i Aşan Napoléon" tablosunun önünden geçip birinci kata varıyor, bahçeye bakan bir pencerenin önünde duruyoruz, yüzbaşı gelişimi bildirmek için yanımdan ayrılıyor, az bulunur ve çok güzel bir şeyi seyretmem için beni birkaç dakika yalnız bırakıyor: Bir kış sabahı bir şehrin ortasında karın sessizleştirdiği bir bahçeyi. Savaş Bakanlığı'nın, ağaçların arasında sarı sarı parıldayan elektrikli lamba ışıklarının bile büyülü bir görünümü var.

"General Mercier sizi bekliyor, Binbaşı."

Bakanın çalışma odası oldukça büyük, duvarları açık mavi kaplamalı, beyazlamış çimenlere bakan çifte balkonu var. Savaş Bakanlığı'nın en kıdemli memurları olan, siyah üniformalı iki yaşlı adam şöminenin önünde durmuş, bacaklarının arkasını ısıtıyorlar. Biri, General Raoul le Mouton de Boisdeffre, Genelkurmay Başkanı, Rusya konusunda uzman, yeni çarla aramızda filizlenen ittifakın mimarı, İmparatorluk sarayında öyle çok zaman geçirmiş ki sert sakallı bir Rus kontuna benzemeye başlamış. Yaşça ondan biraz daha büyük olan, altmışında görünen diğeri, bizzat Savaş Bakanı, General Auguste Mercier.

Halının ortasına kadar yürüyüp asker selamı veriyorum.

Mercier'nin tuhaf bir şekilde buruşuk ve ifadesiz bir yüzü var, deri bir maskeye benziyor. Ara sıra, o maskenin daracık göz deliklerinden bakan başka bir adamın beni gözlediği gibi garip bir yanılsamaya kapılıyorum. Sakin sesiyle, "Evet, Binbaşı Picquart, pek uzun sürmedi," diyor, "ne zaman bitti?"

"Yarım saat önce, General."

"Demek tamamıyla bitti?"

Başımla doğruluyorum. "Bitti."

Ve böylece başlıyor.

"Gelin, şöminenin başına oturun," diye talimat veriyor Bakan. Sesi her zamanki gibi sakin. Yaldızlı bir koltuğu işaret ediyor. "Yanaştırın. Paltonuzu çıkarın. Bize olanları anlatın."

Koltuğunun ucuna ilişiyor, beklentiyle oturuyor: Öne eğiliyor, ellerini kavuşturuyor, dirseklerinden aşağısını dizlerine dayıyor. Protokol işleri, onun sabahki gösteriye bizzat katılmasını engellemiş. Kendi gösterisini kaçıran bir emprezaryo konumunda. Ayrıntılar için yanıp tutuşuyor: işin içyüzü, gözlemler, renkler.

"Önce, sokaklardaki hava nasıldı?"

"Bana kalırsa... umutlu bir hava vardı."

Şafak sökmeden önceki karanlıkta, École Militaire'e[1] gitmek üzere evimden nasıl çıktığımı, en azından ilk başta sokaklarda, cumartesi günü olduğundan –"yani Yahudilerin Şabatı," diye sözümü kesiyor Mercier, belli belirsiz gülümseyerek– nasıl alışılmadık bir sessizlik hüküm sürdüğünü, dondurucu bir soğuk hissedildiğini anlatıyorum. Aslında dile getirmiyorum ama, rue Boissière ve avenue du Trocadéro'nun kasvetli kaldırımlarında yürürken bakanın büyük gösterisinin sonunda fiyaskoya dönüşüp dönüşmeyeceğini düşünmeye başlamıştım. Ama sonra pont de l'Alma'ya ulaştım ve gölgelere karışmış kalabalıkların Seine'in karanlık sularının karşı yakasına geçmelerine bakarken Mercier'nin bunca zamandır bilmiş olması gereken şeyi anladım: İnsanın, bir başkasının aşağılanmasını gözleme içgüdüsü, en acı soğuğa karşı bile yeterli yalıtımı hep sağlar.

1 (Fr.) Harp Okulu (ç.n.)

Nehrin üzerinden ve avenue Bosquet'den geçerek güney yönüne akan insanlara katıldım –öyle çok insan vardı ki tahta kaldırımlardan sokağa taşıyorlardı. Bana bir yarış alanındaki kalabalığı hatırlattılar– aynı ortak beklenti duygusu, sınıfsız zevkin ortak seyri duygusu vardı. Gazete satıcıları bir oraya bir buraya giderek sabah baskılarını satıyorlardı. Yol kenarındaki mangallardan kızaran kestanelerin mis gibi kokusu yükseliyordu.

Bulvarın sonunda kalabalıktan ayrıldım, karşıya geçip bir yıl öncesine kadar topografi öğretmeni olarak çalıştığım École Militaire'e doğru yürüdüm. Kalabalık yanımdan akın akın geçip place de Fontenoy'daki resmi toplanma noktasına doğru ilerledi. Hava aydınlanmaya başlıyordu. École, davulların ve borazanların, at nallarının ve küfürlerin, bağırılan talimatların, yere sert basan çizmelerin sesleriyle çınlıyordu. Paris'te bulunan dokuz piyade alayının her birine töreni izlemeleri için iki bölük asker göndermesi talimatı verilmişti, biri deneyimli askerlerden oluşacaktı, öteki acemi askerlerden, ki Mercier onların maneviyatlarının bu örnekten yararlanacağını hissediyordu. Büyük salonlardan geçip cour Morland'a[1] girdiğimde binlercesi donmuş toprağın üzerinde toplanıyordu.

Hiçbir zaman halkın önünde gerçekleşen bir idama tanık olmadım, o özel atmosferi tatmadım, ancak o sabah École'de yapılana benzer bir şey olduğunu sanıyorum. Cour Morland'ın genişliği büyük bir gösteri için uygun sahneyi sağlıyordu. Uzaklarda, parmaklıkların ötesinde, yarım daire şeklindeki place de Fontenoy'da, bir sıra siyah üniformalı polisin arkasında pembe yüzlerden oluşan, mırıldanan büyük bir deniz kıpırdıyordu. Alanın her santimetrekaresi doluydu. İnsanlar bankların üzerinde, arabaların ve otobüslerin tepesinde ayakta duruyorlardı; ağaçların dallarına oturmuşlardı; hatta adamın biri 1870 savaş anıtının tepesine tırmanmayı becermişti.

Bütün bunları yutarcasına dinleyen Mercier, "Sizin tahmininize göre kaç kişi vardı orada?" diye soruyor.

1 Harp okulunun kuzeybatıya bakan büyük avlusu. (ç.n.)

"Emniyet Müdürü yirmi bin kişi olduğundan emin."

"Sahi mi?" Bakan, beklediğimden daha az etkilenmiş görünüyor. "İlk başta bu törenin Longchamps'da yapılmasını istemiştim, biliyor musunuz? Yarış pisti *elli* bin kişi alabiliyor."

Boisdeffre, pohpohlarcasına, "Anladığım kadarıyla siz de bu alanı doldurabilirmişsiniz," dedi.

"Elbette doldurabilirdik! Ama İçişleri Bakanı halk arasında kargaşa çıkması tehlikesi olduğunu söyledi. Bense kalabalık ne kadar büyük olursa alınacak ders o kadar sağlam olur diyorum."

Yine de, yirmi bin kişi epeyce çoktu benim gözümde. Kalabalığın sesi boğuk ama tekinsizdi, tıpkı geçici olarak sakin duran ama bir anda tehlikeli olabilecek güçlü bir hayvanın soluk alıp verişi gibiydi. Sekizden hemen önce bir süvari birliği göründü, kalabalığın ön tarafında ilerledi ve hayvan ansızın kıpırdamaya başladı, çünkü atlıların arasında dört atın çektiği siyah bir hapishane arabası görünmüştü. Bir dalga gibi kabaran yuhalamalar arabanın üzerine aktı. Kortej yavaşladı, bir kapı açıldı, araba ve muhafızları parke taşlarının üzerinde takırdayarak École'e girdiler.

Onların içerlerdeki bir avluda gözden kaybolmalarını izlerken yakınımda duran bir adam, "Bakınız Binbaşı Picquart," dedi, "Romalılar aslanların önüne Hıristiyanları atarlardı; biz Yahudileri atıyoruz. Sanırım ilerleme denen şey bu."

Kalın bir palto giymiş, yakasını kaldırmıştı, boynunda gri bir atkı vardı, şapkasını gözlerinin üzerine kadar indirmişti. Onu önce sesinden tanıdım, sonra da bedeninin istemsizce sarsılmasından.

Selam verdim. "Albay Sandherr."

"Nerede durup izleyeceksiniz gösteriyi?" diye sordu Albay Sandherr.

"Hiç düşünmedim."

"Bana ve adamlarıma katılırsanız memnun olurum."

"Şeref duyarım. Ama önce her şeyin Bakan'ın talimatlarına göre yürüyüp yürümediğini kontrol etmeliyim."

"İşlerinizi bitirince bizi şu karşıda bulabilirsiniz." Cour

Morland'ın karşı tarafını işaret etti titreyen eliyle. "Oradan iyi görebilirsiniz."

İşlerim! Şimdi düşününce acaba alay mı etti diyorum. Tutuklunun, Cumhuriyet Muhafızlarından Yüzbaşı Lebrun-Renault'nun gözetiminde bulunduğu garnizon bürosuna gittim. Mahkûmu bir kez daha görmeyi arzulamıyordum. Sadece iki yıl önce, tam da bu binada benim öğrencim olmuştu. Şimdi ona söyleyecek bir şeyim yoktu; onun için hiçbir duygu beslemiyordum; keşke hiç doğmamış olsaydı, gitmesini istiyordum, Paris'ten, Fransa'dan, Avrupa'dan. Bir atlı polis gidip Lebrun-Renault'yu bana getirdi. İriyarı, kırmızı suratlı, at gibi genç bir adamdı, polise benziyordu. Gelip raporunu verdi: "Vatan haini gergin ama sakin. Bence sorun çıkarmayacak. Giysisinin bağcıkları gevşetildi, kılıcı da ortadan çizildi ki kolayca kırılsın. Hiçbir şey şansa bırakılmadı. Konuşmaya çalışırsa General Darras bir işaret verecek, bando da onun sesini bastıracak bir müzik çalacak."

Mercier, "Bir adamın sesini bastırmak için nasıl bir müzik çalınır," diye mırıldanıyor.

Boisdeffre, "Gemici şarkısı olabilir mi, Bakanım," diye öneriyor.

"Olabilir," diyor Mercier, bilgece. Ama gülümsemiyor; pek gülümsemez. Yine bana dönüyor. "Alınan önlemleri Sandherr ve adamlarıyla birlikte gözlemlediniz demek. Ne düşünüyorsunuz?"

Nasıl bir yanıt vereceğime emin olamadan –ne de olsa Sandherr albaydır– ihtiyatla, "Sadık bir grup vatansever, çok değerli bir iş yapıyorlar, pek az takdir ediliyorlar, ya da hiç edilmiyorlar," dedim.

İyi bir yanıt bu. Öyle iyi ki belki benim bütün hayatım –ve onunla birlikte, anlatacağım hikâye de– onun üzerinde dönmüş olabilir. Her ne ise, Mercier ya da Mercier maskesinin gerisindeki adam, gerçekten de söylediğim şeyi mi kastediyorum diye araştıran gözlerle bakıyor bana, sonra da başıyla onaylıyor. "Haklısın Picquart. Fransa'nın onlara çok borcu var."

O altı kusursuzluk örneği, çalışmalarının doruğuna, Genelkurmay'ın yumuşak bir ifadeyle "İstatistik Şubesi"[1] denilen kısmına tanıklık etmek üzere o sabah orada hazırdılar. Lebrun-Renault ile konuşmamı bitirince onları aradım. Tören alanının güneybatı köşesinde, çevredeki alçak binaların birinin kuytusunda, herkesten uzakta duruyorlardı. Sandherr'in elleri ceplerindeydi, başı öne eğikti, çok dalgın görünüyordu.

"Hatırlıyor musunuz," diye araya giriyor Savaş Bakanı, Boisdeffre'e dönerek, "Jean Sandherr'e 'Fransız ordusunun en yakışıklı erkeği' derlerdi?"

"Hatırlıyorum tabii, Bakanım," diye doğruluyor onu Genelkurmay Başkanı. "Şimdi buna inanmak çok zor, zavallı adam."

Sandherr'in bir yanında yardımcısı duruyordu, yüzü kiremit rengi şişman bir alkolik, bakır bir cep şişesinden düzenli bir şekilde içki yudumluyordu; öbür yanında duran ise, personeli içinde görüp tanıdığım tek kişiydi – iriyarı Joseph Henry, omzuma bir şaplak indirip bakana yazacağım raporda onun adından da söz edeceğimi umduğunu haykırdı. Bölümdeki, ikisi de yüzbaşı olan iki genç subay onunla kıyaslanınca pek renksiz duruyorlardı. Bir de sivil vardı, açık havaya pek çıkmıyormuşa benzeyen, elinde bir opera dürbünü tutan, kemikleri çıkmış bir memur. Bana yer açmak için yana kaydılar, alkolik de bana pis konyağından bir fırt almamı önerdi. Az sonra aramıza başkaları da katıldı: Dışişleri Bakanlığı'ndan yakışıklı bir memur ve Genelkurmay'dan o sinir, budala Albay du Paty de Clam,[2] monoklü de sabah ışığında boş bir göz çukuru gibi parlıyordu.

1 Fransız Genelkurmayı'nın İki Numaralı Şubesi. 1871-1940 arasında askeri istihbarat örgütüydü. İstatistik Şubesi adı da kullanılıyordu. 1940'ta lağvedildi ancak İkinci Şube adı, genel anlamda istihbarat örgütü için kullanılmaya devam etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Fransız askeri istihbarat örgütü iki ayrı şubeden oluşuyordu. Birinci Şube, Fransız birliklerinin ve dost birliklerin durumu hakkında yüksek komuta konseyine rapor veriyordu. İkinci Şube, düşman birlikleri hakkında istihbarat topluyordu. İkinci Şube, Dreyfus vakasına bulaştığı ve savaş öncesinde Alman askeri birliklerinin gücünü sürekli olduğundan fazla gösterdiği için eleştirilmişti. (ç.n.)

2 Charles Armand du Paty de Clam (1895-1948), daha sonra Vichy Fransası'nda Yahudi İşleri Bölümü'nün başına geçecek olan kişi.

Vakit yaklaşıyordu, o tekinsiz, soluk gökyüzünün altındaki gerginliğin arttığı hissedilebiliyordu. Dört bine yakın asker geçit töreni düzenini almıştı, ama tek bir ses dahi duyulmuyordu. Kalabalık bile susuyordu. Tek hareket, cour Morland'ın, hâlâ birkaç davetliye yerlerinin gösterildiği kenarlarında görülüyordu, cenaze törenine geç kalanlar gibi özür dileyerek, telaşla yürüyorlardı. Ağır süvari birliğinden bir yüzbaşının eşlik ettiği beyaz kürk şapkalı ve manşonlu, elinde fırfırlı mavi bir şemsiye taşıyan ufak tefek zayıf bir kadını parmaklığın yakınındaki seyircilerden bazıları tanıyınca, "Hurra!" ve "Bravo!" gibi bağrışların eşliğinde toprak zeminin üzerinden hafif bir alkış tıpırtısı geçti.

Başını kaldırıp bakan Sandherr, "Bu da kim, lanet olası?" diye homurdandı.

Yüzbaşılardan biri görevlinin elinden opera dürbününü aldı ve başını hafifçe eğerek, zarifçe teşekkür anlamında şemsiyesini kalabalığa doğru döndüren kürklü hanıma doğrulttu.

"Eğer bu da İlahe Sarah değilse ben ne olayım!" Dürbününü hafifçe ayarladı. "Şu da 28. Alay'dan Rochebouet, onunla ilgileniyor, şanslı şeytan!"

Mercier arkasına yaslanıp beyaz bıyığını sıvazlıyor. Kendi gösterisinde rol alan Sarah Bernhardt! Benden böyle bir şey istiyor: sanatsal bir dokunuş, sosyete dedikodusu. Yine de hoşnut değilmiş gibi görünüyor. "Bir *oyuncuyu* kim davet etmiş olabilir, bilemiyorum..."

Saat dokuza on kala, geçit töreninin komutanı General Darras parke taşı döşeli yolda atıyla ilerleyip alanın ortasına geldi. Generalin atı burnundan soluğunu verip general onu durdururken başını öne sarkıttı; ayaklarını sürüyerek bir daire çizdi, kalabalığa baktı, sert zemini bir kez eşeledi, sonra sakince durdu.

Saat dokuzda, saat vurmaya başladı, bir komut duyuldu: "Bölükler! Dikkat!" Dört bin adamın çizmeleri aynı anda gök gürültüsünü andıran bir sesle birbirine vurdu. Aynı anda, geçit alanının uzaktaki köşesinden beş kişi göründü ve generale doğru ilerledi. Yaklaştıkça belirsiz küçük figürler, mahkûmun çevresindeki dört topçu erine dönüştü. Yavaş adımlarla ilerlediler, öyle

kusursuz bir zamanlamayla yürüyorlardı ki, her beş adımda bir, sağ ayaklarını atışları çanın vuruşuna denk geliyordu; tutuklu sadece bir kez tökezledi, ama hemen toparladı. Çanın son vuruşunun yankısı duyulmaz olunca adamlar durup selam verdiler. Sonra topçu erleri dönüp oradan uzaklaştılar, mahkûm generalin karşısında tek başına kaldı.

Davullar gümbürdedi. Bir borazan çaldı. Subaylardan biri öne çıktı, elindeki kâğıdı bir tiyatro oyunundaki ulak gibi gözünün önüne kaldırmıştı. Bildiri buz gibi soğuk rüzgârda savruluyordu, ama adamın sesi cüssesine göre şaşırtıcı derecede kuvvetli çıkıyordu.

"Fransa halkı adına," dedi, "Paris askeri hükümetinin ilk sürekli askeri mahkemesi, kapalı toplantısının ardından aşağıdaki hükmünü halka açık oturumunda verdi. Mahkeme üyelerine tek bir soru soruldu: 14. Topçu Birliği yüzbaşısı, Genelkurmay'ın yetkili subayı ve ordu Genelkurmayı'nın gözetim altındaki üyesi Alfred Dreyfus, Paris'te, 1894 yılında, ülke savunmasını ilgilendiren birtakım gizli ya da mahrem belgeleri yabancı bir ülkeye veya onun temsilcilerine vermekten dolayı suçlu mudur?

"Mahkeme oybirliğiyle, 'Evet, sanık suçludur,' demiştir.

"Mahkeme oybirliğiyle Alfred Dreyfus'ü ömür boyu bir hapishanede kalmaya mahkûm etmiştir, Yüzbaşı Alfred Dreyfus azledilecek ve rütbesi Paris garnizonunun ilk askeri geçit töreninden önce sökülecektir."

Adam bir adım geri çekildi. General Darras üzengilerine basarak doğruldu, kılıcını çekti. Mahkûm ona bakmak için boynunu iyice uzatmak zorunda kaldı. Kelebek gözlüğünü almışlardı. Gözünde çerçevesiz bir gözlük vardı.

"Alfred Dreyfus, askerlik yapma hakkınız yok. Fransa halkı adına rütbelerinizi söküyoruz."

"Ve tam o sırada" diyorum Mercier'ye, "tutuklu ilk kez konuştu."

Mercier şaşkınlık içinde yerinden sıçradı. "*Konuştu mu*?"

"Evet." Pantolon cebimden not defterimi çıkarıyorum. "İki kolunu da başının üstüne kaldırdı ve şöyle bağırdı..." Doğru

ifade ettiğime emin olmak için defterime göz atıyorum. "'Askerler, masum bir adamın rütbesini söküyorlar... Askerler, masum bir adamın namusuna leke sürüyorlar... Yaşasın Fransa... Yaşasın ordu...'" Dümdüz okudum, duyguya kapılmadan, ki uygun olan da buydu, çünkü böyle söylenmişti. Tek fark, Mulhouse'lu bir Yahudi olan Dreyfus'ün bu kelimeleri hafif bir Alman aksanıyla çeşnilendirmesiydi.

Bakan kaşlarını çatıyor. "Bunun olmasına nasıl izin verildi? Mahkûm konuşmaya kalkışırsa marş çalmayı planladıklarını söylediğinizi sanmıştım."

"General Darras, protesto etmek için bağırarak birkaç şey söylemesinin konuşma sayılmayacağı görüşündeydi, müziğin de olayın ciddiyetini bozacağını düşünüyordu."

"Kalabalık tepki gösterdi mi?"

"Evet." Yeniden notlarıma göz atıyorum. "'Ölüm... ölüm... ölüm...' diye tempo tutmaya başladılar."

Bu haykırışlar başlayınca parmaklıklara doğru baktık. Sandherr, "İlerlemeleri gerek, yoksa bu iş çığrından çıkar," dedi.

Opera dürbününü ödünç istedim. Dürbünü gözüme dayadım, odağını ayarladım, dev gibi bir adam gördüm, Cumhuriyet Muhafızlarından olan bu başçavuş, elini Dreyfus'ün üzerine koydu. Birkaç sert hareketle Dreyfus'ün omuzlarındaki apoletleri söktü, gömleğindeki bütün düğmeleri ve ceketinin kollarındaki sırmaları kopardı, çömelip pantolonundaki kırmızı şeritleri çekip çıkardı. Ben gözlerimi Dreyfus'ün yüzüne dikmiştim. Yüzü ifadesizdi. Oraya buraya çekiştirilirken gözlerini ileriye dikmişti, elbiseleri sinirli bir yetişkin tarafından düzeltilen bir çocuk gibi bu aşağılayıcı davranışlara teslim olmuştu. En sonunda başçavuş, Dreyfus'ün kılıcını kınından sıyırdı, ucunu toprağa sapladı, bir tekme savurarak kılıcın kesici kısmını kopardı. Kılıcın iki parçasını, Dreyfus'ün ayağının dibindeki küçük kumaş yığınının üstüne fırlattı, geriye doğru iki sert adım attı, başını generale çevirdi ve Dreyfus onurunun parçalanmış simgelerine bakarken başçavuş da generali selamladı.

Sandherr sabırsızca, "Haydi Picquart, dürbün sizde. Söylesenize, Dreyfus nasıl görünüyor," dedi.

"Bütün o ziyan olan sırmalı kordonların," dedim, "kaça mal olacağını hesaplayan bir Yahudi terziye benziyor," dedim, dürbünü görevliye geri verirken. "Boynunda bir mezura asılı olsaydı rue Auber'deki bir terzi atölyesinde sayılabilirdi."

"Çok iyi bu," dedi Sandherr. "Hoşlandım bundan."

"Çok iyi," diye onun sözünü yineledi Mercier, gözlerini kapayarak. "Onu gözümde eksiksiz canlandırabiliyorum."

Dreyfus yine bağırdı. "Yaşasın Fransa! Yemin ederim ki ben masumum!"

Sonra, yanında kendisine eşlik edenlerle birlikte uzun bir yürüyüşe başladı, cour Morland'ın dört kenarını yürüdü, yırtılmış üniformasıyla bütün kıtaların önünden geçti, böylece askerler ordunun hainlere ne yaptığını hiç unutmayacaklardı. Ara sıra "Ben masumum!" diye bağırınca, seyircilerden "Yahuda!" ve "Hain Yahudi!" diye yuhalamalar ve haykırışlar duyuluyordu. Bütün bunların sonu gelmeyecek gibiydi, oysa saatime baktığımda ancak yedi dakika sürdüğünü gördüm.

Dreyfus bize doğru gelmeye başladığında, dürbünle bakma sırası kendisinde olan Dışişleri Bakanlığı'nın adamı o isteksiz sesiyle, "Hiç anlamıyorum," dedi, "nasıl oluyor da bu adam hem bunca aşağılamaya katlanıyor hem de hâlâ masum olduğunu iddia ediyor. Gerçekten masum olsaydı, dolaştırılmasına böyle uysalca göz yummaktansa mücadele ederdi, değil mi? Yoksa sizce bu Yahudilere özgü bir özellik mi?"

"Elbette ki Yahudilere özgü bir özellik!" diye yanıt verdi Sandherr. "Bu ırkın vatanseverlikle bir ilgisi yok, onurla da gururla da. Yüzyıllardır içlerinde yaşadıkları insanlara –İsa'dan başlayarak– ihanet etmekten başka bir şey yapmadılar."

Dreyfus önümüzden geçerken Sandherr nefretini göstermek için ona sırtını döndü. Ama ben gözlerimi ondan ayıramıyordum. Ya hapiste geçirdiği üç ay ya da o sabahki buz gibi ayaz yüzünden, şişmiş suratının rengi griye çalan bir beyazlıktaydı; sinek kurdu rengindeydi. Düğmesiz siyah ceketinin önü açıktı, beyaz

gömleği görünüyordu. Seyrek saçları tutam tutam kabarmıştı; saçlarının arasında parlayan bir şey vardı. Yanındaki nöbetçilerle birlikte önümüzden geçerken adımlarını yavaşlatmadı. Bizim bulunduğumuz yöne baktı, bakışları bir an gözlerime takıldı, onun çıplak ruhunu gördüm, oradaki ilkel korkuyu, kontrolünü kaybetmemek için giriştiği umarsız mücadeleyi gördüm. Onun gidişini seyrederken saçlarındaki parıltının tükürük olduğunu fark ettim. Mahvoluşundaki rolümü merak etmiş olabilir.

Çektiği cefanın sadece tek aşaması kalmıştı – kalabalığı tutan parmaklıkların önünden geçecekti, onun için en kötü kısmı olduğuna emindim. Kalabalığı uzakta tutmak için polisler kol kola girip dizilmişlerdi. Ama seyirciler mahkûmun yaklaştığını görünce öne atıldılar. Polis kordonu öne doğru çarpıldı, gerildi ve sonra da koptu, protestocular serbest kaldı, kaldırımdan sel gibi aktılar, parmaklıklar boyunca yayıldılar. Dreyfus durdu, dönüp kalabalığa baktı, kollarını havaya kaldırıp bir şey söyledi. Ama sırtı bana dönüktü, söylediklerini işitemiyordum, duyduğum sadece onun suratına bağrılan bildik alaycı sözlerdi: "Yahuda!", "Hain!", "Yahudi'ye ölüm".

Sonunda Dreyfus'e eşlik eden kişi onu tutup çekti, az ilerde atlı muhafızlarla birlikte bekleyen hapishane arabasına doğru götürdü. Mahkûmun elleri arkadan kelepçeliydi. Arabaya bindi. Kapılar kapatılıp kilitlendi, atlar kamçılandı, kortej ileri fırladı, kapıdan geçip place de Fontenoy'a ilerledi. Bir an, acaba etrafındaki, ellerini uzatıp arabanın iki yanına vuran kalabalıktan kaçabilecek mi diye kuşkuya düştüm. Ama atlı subaylar, kılıçlarının yassı tarafıyla onları geri püskürttüler. Kamçının iki kez şakladığını duydum. Sürücü bağırarak bir emir verdi. Araba kalabalıktan sıyrılıp hızlandı, sola dönüp gözden kayboldu.

Bir dakika sonra geçit alayının ilerlemesi için emir verildi. Yere vuran ayaklar toprağı titretir gibiydi. Borazanlar çalındı. Davullar gümbürdedi. Bando "Sambre-et-Meuse"ü[1] çalarken kar yağmaya başladı. Büyük bir ferahlama hissettim. Sanırım

1 "Sambre-et-Meuse Alayı", 1870 yılında Robert Planquette tarafından bestelenen yurtseverlik duygularına hitap eden bir şarkıdan uyarlanan askeri marş. (ç.n.)

hepimiz hissediyorduk. Kendiliğimizden birbirimize dönüp tokalaştık. Sanki sağlıklı bir beden iğrenç ve tehlikeli bir şeyden arınmıştı da hayat artık yeniden başlayabilirdi.

Raporumu bitiriyorum. Bakanın odasına sessizlik çöküyor, sadece ateşin çıtırtısı duyuluyor.

"Tek üzüntüm," diyor Mercier sonunda, "hainin yaşamaya devam edecek olması. Bunu başkalarının iyiliğinden çok onun iyiliği için söylüyorum. Nasıl bir hayat olacak önünde? İşini bitirmek ona iyilik etmek olurdu. İşte Millet Meclisi'nin vatana ihanet suçu için ölüm cezasını yeniden koymasını ben bu yüzden istedim."

Boisdeffre yaltaklanarak başını sallıyor. "Elinizden geleni yaptınız, sayın Bakan."

Mercier dizlerinin eklemlerini çıtırdatarak ayağa kalkıyor. Çalışma masasının yanındaki bir mahfazanın içinde duran büyükçe bir kürenin yanına gidiyor ve el edip beni yanına çağırıyor. Uzağı göremeyen bir tanrı gibi gözlüğünü takıp dünyaya bakıyor.

"Onu kimseyle konuşamayacağı bir yere koymalıyım. Dışarıya vatan hainliğini devam ettirebileceği haberler sızdırmasını istemiyorum. Kimsenin *onunla* iletişimde olmamasını istiyorum, bu da aynı derecede önemli."

Bakan şaşırtıcı derecede zarif elini kuzey yarıkürenin üzerine koyuyor, küreyi nazikçe döndürüyor. Atlas Okyanusu önümüzden kayarak geçiyor. Küreyi durduruyor ve Güney Amerika sahilinde bir noktayı işaret ediyor, Paris'ten yedi bin kilometre uzakta. Bana bakıyor, bir tahminde bulunmamı bekleyerek kaşının birini kaldırıyor.

"Cayenne'deki ceza sömürgesi mi?" diyorum.

"Yakın, ama oradan daha güvenli." Eğilip parmağıyla dokunuyor küreye. "Şeytan Adası: Sahilden on beş kilometre açıkta. Etrafındaki deniz köpekbalığı dolu. Azgın dalgalar ve güçlü akıntılar tekneyi kıyıya yanaştırmayı bile zorlaştırıyor."

"Ben orasının yıllar önce kapatıldığını sanıyordum."

"Öyleydi. Son sakinleri bir grup cüzamlı mahkûmdu. Meclis'ten onay almam gerekecek, ama bu sefer alacağım o onayı. Ada, özellikle Dreyfus için yeniden hizmete açılacak. Eh, ne düşünüyorsunuz bakalım?"

İlk tepkim şaşırmak oluyor. Bir İngilizle evli olan Mercier cumhuriyetçi ve özgür düşünceli biri diye bilinir –örneğin pazar ayinine gitmeyi reddeder– bunlar benim hayran olduğum nitelikler. Yine de, bunlara rağmen, bir Cizvit fanatizmi hissediliyor halinde. *Şeytan Adası* mı, diye düşünüyorum. *On sekizinci değil, yirminci yüzyılın eşiğinde değil miyiz*?..

"Eee?" diye sorusunu yineliyor. "Görüşünüz nedir?"

"Bir parça..." Diplomatça davranmak istediğim için kullanacağım sözcüğü dikkatle seçiyorum, "Dumas gibi değil mi," diyorum.

"Dumas mı? Ne demek istiyorsunuz?"

"Sadece tarihi romanlardan alınma bir cezaya benziyor diyorum. *Demir Maskeli Adam*'ı çağrıştırır gibi. Dreyfus'e 'Şeytan Adası'ndaki Adam' demeyecekler mi? Dünyanın en ünlü mahkûmu olacak böylece..."

"Doğru!" diye bağırıp elini bacağına vuruyor Mercier, duygularını böyle gösterdiği pek olmaz. "*Tam da* bu hoşuma gidiyor işte. Halkın hayalgücünü elimize geçireceğiz."

Onun bu isabetli siyasi muhakemesi karşısında şapka çıkarıyorum. Aynı zamanda, halkın bu konuyla ne ilgisi var diye düşünüyorum. Paltomu alıp gitmek üzereyken Mercier bana bir ipucu veriyor.

"Beni bu büroda son görüşünüz olabilir."

"Bunu duyduğuma üzüldüm, sayın General."

"Politikayla pek ilgilenmediğimi anlıyorsunuzdur, benim mesleğim askerlik, politika değil. Ama partiler arasında büyük bir hoşnutsuzluk olduğunu tahmin ediyorum, hükümetin ömrü de bir iki haftadan fazla değil. Yeni bir başkan bile seçilebilir." Omuz silkiyor. "Her neyse. Biz askerler nerede görev verilirse orada hizmet ederiz." Elimi sıkıyor. "Bu berbat mesele boyunca gösterdiğiniz zekâdan etkilendim, Binbaşı Picquart. Bu unutulmaz, öyle değil mi, Başkan?"

"Unutulmaz, Bakanım." Boisdeffre de ayağa kalkıp elimi sıkıyor. "Teşekkürler Picquart. Son derece aydınlatıcıydı. Orada bizzat bulunmuşuz gibi oldu. Bu arada, Rusça çalışmalarınız nasıl gidiyor?"

"Bu dili konuşabileceğimden emin değilim, Generalim, ama artık Tolstoy'u okuyabiliyorum – elbette sözlük yardımıyla."

"Harika. Fransa ile Rusya arasında çok önemli şeyler oluyor. Rusçayı iyi bilmenin, mesleğinde yükselmekte olan bir subaya çok yardımı olur."

Bütün bu övgülerden içim ısınmış olarak kapıya varıp açmak üzereyim ki Mercier ansızın, "Söylesenize, benim adım geçti mi hiç," diye soruyor.

"Anlamadım?" Ne demek istediğinden emin olamıyorum. "Hangi anlamda geçti mi?"

"Bu sabahki törende?"

"Sanmıyorum..."

"Önemi yok." Mercier eliyle gitmemi işaret ediyor. "Sadece merak ettim, halkın arasında hiç gösteri filan oldu mu diye..."

"Hayır, ben öyle bir şey görmedim."

"İyi. Ben de olmasını beklemiyordum."

Kapıyı arkamdan usulca kapatıyorum.

Rue Saint-Dominique'in rüzgârlı kanyonuna yeniden çıkınca kasketimi başıma geçiriyorum ve yandaki Savaş Bakanlığı'nın kapısına kadarki yüz metreyi yürüyorum. Ortalıkta kimseler yok. Belli ki iş arkadaşlarımın bir cumartesi günü Fransız ordusunun bürokrasisiyle uğraşmak yerine yapacakları daha iyi şeyler var. Akıllı çocuklar! Resmi raporumu yazacağım, masamı toplayacağım ve Dreyfus'ü aklımdan çıkarmaya çalışacağım. Merdivenleri çıkıp büroma giden koridoru geçiyorum.

Napoléon döneminden beri Savaş Bakanlığı dört bölüme ayrılmıştır. İlki İdari İşler Şubesi'dir; ikincisi İstihbarat Şubesi; üçüncüsü Operasyon ve Eğitim Şubesi; dördüncüsü de Strateji. Ben Üçüncü Şube'de çalışıyorum, Albay Boucher'nin emrinde, bu kış sabahında o da –kendisi de aklıselim sahibidir–

görünürlerde yok. Onun yardımcısı olarak benim de küçük bir ofisim var, keşiş hücresi boyutlarında, penceresi kasvetli bir avluya bakıyor. Bütün mobilyam iki iskemle, bir çalışma masası ve bir dosya dolabı. Kalorifer çalışmıyor. İçerisi o kadar soğuk ki ağzımdan çıkan soluğu görebiliyorum. Paltomu çıkarmadan oturuyorum ve birkaç gündür masamda biriken evrak işlerini seyrediyorum. Homurdanarak elimi dosyalardan birine atıyorum.

Issız koridorda yaklaşan ayak seslerini duyduğumda aradan birkaç saat geçmiş, vakit ikindiye yaklaşmış olmalı. Her kimse ofisimin önünden geçiyor, duruyor, sonra geri gelip kapımın önünde duruyor. Kapının ahşabı, dışarıdakinin soluklarını duyabileceğim kadar ince. Ayağa kalkıp sessizce kapıya gidiyorum, kulak veriyorum, sonra kapıyı birden açınca karşımda İkinci Şube'nin müdürünü buluyorum –yani bütün askeri istihbaratın başındaki adam– suratıma bakıyor. Hangimizin daha fazla telaşlandığını bilemiyorum.

"General Gonse," diyorum, selama durarak. "Sizin olduğunuzu bilmiyordum."

Gonse'un on dört saatlik mesai günleri ünlüdür. Binada benden başka biri kalmışsa muhakkak General'dir diye tahmin etmeliydim. Düşmanları, onun ancak bu yolla görevinde başarılı olması mümkündür derler.

"Sorun yok, Binbaşı Picquart. Burası epey kalabalık bir yer. Girebilir miyim?" Elindeki sigarayı tüttürerek, kısa bacaklarının üzerinde iki yana yalpalayarak giriyor ofisime. "İşinizi böldüğüm için özür dilerim, ama az önce place Vendôme'daki Albay Guérin'den bir haber aldım. Dreyfus'ün bu sabah geçit töreninde itirafta bulunduğunu söylüyor. Bunu biliyor muydunuz?"

Aptal aptal baktım yüzüne. "Hayır General, bilmiyordum."

"Görünüşe göre bu sabah tören başlamadan yarım saat önce başındaki nöbetçi yüzbaşıya Almanlara belgeleri verdiğini anlatmış." Gonse omuz silkiyor. "Bu meseleye Bakan adına gözlemcilik ettiğiniz için sizin de haberiniz vardır diye düşünmüştüm."

"Ama ben kendisine raporumu zaten verdim..." Dehşet içindeyim. Bu, bir adamın kariyerini mahvedecek türden bir beceriksizlik. Ekim ayından bu yana, itiraz edilemeyecek kanıtların varlığına rağmen Dreyfus suçunu itiraf etmeye yanaşmamıştı. Şimdi de bana, neredeyse burnumun dibinde itiraf ettiği söyleniyordu ve ben bu olayı kaçırmıştım! "Gidip bu işin aslını öğrensem iyi olacak."

"Bence de gitmelisiniz. Öğrenince buraya dönün ve bana rapor verin."

Bir kez daha soğuk, gri, alacakaranlık havaya çıkıyorum. Saint-Germain bulvarının köşesinde bekleyen arabalardan birine biniyorum, École Militaire'e vardığımızda sürücüye ben içerdeyken orada beklemesini söylüyorum. Geniş tören alanının sessizliği benimle alay ediyor. Tek hayat belirtisi, place de Fontenoy'daki çöpleri temizleyen işçiler. Arabaya dönüyorum, sürücüden beni en hızlı şekilde place Vendôme'daki askeri valinin karargâhına götürmesini söylüyorum; orada, o yıkılmaya yüz tutmuş kasvetli binanın giriş holünde Albay Guérin'i bekliyorum. Ağırdan alıyor, göründüğünde, güzel bir yemeğin ortasında rahatsız edilmiş ve bir an önce masaya dönmeye can atan bir adam havası var üzerinde.

"Ben bütün bunları General Gonse'a açıkladım zaten."

"Özür dilerim Albay. Bana da açıklar mısınız lütfen?"

İçini çekiyor. "Yüzbaşı Lebrun-Renault'ya tören başlayana kadar nöbetçi odasında Dreyfus'ten gözünü ayırmaması talimatı verilmişti. O da Dreyfus'ü muhafıza teslim etmiş; rütbeleri sökülmeye başladığında bizim birkaç kişiyle birlikte durduğumuz yere geldi ve 'Vay canına, bu pislik az önce her şeyi itiraf etti,' dedi."

Not defterimi çıkarıyorum. "Yüzbaşı, Dreyfus'ün kendisine ne anlattığını söyledi?"

"Tam olarak hatırlamıyorum kelimeleri. Özünde, Almanlara gizli bilgileri verdiğini, ama bunların pek önemli olmadığını, Bakan'ın bütün bunlardan haberi olduğunu, birkaç yıl içinde bütün hikâyenin ortaya çıkacağını anlatmış. Buna benzer bir şeyler. Lebrun-Renault ile konuşmalısınız."

"Konuşacağım. Onu nerede bulabilirim?"

"Hiçbir fikrim yok. İzinli şimdi."

"Hâlâ Paris'te mi?"

"Sevgili Binbaşı, ben nereden bileyim?"

"Bir türlü anlayamıyorum," diyorum. "Dreyfus neden durup dururken suçunu hiç tanımadığı birine itiraf etsin, öyle bir anda ve eline bir şey geçmeyecekken, üç aydır her şeyi inkâr etmişken?"

"Bu konuda size yardımcı olamayacağım." Albay, omzunun üstünden geriye, yemeğinin kendisini beklediği yere bakıyor.

"Ve eğer Yüzbaşı Lebrun-Renault'ya itirafta bulunduysa, dışarı çıktığında, on binlerce kişilik düşman bir kalabalığın karşısında neden masum olduğunu haykırdı?"

Albay omuzlarını kaldırıyor. "Subaylarımdan birini yalancılıkla mı itham ediyorsunuz?"

"Teşekkür ederim Albay." Not defterimi kaldırıyorum.

Bakanlığa döndüğümde doğruca Gonse'un ofisine gidiyorum. Bir öbek dosyayla boğuşuyor. Ayaklarını masanın üzerine koyuyor, anlattıklarımı dinlerken koltuğunda arkaya kaykılıyor. "Öyleyse bunların doğru olmadığını düşünüyorsunuz, öyle mi?"

"Evet, öyle. Hele ayrıntıları öğrendikten sonra. Bu mankafa muhafız alayı subayının her şeyi tersinden anlamış olması olasılığı daha büyük. Ya öyle oldu ya da arkadaşlarının yanında böbürlenmek için bir masal uydurdu. Elbette ki," diye ekledim, "Dreyfus'ün Almanları aldatmak için gönderilmiş çift taraflı çalışan bir casus olmadığını varsayıyorum."

Gonse gülüyor, bir sigara daha yakıyor. "Keşke öyle olsaydı!"

"Ne yapmamı istersiniz, General?"

"Elinizden pek bir şey gelebileceğini sanmıyorum."

Tereddüt ediyorum. "Kesin bir yanıt almanın bir yolu var, kuşkusuz."

"Neymiş o?"

"Dreyfus'e sorabiliriz."

Gonse başını olumsuz anlamda sallıyor. "Kesinlikle olmaz. Artık onunla iletişim kuramayız. Hem yakında Paris'ten

gönderilecek." Ayaklarını masadan çekip yere indiriyor. Dosya yığınını önüne çekiyor. Sigarasının külü ceketinin önüne dökülüyor. "Siz bana bırakın. Gidip her şeyi Genelkurmay Başkanı'na ve Bakan'a anlatacağım." Dosyalardan birini açıyor, gözleriyle taramaya başlıyor. Başını kaldırıp bana bakmıyor. "Teşekkür ederim Binbaşı Picquart. Gidebilirsiniz."

2

O akşam, annemi görmek için sivil giyinip Versailles'a gidiyorum. İçi esintili tren, yağan karın ve gaz lambası ışıklarının garip bir şekilde iz bıraktığı Paris'in dış mahallelerinden kıvrılarak geçiyor. Yolculuk bir saate yakın sürüyor; kompartımanda yalnızım. Bir roman okumaya çalışıyorum, Dostoyevski'nin *Delikanlı*'sını, ama ne zaman rayların kesiştiği bir yerden geçsek ışıklar sönüyor, ben de okuduğum yeri kaybediyorum. Yedek aydınlatmanın mavi ışığında pencereden dışarı bakıyor ve Dreyfus'ü La Santé hapishanesindeki hücresinde hayal ediyorum. Mahkûmlar, eskiden sığır taşıyan yük vagonlarıyla taşınıyorlar demiryolunda. Sanırım Dreyfus batıya gönderilecek, sınırdışı edilmeyi Atlantik kıyısındaki bir limanda bekleyecek. Bu havada yolculuk biraz zor geçer. Gözlerimi kapatıp uyumaya çalışıyorum.

Annem, Versailles tren istasyonu yakınındaki modern bir sokakta küçük bir dairede oturuyor. Yetmiş yedi yaşında ve yalnız yaşıyor, neredeyse otuz yıldır dul. Ablamla dönüşümlü olarak onun yanında zaman geçiriyoruz. Anna yaşça benden büyük ve çocukları var ama benim yok; benim sıram hep cumartesi akşamlarına denk geliyor, bakanlıktan ayrılabileceğime emin olduğum tek güne.

Annemin evine vardığımda hava çoktan kararmış; hava sıcaklığı eksi on derece olmalı. Annem kilitli kapının arkasından sesleniyor: "Kim o?"

"Benim, Georges, anne."

"Kim?"

"Georges. Oğlun."

Beni içeri alması için onu ikna etmem bir dakikamı alıyor. Bazen beni, beş yıl önce ölen abim Paul'le karıştırıyor; bazen –bu daha da kötü tabii– ben on bir yaşındayken ölen babamla. (Ben doğmadan bir kızı daha ölmüş, bir de on bir yaşında ölen bir ağabeyim var; ihtiyarlık konusunda söylenecek bir tek olumlu şey var – aklı gittiğinden beri hiç yalnız kalmıyor.)

Ekmek ve süt kaskatı donmuş; borular buzdan birer teneke kutu. İlk yarım saati evin içini ısıtmak için ateş yakmakla geçiriyorum, ikinci yarım saati yere sırtüstü yatıp su sızdıran bir yeri onarmakla. Günde bir kez uğrayan yardımcı kızın yerel *traiteur*'den[1] aldığı *Boeuf bourguignon*'u yiyoruz. Annem şakalar yapıyor, hatta benim kim olduğumu bile hatırlar gibi. Ona neler yaptığımı anlatıyorum ama Dreyfus'ten de, rütbelerinin söküldüğünden de söz etmiyorum; ne anlattığımı anlamak için çok çabalar yoksa. Daha sonra, annemin minicik salonunun büyük kısmını kaplayan piyanonun başına oturuyoruz ve bir düet çalıyoruz, Chopin'in rondosunu. Kusursuz çalıyor; beyninin müziğe ayrılan kısmı hiç bozulmamış; en son o silinecek. Annem yatağına yattıktan sonra ben piyano taburesine oturup piyanonun üzerindeki fotoğrafları inceliyorum: Strasbourg'daki ciddi aile fotoğrafları, Geudertheim'daki evin bahçesi, annem küçücük bir müzik öğrencisiyken, Neudorf ormanlarında bir piknik – kaybolmuş bir dünyadan, savaşta yitirdiğimiz Atlantis'ten kalan anılar.[2]

Almanlar Strasbourg'u bombaladıklarında ben on altı yaşındaydım, böylece École Supérieure de Guerre'de, "uzun menzilli modern saha toplarının özellikle sivil nüfusu azaltmaya yönelik ilk eksiksiz kullanımı" diye öğrettiğimiz bir olaya ilk elden

1 (Fr.) Lokanta. (ç.n.)

2 1870'te Fransa ile Almanya arasındaki savaşın sonucunda Fransız ordusu büyük bir hezimete uğradı, 140.000'den fazla ölü verdi. Ateşkes anlaşmasının koşulları arasında Alsace-Lorraine'in doğu kısmının Almanya'ya terk edilmesi de vardı. (ç.n.)

tanıklık etmem mümkün oldu. Şehirdeki sanat galerisinin ve kütüphanenin yanıp kül olmasını seyrettim, mahallelerin darmadağın olmasını da, arkadaşlarım ölürken yanlarında dizlerimin üzerine çöktüm, tanımadığım insanların molozların altından çıkarılmasına yardım ettim. Dokuz hafta sonra garnizon teslim oldu. Orada kalıp Alman olmakla her şeyi bırakıp Fransa'ya göçmek arasında seçim yapmamız istendi. Paris'e vardığımızda sefil bir haldeydik, medeni yaşam güvencemize dair hiçbir hayalimiz kalmamıştı.

1870'teki yenilgiden önce müzik öğretmeni ya da cerrah olabilirdim; sonrasında askerlik dışında bütün meslekler anlamsız geldi bana. Savaş Bakanlığı eğitim masraflarımı karşıladı; ordu babam oldu, hiçbir evlat müşkülpesent bir babanın hoşuna gitmek için benim kadar çabalamamıştır. Biraz hayalci ve sanata yatkın yapımı acımasız bir disiplinle telafi ettim. Saint-Cyr'deki harp okulunun 304 öğrencisi arasında beşincilikle mezun oldum. Almanca, İtalyanca, İngilizce ve İspanyolca konuşabiliyorum. Kuzey Afrika'daki Aures Dağlarında savaştım ve Sömürge Nişanı kazandım, Hindiçin'de Kızıl Nehir'de savaştım ve cesaret madalyası aldım. Légion d'Honneur nişanım var. Bugün, üniformamı yirmi dört yıl taşıdıktan sonra, hem Savaş Bakanı hem de Genelkurmay Başkanı tarafından övgüye layık bulundum. Annemin Versailles'daki konuk odasında yatarken ve 5 Ocak 1895 bitip 6 Ocak 1895 başlarken kafamın içindeki ses, masum olduğunu duyuran Alfred Dreyfus'ün sesi değil, benim terfi edeceğimi ima eden Auguste Mercier'nin sesiydi: *Zekice davranışınızdan etkilendim... Bu yaptığınız unutulmayacak...*

Ertesi sabah, çan sesleri duyulduğunda, annemin sıska kolunu tutuyor ve onu buz tutmuş yolun yukarısına götürüyorum, köşeyi dönüp Saint-Louis Katedrali'ne gidiyoruz – kör inancı belirten özellikle süslü bir anıt, diye düşünmüşümdür hep; Almanlar *bunu* neden havaya uçuramadılar? İbadete gelenler tek renkli bir cemaat, siyahlı-beyazlı, rahibeler ve dullar. Kapıya gelince annemin kolundan çıkıyorum. "Ayinden sonra seninle burada buluşuruz."

"Sen girmeyecek misin?"

"Ben hiç girmem, anne. Her hafta aynı şeyi konuşuyoruz."

Nemli gri gözlerle bakıyor bana. Sesi titriyor. "Ama ben Tanrı'ya ne diyeceğim?"

"Şuradaki meydanda, Café du Commerce'te olacağımı söylersin."

Annemi genç bir papaza emanet edip kafeye doğru yürüyorum. Yolda durup bir iki gazete alıyorum, *Le Figaro* ile *Le Petit Journal*'i. Camın önündeki bir masaya oturup kahve ısmarlıyorum, bir sigara yakıyorum. İki gazete de Dreyfus'ün rütbesinin sökülmesini ilk sayfadan vermiş, hatta *Journal*'de neredeyse başka haber yok. Habere birkaç kaba taslak çizim eklenmiş: Dreyfus'ün tören alanına götürülmesi, kararı okuyan pelerinli, küçük, şişman görevli; Dreyfus'ün üniformasından rütbesinin sökülmesi; beyaz saçlı, yaşlı bir adam gibi görünen otuz beşindeki Dreyfus. "Kefaret" diye bir başlık atılmış. "Vatan haini Dreyfus için en ağır cezayı talep ettik. Tek uygun cezanın ölüm cezası olduğuna inanmayı sürdürüyoruz..." Sanki 1870 yenilgisinden sonra biriken bütün nefret ve karşılıklı suçlamalar bir tek kişide bulmuş çıkış yolunu.

Kahvemi yudumlarken bakışlarım *Journal*'deki törenin tumturaklı tarifinde geziniyor, sonra birden şu satırlara takılıyor: "Dreyfus yanındaki refakatçiye dönüp şöyle dedi: 'Eğer belgeleri verdiysem bu, karşılığında çok daha büyük öneme sahip belgeleri almak içindi. Üç yıl içinde gerçek ortaya çıkacak ve bizzat Bakan'ın kendisi benim davamı yeniden gördürecek.' Bu yarı-itiraf, vatan hainin tutuklandığından beri yaptığı ilk itiraf oluyor..."

Gözlerimi gazeteden ayırmadan fincanımı yavaşça masaya bırakıyor ve haberi tekrar okuyorum. Sonra *Le Figaro*'yu alıyorum elime. İlk sayfada itiraftan hiç söz edilmiyor, ne yarımından ne bütününden; rahatlıyorum. Ama ikinci sayfada bir son dakika haberi var – 'Son anda alınmış bir tanık ifadesini veriyoruz...' Aynı hikâyenin değişik bir şeklini okuyorum, ancak bu kez haber kaynağı, Lebrun-Renault'nun ismini vermiş ve bu kez

gerçekten Dreyfus'ün ifadesi olduğuna kuşku yok. Her satırda onun çaresizliğini, herkesi, hatta başındaki nöbetçi subayı ikna etmek için çırpınışını okuyorum:

Bakın Yüzbaşı, dinleyin beni. Bir elçilikteki bir dolapta bir mektup bulundu; dört belgenin sunuş yazısı vardı içinde. Bu mektup elyazısı uzmanlarına gösterildi. Üçü benim yazdığımı söyledi; ikisi ise benim yazım olmadığını. Ve ben sadece buna dayanılarak mahkûm edildim! On sekiz yaşımda École Polytechnique'e girdim. Beni parlak bir askeri gelecek bekliyordu, beş yüz bin franklık bir servet ve yılda elli bin franklık bir gelir. Kızların peşinden hiç koşmadım. Hayatımda bir oyun kâğıdına elimi bile sürmedim. Bu yüzden paraya ihtiyacım olmadı. O zaman neden vatana ihanet edeyim? Para için mi? Hayır. O zaman neden?

Bu ayrıntıların hiçbiri halka açıklanmamalıydı, ilk tepkim lanet olası bir genç budala diyerek ağzımın içinden Lebrun-Renault'ya küfretmek oldu. Gazetecilerin yanında çenesini tutmamak, bir subay için hiç bağışlanmayacak bir şeydir – hele bu kadar hassas bir konuda? Sarhoştu mutlaka! Aklımdan hemen Paris'e dönmek ve doğruca Savaş Bakanlığı'na gitmek geçiyor. Ama sonra annemi düşünüyorum, kuşkusuz şu anda bile diz çökmüş benim ölümsüz ruhum için dua ediyordur, o zaman aklımdan geçeni yapmamanın daha iyi olacağına karar veriyorum.

Ve günümün planladığım gibi geçmesine izin veriyorum. Annemi birkaç rahibenin pençelerinden kurtarıyorum, yürüyerek eve dönüyoruz, öğlen olduğunda kuzenim Edmond Gast, yakındaki Ville-d'Avray'daki evinde yiyeceğimiz öğle yemeğine gitmemiz için arabasını yolluyor. Ailenin ve arkadaşların buluştuğu hoş, rahat bir toplantı: Kendilerini aileden hissedecek kadar uzun zamandır arkadaşımız olan kişiler bunlar.

Benden birkaç yaş küçük olan Edmond, Ville-d'Avray'ın belediye başkanı, hayatı değerlendirmesini bilen şanslı insanlardan biri. Çiftçilikle uğraşıyor, resim yapıyor, avlanıyor, kolayca para

kazanıyor, iyi harcıyor ve karısını seviyor – bunda şaşılacak bir şey yok, çünkü Jeanne, Renoir'ın tablolarındaki kızlar kadar güzel. Kimseyi kıskanmam ama eğer birini kıskanacak olsam o Edmond olurdu. Yemek salonunda Jeanne'ın yanında Louis Leblois oturuyor, okul arkadaşımdı; karısı Martha benim yanımda oturuyor; karşımda Pauline Romazzotti var, soyadı İtalyan olmasına rağmen Strasbourg yakınında bizimle birlikte büyüdü, Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan Philippe Monnier ile evli şimdi, adam hepimizden sekiz-on yaş büyük. Pauline, kenarı beyaz biyeli sade gri bir elbise giymiş, bunu beğendiğimi biliyor, beğeniyorum çünkü on sekiz yaşındayken giydiği bir elbiseyi hatırlatıyor bana.

Masanın çevresinde oturanların hepsi, Monnier dışında, Alsace'tan gelen sürgünler, hiçbiri bizim gibi Alsace'lı olan Dreyfus hakkında iyi şeyler söylemiyor, siyasi açıdan radikal cumhuriyetçi olan Edmond bile. Yahudiler hakkında hepimizin anlatacakları var, özellikle, zor bir durumda kaldıklarında ve savaştan sonra hangi ülkenin vatandaşı olmayı seçtikleri sorulduğunda Fransızlara değil Almanlara sadık olduğu anlaşılan Mulhouse hakkında.

"Rüzgâra göre yön değiştiriyorlar, kim iktidardaysa ona göre," diyor Monnier, şarap kadehini ileri geri sallayarak. "Irkları bu yüzden iki bin yıldır varlığını sürdürdü. Onları suçlayamayız ki."

Bir tek Leblois biraz kuşkulu. "Şu da var ki, bir hukukçu olarak konuşursam ilkesel açıdan gizli duruşmalara karşıyım ve acaba bir Hıristiyan subay da aynı şekilde normal hukuki süreçten mahrum bırakılır mıydı – özellikle de *Le Figaro*'da belirtildiği üzere aleyhindeki kanıtlar bu denli cılızken."

Soğuk soğuk, "Senin söylediğin gibi, 'o normal hukuki süreçten mahrum bırakıldı' Louis," diyorum, "çünkü bu davada ulusal güvenlik de söz konusu ve bu da halka açık mahkemede ortaya konulamazdı, sanık kim olursa olsun. Aleyhinde de bolca kanıt vardı: Bu konuda sana kesin güvence verebilirim!"

Pauline'in kaşlarını çatmasıyla sesimi yükseltmiş olduğumun farkına varıyorum. Bir sessizlik oluyor. Louis peçetesini

düzeltiyor ama artık konuşmuyor. Yemeği berbat etmek istemiyor, Pauline de, tam bir diplomat eşi gibi, bu fırsattan yararlanıyor ve sohbeti daha hoş bir konuya getiriyor.

"Philippe ile benim, rue Marbeuf'te harika bir Alsace restoranı keşfettiğimizi anlatmış mıydım size..."

Eve vardığımda saat beş. Evim on altıncı bölgede, Victor Hugo Meydanı'nın yakınında. Bu adres beni olduğumdan daha gösterişli gösteriyor. Aslında dördüncü katta iki küçük odam var sadece, bunları bile binbaşı aylığımla zor ödüyorum. Benim aylığımın on katını alan bir Dreyfus değilim. Ama ben hep mükemmel olanın küçük bir parçasını, vasat olanın bolluğuna yeğlemişimdir; geçiniyorum işte, kıt kanaat.

Binadan içeri giriyorum, merdivene doğru birkaç adım ancak atıyorum ki arkamdan kapıcının sesini duyuyorum – "Binbaşı Picquart!" – dönünce Madam Guerault'yu karşımda buluyorum, elindeki kartviziti sallıyor. "Bir subay geldi size," diyor, bana yaklaşırken. "Bir general!"

Kartı alıyorum: "General Charles-Arthur Gonse, Savaş Bakanlığı." Kartın arkasına ev adresini yazmış.

Evi, Bois de Boulogne Bulvarı'na yakın; rahatça yürüyebilirim oraya kadar. Beş dakika sonra kapısının zilini çalıyorum. Kapıyı açan kişi, cumartesi öğle sonrasında bıraktığım rahat adamdan çok farklı. Tıraş olmamış, gözlerinin altındaki torbalar kopkoyu ve yorgunluk izleri taşıyor. Gömleğinin düğmeleri göbeğine kadar açık, altından kirliymiş gibi duran fanilası görünüyor. Elinde bir konyak kadehi var.

"Picquart. İyi ki geldiniz."

"Üniformasız geldiğim için özür dilerim General."

"Önemi yok. Ne de olsa pazar günündeyiz."

Karanlık dairede peşinden gidiyorum –"Karım şehir dışında," diye açıklama yapıyor omzunun üstünden– ve çalışma odası olduğunu tahmin ettiğim bir odaya giriyoruz. Pencerenin üst tarafında çaprazlama asılmış bir çift mızrak var –sanırım Kuzey Afrika'daki görevinden kalma parçalar– şömine rafında da

çeyrek yüzyıl önce, 13. Kolordu'da genç bir kurmay subayken çekilmiş bir fotoğrafı duruyor. Bir sürahiden içkisini tazeliyor, bana da bir kadeh koyuyor, sonra inleyerek kanepeye atıyor kendini ve bir sigara yakıyor.

"Şu lanet olası Dreyfus meselesi," diyor. "Hepimizi öldürecek."

Durumu hafife alan bir yanıt veriyorum –"Gerçekten mi? Ben daha kahramanca ölmeyi yeğlerim!"– ama Gonse yüzünde çok ciddi bir ifadeyle bakıyor bana.

"Sevgili Picquart, anlamıyorsunuz galiba: Neredeyse savaşa giriyorduk. Bu sabah saat birden beri ayaktayım, hepsi de şu kahrolası budala Lebrun-Renault yüzünden!"

"Ulu Tanrım!" Afallıyorum, dudaklarıma değdirmediğim kadehimi elimden bırakıyorum.

"Bir budalanın dedikoduları yüzünden böyle bir felaket doğabileceğine," diyor, "İnanması güç, biliyorum; ama gerçek bu söylediğim."

Geceyarısını bir saat geçe Savaş Bakanlığı'ndan gönderilen bir habercinin kendisini nasıl uyandırdığını anlatıyor. Hôtel de Brienne'e çağrılmış, orada Mercier'yi sırtında sabahlığıyla, Élysée Sarayı'ndan gelen bir özel sekreterle birlikte bulmuş, adamın elinde Paris gazetelerinin ilk baskılarının birer nüshası varmış. Özel sekreter Gonse'a az önce Mercier'ye anlattıklarını tekrarlamış: Başkan az önce okuduğu şeyler karşısında dehşete düşmüş –dehşete düşmüş! öfkelenmiş!– Cumhuriyet Muhafızlarının bir subayı nasıl olur da böyle laflar yayabilirmiş – özellikle Fransız hükümetinin Alman Büyükelçiliği'nden bir belge çaldığını, bu olayın tamamının Almanlara kurulmuş bir casusluk tuzağı olduğunu nasıl söylermiş?

Alman büyükelçisinin o gün öğleden sonra Berlin'in resmi protesto notasını iletmek üzere Élysée'ye geleceğinin farkında mıymış? Alman imparatorunun, Alman hükümetinin Yüzbaşı Alfred Dreyfus'le hiçbir ilişkisi olmadığına dair verdiği güvenceyi Fransız hükümeti kesin olarak kabul etmedikçe, Paris'teki elçisini geri çekmekle tehdit ettiğinin? Bulun onu! demiş Cumhurbaşkanı! Bulun şu Yüzbaşı Lebrun-Renault'yu ve *tıkın bir yere*!

Böylece, Fransız Askeri İstihbaratı'nın başkanı olan elli altı yaşındaki General Arthur Gonse kendini aşağılayıcı bir konumda bulmuş, bir arabaya binip kapı kapı dolaşmış –alayın karargâhına, Lebrun-Renault'nun oturduğu eve, Pigalle'deki batakhanelere girip çıkmış– sonunda, şafak sökmek üzereyken avının izini Moulin Rouge'a kadar sürmüş, genç yüzbaşı orada muhabirlerden ve fahişelerden oluşan seyircilerinin karşısında atıp tutuyormuş!

Bu noktada gülümsediğim fark edilmesin diye işaretparmağımı dudaklarıma bastırıyorum, çünkü bu monoloğun komik yanları yok değil – üstelik Gonse'un boğuk ve öfkeli sesinden dinleyince daha da komik oluyor. Lebrun-Renault'nun arkasına dönüp Gonse'un üzerine geldiğini görünce neler hissettiğini ya da davranışlarını önce Savaş Bakanı'na, sonra da bizzat Cumhurbaşkanı Casimir-Perier'ye –ki mutlaka son derece rahatsız edici bir görüşmeydi– açıklamadan önce ayılmak için nasıl çılgınca çabaladığını ancak tahmin edebilirim.

"Bunda komik olan bir şey yok, Binbaşı!" Gonse eğlendiğimi fark etmişti. "Almanlarla savaşa girecek durumda değiliz! Eğer bunu bize saldırmak için bir bahane saymaya karar verirlerse o zaman Tanrı Fransa'nın yardımcısı olsun!"

"Elbette General." Gonse o kuşağın bir üyesi –Mercier ile Boisdeffre de öyleler–; 1870'teki hezimette yara alan bu genç subaylar o tarihten beri Almanların gölgesinden korkarlardı. Onların karamsarlık mantrası "ikiye üç"tür: her iki Fransız'a karşılık üç Alman vardır; biz silahlanma için iki frank harcıyorsak onlar üç frank harcarlar. Böyle yenilgiyi kabullendikleri için nefret ediyorum onlardan. "Berlin nasıl bir tepki verdi?"

"Dışişleri Bakanlığı'nda kaleme alınacak sözler tartışılıyor, Almanlar artık kendilerine gönderilen belgeler için sorumlu olmayacaklar, biz de bize gelenler için."

"Çok cesurlar!"

"Öyle değil. Sadece ajanlarını kolluyorlar. Biz de olsak aynısını yapardık. Ama bütün gün bıçak sırtında gidip geldik, söyleyeyim size."

Düşündükçe daha da şaşırtıcı geliyor bu durum bana. "Gerçekten de diplomatik ilişkileri kesip bir tek casusu korumak için savaşı göze alacaklar mıydı?"

"Eh, elbette yakalandıkları için çok rahatsızdılar. Onlar için aşağılayıcı bir durum. Prusyalıların lanet olası tipik aşırı tepkisi..."

Eli titriyor. Önceki sigarasının ucundan bir yenisini yakıyor, ilkinin izmaritini tabla niyetine kullandığı bir midye kabuğunun içine atıyor. Diline yapışmış birkaç tütün parçasını alıyor, sonra koltuğuna yerleşiyor ve sigara dumanının arkasından bana bakıyor. "Görüyorum ki içkinize dokunmamışsınız."

"Savaştan konuşacaksak ayık kafayla kalmayı yeğliyorum."

"Ya! Ben de böyle bir durumda içkiye ihtiyaç duyuyorum!" Bardağındaki içkiyi bitiriyor ve boş bardakla oynuyor. Bana gülümsüyor. İçki sürahisine bakışından bir kadeh daha içmek için yanıp tutuştuğunu görebiliyorum, ama benim karşımda alkolik gibi görünmek istemiyor. Boğazını temizleyip "Bakan sizden etkilenmiş Picquart," diyor; "bu meselenin başından sonuna kadar olan tutumunuzdan. Genelkurmay başkanı da öyle. Geçtiğimiz üç ay boyunca belli ki istihbarat alanında değerli deneyimler edindiniz. Biz de sizin terfinizi önermek istiyoruz. İstatistik Şubesi'nin yönetimini size vermeyi düşünüyoruz."

Duyduğum dehşeti gizlemeye çabalıyorum. Casusluk pis iştir. Dreyfus vakasında gördüğüm her şey bu görüşümü pekiştirdi. Ben orduya bu işi yapmak için katılmadım. "Ama eminim ki," diye itiraz ediyorum, "bölümün başındaki Albay Sandherr son derece yetenekli, öyle değil mi?"

"Yetenekli. Ama Sandherr hasta, aramızda kalsın ama iyileşecek gibi görünmüyor. Ayrıca on yıldır bu görevde; dinlenmeye ihtiyacı var. Bakın Picquart, beni bağışlayın ama, meşgul olduğunuz gizli bilgilerin doğasını düşünürsek size şunu sormam gerek – geçmişinizde ya da özel yaşamınızda sizi şantajla karşı karşıya bırakacak bir şey yok, değil mi?"

Korkum gitgide artarken kaderimin çoktan çizildiğini anlıyorum, belki de dün öğleden sonra Gonse, Mercier ve Boisdeffre

buluştuklarında olmuştur bu. "Yok," diyorum, "bildiğim kadarıyla yok."

"Sanırım evli değilsiniz?"

"Değilim."

"Belli bir nedeni var mı?"

"Kendi başıma olmaktan hoşlanıyorum. Hem bir eşi de geçindiremem."

"Sadece bu mu?"

"Sadece bu."

"Para sıkıntınız var mı?"

"Param yok." Omuz silkiyorum. "Sıkıntım da yok."

"İyi." Gonse'un içi rahatlamış gibi. "O zaman tamamdır."

Ama ben hâlâ kaderimle mücadele ediyorum. "Oradaki personelin dışarıdan gelen birinden hoşlanmayacağının farkındasınız, değil mi, peki Albay Sandherr'in vekiline ne oldu?"

"Emekli oluyor."

"Ya Binbaşı Henry?"

"A, Henry iyi bir asker. Çok geçmeden pes eder ve şube için iyisi neyse onu yapar."

"Bu görevi istemez mi?"

"İster, ama hem eğitimi yok hem de böyle üst düzey bir konum için yeterli görgüsü. Sanırım karısının babası meyhane işletiyor."

"Ama ben casusluk hakkında hiçbir şey bilmiyorum ki..."

"Haydi ama, sevgili Picquart!" Gonse tedirginleşmeye başlıyor. "Bu görev için gerekli bütün nitelikler var sizde. Sorun ne? Bu birimin resmi kayıtlarda yer almadığı doğru. Geçit törenleri de olmayacak, gazetelerde çıkacak haberler de. Neler yapacağınızı kimseye söyleyemeyeceksiniz. Ama önemli kişilerin tamamı sizin ne yaptığınızı bilecekler. Bakanla her gün bağlantınız olacak. Ve elbette albaylığa terfi edeceksiniz." Kurnaz bakışları yüzümde. "Kaç yaşındasınız?"

"Kırk."

"Kırk ha! Bütün orduda sizin yaşınızda olup bu görevde bulunan yok. Bir düşünün: Elli yaşına varmadan general

olabilirsiniz. Ondan sonra da... Günün birinde de Genelkurmay başkanı."

Gonse benimle nasıl oynayacağını çok iyi biliyor. Hırslıyım, ama umarım ki hırsıma yenilmem; hayatta ordu dışında başka şeyler de olduğunu biliyorum – yine de yeteneklerimi kullanabildiğim kadar kullanmak isterim. İçimden hesaplıyorum: Pek hoşlanmadığım bir işte birkaç yıl, o sürenin sonunda beni parlak bir gelecek bekleyecek. Direncim azalıyor. Teslim oluyorum.

"Ne zaman gerçekleşebilir bu?"

"Hemen değil. Birkaç ay sonra. Bundan kimseye söz etmezseniz sevinirim."

Başımla olumluyorum. "Elbette, ordu benden ne isterse onu yapacağım. Bana gösterdiğiniz güven için minnettarım size. Buna layık olmaya çalışacağım."

"Çok iyi. Olacağınıza eminim. Şimdi de hâlâ yanınızda duran şu içkiyi içmeniz için ısrar ediyorum..."

Böylece bu iş kararlaştırılmış oluyor. Geleceğime kadeh kaldırıyoruz. Orduya kadeh kaldırıyoruz. Sonra Gonse beni yolcu ediyor. Kapıda elini koluma koyuyor ve babacan bir tavırla sıkıyor. Nefesinde konyağın ve sigara dumanının tatlı kokusu var. "Casusluğun tam olarak askerlik sayılmayacağını düşündüğünüzü biliyorum, Georges, ama sayılır. Modern çağda bu ön saftır. Her gün Almanlarla savaşmak zorundayız. Hem adam hem malzeme bakımından bizden daha güçlüdür onlar –'ikiye karşı üç', hatırlayın!– bu yüzden istihbaratta daha uyanık olmamız gerek." Kolumdaki elini gevşetiyor. "Dreyfus gibi bir haini teşhir etmek Fransa için savaş alanındaki bir çatışmayı kazanmak kadar önemlidir."

Dışarıda yeniden kar yağmaya başlıyor. Victor Hugo Bulvarı boyunca gaz lambalarının ışığına binlerce ve binlerce kar tanesi yakalanıyor. Yola beyaz bir halı seriliyor. Tuhaf. Fransız ordusundaki en genç albay olmak üzereyim ama içimde hiçbir coşku duymuyorum.

Dairemde Pauline beni bekliyor. Öğle yemeğinde sırtında olan aynı basit gri elbiseyi çıkarmamış, onu çıkarma zevkini

bana bırakmak istemiş. Elbisesinin sırtını açmam için bana arkasını dönüyor, en üstteki kopçaya ulaşabilmem için saçlarını iki eliyle tutup kaldırıyor. Ensesinden öpüyorum ve teninin üzerine, "Ne kadar zamanımız var?" diye fısıldıyorum.

"Bir saat." Kilisede olduğumu sanıyor. "Dudakların buz gibi. Nerelerdeydin?"

Ona anlatmak üzereyken Gonse'un talimatını hatırlıyorum. "Hiçbir yerde," diyorum.

3

Altı ay geçiyor. Haziran geliyor. Hava ısınıyor, çok geçmeden Paris bok kokmaya başlayacak. Pis koku lağımlardan yükseliyor ve leş kokulu bir gaz gibi kentin üzerine çöküyor. İnsanlar evlerinden ya keten maskeler takarak ya da mendilleriyle burunlarını kapatarak çıkıyorlar, ama bunun pek yararı olmuyor. Gazetelerde uzmanlar bunun 1880'deki asıl "leş kokusu" kadar kötü olmadığında hemfikir –bu konuda ben bir şey söyleyemem, o sırada Cezayir'deydim– ama yazın ilk günlerini mahvettiği kesin. "Balkona çıkmak olanaksız," diye yakınıyor *Le Figaro*, "kaba, görünmez bir devin rüzgârına kapılacağımızı düşünmeden bulvarlarımızın gururu olan o kalabalık, neşeli kafelerden birinin terasında oturmak olanaksız." Koku insanın saçlarına, giysilerine siniyor, burun deliklerine, hatta diline yerleşiyor, bu yüzden her şeyde kokuşmuşluk tadı oluyor. Ben İstatistik Şubesi'nin yönetimini devraldığım gün hava işte böyle.

Beni Savaş Bakanlığı'ndan almak üzere gelen Binbaşı Henry olayı hafife alıyor: "Bu hiçbir şey değil. Bir çiftlikte büyümeliydiniz! İnsan boku, domuz boku: Ne fark var?" Sıcakta yüzü kocaman pembe bir bebek yüzü kadar pürüzsüz ve tombul. Dudaklarında sürekli titreyen bir sırıtış var. Rütbemi biraz fazlaca vurgulayarak konuşuyor benimle –"*Albay* Picquart!"– ve tek sözcükte

saygıyı, kutlamayı ve alaycılığı bir araya getiriyor. Ağırıma gitmiyor. Henry benim vekilim olacak, verilmeyen başkanlık görevi için bir teselli. Bundan böyle savaş sanatı kadar eski rollere kısılıp kalacağız. O, kademelerden geçerek gelmiş deneyimli eski asker, her şeyin yolunda gitmesini sağlayan başçavuş; bense ondan yaşça küçük subay, kâğıt üzerinde sorumluyum. Fazla zarar vermemin önüne bir şekilde geçilmesi gerekiyor. Eğer ikimiz de ötekini fazla zorlamazsak sanırım iyi geçinebiliriz.

Henry ayağa kalkıyor. "Evet *Albay*, gidelim mi?"

Daha önce İstatistik Şubesi'ne adımımı atmamıştım –şaşırtıcı değil bu, onun var olduğunu bilenlerin sayısı fazla değil çünkü– bu yüzden Henry'nin bana yol göstermesini istiyorum. Bakanlığın gizli bir köşesine götürülmeyi bekliyorum. Bunun yerine beni arka kapıdan çıkarıyor, kısa bir yürüyüşten sonra rue de l'Université'nin köşesindeki, önünden sık sık geçtiğim ve hep metruk sandığım çok eski, kasvetli bir binaya götürüyor. Kararmış pencerelerde kalın kepenkler var. Kapının yanında isim levhası yok. İçeride, karanlık lobiye Paris'in geri kalanında duyulan aynı bayıltıcı, kötü lağım kokusu sinmiş, ama üstüne küflü bir nem kokusu eklenmiş.

Henry başparmağını duvarda üreyen siyah sporlara sürtüyor. "Birkaç yıl önce burayı yıkmak istemişlerdi," diyor, "ama Albay Sandherr onları durdurdu. Burada bizi kimse rahatsız etmez."

"Eminim etmez."

"Bu, Beşir." Henry, Cezayir'deki yerel alayların kıyafeti olan mavi ceket ve pantolon giymiş yaşlıca bir Arap nöbetçiyi işaret ediyor, adam köşede bir taburede oturuyor. "Bizim bütün sırlarımızı bilir, öyle değil mi Beşir?"

"Evet, Binbaşı!"

"Beşir, bu *Albay* Picquart..."

Loş salona giriyoruz ve Henry bir kapıyı açıyor, içeride hırpani görünümlü dört-beş kişi pipo içip iskambil oynuyor. Dönüp bana bakıyorlar, haki renkli kanepe ile iskemleleri ve yıpranmış halıyı gözden geçirecek zamanı ancak buluyorum. Henry, "Kusura bakmayın beyler," deyip kapıyı yine kapatıyor.

"Kim bunlar?" diye soruyorum.

"Bizim için çalışan adamlar."

"Ne tür bir çalışma?"

"Polis ajanları. Muhbirler. Yararlı becerileri olan adamlar. Albay Sandherr, belaya bulaşmamaları için sokaklarda dolaşacaklarına burada tutmanın daha iyi olacağı görüşünde."

Gıcırtılı merdivenden çıkıp Henry'nin 'içerideki kutsal oda' dediği yere gidiyoruz. Bütün kapılar kapalı olduğundan ilk kattaki koridorda neredeyse hiç gün ışığı yok. Elektrik bağlanmış ama kaba saba, kabloların gömülü olduğu yerlerin üzerinin güzelce kapatılmasına çalışılmamış. Alçı tavanın bir bölümü kopup düşmüş, kopan parçayı duvara dayamışlar.

Teker teker birliktekilere tanıştırılıyorum. Her adamın kendi odası var, çalışırken kapısını kapatıyor. Binbaşı Cordier alkolik, yakında emekliye ayrılacak, ceketsiz oturmuş, anti-semitik gazeteleri, *La Libre Parole*'ü ve *L'Intransigeant*'ı okuyor, ama işi gereği mi yoksa zevk için mi okuduğunu sormuyorum. Yüzbaşı Junck var, yeni biri, École Supérieure de Guerre'deki derslerimden biraz tanıyorum onu – uzun boylu, kaslı bir genç, kocaman bir bıyığı var, şimdi de önlük takmış ve ellerine ince eldivenler geçirmiş. Bir öbek el konulmuş mektubu, zarftaki zamkı yumuşatmak için, gaz ocağının alevinde ısıttığı çaydanlık benzeri bir şeyi kullanarak açıyor. Buna "ıslak açış" denir diye açıklıyor Henry.

Yandaki odada yine bir yüzbaşı var, Valdant, o "kuru" yöntemi kullanıyor, yapıştırılmış mühürleri bir bıçakla kazıyor, zarfın kanadını her iki tarafından biraz açıyor, uzun, ince bir pensi zarfın içine sokuyor, defalarca çevirip içerdeki mektubu rulo haline getiriyor ve hiç iz bırakmadan açıklıktan dışarı çekiyor. Yukarıda, Dreyfus'ün rütbesi sökülürken dürbün tutan örümcek kılıklı arşivci M. Gribelin kilitli dolaplarla dolu kocaman bir odanın ortasında oturuyor ve ben görünür görünmez okuduğu şeyi içgüdüsel olarak saklıyor. Yüzbaşı Matton'un odası boş: Henry onun gittiğini açıklıyor – bu iş ona göre değilmiş. Sonunda Yüzbaşı Lauth ile tanıştırılıyorum, onu rütbe sökme töreninden tanıyorum: Alsace'lı bir başka yakışıklı, sarışın süvari subayı,

otuzlarında, Almanca konuşuyor ve arazide at sırtında dolaşması gerekiyor. Bunun yerine burada –onun da önünde bir önlük var– çalışma masasının üzerine eğilmiş, ışığı güçlü bir elektrikli lambayı bir öbek yırtılmış kâğıda çevirmiş, parçaları bir cımbızla tutup yer değiştiriyor. Açıklama bekleyerek Henry'ye bakıyorum. "Bunu konuşmalıyız," diyor.

Aşağıya, ilk katın sahanlığına dönüyoruz. "Burası benim bürom," diyerek bir kapıyı işaret ediyor ama açmıyor, "Albay Sandherr de burada çalışır" –ansızın acı çeker gibi görünüyor– "ya da çalışırdı, demeliyim. Sanırım burası artık sizin."

"Eh, bir yerde çalışmam gerekecek."

O odaya ulaşmak için birkaç iskemleyle bir şapka askılığının durduğu bir antreden geçmemiz gerekiyor. Onun ötesindeki büro beklemediğim kadar küçük ve karanlık. Perdeler kapalı. Işığı yakıyorum. Sağımda büyük bir masa var, solumda sağlam bir kilidi olan büyük, çelik bir dosya dolabı. Tam karşımda bir çalışma masası; onun yanındaki ikinci bir kapı tekrar koridora açılıyor; masanın gerisinde yüksek bir pencere var. Pencereye gidip tozlu perdeyi açıyorum, kocaman, muntazam bir bahçe manzarası çıkıyor karşıma beklenmedik şekilde. Topografi benim özel alanım – nesnelerin birbirleriyle ilintili olarak nerede durduklarının farkında oluşum; sokaklar, mesafeler, araziyle ilgili titizliğim – bununla birlikte hôtel de Brienne'in arkasındaki bayıra baktığımı ancak bir an sonra anlıyorum, yani Bakan'ın bahçesine. Onu bu açıdan görmek tuhaf.

"Aman Tanrım," diyorum, "bir teleskobum olsaydı Bakan'ın çalışma odasının içini görebilirdim!"

"Bir tane getirmemi ister miydiniz?"

"Hayır." Henry'ye bakıyorum. Şaka yapıp yapmadığını anlayamıyorum. Tekrar pencereye dönüp açmayı deniyorum. Kilidin diline birkaç kez elimin kenarıyla vuruyorum ama paslanmış, açılmıyor. Buradan nefret etmeye başladım bile. "Tamam," diyorum, elime bulaşan pasları silerek, "size epeyce bel bağlayacağım ortada, Binbaşı, hele ilk birkaç ayda. Bütün bunlar benim için çok yeni."

"Elbette, Albay. Önce size anahtarlarınızı vermeliyim." İnce bir zincirin ucunda sallanan demir bir halkaya geçirilmiş beş anahtar uzatıyor bana, zinciri kemerime takabilirim. "Bu ön kapının anahtarı. Bu ofisinizin kapısının. Bu, kasanızın. Bu da çalışma masanızın."

"Ya bu?"

"O anahtarla hôtel de Brienne'in bahçesine girebilirsiniz. Bakan'ı görmek istediğinizde oraya gideceksiniz. Anahtarı Albay Sandherr'e General Mercier vermişti."

"Ön kapının nesi var?"

"Bu yol daha kısa. Hem de daha kişisel."

"Telefonumuz var mı?"

"Evet, Yüzbaşı Valdan'ın odasının dışında."

"Ya sekreter?"

"Albay Sandherr onlara güvenmezdi. Bir dosyaya ihtiyacınız olursa Gribelin'den isteyin. Kopya çıkarttırmak isterseniz yüzbaşılardan birini kullanabilirsiniz. Valdant daktilo kullanamıyor."

Kendimi, anlaşılmaz özel ritüelleri olan garip bir dini tarikata girmiş gibi hissediyorum. Savaş Bakanlığı eski bir rahibe manastırının arazisi üzerinde inşa edilmiş, Genelkurmay Başkanlığı'nın rue Saint-Dominique'teki subaylarına da, gizli kapaklı işlerinden dolayı "Dominikenler" adı takılmış. Ama ben İstatistik Şubesi'nde bir şey olmadığını şimdiden görebiliyorum.

"Yüzbaşı Lauth'un şu anda ne üzerinde çalıştığını söyleyecektiniz bana."

"Alman Büyükelçiliği'nde bir ajanımız var. Bu ajan çöpe atılmış belgeler getiriyor bize düzenli olarak, aslında bunların çöplerle birlikte yakılmak üzere elçiliğin fırınına gitmesi gerek. Oraya gitmek yerine bize geliyorlar. Çoğunlukla yırtılmış oluyorlar, bu yüzden bir araya getiriyoruz onları. Maharet isteyen bir çalışma. Lauth bu işi iyi beceriyor."

"Dreyfus'e ilk önce bu şekilde mi ulaştınız?"

"Evet."

"Yırtılmış bir mektubun parçalarını bir araya getirerek mi?"

"Aynen öyle."

"Tanrım, böyle küçük şeylerden başlayarak!.. Kimmiş bu ajan?"

"Biz hep kod adını kullanırız, 'Auguste'ü. Getirdiğinden de 'her zamanki yol' diye söz ederiz."

Gülümsüyorum. "Pekâlâ, başka türlü ifade edeyim: 'Auguste' kim?" Henry yanıt vermekten kaçınıyor, ama onu zorlamaya kararlıyım: Eğer bu göreve hâkim olacaksam, servisin baştan ayağa nasıl işlediğini bilmeliyim, hem ne kadar çabuk olursa o kadar iyi. "Haydi ama Binbaşı Henry, ben bu şubenin başkanıyım. Bana söylemelisiniz."

İstemeye istemeye, "Marie Bastian adında bir kadın," diyor, "elçilikteki temizlikçilerden biri. Özellikle Alman askeri ataşesinin ofisini temizliyor."

"Ne kadar zamandır bize çalışıyor?"

"Beş yıldır. Onun muhatabı benim. Ona ayda iki yüz frank ödüyorum." Övünerek ekliyor elinde olmadan, "Avrupa'daki en kelepir iş."

"Malzemeyi bize nasıl getiriyor?"

"Yakındaki bir kilisede buluşuyorum onunla, bazen her hafta, bazen iki haftada bir – akşamları, ortalık sakinken. Bizi kimse görmüyor. Ben aldıklarımı doğruca evime götürüyorum."

"Evinize mi götürüyorsunuz?" Şaşkınlığımı gizleyemiyorum. "Güvenli mi bu?"

"Kesinlikle. Evde sadece karım ve ben varız, bir de bebeğimiz. Evde kâğıtları ayırıyorum, Fransızca olanlara hızla göz atıyorum – Almanca bilmiyorum: Lauth da burada Almanca olanları elden geçiriyor."

"Anlıyorum. Tamam." Onayladığımı göstermek için başımı sallasam da bu işlem bana aşırı amatörce geliyor. Ama daha ilk günümde kavga çıkaracak değilim. "Sizinle çok iyi geçineceğimizi hissediyorum, Binbaşı Henry."

"Ben de öyle umarım, Albay."

Saatime bakıyorum. "Kusuruma bakmazsanız az sonra dışarı çıkıp Genelkurmay Başkanı'nı görmem gerekiyor."

"Sizinle gelmemi ister misiniz?"

"Hayır." Ciddi konuşup konuşmadığına yine emin olamıyorum. "Gelmenize gerek yok. Beni öğle yemeğine götürecek."

"Harika. Bana ihtiyacınız olursa ofisimdeyim." Konuşmamız bir *pas de deux*[1] kadar resmi.

Henry selam verip gidiyor. Kapıyı kapatıp etrafıma bakınıyorum. Hafif bir kaşıntı hissediyorum; sanki ölmüş bir adamın kıyafeti var üzerimde. Duvarda, Sandherr'in resimlerinin olduğu yerlerde lekeler var, çalışma masasının üzerinde sigara yanıkları, masanın üzerinde kadehlerinin bıraktığı halka şeklinde izler. Halının üzerindeki aşınmış kısım, koltuğunu hangi noktada geri ittiğini gösteriyor. Onun varlığının baskısını hissediyorum. Doğru anahtarı bulup kasayı açıyorum. İçinde birkaç düzine açılmamış mektup var, şehirdeki çeşitli adresler yazılı üzerlerinde, dört-beş farklı isim – sanırım takma adlar. Bu zarfların Sandherr ayrıldıktan sonra ajanlarından gelen raporlar olduğunu tahmin ediyorum. Birini açıyorum –*Metz'deki garnizonda alışılmadık bir hareketlilik rapor edildi...*– sonra yine kapıyorum zarfı. Casusluk: Nasıl da nefret ediyorum bu işten. Bu görevi asla kabul etmemeliydim. Kendimi rahat hissedeceğimi hayal etmek mümkün görünmüyor bana.

Mektupların altında içinde yirmi beş santime yirmi santim büyüklüğünde bir fotoğraf bulunan ince bir sarı zarf var. Dreyfus'ün yargılandığı askeri mahkemeden hemen tanıyorum onu – sunuş mektubunun, Almanlara aktardığı belgelere eşlik eden ünlü *bordereau*'nun[2] bir kopyası. Mahkemede aleyhine sunulan ana kanıt buydu. Bu sabaha kadar, İstatistik Şubesi'nin bunu nasıl ele geçirdiğini bilmiyordum. Bunda şaşılacak bir şey yok. Lauth'un çıkardığı işi takdir etmem gerek. Ona bakan hiç kimse bir zamanlar paramparça edilmiş bir kâğıt olduğunu anlayamaz: Bütün yırtık yerler dikkatle birleştirilmiş, hiç yırtılmamış bir belgeye benziyor.

Masaya oturup kilidini açıyorum. Hastalığının ağır ilerlemesine karşın Sandherr oradan aceleyle ayrılmış gibi görünüyor.

1 (Fr.) İkili dans. (ç.n.)

2 (Fr.) Bir dosya, envanter veya hesap pusulasının farklı unsurlarını bir arada sunan çizelge, bordro. (ç.n.)

Arkasında birtakım ıvır zıvır bırakmış. Ben çekmeceleri açarken bunlar sağa sola yuvarlanıyor. Tebeşir kırıkları. Bir balmumu parçası. Birkaç yabancı para. Dört kurşun. Ve çeşitli teneke kutular, ilaç şişeleri: cıva, peygamberağacı özü, potasyum iyodür.

Atanmamı kutlamak için General de Boisdeffre Jockey Club'da öğle yemeğine davet ediyor beni, bu da nazik bir davranış. Pencerelerin hepsi kapalı, kapılar da, her masaya içi frezya ve ıtırşahi dolu çanaklar konulmuş. Ama insan dışkısının tatlımsı ekşi kokusunu hiçbir şey bastıramıyor. Boisdeffre farkında değilmiş gibi davranıyor. Kaliteli bir beyaz Burgonya şarabı ısmarlayıp çoğunu kendi içiyor, çıkık elmacıkkemikli yanakları yavaş yavaş kızarıp sonbahardaki frenkasmalarının rengini alıyor. Ben azar azar içiyorum ve iyi bir kurmay subay gibi tabağımın yanında küçük not defterimi açık tutuyorum.

Kulübün başkanı, Sosthènes de la Rochefoucauld, dük de Doudeauville, yandaki masada. Generale selam vermek için yanımıza geliyor. Boisdeffre beni tanıştırıyor. Dükün burnu ve elmacıkkemikleri bezeler gibi kabarık ve narin; elimi sıkarken, teni parmaklarımda incecik bir kâğıt sürtünmesine benzer bir his bırakıyor.

Konserve alabalıklarımızı yerken General yeni çardan söz ediyor, II. Nikolay'dan. Boisdeffre Paris'te faaliyet göstermesi olası her türlü anarşist Rus hücresi hakkında bilgi sahibi olmak istiyor. "Gözlerinizi açık tutmanızı istiyorum bu bakımdan; Moskova'ya iletebileceğimiz her şey müzakerelerde çok işimize yarar." Ağzına bir parça balık atıp devam ediyor: "Ruslarla yapacağımız bir ittifak Almanlar karşısındaki aşağılık konumumuzu bir tek diplomatik darbeyle giderir. En azından yüz bin adam değerindedir. İşte bu yüzden zamanımın yarısını Dışişleri'ne ayırıyorum. En üst seviyede, askeri olanla siyasi olan arasındaki sınır artık silinir. Ama ordunun her zaman salt parti politikasının üstünde olduğunu asla unutmamalıyız."

Bu konu Mercier'yi hatırlamasına neden oluyor, artık Savaş Bakanı olmayan, emekliliğine kadar olan yılları Le Mans'daki

4. Ordu komutanı olarak geçirecek Mercier'yi. "Cumhurbaşkanı'nın düşeceğini tahmin etmekte haklıydı, ama kendisinin onun yerine geçme şansı olduğuna inanması yanlıştı."

O kadar şaşırıyorum ki yemeğimi yemiyorum, ağzıma götürdüğüm çatalım havada kalıyor. "General Mercier başkan olabileceğini mi sanıyordu?"

"Gerçekten de bu hayali besliyordu. Cumhuriyetin sorunlarından biri de bu – monarşilerde en azından hiç kimse kral olabileceğini ciddi olarak düşünmez. Mösyö Casimir-Perier ocakta istifa ettiği zaman, Senato ile Meclis onun halefini seçmek üzere Versailles Sarayı'nda toplandıklarında General Mercier'nin 'arkadaşları' –onları böyle adlandırmak incelik olur–vatan haini Dreyfus'ü divanı harbe teslim etmiş olan adamın seçilmesini talep eden bir el ilanı dağıttılar. Sekiz yüz oydan üçü ona çıktı."

"Bunu bilmiyordum."

"Sanırım bu İngiliz dostlarımızın 'beyhude çaba' dedikleri şey." Boisdeffre gülümsüyor. "Ama şimdi politikacılar kuşkusuz onu bağışlamayacaklar." Peçetesiyle bıyığına dokunuyor. "Bundan böyle biraz daha politik düşünmeniz gerekecek, Albay, eğer size beslediğimiz büyük umutları gerçekleştirmek isterseniz." Genelkurmay başkanı boynuma bir süs asacakmış gibi başımı hafifçe eğiyorum. "Söylesenize," diyor, "bu Dreyfus olayı hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Tatsız," diyorum. "Sefil. Rahatsız edici. Bittiğine seviniyorum."

"A, bitti mi gerçekten? Ben burada politik açıdan düşünüyorum, askeri açıdan değil. Yahudiler çok inatçı bir ırk. Onların gözünde, sorunlu Dreyfus ağrıyan bir diş gibi. Onlar için bir saplantı oluyor. Onu bir türlü rahat bırakmıyorlar."

"Bu durum onların utancının simgesi. Ama ne yapabilirler?"

"Emin değilim. Ama bir şey yapacaklar, bundan emin olabiliriz." Boisdeffre akan araçların üzerinden rue Rabelais'ye bakıyor ve bir iki dakika susuyor. Hoş kokulu güneş ışığında profili apaçık görülüyor, yüzyıllar boyunca gelişip etine hakkedilmiş. Bayeux'deki bir şapelde diz çökmüş, yıllar boyu acılar çekmiş bir

Normandiyalı şövalyenin heykelini hatırlatıyor bana. Düşünceli bir tavırla, "Dreyfus'ün o genç yüzbaşıya söylediği şey, yani ihanet için bir nedeni olmadığı – bence bu soruya vereceğimiz yanıt hazır olmalı. Bu konuyu canlı tutmanızı istiyorum. Aileyi araştırın – selefinizin söylediği gibi, 'dosyayı besleyin'. İhtiyacımız olabilir diye yedekte tutabileceğimiz nedenlerle ilgili daha fazla kanıt bulabilir misiniz, bir bakın."

"Evet, elbette General." Not defterimdeki listeye ekliyorum bunu, "Rus anarşistler"in hemen altına. "Dreyfus: Gerekçe?"

Yemeğimiz *rillettes de canard* geliyor ve sohbet Almanların Kiel'deki mevcut donanma durumuna geçiyor.

O gün ikindide, yeni ofisimde, kasadan ajanların mektuplarını çıkarıyorum, çantama dolduruyorum ve Albay Sandherr'i ziyaret etmek üzere yola çıkıyorum. Gribelin'in verdiği adres on dakikalık yürüme mesafesinde, nehrin karşı tarafında, rue Léonce Reynaud'da. Kapıyı karısı açıyor. Kocasının halefi olduğumu söylediğimde sokmaya hazırlanan bir yılan gibi geriye atıyor başını: "Onun yerini almışsınız, mösyö, daha başka ne istiyorsunuz ondan?"

"Eğer müsait değilseniz madam, başka bir zaman gelebilirim."

"A, öyle mi? Ne kadar naziksiniz! Ama sizi *herhangi* bir zaman görmek için neden müsait olsun ki?"

"Tamam, sevgilim." Kadının arkasından Sandherr'in bezgin sesi duyuluyor. "Picquart Alsace'lıdır. Bırak girsin."

"Sen," diye mırıldanıyor kadın acı acı, hâlâ bana baksa da konuştuğu kocası, "sen bu insanlara çok iyi davranıyorsun!" Yine de geçmem için kenara çekiliyor.

Sandherr, "Yatak odasındayım, Picquart," diye sesleniyor, "gelin içeri." Ben de sesinin geldiği yöne gidip dezenfektan kokan epeyce loş bir odaya giriyorum. Sandherr sırtında pijamasıyla yatakta yastıklara dayanmış oturuyor. Bir lambayı yakıyor. Tıraşsız yüzünü bana döndürdüğünde yara dolu olduğunu görüyorum, kimi hâlâ taze ve kanıyor, kimi de çukurlaşmış ve

kurumuş. Onun durumunun birden kötüleştiğini duymuştum; ama bu kadar kötü olduğunu hiç bilmiyordum. Beni uyarıyor: "Sizin yerinizde olsam orada dururdum."

"Rahatsız ettiğim için bağışlayın Albay," diyorum, tiksindiğimi belli etmemeye çalışarak, "ama yardımınıza ihtiyacım var." Çantamı kaldırıp gösteriyorum ona.

"Olabileceğini düşünmüştüm." Titreyen parmağıyla çantamı gösteriyor. "Hepsi içinde, değil mi? Gösterin."

Mektupları çantadan çıkarıp yatağa yaklaşıyorum. "Sanırım ajanlardan." Mektupları yorganının üzerine bırakıyorum, elini uzatıp tutabileceği bir yere ve geriye çekiliyorum. "Ama onların kim olduğunu bilmiyorum, kime güvenilebileceğini de."

"Düsturum şudur: Kimseye güvenme, o zaman hayal kırıklığına uğramazsın." Komodinin üzerindeki gözlüğüne uzanmak için yana dönünce çenesindeki ve boğazındaki sakal diplerinin altında kıvrılan yaraların ensesinin yanı boyunca mavimsi bir yol çizerek uzadıklarını görüyorum. Gözlüğünü takıyor, mektuplardan birine gözlerini kısarak bakıyor. "Oturun. Şu iskemleyi çekin. Kurşunkaleminiz var mı? Bunları yazmanız gerekecek."

Sonraki iki saat boyunca, soluk almaya bile vakit kalmadan Sandherr beni gizli dünyasında rehberli bir tura çıkarıyor: Bu adam Metz'deki Alman garnizonuna malzeme veren bir çamaşırhanede çalışıyor; şu adam doğu cephesindeki demiryolu şirketinde bir görevde; şu kadın Mulhouse'daki bir Alman subayının metresi; şu adam Lorraine'li adi bir cani, sipariş üzerine evleri soyuyor; bu adam bir sarhoş; bu bir eşcinsel; şu kadın bir vatansever, askeri valinin ev işlerini yapıyor, '70'te yeğenini kaybetti; buna ve şuna güvenin; şuna ya da buna aldırmayın; şu adamın hemen üç yüz franga ihtiyacı var; bunun tümüyle bir yana bırakılması gerekir... Bütün mektupları elden geçirene kadar söylenenleri steno hızıyla yazıyorum. Bana başka ajanların listesini ve kod adlarını ezberden söylüyor, Gribelin'den adreslerini almamı hatırlatıyor. Yorulmaya başlıyor.

"Gitmemi ister misiniz?" diye soruyorum.

"Bir dakika sonra." Hafif bir el işareti yapıyor. "Şuradaki şifonyerde almanız gereken birkaç şey var." Açmak için diz çöktüğümde beni izliyor. Metal bir kutu çıkarıyorum, çok ağır, bir de büyük bir zarf. "Açın onları," diyor. Para kutusu kilitli değil. İçinde altın paralardan ve banknotlardan oluşan küçük bir hazine var: Çoğu Fransız frangı, ama Alman markları ve İngiliz sterlinleri de var. "Yaklaşık kırk sekiz bin frank değerinde olmalı. Paranız azalırsa Boisdeffre'e söyleyin. Dışişleri Bakanlığı'ndaki Mösyö Paléologue'a da katkıda bulunması için talimat verildi. O paraları ajanlar için kullanın, özel ödemeler için. Yanınızda bol para bulundurun. Kutuyu çantanıza koyun."

Söylediğini yapıyorum, sonra zarfı açıyorum. İçinde yüz kadar sayfa var; düzgün bir elyazısıyla yazılmış isim ve adres listeleri, departmanlara göre düzenlenmiş.

Sandherr, "Sürekli güncellenmesi gerekiyor," diyor.

"Nedir bu?"

"Hayatımın işi." Kuru kuru gülüyor, gülüşü öksürüğe dönüşüyor.

Sayfaları çeviriyorum. İki-üç bin kişinin adı olmalı listede. "Kim bu insanlar?"

"Kuşkulanılan vatan hainleri, savaş çıkarsa hemen tutuklanacaklar. Yerel polisin ancak kendi bölgelerindeki isimleri bilmelerine izin veriliyor. Bu elinizdekinin dışında bir tek ana kopyası var, o da bakanda. Gribelin'de daha da uzun bir liste var."

"Daha mı uzun?"

"Yüz bin isim var orada."

"Ne biçim bir liste!" diye bağırıyorum. "İncil kadar kalın olmalı! Kimler peki?"

"Düşmanlıklar başlarsa enterne edilecek yabancılar. Hem Yahudiler de dahil değil."

"Savaş çıkarsa Yahudilerin enterne edilmesi gerektiğini mi düşünüyorsunuz?"

"En azından kaydolmaya zorlanmalılar, sokağa çıkma yasağı ve seyahat kısıtlaması uygulanmalı." Sandherr elleri titreyerek

gözlüğünü çıkarıyor, komodinin üzerine bırakıyor. Yastığa yaslanıyor ve gözlerini kapıyor. "Karım bana çok sadıktır, gördüğünüz gibi – bu tür koşullarda çoğu kadının olacağından daha sadık. Beni emekliye ayırmalarını bir yüz karası olarak görüyor. Ama ben geri planda kalmaktan memnun olduğumu söylüyorum ona. Paris'te çevreme bakındığımda ve her yerdeki yabancıların çokluğunu gördüğümde, her türlü ahlaki ve sanatsal standardın nasıl yozlaştığını düşündüğümde artık kendi şehrimi tanımadığımı anlıyorum. İşte bu yüzden kaybettik '70'te – ulusumuz artık saflığını yitirdi."

Mektupları toplayıp çantama koymaya başlıyorum. Bu tür konuşmalar hep sıkar beni, dünyanın mahvolacağını söyleyip yakınan böyle ihtiyarlar. Çok bayağı. Bu sıkıcı adamın yanından ayrılmak için acele ediyorum. Ama sormam gereken bir şey daha var. "Yahudilerden söz ediyorsunuz," diyorum. "General Boisdeffre, Dreyfus vakasına duyulan ilginin yeniden canlanacağından endişe ediyor."

"General Boisdeffre," diyor Sandherr, bilimsel bir gerçeği ifade eder gibi, "kocakarının teki."

"Aşikâr bir nedenin olmaması onu kaygılandırıyor..."

"Neden mi?" diye mırıldanıyor Sandherr. Yastıktaki başı sarsılmaya başlıyor, ya inanmazlıktan ya da durumu yüzünden, hangisi bilemiyorum. "Neyin gevezeliğini ediyor? Nedenlerin mi? Dreyfus bir Yahudi, Fransız'dan çok Alman! Ailesinin büyük kısmı Almanya'da yaşıyor! Bütün gelirini Almanya'dan sağlamış. General daha başka ne neden istiyor?"

"Yine de 'dosyayı beslememi' istiyor. Böyle söyledi."

"Dreyfus dosyası yeterince şişkin. Yedi yargıç gördü onu ve oybirliğiyle suçlu ilan ettiler. Sıkıntı çekersen Henry'ye bundan söz et."

Bunu dedikten sonra Sandherr yorganı omuzlarının etrafına sıkıştırıyor, bana arkasını dönüp yana devriliyor. Bir iki dakika bekliyorum. Sonunda yardımları için ona teşekkür edip veda ediyorum. Beni duysa da yanıt vermiyor.

* * *

Sandherr'in evinin önündeki kaldırımda duruyorum, onun hasta odasının loşluğundan sonra gün ışığı bir an gözümü alıyor. Parayla, vatan hainlerinin ve casusların adlarıyla dolu çantam oldukça ağır. Bir araba arayarak avenue du Trocadéro'da karşıdan karşıya geçerken ezilmeyeyim diye sola bakıyorum, tam o sırada çift kapılı, zarif bir apartman çarpıyor gözüme, yanındaki mavi levhada 6 numara yazılı. İlk önce bir şey düşünmüyorum, ama sonra olduğum yerde kalıyorum ve oraya tekrar bakıyorum: *Avenue du Trocadéro, 6 numara*. Adresi tanıyorum. Kaç kez gördüm yazılı olarak. Tutuklandığı sırada Dreyfus bu binada oturuyordu.

Arkaya, rue Léonce Reynaud'ya bakıyorum. Elbette bir rastlantı bu, ama yine de az bulunur cinsten: Dreyfus düşmanının o kadar yakınında oturuyormuş ki evlerinin kapılarından baksalar birbirlerini görebilirlermiş; her gün aynı saatlerde Savaş Bakanlığı'na gidip gelirken en azından sık sık sokakta birbirlerinin yanından geçmişlerdir. Kaldırımın kenarına gidiyorum, başımı arkaya eğip elimi gözlerime siper ederek büyük apartmanı gözden geçiriyorum. Uzun pencerelerin her birinde dökme demirden bir balkon var, içinde oturulabilecek kadar geniş, Seine Nehri'ne bakıyor – daracık, parke taşlı sokağa tıkılmış Sandherr'inkinden çok daha heybetli bir bina.

Birinci katın penceresindeki bir şeye gözüm takılıyor, bir oğlan çocuğunun solgun yüzüne; evden dışarı çıkamayan bir kötürüm gibi, bana bakıyor; yetişkin biri geliyor yanına –yüzü oğlanınki kadar beyaz bir genç kadın, koyu renkli saçları yüzünü çevrelemiş– annesi olabilir. Ellerini çocuğun kollarına koyup arkasında duruyor, ikisi birlikte bana bakıyorlar –onları sokaktan seyreden üniformalı bir albaya– sonunda kadın oğlanın kulağına bir şeyler fısıldıyor ve onu tutup usulca içeri çekiyor, gözden kayboluyorlar.

4

Ertesi gün o tuhaf imgeyi Yüzbaşı Henry'ye anlatıyorum. Kaşlarını çatıyor.

"Altı numaranın ilk kat penceresi mi? Dreyfus'ün karısı olmalı ve küçük oğlu – neydi adı? Pierre, evet Pierre. Jeanne adında bir de kız var. Madam Dreyfus çocukları bütün gün evden dışarı çıkarmıyor ki babaları hakkında anlatılanları duymasınlar. Çocuklara onun özel bir görevle yurtdışında olduğunu söylemiş."

"Ona inanmışlar mı?"

"Neden inanmasınlar? İkisi de küçük."

"Bütün bunları nereden biliyorsunuz?"

"Aa, gözümüz hâlâ onların üzerinde, merak etmeyin."

"Ne kadar üzerinde?"

"Evlerinde çalışanlardan biri ajanımız. Onları izliyoruz. Mektuplarına el koyuyoruz."

"Dreyfus hüküm giydikten altı ay sonra bile mi?"

"Albay Sandherr'in, Dreyfus'ün bir casusluk örgütünün parçası olduğuyla ilgili bir kuramı vardı. Aileyi gözetlersek başka vatan hainlerine de ulaşabileceğimizi düşünüyordu."

"Ama ulaşmadık?"

"Henüz değil."

Koltuğumda arkama yaslanıp Henry'yi inceliyorum. Görünüşü sevimli, belli ki pek formda değil, ama o yağ tabakasının altında yine de sağlam yapılı bir bedeni olduğunu tahmin ediyorum: Bir barda çokça içip keyfi yerindeyse iyi bir hikâye anlatabilecek türden biri o. Bizim kadar birbirine benzemeyen iki kişi az bulunur. "Albay Sandherr'in evinin," diyorum, "Dreyfus'ün oturduğu meydandan sadece yüz metre uzakta olduğunu biliyor muydunuz?"

Zaman zaman kurnaz bir bakış yerleşebiliyor Henry'nin gözlerine. Onun açık yürekli dostluk zırhındaki tek çatlak bu. Doğaçlama söylercesine, "O kadar yakın mı? Hiç farkında değildim," diyor.

"Evet. Aslında bulundukları yere bakılırsa ara sıra karşılaşmış olmaları gerekir diye düşünüyorum, sokakta gelişigüzel bir karşılaşma olsa bile."

"Olabilir tabii. Albayın ondan uzak durmaya çalıştığını biliyorum. Ondan hoşlanmazdı – onun hep çok soru sorduğunu düşünürdü."

Ondan hoşlanmadığına bahse girerim, diye düşünüyorum. *Nehri gören büyük bir dairede oturan Yahudi...* Sandherr'in bir sabah saat dokuzda rue Saint-Dominique'e doğru yürüdüğünü ve genç yüzbaşının onun yanına yaklaşıp sohbet etmeye çalıştığını hayal ediyorum. Dreyfus'le ilgilendiğim sırada onun beyninde eksik bir şey varmış gibi görünürdü bana hep: Toplum içinde sahip olunması gereken donanımın çok önemli bir parçası, insanları ne zaman sıktığını ya da onların kendisiyle konuşmak istemediklerini hissettirecek bir parça. Ama o, başkaları üzerinde bıraktığı etkiyi görmekten âcizdi, aynı çiçeğe konan iki kelebeğin bile suç ortağı olabileceğini düşünen Sandherr ise, meraklı Yahudi komşusundan gitgide daha da fazla kuşkulanmış olmalıydı.

Masamın çekmecesini açıp bir gün önce keşfettiğim çeşitli ilaçları çıkarıyorum: birkaç teneke kutu ve iki tane küçük siyah şişe. Onları Henry'ye gösteriyorum. 'Albay Sandherr bunları burada bırakmış."

"Gözünden kaçmıştır. Bakabilir miyim?" Henry elleri birbirine dolanarak alıyor onları benden. Sakarlığı yüzünden neredeyse şişelerden birini yere düşürüyor. "Bunların ona verilmesini sağlayacağım."

"Cıva, peygamberağacı özü ve potasyum iyodür..." diyorum, ister istemez. "Bunların genellikle neyin tedavisinde kullanıldığını biliyorsunuz, değil mi?"

"Hayır. Ben doktor değilim ki..."

Konuyu kapatmaya karar veriyorum. "Dreyfus ailesinin yaptıklarının eksiksiz bir raporunu istiyorum – kimlerle görüşüyorlar, tutukluya yardım etmek için neler yapabilirler. Dreyfus'ün mektuplarının da hepsini okumak isterim, Şeytan Adası'na

gelen ve oradan gönderilen mektupları. Mektupların sansürlendiğini ve elimizde kopyaları olduğunu tahmin ediyorum."

"Elbette. Gribelin'e hazırlamasını söyleyeceğim." Duraklıyor. "Sorabilir miyim Albay, Dreyfus'le neden bu kadar ilgileniyorsunuz?"

"General Boisdeffre bu konunun siyasi bir mesele haline dönüşebileceğini düşünüyor. Hazırlıklı olmamızı istiyor."

"Anlıyorum. Hemen ilgileneceğim bu konuyla."

Sandherr'in ilaçlarını kucaklayıp gidiyor.

O ilaçların ne için verildiklerini elbette biliyor: Zamanında, standart tedaviyi bilecek kadar kayıt dışı genelevlerden adam çıkarmışızdır ikimiz de. Böylece, görünüşe göre daha ziyade delilerin genel felci diye bilinen üçüncü derece frengi hastası selefimden bir istihbarat örgütünü devralmanın etkileri üzerinde düşünmek durumunda kalıyorum.

O öğle sonrasında Genelkurmay için ilk gizli istihbarat raporumu, yani rue Saint-Dominique'te bilinen adıyla bir *blanc*[1] yazıyorum. Yerel Alman gazetelerinden ve Sandherr'in bana açıkladığı bir ajan mektubundan aldıklarımı birleştiriyorum: *Metz'deki bir muhabirin bildirdiğine göre, son birkaç gündür Metz garnizonundaki birliklerde büyük bir hareketlilik var. Şehirde gürültü de yok tehlike işaretleri de, ancak askeri yetkililer birlikleri adamakıllı zorluyorlar...*

Bitirince okuyorum raporumu ve kendime şunu soruyorum: Bu önemli mi? Hatta gerçek mi? Doğruyu söylemek gerekirse en ufak bir fikrim yok. Sadece her hafta en az bir *blanc* sunmamın beklendiğini biliyorum, ilk girişimimde yapabileceğimin en iyisi de bu. Yolun öbür tarafındaki Genelkurmay Başkanı'nın ofisine gönderiyorum, bu kadar değersiz dedikodulara inandığım için azarlanmaya hazırlanıyorum. Bunun yerine Boisdeffre raporumu kabul ediyor, bana teşekkür ediyor, raporun bir kopyasını süvari birliğinin komutanına gönderiyor

1 (Fr.) Beyaz. (ç.n.)

(subay kulübündeki konuşmayı hayal edebiliyorum: *Almanların Metz'de bir şeye hazırlandıklarını duydum fısıltı gazetesinde...*); doğu cephesindeki elli bin taburun hayatı, fazladan idman ve zoraki yürüyüşle geçirecekleri günler yüzünden biraz daha perişanlaşacak.

'Gizli istihbarat'ın esrarlı gücü konusundaki ilk dersim: Bu iki sözcük, aslında aklı başında olan insanların mantıktan uzaklaşıp budalalar gibi tepinmelerine neden oluyor.

Bir iki gün sonra Henry, Dreyfus hakkında beni bilgilendirsin diye bir ajan getiriyor ofisime. Onu Sûreté'den[1] François Guénée olarak tanıştırıyor. Kırklı yaşlarında, nikotinin ya da alkolün ya da her ikisinin etkisiyle sarı benizli, belli bir tür polis için tipik sayılan hem zorba hem yaltaklanan bir adam. El sıkışırken onu ilk geldiğim sabah gördüğümü hatırlıyorum: alt katta oturmuş pipo içip iskambil oynayanlardan biriydi. Henry, "Guénée, Dreyfus ailesinin gözetilmesi tatbikatını yürütüyordu," diyor. "Ne durumda olduğumuzu bilmek isteyeceğinizi düşündüm."

"Lütfen." Elimle işaret ediyorum, ofisimin bir köşesindeki masanın çevresinde yerlerimizi alıyoruz. Guénée'nin yanında bir dosya var; Henry'nin de.

Guénée başlıyor. "Albay Sandherr'in talimatlarına uygun olarak, araştırmalarımı vatan hainiinin abisi olan Mathieu Dreyfus üzerinde yoğunlaştırdım." Dosyadan stüdyoda çekilmiş bir fotoğraf alıyor ve masanın üzerinden bana doğru itiyor. Mathieu yakışıklı biri, hatta gösterişli: Deniz yüzbaşısı olması gereken, aslında banka müdürüne benzeyen Alfred değil de bu, diye düşünüyorum. Guénée anlatmaya devam ediyor, "Adamımız otuz yedi yaşında, Mulhouse'daki aile evinden Paris'e salt kardeşinin adına kampanya düzenlemek amacıyla geliyor."

"Demek kampanya var?"

"Evet, Albayım, seçkin kişilere mektuplar yazıyor, bilgi getirene iyi para ödeyeceğini de duyurmuş."

1 (Fr.) Gizli soruşturmaları yürütme görevini üstlenen dönemin Fransız sivil polis teşkilatı. (ç.n.)

"Çok zengin olduklarını bilirsiniz," diye araya giriyor Henry, "Dreyfus'ün karısı daha da zengin. Hadamard ailesinden geliyor – elmas tüccarları."

"Peki kardeşi bir şey elde edebildi mi?"

"Le Havre'lı bir doktor var, Dr. Gibert, cumhurbaşkanının eski bir dostu. İşin başında aile adına Başkan Fauré'ye ricada bulunmayı teklif eti."

"Peki etti mi?"

Guénée elindeki dosyaya bakıyor. "Doktor, Şubat'ın yirmi birinde Cumhurbaşkanı'yla Élysée Sarayı'nda kahvaltıda bir araya geldi. Sonra Gibert doğruca hôtel de l'Athénée'ye gitti, Mathieu Dreyfus orada bekliyordu – adamlarımızdan biri onu evinden otele kadar izlemişti."

Ajanın raporunu bana veriyor. *Araştırmaya konu olan süjeler lobide oturuyorlardı ve çok heyecanlı görünüyorlardı. Ben yandaki masaya yerleştim ve B'nin A'ya şunları söylediğini duydum: "Sana Başkan'ın söylediklerini anlatıyorum – mahkûmiyeti sağlayan yargıçlara verilen gizli kanıttı, mahkemede sunulan kanıt değil." Aynı nokta vurgulanarak defalarca tekrarlandı... B gittikten sonra A belli ki heyecanlanarak oturduğu yerde kaldı. A hesabı ödedi (kopyası ektedir) ve otelden saat 9.25'te ayrıldı.*

Henry'ye bakıyorum. "*Cumhurbaşkanı* mı yargıçlara gizli kanıtlar gösterildiğini açıklamış?"

Henry omuz silkiyor. "İnsanlar konuşuyor. Günün birinde ortaya çıkacağı belliydi."

"Evet, ama *Başkan*?.. Kaygılanmıyor musunuz?"

"Hayır. Neden ki? Küçük, yasal bir işlem sadece. Hiçbir şeyi değiştirmez."

Bunun üzerinde kara kara düşünüyorum; çok emin değilim. Avukat arkadaşım Leblois bunu duysa ne derdi diye düşünüyorum. "Dreyfus'ün suçunu değiştirmeyeceği konusunda aynı fikirdeyim. Ama kendisinin ve avukatının hiç görmediği gizli kanıtlara dayanılarak mahkûm edildiği ortaya çıkarsa onun adil bir yargılamadan geçmediğini söyleyenler olacaktır mutlaka." Boisdeffre'in neden siyasi bir sorun kokusu aldığını şimdi

anlamaya başlıyorum. "Aile bu bilgiyi nasıl kullanmayı planlıyor, biliyor muyuz?"

Henry, Guénée'ye bakıyor, o da başını iki yana sallıyor. "İlk başta hepsi çok heyecanlandılar. Aile Basel'de toplanıp görüştü. Lazare adında bir gazeteciyi getirdiler. Anarşist çevrelerde dolaşan biri. Ama bu dediğim dört ay önceydi; o günden beri hiçbir şey yapmadılar."

"Eh, *bir şey* yaptılar ama," diyor Henry, göz kırparak. "Albaya Madam Léonie'den söz ettiler – bu onu neşelendirir!"

"Ah, evet, Madam Léonie!" Guénée gülüyor ve raporunun sayfalarını karıştırıyor. "Dr. Gibert'in bir başka arkadaşı." İkinci bir fotoğraf uzatıyor bana, elli yaşlarında çirkin yüzlü bir kadın, doğruca kameraya bakıyor, başında bir Normandiya başlığı var.

"Kim bu Madam Léonie?"

"Bir uyurgezer."

"Ciddi misiniz?"

"Kesinlikle! Uykusunda, görülemeyen şeyleri görüyor ve Mathieu'ye kardeşinin vakasıyla ilgili birtakım olguları anlatıyor ve bunları ruhlar âleminden öğrendiğini iddia ediyor. Mathieu ona le Havre'da rastlamış ve öyle etkilenmiş ki alıp Paris'e getirmiş. Evinde bir oda vermiş."

"İnanabiliyor musunuz buna?" Henry gülmekten kırılıyor. "Kelimenin tam anlamıyla karanlıkta tökezliyorlar! Gerçekten Albay, bu insanlardan yana kaygılanmamıza gerek yok."

Mathieu Dreyfus'le Madam Léonie'nin fotoğraflarını yan yana koyuyorum, huzursuzluğumun hafiflediğini hissediyorum. Masaya parmaklarla vurma, geleceği okuma, ölülerle iletişim kurma: Şu sırada Paris'te moda bütün bunlar. Bazen insan yanındakilerden umudunu kesiyor. "Haklısınız Henry. Bir şey elde edemeyeceklerini gösteriyor. Gizli bir kanıt dosyası olduğunu keşfetseler bile kendi başına bir anlamı olmadığını anlayacakları besbelli. Biz sadece işlerin böyle kalmasını sağlamalıyız." Guénée'ye dönüyorum. "Gözetim işi nasıl gidiyor?"

"İyice kuşattık onları, Albay. Madam Dreyfus'ün dadısı bize her hafta rapor veriyor. Mathieu Dreyfus'ün rue de Châteaudun'daki

evinin kapıcısı bizim muhbirimiz. Karısının oda hizmetçisi de öyle. Aşçısının ve aşçının nişanlısının da bizim adımıza bir gözleri onların üzerinde. Her gittiği yerde izliyoruz onu. Ailenin bütün yazışmalarını posta idaresi bize yöneltiyor, biz de kopyalarını çıkartıyoruz."

"Ve bu da Dreyfus'ün kendi yazışmaları." Henry yanında getirdiği dosyayı alıp bana uzatıyor. "Yarın geri götürmemiz gerek."

Dosya siyah bir kurdeleyle bağlanmış, üzerinde Sömürge Bakanlığı'nın resmi damgası var. Kurdeleyi çözüp dosyanın kapağını açıyorum. Mektuplardan bazıları orijinal –sansürcünün alıkoymaya karar verdiği ve bu yüzden bakanlıkta kalanlar– ötekilerse temiz çıkan mektupların kopyaları. *Sevgili Lucy, yaşamaya nasıl devam edebileceğimi kendime gerçekten soruyorum...* Mektubu bırakıp bir başkasını alıyorum. *Zavallı Fred'ciğim, senden ayrılırken nasıl da acı çektim...* Sarsılıyorum. O gergin, beceriksiz, soğuk adamı "Fred" olarak düşünmek çok zor.

"Bugünden itibaren, aralarındaki yazışmalar Sömürge Bakanlığı'na ulaşır ulaşmaz bana da bir kopyasının verilmesini istiyorum."

"Peki, Albay."

"O arada, Mösyö Guénée, siz aileyi gözlem altında tutmayı sürdürün. Endişeleri gaipten haber alma düzeyinde kaldığı sürece bizim ilgimizi çekecek bir şey olmaz. Bununla birlikte, onun ötesine geçmeye başlarsa yeniden düşünmek zorunda kalabiliriz. Dreyfus'ün vatana ihanetine işaret edebilecek başka bir neden var mıdır diye sürekli tetikte olun."

"Peki, Albay."

Bu sözlerle kısa toplantı sona eriyor.

Akşam olunca yazışmaların olduğu dosyayı çantama koyup eve götürüyorum.

Günün sakin, ılık, altın saatleri. Üst katların birindeki dairemde, şehrin gürültüsünün çoğu boğuk duyuluyor; geri kalanını da kitapların doldurduğu duvarlarım emiyor. Büyük bir piyano

zemini kaplıyor –bir Erard– Strasbourg'daki yıkıntıların arasından mucizevi bir şekilde kurtarılan ve annemin bana verdiği bir piyano. Koltuğa oturup botlarımı çıkarıyorum. Sonra bir sigara yakıp piyano taburesinin üzerinde duran çantama bakıyorum. Aslında üstümü değiştirip hemen dışarı çıkmalıyım. Dosyaya bakmayı dönüşüme bırakmalıyım. Ama merakıma yeniliyorum.

İki pencerenin arasındaki küçücük yazı masasına oturuyorum ve dosyayı çantamdan çıkarıyorum. İlk elime gelen Cherche-Midi askeri cezaevinden gönderilmiş, 5 Aralık 1894 tarihli bir mektup oluyor, Dreyfus'ün tutuklanmasının üzerinden yedi haftadan fazla zaman geçmiş. Sansürcü tarafından çizgili kâğıda düzgünce kopya edilmiş.

Sevgili Lucy,

En sonunda sana bir iki kelime yazabiliyorum. Duruşmamın bu ayın 19'unda yapılacağını haber aldım. Seni görmeme izin yok.

Neler çektiğimi sana anlatmayacağım: Dünyada bunları anlatabileceğim kadar güçlü ifadeler bulunmuyor.

Ne kadar mutlu olduğumuzu sana söylediğimi hatırlıyor musun? Hayat bize gülümsüyordu. Sonra ansızın korkunç bir gök gürlemesi duyuldu, bu yüzden beynim hâlâ fırıl fırıl dönüyor. Bir askerin işleyebileceği en büyük cürümle suçlandım! Şimdi bile korkunç bir karabasanın kurbanı olduğumu düşünüyorum...

Sayfayı çeviriyorum, satırları hızla gözden geçirip sonuna geliyorum: *Binlerce kez kucaklıyorum seni, çünkü seni seviyorum, sana tapıyorum. Çocuklara binlerce öpücük. Onlardan sana daha fazla söz etmeye cesaret edemiyorum. Alfred.*

Bir sonraki mektup yine bir kopya, on dört gün sonra hücresinden yazmış, hüküm giyişinin ertesinde: *Istırabım öyle büyük, kalbim öyle kin dolu ki, seni düşünmek beni durdurmasaydı, senin kederini artırma korkum elimi engellemeseydi bu elemli hayattan çoktan vazgeçerdim.*

Lucy'nin Noel günü yazdığı yanıtın da bir kopyası var: Sana yalvarıyorum sevgili dostum, benim için yaşa; gücünü topla ve çabala – *suçlu bulunana kadar birlikte çabalayacağız. Sen olmazsan ben ne yaparım? Beni dünyaya bağlayacak hiçbir şey kalmaz...*

Bütün bunları okurken kendimi kirli hissediyorum. Sanki yandaki odada sevişen bir çifti dinlermişim gibi. Aynı zamanda okumaktan vazgeçemiyorum da. Dosyanın sayfalarını karıştırıyor, sonunda Dreyfus'ün rütbelerinin söküldüğü töreni anlattığı yere geliyorum. *Eski arkadaşlarım bana aşağılayarak bakıyorlar*, diye yazdığı satırları okurken acaba aklındaki ben miydim diye düşünüyorum: *Onların duygularını anlamak kolay; onların yerinde olsaydım vatan haini olduğundan emin olduğum bir subaya duyduğum nefreti bastıramazdım. Ama heyhat! Ne yazık ki bir vatan haini var, ama o ben değilim...*

Duruyorum, bir sigara daha yakıyorum. Masum olduğunu ifade eden bu itirazlara inanacak mıyım? Bir an bile inanmam. Bir adli hatanın kurbanı olduğunda, benzer bir içtenlikle ısrar etmeyen bir alçak daha tanımadım hayatımda. Suça yatkın düşünme biçiminin zorunlu bir parçası gibi görünüyor bu: Tutukluluğu boyunca varlığını sürdürebilmek için, insan bir biçimde suçlu olmadığına kendisini ikna etmeli. Öte yandan Madam Dreyfus'e ise üzülüyorum. Dreyfus'e tamamıyla güvendiği belli – yo, daha da fazlası, sanki kutsal bir şehitmişçesine onu yüceltiyor: *Senin onurlu tavrın pek çok kişinin yüreğini derinden etkiledi; eski itibarına kavuşacağın zaman geldiğinde, ki gelecek, o korkunç günde katlandığın acıların anısı insanlığın belleğine kazınacak...*

İstemeyerek burada ara veriyorum. Dosyayı yazı masasına koyup kilitliyorum, tıraş oluyorum, temiz bir üniforma giyiyorum ve arkadaşlarım Kont ve Kontes de Comminges'in evine doğru yola koyuluyorum.

Baron de Saint-Lary, yani Aimery de Comminges'i, on yılı aşkın bir süre önce Tonkin'de birlikte görev yaptığımızda tanımıştım. Ben genç bir kurmay subaydım; o benden de genç ve daha kıdemsiz bir teğmendi. İki yıl boyunca Kızıl Nehir

deltasında Vietnamlılarla çarpıştık, Saygon ve Hanoi çevresinde dolaştık, Fransa'ya döndüğümüzde arkadaşlığımız gelişti. Beni ebeveyniyle ve kız kardeşleriyle, Daisy, Blanche ve Isabelle'le tanıştırdı. Kızların üçü de müziksever, bekâr, neşeliydiler, giderek onlardan, arkadaşlarından ve Aimery'nin ordudaki müzikle ilgilenen –ya da onun kız kardeşleriyle görüşmek için ilgileniyormuş gibi yapan– dostlarından oluşan bir grup meydana geldi.

Altı yıldır dağılmadı bu grup, bu akşam ben de o müzikli gecelerden birine davetliyim. Her zamanki gibi, hem spor hem de tasarruf olsun diye arabaya binmek yerine yürüyerek gidiyorum davete – hem de çevik adımlarla, çünkü geç kalmak üzereyim. De Comminges'lerin kadim ve heybetli aile *konağı* Saint-Germain bulvarında. Kapıya yanaşıp konukları indiren arabalardan seçiyorum konağı, daha uzaktayken. İçeride Aimery beni dostça selamlayarak ve elimi hararetle sıkarak karşılıyor, o şimdi Savaş Bakanlığı'nın kadrosunda yüzbaşı; sonra karısı Mathilde'i öpüyorum, onun ailesi, Waldner von Freundstein'lar, Alsace'ın en eski ailelerinden biri. Mathilde şimdi bu evin hanımefendisi, yaşlı kont öldüğünden beri bir yıldır bu konumda.

Elini koluma koyup, "Haydi yukarı çık," diyor. "Birkaç dakikaya kadar başlıyoruz." Çekici ev sahibesi rolünü oynama yöntemi –çok da kötü oynamıyor– en sıradan söze bile çok gizli bir sır havası vermek. "Yemeğe de kalırsın değil mi, George'cuğum?"

"Çok sevinirim, teşekkürler." Aslında oradan erken ayrılmayı umuyordum, ama itiraz etmeden kabul ediyorum daveti. Kırklık bekârlar toplumdaki sokak kedileridir. Aileler bizi alırlar, beslerler, özen gösterirler; karşılığında onları eğlendirmemiz, ara sıra gereksiz sevgi gösterilerine hoşlanmadığımızı belli etmeden razı olmamız ("Ne zaman evleneceksin sen, George?") ve de ne kadar geç haber verilirse verilsin yemek masasında eksik sayıyı doldurmamız beklenir.

Evin içine doğru ilerlerken Aimery arkamdan sesleniyor, "Blanche seni arıyor!" Ve neredeyse aynı anda kız kardeşinin holdeki kalabalığı yararak bana doğru geldiğini görüyorum.

Başındaki süsle bir örnek elbisesinde koyu yeşil, kızıl ve altın rengi bolca tüy var.

"Blanche," diyorum, o beni öperken, "bol tüylü bir tavus kuşuna benziyorsun."

"Bu akşam iyi bir tanrı olmanı umuyorum," diye yanıtlıyor beni neşeyle, "kötü bir tanrı değil, çünkü sana güzel bir sürpriz hazırladım." Sonra koluma giriyor ve beni bahçeye götürüyor, ötekilerin bulunmadığı yöne.

Direnir gibi yapıyorum. "Mathilde hepimizin yukarı çıkmasını istiyor sanıyorum..."

"Budalalaşma! Saat yedi bile olmadı!" Sesini alçaltıyor. "Sence bu *Almanların* işi mi?"

Yan bahçelerden yakılmamış fenerler asılı yüksek bir duvarla ayrılan küçük bahçeye açılan camlı kapılara götürüyor beni. Garsonlar kullanılıp atılmış portakal şurubu ve içki bardaklarını topluyorlar. Orada içki içenler ayrılıp yukarı çıkmışlar. Sadece tek başına duran bir kadın var, arkası dönük, bana döndüğünde onun Pauline olduğunu görüyorum. Gülümsüyor.

"İşte," diyor Blanche, sesinin tonu garip, "gördün mü? Sürpriz."

Konserleri hep Blanche düzenler. Bu gece son keşfini sunuyor bize, Katalan genç bir dâhi, Mösyö Casals, henüz on sekizinde, Blanche onu Folies-Marigny tiyatrosunun orkestrasında ikinci viyolonselken bulmuş. Saint-Saëns'in viyolonsel sonatıyla başlıyor, daha ilk notalarda onun bir harika olduğu belli oluyor. Normalde kendimden geçerek otururum, ama bu gece dikkatim dağılıyor. Büyük salonun duvarlarının önünde, yüzleri müzisyenlere dönük oturan seyircilere göz gezdiriyorum. Altmış kadar izleyici arasında bir düzine kadar üniformalı sayıyorum, çoğu Aimery gibi süvari, yarısının da genelkurmaydan olduklarını biliyorum. Bir süre sonra bana da yan yan baktıklarını hissediyorum; ordudaki en genç albay, bekâr, Dışişleri Bakanlığı'nın üst kademeden bir görevlisinin güzel karısının yanında oturuyor, üstelik koca da görünürde yok. Benimki gibi bir konumda

olan bir albayın evlilik dışı bir ilişkide yakalanması kariyerini mahvedecek bir skandala yol açar. Bunu aklımdan çıkarmaya ve dikkatimi müziğe vermeye çalışıyorum, ama tedirginim.

Ara verilince Pauline'le birlikte bahçeye dönüyorum, Blanche ikimizin arasında yürüyor ve ikimizin de kolunu tutuyor. Eski arkadaşlarım olan birkaç subay yanımıza gelip terfim için beni kutluyorlar, onları Pauline'le tanıştırıyorum. "Bu, Binbaşı Albert Curé – Aimery ile ben Tonkin'de onunla birlikteydik. Bu da Madam Monnier. Bu Yüzbaşı William Lallemand de Marais–"

"Yarıtanrı olarak da bilinir," diye atılıyor Blanche.

Pauline gülümsüyor. "Neden?"

"*Das Rheingold*'daki Loge'nin[1] şerefine elbette – ateşin yarı tanrısı. Benzerliği görüyorsundur, canım? Şu tutkuya bak! Yüzbaşı Lallemand Yarı-Tanrı ve Georges da İyi Tanrı."

"Korkarım ki Wagner'i pek iyi bilmiyorum."

Grubumuzdaki en hevesli müzik öğrencisi olan Lallemand inanmazlık içinde dehşete düşmüş gibi yapıyor. "Wagner'i pek iyi bilmemek mi! Albay Picquart, Madam Monnier'yi Bayreuth'a götürmelisiniz!"

Curé, hoşuma gitmeyecek kadar iğneli bir tavırla, "Ya Mösyö Monnier hoşlanıyor mu operadan?" diye soruyor.

"Ne yazık ki kocam müziğin her türlüsünden nefret eder."

Onlar yanımızdan ayrıldıktan sonra Pauline sakince, "Gitmemi ister misin?" diye soruyor.

"Yo, neden isteyeyim?" Portakal likörü içiyoruz. Son bir iki gündür ağır koku kaybolmuş; Saint-Germain semtindeki esintiler ılık ve bir yaz akşamının kokusuyla çiçeksi bir hal almış.

"Ama pek rahatsız görünüyorsun, canım."

"Hayır, Sadece Blanche'la tanıştığınızı sanmıyordum, o kadar."

"Bir ay önce Isabelle beni Alix Tocnaye'le çay içmeye götürdü ve Blanche da oradaydı."

"Peki Philippe nerede?"

1 Rheingold ve Loge: Richard Wagner'in *Nibelung Yüzüğü* adlı dört epik operadan oluşan eseri ve bu eserdeki karakterlerden biri. (ç.n.)

"Bu gece Paris dışında. Yarına kadar dönmeyecek."

İma, teklif, dile getirilmeden havada asılı duruyor.

"Ya kızlar?" Pauline'in kızlarının biri on, diğeri yedi yaşında. "Onların yanına dönmek zorunda mısın?"

"Philippe'in kız kardeşinin yanında kalıyorlar."

"Ah, Blanche'ın 'sürprizle' neyi kastettiğini şimdi anlıyorum!" Eğleneyim mi kızayım mı bilemiyorum. "Ona açılmaya neden karar verdin?"

"Vermedim. Ben senin açıldığını sandım."

"Yapmadım!"

"Ama konuşma şekli – senin açıldığına inanmama yol açtı. Bu yüzden bu geceyi düzenlemesine izin verdim." Birbirimize bakıyoruz. Ve sonra, benim izleyemeyeceğim kadar hızlı bir sezgi ya da çıkarsamayla, "Blanche sana âşık," diyor.

Panik içinde bir kahkaha atıyorum. "Değil!"

"En azından onunla bir ilişkin olmuştur?"

Yalan söylüyorum. Bir centilmen böyle durumlarda başka ne yapar? "Sevgili Pauline, o benden on beş yaş küçük. Onun büyük abisi gibiyim."

"Ama gözü hep senin üzerinde. Sana saplantısı var ve şimdi de bizim durumumuzu tahmin etti."

"Eğer Blanche bana âşık olsaydı," diyorum sakinliğimi bozmadan, "geceyi seninle geçirmemi ayarlar mıydı hiç?"

Pauline gülümsüyor ve başını iki yana sallıyor. "Tam da bunu yapardı. Eğer o sana sahip olamayacaksa sahip olacak kişiyi denetleyerek tatmin olurdu."

İkimiz de içgüdüsel olarak gözetlenmediğimizden emin olmak için etrafa bakınıyoruz. Bir uşak dolaşıp konserin tekrar başlamak üzere olduğunu fısıldıyor konuklara. Bahçe boşalmaya başlıyor. Ağır süvari alayından bir yüzbaşı kapının eşiğinde duruyor ve dönüp bize bakıyor.

Pauline ansızın, "Haydi gel, ikinci kısım başlamadan gidelim. Yemeğe kalmayalım," diyor.

"Ve herkesin göreceği iki boş koltuk bırakalım geride? *Le Figaro*'ya ilan versek daha iyi."

Ama akşama katlanmaktan başka yapacak bir şey yok – ikinci yarıda yaylı çalgılar dörtlüsü, iki tekrar, sonrasında şampanya, yemeğe davet edilmeyen ama son dakikada kendilerini rahatlatıcı bir şey duyma umuduyla uzayıp giden vedalaşmalar. Bütün bunlar olurken Pauline'le ben özenle uzak duruyoruz birbirimizden, bu da iki kişinin aralarında bir ilişki olduğunun en kesin işareti.

Yemeğe oturduğumuzda saat onu geçiyor. Masamız on altı kişilik. Ben Aimery'nin dul annesi yaşlı kontesle –farbalalı siyah ipekler içinde, *Don Giovanni*'deki hayalet gibi cildi ölü beyazı– Blanche'ın kız kardeşi Isabelle'in arasında oturuyorum, Isabelle yakınlarda müthiş varlıklı bir bankacı aileye gelin gitti, aile Bordeaux'daki en büyük beş üzüm bağından birinin sahibi. Üzümlerin yetiştiği yörelerden ve *grand cru*'lerden ustalıkla söz ediyor ama Polinezya dilinde de konuşsa ben ancak bu kadar anlarım söylediklerini. Tuhaf bir biçimde, neredeyse başım dönerek ortamdan kopuk olduğumu hissediyorum, çokbilmiş konuşmalar boğuk ve anlaşılmaz sesler oluyor, müzik sadece cızırtı, çalgı tellerinin tıngırtısı. Masanın öbür ucuna bakıyorum, Pauline orada Isabelle'in banker kocasını dinliyor, soyağacının ona, ana rahminden çıkması bile bir zevksizlikmiş gibi, neredeyse cenin benzeri kusursuz bir görünüm verdiği bir genç adam bu. Mumların ışığında Blanche'la göz göze geliyorum, kümes hayvanlarına benzeyen tüylerinin arasından bana bakan gözleri ışıl ışıl parlıyor, aşağılanan bir kadın, gözlerimi kaçırıyorum. Nihayet geceyarısı masadan kalkıyoruz.

Evden Pauline'den önce ayrılmaya dikkat ediyorum, görünüşü kurtarmak için. "Sen," diyorum Blanche'a kapıda, parmağımı sallayarak, "hınzırın tekisin."

"İyi geceler, Georges," diyor üzgün üzgün.

Bulvarda yürüyüp Arc de Triomphe'taki deposuna yönelmiş bir arabanın beyaz ışığını arıyorum. Pek çok mavi, kırmızı ve sarı geçiyor yanımdan sonunda bir beyaz görünüyor, onu çağırmak üzere sokağa iniyorum, araba takırdayarak duruyor, o sırada Pauline bana katılmak üzere kaldırımda yaklaşıyor. Kolunu tutup

binmesine yardım ediyorum. Sürücüye, "Rue Yvon-Villarceau," diyorum, "rue Copernic'in köşesi." Sonra Pauline'in arkasından ben de atlıyorum arabaya. Küçük bir öpücük kondurmama izin verip sonra itiyor beni.

"Bütün bunların ne anlama geldiğini öğrenmek istiyorum."

"İstemeyeceğine eminim. Gerçekten istiyor musun?"

"Evet."

İç çekip elini tutuyorum. "Zavallı Blanche aşk ilişkilerinde çok mutsuz. Salonda en olmayacak ya da en elde edilemeyecek kim varsa emin ol ki Blanche gider ona tutulur. Birkaç yıl önce bir skandal patlamıştı, bastırıldı, ama aileye epeyce sıkıntı doğurdu, özellikle de Aimery'ye."

"Neden özellikle Aimery'ye?"

"Çünkü söz konusu kişi Genelkurmay'dan bir subaydı –üst dereceden, yeni dul kalmış biri, Blanche'tan da epeyce yaşlı– onu eve getiren ve evdekilere tanıştıran Aimery'ydi."

"Ne oldu peki?"

Sigara tabakamı çıkarıp Pauline'e bir sigara ikram ediyorum. Reddediyor. Ben yakıyorum kendiminkini. Bu konudan konuşmak bana rahatsızlık veriyor ama Pauline'in bilmeye hakkı olduğunu düşünüyorum, başkalarına anlatmayacağına da güveniyorum.

"Blanche ile bu subayın bir ilişkisi oldu. Bir müddet sürdü, bir yıl kadar. Sonra Blanche başkasıyla tanıştı, kendi yaşında genç bir aristokratla, bu adam çok daha uygundu ona. Blanche'a evlenme teklif etti. Aile çok sevindi. Blanche subaydan ayrılmaya çalıştı. Ama subay durumu kabullenmedi. Sonra Aimery'nin babası olan yaşlı kont bir şantajcıdan bu meseleyi açıklayacağına dair mektuplar almaya başladı. Kont, Paris Emniyet Müdürlüğü'ne gitmekten vazgeçti."

"Aman Tanrım, tam Balzac'a göre bir hikâye."

"Daha da güzeli oluyor. Bir noktada kont, Blanche'ın dul sevgilisine yazmış olduğu özellikle tavizkâr bir mektubu geri almak için beş yüz frank ödedi, güya bu mektup gizemli bir kadının elindeymiş. Kadın mektubu geri vermek için yüzü peçeli olarak

bir parka gelecekti. Polis olayı araştırınca şantajcının bizzat dul subay olduğu ortaya çıktı."

"Öyle mi? İnanmıyorum! Ne oldu o adama?"

"Hiçbir şey. Çok iyi bağlantıları var. Mesleğine devam etmesine izin verildi. Hâlâ Genelkurmay'da – aslında albay."

"Blanche'ın nişanlısı ne yaptı?"

"Onunla bütün ilişkisini kesti."

Pauline arkasına yaslanıp konuştuklarımız üzerinde düşündü. "O zaman acırım ben kıza."

"Ara sıra budalalık ediyor. Ama tuhaf bir şekilde iyi kalpli. Ve kendi tarzında yetenekli de."

"Bu albayın adını söyle de onunla karşılaşacak olursam suratına bir tokat patlatayım."

"Duyunca bir daha unutmayacaksın adını – Armand du Paty de Clam. Hep monokl takar." Onun Yüzbaşı Dreyfus olayını incelemekle görevli subay olduğunu söylemek üzereyken kendimi tutuyorum. Bu bilgi gizli, hem Pauline de yanağını omzuma sürtmeye başlıyor, birden aklım başka şeylerle doluyor.

Yatağım dar, asker yatağı. Kayıp yere düşmemek için birbirimize sarılıp yatıyoruz, gecenin ılıklığında çıplağız. Sabah saat üçte Pauline'in, uykunun derin, yumuşak yatağından yükselen soluk alıp verişleri yavaş ve düzenli. Benim hiç uykum yok. Onun omzunun üzerinden açık pencereye bakıyor, ikimizi evli bir çift olarak düşünmeye çalışıyorum. Eğer evli olsaydık böyle bir gece yaşayabilir miydik? Bu tür anlara nefis bir farklılık katan, geçici olduklarını bilmek değil mi? Yanımda sürekli birinin olması beni dehşete düşürür.

Kolumu yavaşça onun kolunun altından çıkarıyorum, ayaklarımla yoklayarak yerdeki halıyı arıyor ve yataktan iniyorum.

Salonda, gecenin göğü, önümü görecek kadar ışık sağlıyor bana. Sırtıma bir sabahlık geçirip küçük yazı masasının üzerindeki gaz lambasını yakıyorum. Kilitli bir çekmeceyi açıp Dreyfus'ün mektuplarının bulunduğu dosyayı çıkarıyorum, sevgilim uyurken ben kaldığım yerden okumaya devam ediyorum.

5

Rütbe sökülmesini izleyen dört ayın hikâyesini dosyada takip etmek kolay, bürokratlardan biri dosyayı kronolojik sıraya uyarak düzenlemiş. On iki gün sonra, geceyarısı, Dreyfus Paris'teki hapishane hücresinden alınmış, d'Orléans Garı'nda bir mahkûm vagonuna kapatılmış, on saatlik bir tren yolculuğuyla kar altındaki kırsaldan geçirilip Atlas okyanusu kıyısına gönderilmiş. La Rochelle'deki istasyonda kalabalık bekliyormuş onu. Bütün bir öğle sonrasında trenin yanlarını yumruklayıp tehditler, hakaretler savurmuşlar: "Yahudi'ye ölüm!" "Yehuda!" "Vatan hainine ölüm!" Nöbetçileri ancak gece olunca onu bulunduğu yerden çıkarmayı göze almışlar. Dreyfus sıra dayağına çekilmiş.

Île de Ré hapishanesi
21 Ocak 1895

Sevgili Lucie,

Geçen gün, La Rochelle'de bana hakaret edildiğinde, nöbetçilerimin yanından kaçmak, çıplak bağrımı beni haklı bir öfke nesnesi olarak görenlere sunmak ve onlara şunları söylemek istedim: "Bana hakaret etmeyin; sizin tanıyamayacağınız ruhumda hiçbir leke yoktur; ama eğer suçlu olduğumu düşünüyorsanız gelin, alın bedenimi, hiçbir pişmanlık duymadan verebilirim onu size." Sonra, canımı yakan bedensel acı yüzünden "Yaşasın Fransa!" diye bağırmış olsaydım onlar benim masumluğuma inanabilirlerdi belki!

Ama gece-gündüz ne istiyorum ben? Adalet! Adalet! On dokuzuncu yüzyılda mıyız yoksa birkaç yüzyıl geriye mi gittik? Aydınlanma ve hakikat çağında masumiyetin önemsenmemesi mümkün mü? Bırak arasınlar. Ben lütuf istemiyorum, ama her

insanın hakkı olan adaleti istiyorum. Bırak aramaya devam etsinler; bırak, araştırma yapmak için güçlü olanaklara sahip olanlar bu amaca yönelik kullansınlar onları; bu onlar için insanlık ve adalet yolunda kutsal bir görev...

Son paragrafı tekrar okuyorum. Bir tuhaflık var. Dreyfus'ün ne yaptığını anlıyorum. Görünüşte karısına yazıyor ama mektup ona ulaşana kadar sözcüklerinin pek çok kişinin elinden geçeceğini bildiğinden aynı zamanda Paris'teki, kaderinin üzerinde söz sahibi olanlara da bir mesaj gönderiyor; aslında bana da, Sandherr'in masasında oturacağım aklının ucundan bile geçmeyecek olsa da, bana da. *Bırak güçlü olanaklara sahip olanlar...* Onun suçlu olduğuna dair inancım değişmiyor, ama zekice bir taktik bu; düşünmeme fırsat veriyor: Bu adam gerçekten de pes etmiyor.

Paris
Ocak 1895

Sevgili Fred'ciğim,

İyi ki dün sabah gazeteleri okumamışım; yanımdakiler La Rochelle'deki alçakça sahneyi öğrenmemi istememişler, öğrenseydim çaresizlikten aklımı kaçırırdım...

Dosyada Lucie'nin bakana yazdığı bir mektup var sırada, kocasıyla vedalaşmak için onu Île de Ré'de ziyaret etmesine izin verilmesini istiyor.

13 Şubat için izin verilmiş, ama sıkı kısıtlamalar koşuluyla, ki bunlar da sıralanmış. Tutuklu, iki nöbetçinin arasında, odanın bir ucunda ayakta duracak; Madam Dreyfus odanın karşı tarafında oturacak, üçüncü bir nöbetçi onun yanında duracak; hapishane müdürü de karıkocanın arasında yer alacak; davayla ilgili hiçbir şey konuşmayacaklar; bedensel temas olmayacak. Lucie'nin, elleri arkadan bağlı olmak koşuluyla kocasına biraz daha yakın olmak için yazdığı mektuba "ret" damgası vurulmuş.

Fred'den Lucie'ye: *Seninle geçirdiğim birkaç dakika benim için sevinç doluydu, oysa kalbimdekilerin tamamını sana anlatamadım* (14 Şubat). Lucie'den Fred'e: *Birbirimizi yeniden gördüğümüzde nasıl duygulandık, nasıl korku dolu bir sevinç yaşadık, özellikle de sen, benim zavallı kocacığım* (16 Şubat). Fred'den Lucie'ye: *Senin asil kişiliğine, takdire şayan bağlılığına duyduğum hayranlığı sana söylemek istedim* (21 Şubat). Saatler sonra, Dreyfus Atlantik'e doğru yol alan bir savaş gemisine, *Saint-Nazaire*'e bindirilmişti.

Orijinalleri mektubu alacak kişiye iletildiğinden olsa gerek şimdiye kadar dosyadaki mektupların çoğu kopyaydı. Ama bu noktadan itibaren çevirdiğim sayfaların çoğu Dreyfus'ün elinden çıkma. Seyahatini anlattığı yerler –üst güvertedeki ısıtılmayan bir hücrede, kötü hava koşullarına açık, sert kış fırtınalarından geçerek, gece gündüz kendisiyle konuşmayı reddeden silahlı nöbetçilerin gözetiminde– Sömürge Bakanlığı'ndaki sansürcüler tarafından alıkonulmuş. Sekizinci gün hava ısınmaya başlamış. Dreyfus hâlâ nereye götürüldüğünü bilmiyormuş, kimsenin ona söylemesine de izin verilmiyormuş; Cayenne'e gittiklerini tahmin ediyormuş. Yola çıktıklarının on beşinci günü savaş gemisinin nihayet demir attığını yazmış Lucie'ye, okyanusun orta yerinde, kayalıktan ve bitki örtüsünden oluşan üç küçük tümseğin açığında: Kraliyet Adası, Aziz Joseph Adası ve (en küçüğü olan) Şeytan Adası. Bu sonuncunun kendisine ayrıldığını öğrenince şaşırmış.

Sevgili Lucie... Canım Lucie'm... Lucie, sevgilim.... Canım karım... Seni seviyorum.... Seni özlüyorum... Seni düşünüyorum... Sana en içten sevgimin yankısını gönderiyorum... Bir bağlantı kurulması için harcanan onca duygu, zaman ve enerji, ama bu dosyanın karanlıklarında son bulmuş! Giderek daha da umarsızlaşan yakınmaları gözden geçirirken, Lucie'nin bütün bunları okumaması belki de daha iyi diye düşünüyorum, *Saint-Nazaire* tropiklerde demir attıktan sonra kocasının tam dört gün, yakıcı güneş altında, çelik kutuya kilitlenmiş olarak kaldığını, bir kez bile güverteye çıkmasına izin verilmediğini, ya da sonunda Kraliyet Adası'na –Şeytan Adası'ndaki eski cüzam topluluğu dağıtılıp kendisine kalacağı

yer hazırlanana kadar– çıkarıldığında kepenkleri kapalı bir hücreye kapatıldığını ve bir ay boyunca dışarıya çıkartılmadığını bilmemesi.

Canım,

Sonunda, otuz günlük hücre hapsinden sonra beni Şeytan Adası'na götürmek üzere geldiler. Gündüzleri, birkaç yüz metrekarelik bir yerde dolaşabiliyorum, her adımda peşimde silahlı nöbetçiler var; gece olunca (saat altıda) kulübeme kapatılıyorum, dört metrekare, demir parmaklığı var, parmaklığın önündeki vardiyalı nöbetçiler gece boyunca gözetliyorlar beni. Tayınım günde yarım somun ekmek, haftada üç kez üç yüz gram kadar et, diğer günlerde de yağsız pastırma. Su içiyorum. Odun toplamam, ateş yakmam, kendi yemeğimi pişirmem, giysilerimi yıkamam ve onları bu nemli iklimde kurutmaya çalışmam gerekiyor.

Uyumam mümkün değil. Önündeki nöbetçinin düşlerimdeki hayaletler gibi bir aşağı bir yukarı yürüdüğü bu kafes, bana saldıran haşerenin işkencesi ve yüreğimdeki acı birleşip dinlenmemi olanaksız kılıyorlar.

Bu sabah bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. Bir ara durduğunda bu adacığın bana ayrılan küçük kısmında dolaştım. Çorak bir yer; birkaç muz ve hindistancevizi ağacı var, her yerinden bazaltlı kayaların fışkırdığı kupkuru toprak, bir de ayaklarımın dibinde sürekli uğuldayan, homurdanan huzursuz okyanus.

Seni çok düşünüyorum, karıcığım, çocuklarımızı da. Acaba mektuplarım eline geçiyor mu? İkimiz için de, hepimiz için de nasıl da üzücü ve korkunç bir eziyet bu! Nöbetçilerin benimle konuşması yasak. Hiç konuşmadan geçiyor günler. O kadar kesin soyutlandım ki, çoğu kez canlı canlı gömülmüşüm gibi geliyor bana.

Lucie'nin mektuplarına çok sıkı koşullar uygulanıyor. Davadan söz edemiyor ya da davayla ilgili olaylardan. Bütün mektupları her ayın 25'inde Sömürge Bakanlığı'na götürmesi

talimatı verilmiş. Orada özenle kopyaları çıkarılıyor, o bakanlıktaki ve Savaş Bakanlığı'ndaki ilgili memurlar tarafından okunuyor. Dışişleri Bakanlığı'nda Şifre Bölümü'nün Başkanı olan Binbaşı Étienne Bazeries'ye de birer kopya veriliyor, o da mektuplarda şifreli mesajlar olup olmadığını kontrol ediyor. (Binbaşı Bazeries, Dreyfus'ün Lucie'ye yazdığı mektupları da inceliyor.) Dosyada Lucie'nin mektuplarının ilk destesinin Cayenne'e mart sonunda ulaştığını görüyorum, ama tekrar kontrol edilmeleri için Paris'e geri gönderilmişler. Ancak 12 Haziran'da, dört aylık bir sessizlikten sonra, Dreyfus nihayet evinden haber almış:

Sevgili Fred'im,

Sen gitgide uzaklaşırken hissettiğim üzüntüyü ve kederi sana anlatamam. Günlerimi kaygılı düşüncelerle geçiriyorum, gecelerimi ise korkunç düşlerle. Sadece çocuklar şirinlikleriyle ve masum ruhlarıyla bana yerine getirmem gereken zorunlu görevimi ve gevşemeye hakkım olmadığını hatırlatmayı başarıyorlar. Ben de gücümü topluyor, senin öğütlerini yerine getirerek onları senin hep istediğin gibi yetiştirmeye ve asil ruhlu yapmaya çalışıyorum, sen döndüğünde çocuklarını babalarına layık ve sen burada olsaydın onları nasıl biçimlendireceksen öyle bulasın diye.

Her zamanki gibi sevgilerimle, canım kocacığım,

Seni seven

Lucie

Dosya burada bitiyor, son sayfayı elimden bırakıyor, bir sigara yakıyorum. Öyle dalmışım ki şafağın söküşünü fark etmemişim. Arkamda, yatak odasında Pauline'in dolaştığını duyabiliyorum. Küçük mutfağıma gidip kahve yapıyorum, elimde iki fincanla mutfaktan çıktığımda Pauline giyinmiş bile, bir şey aranarak etrafa bakıyor.

"Ben istemem," diyor, elimdeki kahveyi görünce, "teşekkür ederim. Gitmem gerek, ama çorabımı bulamıyorum. Ah!"

Çorabı görüyor ve kaldırmak için yere eğiliyor. Ayağını bir iskemleye dayayıp beyaz ipek çorabı ayak parmaklarına geçiriyor ve bacağından yukarı çekiyor.

Onu seyrediyorum. "Manet'nin tablolarından birine benziyorsun: *Sabahleyin Nana.*"

"Nana fahişe değil mi?"

"Sadece burjuva ahlakının gözünde."

"Evet, ben burjuvayım işte. Sen de öylesin. Daha da ötesi, komşularımızın çoğu da öyle." Ayakkabısını giyiyor, elbisesini düzeltiyor. "Şimdi gidersem belki de beni görmezler."

Ceketini alıp giymesine yardım ediyorum. "En azından sırtıma bir şey geçirene kadar bekle de seni evine götüreyim."

"Bu dediğin amacına hiç uymaz değil mi?" Çantasını alıyor. Korkunç neşeli. "Hoşça kal sevgilim," diyor. "Gecikmeden yaz bana." Küçük bir öpücük kondurduktan sonra kapıdan çıkıp gidiyor.

Büroya o kadar erken gidiyorum ki benden başka kimse gelmemiştir diye düşünüyorum. Ama koltuğunda uyuklamakta olan Beşir'i dürttüğümde uyanıyor ve Binbaşı Henry'nin çoktan odasında olduğunu söylüyor. Üst kata çıkıyorum, koridordan geçiyorum, kapısını kısaca tıklatıyorum ve beklemeden içeri giriyorum. Komutan yardımcım elinde bir büyüteç ve bir cımbızla masasının üzerine eğilmiş; önünde dağınık durumda çeşitli belgeler var. Şaşırarak başını kaldırıp bakıyor. Küt burnunun ucuna oturttuğu gözlüğü onu beklenmedik şekilde yaşlı ve savunmasız gösteriyor. O da aynı şeyleri hissediyor gibi; öyle olmasa bile ayağa kalkarken gözlüğünü hemen çıkarıyor.

"Günaydın Albay. Erkenden gelmişsiniz."

"Siz de öyle Binbaşı. Burada yaşadığınızı düşünmeye başlayacağım! Bunun Sömürge Bakanlığı'na geri gitmesi gerek." Ona Dreyfus yazışmalarının olduğu dosyayı veriyorum. "İşim bitti onunla."

"Teşekkürler. Nasıl buldunuz?"

"Sansürün boyutu olağanüstü. Yazışmalarının bu kadar geniş çaplı bir kısıtlamayı gerektirdiğinden emin değilim."

"Ah!" Henry yine sırıtıyor. "Belki de siz bizden daha yumuşak yüreklisinizdir Albay."

Zokayı yutmuyorum. "Aslında öyle değil. Madam Dreyfus'ün neler yaptığını kocasına anlatmasına izin versek bizi bunları bulma zahmetinden kurtarırdı. Dreyfus'ün de davası hakkında daha çok konuşmasına izin verilseydi bir hata yapabilirdi ve bizim bilmediğimiz bir şeyi açıklayabilirdi. Ne olursa olsun, eğer onları gizlice dinleyeceksek en azından bir şey söylemeleri için yüreklendirelim."

"Bunu ileteceğim."

"İletin." Masaya bakıyorum. "Bunlar ne?"

"Ajan Auguste yeni bir posta getirdi."

"Ne zaman aldınız?"

"İki gece önce."

Yırtılmış pusulalardan bazılarını inceliyorum. "İlginç bir şey var mı?"

"Fena değil."

Mektuplar tırnak büyüklüğünde parçalar halinde yırtılmışlar: Belli ki Alman askeri ataşesi Albay Maximilian von Schwartzkoppen yazışmalarını yırtıp olağandışı küçük parçalara ayırmak konusunda çok dikkatli. Ama öyle budala ki kâğıtları yok etmenin tek güvenilir yolunun onları yakmak olduğunu bilmiyor. Henry ile Lauth, yırtıkları onarmak için minik şeritler halinde saydam yapışkan bant kullanarak yırtılmış parçaları bir araya getirmekte ustalar. O fazladan tabaka, belgelere gizemli bir doku ve katılık katıyor. Belgeleri ters çeviriyorum. Almanca değil de Fransızcalar ve romantik sözlerle dolular: *Tapılası can dostum... tapılası yüzbaşım... kuşum... Maxi'm benim... seninim... her zaman seninim... seninim, sonsuz sevgimle... hep seninim.*

"Bunların Kayzer'den olduğunu sanmıyorum. Ama belki de öyledir."

Henry sırıtıyor. "Bizim sevimli Albay Maxi'mizin evli bir kadınla ilişkisi varmış, onun konumunda bir adamın yapmaması gereken bir budalalık bu."

Bir an bunun beni hedefleyen bir ok olup olmadığını merak ediyorum, ama Henry'ye bakınca onun yüzünde şehvetli bir tatmin ifadesiyle bana değil mektuba baktığını görüyorum.

"Ben Schwartzkoppen'in eşcinsel olduğunu sanıyordum," diyorum.

"Karılar ya da kocalar, belli ki onun için hiç fark etmiyor."

"Kadın kim?"

"Madam Cornet diye imza atıyor, ki sahte bir isim bu. Kız kardeşinin adresini kullanıyor mektuplar için. Ama biz Schwartzkoppen'i tam beş kez küçük buluşma yerlerine kadar izledik ve kadının Hollanda elçiliğinin danışmanının karısı olduğunu teşhis ettik. Adı da Hermance de Weede."

"Hoş bir isim."

"Sevimli bir kıza uygun bir ad. Otuz iki yaşında. Üç küçük çocuğu var. Bu nazik albay belli ki pek lütufkâr."

"Bu iş ne kadardır sürüyor?"

"Ocak ayından beri. Onları La Tour d'Argent'daki bir locada öğle yemeği yerken gözledik – sonra da üst kattaki otelde bir oda tuttular. Champs de Mars'da gezinirlerken de izledik onları. Adam çok ihtiyatsız."

"Aralarında ilişki olan bir erkekle bir kadını takip etmek için çabalarımızı genişletmekte ne çıkarımız var?"

Yarım akıllıymışım gibi bakıyor bana Henry. "Çünkü o zaman şantaja açık olur."

"Kim tarafından şantaja?"

"Bizim tarafımızdan. Herhangi biri tarafından. Bunun bilinmesini pek istemez, öyle değil mi?"

Alman askeri ataşesine, üst kademeden bir Hollandalı diplomatın eşiyle evlilik dışı ilişkiye girdi diye şantaj yapmaya çalışmamız bana pek doğal gelmiyor, ama öğüt vermiyorum.

"Ve bu tomarın iki gece önce mi geldiğini söylüyorsunuz?"

"Evet, evde çalıştım üzerlerinde."

Söylemek istediğimi aklımda tartıp biçerken araya bir sessizlik giriyor. "Sevgili Henry," diye başlıyorum dikkatlice, "yanlış anlamanızı istemem ama bu kadar hassas malzeme, toplandığı

anda doğruca büroya gelmeli diye düşünüyorum. Bir düşünsenize, bizim ne yaptığımızı Almanlar bir anlarlarsa!"

"Gözümün önünden hiç ayırmadım Albay, emin olun."

"Mesele o değil. Bu hassas bir işlem. Bundan böyle Auguste'ün verdiği malzemenin tamamının doğruca bana getirilmesini istiyorum. Kasamda tutacağım, hangi ipuçlarının izleneceğini ve bunu kimin yapacağını ben kararlaştıracağım."

Henry'nin yüzü kızarıyor. Onun gibi iriyarı ve güçlü kuvvetli biri için pek şaşırtıcı, ama ağlayacak gibi duruyor. "Albay Sandherr benim yöntemlerimden şikâyet etmezdi."

"Albay Sandherr artık burada değil."

"Bağışlayın Albayım, siz bu oyuna yeni katıldınız–"

Elimi kaldırıyorum. "Yeter Binbaşı." Onu bu noktada durdurmam gerektiğini biliyorum. Geri adım atamam. Şimdi kontrolü elime geçirmezsem asla geçiremem. "Buranın bir askeri birim ve sizin görevinizin de benim emirlerime itaat etmek olduğunu hatırlatmak isterim."

Oyuncak asker gibi hazırola geçiyor. "Evet Albayım."

Süvarilerin saldırısında olduğu gibi kazandığım ivmeden yararlanıyorum. "Madem konu açıldı başka değişiklikler de yapmak istediğimi söyleyeyim. Aşağıda muhbirlerin ve diğer kuşkulu kişilerin dolanmasını istemiyorum. Ne zaman çağırırsak o zaman gelsinler ve işleri bitince hemen gitsinler. Bir geçiş kartı sistemi koymalıyız ve sadece yetkili kişiler üst kata çıkabilmeliler. Beşir'de de iş yok."

"Beşir'den kurtulmak mı istiyorsunuz?" Sesinde inanmazlık var.

"Yo, ona başka bir görev bulana kadar değil. Eski yoldaşların kollanması gerektiğine inanırım. Ama bir elektrikli zil sistemi kuralım, sokak kapısı her açıldığında çalsın, böylece Beşir uyursa, ki ben geldiğimde öyleydi, en azından binaya birinin girdiğini bilelim."

"Evet Albayım. Hepsi bu mu?"

"Şimdilik bu kadar. Auguste'ün malzemesini toparla ve büroma getir."

Topuklarımın üzerinde dönüp çıkıyorum, kapıyı kapatmıyorum. Bu da değiştirmek istediğim bir başka şey, diye düşünüyorum, koridordan geçerek odama giderken; herkesin kendi odasında gizlendiği bu lanet olası sinsilik kültürü. Her iki yanımdaki kapıları itip açmaya çalışıyorum ama kilitliler. Masama gidince bir kâğıt çıkarıyorum ve bütün memurlarıma dağıtılmak üzere, yeni kuralları sıralayan, ciddi bir genelge kaleme alıyorum. Ayrıca General Gonse'a da bir pusula yazıp İstatistik Şubesi'ne bakanlığın ana binasında yeni bürolar verilmesini ya da en azından mevcut mekânlarda değişiklik yapılmasını talep ediyorum. Bitirdikten sonra kendimi daha iyi hissediyorum. Sonunda komutayı elime geçirmişim gibi geliyor bana.

Sabahın daha ileri bir saatinde Henry istediğim gibi yanıma geliyor ve Auguste'ten gelen en son paketi getiriyor. Sıkıntılarla karşılaşmaya hazırım, pes etmemeye de kararlıyım. Henry'nin deneyimi bu bölümün sorunsuz yönetilmesi için çok önemli olmasına rağmen, eğer gerekirse onun başka bir birime nakledilmesine bile razı olacağım. Ama onu kırpılmış bir kuzu kadar uysal görünce şaşırıyorum. Neleri yeniden oluşturduğunu ve geriye nelerin kaldığını bana gösteriyor, parçaların nasıl birleştirilip yapıştırıldığını bana öğretmeyi öneriyor kibarca. Onu neşelendirmek için deniyorum, ama bu iş benim için pek saçma ve zaman alıcı; hem Auguste en önemli ajanımız olsa bile benim yönetecek koca bir bölümüm var. Konumumu yineliyorum: Tek istediğim malzemeye ilk önce göz atmam; gerisini gönül rahatlığıyla ona ve Lauth'a bırakabilirim.

Açık yürekliliğim için bana teşekkür ediyor ve o günü izleyen aylarda aramızda barış hüküm sürüyor. Binbaşı neşeli, akıllı, cana yakın ve işine bağlı – en azından yüzüme karşı öyle. Ara sıra büromdan koridora çıkıyorum ve onu Lauth ve Junck'le alçak sesle konuşurken yakalıyorum; onların hemen hızla dağılmaları benim hakkımda konuştuklarını belli ediyor. Bir gün Gribelin'in arşiv odasının kapısının önünde durup geri vereceğim bir dosyanın içindeki kâğıtları düzenlerken içeriden açıkça

Henry'nin sesini duyuyorum: "Benim tahammül edemediğim, onun hepimizden çok daha akıllı olduğunu düşünmesi!" Ancak benden söz ettiğine emin değilim – öyle bile olsa, bunu duymazdan gelmeye hazırım. Hangi yöneticinin arkasından şikâyet edilmez ki, özellikle o kişi örgütünü disiplinle ve yeterlilikle yönetmeye çalışıyorsa?

O yazın geri kalan günleri ile 1895'in sonbaharı ve kışı boyunca görevimi her yönüyle öğrenmeyi kendime iş ediniyorum. Ajan Auguste ne zaman bir teslimat yapacak olsa sabah erkenden rue Surcouf'daki evinin balkonuna bir çiçek saksısını koyarak işaret verdiğini öğreniyorum. Bunun anlamı, onun Saint Clotild Bazilikası'na o akşam saat dokuzda gideceği. Deneyimlerimi çoğaltma fırsatı görüyorum. "Bu gece paketi ben teslim alacağım," diyorum Henry'ye bir gün, ekim ayında. "İşin nasıl yürüdüğü hakkında fikir edinmek için."

İtirazlarının, kelimenin tam anlamıyla boğazında tıkanıp kaldığını görüyorum. "İyi fikir," diyor.

Akşam, sivil giyiniyorum, çantamı alıp yakındaki bazilikaya gidiyorum – o iki kuleli, sahte gotik tarzındaki kör inanç fabrikasına. Orayı César Franck'ın org çaldığı ve benim de konserlerine gittiğim günlerden biliyorum. Erkenden varıyorum bazilikaya ve Henry'nin talimatlarını uyguluyorum. Issız yan şapele geçiyorum, dizili iskemlelerin önden üçüncü sırasına gidiyorum, koridora göre üçüncü iskemleye kayıyorum, orada duran dua kitabını alıyorum, arasına iki yüz frank koyuyorum. Beni görecek kimse yok etrafta, ama olsaydı bile beni ofisinden evine dönerken Yaradan'ından akıl soran dertli bir devlet memuruna benzetirdi.

Yaptığım işin hiçbir tehlikeli yanı olmasa da kalbim küt küt atıyor. Saçma! Belki titreşen mum ışıkları ve tütsü kokusudur ya da adımların yankısı ve devasa orta sahındaki fısıltılı konuşmalardır nedeni. Hangisi olursa olsun, uzun zamandır inancımı yitirmiş olmama rağmen, bu kutsanmış mekânda yapılacak bu işlemde kutsal şeylere karşı bir saygısızlık olduğunu hissediyorum. Durmadan saatime göz atıyorum: Dokuza on var, dokuz,

dokuzu beş geçiyor, dokuzu yirmi geçiyor... Belki de gelmeyecek kadın? Yarın Henry'ye kadının gelmediğini söylediğim zaman bana kibarca acıyarak bakışını görür gibiyim.

Ama sonra, dokuz buçuk olmak üzereyken, arkamdaki kapı açılıyor ve bir tıkırtı sessizliği bölüyor. Yanımdan siyah eteklikli ve siyah şallı, ufak tefek bir kadın geçiyor. Orta koridorun yarısına gelince duruyor, istavroz çıkarıyor, mihrabın karşısında diz kırıyor, sonra doğruca işaretli iskemleye gidiyor. Diz çöktüğünü görüyorum. Bir dakika geçmeden kalkıyor, koridorda bana doğru yürüyor. Gözlerimi üzerinden ayırmıyorum, bu Madam Bastian'ın nasıl biri olduğunu merak ediyorum, basit bir temizlikçi kadın olsa da belki de Fransa'nın hatta Avrupa'nın en değerli gizli ajanı. Yanımdan geçerken beni uzun uzun ve sert bakışlarla süzüyor –Binbaşı Henry yerine beni gördüğüne şaşırdığını sanıyorum– onun vahşi, neredeyse erkeksi hatlarında ve meydan okuyan bakışlarında en ufak bir basitlik olmadığını fark ediyorum. Gözü pek biri, hatta belki de pervasız; ama, nöbetçilerin burunlarının dibinde, Alman Elçiliği'nden tam beş yıldır gizli belgeleri aşırdığına göre öyle olmalı da.

O gider gitmez ayağa kalkıyorum ve parayı bıraktığım yere yürüyorum. Henry hiç zaman geçirmememi söylemişti ısrarla. Sandalyenin altına sıkıştırılmış durumda külah şeklinde bir kâğıt torba var. Çekip alarak çantama koyarken çıkardığı hışırtı ürkütücü. Aceleyle ayrılıyorum bazilikadan, kapılardan geçip basamakları iniyorum, bakanlığın çevresindeki karanlık ve boş sokaklarda ilerliyorum. Torbayı aldıktan on dakika sonra, başarımın sevincinden havalara uçarak, ofisimdeki masanın üzerine boşaltıyorum içindekileri.

Beklediğimden da fazlası var: Bolca çöp – yırtılmış ve buruşturulmuş ve sigara külüne bulanmış kâğıtlar, beyaz ve gri, krem rengi ve mavi, ince ve kalın, küçük parçalar ve iri parçalar, kurşunkalemle ve mürekkeple elle yazılmış, daktiloda yazılmış ya da baskı, Fransızca, Almanca ve İtalyanca sözcükler, tren biletleri ve tiyatro koçanları, zarflar, davetiyeler, restoran faturaları ve terzi ve taksi ve ayakkabıcı makbuzları... Ellerimi aralarından

geçiriyorum, avucuma alıp parmaklarımın arasından akıtıyorum – çoğunlukla işe yaramaz bunlar, biliyorum, ama aralarında bir yerde altın bulabilirim. Maden arayan birinin heyecanını duyuyorum.

Bu işten hoşlanmaya başlıyorum.

Pauline'e iki kez yazıyorum, ama Philippe'in mektuplarını açma ihtimaline karşı ihtiyatlıyım. Yanıt vermiyor, ben de yolunda gitmeyen bir şey var mı diye öğrenmek amacıyla onu aramayı denemiyorum, öncelikle zamanım olmadığı için. Cumartesi gecelerimi ve pazar günlerimi belleği gitgide zayıflayan anneme ayırmam gerekiyor, çoğu akşamlar da geç saatlere kadar büroda kalmak zorundayım. Gözümü üzerinden ayırmamam gereken pek çok şey var. Almanlar doğu sınırına telefon kabloları döşüyorlar. Moskova'daki elçiliğimizde bir casus olmasından kuşkulanılıyor. Bir İngiliz ajanının bizim seferberlik planlarımızı en yüksek fiyatı verene satacağı söyleniyor... *Blanc*'larımı düzenli olarak yazmam gerekiyor. Çok yoğunum.

De Comminges'lerin salonuna hâlâ gidiyorum, ama Blanche'ın söylemekten hoşlandığı gibi "benim tatlı Madam Monnier'm" hiçbir zaman orada olmuyor, oysa Blanche onu her zaman davet etmeye önem verdiği konusunda ısrarcı. Bir konserden sonra Blanche'ı yemeğe götürüyorum, Tour d'Argent'a, nehre bakan bir masa veriyorlar bize. Neden özellikle bu restoranı seçiyorum? Bir kere, Aimery ve Blanche de Comminges'lerin evine yürüme mesafesinde. Ama aynı zamanda Albay von Schwartzkoppen'in metresini nerede eğlendirdiğini merak ediyorum. Yemek salonuna göz gezdiriyorum; neredeyse tamamıyla çiftlerle dolu. Mum ışığıyla aydınlanan localar samimiyet sağlama amaçlı – *je suis à toi, toujours à toi, toute à toi...*[1] Polisin son raporunda Hermance "otuzların başında, sarışın, ufak tefek, siyah biyeli krem rengi etek-ceketli" diye tanımlanıyor. "Bazen elleri masanın üzerinde görünmüyordu."

Blanche, "Neye gülümsüyorsun?" diye soruyor.

1 (Fr.) Seninim, hep seninim, tamamıyla seninim. (ç.n.)

"Metresini buraya getiren bir albay tanıyorum. Yukarıda oda tutuyorlar."

Gözlerini dikiyor bana ve o anda mesele halloluyor. Otel müdürüyle konuşuyorum, "Albayım, elbette bir oda verebiliriz," diyor; yemeğimizi yedikten sonra yüzü gülmeyen bir genç adam bizi yukarıya çıkarıyor ve verdiğim cömert bahşişi teşekkür etmeksizin alıyor.

Daha sonra Blanche, "Sence yemekten önce mi sevişmek daha iyi, yemekten sonra mı?" diye soruyor.

"İkisi de olabilir. Bana kalırsa öncesinde." Onu öpüp yataktan kalkıyorum.

"Bence de öyle. Gelecek sefere yemekten önce sevişelim."

Blanche yirmi beşinde. Kırk yaşındaki Pauline karanlıkta soyunur ve tembel tembel bir çarşafa ya da havluya sarınır, Blanche ise elektrik ışığı altında sırtüstü uzanır, sigara içer, sol dizini kırar, sağ ayağını sol dizine dayar, büküp durduğu ayak parmaklarını inceler. Kolunu yana savurur, küllüğün bulunduğunu tahmin ettiği yere doğru sigarasının külünü silker.

"Elbette ki doğru yanıt, her ikisi de olacak," diyor.

"İkisi de olamaz sevgilim," diye düzeltiyorum sözünü, öğretmenlik taslayarak, "çünkü bu mantık dışı olurdu." Perdeyi belime harmani gibi sarıp pencerenin önünde duruyorum, beton setin üzerinden Île Saint-Louis'ye bakıyorum. Kapkara nehirde ışıldayan derin bir iz bırakarak bir tekne geçiyor, güvertesi parti varmışçasına ışıklı ama bomboş. O âna yoğunlaşmaya, belleğime dosyalamaya çalışıyorum, öyle ki biri bana "Ne zaman halinizden hoşnuttunuz?" diye soracak olsa, "Tour d'Argent'ta bir kızla birlikte olduğum bir akşam vardı," diyebileyim.

"Armand du Paty'nin," diye soruyor ansızın arkamdaki yataktan Blanche, "Dreyfus meselesinde parmağı olduğu doğru mu?"

O an donuyor, geçip gidiyor. Arkama dönmeme gerek yok. Blanche'ın yansısını pencerede görebiliyorum. Sağ ayağı hâlâ bitmek bilmeyen daireler çiziyor. "Nereden duydun bunu?"

"Ah, Aimery söylemişti bu gece." Hızla dönüyor yatakta ve sigarasını küllükte söndürüyor. "Bu durumda bunun anlamı, zavallı Yahudi'nin masum olduğunun sonunda anlaşılması."

İlk kez biri bana Dreyfus'ün suçlu olmayabileceğinden söz ediyor. Blanche'ın küstahlığı beni dehşete düşürüyor. "Bu konu şakaya gelmez, Blanche."

"Sevgilim, şaka etmiyorum, çok ciddiyim!" Yastığa vurarak düzeltiyor, ellerini başının arkasında kavuşturarak yatıyor yine. "Halkın karşısında rütbelerinin öyle sökülmesinin ve ıssız bir adaya konulmasının tuhaf olduğunu düşünmüştüm o sırada – bütün bunlar biraz fazla değil mi? Bunun arkasında Armand du Paty'nin olduğunu tahmin etmeliydim! Ordudaki bir subay gibi giyinebilir ama o ceketin altında romantik bir kadın yazarın kalbi çarpıyor."

Gülüyorum. "Eh, onun ceketinin altında neler olduğu hakkındaki üstün bilgilerin karşısında eğiliyorum, canım. Ama Dreyfus vakası hakkında ben senden daha çok şey biliyorum ve inan bana, senin eski sevgilinin dışında daha pek çok subay dahildi bu soruşturmaya!"

Pencerenin camında somurttuğunu görüyorum; Armand du Paty ile olan ilişkisinin bir zevksizlik olduğunun hatırlatılmasından hoşlanmıyor. "George, orada dururken tıpkı Jüpiter'e benziyorsun. İyi bir tanrı ol ve yatağa geri gel..."

Blanche'la konuşmam beni biraz tedirgin ediyor. Aklıma ufacık bir –yo, tam olarak kuşku diyemeyeceğim ona– merak zerresi yerleşiyor, Dreyfus'ün suçluluğundan çok aldığı cezaya dair. Neden, diye soruyorum kendime, o küçücük adada, sessizlik içinde onunla birlikte sıkışıp kalan dört-beş nöbetçi gerektiren bu garip ve pahalı, saçma sapan tutuklulukta ısrar ediyoruz? Hareket tarzımız ne? Onun cezasının gerektirdiği sonu gelmez uygulama, gözetim ve sansüre –benimki de dahil olmak üzere– bürokrasiyle ilgili kaç saat harcanacak?

Haftalar ve aylar geçerken düşüncelerimi kendime saklıyorum. Lucie ve Mathieu Dreyfus'ün gözlemlenmesiyle ilgili

raporları Guénée'den almaya devam ediyorum; hiçbir şey çıkmıyor. Tutukluya yazdıkları mektupları okuyorum (*Benim sevgili kocam, ne bitmeyen saatler, ne acı günler yaşadık bu felaket başımıza geldiğinden beri...*) ve Dreyfus'ün yanıtlarını, bunların çoğu yerine ulaştırılmamış (*İnsana işkence eden, insan sesi duymadan, dost bir yüz, hatta sempati gösteren bir yüz görmeden geçen bu uzun sessizlikler kadar insanın kalbini ve aklını tüketen, karartan başka bir şey yoktur...*) Mahkûmun sağlığını ve moralini gözleyen Cayenne'deki Sömürge Bakanlığı'nın düzenli mesajlarının bir kopyası bana da geliyor: *Mahkûma nasıl olduğu soruldu. "Şimdilik iyiyim," diye yanıt verdi. "Hasta olan kalbim. Hiçbir şey..." Bu noktada duygularını kontrol edemedi ve on beş dakika ağladı. (2 Temmuz 1895)*

Mahkûm dedi ki: "Ben Fransa'dan ayrılmadan önce Albay du Paty de Clam bana bu konuyu araştıracağına dair söz verdi; bu araştırmanın bu kadar uzun süreceği konusunda endişem olmamalıymış. Umuyorum ki yakında sonuç alınır." (15 Ağustos 1895)

Ailesinden hiç mektup almayınca mahkûm ağladı ve "Tam on aydır dehşet içinde yaşıyorum," dedi. (31 Ağustos 1895)

"Mahkûm ansızın hıçkırıklara boğuldu ve dedi ki: "Bu böyle devam edemez; kalp kırıklığından kalbim duracak." Mektupları geldiğinde mahkûm hep ağlıyor. (2 Eylül 1895)

Mahkûm bugün saatlerce hiç kımıldamadan oturdu. Akşam, sık sık gelen tıkanma nöbetleriyle birlikte şiddetli kalp spazmlarından yakındı. Buna artık dayanamayacağı zaman hayatına son vermek için bir kutu ilaç talep etti. (13 Aralık 1895)

Kış boyunca yavaş yavaş Dreyfus konusunda aslında bir politika güdüldüğünü anlamaya başladım, bana hiç açıklanmamıştı, ne sözlü ne yazılı olarak. Onun ölmesini bekliyorduk.

6

Dreyfus'ün rütbelerinin sökülmesinin birinci yıldönümü 5 Ocak 1896'da geliyor ve basında çıkan pek az haberle geçip gidiyor. Onun lehinde ya da aleyhinde ne mektup veya dilekçe yazılıyor ne de gösteriler düzenleniyor. Bulunduğu kayalıkta unutulmuş gibi. İlkbahar geliyor, sekiz aydır İstatistik Şubesi'nin başındayım, her şey sakin.

Ve sonra, bir mart sabahı, Binbaşı Henry beni görmek için ofisime geliyor. Gözleri kızarmış ve şişmiş.

"Sevgili Henry," diyorum, okuduğum dosyayı elimden bırakarak. "İyi misiniz? Ne oldu?"

Masamın önünde duruyor. "Acilen izin istemek zorundayım sizden, Albayım. Ailevi bir sorun."

Kapıyı kapatıp oturmasını söylüyorum. "Benim yapabileceğim bir şey var mı?"

"Korkarım ki yapılabilecek hiçbir şey yok, Albayım." Burnunu kocaman beyaz bir mendile siliyor. "Annem ölüm döşeğinde."

"A, bunu duyduğuma çok üzüldüm. Yanında biri var mı? Nerede oturuyor?"

"Marne'da. Pogny adında küçük bir köyde."

"Hemen yanına gitmelisiniz, istediğiniz kadar izin kullanın. İşlerinizi Lauth ya da Junck'e devredin. Bu bir emirdir. Hepimizin sadece bir tek annesi vardır, bilirsiniz."

"Çok naziksiniz Albayım." Ayağa kalkıp selam duruyor. Dostça el sıkışıyoruz; annesine saygılarımı iletmesini söylüyorum. Binbaşı gittikten sonra acaba annesi nasıl biri diye geçiyor aklımdan, Marne ovalarındaki domuz çiftçisinin karısı, gürültücü asker oğluyla. Kolay bir hayat olmadığını tahmin ediyorum.

Yardımcımı bir hafta kadar görmüyorum. Sonra, bir ikindi vakti kapım vuruluyor, elinde ajan Auguste'ten gelen bir paket olduğu anlaşılan şişkin bir kahverengi kâğıt torbayla Henry giriyor içeri. "Rahatsız ettiğim için kusura bakmayın Albayım. Aktarma trenime yetişeceğim. Sadece bunu bırakmak istedim."

Torbanın ağırlığından her zamankinden daha ağır olduğunu hissedebiliyorum. Henry şaşkınlığımı görüyor. "Korkarım ki annemden dolayı son buluşmayı kaçırdım," diye itiraf ediyor, "bu yüzden Auguste'ün elindekileri bugün getirmesini istedim, değişiklik olsun diye gündüz saatlerinde. Şimdi oradan geliyorum. Marne'a geri dönmem gerekiyor."

Onu azarlamak geliyor dilimin ucuna, görevlerini Lauth'a ya da Junck'e devretmesini istemiştim; elbette ki başkası alabilirdi belgeleri ve işini her zamanki gibi karanlıkta görürdü, ajanımızın görülme riskinin az olduğu saatlerde. Hem bilgi ne kadar hızlı iletilirse o kadar yararlı olur diye bir altın kuralı yok mudur istihbaratın – Henry'nin bana sık sık hatırlattığı gibi? Ama bir haftadır pek uyumamış olan Henry o kadar süzülmüş görünüyor ki ona iyi yolculuklar diliyor ve torbayı çekmeceme kilitliyorum, yarın sabah Yüzbaşı Lauth gelene kadar orada kalacak.

İlk tanıştığımız günden bu yana Lauth ile ilişkimiz pek ilerleme göstermedi: profesyonelce ama mesafeli. Benden ancak birkaç yaş küçük, zeki, Almanca konuşan bir Alsace'lı; şimdi olduğundan da iyi geçinmemiz gerek. Ama sarışın, yakışıklı yüzünde ve dimdik duran bedeninde ona ısınmamı engelleyen bir şey var. Bununla birlikte becerikli bir subay, o yırtılmış belgeleri yeniden bir araya getirme hızı müthiş, torbayı onun odasına götürdüğümde her zamanki gibi nazik davranıyorum: "Bununla şimdi ilgilenir misiniz lütfen?"

"Elbette Albayım."

Önlüğünü giyiyor, alet kutusunu dolaptan çıkarırken ben torbadakileri masasına boşaltıyorum. Bulutlu bir havada yer yer görülen gökyüzüne benzeyen onlarca açık mavi kâğıt parçasının beyaz ve grilerinin arasındaki bir parıltı hemen dikkatimi çekiyor. Kâğıt parçalarından birkaçını parmağımla dürtüyorum. Normal kâğıttan daha kalınlar. Lauth birini cımbızla tutup kaldırıyor ve inceliyor, güçlü elektrik lambasının ışığında altını üstünü çeviriyor.

"Bir *petit bleu*,"[1] diye mırıldanıyor, boru postasıyla gönderilen telgraf kartı[2] için kullanılan argoyu seçerek. Bana bakıp kaşlarını çatıyor. "Bunlar her zamankinden daha küçük parçalar halinde yırtılmışlar."

"Elinden geleni yap."

Dört-beş saat sonra Lauth odama geliyor. Elinde ince bir sarı zarf var. Bana uzatırken yüzü sıkıntıyla geriliyor. Hali tavrı endişeli, tedirgin. "Bence buna bakmalısınız," diyor.

Açıyorum. İçinde *petit bleu* var. Bir sanatkâr gibi bir araya getirip onarmış belgeyi. Dokusu, bir arkeolog tarafından yeniden yapılandırılan bir şeyi hatırlatıyor bana: Kırık bir cam parçası belki, ya da mavi mermer bir yer karosu. Sağ tarafı çentikli, oradaki birkaç parça eksik, yırtık yerin şekli belgeye damarlı bir görünüm veriyor. Ama Fransızca yazılmış mesaj rahatlıkla okunuyor:

Mösyö,

Her şeyden önce, ele alınan konu hakkında bana geçen gün verdiğiniz açıklamadan daha ayrıntılı bir açıklama bekliyorum. Bana yazılı olarak vermenizi istiyorum, böylece R'lerin eviyle olan işbirliğimi sürdürüp sürdürmemeye karar verebileceğim.

C

Şaşkınlıkla Lauth'a bakıyorum. Odama girerkenki tavrı olağandışı bir şeyin olduğunu ima ediyordu; elimdeki şeyse onun heyecanını mazur göstermiyor. "Bu 'C' Schwartzkoppen mi?"

Başıyla doğruluyor. "Evet, onun seçtiği kod adı. Arkasını çevirin."

Belgenin arkasında kartın parçalarını birleştiren minik şeritler halindeki yapışkan bant bir örümcek ağı oluşturmuş. Ama

1 (Fr.) Küçük mavi kâğıt üzerine yazılan telegram. (ç.n.)

2 Boru postası, küçük silindirik kutular içine konan mektupların ve kartların hava basıncıyla çalışan ve genellikle 7-8 cm çapındaki küçük çaplı borular içinden hızlı (ortalama saatte 40 km) ve az personelle gönderilmesini sağlayan bir teknoloji. 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başına kadar büyük şehirlerde semtler arasında yüzlerce kilometre uzunluğunda borular kullanılmıştı. (ç.n.)

buradaki yazı da mükemmel okunabiliyor. Basılı "TELGRAF" kelimesinin altında ve "PARİS" kelimesinin üstünde, adres için bırakılmış boşlukta şu yazılı:

Binbaşı Esterhazy
27, rue de la Bienfaisance

Bu adı tanımıyorum. Buna rağmen eski bir arkadaşımın adını ölüm listesinde görmüş gibi dehşet içindeyim. "Gidip Gribelin'le konuş," diyorum Lauth'a. "Fransız ordusunda Binbaşı Esterhazy diye biri var mı, kontrol etsin." Bir şans olabilir, diye düşünüyorum, soyadı böyleyse Avusturya-Macaristanlı olacağına dair küçük de olsa bir umut vardır belki.

"Sordum zaten," diyor Lauth. "Binbaşı Charles Ferdinand Walsin Esterhazy 74. Piyade Alayı'nda kayıtlı."

"Yetmiş dört mü?" Hâlâ sindirmeye çalışıyorum haberi. "O alayda bir arkadaşım var. Rouen'da garnizonları."

"Rouen mı? 'R'nin evinin olduğu'?" Lauth dik dik bakıyor bana, açık mavi gözleri korkuyla irileşmiş, çünkü bütün bunlar şimdi bir tek yönü işaret ediyor; sesi alçalıp fısıltıya dönüşüyor. "Bu, işin içinde bir hain daha olduğu anlamına mı geliyor?"

Ona ne yanıt vereceğimi bilemiyorum. Mesajdaki yedi satırı yeniden inceliyorum. Sekiz aydır Schwartzkoppen'in notlarını ve taslaklarını okuduğumdan elyazısını tanıyorum, bu düzgün ve düzenli yazı onunkine hiç benzemiyor. Aslında hiç kimsenin *normal* yazısı olamayacak kadar düzgün ve düzenli. Resmi davetiyelerde görülen türden bir yazı bu, biri elyazısını değiştirmiş. Elbette doğal bu, diye düşünüyorum: Eğer siz yabancı bir gücün subayıysanız ve ev sahibi ülkenin açık postası yoluyla bir ajanla iletişimdeyseniz, elyazınızı gizlemek için asgari önlemleri alırsınız. Mesajın tonu öfkeli, kesin, ısrarcıydı, ilişkilerdeki bir krizi akla getiriyordu. Boru postası ağı Paris'in kanalizasyonlarını izler ve telgrafları öyle hızlı nakleder ki telgraf Esterhazy'nin eline bir iki saatte geçer. Ama yine de riskli, belki mesajını titizlikle kopyalayan –ve parası önceden ödenmiş elli santimlik bir telgraf

kartını ziyan eden– Schwartzkoppen bu yüzden sonunda onu göndermemeye karar verip olabildiğince küçük parçalara ayırmış ve çöp kutusuna atmıştı.

Lauth'a, "Belli ki önemli," diyorum. "Bunu göndermediyse ne gönderdi?"

"Başka bir kart olabilir mi?" diye öneriyor Lauth. "Bir mektup?"

"Belgelerin geri kalanını kontrol ettiniz mi?"

"Henüz değil. *Bleu*'ye verdim dikkatimi."

"Pekâlâ. Şimdi belgeleri tarayın ve bakın bakalım başka bir şeyin taslağı var mı."

"Bu boru postası telgrafını ne yapalım?"

"Bana bırakın. Başkasına söz etmeyin. Anlaşıldı mı?"

"Evet Albayım." Lauth selam veriyor.

Giderken arkasından sesleniyorum. "İyi iş çıkardınız."

Lauth gittikten sonra pencerede durup bahçenin ötesindeki bakanlık ikametgâhına bakıyorum. Bakanın ofisinde yanan ışığı görüyorum. Oraya gidip keşfettiğimiz şey konusunda onu uyarmam çok kolay. Ya da en azından gidebilirim ve bir üstüm olan General Gonse'u görebilirim. Ama biliyorum ki bunu yaparsam soruşturma üzerindeki kontrolümü daha başlamadan kaybederim. Önce onlara danışmadan tek bir adım bile atamam. Ayrıca dışarı sızma riski de var. Şüphelimiz bir garnizon kasabasındaki köhne bir alayın basit bir binbaşısı olabilir, ama Esterhazy Orta Avrupa'da önemli bir isim: belki de Genelkurmay'dan biri aileyi uyarmayı görev bilebilir. Şimdilik bu işi kendime saklamanın daha akıllıca olacağına karar veriyorum.

Petit bleu'yü dosyaya koyuyorum ve kasama kilitliyorum.

Ertesi gün, Lauth yine ziyaret ediyor beni. Gece geç saatlere kadar çalışmış, bir başka mektup taslağının parçalarını birleştirmiş. Ne yazık ki, sıklıkla olduğu üzere, Auguste bütün parçacıkları kurtarmayı beceremiş: Kelimeler, belki cümlelerin yarısı bile eksik. Ben okurken Lauth beni seyrediyor.

* * *

Kapıcı tarafından ulaştırılmak üzere

Efendim,

... bir konuda şahsen konuşamadığıma üzgünüm ... Babam devam etmek için gereken parayı ancak ... söz verilen koşullarda... size bu nedenleri açıklayacağım, ama önce bazı şeyleri anlatarak başlamalıyım ... koşullarınız benim için çok sert ve ... sonuçta ... seyahatin. Bana teklif ediyor... ilgili turu bizim ... sahip olduğum ilişkiler ... onun için şimdiye kadar orantısız ... seyahatlerde harcadım. Mesele ... sizinle en kısa zamanda konuşmalıyım.

Size bu notumla birlikte geçen gün bana verdiğiniz taslakları iade ediyorum; sonuncu değiller.

C

Birkaç kez okuyorum belgeyi. Boşluklar olsa da anlam çıkarılıyor. Esterhazy Almanlara taslaklarla birlikte bilgi vermiş, karşılığında Schwartzkoppen'den para almış. Şimdi Alman ataşesinin "babası", herhalde Berlin'deki bir generalin takma adı, fiyatın kendilerine verilen bilgilere kıyasla çok yüksek olduğunu söyleyerek itiraz ediyor.

Lauth, "Tuzak olabilir, elbette," diyor.

"Evet." Bunu zaten düşünmüştüm. "Eğer Schwartzkoppen çöp kutusundan çıkanı okuduğumuzu keşfetmişse bu bilgiyi bize karşı kullanmaya karar verebilir. Bizi yanlış yola sevk etmek için çöp kutusuna kolayca malzeme koyabilir."

Gözlerimi kapatıyorum, kendimi onun yerine koymaya çalışıyorum. Aşk ilişkilerinde bu kadar gözü pek olan, belgeleri bu kadar baştan savma ele alan bir adamın birdenbire bu kadar şeytani davranması nedense mümkün değil gibi geliyor bana.

"Bu kadar uğraşmasının gerçekten bir anlamı var mı?" diye düşünüyorum yüksek sesle, "Dreyfus'ü kullandıklarını açığa çıkarınca Almanların ne kadar sert tepki verdiklerini hatırlarsak? Schwartzkoppen neden bir başka utandırıcı casusluk skandalı riskine daha girmek istesin ki?"

"Elbette, bunların hiçbiri kanıt değil Albayım," diyor Lauth. "Bu belgeleri ya da *petit bleu*'yü Esterhazy'yi yakalama bahanesi olarak kullanamayız asla, çünkü bunların ikisi de ona gönderilmemiş."

"Doğru." Kasayı açıyorum ve sarı zarfı çıkarıyorum. Taslak mektubu *petit bleu* ile birlikte içine koyuyorum. Dosyanın üzerine "Esterhazy" yazıyorum. Casuslar dünyasının çelişkisi işte burada, diye düşünüyorum. Ancak nereden geldikleri bilinirse önemli belgeler oluyor bunlar. Nereden geldikleri asla açıkça söylenemeyeceğine göre yasal açıdan değersizler. Alt kademe memurlardan biri görebilir ve dedikoduya başlar diye onları Savaş Bakanı'na ve Genelkurmay Başkanı'na bile göstermek istemiyorum; çöpten çıkarılıp bir araya getirildikleri öyle belli ki. *Petit bleu*'yü tekrar çıkarırken, "Bunun fotoğrafını çekmenin ve bir şekilde yırtık izlerini örtmenin bir yolu var mı?" diye soruyorum Lauth'a, "öyle ki Dreyfus belgesinde yaptığınız gibi postada yeni el koymuşuz sanılsın?"

"Olabilir belki," diyor tereddütle. "Ancak öteki altı parçaydı, bu ise kırk parça kadar. Yapabilsem bile adresin olduğu yüzünde, ki belgenin en önemli kısmıdır, pul yok, onu yarım dakika inceleyen biri asla adrese gönderilmemiş olduğunu anlar."

"Üzerine pul yapıştırabilir miyiz?" diyecek oluyorum.

"Bu konuda bir fikrim yok." Lauth daha da kuşkulu görünüyor.

Daha fazla ısrar etmemeye karar veriyorum. "Tamam," diyorum. "Şimdilik bu belgeler ikimizin arasında kalsın. Bu arada Esterhazy'yi araştıralım ve aleyhinde başka kanıt var mı bulmaya çalışalım."

Lauth'u yine de bir şeyin rahatsız ettiğini görebiliyorum. Alnını kırıştırıyor; dudaklarını ısırıyor, bir şey söyleyecek gibi oluyor ama sonra fikrini değiştiriyor. İçini çekiyor. "Keşke Binbaşı Henry izinde değil de burada olsaydı."

"Merak etme," diye güvence veriyorum ona. "Henry yakında döner. O gelene kadar ikimiz bu konuyla ilgilenebiliriz."

* * *

Tonkin'den eski arkadaşım ve şimdi Rouen'daki 74. Alay'da binbaşı olan Albert Curé'ye bir telgraf çekiyorum, ertesi gün o yöreye geleceğimi söyleyip kendisini görmek üzere uğrayıp uğrayamayacağımı soruyorum. Tek kelimelik bir yanıt geliyor: "Sevinirim."

Ertesi sabah Saint-Lazare Garı'nın büfesinde erken bir öğle yemeği yiyip Normandiya trenine biniyorum. Görevimin ağırlığına rağmen şehrin dış mahallelerinden ayrılıp kırlara doğru yol alırken içim coşkuyla doluyor. Haftalardır ilk kez masamdan ayrılıyorum. Bir bahar günü. Hareket halindeyim. Evrak çantam yanımda açılmamış olarak dururken kır manzaraları pencerenin önünden üçboyutlu pastoral bir tablo halinde geçiyor – gür yeşil çayırlardaki parlak kurşun oyuncaklar gibi kahverengili-beyazlı inekler, bodur gri Normandiya kiliseleri ve kırmızı damlı köyler, durgun kanaldaki parlak renkli mavnalar, kumluk sahiller, henüz yapraklanmaya başlamış yüksek çalılı çitler. Uğruna savaştığım Fransa burası – bu savaş, seks meraklısı Prusyalı bir albayın çöpünden çıkanları birleştirmek şeklinde olsa da.

İki saat olmadan Rouen'a giriyor tren, yürüyüş hızında, pat pat sesler çıkararak Seine boyunca büyük katedrale doğru ilerliyoruz. Geniş nehrin üstünde martılar aniden saldırıp çığlık atıyorlar; Normandiya'nın başkentinin Manş'a ne kadar yakın olduğunu hep unuturum. İstasyondan yürüyerek Pélissier kışlasına gidiyorum, kasvetli depoları, çizme yapımcıları, hep eski bir askerin işlettiği ve yerel sivil halkın içki içmek için yüreklendirilmediği o çirkin görünümlü barıyla tipik bir garnizon mahallesinden geçiyorum. Yol yol kırmızı tuğla ve gri taşla inşa edilmiş, yüksek bir duvarın üstünden görünen iki katlı üç geniş binayı işgal ediyor Yedi-Dört. Dışarıdan bakınca burası bir fabrika da olabilir bir tımarhane de, hapishane de. Kapıda izin belgemi gösteriyorum, bir asker beni iki yatakhane binasının arasından, bayrak direkli ve ulusal bayraklı, çınar ağaçlı, su yalaklı tören alanından geçirerek uzaktaki yönetim binasına götürüyor.

Kabaralı basamaklardan ikinci kata çıkıyorum. Curé ofisinde değil. Çavuşu onun az önce malzeme kontrolüne başladığını

söylüyor. Beklememi istiyor. Odada bir masa ve birkaç iskemle dışında eşya yok. Hafifçe aralık duran yüksek, ufak camlı pencereden içeri bahar meltemi esiyor ve garnizonun sesleri geliyor. Ahırların olduğu bölümden atların nallarının taşta çıkardığı sesler, yoldan garnizona yürüyen bir bölüğün ritmik ayak vuruşları, daha da uzaktan prova yapan bir bandonun müziği duyuluyor. Yeniden Saint-Cyr'de olabilirim ya da daha da eskide, Toulouse'da, birliğin karargâhında bir yüzbaşı olabilirim. Kokular bile aynı – at gübresi, deri, kantin yemeği ve erkek teri. Paris'teki kültürlü arkadaşlarım yıllarca buna nasıl dayandığıma şaşırıyorlar. Gerçeği açıklamayı hiç denemiyorum: Beni asıl cezbeden bu hiç değişmeyen aynılık.

Özürler dileyerek dalıyor içeri Curé. Önce selamlıyor beni, sonra el sıkışıyoruz ve sonunda, çekinerek –benim girişimimle– kucaklaşıyoruz. Geçen yaz gittiğim, Aimery ve Blanche de Comminges'lerin konserinden beri görmedim onu, o zaman onu bir şeyin sinirlendirdiği duygusuna kapılmıştım. Curé hırslı biridir, benden de bir iki yaş büyüktür. Benim yeni rütbemden dolayı biraz kıskançlık duysa da bu çok insani bir şey olurdu.

"Eh," diyor, geri çekilip bana bakarak, "Albay!"

"Haklısın, alışmak zaman alıyor."

"Ne kadar zamandır kasabadasın?"

"Birkaç saat oldu ancak. Gece treniyle Paris'e döneceğim."

"Bir içki içmeliyiz." Masasının çekmecelerinden birini açıyor, bir konyak şişesiyle iki bardak çıkarıyor. Ağzına kadar dolduruyor onları. Ordunun şerefine kadeh kaldırıyoruz. Yeniden dolduruyor, bu sefer terfimin şerefine içiyoruz. Ama bir yerde, o kutlamaların çok altında aramızda incecik bir uçurum açıldığını seziyorum. İçeriye giren birinin anlayacağı kadar değil ama. Curé üçüncü kez dolduruyor kadehleri. Ceketlerimizin düğmelerini çözüyor, koltuklarımızda geriye yaslanıyoruz, ayaklarımızı onun masasına dayayıp sigara içiyoruz. Eski arkadaşlardan, eski günlerden konuşuyoruz. Gülüyoruz. Kısa bir sessizlik oluyor, sonra Curé, "Paris'te şu sıralarda tam olarak ne yapıyorsun," diye soruyor.

Tereddüt ediyorum; bu konudan söz etmemeliyim.

"Sandherr'in görevi verildi bana, gizli istihbaratı yönetiyorum."

"Sahi mi söylüyorsun?" Boş kadehine bakıp kaşlarını çatıyor, bu sefer yeniden kadeh kaldırmayı önermiyor. "Demek burada dedektiflik yapıyorsun?"

"Onun gibi bir şey."

Eski neşesi kıvılcımlanıyor yine. "Umarım benim hakkımda değildir!"

"Bu sefer değil." Gülümseyip kadehimi masaya bırakıyorum. "Yedi-Dört'te Esterhazy adında bir binbaşı var."

Curé bana dönüyor. Yüzündeki ifade anlaşılmaz. "Var gerçekten de."

"Nasıl biri?"

"Ne yapmış?"

"Söyleyemem."

Curé ağır ağır başını sallıyor. "Böyle diyeceğini biliyordum." Ayağa kalkıyor, ceketini iliklemeye koyuluyor. "Seni bilmem ama benim kafamı toplamam gerek."

Dışarıda sıkı bir rüzgâr var, denizden geldiği için iyice sert. Tören alanının çevresinde yavaş yavaş yürüyoruz. Bir süre sonra Curé, "Konunun ne olduğunu bana söyleyememeni anlıyorum, ama sana bir öğüt vermeme iznim varsa, Esterhazy'ye nasıl yaklaşacağına dikkat etmeni söyleyebilirim. Tehlikeli biridir."

"Nasıl, hareketleri mi tehlikelidir?"

"Her bakımdan öyledir. Onun hakkında ne biliyorsun?"

"Hiçbir şey. İlk önce sana geldim."

"İyi ilişkileri olduğunu aklından çıkarma. Babası generaldi. Kendisine "Kont Esterhazy" diyor, ama bence bu sadece özenti. Ne olursa olsun karısı Nettancourt markisinin kızı, bu yüzden çok insan tanıyor."

"Kaç yaşında?"

"Eh, ellisine yaklaşıyordur bence."

"Elli mi?" Kışlaya bakınıyorum. Akşam olmak üzere. Solgun benizli, grileşmiş kafaları tıraşlı askerler, tutuklular gibi yatakhanelerin penceresinden sarkmışlar.

Curé bakışlarımı izliyor. "Ne düşündüğünü biliyorum."

"Öyle mi?"

"Eğer ellisindeyse ve bir markinin damadıysa böyle bir çöplüğe tıkılıp kalır mı, diyorsundur. Ben olsam önce bunu bilmek isterdim."

"Eh, madem konuyu açtın, neden kalıyor?"

"Çünkü beş parasız."

"Bütün ilişkilerine rağmen mi?"

"Kumarda kaybediyor. Sadece oyun masasında da değil. At yarışlarında ve borsada da."

"Karısının mutlaka sermayesi vardır."

"Ya, ama karısı akıllılık etmiş. Karısının sayfiye evlerini bile kendi üstüne yaptığından yakındığını duydum, Esterhazy'nin alacaklılarından kendini korumak için. Ona kuruş koklatmıyormuş."

"Paris'te de bir dairesi var Esterhazy'nin."

"Emin ol, o da karısınındır."

Konuşmadan yürümeye devam ediyoruz. Schwartzkoppen'in mektubunu hatırlıyorum. Hep para hakkındaydı. Koşullarınız benim için çok sert...

"Söylesene," diyorum, "nasıl bir subaydır?"

"En kötüsünden."

"Görevlerini ihmal mi ediyor?"

"Tamamıyla. Albay ona görev vermekten vazgeçti."

"O zaman hiç burada değil."

"Tam tersine, her zaman burada."

"Ne yapıyor?"

"İnsana engel oluyor! Ortalıkta dolaşmaktan ve kendisini hiç ilgilendirmeyen şeyler hakkında budalaca sorular sormaktan hoşlanıyor."

"Ne konuda sorular?"

"Her konuda."

"Örneğin topçuluk hakkında mı?"

"Kesinlikle."

"Topçuluk hakkında neler soruyor?"

"Ne sormuyor ki! En az üç topçu eğitimine katıldığını biliyorum. Sonuncusunda albay onu görevli olarak göndermeyi kesinlikle reddetmişti, bu yüzden yol giderlerini kendisi ödedi."

"Parası olmadığını söylediğini sanıyordum."

"Doğru, mesele de bu." Curé birden durdu. "Şimdi düşününce, ateşleme elkitabının kopyasını çıkarsın diye kendi birliğindeki bir onbaşıya para verdiğini biliyorum – bunları bir-iki günden fazla elimizde tutmamıza izin verilmediğini bilirsin."

"Bir gerekçe belirtmiş mi?"

"Bazı geliştirmeler önermeyi düşündüğünü söylemişti..."

Yürümeye devam ediyoruz. Güneş yatakhanelerden birinin arkasında batmış, tören alanını gölgelere boğmuş. Hava ansızın serinliyor. "Az önce tehlikeli olduğunu söylemiştin," diyorum.

"Anlatması kolay değil. Onda bir tür... vahşilik var, ayrıca kurnaz da. Yine de son derece sevimli olabiliyor. Şöyle söyleyeyim: Nasıl davranırsa davransın hiç kimse onunla ters düşmek istemiyor. Görünümü de çok olağandışı. Ne dediğimi anlaman için onu görmen gerek."

"Görmek isterim. Mesele şu, onun beni görmesi riskine giremem. O farkına varmadan kendisini görebileceğim bir yer var mı?"

"Çoğu gece gittiği bir bar var yakınlarda. Kesin değil, ama onu orada görebilirsin."

"Beni götürür müsün?"

"Akşam treniyle döneceğini sanıyordum."

"Sabaha kadar kalabilirim. Bir geceden bir şey olmaz. Haydi gel dostum! Eski günlerdeki gibi yapalım."

Ancak bu eski günler rutininden bıkmış görünüyor Curé. Bakışları sert ve inceleyici. "Paris'teki bir gecenden bu iş için seve seve vazgeçiyorsan durum çok ciddi demektir, Georges."

Curé onunla birlikte lojmanına dönüp gece olmasını beklemem için ısrarcı, ama beni tanıyan biri çıkabilir diye kışlanın sınırları içinde kalmak istemiyorum. Geçerken istasyonun yakınında gezgin satıcılar için küçük bir otel olduğunu

görmüştüm; oraya gidip bir oda tutuyorum. Küf kokulu, berbat bir yer, elektriği de yok; şilte sert ve ince; ne zaman bir tren geçse duvarlar titriyor. Ama bir gece idare ederim. Yatağa uzanıyorum; boyu kısa; ayaklarım ucundan sarkıyor. Sigara içiyor ve gizemli Esterhazy'yi düşünüyorum, Dreyfus'te özellikle eksik olan şeye, "nedene" bolca sahip görünen adamı.

Pencerede gün soluyor. Saat yedide, Rouen kilisesinin çanları çalmaya başlıyor, ağır ağır ve yüksek sesle, ses nehirde bir yaylım ateşi gibi yayılıyor, durduğunda oluşan ani sessizlik duman misali havada asılı kalıyor.

Aşağı inmek için kalktığımda artık hava karanlık. Curé gelmiş beni bekliyor. Rütbe işaretlerim görünmesin diye pelerinimi omuzlarımın etrafına iyice sıkıştırmamı öneriyor.

Kepenkleri kapalı arka sokaklardan geçerek beş-on dakika kadar yürüyoruz, birkaç sakin barı geride bırakıyoruz, sonunda insan gölgeleriyle dolu bir çıkmaz sokağa geliyoruz, çoğu asker, birkaç tane de genç kadın var aralarında. Eski bir depoya benzeyen uzun, alçak, penceresiz bir binanın çevresinde toplanmış sessizce konuşup gülüyorlar. Renkli bir afişte "Folies Bergère" yazıyor. Taşradaki bu özlemin umarsızlığı neredeyse dokunaklı geliyor bana.

Curé, "Burada bekle. Bakayım gelmiş mi," diyor.

Yanımdan ayrılıyor. Bir kapı açılıyor, morumsu, uzunca bir ışığın önünde silueti bir an görünüp kayboluyor; gürültü ve müzik çalınıyor kulağıma, sonra Curé karanlıkta görünmez oluyor. Cömertçe açılmış göğüsleri soğukta kalmış kaz eti gibi bembeyaz bir kadın elinde yanmayan sigarasıyla yanıma yaklaşıyor ve ateş istiyor benden. Hiç düşünmeden bir kibrit çakıyorum. Kibritin sarı ışığında onun genç ve güzel olduğunu görüyorum. Miyop gözlerle bakıyor bana. "Seni tanıyor muyum, sevgilim?"

Hatamı anlıyorum. "Özür dilerim. Birini bekliyorum." Dumanı üfleyip ayrılıyorum oradan.

Arkamdan gülerek sesleniyor. "Böyle yapmasana tatlım!"

Bir başka kadın, "Kim bu adam?" diye soruyor.

Adamın biri sarhoş sarhoş, "Kibirli göt herifin biri!" diye bağırıyor.

Birkaç asker dönüp bakıyorlar.

Curé kapıda görünüyor. Başıyla işaret edip çağırıyor beni. Yanına gidiyorum. "Gitmeliyim," diyorum.

"Bir göz atıp gidersin." Kolumdan tutup önüne katıyor, kısa bir koridora girip birkaç basamak iniyoruz, ağır siyah kadife perdelerin arasından uzun bir odaya geçiyoruz, sigara dumanından göz gözü görmüyor, küçük yuvarlak masalarda oturanlarla dolu içerisi. Salonun öbür ucunda bir orkestra çalıyor, sahnede de korseli ve ağsız külotlu altı tane kız eteklerini kaldırıp bacaklarını müşterilere doğru gevşekçe sallıyorlar. Ayaklarını çıplak tahtalara vuruyorlar. İçerisi pelin otu kokuyor.

"İşte o."

Yirmi adım kadar uzaktaki bir masayı işaret ediyor başıyla, orada iki çift bir şişe şampanyayı paylaşıyor. Kadınlardan kızıl saçlı olanının sırtı bana dönük; esmer olansa oturduğu yerde dönmüş sahneye bakıyor. Erkekler karşı karşıyalar, gelişigüzel konuşuyorlar. Curé'nin bana kimi göstereceğini söylemesine gerek yok. Binbaşı Esterhazy masadan uzaklaştırdığı koltuğunda geriye kaykılmış, ceketinin düğmeleri açık, kalçası öne fırlamış, kolları koltuğun iki yanından neredeyse yere değercesine sallanıyor; sağ elindeki şampanya kadehini, pek dikkate almaya değmezcesine hafifçe eğik tutuyor. Profilden görünen başı yassı, burnu da bir akbabanın iri gagası gibi sivri. Bıyığı enli ve geriye yatırılmış. Sarhoşa benziyor. Arkadaşı kapıda durduğumuzu görüyor. Bir şey söylüyor, Esterhazy başını yavaşça bizim bulunduğumuz yöne çeviriyor. Gözleri yuvarlak ve patlak; bakışları doğal değil, çılgın, gözleri tıpkı bir tıp okulundaki iskeletin kafatasına yerleştirilmiş cam boncuklar gibi. Curé uyarmıştı, genel izlenim rahatsız edici. *Tanrım,* diye düşünüyorum, *burayı içindekilerle birlikte kılı kıpırdamadan yakıp kül edebilir bu adam.* Bakışları bir an bize takılıyor, bir saniye boyunca başını eğişinde ve gözlerini kısışında küçük bir merak belirtisi seziyorum. Bereket iyice sarhoş, kadınlardan biri bir şey söyleyince dikkatini biraz ona yöneltiyor.

Curé dirseğime dokunuyor. "Gitmeliyiz." Perdeyi kenara çekiyor, beni dışarı çıkarıyor.

7

Ertesi gün öğlen olmak üzereyken varıyorum Paris'e, günlerden cumartesi, büroya gitmemeye karar veriyorum. Bu nedenle şubeye dönüşüm ancak pazartesi günü oluyor, Lauth'la son görüşmemin üzerinden dört gün geçtikten sonra. Daha merdiveni tırmanırken bile Binbaşı Henry'nin sesini duyabiliyorum, sahanlığa ulaştığımda onu koridorda, Lauth'un odasından çıkarken görüyorum. Kolunda siyah bir yas bandı var.

"Albay Picquart," diyor, yanıma yaklaşıp selam verirken, "işbaşı yapıyorum."

"Geri döndüğünüze sevindim Binbaşı," diyorum ben de, selamına karşılık verirken, "ancak elbette ki çok üzgünüm yaşadıklarınıza. Umarım annenizin vefatı olabildiğince huzurlu bir şekilde olmuştur."

"Bu hayattan ayrılmanın pek kolay yolu yoktur, Albayım. Dürüst olmam gerekirse sonunda, bitsin diye dua ediyordum. Bugünden itibaren tabancamı yanımdan ayırmayacağım. Zamanım geldiğinde bu işi bir kurşunla bitirmek isterim."

"Benim niyetim de öyle."

"Tek sorun tetiği çekecek gücümün kalıp kalmayacağı."

"Ah, bence etrafımızda bize bu konuda yardım etmekten zevk duyacak pek çok kişi olacaktır."

Henry gülüyor. "Bu konuda haklısınız, Albayım!"

Büromun kapısını açıp onu içeri davet ediyorum. İçerisi, günlerdir kullanılmamış bir oda gibi soğuk ve bayat bir koku yayıyor. Henry oturuyor. Koltuğun ince, tahta bacakları onun ağırlığı altında gıcırdıyor.

"Evet," diyor, bir sigara yakarken, "duyduğuma göre ben yokken pek meşgulmüşsünüz."

"Lauth'la mı konuştun?" Elbette, Lauth'un ona anlatacağını tahmin etmeliydim, o ikisinin arasından su sızmaz.

"Evet, beni bilgilendirdi. Yeni gelen malzemeyi görebilir miyim?"

Kasamı açıp dosyayı ona verirken biraz sinirlendiğimi hissediyorum. Pireyi deve yaptığımın farkında olarak, "Seni ilk benim bilgilendireceğimi düşünmüştüm," diyorum.

"Önemi var mı?"

"Sadece şu var, Lauth'a bu konudan kimseye söz etmemesini söylemiştim."

Sigarasını dudaklarının arasına sıkıştıran Henry gözlüğünü takıyor, iki belgeyi eline alıyor. Dumanın arasından gözlerini kısarak bakıyor onlara. "Eh," diye mırıldanıyor, "belki de bana 'hiç kimse' gözüyle bakmıyordur." O konuşurken sigarası sallanıyor, külü kucağına düşüyor.

"Öyle olduğunu söyleyen yok."

"Bu konuda bir şey yaptınız mı?"

"Rue Saint-Dominique'te kimseye söz etmedim, eğer kastettiğin buysa."

"Akıllıca olmuş sanırım. Telaşa kapılırlar."

"Haklısın. İlk önce biz kendi araştırmalarımızı yapalım. Rouen'a gittim bile..."

Gözlüğünün üstünden bana bakıyor. "Rouen'a mı gittiniz?"

"Evet, Yedi-Dört'te bir binbaşı var –yani Esterhazy'nin alayında– benim eski bir arkadaşım. Bana bazı kişisel bilgiler verebildi."

Henry okumasına dönüyor. "Peki bu eski arkadaşınızın size neler anlattığını sorabilir miyim?"

"Esterhazy'nin sürekli kuşku uyandırıcı sorular sorduğunu söyledi. Topçu eğitimlerine gitmek için kendi ücretini ödemiş, sonra da ateşleme elkitabının kopyasını çıkarttırmış. Çok parasızmış ve kötü karakterli biriymiş."

"Gerçekten mi?" Henry adrese bakmak için *petit bleu*'yü çeviriyor. "Burada çalışırken düzgün birine benziyordu."

Bu bombayı patlatırken gösterdiği özgüven için onu takdir etmeliyim. Bir iki dakika bakakalıyorum Henry'ye. "Esterhazy'nin burada çalıştığını Lauth bana hiç söylemedi."

"Çünkü bilmiyordu." Henry belgeleri masama bırakıyor, gözlüğünü çıkarıyor. "Lauth'un gelmesinden çok önceydi. Ben de buraya yeni tayin olmuştum."

"Ne zamandı bu?"

"On beş yıl kadar olmalı."

"Demek Esterhazy'yi tanıyorsun?"

"Bir zamanlar tanımıştım – biraz. Burada uzun kalmadı – Almanca çevirmen olarak çalışıyordu. Ama yıllardır görmedim onu."

Arkama yaslanıyorum. "Bu, meseleyi yepyeni bir aşamaya taşıyor."

"Öyle mi? Henry omuz silkiyor. "Sizi anladığımdan emin değilim. Neden?"

"Bunu çok sakin karşılıyor gibisiniz Binbaşı!" Henry'nin maksatlı kayıtsızlığında alaycı bir hava var; öfkelendiğimi hissedebiliyorum. "Eğer Esterhazy bizim istihbarat yöntemlerimiz konusunda eğitim almışsa belli ki durum daha da ciddi."

Henry gülümseyip başını iki yana sallıyor. "Size bir tavsiyede bulunmama izin verirseniz Albayım, bu konuyu fazla dramatize etmeyin derim. Kaç tane topçu eğitimine giderse gitsin, önemi yok. Rouen'da tıkılıp kalan Esterhazy'nin önemli bir şeyi eline nasıl geçireceğini anlayamıyorum. Aslında Schwartzkoppen'in o mektubu da zaten böyle bilgilere ulaşamadığını gösteriyor bize, çünkü Almanlar onu ilişkilerini kesmekle tehdit ediyorlar. Ellerinde değerli bir casus olduğunu düşünselerdi böyle yapmazlardı.

"Eğer bu oyunda yeniyseniz," diye devam ediyor Henry, "karşınıza çıkan ilk namussuzun usta bir casus olduğunu düşünmek kolayca düşülen bir hatadır. Nadiren öyle olur. Aslında aşırı tepki göstererek, sözüm ona hainin neden olduğu zarardan daha fazlasına yol açabilirsiniz."

"Yabancı bir güce bilgi versin diye onu rahat bırakmamızı önermiyorsunuzdur umarım, bu bilgi pek önemli olmasa da," diye yanıtlıyorum onu, inatla.

"Böyle bir şey yok! Gözümüzü onun üzerinden ayırmamamız konusunda sizinle aynı fikirdeyim. Guénée'ye ortalığı kolaçan etmesini söyleyeyim mi, bakalım ne bulacak?"

"Yo, Guénée'nin bu işi ele almasını istemiyorum." Guénée de Henry'nin takımından. "Değişiklik olsun diye başkasını kullanmak istiyorum."

"Nasıl isterseniz," diyor Henry. "Kimi istediğinizi söyleyin, onu görevlendireyim."

"Olmaz, aslında teklifine teşekkür ederim ama o kişiyi *ben* seçeceğim." Gülümsüyorum. "Bu değişik deneyim bana iyi gelecek. Lütfen..." Kapıyı işaret ediyorum. "Ve tekrar hoş geldiniz. Gribelin'e gelip beni görmesini söyler misiniz?"

Henry'nin sahte, küçük vaazında beni özellikle utandıran şey, o sözlerdeki gerçeği görmem. Haklı: Hayal gücümü fazla işletip Esterhazy'yi Dreyfus ayarında bir vatan hainine çevirdim, oysa aslında, Henry'nin de dediği gibi, bütün kanıtlar onun pek fazla bir şey yapmadığını gösteriyor. Yine de, Henry'ye bu operasyonu üstlenme fırsatını verip onu tatmin etmeyeceğim. Bu işi ben yürüteceğim. Gribelin yanıma geldiğinde ondan şubenin son zamanlarda kullandığı bütün polis ajanlarının bir listesini istiyorum, yanlarında adresleri ve hizmet dökümleriyle birlikte. Gidiyor ve yarım saat sonra on iki isimle geliyor.

Gribelin benim için bir muamma: Köle gibi çalışan bir bürokratın bütün özelliklerini kendinde toplayan biri, yaşayan bir ölü. Yaşı kırk da olabilir altmış da, tıpkı giydiği tek renk gibi kapkara bir hayalet. Çoğunlukla, üst katta arşivine kapanıyor; ortaya çıktığı nadir durumlarda, bir gölge gibi karanlık ve sessizce duvarın dibinden yürüyor. Onun kapalı bir kapının kenarından süzüldüğünü ya da altından kayarak geçtiğini hayal edebiliyorum. Ara sıra çıkardığı tek ses, bir zincirle beline bağlı anahtar destesinin şıngırtısı. Şimdi, ben listeyi gözden geçirirken hiç ses çıkarmadan masamın önünde duruyor. Ajanlardan hangisini tavsiye edeceğini soruyorum. Görüş bildirmek istemiyor: "Hepsi de iyi adamlar." Neden bir ajana ihtiyacım olduğunu sormuyor: Gribelin papalıkta günah çıkartan bir papaz kadar ketum.

Sonunda emniyet müdürlüğündeki genç bir subayı seçiyorum, Jean-Alfred Desvernine'i, Saint-Lazare Garı'ndaki polis

birliğine bağlı. Médoc'taki ağır süvari birliğinin eski yüzbaşılarından, terfi etmiş, kumar borçları yüzünden görevinden istifa etmek zorunda kalmış, ama o zamandan beri namuslu bir hayat sürmüş: Esterhazy'nin bağımlılığının gizemlerini çözme şansı olan biri varsa sanırım bu kişi Desvernine olacaktır.

Gribelin usulca çekilip gittikten sonra Desvernine'e bir pusula yazıp bir sonraki gün benimle buluşmasını istiyorum. Onu Henry ile Lauth'un görebilecekleri büroma davet etmek yerine sabahın dokuzunda place de Carrousel'de, Louvre Müzesi'nin önünde buluşmayı öneriyorum. Sivil giyimli olacağımı söylüyorum, redingot ve silindir şapkayla, yakamda bir kırmızı karanfil olacak, kolumun altında da *Le Figaro* gazetesi. Zarfı mühürlerken, casuslar dünyasının klişelerine ne kadar da kolay geçtiğimi düşünüyorum. Beni korkutuyor bu. Hiç kimseye güvenmemeye başladım. Sandherr gibi benim de yozlaşmış kişilere ve yabancılara deli olmama ne kadar zaman kaldı? Bir *déformation professionnelle*[1] bu: Casusbaşıların tamamı sonunda delirirler.

Çarşamba sabahı, uygun kıyafet içinde Louvre'un önüne geliyorum. Turistlerin arasından ansızın zeki bakışlı, temiz yüzlü bir adam çıkıyor, bıyıklarına kır düşmüş, onun Desvernine olduğunu tahmin ediyorum. Başımızla selamlaşıyoruz. Birkaç dakikadır beni gözlediğini anlıyorum.

"Takip edilmediniz Albayım," diyor sakince, "en azından ben görmedim. Bununla birlikte müzeye girmemizi öneriyorum, eğer kabul ederseniz; not tutmam gerekirse orada daha az göze çarpar."

"Nasıl istersen, bu tür şeylerden anlamam."

"Haklısınız da Albayım – bu işleri benim gibilere bırakın."

Bir sporcu gibi geniş omuzlu, yuvarlanır gibi yürüyor. En yakın pavyona doğru giderken izliyorum onu. Saat henüz erken, içerisi de kalabalık değil. Girişin hemen yanında bir vestiyer var, merdiven tam karşıda, sağımızda ve solumuzda da galeriler. Desvernine sağa dönünce itiraz ediyorum: "Oraya girmemiz şart mı? En saçma sapan şeyler orada."

1 (Fr.) Mesleki deformasyon. (ç.n.)

"Sahi mi? Bana hepsi aynı görünüyor."

"Sen polis konularıyla ilgilen Desvernine, kültür konusunu bana bırak. Şuraya gireceğiz."

Bir müze rehberi satın alıyorum, dershane kokulu Galerie Denon'da yan yana duruyoruz, Herkül'ü Commodus olarak gösteren bir bronz heykeli inceliyoruz – Vatikan'dan alınmış Rönesans dönemi bir kopya bu. Galeride hemen hemen hiç kimse yok.

"Bu iş ikimizin arasında kalacak, anlaşıldı mı?" diyorum. "Eğer üstlerin senin ne yaptığını anlamaya çalışırlarsa bana gönder onları."

"Anlıyorum." Desvernine not defteriyle kalemini çıkarıyor.

"Charles Ferdinand Walsin Esterhazy adında bir binbaşı hakkında bulabileceğin her şeyi bulmanı istiyorum." Fısıldarken bile yankılanıyor sesim. "Bazen kendini Kont Esterhazy olarak tanıtır. Kırk sekiz yaşında, Rouen'daki 74. Piyade Alayı'nda görevli. Nettancourt markisinin kızıyla evli. Kumar oynuyor, borsada oynuyor, genellikle sefih bir hayat sürüyor – böyle bir tipi nerede bulabileceğini benden daha iyi bilirsin."

Desvernine'in yüzü pembeleşiyor. "Ne zamana istersiniz bu işi?"

"Olabildiğince çabuk. Gelecek hafta bir ön rapor alabilir miyim?"

"Gayret ederim."

"Bir şey daha var: Esterhazy'nin Alman Elçiliği'ne ne sıklıkta gittiğini de bilmek istiyorum."

Desvernine bu son isteğimi şaşırtıcı bulsa da şaşkınlığını belli etmeyecek kadar profesyonel. Tuhaf bir ikili oluşturmuş olmalıyız: Ben silindir şapkam ve redingotumla, görünüşte müze rehberini okuyorum ve yüksekten atıyorum; Desvernine hırpani bir kahverengi elbiseyle, söylediklerimi not ediyor. Ama kimse bakmıyor bize. Bir sonraki heykele geçiyoruz. Rehberde adı, "Ayağındaki Dikeni Çıkaran Çocuk" olarak verilmiş.

Desvernine, "Gelecek sefer, önlem olsun diye başka bir yerde buluşmalıyız," diyor.

"Saint-Lazare Garı'ndaki restoran nasıl?" diye öneriyorum, Rouen'a gidişimi hatırlayarak. "Orası senin bölgende."

"İyi bilirim orayı."

"Haftaya perşembe, akşam yedide?"

"Anlaştık." Söylediğimi yazıyor, sonra not defterini cebine sokup bronz heykele bakıyor. Başını kaşıyor. "Bu parçanın iyi olduğunu gerçekten düşünüyor musunuz Albay?"

"Yo, öyle bir şey demedim. Hayatta sık sık olduğu gibi, diğer seçenekten daha iyi sadece."

Bütün zamanımı Esterhazy'yi araştırmaya ayırmıyorum. İlgileneceğim başka meseleler de var – posta güvercinlerinin vatana ihanet niteliğindeki faaliyetleri de bunlardan biri.

Gribelin bana dosyayı getiriyor. Rue Saint-Dominique'ten gönderilmiş, Gribelin dosyayı uzatırken sonunda onun o donuk gözlerinde incecik bir kötücül zevk parıltısı görüyorum. Anlaşıldığına göre İngiltere'deki güvercin meraklılarının kuşlarını Cherbourg'a taşıma alışkanlıkları var, sonra da Manş'ın öbür tarafına geçmeleri için salıveriyorlar onları. Her yıl dokuz bin kadar güvercin uçuruluyor; hoş olmasa da zararsız bir merak, Albay Sandherr hastalığının son evresinde bunun ulusal güvenlik açısından tehdit oluşturduğuna, yasaklanması gerektiğine karar vermiş, ya kuşlar gizli mesajlar taşırlarsa? Bu delilik bir yıla yakın süre İçişleri Bakanlığı'na da bulaşmış ve bir yasa hazırlanmış. Şimdi de General Boisdeffre İstatistik Şubesi başkanı olarak benim yasa taslağı hakkında Savaş Bakanlığı'nın görüşünü hazırlamamda ısrarcı.

Bir görüşüm olmadığını söylememe gerek yok. Gribelin gittikten sonra masama oturup dosyayı gözden geçiriyorum. Sanskritçe de yazılmış olabilir, hiçbir anlam çıkaramıyorum, birden aklıma bir avukata ihtiyacım olduğu geliyor. Tanıdığım en iyi avukatın en eski arkadaşım Louis Leblois olduğunu düşünüyorum, garip bir tesadüf eseri kendisi rue de l'Université'de oturuyor. Ona bir *bleu* yazıp bir iş konusunu görüşmek üzere eve dönerken bana uğrayıp uğrayamayacağını soruyorum; akşama

doğru, binaya birinin girdiğine işaret eden elektrikli zilin çaldığını duyuyorum. Merdivenin yarısına gelmişken yukarı çıkan Beşir'le karşılaşıyorum, elinde Louis'nin kartı var.

"Tamam Beşir. Onu tanıyorum. Odama gelebilir."

İki dakika sonra Louis ile odamın penceresinde durmuş, ona bakanın bahçesini gösteriyorum.

"Georges," diyor, "bu çok ilginç bir bina. Önünden çok geçtim ve kime ait olduğunu merak ettim. Eskiden ne olduğunu biliyorsun, değil mi?"

"Hayır."

"Devrimden önce burası d'Aiguillon konağıydı, yaşlı düşes Anne-Charlotte de Crussol Florensac'ın salonunda edebiyat toplantıları yapılırdı. Montesquieu ve Voltaire herhalde tam bu odada oturmuşlardır!" Elini burnunun önünde iki yana sallıyor. "Acaba cenazeleri bodrumda mı? Bütün gün burada ne yapıyorsun Tanrı aşkına?"

"Söylesem Voltaire'i eğlendirirdi ama bunu sana söyleyemem. Yine de ilgileniyorsan bazı işleri sana yönlendirebilirim." Posta güvercini dosyasını eline veriyorum. "Bir şey anlayabiliyorsan anlat bana."

"Şimdi mi bakmamı istiyorsun?"

"Zahmet olmazsa, binadan dışarı çıkaramazsın ne yazık ki."

"Neden? Sır mı?"

"Yo, sır olsa sana göstermezdim. Ama burada tutmam gerek." Louis tereddüt ediyor. "Normalde ne ücret alıyorsan," diye ekliyorum, "sana ödeyeceğim."

"Eh, hayatımda bir kez senden bir para alabileceksem," diyerek gülüyor, "o zaman alırım elbette." Masama oturuyor, çantasını açıyor, bir kâğıt çıkarıyor ve ben çalışma masama giderken o da dosyayı okumaya başlıyor. "Düzenli" sözcüğü tam Louis'ye göre: Şık bir tip, benim akranım, sakalı düzgünce biçimlendirilmiş, düzenli düşüncelerini kaydederken düzgün elleri hızla geziniyor sayfanın üzerinde. Hoşlanarak seyrediyorum onu. Tam anlamıyla dikkatini vererek çalışıyor, tıpkı Strasbourg'daki lisede sınıf arkadaşı olduğumuz günlerdeki gibi. İkimiz de on

bir yaşındayken ebeveynlerimizi kaybetmiştik, ben babamı, o da annesini, bizi birbirimize bağlayan şey ne o zaman ne de şimdi hiç konuşulmasa da bu kayıplar bizi bir eküri yapmıştı.

Kalemimi çıkarıp bir rapor hazırlamaya koyuluyorum. Bir saat kadar ikimiz de samimi bir sessizlik içinde çalışıyoruz, sonra kapı vuruluyor. "Girin!" diye sesleniyorum, elinde bir dosyayla Henry giriyor içeri. Louis'yi görünce öyle şaşırıyor ki herhalde beni Rouen'ın sokaklarındaki fahişelerden biriyle çıplak yakalasaydı daha fazla şaşırmazdı.

"Binbaşı Henry," diyorum, "bu benim yakın arkadaşım Maître[1] Louis Leblois." İşine iyice dalmış olan Louis sol elini kaldırmakla yetiniyor ve yazmaya devam ediyor, Henry ise bir ona bir bana bakıyor. "Maître Louis," diye açıklıyorum, "şu saçma posta güvercini meselesi hakkında bize hukuki görüşünü yazıyor."

Henry birkaç saniye boyunca konuşamayacak derecede duygularına kapılmış görünüyor. "Sizinle dışarıda konuşabilir miyim Albayım?" diye soruyor sonunda, koridorda yanına gittiğimde, soğuk soğuk, "Albayım, itiraz etmek zorundayım. Yabancıların bürolarımıza girmelerine izin vermeyiz."

"Guénée gelip duruyor ya."

"Mösyö Guénée polis memuru!"

"Eh, Maître Leblois da mahkemede görevli." Sesimin tonu öfkeli olmaktan ziyade keyifli. "Otuz yıldır tanırım onu. Dürüstlüğüne kefilim. Hem sadece posta güvercinleri dosyasına bakıyor. Bu dosya pek de gizli sayılmaz."

"Ama büronuzda son derece gizli olan başka dosyalar da var."

"Evet, ve onlar kilit altında."

"Öyle bile olsa ben kesinlikle karşı olduğumu bilmenizi..."

"Ah, Binbaşı Henry," diye sözünü kesiyorum, "bu kadar kendinizi beğenmeyin lütfen! Bu bölümün yöneticisi benim ve kimi istersem onunla görüşürüm!"

1 (Fr.) Hukukçular için kullanılan bay, mösyö vs. hitaplarını karşılayan bir saygı sözü, üstat. (ç.n.)

Topuklarımın üzerinde dönüyorum ve ofisime giriyorum, kapıyı arkamdan kapatıyorum. Konuştuklarımızı duymuş olması gereken Louis, "Başına dert mi açıyorum?" diye soruyor.

"Yok öyle bir şey. Ama bu adamlar – gerçekten!" Koltuğuma çöküyor, iç çekip başımı iki yana sallıyorum.

"Evet, ne olursa olsun bu bitti." Louis ayağa kalkıyor, dosyayı bana veriyor. Üzerinde, titiz elyazısıyla not tuttuğu birkaç sayfa var. "Anlaşılması çok kolay. Yapman gereken şeyler var burada." Endişeyle bakıyor bana. "Parlak kariyerin pek güzel Georges, ama biliyor musun hiçbirimiz seni artık göremiyoruz. Arkadaşlıkları korumak gerek. Bize gel de yemek yiyelim."

"Teşekkür ederim ama gelemem."

"Neden?"

"Çünkü aklımdakileri sana anlatmaya başlayamam," demek istiyorum, "ya da bütün gün neler yaptığımı, ve eğer artık sakınmadan samimi olma olasılığı bulunmuyorsa toplumsal hayat bir sahtekârlığa ve zorlanmaya dönüşür." Bunun yerine, nazikçe, "Korkarım ki bugünlerde pek iyi arkadaşlık edecek halde değilim," diyorum.

"Buna biz karar veririz. Gel lütfen."

O kadar iyi ve açık kalpli ki teslim olmaktan başka seçeneğim kalmıyor. "Eh, pek hoşuma gider bu," diyorum, "ama ancak Martha'nın rahatsız olmayacağına eminsen."

"Sevgili Georges, Martha çok sevinecek!"

Oturdukları ev ancak bu kadar yakın olabilirdi, kelimenin tam anlamıyla Saint-Germain bulvarının karşı kaldırımında; Martha beni gördüğüne gerçekten sevinmiş görünüyor, evlerine girer girmez boynuma atılıyor. Yirmi yedi yaşında, bizden on dört yaş küçük. Nikâhlarında Louis'nin sağdıcıydım. Her yere Louis ile birlikte gidiyor, sanırım çocukları olmadığı için. Bu durum bir üzüntü kaynağıysa da belli etmiyorlar; benim ne zaman evleneceğimi de sormuyorlar, ki bu da beni çok rahatlatıyor. Yanlarında üç keyifli saat geçiriyorum, eski günlerden ve siyasetten söz ediyoruz –Louis bulundukları yedinci bölgenin belediye başkan yardımcısı, çoğu konuda radikal görüşleri var– gece,

onların şarkılarına piyanoyla eşlik etmemle bitiyor. Beni geçirirken Louis, "bunu her hafta yapmalıyız," diyor, "senin akıl sağlığını korumana yardımcı olabilir. Hem unutma, geç saatlere kadar çalıştığında yatmak için her zaman buraya gelebilirsin."

"Çok yüce gönüllü bir dostsun sen sevgili Lou. Her zaman öyleydin." Yanaklarından öpüyorum ve az önce çaldığım melodiyi mırıldanarak geceye atıyorum kendimi, içkiden dolayı zorlanıyorum ama sohbetten dolayı çok iyiyim.

Bir sonraki perşembe akşamı, tam saat yedide, Saint-Lazare Garı peronundaki kafenin mağaramsı sarı loşluğunun bir köşesinde oturmuş, Alsace birası yudumluyorum. İçerisi tıklım tıklım; çift kanatlı sallanır kapı menteşelerini gıcırdatarak açılıp kapanıyor. İçerideki gürültülü konuşmalar ve hareketlilik ve dışarıdaki lokomotiflerin düdükleri ve haykırışlar ve püsküren buharların uğultuları, kafeyi konuşulanların duyulmayacağı ideal bir yer haline getiriyor. İki kişilik bir masa bulmayı başardım, kafenin girişini mükemmel görüyorum. Ama Desvernine arkamda belirivererek bir kez daha şaşırtıyor beni. Elinde bir şişe madensuyu var, bira teklifimi geri çeviriyor, daha kırmızı bankete otururken siyah not defterini cebinden çıkarıyor.

"Sizin şu Binbaşı Esterhazy'niz acayip biri, Albayım. Rouen'da ve Paris'te büyük borçlara girmiş; işte listesi."

"Parayı nerelerde harcamış?"

"Çoğunlukla kumarda. Poissonnière bulvarında gittiği bir yer var. Tedavisi zor bir hastalık, tecrübe konuşuyor." Masanın üzerinden listeyi bana uzatıyor. "Bir de metresi var, Matmazel Marguerite Pays, yirmi altı yaşında, Pigalle semtinde kayıtlı bir fahişe, 'Dört Parmaklı Marguerite' adıyla tanınıyor."

Elimde olmadan gülüyorum. "Ciddi olamazsın?"

Polisliğe dönen eski ciddi astsubay Desvernine gülünecek bir şey görmüyor. "Kadın aslen Rouen bölgesinden, bir elma şarabı üreticisinin kızı, çocukken bir iplik fabrikasında çalışmaya başlamış, bir kazada bir parmağını, dolayısıyla işini

kaybetmiş, Paris'e taşınmış, rue Victor-Masse'da *horizontale*[1] olmuş, Esterhazy ile geçen yıl ya Paris-Rouen treninde ya da Moulin Rouge'da tanışmış – kızlardan hangisiyle konuştuğunuza bağlı olarak hikâyenin değişik versiyonları var."

"Demek bu ilişkiyi herkes biliyor?"

"Kesinlikle. Hatta kıza bir daire tutmuş: rue de Douai, 49 numarada, Monmartre yakınında. Kasabada olduğu zamanlar her akşam ziyaret ediyor onu. Daireyi kadın döşemiş ama kira adamın üstüne. Moulin Rouge'daki kızlar ona "Velinimet" diyorlar."

"Böyle bir hayat çok para ister."

"Esterhazy bu hayatı sürdürmek için aklına gelen bütün işlere girip çıkıyor. Hatta Londra'daki bir İngiliz şirketinin yönetim kuruluna bile katılmaya çabalıyor – eğer düşünürsen bir Fransız subayı için tehlikeli bir iş bu."

"Bütün bunlar olurken karısı nerede?"

"Ya Ardennes, Dommartin-la-Planchette'teki mülkünde ya da Paris'teki dairesinde. Marguerite'le işi bitince karısının yanına gidiyor."

"İhaneti huy edinmiş birine benziyor."

"Bence de."

"Peki ya Almanlar? Onlarla bir bağı var mı?"

"O konuda henüz bir şey elde etmedim."

"Belki de – takip edebiliriz onu."

"Olabilir," dedi Desvernine, kuşkuluydu, "ama gördüğüm kadarıyla uyanık biri. Çok geçmeden bizi fark eder."

"Bu durumda bu riske girmemeliyiz. İyi bağlantıları olan bir binbaşının bakanlığa taciz ediliyorum diye şikâyette bulunmasını istemem doğrusu."

"Yapabileceğimiz en iyi şey, Alman Elçiliği'nin önüne bir gözlemci koyup onu orada yakalayıp yakalayamayacağımızı görmek."

"Bunun için asla yetki vermezler bana."

"Neden?"

"Hemen belli olur. Elçi şikâyet eder."

1 (Fr.) Hayat kadını. (ç.n.)

"Aslında onlara fark ettirmeden yapmanın bir yolunu biliyorum." Cep defterini çıkarıp özenle kesilmiş bir gazete parçası gösteriyor bana. Rue de Lille'deki kiralık bir daire ilanı bu, Alman elçiliğinin bulunduğu hôtel de Beauharnais ile aynı sokakta. "İlk katta, Almanların hemen hemen tam karşısında. Bir devriye koyarız oraya, giren çıkan herkesi gözetleriz." Bu girişiminden gururlanarak bakıyor bana, onaylamamı istiyor. "En iyi tarafı da şu: Alt kattaki daireyi Alman Elçiliği kiralamış bile. Subay kulübü olarak kullanıyorlar."

Hemen bayılıyorum bu fikre. Cüretkârlığına hayran oluyorum ama sadece o değil: Henry'den bağımsız bir operasyon olacak.

"İnanılır bir hikâyesi olacak bir kiracıya ihtiyacımız var," diyorum, meseleyi aklımdan geçirirken, "kuşkulanmasınlar diye – bütün gün evde kalmak için nedeni olan birine."

"Acaba gece vardiyasında çalışan biri olabilir mi diye düşündüm," diyor Desvernine. "Her sabah yedide gelebilir, akşam altıda işe gidene kadar da evden çıkmaz."

"Bu dairenin kirası ne kadar?"

"Ayda iki yüz frank."

Başımı iki yana sallıyorum. "Gece vardiyasında çalışan bir işçi bu parayı ödeyemez. Orası şık bir sokak. Şahsi geliri olan varlıklı, genç, boş gezen biri kiracı olmaya daha uygun kuşkusuz; gece boyunca dışarıda, gündüzleri de evde uyuyarak geçiriyor."

"Korkarım ki o tür kişilerin arasında tanıdığım yok Albayım."

"Haklısın, ama benim var."

Tanıdığım genç bir adama bir *bleu* yolluyorum, pazar günü ikindi saatlerinde Champs-Élysées'deki bir kafede onunla buluşuyorum. Bir iki gündür ağzına lokma koymamış gibi hırsla yemek yemesini seyrediyorum, sonra Tuileries Bahçelerinde dolaşmaya gidiyoruz.

Germain Ducasse hassas, kültürlü, yumuşak kalpli biri, otuzlarında, koyu renk kıvırcık saçları ve tatlı bakışlı kahverengi gözleri var, yaşlıca bekârlar ve kocalarının kıskanmayacağı kültürlü biriyle operaya gidecekleri birine ihtiyaç duyan evli kadınlar arasında sevilen biri. Onu tanıyalı on yıldan fazla oldu,

Ariège bölgesindeki Pamiers kentinde, 126. Hizmet Alayı'nda benim komutam altında askerlik hizmetini yaparken tanımıştım. Sorbonne'da çağdaş diller eğitimi alması için onu yüreklendirdim, ara sıra Aimery ve Blanche de Comminges'lerdeki gece toplantılarına götürürüm. Şimdilerde çevirmen ve sekreter olarak yarı sefil-yarı soylu bir hayat sürüyor; ona bir iş verebileceğimi söyleyince gösterdiği minnettarlık neredeyse içimi acıtıyor.

"Evet Georges, ne kadar naziksin. Bir bak!" kolumu tutup ayakkabısının altındaki deliği gösteriyor. "Görüyor musun? Utanç verici, değil mi?" Elini kolumdan çekmiyor.

"Canını sıkıyordur." Elinden yavaşça kurtuluyorum. "Başından söylemeliyim ki aklımdaki iş alışılmışın dışında ve sıkıcı. Ayrıca tam zamanlı bir iş, daha fazla ayrıntıya girmeden bu konudan kimseye söz etmeyeceğine dair bana güvence vermeni isteyeceğim."

"Ne kadar gizemli! Elbette söz veririm. Konu ne?"

Pazar öğle sonrası kalabalığının uzağında oturacağımız bir bank bulana kadar yanıtlamıyorum onu.

"Yarın gidip bu daireyi kiralamanı istiyorum." Gazetedeki ilanı uzatıyorum ona. "Emlakçıya üç aylık kirayı peşin teklif edeceksin. Referans sorarlarsa, Kont ve Kontes de Comminges'lerin adını ver – ben Aimery ile konuşurum. Daireye hemen ihtiyacın olduğunu söyle; mümkünse aynı gün öğleden sonra. Taşındığının ertesi günü bir adam seni ziyaret edecek. Kendini Robert Houdin olarak tanıtacak. Benim için çalışıyor, ne yapacağını sana söyleyecek. Esas işin, karşıdaki binayı bütün gün gözetlemek olacak. Akşamları serbestsin."

Ducasse ilanı inceliyor. "Bence bu çok heyecanlı bir iş. Casus mu oluyorum?"

"Dairenin peşinatı olarak işte sana altı yüz frank," diye devam ediyorum, bir akşam önce kasamdaki özel fonumdan aldığım banknotları sayarken, "ve işte dört yüz frank da sana. Bu iki haftalık peşin ödeme. Evet, casus oluyorsun, ama bundan bir tek kişiye bile söz etmeyeceksin. Şu andan sonra birlikte görülmemeliyiz. Ve Tanrı aşkına sevgili Germain, emlakçıya gitmeden

önce kendine doğru dürüst ayakkabılar al: Rue de Lille'de oturacak durumda olan bir adama benzemelisin."

Bir aktif dosya açıyorum. Ona Velinimet Operasyonu adını veriyorum; Velinimet, Pigalle'deki kızlardan esinlenerek Esterhazy'ye taktığımız kod adı. Ducasse daireyi kolayca kiralıyor, üç beş şahsi eşyasını alarak oraya taşınıyor; ertesi gün öğleden sonra Houdin rolündeki Desvernine onu ziyaret ederek işinin özünü anlatıyor. Bir nakliye kamyoneti, içinde optik ve fotoğraf malzemesiyle karanlık oda için gerekli kimyasallar bulunan mühürlü koliler getiriyor; kolileri yukarı taşıyan deri önlüklü adamlar Sûreté'nin teknik bölümünden. Birkaç gün sonra kendim gidip ortalığı kolaçan ediyorum.

Nisan ayında hoş bir günün ikindisi, ağaçlar çiçek açıyor, bakanın bahçesinde kuşlar cıvıldıyor; doğa işimle alay ediyormuş gibi geliyor bana. Sivil kıyafetleyim, yüzümün üst tarafını gizlesin diye şapkamın kenarı hafifçe aşağı eğilmiş. Alman Elçiliği bizim sokak kapımızın olsa olsa iki yüz metre uzağında– bütün yapmam gereken ofisten çıkınca sola dönmek, sonra sağa dönmek, hemen daracık rue de Lille'e girmiş oluyorum. Hôtel de Beauharnais hemen karşıda, sol tarafta, 78 numarada. Yüksek bir duvar onu yoldan ayırıyor ama büyük ahşap kapılar ardına kadar açık, içinde birkaç tane park etmiş otomobil bulunan parke taşı döşeli avlu görünüyor. Avlunun karşı tarafında sütunlu bir girişi olan beş katlı görkemli bir bina var. Girişe kadar olan basamaklar kırmızı halı döşeli; Almanların imparatorluk kartalı bayrak direğinden sarkıyor.

Bizim tuttuğumuz daire karşıda, 101 numarada. İçeri girip merdivene yöneliyorum. Zemin kattaki dairenin kapalı kapısının ardında gırtlaktan gelen seslerle konuşan Almanları duyuyorum; içlerinden biri, gitgide artan bir neşeyle bir şeyler söyleyince hepsi birden kahkahaları patlatıyorlar. Bu kükreyen erkek sesleri ilk kata çıkana kadar peşimden geliyor. Dört kez vuruyorum kapıya; Ducasse kapıyı azıcık aralıyor, benim olduğumu görünce girebilmem için iyice açıyor.

Dairenin içindeki hava boğucu. Bütün pencerelerin kepenkleri kapalı, bütün ışıklar açık. Aşağıdaki Almanların sesleri hâlâ duyuluyor, ama daha boğuk olarak. Ayakları çoraplı Ducasse parmağını dudaklarına koyuyor, salona gelmemi işaret ediyor. Halı yuvarlanıp duvara dayanmış. Ayakkabısız Desvernine halısız tahta zemine yüzüstü yatıyor, başını şöminenin içine sokuyor. Bir şey söylemeye başlıyorum ama beni uyaran eli susmamı işaret ediyor. Birden başını şömineden çıkarıp ayaklanıyor.

"Sanırım bitirdiler," diye fısıldıyor. "Çok asap bozucu, Albayım! Tam şöminenin yanında oturuyorlar, ne konuştuklarını hemen hemen anlayabiliyorum, ama tam değil. Ayakkabılarınızı çıkarır mısınız lütfen?"

Bir iskemlenin ucuna oturup botlarımı çıkarıyorum, etrafıma bakınıyorum, Ducasse'ın bu gizlenme yerini ne büyük bir titizlikle hazırladığına hayran oluyorum. Üç tane kapalı kepenk var, üzerlerinde gözetleme delikleri açılmış, karşıdaki elçiliği görüyorlar. Birinde son model bir fotoğraf makinesi var, Londra'da on sekiz sterline alınan, üzerinde değişiklik yapılmış bir Kodak, film için teneke kutusu ve bir dizi değiştirilebilir objektife sahip, üç ayaklı bir sehpanın üzerine oturtulmuş; ikinci deliğin önüne bir teleskop dayanmış; üçüncünün yanında Ducasse'ın elçiliğe girip çıkanların saatlerini kaydettiği masa var. Duvarlara ilgilendiğimiz çeşitli kişilerin stüdyoda çekilmiş fotoğrafları yapıştırılmış, bunların arasında Esterhazy, Albay von Schwartzkoppen, Münster kontu, yaşlı Alman büyükelçisi ve İtalyan Askeri Ataşesi Binbaşı Panizzardi var.

Üçüncü gözetleme deliğinden bakan Desvernine pencereye, yanına gelmemi işaret ediyor, sonra benim bakmam için yana çekiliyor. Zarif redingotlar giymiş dört adam aşağıdaki sokaktan geçiyorlar. Sırtları bize dönük, uzaklaşıyorlar. Elçiliğin kapısına gelince duruyorlar, avluya girmeden önce içlerinden ikisi üçüncü kişiyle el sıkışıyor: Alman diplomatlar olmalılar. Kaldırımda kalan ikisi ötekilerin arkasından bakıyor, sonra dönüp sohbetlerine devam ediyorlar.

Teleskopu ayar eden Ducasse, "Soldaki Schwartzkoppen, George," diyor, "sağdaki ise İtalyan Panizzardi."

"Teleskopu kullanın Albay," diye öneriyor Desvernine.

Objektiften bakınca o iki adam iyice yakın görünüyor – neredeyse yanlarında durur gibiyim. Schwartzkoppen ince uzun, düzgün hatlı, kıpır kıpır, çok şık giyimli; tam bir züppe. Gülerken başını geriye atıyor, enli bıyığının altından bir dizi kusursuz beyaz diş görünüyor. Panizzardi elini onun omzuna koymuş, tavrı gülünç bir hikâye anlatır gibi. İtalyan'ın farklı bir yakışıklılığı var –yüzü daha yuvarlak, kıvırcık siyah saçları geriye taranıp geniş alnını açıkta bırakmış– ama onun yüz hatlarında da aynı enerjik keyif var. Tekrar kahkahalara boğuluyorlar. Panizzardi'nin eli hâlâ Alman'ın omzunda. Dünyayı unutmuşçasına birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlar.

"Ulu Tanrım," diye bağırıyorum, "bunlar birbirine âşık!"

Ducasse aptal aptal sırıtıyor, "Geçen gün öğleden sonra onları alt kattaki yatak odasında dinlemeliydiniz," diyor.

"Rezil ibneler!" diye homurdanıyor Desvernine.

Acaba Madam de Weede sevgilisinin eğilimlerini biliyor mu diye düşünüyorum – olabilir, bence; artık pek fazla şaşırmıyorum hiçbir şeye.

Karşı kaldırımdaki kahkahalar yerini gülümsemelere bırakıyor. Panizzardi'nin yüzünden omuz silktiği okunuyor, iki adam öne eğilip sarılıyorlar, önce bir taraftan, sonra öbür taraftan. Desvernine fotoğraf çekerken sol tarafımdaki fotoğraf makinesi tıkırdıyor; filmi sarıyor. Sokaktan geçen biri rasgele baksa, onların sarılmalarını iki arkadaş arasındaki toplumsal bir davranıştan başka bir şeye yormaz, ama teleskopun acımasız büyütmesi ikisinin de birbirlerinin kulağına bir şeyler fısıldadıklarını açıkça gösteriyor. Birbirlerini bırakıp ayrılıyorlar. Veda ederken Panizzardi elini kaldırıyor, dönüp gözden kayboluyor. Schwartzkoppen birkaç saniye hareketsiz kalıyor, ötekinin gidişini izliyor, dudaklarında yarım bir gülümseme var, sonra topuklarının üzerinde dönüp elçiliğin avlusuna giriyor. Yürürken ceketinin kuyrukları arkasında dalgalanıyor –bayağı muhteşem bir

hareket: çalımlı, erkeksi– sonra ellerini pantolonunun ceplerine daldırıyor.

Gözümü objektiften ayırıyor ve şaşkınlık içinde geri çekiliyorum. Alman ve İtalyan askeri ataşeleri ha! "Alt kattaki dairede buluştuklarını mı söylüyorsun?"

"'Buluşmak' da denebilir tabii!" Desvernine fotoğraf makinesinin arka tarafını siyah bir örtüyle kapatıyor ve kullanılmış film kutusunu kaldırıyor.

"Fotoğraflar nasıl çıkıyor?"

"Çektiğim kişi ansızın hareket etmedikçe iyi çıkıyor. Ne yazık ki bu sonuncusu bulanık çıkacak."

"Resimleri nerede banyo ediyorsun?"

"İkinci yatak odasında karanlık odam var."

"Zemin kattaki dairenin iç düzeni de bu daireninki gibi mi?"

Ducasse, "Bildiğim kadarıyla öyle," diyor.

Desvernine, "Ne düşünüyorsunuz Albayım?" diye soruyor.

"Onların konuştuklarını duyabilsek ne kadar iyi olurdu diye düşünüyorum." Şöminenin yanına gidip ellerimi gövdesinin üstündeki alçı kısmın üzerinde gezdiriyorum. "Eğer düzen aynıysa o zaman onların şöminesinin bacası bizimkinin yanından geçiyordur, değil mi?"

Desvernine doğruluyor: "Geçiyordur."

"Öyleyse birkaç tane tuğlayı çıkarıp bir konuşma borusu sarkıtsak bacanın içinden?"

Ducasse sinirli sinirli gülüyor. "Aman Tanrım, Georges, ne biçim fikir bu!"

"Beğenmiyor musun?"

"Mutlaka fark ederler."

"Neden?"

"Eh..." Sıralayacak nedenler bulmak için etrafına bakınıyor. "Ya şömineyi yakarlarsa..."

"Hava ılıdı. Sonbahar gelene kadar ateş yakmazlar."

"Dediğiniz doğru olabilir," diye bana katılıyor Desvernine, başını ağır ağır sallayarak, "ama tabii doğrudan borunun içine konuşmalarıyla aynı şey olmaz."

"Belki olmaz, ama şimdi duyduklarımızdan daha iyi sonuç verebilir."

Ducasse ısrarcı: "Ama konuşma borusunu nasıl yerleştireceksin? En azından dairelerine girebilmen gerek. Yasalara karşı gele..."

Aramızdaki tek polis olan Desvernine'e bakıyorum. "Ayarlanabilir bu," diyor.

Genelkurmay'ı bu işe karıştırmayı hiç istemesem de bu kadar riskli bir operasyona girişmek için Gonse'un yetkisine ihtiyacım olacağını ben bile anlıyorum, böylece ertesi sabah elimde planımın ana hatlarını gösteren bir notla onu ofisinde ziyaret ediyorum. Karşısına oturuyorum ve o her zamanki insanı çileden çıkaran titizliğiyle, gözlerini sayfadan ayırmadan peş peşe sigara içerek okurken gözlerimi üzerinden ayırmıyorum. Notumun hiçbir yerinde Esterhazy'nin adı geçmiyor: Şimdilik Velinimet'i kendime saklamak istiyorum.

"Onayımı almak için bana geliyorsunuz," diyor Gonse, okumasını bitirince öfkeyle bana bakarak, "ama daireyi tutup dayayıp döşemişsiniz bile."

"Kiraya verilmemişken acele davranmam gerekiyordu. Az bulunur bir fırsattı."

Gonse homurdanıyor. "Sizce bu işten elimize ne geçecek?"

"Schwartzkoppen'in başka ajanlar kullanıp kullanmadığını öğrenmemize yardımı olacak. Dreyfus hakkında General Boisdeffre'in talep ettiği fazladan kanıtı bulmamıza da olanak sağlayabilir."

"Bence artık Dreyfus'ü kendimize dert etmemeliyiz." Gonse yeniden okumaya başlıyor. Bir karara varamaması efsanevidir. Kararını verene kadar burada daha ne kadar böyle oturacağımı merak ediyorum. Sesinin tonu yumuşuyor. "Ama bu riske girmeye gerçekten değer mi, sevgili Picquart? Kendime bunu soruyorum. Almanların burnunun dibinde böyle dükkân açmak tam bir provokasyon. Eğer anlarlarsa kıyameti koparırlar."

"Tam tersine, eğer anlarlarsa tek kelime etmezler. Budala

konumuna düşerler. Hem Schwartzkoppen onu eşcinsel diye teşhir etmemizden çok korkar, ki yapabiliriz bunu – biliyor musunuz Almanya'da bunun karşılığı beş yıllık hapis cezasıdır? Dreyfus'ü çalıştırmasının acısı çıkar böylece."

"Ulu Tanrım, ben buna onay veremem! Albay von Schwartzkoppen bir beyefendi. Bütün geleneklerimize aykırı bir şey bu."

Onun itiraz edeceğini tahmin ediyordum, bu yüzden hazırlıklı gelmiştim. "Bu işi bana ilk teklif ettiğinizde ne dediğinizi hatırlıyor musunuz General?"

"Ne demiştim?"

"Casusluğun, düşmana karşı savaşta yeni cephe olduğunu söylemiştiniz." Öne eğilip elimle raporuma vuruyorum. "İşte size o cepheyi Alman topraklarının kalbine doğru ittirecek bir fırsat. Bence bu tür gözü pek girişimler Fransız ordusunun geleneklerine çok uygun."

"Aman Tanrım, Picquart, Almanlardan gerçekten nefret ediyorsunuz, değil mi?"

"Nefret etmiyorum. Ailemin evini işgal ettiler sadece."

Gonse arkasına yaslanıyor, sigarasının dumanının arasından bana bakıyor – uzun, değerlendirici bir bakış, sanki daha önceki varsayımlarını yeniden gözden geçirir gibi – bir an acaba fazla mı ileri gittim diye düşünüyorum. Sonra, "Aslında sizi nasıl atadığımı hatırlıyorum, Albay, çok iyi hatırlıyorum," diyor. "Sizin kabul etmekte gösterdiğiniz tereddüt beni kaygılandırmıştı. Bu türden bir işi yapamayacak kadar evhamlı biri olmanızdan korkmuştum. Belli ki yanılmışım." Raporumu damgalıyor, imzasını atıyor ve bana uzatıyor. "Sizi durdurmayacağım. Ama işler ters giderse suçlanacak kişi siz olacaksınız."

8

Bir tane konuşma borusu yerleştireceksek pekâlâ bir boru daha yerleştirebileceğimize karar veriyoruz, Schwartzkoppen ile Panizzardi'nin herhalde en mahrem konularını konuşacakları yatak odasına. Desvernine'in gerekli malzemeyi gizlice oraya sokması gerekiyor: borular, bir testere, keskiler, bir çekiç ve iskarpela, molozu taşımak için torbalar. Şöminenin bacasına, ancak zemin kattaki daire boşken girilebilir, genellikle geceleri. Üst kattaki dairede oturan evli çift de tedirgin ediyor Ducasse'ı, kulaklarına gelen gürültüler ve Ducasse'ın bütün gün ne yaptığı hakkında kuşkulu sorular sormaya başlamışlar bile. Bu yüzden çalışmaların olağanüstü yavaş yürütülmesi gerekiyor: Çekiç indirilince çıkan çınlamalı bir ses, sonra bir ara veriliyor; çekiç bir daha indiriliyor, yeniden ara veriliyor. Bir tek tuğlayı gevşetmek gece boyu sürebilir. Yerinden kopan kurumların Almanların şöminesine dökülmesi riski hep var. Hem pis bir iş bu. İnsanın sinirleri geriliyor. Desvernine Ducasse'ın çok içmeye başladığını haber veriyor; casusluk işindeki bir başka mesleki tehlike.

Ayrıca Almanların evlerine girme sorunu da var. Desvernine önce zorla girmemizi öneriyor. Elinde ufak, deri bir alet rulosuyla ofisime geliyor, ruloyu masamın üzerinde açıyor. İçinde, usta bir çilingir tarafından Sûreté için hazırlanmış bir takım çelik çilingir aleti var. Cerrahların ameliyat aletlerine benziyor. Ne işe yaradıklarını açıklıyor: çeşitli kilitler için çift uçlu aletler – gövde, levha kilitleri, anahtar dili için ve disk mandalı olan kilitler için aletler; sıkışan mandallar için tırmıklar... onları görmek bile, adamlarımızdan birinin Almanların kiraladığı bir yere gizlice girerken yakalanacağı düşüncesiyle midemi bulandırmaya yetiyor.

"Ama çok basit bu Albayım," diye ısrar ediyor Desvernine. "Bakın. Burada kilitli olan bir yer gösterin bana."

"Pekâlâ." Çalışma masamın sağ üst çekmecesini işaret ediyorum.

Desvernine çömeliyor, kilidi inceliyor, aletlerden birkaçını seçiyor. "İki tane gerekiyor, görüyor musunuz? Germe aletini, dişli raylı gövdeye baskı yapmak üzere sokuyorsunuz... Sonra maymuncuğu sokuyorsunuz, önce silindiri hissediyorsunuz, sonra onu kilidin açılacağı konuma getiriyorsunuz..." Dikkatini yoğunlaştırırken suratını buruşturuyor. "Sonra öteki kilit silindirlerinde de ayrı şeyi yapıyorsunuz... Ve sonra..." Gülümseyerek çekmeceyi açıyor. "Tamam!"

"Bana bırak bunları," diyorum. "Bırak da düşüneyim."

O gittikten sonra aletleri masama kilitliyorum. Ara sıra çıkarıp bakıyorum. Olmaz, diyorum, çok riskli bu, büyük bir suç. Kendim bir plan yapıyorum, bunun özelliği tamamıyla yasal olması. Bir iki gün sonra planımı Desvernine'e açıyorum.

"Sadece onların şöminesine ulaşmaya ihtiyacımız var, öyle değil mi?"

"Evet."

"Bu da ancak artık şöminelerin yakılmadığı ve bacaların temizlendiği günlere denk geliyor, değil mi?"

"Evet."

"O zaman adamlarınızdan birkaçını baca temizleyicisi kılığına sokup Almanların bacalarını temizlemeyi teklif ettirebilirsiniz."

Mayısın ortasında, Desvernine beni büromda ziyaret ediyor, nadir gülümsemelerinden biri var yüzünde. Karısının arkadaşlarından biri bir baca temizleyicisi tanıyormuş, Desvernine çavuşken bu vatansever adam da onun alayındaki ağır süvarilerden biriymiş. Babası 1870'te öldürülen bu adam, sorgusuz sualsiz, Fransa'ya elinden gelen yardımı yapmaktan zevk alırmış. O gün öğle yemeği saatinde, Almanlar yemeğe oturmadan önce içki içerlerken zemin katın kapısını çalmış, baca temizleyicisi olduğunu söylemiş, hiç soru sormadan içeri almışlar onu. O dik başlı Prusyalıların burunlarının dibinde ilk kata girip çıkmış, bacaları temizleme bahanesiyle boruları sarkıtmış ve iki boruyu da yerlerine sabitlemiş. Sonunda, kartını bırakınca Almanlardan biri ona bahşiş bile vermiş.

"Peki bir şeyler duyabiliyor musun?" diye soruyorum.

"Çok şey, özellikle konuşan kişi şöminenin yakınında duruyorsa ya da oturuyorsa. Eh, şöyle diyeyim, bir konuşmanın konusunu anlayabiliyorsunuz."

"İyi iş çıkardın. Aferin."

"Bir şey daha var Albay."

Cebinden bir zarf çıkarıyor Desvernine, bir de büyüteç. Zarfta on santime on üç santim büyüklüğünde bir fotoğraf var. Onu alıp ışıkta görebilmek için pencerenin yanına gidiyorum.

"Dün öğleden sonra, saat üçte çekildi," diyor.

Büyüteç olmadan elçiliğin bahçe kapısından çıkan adamı tanımak güç, büyüteçle bile iyice dikkatli bakmak gerekiyor; öne doğru yaptığı hareket görüntüyü hafifçe bulanıklaştırmış; parlak mayıs güneşinin arkasına düşürdüğü gölge daha keskin. Bununla birlikte incelemeyi uzatınca kuşkuya yer kalmıyor. Belirgin yuvarlak gözler ve abartılı koç boynuzu biçimindeki bıyık, haini ele veren şeyler oluyor: Bu gördüğüm, Esterhazy.

O haftanın cumasında Beşir inildeyerek, soluk soluğa merdivenleri tırmanıp odama geliyor, bakanlık eliyle bana gönderilmiş kişiye özel bir telgraf getiriyor. Bana ulaşması zaman almış, daha Beşir telgrafı vermeden annemle ilgili olduğu doğuyor içime, bu da kötü haber demektir. Zihinlerimizin gizli bir köşesinde, ölümlülüğün ilk farkına vardığımız andan itibaren, hepimiz anne-babalarımızın ölümlerini beklemez miyiz içten içe? Yoksa bu sürekli korku, zaten çocukluklarında anne-babadan yoksun bırakılmış olanlarımıza mı özgüdür? Her neyse, telgraf kız kardeşim Anna'dan, annemin düşüp kalçasını kırdığını bildiriyor. Eklemini yerine oturturken narkoz vermeye karar vermiş doktorlar, acı çekmesin, canı yanmasın diye. "Çıldırmış gibi, isteri krizi geçiriyor. Mümkünse hemen gel lütfen."

Koridordan geçip Henry'nin yanına gidiyorum. Dostça paylaşıyor duygularımı: "Neler hissettiğinizi biliyorum Albayım. Buradaki işleri merak etmeyin. Sizin yokluğunuzda büronun işlerinin muntazam yürümesini sağlayacağım." Samimiyetinin

gerçek olduğu belli, o yaşlı hayvana karşı beklenmedik bir sevgi doğuyor içimde. Ne kadar zamanda döneceğimi kendisine bildireceğimi söylüyorum. Bana şans diliyor.

Versailles'daki hastaneye vardığımda ameliyat bitmiş. Anna kocası Jules Gay ile birlikte annemin başucunda oturuyor. İkisiyle de aramda on yaştan fazla var, iyi bir aile, becerikli, iki yetişkin, iki de gençlik çağında çocukları var. Jules, Paris'teki bir lisede öğretmen, Lyon'lu, enerjik, kırmızı suratlı bir adam, inançlı bir Katolik ve muhafazakâr, mantık kurallarına bakılırsa hiç hoşlanmamam gerekir ondan, yine de garip bir simya sonucu çeyrek yüzyıldan fazladır hep sevdim onu. Beni karşılamak üzere ayağa kalkarlarken işlerin yolunda gitmediğini okuyorum yüzlerinden.

"Annem nasıl?"

Yanıt vermek yerine, yatağı görebilmem için kenara çekiliyor Anna. Annem küçülmüş, ufalmış, yaşlanmış. Yüzü öbür tarafa dönük. Belden aşağısı alçıda, bu yüzden bedeni olduğundan daha büyük ve çok daha sağlam görünüyor. Yumurtasından yarı yarıya kafasını uzatmış, zayıf bir yavru kuşu andırıyor.

"Narkozdan ne zaman çıkacak?"

"Uyandı, Georges."

"Nasıl?" İlk önce anlamıyorum. Elimi yavaşça annemin çenesinin altına koyup başını kendime döndürüyorum. "Anne?" Gözleri açık, ama sulanmış ve boş bakışlı; hiç tanımadan bakıyor gözlerime. Alışılmadık bir şey değil, diyor doktor, çünkü annemin durumundaki hastalar narkoz alırlarsa beyinlerinin bir bölümü uykuda kalırmış. Ona bağırmaya başlıyorum – "Bunu bize neden önceden söylemediniz?" Ama Anna beni sakinleştiriyor: Başka seçeneğimiz var mıydı?

Ertesi gün annemi eve çıkarıyoruz. Pazar sabahı Saint-Louis'nin çanları ayini duyuruyor, annem onları duysa bile ne anlama geldiğini artık bilmiyor. Nasıl yemek yiyeceğini bile unutmuş gibi.

Gündüzleri anneme bakması için bir hemşire tutuyoruz, artık her akşam bürodan erken çıkıp konuk odasında yatmak için

Versailles'a dönüyorum. Bu uykusuz nöbetlerde yalnız kalmıyorum elbette. Anna ile Jules çoğu gün Paris'ten kalkıp geliyorlar. Kuzenim Edmond Gast ile karısı Jeanne Ville-d'Avray'dan geliyorlar. Ve bir gece, her zamankinden daha geç döndüğümde Pauline'i yatağın yanında, tepkisiz dinleyicisine kitap okurken buluyorum. Kitabı elinden bırakıp beni kucaklamak için ayağa kalktığında ona tutunuyorum.

"Bu sefer senin gitmene izin vereceğimi sanmıyorum," diyorum.

"Georges," diye fısıldıyor, sesi ciddi, "annen..."

Anneme bakıyoruz. Sırtüstü yatıyor, gözleri kapalı. Yüzünün kasları gevşemiş, ifadesi sakin, hatta soylu bir kayıtsızlık okunuyor; şimdi bütün geleneklerin ötesinde, diye düşünüyorum, bütün o budalaca, dar görüşlü ahlakçılığın ötesinde o...

"Bizi göremez, görseydi bile memnun olurdu. Neden evlenmediğimizi asla anlayamadığını biliyorsun."

"Bunu anlayamayan bir tek o değil..."

Sesi buruk. Bana asla sitem etmedi Pauline. Alsace'ta birlikte büyüdük. Kuşatmadan birlikte canlı çıktık. Her şey kaybolup gitmişken, sürgündeyken birbirimize tutunduk.

İlk sevgilisi bendim. Cezayir'deki birliğime katılmak üzere ayrılırken ona evlenme teklif etmiş olmalıydım. Ama hep, bunun için daha sonra bol vakit olacağını düşündüm. Ancak dış ülkelerdeki askerliğimi bitirip Hindiçin'den eve döndüğümde o benden umudunu kesmiş, bir kız çocuk doğurmuştu bile, ikinci çocuğuna da gebeydi. Ben bu duruma pek aldırmadım, özellikle de çok geçmeden aşk ilişkimize bıraktığımız yerden yeniden başlayınca. "Birlikte geçireceğimiz bir gelecekten çok daha iyisine sahibiz," diyordum ona. "Geçmişimiz var." Artık buna tümüyle inandığımdan emin değilim.

"Görüyor musun," diyorum, elini elime alarak, "yirmi yıldan fazladır şöyle ya da böyle birlikte olduk. Evlilik sayılır bu."

"Ah Georges," diyor bezgince, "emin ol, bu hiç de evliliğe benzemiyor."

Sokak kapısı açılıyor, kız kardeşimin sesi duyulunca Pauline hemen elini çekiyor.

* * *

Annem bu durumda bir ay kalıyor. Bedenin hiç beslenmeden bu kadar dayanması şaşırtıcı. Ara sıra, kalabalık Versailles treninde sağa sola savrularak yol alırken Henry'nin sözleri geliyor aklıma: *Bu hayattan ayrılmanın pek kolay yolu yoktur*... oysa annemin yolu, unutmaya doğru yumuşak ve tatlı bir iniş.

Henry çok ilgili. Bir gün bana aşağıdaki bekleme odasına inip karısını görmeye zamanım olup olmadığını soruyor, bana bir şey getirmiş kadın. Henry'nin nasıl bir kadınla evli olduğunu daha önce hiç düşünmemiştim; Henry'nin kadın versiyonu olduğunu varsayıyorum –iri, kırmızı suratlı, gürültücü, kaba. Bunun yerine karşımda ince, uzun bir genç kadın buluyorum, neredeyse Henry'nin yarı yaşında, gür siyah saçlı, beyaz tenli ve parlak kahverengi gözleri var. Berthe diye tanıştırıyor onu Henry. Kocası gibi o da Marne aksanıyla konuşuyor. Elindeki çiçek demetini bana uzatıyor, anneme vermemi istiyor; öbür eliyle gemici kıyafetli iki-üç yaşlarında bir oğlan çocuğunun elini tutuyor. Bu kasvetli binada çocuk görmek tuhaf geliyor bana. "Bu benim oğlum Joseph," diyor Henry. "Merhaba Joseph." Çocuğu kucağıma alıyorum, annesiyle babası gülümseyerek bizi izlerken döndürüyorum odada (biz bekârlar çocuklarla geçinmeyi öğreniriz). Sonra çocuğu yere bırakıp Madam Henry'ye çiçekler için teşekkür ediyorum. Cilveli bir tavırla gözlerini yere eğiyor. Yukarı çıkarken Henry'nin sandığımdan daha karmaşık bir tip olabileceğini düşünüyorum. Genç ve güzel karısıyla gururlanması anlaşılır bir şey, onunla övünmek istemesini de anlayabiliyorum; ama Madam Henry'de gördüğüm şey hırs, bunun Henry'yi nasıl etkilediğini merak ediyorum.

Annem son nefesini 12 Haziran 1896 Cuma günü öğleden sonra veriyor. Dışarıda, sokağın gürültüsüyle dolu sıcak bir yaz günü var. Kapalı perdelerin arkasındaki yakıcı güneş ışığı, içeri girmek istercesine umursamadan cama vuruyor. Papaz Latince dualar okuyarak annemin kulaklarına, gözlerine, burun deliklerine, dudaklarına, ellerine ve ayaklarına kutsal yağ sürerken seyrediyorum. Ayrılırken ellerimizi nemli ve iğrenç elleriyle sıkıyor.

Annem o gece kollarımda ölüyor, veda etmek için onu öperken sürülen yağın tadı geliyor ağzıma.

Bu olay uzun süredir bekleniyordu; düzenlemeler yapılmıştı; ama annem durup dururken ölmüş olsaydı da ancak böyle bir şok yaşardık. Saint-Louis'de ölünün ruhu için yapılan dualardan ve annemi mezarlığın bir köşesinde toprağa verdikten sonra yemek için evine dönüyoruz yürüyerek. Rahatsızlık veren bir olay bu. Hava çok sıcak; küçücük odalar tıklım tıklım dolu ve gerilimli. Ağabeyim Paul'ün dul eşi, yengem Hélène çıkıp gelmiş; nedense hiç hoşlanmadı benden, karşı karşıya gelmemeye çabalıyoruz –o daracık yerde hiç kolay değil bu– öyle ki sonunda kendimi annemin yatağının çarşafı çıkarılmış eski yatak odasında buluyorum, hem de Pauline'in kocasıyla konuşurken.

Monnier düzgün bir adam, kendi tarzında karısına ve kızlarına düşkün. Eğer kaba biri olsaydı ona ihanetimiz daha kolay olurdu. Oysa adam sadece sıkıcı. Anlayabildiğim kadarıyla Dışişleri Bakanlığı'ndaki rolü, kendisinden genç meslektaşlarının parlak fikirlerindeki kusurları bulmak için görevlendirilmiş kıdemli bürokratı oynamak. Toplum içinde, insanlara bir konudaki fikrini soruyor –can sıkıcı kişiler bu numaraya başvururlar, şimdi bana Rus çarının yakında gerçekleşecek resmi ziyareti hakkındaki görüşümü soruyor– ve sabırsızlığını pek gizlemeden yanıtları dinliyor, sonunda karşısındakinin sözünü kesip kendisinin önceden hazırladığı monoloğa başlıyor. Geziye eşlik edecek Fransız-Rus planlama komisyonuna atandığını öğreniyorum – anlaşılan imparator hazretlerinin resmi treni, dört yüz elli tonluk bu tren demiryollarımızın taşıyabileceği ağırlıktan iki yüz ton daha ağır, büyükelçiyle bu konuda ciddi bir görüşme yapması gerekmiş...

Onun omzunun üzerinden Pauline'in Louis Leblois ile konuştuğunu görebiliyorum. Gözlerimiz buluşuyor. Monnier arkasına göz atıyor, dikkatimi ona tam vermediğim için kızmış, sonra konuşmasına devam ediyor.

"Dediğim gibi, mesele bir protokol meselesi olmaktan çok edepli davranma meselesi..."

Dikkatimi onun diplomasi alanındaki boş konuşmalarına vermeye çalışıyorum – en azından bunu yapabilirim.

Bunlar olup biterken Velinimet Operasyonu başıboş bir makine gibi işlemeyi sürdürdü, büyük miktarda istihbarat üretti, ama neredeyse tamamı işe yaramaz çıktı: Yığınlarca bulanık fotoğraf ve rue de Lille'e gelen ziyaretçilerin listeleri (*teşhis edilemeyen erkek, ellili yaşlarında, hafifçe aksayarak yürüyor, asker emeklisi?*) ve yapılan görüşmelerin parçalı tutanakları (*Onu Karlsruhe'deki manevralarda gördüm, bana [anlaşılmıyor] önerdi, ama ben ona bizim zaten Paris'teki [anlaşılmıyor] kaynağımızdan aldığımızı söyledim*). Temmuz geldiğinde, Sandherr'in bana verdiği gizli fondan binlerce frank harcamıştım, ciddi bir diplomatik kriz yaşama riskine girmiş, olası bir haini üstlerimden gizlemiştim, buna karşılık elçilikten çıkan Esterhazy'nin bir fotoğrafından başka elle tutulur bir kanıtım yok.

Ve sonra, hiç beklenmedik bir anda, bütün bunlar değişiyor, onunla birlikte benim hayatım, kariyerim ve başka her şey de.

Kavurucu bir yaz akşamı. Bir defalık Paris dışına çıkıyor, General Boisdeffre'e Burgundy bölgesindeki görev gezisinde eşlik ediyorum. Önden giden keşif kolumuz bize Venarey-les-Laumes'da, bir kanalın yanında iyi bir restoran buldu, kurbağa ve ağustosböceği seslerinin, sivrisinekleri kaçıran sitronella mumlarının kokusunun eşliğinde açık havada yemek yiyoruz. Masada, Boisdeffre'in biraz uzağında, emir subayı Binbaşı Gabriel Pauffin de Saint Morel'in yanında oturuyorum. Fenerlerin ışığının içine pervaneler dalıp çıkıyor; doğudaki yamaçlarda bulunan üzüm bağlarının üstünde az önce yıldızlar göründü. Bunlardan daha hoş ne olabilir? Pauffin son derece yakışıklı, ama biraz kalın kafalı bir aristokrat, benimle akran, ancak bir iki hafta büyük ya da küçüktür benden, Saint-Cyr'deki harp okulu öğrenciliği günlerimizden beri tanıyorum onu. Mum ışığındaki profili şarabın ve sıcağın etkisiyle kızarmış, tam tabağına kaşıkla yumuşak ve keskin kokulu *époisses de Bourgogne*'dan koymak üzereyken birden bire, "Ah, özür dilerim Picquart, tamamıyla

aklımdan çıkmış," diyor, "Paris'e döndüğümüzde şef senin Albay Foucault ile konuşmanı istiyor."

"Evet, tabii konuşurum. Ne hakkında olduğunu biliyor musun?" Foucault, Berlin'deki askeri ataşemiz.

Dikkatini hâlâ peynirine vermiş durumdaki Pauffin, sesini alçaltmadan, hatta dönüp bana bakmadan yanıtlıyor beni: "Ah, sanırım Almanların orduda bir casusu daha olduğuna dair Berlin'de bir şeyler duymuş. Bu konuda şefe bir mektup yolladı."

"Ne?" Bardağımı masaya öyle sertçe koyuyorum ki içindeki şarabın bir kısmı dökülüyor. "Tanrım, tam olarak ne zaman oldu bu?"

Sesimin tonu bana bakmasına neden oluyor. "Birkaç gün önce. Özür dilerim Georges. Aklımdan çıkmış."

O akşam yapabileceğim bir şey yok, ama ertesi sabah kaldığımız şatoda kahvaltıda Boisdeffre'i arıyorum ve hemen Paris'e dönüp Albay Foucault ile konuşabilmek için izin istiyorum.

Boisdeffre peçetesinin bir ucuyla bıyığına bulaşmış yumurtayı siliyor. "Bu acele neden? Bir şey çıkar mı diyorsunuz bundan?"

"Belki. Kontrol etmek istiyorum."

Gitmek için bu kadar hevesli olmam Boisdeffre'i şaşırtmış, hatta biraz gücendirmiş gibi: Yemekleriyle ünlü bölgelerimize yaptığı bu keyifli teftiş gezilerinden birine katılmak için davet almak, bir taltif sayılır. "Nasıl isterseniz," diyor, peçetesini sallayarak gitmemi işaret ederken. "Beni bilgilendirin."

Öğle sonrasının erken saatlerinde Savaş Bakanlığı'ndayım, Foucault'nun ofisinde oturmuş raporunu dinliyorum. Berlin'deki askeri ataşemiz yetenekli, dürüst bir profesyonel, yıllarca yalancılarla ve hayalperestlerle uğraştığından adamakıllı bilenmiş. Kırlaşmış saçları gür ve kısa kesimli; miğfer gibi duruyor başında. "General Boisdeffre'in mektubuma ne zaman eli değip yanıt vereceğini merak ediyordum," diyor. Bezgin hareketlerle çekmeceden bir dosya çıkarıp açıyor. "Tiergarten'deki ajanımız Richard Cuers'i hatırlıyor musunuz?"

Tiergarten, Berlin'de Alman ordusunun istihbarat merkezinin bulunduğu yer.

"Evet, elbette. Biz kendimize bağlayana kadar Paris'te Alman istihbaratı için çalışıyordu. Ben konuyu üstlendiğimde Sandherr bana onun hakkında bilgi verdi."

"Eh, kendisinin görevine son verildi."

"Yazık. Ne zaman oldu bu?"

"Üç hafta önce. Cuers'le hiç tanıştınız mı?"

Başımı hayır anlamında sallıyorum.

"En iyi halinde bile sinirli bir tiptir, ama bana gelip neler olduğunu anlatırken gerçekten berbat bir durumdaydı. Alman Genelkurmayı'nın onu vatana ihanet suçlamasıyla tutuklayacağından korkuyor. Brüksel'deki arkadaşı Lajoux'nun kendisini para için ispiyonladığını düşünüyor, ki doğru olabilir bu. Ne olursa olsun, kendisini koruyacağımızdan emin olmak istiyor. Yoksa, diyor, Yüzbaşı Dame'a gitmekten –onun bölümünün başkanı– ve bizim hakkımızda bildiklerini bülbül gibi ötmekten başka çaresi olmayacakmış."

"Çok şey biliyor mu?"

"Biraz."

"Öyleyse bize şantaj yapmak istiyor."

"Sanmıyorum. Değildir. Sadece güvence istiyor."

"Öyleyse güvence verelim. Güvence vermek parayla değil – istediği kadar güvence alabilir. Söyleyin ona, bizim tarafımızdan onun hakkında dışarıya bir şey sızmayacağına güvenebilir."

"Kaygılanmasını gerektirecek bir şey olmadığını söyledim ona. Ama mesele bu kadar basit değil." Foucault iç çekiyor ve eliyle alnını sıvazlıyor: Baskı altında olduğunu görüyorum. "Yüz yüzeyken duymak istiyor bunu – şubeden biriyle buluşup görüşerek."

"Ama bu ikimiz için de gereksiz bir risk. Ya onu takip ediyorlarsa?"

"Ben de bunu ileri sürdüm. Oldukça ısrarcıydı. İşte o zaman işin içinde başka şeyler de olduğunu anlamaya başladım. Bu yüzden bir şişe absent açtım –absenti seviyor, kendisine bir

zamanlar âşık olduğu bir Fransız kızını hatırlattığını söylüyor– sonra yavaş yavaş ağzından bütün hikâyeyi aldım."

"Neymiş o?"

"Korkuyor ve Almanların Fransız ordusunda bizim bilmediğimiz bir casusları olduğunu söyleyerek şubeden biriyle buluşmak istiyor."

İşte bu. Umursamazlık maskesi takınmaya çalışıyorum. "Bu casusun bir adı var mıymış?"

"Yok. Ancak Cuers şurada burada yakaladığı bazı ayrıntıları anlatabilirmiş." Foucault dosyaya göz atıyor. "Bu ajanın rütbesi tabur komutanı seviyesindeymiş. Kırkla elli yaşları arasındaymış, yaklaşık iki yıldır Schwartzkoppen'e, çoğu ağır silahlar konusunda bilgi aktarıyormuş, bu bilgilerin büyük kısmı da pek değerli değilmiş – örneğin geçenlerde, Châlons'daki bir topçuluk eğitimi hakkında ayrıntılar vermiş. Verdiği istihbarat emir-komuta zincirinden geçerek doğruca von Schlieffen'e[1] gitmiş, o da belli ki bunun kokusundan hoşlanmamış – Schwartzkoppen'e artık bu adamla ilişkisini kesmesini söylemiş." Başını dosyadan kaldırıyor. "General Boisdeffre'e yazdığım mektuba bütün bunları koydum. Size bir şey ifade ediyor mu?"

Düşünür gibi yapıyorum. "Hemen bir şey gelmiyor aklıma." Aslında koltuğumdan fırlamamak için kendimi zor tutuyorum. "Başka bir şey yok mu?"

Foucault gülüyor. "İkinci bir şişe var mıydı mı demek istiyorsunuz?" Dosyayı kapayıp çekmeceye koyuyor. "Evet, vardı. Aslında sonunda Cuers'i toparlayıp yatağına yatırmak zorunda kaldım. Baksanıza, ülkem için nelere katlanıyorum!"

Ben de katılıyorum onun kahkahalarına. "Bir madalya ayarlarım size."

Foucault'nun yüzündeki gülümseme siliniyor. "Gerçek şu ki, Albay Picquart, dostumuz Cuers evhamlı biri, çoğu evhamlı gibi de hayaller kuruyor. Şunu açık konuşalım: Onun anlattıklarını size naklederken bunları destekliyor değilim, anlıyor musunuz?

1 Mareşal Kont Alfred von Schlieffen (1833-1913), Alman İmparatorluğu Genelkurmay Başkanı.

Kefil olabileceğim ajanlar var, Cuers bunlardan biri değil. Bu yüzden hikâyesinin geri kalanını kâğıda dökmedim."

"Ne demek istediğinizi çok iyi anlıyorum." Acaba başka neler söyleyecek. "Bana anlattığınız her şeyi kuşkuculuğu bir kenara bırakmadan ele alacağım."

"İyi." Foucault duruyor. Kaşlarını çatarak masasına bakıyor sonra bana dönüyor – askerden askere doğrudan, dürüst bir bakış. "Durum şu öyleyse: Cuers, Alman istihbaratının Dreyfus olayından dolayı hâlâ çok öfkeli olduğunu söylüyor."

"Onu yakalamamızdan dolayı mı?"

"Hayır. Dreyfus'ün adını bile duymamışlar, o yüzden – ya da Cuers böyle söylüyor."

Gözlerimi albayın gözlerinden kaçırmıyorum. Gözleri karanlık, bakışları sabit. "Öyleyse," diyorum, ihtiyatla, "hâlâ örtbas ediyorlar onu."

"Ne? Kendi aralarında bile mi?" Foucault gözlerini kırpıştırıyor, başını iki yana sallıyor. "Hayır. Bu tür şeylerin kamuoyu önünde sonsuza kadar inkâr edilmesini kabul ederim – diplomasi oyunudur bu. Ama neden yıllarca, kapalı kapılar ardında yalnızken de inkâr edilsin ki?"

"Belki Berlin'de hiç kimse Dreyfus'ü kullandığını itiraf etmek istemiyordur – işin nasıl kötü sonuçlandığı düşünülürse."

"Ama ikimiz de bu işlerin böyle yürümediğini biliyoruz, öyle değil mi? Cuers'e göre bizzat Kayzer, Schlieffen'den işin aslını öğrenmek istemiş; İmparatorluk ordusu bu Yahudi'yi kullandı mı kullanmadı mı, diye sormuş. Schlieffen de aynı soruyu Dame'a sormuş, o da Yahudi bir casustan haberinin olmadığına dair yemin etmiş. Schlieffen'in talimatıyla Dame danışmak için Schwartzkoppen'i Berlin'e çağırmış –Cuers onu Tiergarten'de kendi gözleriyle görmüş– Schwartzkoppen, Dreyfus'ün adını ilk kez, yakalandığında gazetelerden duyduğunda ısrar etmiş. Cuers bana Dame'ın o günden beri Avrupa'da dost oldukları bütün istihbarat kurumlarının Dreyfus'ü kullanıp kullanmadıkları yolunda el altından araştırma yaptığını anlattı. Sonuç yine sıfır."

"Ve buna öfkeleniyorlar, öyle mi?"

"Evet, elbette – budala yerine konulduklarında bizim hantal Prusyalı komşularımızın ne kadar alıngan olduklarını bilirsiniz. Bütün bunların, kendilerini dünyanın gözünde kötü duruma düşürmek isteyen Fransızların giriştiği alengirli bir numara olduğunu düşünüyorlar."

"Ama saçmalık bu!"

"Kuşkusuz öyle. Ama buna inanıyorlar – ya da Cuers öyle söylüyor."

Farkına varmadan koltuğumun kolçaklarını dişçi koltuğunda oturan biri gibi sıkıca kavramışım. Gevşemeye çalışıyorum kendime gelerek. Bacak bacak üstüne atıyorum, pantolonumun kırışığını düzetiyorum, hiç öyle hissetmesem de serinkanlı görünmeye çabalıyorum, ki bu halimin Foucault'yu –duyguları gizleme konusunda profesyonel bir uzmandır o– bir an bile kandırmadığına eminim.

"Bana kalırsa," diyorum, uzunca bir sessizlikten sonra, "bu meseleye adım adım yaklaşmalıyız, ilk adım da Cuers'in buluşma önerisini kabul edip onu iyice sorgulamak."

"Size katılıyorum."

"Bu arada da bundan kimseye söz etmemeliyiz."

"Buna daha da çok katılıyorum."

"Berlin'e en çabuk ne zaman dönebilirsiniz?"

"Yarın sabah."

"Cuers'le temas kurup onunla olabildiğince çabuk konuşmak istediğimizi söylemenizi önerebilir miyim?"

"Geri döner dönmez yapacağım bunu."

"Mesele şu: Onunla nerede buluşabiliriz? Alman topraklarında olmamalı."

"Kesinlikle olmamalı – çok riskli." Foucault düşünüp taşınıyor. "İsviçre olur mu?"

"Orası yeterince güvenli. Belki Basel. Yılın bu döneminde turist doludur. Cuers de yürüyerek geçireceği bir tatildeymiş gibi yapar; onunla orada buluşuruz."

"Kendisine anlatır ve sizi bilgilendiririm. Masraflarını siz

mi karşılayacaksınız? Bu konuyu açtığım için kusura bakmayın ama biliyorum ki ilk sorusu bu olacak."

Gülümsüyorum. "Ah, kimlerle çalışıyoruz! Elbette biz karşılayacağız."

Ayağa kalkıp selam veriyorum. Foucault da öyle yapıyor. Sonra el sıkışıyoruz. Başka bir şey konuşmuyoruz; gerek de yok – az önce konuştuklarımızın sersemletici anlamının ikimiz de farkındayız.

Bu durumda en azından bir casus bulmuş oluyorum. Bu başlıkta en ufak bir kuşkuya yer yok. Binbaşı Charles Ferdinand Walsin Esterhazy –kendisini tanımlamaktan hoşlandığı gibi "Kont Esterhazy"– Rouen ve Paris sokaklarında dolaşıyor, kumar oynuyor, gece kulüplerinde şampanya içiyor, çoğu gece Montmartre yakınlarında bir evde Dört Parmaklı Marguerite'le sevişiyor ve sefil yaşam tarzını sürdürecek parayı, bir seyyar satıcıya yakışır onurla ülkesinin sırlarını yabancı bir güce satarak sağlıyor.

Evet, Esterhazy basit bir mesele, kolay bir vaka, yasalar açısından değilse de olgular açısından. Ya Dreyfus? Tanrım, bu çok daha büyük bir sorun –aslında bir karabasan– bakanlıktan çıkıp İstatistik Şubesi'ne gelirken zihnimde olası sonuçlar yarışıyor, öyle ki sakinleşmek için yeniden çaba harcamam gerekiyor. Kendime talimatlar veriyorum: Birer birer ele al, Picquart! Meseleye tarafsız yaklaş, Picquart! Acele hüküm verme! Sağlam kanıt olmadıkça kimseye güvenme!

Yine de, sokak kapısına yaklaşınca, rue de l'Université'de, Louis Leblois'nın evine doğru özlemle göz atıyorum – onunla bu konuyu konuşmak için neler vermezdim...

Yukarıya, ofisime çıkınca Desvernine'den gelmiş bir ileti buluyorum, bu gece beni görmek istediğini söylüyor: Aynı saatte, aynı yerde. Boisdeffre'le yaptığım gezi yüzünden Desvernine'i en son on gün önce görmüştüm, Saint-Lazare Garı'ndaki kafeye on beş dakika gecikerek vardığımda Desvernine'i oturmuş,

benim için ısmarladığı bir kadeh birayla beni beklerken buluyorum, bir kadeh de kendisine ısmarlamış olmasına çok şaşırıyorum.

"Bu bir ilk," diyorum, kadeh tokuştururken. "Bir şey mi kutluyoruz?"

"Belki de." Desvernine bıyığındaki köpüğü siliyor, elini iç cebine atıyor, çıkardığı fotoğrafı ters olarak masaya koyuyor ve bana doğru itiyor. Alıp yüzünü çeviriyorum. Bu sefer büyütece gerek yok. Stüdyoda çekilmiş bir fotoğraf kadar net: Gri silindir şapkalı Esterhazy, Alman Büyükelçiliği'nin kapısından çıkıyor. Yüzündeki yarım gülümsemeyi bile görebiliyorum. Güneşin sıcaklığının tadını çıkarmak için bir an durmuş olmalı.

"Demek geri dönmüş," diyorum. "Bu önemli."

"Hayır Albayım, önemli olan elinde tuttuğu şey."

Resme tekrar bakıyorum. "Eli boş."

Desvernine masaya ters koyduğu bir fotoğraf daha itiyor bana, benim tepkimi beklerken arkasına yaslanıp birasının keyfini çıkarıyor. Bu resimde üç çeyrek profilden görünen biri var, hareket ettiği için görüntü bulanık, sokaktan elçiliğe girmek için dönmüş. Sağ elinde beyaz bir şey taşıyor: Bir zarf olabilir, ya da bir paket. Fotoğrafları yan yana koyuyorum. Onu ele veren gri silindir şapka, hem o hem de boyu ve yapısı.

"İkisinin arasında ne kadar zaman var?"

"On iki dakika."

"İhtiyatsız."

"İhtiyatsız mı? *Utanmaz* denir böylesine. Bu adama karşı dikkatli olmalısınız Albayım. Bu tiplere daha önce de rastladım." Başparmağının yağlı tırnağıyla resimdeki surata dokunuyor. "Bu adamın beceremeyeceği şey yok."

İki gece sonra, Berlin'deki Albay Foucault'dan şifreli bir telgraf alıyorum: Cuers, temsilcilerimizle 6 Ağustos Perşembe günü Basel'de buluşmayı kabul etmiş.

İçimden gelen ilk dürtü, kendim gitmek oluyor. Hatta tren tarifesine bile bakıyorum. Ama sonra durup riskleri tartıyorum

kafamda. Basel Alman sınırının iki yanında yer alıyor. Bayreuth'taki Wagner festivaline giderken birkaç kez geçtim oradan. Halkı Almanca konuşuyor; binalar gotik, yarı ahşap, kepenkli; tam bir Reich şehri duygusu veriyor; dost olmayan yüzlerle çevrili olacağım orada. Yeni görevime başlayalı bir yıldan fazla olduğu için de Berlin'in artık Sandherr'in yerine benim atandığımı öğrenmiş olabileceğini tahmin ediyorum. Kendi kişisel güvenliğim değil beni kaygılandıran, ama bencillik de yapamam: Çok fazla şey söz konusu. Eğer yakalanırsam bu randevunun sonuçları felaket olabilir.

Bu yüzden, 3 Ağustos Pazartesi sabahı, kararlaştırılan buluşmadan üç gün önce, Binbaşı Henry ile Yüzbaşı Lauth'u odama çağırıyorum. Birlikte geliyorlar her zamanki gibi. Toplantı masasının başına oturuyorum, Henry soluma, Lauth sağıma oturuyor. Velinimet dosyası önümde. Henry kuşkuyla bakıyor ona.

"Beyler," diye söze başlıyorum, dosyayı açarken, "aylardır sürdürülen ve nihayet meyvelerini vermeye başlayan bir istihbarat operasyonu hakkında size bilgi vermek için bunun uygun bir zaman olduğunu hissediyorum."

Zaten bildikleri şeylerin özetiyle başlayarak aşama aşama anlatıyorum onlara konuyu. Esterhazy'ye gönderilen *petit bleu*'yü ve Schwartzkoppen'in hazırladığı ve "R'nin evinden" gönderdiği, parasının değerini alamadığından yakındığı mektup taslağını çıkarıyorum. Rouen'a yaptığım yolculuğu ve arkadaşım Binbaşı Curé'yle yaptığım görüşmeyi hatırlatıyorum onlara. "Ondan sonra," diyorum, kapsamlı bir soruşturma başlatma kararı aldım." Desvernine'in Esterhazy hakkında tuttuğu raporları okuyorum yüksek sesle: Borçlarını, kumarını, dört parmaklı metresini ve gerisini. Giderek gerginleşen bir sessizlik içinde dinliyorlar beni. Alman Büyükelçiliği'nin karşısındaki daireyi nasıl tuttuğumuzu anlatırken birbirlerine nasıl şaşkınlıkla baktıklarını fark ediyorum. Sonra şapkadan tavşan çıkaran bir sihirbaz gibi Esterhazy'nin iki ziyaretine ait fotoğrafları çıkarıyorum ortaya.

Henry gözlüğünü takıp bir süre dikkatle inceliyor onları. "General Gonse bunu biliyor mu?"

"Gözetleme operasyonunu biliyor, evet."

"Ama Esterhazy'yi özellikle bilmiyor, değil mi?"

"Henüz değil. Onu yakalayacak yeterli kanıt bulunana kadar beklemek istedim."

"Anlıyorum." Henry fotoğrafları Lauth'a geçirip gözlüğünü çıkarıyor. Bir meslektaşının araştırmalarını değerlendiren bir öğretim üyesi havasıyla gözlüğünün saplarından birini emiyor. "Bu çok ilginç Albayım, ancak elbette henüz o noktada değiliz. Durumla ilgili ayrıntılar etkileyici, bunda kuşkum yok. Ama bütün bunları Esterhazy'ye gösterseniz size vize başvurusu yapıyordum der. Aksini de kanıtlayamayız."

"Aynı fikirdeyim. Ama son birkaç günde önemli bir gelişme daha oldu, ben de bu yüzden operasyonun kapsamını genişletmek istiyorum." Duruyorum. Karar ânındayız. Söyleyeceğim birkaç kelimeyle her şey değişebilir. Henry gözlüğünü dişlerine vurarak bekliyor. "Alman askeri istihbaratı içinde bize bilgi veren bir kaynağımız var. Adam, Almanların yıllardır Fransa'da bir ajanları olduğunu söylüyor. Bu ajan binbaşı rütbesindeymiş. Kırk-elli yaşlarındaymış. Châlons'da topçuluk eğitimine katılmış."

"Bu ajan Esterhazy olmalı," diyor Lauth.

"Bence de kuşkusuz öyle. Kaynağımız, bildiklerini anlatmak üzere bizimle perşembe günü Basel'de buluşmak istiyor."

Henry şaşkınlıkla uzun bir ıslık salıyor, yüzündeki ifadede ilk kez saygıya benzer bir şey görür gibi oluyorum. İçimden daha da ötesini anlatmak geliyor, her şeyi onlara açıklamak ('Başka ne biliyorsunuz? Dreyfus'ün asla Almanlar hesabına casusluk yapmadığını da iddia ediyor!'), ancak şimdilik o kadar ileri gitmeyi göze almak istemiyorum. *Yavaş yavaş ilerle, Picquart!*

Henry, "Bu kaynak kim?" diye soruyor.

"Richard Cuers –hatırlıyor musunuz, Almanlar birkaç yıl önce onu burada kullanmışlardı? Berlin'de Yüzbaşı Dame'ın hizmetindeydi. Dame büyük olasılıkla ondan kuşkulandığı için bırakmış, o da koşa koşa bize geldi."

"Ona güveniyor muyuz?"

"Biz kimseye güvenir miyiz? Ama yalan söylemesi için neden görmüyorum, ya sen? En azından neler anlatacağını öğrenmeliyiz." Lauth'a dönüyorum. "Cuers'in anlatacaklarının soruşturulması işini üstlenmenizi istiyorum."

"Elbette Albayım." Lauth Alman tarzıyla hemen eğilip selam veriyor. Eğer ayakta olsaydı topuklarını birbirine vururdu diye düşünüyorum.

Henry, "Neden Lauth'u seçtiğinizi öğrenebilir miyim," diyor.

"Çünkü *petit bleu*'yü kurtardığımızdan beri bu konuda bilgi sahibi, ama hepsinden önce Almanca konuştuğu için."

"Cuers burada çalıştıysa düzgün Fransızca konuşması gerek," diye itiraz ediyor. "Neden ben gitmiyorum? Bu tür serserilerle uğraşmakta ben daha deneyimliyim."

"Evet ama adamın kendi anadilinde daha rahat konuşacağını düşünüyorum. Sizce tamam mı Lauth?" Lauth'un Almancası mükemmeldir, neredeyse aksansız konuşur.

"Evet." Onay almak için Henry'ye bakıyor. "Evet, halledebileceğime eminim."

"İyi. Destek için en azından bir adama ihtiyacınız olacak, belki de iki, Cuers'in yalnız geldiğine ve bütün bunların bir tuzak olmadığına emin olmak için. Bu göreve Louis Tomps'un getirilmesini öneriyorum. Cuers'i Paris'teki günlerinden tanır." Tomps, Guénée ve Desvernine gibi Sûreté'deki memurlardan biri, bizim bölümde çalışıyor: Yetenekli ve güvenilir, ayrıca iyi Almanca konuşma gibi bir üstünlüğü de var; onu daha önce de kullandım. "Operasyonun ayrıntılarını daha sonra görüşürüz. Teşekkürler, beyler."

Lauth yerinden fırlıyor. "Teşekkürler Albayım!"

Henry biraz daha kalıyor oturduğu yerde, düşünceli gözleri masada, sonra koltuğunu geriye itiyor ve zorlanarak ayağa kalkıyor. Ceketini geniş göbeğinin üzerine çekiyor. "Evet, teşekkür ederim, Albayım." Bakışları dalgın. Basel buluşmasının dışında bırakılmış olmayı hâlâ hazmedemediğini görebiliyorum, ama gitmesine razı olmam için beni nasıl ikna edeceğini bilemiyor. "İlginç," diyor durmadan, "çok ilginç. Ama şunu da

söylemeliyim ki –bir öneride bulunmama izin verirseniz– sizin yerinizde ben olsaydım, General Gonse'a neler olup bittiğini anlatırdım. Çok ciddi bir mesele bu – bir Fransız subayı, kendi saflarımızdaki bir vatan haini konusunda görüşmek üzere yabancı bir ülkede bir Alman casusuyla buluşuyor. Bunu başka birinden öğrenmesini istemezdim."

Henry gittikten sonra acaba bu bir tehdit miydi diye düşünüyorum. Eğer öyleyse, askeri bürokrasinin satranç oyununda, mükemmel bir karşı hamleye sahibim. Bakanlığa geçiyorum, Genelkurmay Başkanı'nın odasına giden merdiveni tırmanıyorum, General Boisdeffre'i görmek için randevu istiyorum.

Vezir fili alır!

Ne yazık ki emir subayı General'in Burgundy'den doğruca Vichy'ye gittiğini söylüyor.

Boisdeffre'e bir telgraf çekip acilen kendisiyle görüşmek istediğimi bildiriyorum.

Ertesi sabah –salı günü– canımı sıkan bir yanıt alıyorum: *Sevgili Albay Picquart, bu kadar acil mi bu mesele? Tatildeyim ve kaplıcadayım, sonra da yıllık iznimi kullanıp Normandiya'ya, evime gideceğim. Konu nedir?*

Üstü kapalı olarak, *1894'tekine benzer bir konu hakkında* olduğunu yazıyorum, Dreyfus vakasını kastederek.

Bir saat geçmeden yanıt geliyor: *Pekâlâ, madem ısrar ediyorsunuz. Trenim yarın, 5 Ağustos Çarşamba, saat 18.15'te Lyon Garı'nda olacak. Beni bulun. Boisdeffre.*

Henry ise kolay kolay pes etmiyor.

Boisdeffre'in davetini aldığım gün, Basel'deki görüşmenin düzenlemelerini konuşmak için ofisimde Lauth ve Tomps'la son bir toplantı yapıyorum. Planımız basit. İki adamım –ve ayrıca Tomps'un kendisine asistan olarak seçtiği Vassy'li emniyet müdürü müfettiş Vuillecard– yarın gece Paris Doğu Garı'nda kalkacak yataklı vagona binecek, perşembe sabahı saat altıda Basel'e inecek. Üçü de silahlı olacak. Basel'de birbirlerinden

ayrılacaklar. Lauth doğruca, istasyonun hemen yanındaki Schweizerhof Oteli'nde özel bir odaya gidecek ve bekleyecek. Tomps şehirdeki diğer tren garına, Ren Nehri'nin öbür yakasındaki Badischer Bahnhof'a gidecek, Alman trenleri o gara giriyor. O arada Vuillecard Münsterplatz'da, katedralin önünde konuşlanacak, ilk randevu orada saat dokuzda gerçekleşecek. Cuers'i tanıyan Tomps, Cuers Berlin treninden inip pasaport kontrolünden geçerken, izlenmediğine emin olmak için onu gözetleyecek, sonra Münsterplatz'a kadar peşinden gidecek, orada işaret vermek için elinde beyaz bir mendil tutan Vuillecard bekleyecek. Cuers müfettişe yaklaşıp, Fransızca olarak "Siz Mösyö Lescure misiniz?" diye soracak. (Lescure, rue Saint-Dominique'teki binada yıllarca kapıcılık yapan adamın adıydı), Vuillecard ise, "Değilim, ama sizi ona götüreceğim," diye yanıt verecek ve Alman ajanını Lauth'la buluşacağı otele götürecek.

"Elinizden geleni yapın, onun ağzından en ufak bilgi kırıntısına kadar her şeyi almanızı istiyorum," diye talimat veriyorum Lauth'a, "ne kadar sürerse sürsün. Gerekirse ertesi güne kadar devam edin."

"Tamam, Albayım."

"Esterhazy'ye odaklanacaksınız, ama onunla sınırlı kalmanız gerektiğini hissetmeyin."

"Hayır Albayım."

"Bütün ipuçlarının, ne kadar saçma olursa olsun, peşini bırakmayın."

"Elbette Albayım."

Toplantının sonunda el sıkışıyoruz, onlara iyi şanslar diliyorum. Tomps çıkıyor ama Lauth geride kalıyor. "İzin verirseniz bir talebim olacak, Albayım," diyor.

"Söyleyin."

"Destek vermesi için Binbaşı Henry'nin benimle gelmesi yararlı olur diye düşünüyorum."

İlk başta, sahne korkusu hissettiğini düşünüyorum. "Haydi ama Yüzbaşı Lauth! Sizin desteğe ihtiyacınız yok ki! Cuers'in üstesinden tek başınıza gelebilirsiniz pekâlâ da."

Ama Lauth vazgeçmiyor. "Albayım, bu görevde Binbaşı Henry'nin deneyiminden yararlanılacağına gerçekten inanıyorum. Benim bilmediğim konuları o biliyor. İnsanlarla da iyi geçiniyor. Onun yanında rahatça konuşuyorlar, bense biraz... resmi kalıyorum."

"Bütün bunları bana anlatmanızı Binbaşı Henry mi istedi? Çünkü arkamdan benim yetkimi sorgulayan subaylardan pek hoşlanmam."

"Hayır Albayım. Kesinlikle değil." Lauth'un beyaz tenli ensesi kızarıyor. "Beni aşan meselelere burnumu sokmam. Ama bazen Binbaşı Henry'nin... değerinin bilindiğini hissetmeye ihtiyaç duyduğunu seziyorum – eğer bu şekilde ifade etmeme izin varsa."

"Ve onu Basel'e göndermemekle duygularını mı incittim – bunu mu söylemeye çalışıyorsunuz?"

Lauth beni yanıtsız bırakıyor. Başını öne sarkıtıyor. Sarkıtmalı da, diye düşünüyorum, çünkü Henry'nin, tıpkı meraklı bir kapıcı gibi, kendisini şubede yapılan işlerin her noktasına kurnazca kabul ettirme arzusunda bir mantıksızlık var. Öte yandan, öfkemi bir yana bırakırsak –*Meseleye tarafsız yaklaş, Picquart!*– Henry'nin, Esterhazy olayının araştırmasında kendisini eşit konumda bir ortak olarak hissetmesine izin vermenin, bana bazı yararları olabileceğini de görebiliyorum. Herhangi bir bürokraside hayatta kalmanın ilk kuralı güvenli sayıda olmaktır, özellikle de bu meselede, ben de tek başıma kalmak istemiyorum. Dreyfus vakasına tekrar bakmamız gerektiği, Tanrı korusun, dışarıya sızarsa, Henry'nin yanımda olmasına ihtiyaç duyacağım.

Öfke içinde ayağımla yerde tempo tutuyorum. "Tamam," diyorum sonunda. "Eğer ikiniz de bunu çok istiyorsanız, Binbaşı Henry toplantıda size eşlik edebilir."

"Evet, Albayım. Teşekkür ederim, Albayım." Lauth'un minnettarlığı neredeyse yürek paralayıcı.

Konunun önemini vurgulamak için parmağımla dürtüyorum onu. "Ama Cuers'le yapacağınız görüşme Almanca olacak, anlaşıldı mı?"

Bu kez Lauth gerçekten de topuklarını vurarak selam veriyor. "Anlaşıldı."

9

Ertesi gün, öğleden sonra saat beşte İsviçre'ye gidecek heyet, sağlam yürüyüş ayakkabıları, uzun çoraplar, spor ceketler ve sırt çantalarıyla donanmış olarak lobide toplanıyor. Görünürdeki hikâyeleri, Baselbiet'te yürüyerek tatil yapan dört arkadaş oldukları. Henry'nin ceketinin deseni berbat, iri kareli; keçe şapkasına bir tüy takılı. Suratı kıpkırmızı, sıcak yüzünden huysuzlanıyor. Bu gruba katılmak için neden bunca numara çevirdiğini anlamak zor.

"Sevgili Binbaşı Henry," diyorum gülerek, "bence kılık değiştirmeyi abartmışsınız – Tirol'lü bir hancıya benzemişsiniz!" Tomps ve Vuillecard, hatta Lauth bile katılıyor benim dalga geçmeme, ama Henry'nin yüzü gülmüyor. Başkalarını kızdırmak hoşuna gitse de kendisi kızdırılmaya tahammül edemiyor. Lauth'a, "Toplantının nasıl geçtiğini bildirmek için bana Basel'den telgraf çekin," diyorum, "ne zaman döneceğinizi de yazın – şifreli olarak elbette. İyi şanslar beyler. Ben olsam sizi ülkeme bu kılıkta sokmazdım, ama ne de olsa İsviçreli değilim!"

Onlarla birlikte kapıdan çıkıyor, arabalarına kadar geçiriyorum. Kendi randevuma yürüyerek gitmeden önce arabalarının gözden kaybolmasını bekliyorum. Bol zamanım var, bu mükemmel yaz sonu ikindisinden yararlanmama yetecek kadar, böylece nehir kıyısı boyunca yürüyor, quai d'Orsay'daki büyük inşaat alanının yanından geçiyorum, orada nehir kıyısında yeni bir tren garı ve büyük bir otel yapılıyor. Dört yıl kadar sonra Paris'te yirminci yüzyılın ilk önemli uluslararası etkinliği gerçekleştirilecek –1900 Yılı Evrensel Sergisi– inşaatın dev iskelesi işçi dolu. Havada hissedilir bir enerji yüklü, hatta iyimserlik bile var denebilir

– son yirmi-otuz yılda Fransa'da bolca bulunan bir şey değil bu. Nehrin sol kıyısında ağır ağır yürüyorum, pont de Sully'ye gidiyorum, orada durup korkuluğa yaslanıyorum, nehrin üzerinden batıya, Notre Dame'a bakıyorum. Beni bekleyen buluşmayı en iyi nasıl yürütebileceğimi bulmaya çalışıyorum hâlâ.

Toplumsal yaşamın aşırılıkları böyle işte, daha bir buçuk yıl kadar önce Mercier'nin gölgesinden çıkamayan General de Boisdeffre, şimdi ülkenin en sevilen adamlarından biri oldu. Gerçekten de son üç aydır bir gazeteyi açıp da onun hakkında haber okumadığımız tek bir gün geçmedi, ya Moskova'da çarın taç giyme töreninde Fransız heyetine başkanlık ediyor, ya Côte d'Azur'de tatil yapan çariçeye başkanın saygılarını sunuyor, ya da yanında Rus büyükelçisiyle Longchamps'da Grand Prix de Paris'i izliyor. Rusya, Rusya, Rusya – bundan başka bir şey duymuyoruz, Boisdeffre'in kurduğu stratejik birlik, çağımızın siyasi zaferi sayılıyor, oysa köylülerden oluşan bir orduyla birlikte Almanlara karşı savaşmak konusunda şahsen benim çekincelerim var.

Yine de Boisdeffre'in ününü inkâr edemem. Programı gazetelerde yer aldı, Lyon Garı'na vardığımda karşıma çıkan ilk şey Vichy treninden inen idollerini görebilmek için toplanmış kalabalık bir hayran grubu oluyor. Tren perona girdiğinde Boisdeffre'i görebilmek için onlarca kişi peron boyunca koşuyor. Sonunda görünüyor ve fotoğrafçılara trenin kapısında poz veriyor. Sivil giyimli ama yine de tanınmaması olanaksız, muhteşem bir ipek silindir şapka ince uzun ve dik bedenini daha da uzun gösteriyor. Alkışlayan kalabalığa şapkasını kibarca çıkarıyor, sonra perona ayak basıyor, peşinden Pauffin de Saint Morel ve birkaç emir subayı geliyor. Ağır ağır bilet turnikesine ilerliyor, tıpkı denetlenen bir donanmadaki büyük, görkemli bir savaş gemisi gibi, şapkasını kaldırıyor, "*Vive Boisdeffre!*" ve "*Vive l'armée!*"[1] diye haykıranlara hafifçe gülümsüyor, sonunda beni görüyor. Benim neden orada bulunduğumu hatırlamaya çalışırken yüzü bir an kararıyor, sonra selamımı başını dostça eğerek kabul

1 (Fr.) "Çok Yaşa Boisdeffre", "Çok Yaşa Ordu". (ç.n.)

ediyor. "Benim otomobilimle gelin, Picquart," diyor, "ama korkarım ki ancak hôtel de Sens'a kadar gideceğim, yani konuşmamız kısa olabilecek."

Panhard Levassor marka otomobilin üstü açık. General ile ben minderli arka koltuğa oturuyoruz, parke taşı döşeli yolda sarsıla sarsıla rue de Lyon'a doğru yol alıyoruz, kiralık araba kuyruğuna girmiş birkaç kişi Genelkurmay Başkanı'nı tanıyınca bir alkış kopuyor.

Boisdeffre, "Bence bu, onlar için yeterli, ne dersiniz?" diyor. Şapkasını çıkarıyor, kucağına koyuyor, elini seyrelmiş beyaz saçlarının arasından geçiriyor. "Şu yeni bir 1894 konusu da ne öyle?"

Bu, benim önceden provasını yaptığım görüşmeye pek benzemese de, en azından bizi birinin dinlemesi tehlikesi bulunmuyor; Generalin dönüp sorusunu kulağıma bağırarak söylemesi gerekiyor ben de aynı tarzda karşılık veriyorum ona.

"Orduda, Almanlara bilgi aktaran bir hain bulduğumuza inanıyoruz, Generalim!"

"Biri daha mı! Ne tür bilgiler?"

"Şimdilik esas olarak topçu kuvvetlerimiz hakkında."

"Önemli bilgiler mi?"

"Pek değil, ama bilmediğimiz başka konular olabilir."

"Kim bu adam?"

"'Kont Walsin Esterhazy' denen biri, 74. Alay'da bir binbaşı."

Boisdeffre'in hatırlamak için kendini zorladığı görünüyor, sonra başını iki yana sallıyor. "Eğer tanışsaydım bu adı unutmazdım. Nasıl yakaladık peki?"

"Dreyfus'ü yakaladığımız gibi, Alman Büyükelçiliği'ndeki ajanımız kanalıyla."

"Ulu Tanrım, karım keşke o kadının yarısı kadar titiz bir temizlikçi bulabilse!" Kendi esprisine kendi gülüyor. Dikkat çekecek derecede rahat görünüyor; belki de kaplıcanın etkisidir. "General Gonse ne diyor?"

"Henüz ona anlatmadım."

"Neden?"

"İlk önce sizinle konuşmamın daha iyi olacağını düşündüm. İzin verirseniz sizden sonra bakana bilgi vermek istiyorum. Bir iki gün içinde Esterhazy hakkında daha fazla bilgi sahibi olmayı umuyorum. O güne kadar General Gonse'a bir şey anlatmamayı yeğlerim."

"Nasıl isterseniz."

Enfiye kutusunu bulana kadar ceplerini yokluyor, sonra bana da ikram ediyor. Kabul etmiyorum. Birkaç tutam çekiyor. Place de la Bastille'in çevresinden dönüyoruz. Bir iki dakikaya kadar otele geleceğiz, benim de bir karara ihtiyacım var.

"Bakanı bilgilendirmeme izin veriyor musunuz?" diye soruyorum.

"Evet, bence bilgilendirmelisiniz, öyle değil mi? Yine de," diye ekliyor, her bir sözcüğünü vurgulamak için dizime vurarak, "bir başka skandal daha olsun istemem! Bir kuşağa bir Dreyfus yeter! Bu vakayla meşgul olurken daha ihtiyatlı davranmayı deneyelim."

Hôtel de Sens'a geldiğimizden yanıt vermeme gerek kalmıyor. Bu kez, bu kasvetli Ortaçağ yapısı cıvıl cıvıl. Bir resmi resepsiyon veriliyor. Gece kıyafetli insanlar geliyor. Birden kapıda sigara içerek bekleyen Gonse'un ta kendisini görüyorum. Arabamız onun birkaç metre uzağında duruyor. Sürücümüz arabadan inip basamağı Boisdeffre bassın diye indirirken Gonse sigarasını yere atıp bize doğru geliyor. Duruyor ve "Paris'e tekrar hoş geldiniz General," diye selamlıyor Boisdeffre'i, sonra saklamadığı bir kuşkuyla bana bakıyor. "Ve Albay Picquart?" Cümlesi bir soru gibi.

Hemen, "General Boisdeffre nezaket gösterip beni istasyondan buraya getirdi," diyorum. Ne bariz bir yalan ne de gerçeğin kendisi bu, ama umarım durumumu mazur göstermiştir. Selam verip ikisine de iyi akşamlar diliyorum. Sokağın köşesine vardığımda arkama bakmayı göze alıyorum, ama iki erkek içeri girmişler bile.

Gonse'a henüz Esterhazy'den söz etmek istemiyorum, bunun üç nedeni var: İlki, o ihtiyar, mükemmel bürokrat bu işe el atarsa

kendi kontrolüne almak ister ve dışarıya bilgi sızmaya başlar; ikincisi, ordunun nasıl çalıştığını bildiğim için benim arkamdan Henry'ye gideceğini tahmin ederim; üçüncüsü ve en önemlisi de, önceden Genelkurmay Başkanı'nın ve Savaş Bakanı'nın desteğini alırsam Gonse müdahale edemez, ben de izler beni nereye götürüyorsa oraya gitmekte özgür kalırım. Ben de kurnaz sayılırım, yoksa Fransız ordusundaki en genç albay nasıl olurdum?

Böylece, perşembe sabahı, Basel'deki heyet çift taraflı casus Cuers'le ilk temasını kurduğu sırada ben Velinimet Dosyası'nı ve –ayrıcalıklı erişimimin işareti olan– özel anahtarımı alıyor, ahşap kapıdan geçerek hôtel de Brienne'in bahçesine giriyorum. Dreyfus'ün rütbesinin söküldüğü gün gözüme o kadar büyülü gözükmüş olan mülkün ağustosta farklı bir çekiciliği var. Ulu ağaçların yaprakları öyle sık ki sanki bakanlık hiç yokmuş gibi; Paris'in uzaktan gelen sesleri arıların uğultusu kadar baygın; çiçekleri sulayan yaşlı bahçıvandan başka kimse yok ortalıkta. Kavruk kahverengi çimlerden geçerken, kendime, eğer bakan olursam yazları çalışma masamı buraya çıkaracağım diye söz veriyorum, orduyu bir ağacın altından yöneteceğim, Sezar'ın Galya'da yaptığı gibi.

Çimlerin kenarına ulaşıyorum, çakıl taşlı yolu geçiyorum, beni bakanın ikametgâhına açılan cam kapılara ulaştıran açık renkli alçak taş basamaklara adım atıyorum. İçeri giriyorum, hikâyemin başında tırmandığım aynı mermer merdivenden çıkıyorum, aynı zırhlı kıyafetlerin ve Napoléon'un abartılı tablosunun önünden geçiyorum. Bakanın özel bürosunun kapısından içeri başımı uzatıp yaverlerinden birine, Yüzbaşı Robert Calmon-Maison'a, müsaitse bakanla birkaç kelime konuşup konuşamayacağımı soruyorum. Calmon-Maison ne konuşacağımı sormaması gerektiğini biliyor, çünkü efendisinin sırları bende saklı. Gidip bakıyor ve geri gelip bakanın beni hemen göreceğini söylüyor.

İnsan güce ne kadar çabuk alışıyor! Daha birkaç ay evvel bakanın özel mekânında bulunmaktan ürkerdim, şimdiyse burası sadece bir işyeri, bakanın kendisi de, hükümetin döner

kapısından geçen asker bürokratlardan biri. Buranın şimdiki sakini Jean Baptiste Billot yetmişine yaklaşıyor, ofiste ikinci dönemi, ilki on dört yıl önceydi. Varlıklı ve kültürlü bir kadınla evli, sol radikallerden, ama bir komediden fırlamış budala bir generale benziyor – göğsü fıçı gibi, beyaz bıyığı diken diken, gözleri patlak; dolayısıyla karikatürcüler bayılıyorlar ona. Onun hakkında bir ayrıntı daha biliyorum, çok ilginç: Selefi olan General Mercier'den hiç hoşlanmıyor, 1893'teki büyük ordu manevralarından beri bu böyle; kendisinden daha genç olan Mercier karşı kuvvetlerin komutanlığını yapıyordu ve Billot'yu alt etmişti – Billot bu aşağılanmayı asla bağışlamadı.

Ofisine girdiğimde onu geniş sırtı bana dönük, pencerenin önünde buluyorum. Arkasına dönmeden, "Sizi az önce çimlerin üzerinden geçerken gördüğümde Picquart," diyor, "şöyle düşündüm: Eh, şu parlak genç albay yine lanet olası bir başka sorunla geliyor işte! Sonra şunu sordum kendime: Bu yaşımda neden bu dertlere bulaşıyorum ki? Böyle bir günde sayfiyedeki evimde olmalıyım, torunlarımla oynamalı, günümü sizinle konuşarak ziyan etmemeliyim!"

"Beş dakika geçmeden can sıkıntısından öleceğinizi ikimiz de biliyoruz Generalim, sizin yokluğunuzda ülkeyi mahvettik diye yakınacağınızı da."

Geniş omuzlarını silkiyor. "Çok haklısınız, sanırım. Aklı başında birinin bu tımarhaneyi kontrol etmesi gerek." Topuklarının üzerinde dönüyor, halıya basarak ağır adımlarla bana yaklaşıyor: Alışkın olmayanlar için ürkütücü bir tablo, saldıran bir boğaya benziyor. "Bakın hele, neyiniz var sizin? Çok gergin görünüyorsunuz. Oturun evlat. İçki ister misiniz?"

"Hayır, teşekkür ederim." Rütbe sökülmesi törenini Mercier ile Boisdeffre'e anlattığım gün oturduğum koltuğa oturuyorum. Billot karşıma yerleşiyor, delici bakışlarını yüzüme dikiyor. Modası geçmiş ihtiyarın alışkanlıkları hâlâ geçerli: Yarı yaşındaki bir adam kadar tezcanlı ve hırslı. Velinimet dosyasını açıyorum. "Korkarım ki orduda faaliyet gösteren bir Alman ajanını yakaladık..."

"Aman Tanrım!"

Yine Esterhazy'nin çalışmalarını ve onu gözetlemek için giriştiğimiz operasyonu anlatıyorum. Billot'ya, Boisdeffre'e verdiğim ayrıntıların biraz fazlasını veriyorum, özellikle Basel'de şu anda yürütülmekte olan bilgi alma görevini anlatıyorum. *Petit bleu*'yü ve gözetlerken çekilen fotoğrafları gösteriyorum. Ama Dreyfus'ten söz etmiyorum: Eğer söz edersem bunun her şeyin üzerine çıkacağını biliyorum.

Billot laf arasında bir sürü kurnazlık sorusu soruyor. Bu malzeme ne kadar değerli? Esterhazy'nin komutanı neden onda bir tuhaflık görmemiş? Tek başına çalıştığından emin miymişiz? Esterhazy'nin elçilikten boş ellerle çıktığı görüntüye dönüyor sürekli. Sonunda, "Belki de bu pisliği akıllıca kullanmalıyız," diyor. "Onu hapsetmek yerine Berlin'e sahte bilgi vermekte kullanamaz mıyız?"

"Bunu düşünüyordum. Sorun, Almanların ondan kuşkulanmaya başlamış olmaları. Adamların, onun kendilerine verdiği bilgileri kontrol etmeden kabullenmeleri pek olası değil. Hem elbette ki–"

Benim yerime Billot tamamlıyor sözümü. "Hem elbette ki bizimle işbirliği yapması için ona kovuşturulmama garantisi vermeliyiz, ancak Esterhazy gibilerinin yeri parmaklıkların arkasıdır. Yo, iyi iş çıkardınız Albay." Dosyayı kapayıp bana geri veriyor. "Onu kıskıvrak yakalayana kadar soruşturmaya devam edin."

"Onu askeri mahkemeye çıkarana kadar götürmekte kararlı mısınız bu işi?"

"Kesinlikle! Başka seçenek var mı? Yarım maaşla emekli mi edeceğiz?"

"Skandal çıkmayacağına emin olsa General Boisdeffre bunu yeğlerdi..."

"Eminim yeğlerdi. Ben bundan hoşlanmıyorum. Ama bu işten sıyrılmasına izin verirsek – işte o zaman skandal olur!"

Ofisime döndüğümde içim rahat. Araştırmalarıma devam etmek için ordunun en güçlü iki adamının onayını aldım. Gonse'u

komuta zincirinin dışında bırakmayı becerdim. Şimdi tek yapacağım şey, Basel'den gelecek haberleri beklemek.

Bildik işlerle günüm geçiyor. Sıcakta, lağımlar daha da kötü kokuyor. Dikkatimi toplamakta zorlanıyorum. Saat beş buçuk olunca Yüzbaşı Junck'ten, saat yedide Schweizerhof Oteli'yle telefon bağlantısı sağlamasını istiyorum. Tam yedide üst kattaki koridorda sigara içerek telefonun yanında duruyorum, telefonun zili çaldığında almacı bir hamlede kaldırıyorum. Schweizerhof'u bilirim: Tramvay hatlarının geçtiği şehir meydanına bakan büyük, modern bir binadır. Resepsiyona Lauth'un takma adını veriyorum, kendisiyle konuşmak istediğimi söylüyorum. Müdür yardımcısı gidip kontrol edene kadar uzun bir zaman geçiyor. Geri geldiğinde adını verdiğim beyefendinin otelden ayrıldığını ve adres bırakmadığını söylüyor. Telefonu kapatırken buna ne anlam vermem gerektiğini düşünüyorum. Sorgulamayı ikinci güne uzatmış, ihtiyatlı davranıp otel değiştirmiş olabilirler; ya da belki toplantı bitmiştir, Paris'e kalkan gece trenine binmek için acele ediyorlardır. Bir telgraf gelir umuduyla bir saat daha oyalanıyorum, sonra artık eve gitmeye karar veriyorum.

Oyalanmak için yanımda birileri olsa iyi olurdu, ama görünüşe göre ağustos ayında Paris'te kimse kalmamış. Aimery ve Blanche de Comminges'ler evlerini kapatıp yazlıklarına gitmişler. Pauline, Philippe ve kızlarıyla Biarritz'te tatil yapıyor. Louis Leblois Alsace'a, ağır hasta olan babasının yanına gitmiş. Rue de Lille'deki beyefendilerin *Weltschmerz* diyecekleri şeyi çekiyorum epeyce; dünyadan bıktım. Sonunda, bakanlığın yakınındaki bir restoranda tek başıma yemek yiyorum, Zola'nın yeni romanını okumayı amaçlayarak eve dönüyorum. Ama romanın konusu olan Roma Katolik Kilisesi sıkıyor beni, üstelik kitap yedi yüz elli sayfa. Böylesi uzunlafları Tolstoy'dan kabul ederim, ama Zola'dan değil. Sonuna gelmeden çok önce bir kenara bırakıyorum.

Ertesi sabah erkenden masamdayım, ama gece boyunca telgraf gelmemiş, öğle sonrası olduğunda Henry ile Lauth'un yukarı çıktıklarını duyuyorum. Koltuğumdan kalkıp kapıya gidiyorum. Kapıyı açtığımda ikisini de üniformalı görünce şaşırıyorum.

"Beyler," diyorum, alaycı bir tonla, "İsviçre'ye gerçekten gittiğinizi varsayıyorum, öyle değil mi?"

Subaylar bana selam veriyorlar, Lauth'un biraz sinirli olduğunu görüyorum, ama Henry'nin selamı küstahlık derecesinde umursamazca. "Özür dilerim Albayım," diyor, "üstümüzü değiştirmek için eve uğradık."

"Seyahatiniz nasıldı?"

"Bolca zaman ve para ziyanı olduğunu söyleyebilirim, sence de öyle değil mi Lauth?"

"Korkarım ki hayal kırıklığı yaşadık, evet."

Birinden öbürüne bakıyorum. "Eh, bu beklenmedik derecede kötü bir haber. İçeri gelin de neler olup bittiğini anlatın bana."

Masama oturup kollarımı kavuşturuyorum, anlattıkları hikâyeyi dinliyorum. Daha çok Henry konuşuyor. Lauth'la birlikte istasyondan çıkar çıkmaz ötele gidip kahvaltı etmişler, sonra odalarına çıkmışlar, orada saat dokuz buçuğa kadar beklemişler, o saatte müfettiş Vuillecard, Cuers'i getirmiş. "Daha ilk baştan pek kaypaktı – sinirliydi, sakin oturamıyordu. Durmadan pencereye gidiyor, istasyonun karşısındaki büyük meydanı kontrol ediyordu. Çoğunlukla kendinden söz etmek istiyordu – bizim için neler yaptığını Almanların asla öğrenmeyeceğine dair kendisine güvence verebilir miydik?"

"Peki Almanların ajanı hakkında size bir şey anlatabildi mi?"

"Sadece kıvır zıvır şeyler. Schwartzkoppen kanalıyla gelmiş dört belgeyi şahsen gördüğünü söylüyordu, biri bir silaha dairmiş, biri de bir tüfeğe dair. Sonra Toul'daki ordugâhın planı hakkında bir şey varmış, bir de Nancy'deki istihkâm hakkında."

"Neymiş bunlar? Elyazısı belgeler mi?"

"Evet."

"Fransızca mı?"

"Doğru."

"Ama bu ajanın adını vermedi mi, ya da kimliğine dair başka bir ipucu?"

"Hayır, sadece Alman Genelkurmayı'nın, kendisinin güvenilir olmadığına hükmettiğini ve Schwartzkoppen'e onunla

ilişkisini kesmesi talimatını verdiğini söyledi. Ajan kim olursa olsun hiçbir zaman önemli biri olmamış ve artık aktif de değil."

Lauth'a dönüyorum. "Almanca mı konuştun, Fransızca mı?"

Kızarıyor. "Başlarken Fransızca, sabahleyin, öğleden sonra Almancaya döndük."

"Ben sana Cuers'i Almanca konuşması için teşvik etmeni söylemiştim."

"Saygısızlık saymazsanız Albayım," diye araya giriyor Henry, "onunla kendim konuşmadığım sürece orada bulunmamın bir anlamı yoktu. Bunun sorumluluğunu ben alıyorum. Üç saat kadar kendim konuştum, sonra Yüzbaşı Lauth'a bıraktım."

"Peki onunla kaç saat Almanca konuştun Lauth?"

"Altı saat daha Albayım."

"Başka ilgi çekici bir şey söyledi mi?"

Lauth bana bakıyor ve gözlerini kaçırmıyor. "Hayır. Aynı şeyleri tekrarlayıp durduk. Berlin'e kalkacak treni kaçırmamak için saat altıda ayrıldı bizden."

"Altıda mı ayrıldı?" Öfkemi daha fazla bastıramıyorum. "Bakın beyler, bir anlam veremiyorum buna. Bir adam, yedi yüz kilometre uzaktaki yabancı bir şehre yabancı bir ülkenin istihbarat subaylarıyla buluşmak için yolculuk edip hemen hemen hiçbir şey söylememek için neden kendini tehlikeye atsın? Aslında bize Berlin'de anlattığından daha az şey anlatmak için mi?"

Henry, "Gayet açık değil mi," diyor. "Fikrini değiştirmiş olmalı. Ya da yalan söylemişti. Bir adamın evinde, tanıdığı birinin yanında geceleyin içki içince söylediği şeyler, güpegündüz yabancılara anlattığı şeylerden çok farklıdır."

"Eh, o zaman neden onu götürüp sarhoş etmediniz?" diyerek yumruğumu masaya indiriyorum. "Onu daha iyi tanımak için neden biraz çaba harcamadınız?" İkisi de yanıt vermiyor. Lauth yere bakıyor, Henry ise gözlerini karşıya dikiyor. "Bana kalırsa ikiniz de Paris'e gidecek trene binmek için acele ettiniz." İtiraz etmeye yelteniyorlar ama sözlerini kesiyorum. "Mazeretlerinizi raporunuza saklayın. Hepsi bu kadar beyler. Teşekkür ederim. Çıkabilirsiniz."

Henry kapıda duruyor, titreyen bir sesle ve gururu incinmiş gibi, "Daha önce benim profesyonel yeteneğimden kuşkuya düşen olmamıştı," diyor.

"Bunu duymak beni çok şaşırttı," diyorum.

Onlar çıktıktan sonra öne eğiliyor, başımı ellerimin arasına alıyorum. Önemli bir âna geldiğimizi biliyorum, hem Henry ile ilişkim açısından hem de şubeyi yönetmem açısından. Gerçeği mi söylüyorlar? Söylüyor olabilirler. Belki de Cuers otelde onların odasına girdiğinde konuşmak istemedi. Bununla birlikte bir tek şeyden eminim: Henry İsviçre'ye o buluşmayı baltalamak için gitti ve başarılı da oldu ve eğer Cuers onlara bir şey anlatmadıysa bu Henry öyle istediği için olmuştur.

O gün ilgilenmem gereken dosyalar arasında, Sömürge Bakanlığı tarafından gönderilen, Alfred Dreyfus'ün sansürlenen mektuplaşmalarının son tomarı da vardı. Bakan, "istihbarati bakış açısından" benim herhangi bir gözlemim olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Kurdelesini çözüp dosyanın kapağını açıyorum ve okumaya başlıyorum:

Durmadan yağmur yağan kasvetli bir gün. Hava, elle dokunulur bir karanlıkla dolu. Gökyüzü kapkara. Tam bir ölüm ve cenaze günü. Schopenhauer'in insanların insafsızlığı hakkındaki sözü ne çok geliyor aklıma: "Eğer şu dünyayı Tanrı yarattıysa onun yerinde olmak istemezdim." Cayenne'den posta geldi sanırım ama bana mektup yok! Okuyacak hiçbir şey, düşüncelerimden kaçacağım hiçbir yol yok. Artık bana ne kitap ne de dergi geliyor. Gücüm tükenene kadar yürüyorum gündüzleri, beynimi sakinleştirmek ve sinirlerimi yatıştırmak için...

Dosyadaki Schopenhauer'den alıntılanan söz suratıma fırlıyor. O cümleyi biliyorum; sık sık kullandım. Dreyfus'ün felsefe okumuş olabileceği hiç aklıma gelmemişti, nerede kalmış imansız düşünceler besleyebileceği. Schopenhauer! Sanki uzun

zamandır dikkatimi çekmeye çalışan biri sonunda amacına ulaşmış gibiydi. Başka paragraflar da gözüme çarpıyor:

Gündüzler de geceler de birbirinin aynı. Asla ağzımı açmıyorum. Artık hiçbir şey istemiyorum. Sadece bana posta gelip gelmediğini sormak için konuşmama izin veriliyordu. Ama artık bunu sormam bile yasaklandı, ya da en azından, ki o da aynı kapıya çıkıyor, nöbetçilerin bu kadar basit soruları bile yanıtlamaları yasak. Gerçeğin ortaya çıkacağı güne kadar yaşamak istiyorum ki üzüntümü ve bana yapılan işkenceyi haykırabileyim...

Ve şu:

Kaçmamı engellemek için ellerinden gelen bütün önlemleri almalarını anlıyorum; yönetimin hakkı bu, hatta mutlak görevi diyebilirim. Ama beni canlı canlı mezara gömmeleri, ailemle bütün iletişimimi, hatta açık mektupları bile engellemeleri – işte bu tamamıyla adaletsiz. Sanki yüzyıllarca geriye atılmış gibiyiz...

Alıkonulan ve verilmeyen mektuplardan birinin arkasında, sanki belleğine kazımak istercesine defalarca yazdığı bir alıntı var, Shakespeare'in *Othello*'sundan:

Cüzdanımı çalan çerçöp çalmış olur. Hem bir şeydir o, hem hiçbir şey:
Benimdi, şimdi onun ve binlerin kölesiydi.
Ama benden itibarımı çalan
Kendini zenginleştirmeyecek
Beni ise yoksullaştıracak bir şey almış olur.

Sayfaları çevirirken, Dostoyevski'nin bir romanını okur gibi hissediyorum. Ofisimin duvarları eriyor sanki; Dreyfus'ün hapsedildiği kulübenin aşağısındaki kayalara durmaksızın vurup çatlayan, kükreyen denizin sesini duyuyorum, kuşların garip çığlıklarını, nöbetçilerin çizmelerinin taş zemine bitmek bilmez

vuruşlarının böldüğü tropikal gecenin derin sessizliğini ve kirişlerde kımıldayan uzun, ince bacaklı zehirli yengeçlerin hışırtısını. Boğucu bir fırına benzeyen nemli sıcağı, sivrisinek ve karınca ısırıklarının rahatsız edici kaşıntısını hissediyorum, insanın belinin bükülmesine yol açan mide kramplarını ve kör eden baş ağrılarını; onun giysilerinin küf kokusunu, nemin ve böceklerin tahrip ettiği kitaplarının kokusunu, helasının kötü kokusunu duyuyorum, yemek pişirmek için ıslak taze odunla yakılan ateşin gözleri yaşartan, yapışkan, soluk renkli dumanını; hepsinden önce de onun yalnızlığı içimi oyuyor. Şeytan Adası, bin iki yüz metre uzunluğunda, en geniş yeri dört yüz metre olan bir ada; yüzölçümü bir kilometrekarenin altıda biri. Haritasını çıkarmak hiç de zaman almaz. Kendisine öğrettiklerimi hatırlayıp hatırlamadığını merak ediyorum.

Dosyayı okumayı bitirince kalemimi alıyor, Sömürge Bakanı'na, herhangi bir yorumum bulunmadığını bildiren bir pusula yazıyorum.

Gönderilecek yazışmalar tepsisine koyuyorum pusulayı. Koltuğuma gömülüp Dreyfus'ü düşünüyorum.

Paris'teki École Supérieure de Guerre'de topoğrafya öğretmeni olduğumda otuz beş yaşındaydım. Bazı arkadaşlarım bu görevi üstlenmemi delilik olarak niteleldiler –o sırada Besançon'da tabur komutanıydım– ama önümdeki fırsatı gördüm: Ne de olsa Paris, Paris'ti, topoğrafya da savaşın temel bilimiydi. *A'daki bir topçu birliği N'ye etkili ateş açabilir miydi? G'deki bir topçu birliğinin açtığı ateş Z köyündeki kilise avlusunu vurur muydu? N'nin hemen doğusundaki çayırlara, düşmanın G noktasındaki keşif kolu nöbetçisi tarafından görülmeden bir ileri karakol kurulabilir miydi?* Öğrencilerime, adımlarını sayarak mesafeleri nasıl ölçeceklerini öğrettim (ne kadar hızlı adım atarlarsa o kadar kesin olurdu ölçü); üç ayaklı resim tahtası ya da prizma pusula kullanarak araziyi nasıl inceleyeceklerini; Watkins eğim ölçer ya da Mösyö Fortin'in cıvalı barometresini kullanarak kırmızı kalemle bir tepenin hatlarını nasıl çizeceklerini; bir kalemden yontacakları yeşil ya da

mavi tebeşiri katarak çizimi, sığ bir suluboya resme benzeterek nasıl canlı hale getireceklerini; bir cep sekstantını, teodoliti, bir çizim iletkisini nasıl kullanacaklarını; ateş altındayken, at sırtında nasıl hatasız bir sunum yapacaklarını. Bu becerileri öğrettiğim öğrenciler arasında Dreyfus de vardı.

Kendimi ne kadar zorlarsam zorlayayım ilk karşılaşmamızı hatırlayamıyorum. Kürsüden haftalarca aynı seksen yüze baktım ve onu başkalarından ayırt etmeyi ancak yavaş yavaş öğrendim: ince, solgun, ciddi, miyop gözlerinde kelebek gözlüğüyle. Otuz yaşında var yoktu, ama yaşam tarzı ve görünümü onu akranlarından çok daha yaşlı gösteriyordu. Bekârlar arasında evli, sürekli parasızlık çekenler arasında varlıklı biriydi. Akşamları, arkadaşları içmeye giderken o güzel evine ve zengin karısının yanına dönerdi. Annem olsa ona, "bildik bir Yahudi" derdi, bununla da "türedi zenginliği", bencilliği, toplumda yükselme ve pahalı gösterişten hoşlanma gibi şeyleri kastederdi.

Dreyfus iki kez beni davetlere çağırmaya çalıştı: İlki avenue du Trocadéro'daki evinde akşam yemeğine, ikincisinde Fontainebleu yakınlarında kiraladığı "birinci sınıf av evi" dediği yere; her ikisini de reddettim. Onunla pek ilgilenmiyordum, hele ailesinin geri kalanının işgal altındaki Alsace'ta kalmayı seçtiklerini, onun da parasını Almanya'dan sağladığını öğrendikten sonra hiç ilgilenmedim, kanlı para diye düşündüm. Haritacılık dersinde hak ettiğine inandığı yüksek notları vermediğim bir dönemin sonunda tam anlamıyla karşıma dikildi.

"Sizi kıracak bir şey mi yaptım?" Sesi, en hoşa gitmeyen niteliğiydi: Burundan gelen, mekanik bir sesti, gıcırtılı bir Mulhouse Almancası izi vardı sesinde.

"Yok öyle bir şey," diye yanıtladım onu. "Dilerseniz size not sistemimi gösterebilirim."

"Mesele şu ki, öğretmenlerim arasında bana düşük not veren bir tek siz varsınız."

"Eh, belki sizin kendi yetenekleriniz hakkındaki olumlu düşüncelerinizi paylaşmıyorumdur."

"Öyleyse mesele Yahudi olmam değil."

Bu kadar dobra dobra suçlaması beni afallattı. "Verdiğim kararları kişisel önyargıların etkilemesine izin vermeyecek kadar vicdanlı biriyim."

"'Vicdanlı' sözcüğünü kullanmanız bunun da bir faktör olabileceğini gösteriyor." Göründüğünden daha sert biriydi. Fikrinden vazgeçmiyordu.

Soğuk bir yanıt verdim: "Yahudilerden özellikle hoşlanıp hoşlanmadığımı soruyorsanız Yüzbaşı, dürüstçe vereceğim yanıt sanırım hayır olurdu. Ama sırf bu yüzden mesleki bir konuda size ayrımcılık yapabileceğimi kastediyorsanız, emin olun ki asla böyle bir şey yapmam!"

Konuşmamız böylece sona erdi. O günden sonra bir daha özel bir yaklaşımı olmadı; ne yemeğe davet etti ne de avlanmaya, birinci sınıf olsun olmasın.

Üç yıllık eğitimin sonunda, oynadığım kumar semeresini verdi, École'den Genelkurmay'a atandım. O zamanlar bile İstatistik Şubesi'ne gönderilmem konuşuluyordu: Topoğrafyadaki beceriler gizli servis için yararlı bir temel oluşturur. Ama casus olmamak için çok mücadele verdim. Bunun yerine Üçüncü Şube'de müdür vekili oldum (Operasyon ve Eğitim). İşte orada yeniden karşılaştım Dreyfus'le.

École Supérieure'den yüksek dereceyle mezun olanların ödülü Genelkurmay'la iki yıllık bir ilişkidir, dört şubenin her birinde altışar ay kalırlar. Stajyer diye adlandırılan bu kişilerin yerleşimini denetlemek görevimin bir parçasıydı. Dreyfus, kendi döneminde dokuzuncu olarak bitirmişti okulu. Bu nedenle Savaş Bakanlığı'na gelmeye hak kazanmıştı. Nereye gönderileceğinin kararı bana bırakılmıştı. Genelkurmay'daki tek Yahudi o olacaktı.

Ordu içinde anti-semitik tartışmaların hız kazandığı günlerdi, *La Libre Parole* denilen şu zehirli paçavra ateşe körükle gidiyor, Yahudi subaylara ayrıcalıklı muamele edildiğini ileri sürüyordu. Dreyfus'e sempati beslemesem de onu kötülüklerden korumaya özen gösterdim. Armand Mercier-Milon adında eski bir arkadaşım vardı, Dördüncü Şube'de (İntikal ve Demiryolları) binbaşıydı ve önyargılardan uzaktı. Onunla konuştum. Dreyfus'ün 1893

başında ilk görevine Dördüncü Şube'de başlamasına karar verdik. Yazın Birinci Şube'ye geçti (İdari İşler); 1894 başında İkinci Şube'ye (İstihbarat); sonunda, temmuz ayında, benim bölümüme geldi, Üçüncü Şube'ye, böylece Genelkurmay'daki rotasyonunu tamamlamış olacaktı.

1894'ün yazı ve sonbaharı boyunca Dreyfus'ü pek az gördüm –çoğunlukla Paris dışındaydı– ama koridorda birbirimizin yanından geçerken uygar bir biçimde başımızla selamlaşıyorduk. Bölümdeki üstlerinin verdiği raporlardan onun çalışkan ve zeki olduğunu ama kimseyle anlaşamadığını, yalnız kaldığını öğrenmiştim. Onun kendisiyle aynı düzeyde olanlara karşı soğuk ve kibirli, üstlerine karşı saygılı olduğunu söyleyenler de vardı. Genelkurmay'ın Charmes'a yaptığı bir ziyarette, akşam yemeği boyunca General Boisdeffre'i tekeline almış, oradaki çok daha üst derecedeki subayları öfkelendirerek bir saat boyunca puro içip topçu sınıfındaki ıslahatları tartışmıştı. Ayrıca varlıklı olduğunu gizlemeye de çalışmıyordu. Evinde bir şarap mahzeni vardı, üç-dört uşak çalıştırıyordu, ahırda atları bulunuyordu ve kitap koleksiyonu yapıyordu, düzenli olarak avlanıyor ve avenue de l'Opéra'daki Guinard & Cie mağazasından beş yüz elli franka bir Hamerless tüfek alıyordu – orduda aldığı maaşın iki katına.

Minnettar yabancı rolünü oynamak istememesinde neredeyse kahramanca diyebileceğim bir şey vardı. Ama geriye bakınca, özellikle de o iklimde böyle davranmasının saçmalık olduğunu görebiliyorum.

Bildik bir Yahudi...

Velinimet Operasyonu ağustos sıcağında gevşiyor. Esterhazy, rue de Lille'de görünmüyor. Schwartzkoppen tatilde gibi. Almanların dairesinin panjurları yaz boyunca kapalı. Normandiya'daki malikânesinde kalan Boisdeffre'e bir mektup yazıp Ajan Auguste'ün getirdiği kanıt parçalarından birine uyup uymadığını görmek amacıyla Esterhazy'nin elyazısı örneğini almak için izin istiyorum. Bunun bir "kışkırtma" diye görüleceği nedeniyle talebim reddediliyor. Eğer Esterhazy ordudan atılacaksa bunun

sessizce, bir skandala neden olmadan yapılmasını istiyor Boisdeffre. Konuyu Savaş Bakanı'na götürüyorum. Anlayış gösterse de bu konuda Genelkurmay Başkanı'nı çiğnemeyi reddediyor. O arada İstatistik Şubesi'nin içindeki hava, kanalizasyondaki kadar tiksindirici. Kaç kez odamdan çıktığımda koridordaki kapıların kapatıldığını duyuyorum. Fısıltılar yeniden başlıyor. Ayın on beşinde bekleme odasında, kapıcılıktan emekli olan Beşir'e veda etmek ve yerine gelen Capiaux'ya hoş geldin demek için küçük bir parti veriliyor. Birkaç teşekkür cümlesi ediyorum: "Burası eski dostumuz Beşir olmadan aynı olmayacak." Bunun üzerine Henry bardağının içine doğru ama herkesin duyacağı şekilde, "O zaman neden defettin onu başından," diye soruyor. Daha sonra ötekiler Taverne Royale'e gidiyorlar içmeye devam etmek için, yakındaki popüler bir bar burası. Beni çağırmıyorlar. Masamda bir şişe konyakla otururken Henry'nin Basel'den dönüşte söylediği geliyor aklıma: *Kim olursa olsun hiçbir zaman önemli biri olmamış ve artık aktif de değil.* Bütün bu kötü duygulara zaten hiçbir zaman bir fırsatçı ve hayalciden başka bir şey olmayan bir ajanın peşine düştüğüm için mi neden olmuştum?

Ayın yirmisinde, Henry bir aylık izinle ailesinin Marne'daki evine doğru yola çıkıyor. Normalde gitmeden önce kafasını kapımdan uzatıp veda eder. Bu kez tek kelime etmeden sıvışıp gidiyor. Onun yokluğunda bina ağustos durgunluğuna daha bir gömülüyor.

Sonra, ayın yirmi yedisine denk gelen bir perşembe günü öğleden sonra Billot'nun emir subayı olan Yüzbaşı Calmon-Maison'dan bir mesaj alıyorum, uygun olan en kısa zamanda benimle konuşmak istediğini bildiriyor. Gelen evrak kutumu boşalttığımdan hemen onun yanına gidebilirim diye düşünüyorum; bahçeden geçip merdiveni çıkarak bakanın sekreterlik ofisine giriyorum. Pencereler açık. Oda aydınlık ve havadar. Üç-dört genç subay samimi bir şekilde birlikte çalışıyorlar. Kıskançlık duyuyorum: Sokağın karşı tarafındaki nemli ve kin dolu ağılımda olmak yerine burada olmak ne kadar güzel! Calmon-Maison, "General Billot'nun görmenizi istediği bir şey var burada,"

diyor. Bir dosya dolabına gidip bir mektup çıkarıyor. "Dün geldi. Binbaşı Esterhazy'den."

Mektup Calmon-Maison'a hitaben elle yazılmış, iki gün önceki tarihle Paris'ten gönderilmiş. Genelkurmay'a naklini talep ediyor. Bu talebin ima ettiği şey neredeyse yumruk gibi iniyor üzerime. *Bakanlığın içine girmeye çalışıyor. Satabileceği gizli bilgilere ulaşmaya çalışıyor...*

Calmon-Maison, "Meslektaşım Yüzbaşı Thévenet'ye de buna benzer bir talep yapılmış," diyor.

"Görebilir miyim?"

İkinci mektubu da veriyor bana. İlk mektupla neredeyse kelimesi kelimesine aynı: *Rouen'daki 74. Alay Karargâhı'ndan hemen naklimi talep etmek üzere yazıyorum... Genelkurmay'da çalışmak için gerekli nitelikleri gösterdiğime inanıyorum... Yabancılar Lejyonu'nda ve Almanca tercüman olarak istihbarat bölümünde hizmet verdim... Bu talebimi ilgili merciin dikkatine sunabilirseniz minnettar olacağım...*

"Yanıt verdiniz mi?"

"Onu bekletecek bir mektup gönderdik – Talebiniz bakanın incelemesinde, dedik."

"Bunları bana ödünç verir misiniz?"

Calmon-Maison yasadaki bir cümleyi alıntılar gibi konuşuyor: "Bakan size, bu mektupları, soruşturmanızın bir parçası olarak kullanmanızda bir sakınca görmediğini söylememi istedi."

Büroma dönünce masama oturup mektupları önüme koyuyorum. Yazı düzgün, düzenli, satır aralıkları rahat. Daha önce gördüğüme neredeyse eminim. İlk önce bunun, yazının Dreyfus'ünkine çok benzemesinden kaynaklandığını düşünüyorum, son zamanlarda onun yazışmalarını saatlerce inceledim.

Sonra *bordereau* geliyor aklıma – Schwartzkoppen'in çöp sepetinden çıkarılan ve Dreyfus'ü vatana ihanetle suçlayan pusula.

Mektuplara yeniden bakıyorum.

Yo, mutlaka değildir...

Rüyadaymışçasına kalkıyorum yerimden, üç-beş adımda halıyı aşıp kasaya gidiyorum. Anahtarı sokarken elim hafifçe

titriyor. *Bordereau*'nun fotoğrafının bulunduğu zarf hâlâ orada, Sandherr'in bıraktığı yerde: Aylardır onu alıp Gribelin'e götürmek istiyordum, dosyalayıp arşivine kaldırması için.

Bordereau'nun kopyasında elyazısıyla doldurulmuş otuz sık satırlık bir sütun var – tarih ve imza yok, kime yazıldığı belli değil:

Size birkaç ilginç bilgi sunuyorum efendim...

1. 120 milimetrelik topun hidrolik freni ve bu parçanın nasıl işlediği hakkında bir not

2. Bölükleri korumakla ilgili bir not (yeni planda birçok değişiklik sunulacaktır)

3. Topçuluk düzenindeki değişim hakkında bir not

4. Madagaskar'la ilgili bir not

5. Savaş alanı Topçuluk Ateşleme Elkitabı müsveddesi (14 Mart 1894)

Son paragraf, Savaş Bakanlığı'nın subaylara Topçuluk Ateşleme Elkitabı'nı uzun süreli vermeyeceğini açıklıyor, bu yüzden *o elkitabından sizi ilgilendiren kısmı almak isterseniz ve sonra benim alacağım bir yere bırakırsanız ben oradan alırım. Ya da ben onu kelimesi kelimesine kopyalarım ve size kopyasını yollarım. Manevraya gidiyorum.*

Paris'teki önde gelen elyazısı uzmanı bunu Dreyfus'ün yazmış olduğuna yemin ediyordu. Fotoğrafı masama götürüyorum, Esterhazy'nin iki mektubunun arasına koyuyorum. Yakından görmek için üzerine eğiliyorum.

Elyazıları birbirinin aynı.

10

Birkaç dakika elimde fotoğraf kımıldamadan oturuyorum. Tıpkı mermer bir yontu gibiyim, Rodin'in *Düşünen Adam*'ı gibi. Beni donduran, elyazılarının birebir aynı olmasından çok içeriği –topçuluğa olan takıntı, kelimesi kelimesine kopya edilmiş bir elkitabı hazırlamak için yapılan teklif, yaltakçı satıcı sesi– tam Esterhazy. Bir an, tıpkı *petit bleu* geldiğinde yaptığım gibi, bakanın bürosuna gitmeyi ve kanıtı önüne koymayı geçiriyorum aklımdan. Ama yine bunun saçmalık olacağını biliyorum. Dört altın kuralım şimdi her zamankinden de önemli: Adım adım ilerlemeli; meseleye serinkanlılıkla yaklaşmalı; acele hüküm vermemeli; sağlam kanıt olmadıkça kimseye açılmamalı.

İki mektubu alıyorum, ceketimi düzeltiyorum, koridordan geçerek Lauth'un bürosuna gidiyorum. Kapının önünde bir an duraksıyorum, sonra kapıyı tıklatıp içeri giriyorum.

Ağır süvari yüzbaşısı, koltuğunda arkaya yaslanmış, uzun bacaklarını ileriye uzatmış, gözlerini yummuş. Dinlenen o sarışın başta melekleri andıran bir şey var. Kadınlar konusunda başarılı olduğuna kuşku yok, oysa sanırım genç bir karısı var; acaba evlilik dışı ilişkileri var mı? Tam dışarı çıkacakken mavi gözlerini açıyor ve beni görüyor. Ve o korunmasız anda o gözlerde parlayan şey kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık: telaş.

"Özür dilerim," diyorum, "sizi rahatsız etmek istememiştim. Hazır olduğunuzda gelirim."

"Hayır, hayır." Mahcup olan Lauth çabalayıp ayağa kalkıyor. "Bağışlayın Albayım, cehennem sıcağı var, ben de bütün gün binanın içindeydim..."

"Telaşlanmayın, sevgili Lauth, neler hissettiğinizi gayet iyi biliyorum. Günler boyu bir büroya tıkılıp kalmak bir askere uygun düşen bir hayat değil gerçekten de. Oturun lütfen, ısrar ediyorum. Size katılmamda bir sakınca var mı?" Yanıtını beklemeden masanın öbür tarafına bir iskemle çekiyorum. "Acaba benim için bir şey yapabilir misiniz?" İki mektubu ona uzatıyorum.

"Bu ikisinin fotoğrafının çekilmesini istiyorum, ama imza ve mektubu alacak kişinin adı görünmesin."

Lauth mektupları inceliyor sonra dehşet içinde bana bakıyor. "Esterhazy!"

"Evet, görünüşe göre bizim önemsiz casusumuz önemli bir casus olma arzusunda. Ama çok şükür ki," diye ekliyorum içimden gelerek, "gözümüz üzerindeydi, yoksa kim bilir ne zararlar verirdi."

"Haklısınız." Lauth isteksizce başını sallıyor, oturduğu yerde huzursuzca kıpırdıyor. "Mektupların fotoğraflarını neden istediğinizi sorabilir miyim Albayım?"

"Zahmet olmazsa siz sadece fotoğrafları çekin, Yüzbaşı." Ayağa kalkıp ona gülümsüyorum. "Yarın sabah ilk iş her birinden dörder adet diyelim mi? Ve bu defa bu konunun ikimizin arasında kalmasına gayret edelim."

Yukarıda Gribelin yıllık izninden yeni dönmüş – ama bakınca pek belli olmuyor izin yaptığı. Yüzü solgun, yeşil selüloit siperliğin altından bakan gözlerinin altında yorgunluk simgesi koyu torbalar var. Yaz sıcağına karşı verdiği tek ödün, kemikli dirseklerine kadar sıvadığı gömlek manşetleri, bitki kökleri gibi incecik ve beyaz kollarını ortaya çıkarmış. Ben içeri girdiğimde bir dosyaya eğilmişti, hemen kapatıyor onu. Siperliğini çıkarıyor.

"Merdivenden çıktığınızı duymadım Albayım."

Bordereau'nun fotoğrafını uzatıyorum ona. "Bence bu sizin sorumluluğunuzda olmalı."

Gözlerini kırpıştırarak şaşkınlıkla bakıyor ona. "Nereden buldunuz bunu?"

"Albay Sandherr'in kasasında."

"Ah, evet, pek gururlanırdı bununla." Gribelin fotoğrafı kendinden uzaklaştırarak hayranlıkla bakıyor. Pornografik bir fotoğraf inceler gibi diliyle üstdudağını yalıyor. "Kurallar izin verseydi bunu çerçeveletip duvarına asacağını söylemişti bana."

"Avda aldığı bir ödül mü?"

"Doğru."

Gribelin masasının sol alt çekmecesinin kilidini açıyor ve kocaman anahtarlığını çıkarıyor. *Bordereau*'yu eski, ağır, yangına dayanıklı bir dosya dolabına götürüyor, dolabı açıyor. Etrafıma bakınıyorum. Bu kata çıkmayı pek göze almam. Odanın ortasında iki büyük masa yan yana getirilmiş. Aşınmış kahverengi deri yüzeylerine yarım düzine dosya yayılmış, bir kurutma kâğıdı yastığı, güçlü bir elektrikli lamba, bir öbek lastik damga, pirinç bir mürekkep hokkası, bir delgeç ve bir miktar –düzgünce sıraya dizilmiş– kalem var. Duvarların dibinde, bölümün sırlarının gizlendiği kilitli dolaplar ve kasalar duruyor. Yönetim bölgelerini gösteren bir Fransa haritası da var. Pencerelerin üçü de dar, parmaklıklı ve tozlu, dış eşikleri, çatıda kuğurduklarını duyduğum güvercinlerin pisliğiyle dolu.

"Merak ettim de," diyorum, "özgün *bordereau*'yu burada mı tutuyorsunuz?"

Gribelin bana dönmüyor. "Evet."

"Görmek isterdim."

Omzunun üstünden bana bakıyor. "Neden?"

Omuz silkiyorum. "Merak ettim."

Yapabileceği bir şey yok. Dolabın bir başka çekmecesini açıyor, içindeki basit sarı zarflardan birini çıkarıyor. Zarfı açıyor, saygılı bir tavırla *bordereau*'yu çıkarıyor içinden. Hiç de beklediğim gibi değil. Neredeyse ağırlığı yok. İncecik pelür kâğıdından, yarı saydam, iki yüzü de yazılı, bu yüzden bir yüzündeki mürekkebin izi öbür yüzünde görünüyor. En önemli tarafı, yırtılmış altı parçayı bir arada tutan yapışkan bant.

"Fotoğrafa bakınca hiç de böyle görünmüyor," diyorum.

"Haklısınız, bayağı iş çıkardı bize." Gribelin'in genellikle sert çıkan sesi, duyduğu mesleki gururla yumuşuyor. "Her iki yüzünün de fotoğrafını çekmemiz ve sonra rötuş yapmamız gerekti, sonra birleştirdik ve bütününün fotoğrafını çektik. Böylece yırtıksız bir yazılı sayfa gibi göründü fotoğrafta."

"Kaç kopya yaptınız?"

"On iki. Bakanlıkta dolaştırabilmemiz için özgün durumunu gizlememiz gerekti."

"Evet, elbette. Hatırlıyorum." *Bordereau*'yu elimde evirip çeviriyorum, Lauth'un becerisine hayran oluyorum. "Çok iyi hatırlıyorum."

Bakanlıkta bir hain olabileceği lafları dolaşmaya başladığında 1894 Ekim ayının ilk haftasındaydık. Fotoğraftaki elyazısına uyup uymadığını görmeleri için dört şubenin yöneticilerinden kendi bölümlerindeki her subayın elyazılarını kontrol etmeleri istenmişti. Gizlilik yemini etmişlerdi, sadece kendi yardımcılarına bilgi verebileceklerdi. Albay Boucher de bu görevi bana vermişti.

Az kişinin bilmesine rağmen bu haberin sızması kaçınılmazdı, çok geçmeden rue Saint-Domininique'te nahoş bir huzursuzluk havası hâkim oldu. Sorun, kötüye kullanılan belgelerin beş maddelik listesiydi, bu yüzden hepimiz beyhude çabalayıp duruyorduk. "120'nin hidrolik freni hakkında bir not" ve "Saha Topçuluk Ateşleme Elkitabı müsveddesi" casusun topçu sınıfında olduğunu gösteriyordu. Ama iki numaralı maddede sözü edilen "yeni plan" bizim Üçüncü Şube'de yenilenmiş seferberlik programı için kullandığımız ifadeydi. Elbette, "yeni plan", Dördüncü Şube'deki demiryolu tarifesi uzmanlarınca da inceleniyordu, bu yüzden casus o şubede de bulunabilirdi. O zaman da "topçuluk düzenindeki değişim hakkında bir not" büyük olasılıkla Birinci Şube'den gelmişti. Öte yandan, Madagaskar'ı işgal planı üzerinde de İkinci Şube'deki istihbarat subayları çalışmıştı...

Herkes herkesten kuşkulanıyordu. Eski olaylar eşeleniyor, bulunup çıkarılıyor, eski söylentiler ve düşmanlıklar yeniden gündeme getiriliyordu. Bakanlık kuşkulardan çalışamaz olmuştu. Ben, bizim listemizdeki bütün subayların elyazılarını gözden geçirmiştim, hatta Boucher'inkini bile, hatta kendiminkini bile. Hiçbiri uymuyordu.

Ve sonra birinin –Dördüncü Şube'nin müdür vekili Albay d'Aboville'in– aklına birden bir fikir geldi. Eğer bu hain dört şubedeki güncel bilgilere ulaşabiliyorsa bu kişinin dört bölümde de yakın zamanda çalışmış olması gerekmez miydi? Ne kadar olasılık dışı görünse de Genelkurmay'da bu tanıma uyan bir

subay grubu vardı: École Supérieure de Guerre'deki stajyerler – uzun dönemli arkadaşlarına görece yabancı olan adamlar. Birden her şey apaçık oldu: Hain, topçu sınıfında görev yapmış bir stajyerdi.

Bu hesaba, stajyer programındaki sekiz topçu yüzbaşısı uygundu, ama içlerinden sadece biri Yahudi'ydi: Hem de Alman aksanıyla Fransızca konuşan bir Yahudi, ailesi Kayzer'in Reich'ında yaşıyordu, paraya para demiyordu.

Gözleri üzerimde olan Gribelin, "*Bordereau*'yu hatırladığınıza eminim Albayım," diyor. Gülümsüyor, nadiren yaptığı gibi. "Dreyfus'ün buradaki yazıya uyan elyazısı örneğini bize sizin verdiğinizi de hatırlıyorum."

İstatistik Şubesi'nden talebi bana getiren Albay Boucher'ydi. Genellikle bağırarak konuşur, yanakları neşeyle kızarırdı, ama bu kez yüzü asıktı, hatta kararmıştı. Bir cumartesi sabahıydı, hainin peşine düşeli iki gün olmuştu. Kapıyı arkasından kapadı ve, "Piçkurusuna epey yaklaşmış olabiliriz," dedi.

"Gerçekten mi? Çok çabuk olmuş."

"General Gonse Yüzbaşı Dreyfus'ün elyazısını görmek istiyor."

"Dreyfus'ün mü?" diye yineledim, şaşkınlıkla.

Boucher, bana d'Aboville'in kuramını açıkladı. "Bu yüzden," diye tamamladı açıklamasını, "hainin sizin stajyerlerinizden biri olması gerektiğine karar verdiler."

"Benim stajyerlerimden biri mi?" Bu laf hiç hoşuma gitmemişti!

Bir önceki gün Dreyfus'ün dosyasını elden geçirmiş ve kuşkulanacağım biri olmadığını düşünüp elemiştim. Şimdi yeniden elime alıyor, mektuplarındaki elyazısını *bordereau*'dakiyle karşılaştırıyordum. Bir kez daha, iyice bakınca belki de benzerlikler var diye düşündüm: aynı küçük harfler, aynı şekilde sağa yatık yazış şekli, kelimeler ve satırlar arasında benzer boşluklar... Korkunç bir emin olma duygusuna kapıldım. "Bilmiyorum Albayım, siz ne düşünüyorsunuz?" diyerek mektupları Boucher'ye uzattım.

"Eh, ben de uzman değilim, ama birbirlerine çok benzetiyorum. Bunları yanınıza alsanız iyi olur."

On dakika önce Dreyfus başkalarından daha kuşkulu biri değildi gözümde. Ama imaların sinsi bir gücü vardır. Albayla birlikte bakanlığın koridorlarından geçerken imgelemim Dreyfus'e dair düşüncelerle doldu – ailesinin hâlâ Almanya'da yaşamasıyla, yalnızlığıyla, zeki oluşuyla ve kibriyle, Genelkurmay'a girmek için gösterdiği hırsla, üst rütbeli subaylara özenle kibar davranışıyla – öyle ki General Gonse'un bürosuna vardığımızda neredeyse ikna etmiştim kendimi: *Elbette ihanet eder bize, çünkü bizden nefret ediyor; bize benzemediği, onca parasına rağmen asla benzemeyeceğini bildiği için hep nefret etti bizden; o sadece...*

Bildik bir Yahudi!

Gonse'un yanında Albay d'Aboville, Dördüncü Şube'nin Başkanı Albay Fabre, Birinci Şube'nin Başkanı Albay Lefort ve Albay Sandherr de bizi bekliyordu. Dreyfus'ün mektuplarını Gonse'un masasına koydum, amirlerim bakmak için onların çevresinde toplanırken ben bir adım geri çekildim. Orada toplanmış üniformalı sırtların arasından dehşet ve ikna oluş sesleri yükseldi: "Baksanıza büyük 's'yi nasıl yazmış şurada, ve şu 'j'... küçük 'm' ve 'r', görüyor musunuz? Kelimelerin arasındaki açıklık da tıpatıp aynı... ben uzman değilim, ama... Ben de uzman değilim, ama... Bana kalırsa bunlar bire bir aynı..."

Sandherr doğruldu, elinin tersiyle alnına vurdu. "Bilmeliydim! Kaç kez gördüm onu, etrafta dolanırken, sorular sorarken."

Fabre, "Onun hakkında hazırladığım raporda ben de tam bunu tahmin ettiğimi yazmıştım, hatırlıyor musunuz Binbaşı Picquart?" Eliyle beni gösterdi. "'Yetersiz bir subay, Genelkurmay'da çalışmak için gerekli kişilik özelliklerinden yoksun...' Tam da böyle dememiş miydim?"

"Demiştiniz Albayım," diye doğruluyorum onu.

Gonse, "Dreyfus tam olarak nerede?" diye soruyor.

"Önümüzdeki haftanın sonuna kadar Paris dışındaki piyade ordugâhında."

"İyi." Sandherr başını eğdi. "Harika. Bu bize zaman kazandırır. Bütün bunları bir elyazısı uzmanına götürmeliyiz."

Gonse, "Öyleyse casusun o olduğunu düşünüyorsunuz," dedi.

"O değilse kim?"

Kimse yanıt vermedi. Meselenin özü de buydu. Eğer hain Dreyfus değilse kimdi? Siz mi? Ben mi? Arkadaşınız mı? Benim arkadaşım mı? Öte yandan eğer hain Dreyfus ise bu insanı tüketen içimizdeki düşman avı sona erecekti. Bunu dile getirmeksizin, hatta düşünmeksizin, hepimiz birden böyle olmasını arzuladık.

Gonse iç çekerek, "Gidip General Mercier'ye haber versem iyi olur," dedi. "Başbakan'la konuşması gerekebilir." Sanki bakanlığa bu bulaşıcı hastalığın girmesinin sorumlusu benmişim gibi baktı bana ve Boucher'ye, "Binbaşı Picquart'ı daha fazla meşgul etmemize gerek yok, değil mi Albay?' diye sordu.

Boucher de, "Yo, gerek yok. Teşekkürler Picquart," dedi.

"Teşekkür ederim Generalim."

Selam verip çıktım.

Bir süredir konuşmuyordum. Birden Gribelin'in farkına varıyorum, hâlâ bana bakıyor.

"Tuhaf," diyorum, *bordereau*'yu elimde sallayarak, "her şeyi hatırlatması çok garip."

"Evet, tahmin edebiliyorum."

Benim bu meseledeki payım burada sona ermiş olabilirdi. Ama bir hafta sonra evime bir telgraf geldi, 14 Ocak Pazar günü, saat altıda Savaş Bakanı'nın bürosunda bir toplantıya çağrılıyordum.

Söylenen saatte hôtel de Brienne'e gittim. Merdiveni çıkarken sesler geliyordu kulağıma, birinci kata ulaştığımda, koridorda içeri girmek için bekleyen küçük bir grup gördüm: General Boisdeffre, General Gonse, Albay Sandherr ve tanımadığım birkaç kişi daha – benim gibi Legion d'Honneur'ün kırmızı

kurdelesini taşıyan iriyarı, kırmızı yüzlü bir binbaşı ve Sûreté'den gelen bir müfettiş. Bir subay daha vardı. Koridorun ilerisinde, pencerenin yanında durmuştu, kendini beğenmiş bir hali vardı, gözünde monoklüyle bir dosyayı karıştırıyordu, onun Blanche'ın eski sevgilisi Albay du Paty de Clam olduğu fark ettim. Kendisine baktığımı gördü, dosyayı kapadı, monoklünü çıkardı, bana doğru geldi.

"Picquart," dedi, selamıma karşılık vererek. "Ne tatsız bir iş bu."

"Sizin bu meseleye dahil olduğunuzu bilmiyordum, Albay."

"Dahil!" Armand du Paty güldü, başını iki yana salladı. "Sevgili Binbaşı, bütün soruşturmanın başına getirdiler beni! Sizin burada bulunmanızın nedeni benim!"

Armand du Paty'de hep sinir bozucu bir yan bulmuşumdur. Başka kimseye senaryonun gösterilmediği bir oyunun başrol oyuncusu gibidir. Ansızın kahkaha atabilir, ya da burnuna dokunup gizemli havalara bürünebilir, ya da tam bir görüşmenin ortasında hiçbir açıklama yapmadan odadan çıkıp gidebilir. Kendinin modern bilimsel usulde bir dedektif olduğunu hayal ederdi, yazıbilim, antropometri, kriptografi ve gizli mürekkepler üzerine çalışma yapmıştı. Sahnelediği oyunda bana nasıl bir rol biçmiş olduğunu merak ettim.

"Araştırmanın nasıl gittiğini sorabilir miyim?" dedim.

"Az sonra duyacaksınız." Eliyle dosyaya vurdu, bakanın kapısını gösterdi, tam o sırada emir subaylarından biri kapıyı açıyordu.

İçeride Mercier masasında oturmuş bir tomar muhaberatı imzalıyordu. "Lütfen beyler," dedi, o sakin sesiyle, başını kaldırıp bakmadan, "oturun. Birazdan işim biter."

Toplantı masasının çevresine rütbe sırasına göre yerleştik, masanın başındaki yeri Mercier'ye bıraktık, Boisdeffre onun sağına, Gonse soluna oturdu, sonra Sandherr ile Armand du Paty karşı karşıya gelecek şekilde oturdular, biz üç kıdemsiz subay da masanın öbür ucunda yer aldık.

"Henry," dedi iriyarı subay, elimi sıkmak için masanın üzerinden uzanarak.

"Picquart," diye yanıtladım onu.

Sûreté'den gelen görevli de kendini tanıttı: "Armand Cochefort."

Bir dakika kadar sıkıntılı bir sessizlik oldu, sonra bakan imzalamayı bitirdi, kâğıtları emir subayına verdi, o da selam verip çıktı.

"Evet," dedi Mercier, masadaki yerini alarak; önüne bir kâğıt çekti, "durum hakkında Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a bilgi verdim, bu da Dreyfus'ün tutuklanması için yetki belgesi; bir tek imzam eksik. Elyazısı uzmanından sonuçları aldık mı? Banque de France'taki ilk uzman bu yazının Dreyfus'e ait olmadığını söyledi sanırım."

Armand du Paty dosyayı açtı. "Sonuçlar geldi, Bakanım. Ben Alphonse Bertillon'a danıştım. Kendisi Emniyet Müdürlüğü'nde tanımlama biriminin başıdır. Bertillon, *bordereau*'da Dreyfus'ün el yazısına dair sağlam noktalar bulunduğunu söylüyor, farklı yerler varsa da bu aykırılıklar kasıtlıdır. Teknik ayrıntıları bir kenara bırakıp sadece uzmanın vardığı kararı okursam: 'Bize sunulan çeşitli malzemeyi yazan kişiyle suç konusu belgeyi yazan kişinin aynı kişi olduğu bizce çok açıktır.'"

"Öyleyse biri evet, öteki hayır diyor, değil mi? Bunlar sizin uzmanlarınız!" Mercier Sandherr'e döndü. "Dreyfus Paris'e döndü mü?"

"Karısının ailesiyle yemekte," dedi Sandherr, "Hadamard'larla; kayınpederi bir elmas tüccarı – onların menkul mallar konusunda nasıl uzmanlaştıklarını bilirsiniz. Evlerini gözetliyoruz."

Boisdeffre araya girdi: "Nerede olduğunu bildiğimize göre Albay, onu bu gece tutuklamak içinizden gelmiyor mu?"

"Hayır General," diye yanıt verdi Sandherr, üzerine basa basa, başını iki yana sallayarak, "saygısızlık saymayın ama hayır. Bu insanları benim kadar iyi tanımıyorsunuz. Nasıl davrandıklarını bilmiyorsunuz. Dreyfus'ü gözaltına aldığımızı öğrendikleri anda üst sınıf Yahudilerin hepsi onun serbest bırakılması için propaganda yaparak harekete geçerler. Ortalığı ayağa

kaldırmadan kaybolup gitmesi çok önemli, en azından bir hafta elimizde olur. Bence Albay du Paty'nin planı iyi."

Mercier kayıtsız, donuk suratını Armand du Paty'ye çevirdi. "Devam edin."

"Dreyfus'ü tutuklamak için en güvenli yerin bizzat bakanlığın içi olduğuna karar verdim. General Gonse ona bir telgraf göndererek görev başında bir teftiş için yarın sabah saat dokuzda General Boisdeffre'in bürosunda bulunması talimatını verdi bile..."

"Sivil kıyafetle," diye ekledi Gonse, "onu sonradan, hapishaneye geldiğinde gören biri olursa ordudan bir subay olduğunu anlamaz."

"... demek onu burada, rue Saint-Dominique'te, Genelkurmay Başkanı'nın odasında tutuklayacağız."

"Ya tuzağın kokusunu alırsa," diye sordu Mercier.

"İşte bu noktada Binbaşı Picquart devreye giriyor," dedi Armand du Paty.

Bütün gözlerin bana döndüğünü hissettim. Beni neyin beklediğini bilircesine gözlerimi karşıya dikmeyi denedim.

"Binbaşı Picquart," diye açıkladı Gonse, Mercier'ye, "École Supérieure'de Dreyfus'ün eğitmenlerinden biriydi. Binbaşı stajyer programını yönetiyor."

"Bunu biliyorum." Mercier kıstığı gözlerinin arasından bana baktı; ne düşündüğünü anlamak olanaksızdı.

Armand du Paty devam ediyordu: "Binbaşı Picquart'ın saat dokuzda ana girişte Dreyfus'ü beklemesini ve şahsen General Boisdeffre'in ofisine götürmesini öneriyorum. Dreyfus onu tanır ve güvenir. Böylece hiç kuşkulanmaz."

Bakan bu söylenenleri aklında tartıp biçerken bir sessizlik oldu.

Mercier, "Peki siz ne düşünüyorsunuz bu plan hakkında Binbaşı Picquart," diye sordu.

"Yüzbaşı Dreyfus'ün beni özellikle inandırıcı biri olarak gördüğüne emin değilim," diye yanıt verdim, ihtiyatla, "ama eğer Albay du Paty benim bulunmamın yararlı olacağına inanıyorsa ben de elbette bana düşen rolü oynarım."

Mercier kıstığı gözlerini bu kez Armand du Paty'ye çevirdi. "Peki onu General Boisdeffre'in ofisine aldık diyelim. Sonra ne yapacağız?"

"General Boisdeffre orada olmayacak..."

"Olmak istemem de," diye atıldı Boisdeffre.

"Bunun yerine, Dreyfus'ü ben karşılayacağım, Genelkurmay Başkanı'nın geciktiğini söyleyerek oturmasını isteyeceğim. Sağ elim bandajlı olacak –incindiğini söyleyeceğim– Dreyfus'e dikte edeceğim bir mektubu benim için yazmasını söyleyeceğim. Onu böyle gafil avlayacağımdan elyazısını değiştirmesi zorlaşacak. Yeterince kanıtım olduğunda bir işaret vereceğim ve biz onunla yüzleşeceğiz."

"'Biz' kim?" diye sordu Mercier.

"Odada benim yanımda Sûreté'den Başmüfettiş Cochefort –kendisi şimdi de buradadır– ile bir adamı olacak, ayrıca İstatistik Şubesi'nin arşivcisi Mösyö Gribelin bulunacak ve konuşulanları kelimesi kelimesine tutanak altına alacaktır. İstatistik Şubesi'nden Binbaşı Henry de bir perdenin arkasına gizlenecektir."

"Demek bire karşı beş olacak."

"Doğru, Bakanım. Sayıların ve şaşkınlığın yardımıyla Dreyfus'ün çözülmesi ve oracıkta itirafta bulunması olasılığı çok büyük. Bu durumda bir önerim daha olacak."

"Söyleyin."

"Ona onurlu çözümü önerelim – ona içinde tek bir kurşun olan bir hizmet tabancası gösteririm, o da bu işe orada ve o anda son verebilir."

Mercier bu fikir üzerinde düşünürken bir sessizlik oldu, sonra başını hafifçe yana eğdi.

Boisdeffre, "Ulu Tanrım!" dedi. "Bu işi benim halımın üzerinde yapmazsa minnettar kalırım – bir Aubusson halısı o."

Minnettar kahkahalar gerginliği hafifletti. Bir tek Mercier gülümsemedi. "Peki geleneksel usulü kabul etmezse ne olacak?"

"O zaman Binbaşı Henry onu alıp Cherche-Midi hapishanesine götürecek," dedi Armand du Paty, "ben de Cochefort'la birlikte Dreyfus'ün evine gidip kanıt arayacağım. Kocasının

başına ne geldiğini kimseye anlatmaması için karısını uyaracağım, anlatırsa Dreyfus'ün durumunun zorlaşacağını söyleyeceğim. Cherche-Midi'de hapishane müdürü Dreyfus'ü yirmi dört saat tek kişilik hücrede tutmayı kabul etti, ne mektup, ne ziyaretçi, ne avukat. Onun nerede olduğunu kimse bilmeyecek, Paris'teki garnizonun komutanı bile. Dünyaya gelince, Yüzbaşı Alfred Dreyfus yeryüzünden kaybolmuş olacak."

Bu başyapıtını sunduktan sonra Armand du Paty dosyasını kapattı ve koltuğunda arkaya yaslandı.

Masanın etrafındakilere baktım. Mercier ve Boisdeffre ifadesiz yüzlerle oturuyorlardı, Gonse sigara yakıyordu, koltuğunun kolçaklarını sıkı sıkı tutan Sandherr hafifçe titriyordu, Henry onu endişeyle gözlüyordu, Cochefort ise kollarını kavuşturmuş yere bakıyordu.

"Sorusu olan var mı?" dedi Mercier.

Önce tereddüt ettim, sonra çekinerek elimi kaldırdım. Elime ne zaman fırsat geçse Armand du Paty'yi kışkırtmaktan geri durmazdım.

"Evet, Binbaşı... Picquart'tı değil mi?"

"Evet. Teşekkür ederim Bakanım. Merak ettim," dedim, Armand du Paty'ye dönerek, "Dreyfus itiraf etmezse ne olacak?"

Armand du Paty soğuk soğuk baktı bana. "İtiraf edecek. Başka şansı yok."

"Ama ya etmezse?.."

"Eğer etmezse," diyerek araya girdi Sandherr, masanın öbür ucundan bana bakarak ve görünüşe göre heyecandan titreyerek, "elimizde, elyazısı dışında, onun suçunu gösteren daha pek çok kanıt var."

Daha ileri gitmemeye karar verdim. Başımı tamam anlamında salladım. "Teşekkür ederim."

Uzunca bir süre kimse konuşmadı.

"Başka sorusu olan?" diye sordu Mercier, gözlerini kısıp hepimize tek tek bakarak. "Yok mu? Şef? Yok mu? Bu durumda beyler, Albay du Paty'nin hazırladığı planı uygulamaya geçebilirsiniz, yarın sabah saat dokuzda."

Bunu dedikten sonra tutuklama emrini imzaladı, masanın üzerinden Armand du Paty'ye doğru fırlattı.

Ertesi gün, insanın dileyebileceği en kusursuz berraklıkta bir sonbahar sabahıyla başladı – serin, pırıl pırıl bir gökyüzü ve havanın ısınacağının işareti, Seine Nehri'ni kaplayan pus tabakalarını çoktan aralamaya başlamış olan sabahın erken saatinin güneşiyle.

Saat sekizi biraz geçe bakanlığa geldiğimde Armand du Paty'yi ana holde buldum, son derece sinirli ve heyecanlı bir halde adamlarını sıraya diziyordu. Üçü sivil kıyafetteydi – Cochefort, yardımcısı ve tanıştırılmamış olsak da Gribelin olduğunu düşündüğüm kadavra gibi bir memur. Henry ile ben üniformalıydık. Henry eğleniyor gibiydi; bir ara, Armand du Paty ne yapmamız gerektiğini ikinci ya da üçüncü kez sıralarken Henry benimle göz göze geldi ve gözünü kırpar gibi oldu.

"Evet, Picquart, Dreyfus'le birlikte Genelkurmay Başkanı'nın odasına tam saat dokuzda gelmelisiniz," dedi Armand du Paty yanımdan ayrılırken. "Ne bir dakika geç ne de erken, anlaşıldı mı? Bu işin saat gibi yürümesini istiyorum!"

Armand du Paty ile yanındakiler yukarı çıkıp gözden kayboldular, ben de yeşil deri kaplı banklardan birine oturup beklemeye başladım. Rue Saint-Dominique'e açılan avluyu tepeden görebiliyordum. Gazete okur gibi yaptım. Dakikalar ağır ağır ilerledi. Bütün ordu önümden geçer gibiydi – beyaz bıyıklı, yaşlı, sarsak generaller, Bois de Boulogne'da sabah erkenden atla dolaştıktan sonra soğuktan yanakları kızaran atlı piyadelerin heybetli albayları, patronları için kucak dolusu dosya taşıyan zeki bakışlı genç yüzbaşılar – ve sonra ansızın, önümde geçit töreni yapan bu kalabalığın ortasında Dreyfus göründü: Ötekilerden farklıydı, müteredditti, alnını kırıştırıyor, daha şimdiden toplum dışında kalmış gibi görünüyordu, üniformasızdı, sırtında kusursuz siyah bir redingot, çizgili pantolon ve başında silindir şapka vardı. Borsacıya benziyordu. Saatime bakıp küfrü bastım. On beş dakika erken gelmişti.

Gazetemi katladım, o kapıdan geçerken ayağa kalktım. Beni karşısında bulunca şaşırdığı belliydi. Selam vermek için eliyle şapkasına dokundu.

"Günaydın Binbaşı Picquart." Sonra, kalabalık lobiye bakınarak ekledi: "Korkarım ki arkadaşlar bana oyun oynadılar. Cumartesi günü bir telgraf aldım, güya General Boisdeffre'in ofisinden geliyordu, sivil kıyafetle bir personel denetimine katılmam isteniyordu, ama görünüşe bakılırsa benden başka kimse böyle bir telgraf almamış."

"Çok tuhaf bu," dedim. "Görebilir miyim?"

Dreyfus telgrafı cebinden çıkardı ve bana uzattı: *Çağrı. Bölümün Generali, Ordu Komutanı, kurmay heyetiyle birlikte 15 Ekim Pazartesi günü görevdeki subayları denetleyecektir. Halen Paris'teki 39. Alay'da görev yapan Mösyö Alfred Dreyfus'ün de o gün sabah saat 9'da, ordu komutanının ofisinde hazır bulunması istenmektedir. Kıyafet: Sivil...*

Dikkatle okur gibi yaptım. Zaman kazanmak istiyordum. "Anlamıyorum," dedim. "Benim ofisime gelin. Bu işin aslı neymiş öğrenelim."

"Hayır Binbaşım, lütfen hiç zahmet etmeyin..."

"Saçmalamayın, ısrar ediyorum."

"Size rahatsızlık vermek istemiyorum..."

"Hiç değil, zamanım bol."

Üçüncü Şube'ye gidene kadar yol bitmek bilmedi, yol boyunca aklıma hava durumu ve ailesiyle ilgili boş laflardan başka söyleyecek bir şey gelmedi. "Ya karınız nasıl?"

"Çok iyi, teşekkür ederim Binbaşım."

"Çocuklarınız var mı? Kusura bakmayın, hatırlayamadım."

"Evet Binbaşım, iki tane."

"Kız mı, erkek mi?"

"Bir erkek, bir kız."

"Kaç yaşındalar?"

"Pierre üç yaşında, Jeanne da bir buçuk..."

Vesaire, vesaire. Ofisimin kapısına gelince derin bir nefes aldım. "Ben neler olduğuna bakarken siz de burada bekleyin," dedim.

"Teşekkür ederim Binbaşım."

Dreyfus içeri girdi, kapıyı kapadım. Saatime baktım. Dokuza on vardı. Birkaç dakika nöbetçi gibi koridorda bir aşağı bir yukarı yürüdüm, durmadan kapalı oda kapıma göz atıyor, zamanın geçmesini diliyor, acaba pencereye tırmanıp su borusuna tutunarak aşağı indi mi ya da tam o anda gizli sırları aramak için masamı karıştırıyor mu diye geçiriyordum aklımdan. Sonunda, saat dokuza iki dakika kala onu almak üzere içeri girdim. Silindir şapkasını dizlerine koymuş, bir sandalyeye ilişmişti. Masamın üzerindeki kâğıtların yeri değişmemişti. Yerinden bir santim bile kımıldamamışa benziyordu.

"Aldığın telgraf doğruymuş," dedim neşeyle. "Teftiş varmış."

"İçim rahatladı!" dedi Dreyfus, ayağa kalkarken. "Bazı çocukların bana oyun oynadıklarını gerçekten düşünmüştüm, bilirsiniz bazen yaparlar böyle şeyler."

"Ben de General'i göreceğim. Seninle birlikte geleyim."

Yola koyulduk yine.

Dreyfus, "General Boisdeffre'le bir iki kelime konuşma fırsatını bulacağımı umuyorum," dedi. "Yazın topçu sınıfının düzenlenmesi konusunda gerçekten güzel bir konuşmamız oldu. O günden beri aklıma bir iki tane ilave fikir geldi." Hiç yanıt vermedim. Sonra devam etti: "Bu teftişin ne kadar süreceğini acaba biliyor musunuz Binbaşım?"

"Ne yazık ki bilmiyorum."

"Karıma öğle yemeğinde evde olacağımı söylemiştim de. Eh, önemi yok."

Genelkurmay başkanının ofisine giden geniş, yüksek tavanlı koridora varmıştık.

Dreyfus, "Burası fazla sessiz değil mi," diye sordu, "herkes nerede?"

Çift kanatlı kapılar ilerideydi. Dreyfus'ün adımları yavaşlıyordu. Aradaki mesafeyi tamamlamasını diliyordum.

"Sanırım hepsi içerdedir, sizi bekliyorlardır," dedim. Elimi sırtına koydum ve onu nazikçe öne ittim.

Kapıya ulaştık. Ben açtım. Şaşkınlıkla bana döndü. "Siz gelmiyor musunuz Binbaşım?"

"Kusura bakmayın. Yapmam gereken bir iş olduğunu hatırladım. Hoşça kalın."

Topuklarımın üzerinde dönüp uzaklaştım. Arkamda bir kapının kilidinin tıkırtısını duydum, dönüp baktığımda kapı kapatılmıştı, Dreyfus de görünürde yoktu.

"Söylesenize," diyorum Gribelin'e, "o sabah ben Dreyfus'ü size ve Albay du Paty'ye teslim ettikten sonra neler oldu?"

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum Albayım."

"Tanıklık etmek üzere orada bulunuyordunuz, değil mi?"

"Evet."

"Peki neye tanıklık ettiniz?" Ben bir koltuk çekerken arşivci gözlerini dikip bakıyor bana. "Bütün bu soruları bağışlayın Mösyö Gribelin. Sadece bilgi eksikliğimi gidermeye çalışıyorum. Ne de olsa süren bir olay." Karşımdaki koltuğu işaret ediyorum. "Biraz oturun karşıma lütfen."

"Nasıl isterseniz, Albayım." Sanki aniden üzerine atılmamdan kuşkulanıyormuş gibi gözlerini benden ayırmadan kemikli bedenini koltuğa gömüyor Gribelin. "Bilmek istediğiniz nedir?"

Bir sigara yakıyorum, küllüğü kendime abartılı hareketlerle çekiyorum. "Kibritten bir kıvılcım sıçramasın etrafa, değil mi!" diyorum gülümseyerek, kibriti söndürüp özenle küllüğe bırakıyorum. "Dreyfus kapıdan giriyor, sonra ne oluyor?"

Diş çekercesine zor oluyor, ama hikâyeyi onun ağzından yavaş yavaş almayı başarıyorum: Dreyfus'ün içeri girmesini, etrafına bakınıp General Boisdeffre'in nerede olduğunu sormasını, Armand du Paty'nin ona generalin geciktiğini açıklayıp oturmasını söylemesini, sargılı elini gösterip bileğini incittiği için Dreyfus'ün onun yerine bir mektubu kaleme alıp alamayacağını sormasını, Dreyfus'ün kendisinden isteneni yapmasını, Cochefort'la yardımcısının ve Dreyfus'ün karşısında oturan Gribelin'in olanları izlemelerini.

"Sinirlenmeye başlamış olmalı," diye düşüncemi söylüyorum. "Neler olduğunu merak etmiştir."

"Kesinlikle etmiştir. Elyazısından anlaşılıyor. Aslında size gösterebilirim onu." Gribelin tekrar dosya dolabına gidiyor ve birkaç santim kalınlığında şişkin bir dosyayla geri geliyor. Açıyor. "İlk belge, Albay du Paty'nin dikte ettiği ve Dreyfus'ün yazdığı mektup." Gribelin dosyayı bana itiyor. "Tuzağa düştüğünü anlayınca ve anladığını belli etmemeye çalışınca yazısının ortalara doğru nasıl değiştiğini görüyorsunuz."

Sıradan bir mektup gibi başlıyor: *Paris, 15 Ekim 1894. Manevralara katılmadan önce size verdiğim belgelerin geçici olarak yeniden elimde bulunması için efendim, çok ciddi nedenlerim var...*

"Mektubun ortalarında bir değişiklik görmüyorum," diyorum.

"Evet var, çok belli. İşte." Gribelin masanın üzerinden uzanıp mektuba dokunuyor. Sabrı tükenmiş gibi görünüyor. "Tam şurada, Albay'ın ona, *120 milimetrelik topun hidrolik freni hakkında*, diye yazdırdığı yerde – işte o sırada neler olduğunu anlamıştı. Harflerinin nasıl irileştiğini ve bozulduğunu görebilirsiniz."

Tekrar bakıyorum, ama hâlâ göremiyorum. "Belki de, eğer siz öyle diyorsanız..."

"İnanın bana Albayım, onun tavrındaki değişimi hepimiz gördük. Ayağı titremeye başladı. Albay du Paty onu yazısını değiştirmekle suçladı. Dreyfus inkâr etti. Dikte bittiğinde albay ona vatana ihanet suçuyla tutuklandığını bildirdi."

"Sonra ne oldu?"

"Başmüfettiş Cochefort ile yardımcısı Dreyfus'ü yakaladılar ve üstünü aradılar. Dreyfus hâlâ inkar ediyordu. Albay du Paty ona tabancayı gösterdi ve şerefli çözümü önerdi."

"Dreyfus buna ne dedi?"

"'İsterseniz beni vurun ama ben masumum!' dedi. Tiyatro oyunundaki oyunculara benziyordu. Tam o anda Albay du Paty perdenin arkasına gizlenmiş olan Binbaşı Henry'ye seslendi, Binbaşı Henry Dreyfus'ü alıp hapishaneye götürdü."

Dosyadaki kâğıtları elimden geçiriyorum. Her bir sayfanın *bordereau*'nun kopyası olduğunu görünce şaşırıyorum. Tam ortasından açıyorum dosyayı, sonuna atlıyorum. "Ulu Tanrım," diye mırıldanıyorum, "kaç kez yazdırdınız bunu ona?"

"Yüz kez, belki daha fazla. Ama birkaç hafta sürdü. Hepsi etiketli: 'Sol el', 'sağ el', 'ayakta', 'oturarak', 'yatarken'..."

"Bunu ona hücresinde yaptırdığınızı varsayıyorum."

"Evet. Emniyet Müdürlüğü'nün elyazısı uzmanı Mösyö Bertillon olabildiği kadar bol örnek istedi ki Dreyfus'ün elyazısını nasıl değiştirdiğini kanıtlayabilsin. Albay du Paty ile ben Dreyfus'ü Cherche-Midi'de, genellikle geceyarısı civarında ziyaret eder, sabaha kadar sorguya çekerdik. Albay ona uyurken baskın yapma fikrindeydi, içeri dalar, fenerin güçlü ışığını onun yüzüne tutardı."

"Bunlar olurken onun ruhsal durumu nasıldı?"

Gribelin kaçamaklı konuşuyor. "Dürüst olmam gerekirse epeyce zayıftı, Albayım. Tek başına kalıyordu hücresinde. Ne mektup gelebiliyordu ona ne de ziyaretçi. Sık sık ağlayacak gibi oluyor, ailesini filan soruyordu. Yüzünde sıyrıklar olduğunu hatırlıyorum." Gribelin elini şakağına değdiriyor. "Şurada. Nöbetçiler bize onun başını duvarlara vurduğunu söylediler."

"Casusluk yaptığını inkâr mı etti?"

"Kesinlikle. Müthiş rol yapıyordu, Albayım. Kim eğittiyse onu, iyi eğitmiş."

Dosyayı karıştırmaya devam ediyorum. *İlginizi çekecek bilgiler iletiyorum size efendim... İlginizi çekecek bilgiler iletiyorum size efendim... İlginizi çekecek bilgiler iletiyorum size efendim...* Sonraki günlerde elyazısı bozuluyor. Tıpkı bir tımarhanede tutulmuş kayıtlar gibi bunlar. Başımın döndüğünü hissediyorum. Dosyayı kapatıp masanın üzerinden karşıya itiyorum.

"Çok etkileyici, Gribelin. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim."

"Yardımcı olabileceğim başka bir şey var mı Albayım?"

"Olduğunu sanmıyorum. Şimdilik yok."

Dosyayı nazikçe kucaklıyor ve dosya dolabına taşıyor. Kapıda durup ona bakıyorum. "Çocuklarınız var mı, Mösyö Gribelin?"

"Yok, Albayım."

"Evli misiniz peki?"

"Hayır Albayım. İşimle uygun düşmedi hiç."

"Anlıyorum. Ben de öyleyim. İyi geceler."

"İyi geceler Albayım."

Merdivenden birinci kata iniyorum, adımlarımı gitgide hızlandırarak koridordan geçip odama, oradan merdivene ve zemin kata, lobiyi aşıp dışarıya, güneşe çıkıyorum, durup ciğerlerimi beni dirilten taze, temiz havayla dolduruyorum.

11

O gece pek az uyuyorum. Terliyorum, daracık yatağımda dönüyorum, kıvranıyorum, örtüleri buruşturuyorum, sonunda sanki taşların üzerinde yatarmış gibi hissediyorum. Biraz hava dolaşımı olsun diye pencerelerim açık, ama içeri giren tek şey şehrin gürültüsü. Bu uykusuz gecede, geceyarısından sabahın altısına kadar kilise çanlarının uzaktan gelen vuruşlarını sayıyorum. Nihayet uykuya dalıyorum, ama yarım saat sonra ilk tramvayların kaba düdük sesleriyle uyanıyorum. Giyinip aşağıya iniyorum, sokağa çıkıp rue Copernic'in köşesindeki bara yürüyorum. Hiç iştahım yok, sadece sütsüz kahve ve sigara istiyor canım. *Le Figaro*'ya bakıyorum. İrlanda'nın güneybatı kıyısından kopan bir yüksek basınç sistemi Britanya Adaları, Hollanda ve Almanya üzerinden geçiyor. Çar'ın yakında Paris'e yapacağı ziyaretin ayrıntıları henüz ilan edilmemiş. Savaş Bakanı General Billot, Gâtinais'deki süvarilerin manevralarına katılıyor. Diğer bir ifadeyle, bu sıcak ağustos günlerinde kayda değer bir haber yok.

İstatistik Şubesi'ne geldiğimde Lauth'u bürosunda buluyorum. Deri bir önlük takmış. Esterhazy'nin iki mektubunun her birinden dörder kopya almış, nemli ve parlaklar, hâlâ kimyasal yapıştırıcı kokuyorlar. Her zamanki gibi kusursuz iş çıkarmış. Adresler ve imzalar kapatılmış ama elyazısının olduğu satırlar net ve kolayca okunur durumda.

"İyi olmuş," diyorum. "Alıyorum onları ve mektupların asıllarını da, sizce sakıncası yoksa."

Hepsini bir zarfa koyup bana veriyor. "Buyrun Albayım. Sizi ilginç bir yere ulaştırmalarını dilerim." Açık mavi gözlerinde yaltakçı bir bakış var. Ama bunları ne yapmak istediğimi bir kez sordu bana, ben de yanıtlamayı reddettim. Tekrar sormaya cesaret edemez.

Sözlerinin altında yatan soruyu büyük bir zevkle görmezden geliyorum, neşeyle "İyi günler, Lauth," dedikten sonra ayrılıp ofisime gidiyorum. Her mektubun kopyalarından birini çantama koyuyorum, ötekiler kasama giriyor. Ofisimin kapısını arkamdan kilitliyorum. Lobide yeni kapı görevlimiz Capiaux'ya ne zaman döneceğimi bilmediğimi söylüyorum. Kırklı yaşlarının sonunda eski bir süvari o. Henry onu bir yerlerden buldu, ona güvenip güvenmemeye karar veremedim: Benim gözümde Henry'nin ölgün bakışlı, pancar suratlı içki arkadaşlarından biri.

İle de la Cité'ye, Emniyet Müdürlüğü'ne gitmek yirmi dakikamı alıyor, burası Saint-Michel köprüsünün yanında, nehir kıyısında yükselen kasvetli bir kale. Eskiden kışlaymış, dışı da içi de karanlık ve sevimsiz. Kapıdaki görevliye kartımı veriyorum –*Yarbay Georges Picquart, Savaş Bakanlığı*– ve Mösyö Alphonse Bertillon'u görmek istediğimi söylüyorum. Adam hemen saygılı bir tavır takınıyor. Kendisini izlememi istiyor. Kilitli bir kapıyı açıp beni içeri sokuyor, sonra kapıyı arkamızdan kilitliyor. Kıvrılarak yükselen dar, taş bir merdivenden çıkıyoruz, kat kat dik basamakları neredeyse iki büklüm tırmanıyorum. Bir noktada, tek sıra halinde merdivenden inen tutuklulara yol vermek için durmamız ve duvara yapışmamız gerekiyor. Geçerken kötü bir ter ve umarsızlık kokusu bırakıyorlar arkalarında. "Mösyö Bertillon ölçülerini alıyordu," diyor rehberim, sanki bu adamlar terzilerinin yanından geliyorlarmış gibi. Tekrar tırmanmaya başlıyoruz. Sonunda bir kapıyı daha açıyor, çıplak tahta döşemeli sıcak ve güneşli bir koridora çıkıyoruz. "Siz burada bekleyin, Albayım," diyor adam, "ben gidip onu bulayım."

Binanın tepesindeyiz, batıya bakıyoruz. İçinde hapsolmuş sıcakla bir sera kadar bunaltıcı burası. Bertillon'un laboratuvarının pencerelerinin karşısında, Emniyet Müdürlüğü'nün bacalarının arkasında, Adalet Sarayı'nın devasa damları yükselip alçalıyor, Sainte-Chapelle'in altın ve siyah renkli zarif, sivri kulesinin deldiği mavi bir arduvaz denizi. Laboratuvarın duvarlarını suçluların, hem önden hem yandan çekilmiş yüzlerce fotoğrafı kaplıyor. Antropometri –ya da baş pratisyenimizin alçakgönüllülükle belirttiği üzere "Bertillonaj"– bütün insanların kimliğinin on farklı ölçümün kombinasyonuyla kesin bir şekilde saptanabileceğini öne sürüyor. Bir köşede bir tezgâh var, metal bir cetvel yerleştirilmiş içine, bir de kolların dirsekten aşağısının ve parmakların boyunu ölçmek için ayarlanabilir bir ölçü; bir başka köşede büyükçe bir sehpaya benzeyen tahta bir çerçeve duruyor, orada hem otururken (gövde yüksekliği) hem ayaktayken boy ölçülüyor; üçüncü bir köşede, kafatası sayımlarını almak için bronz pergelli bir alet duruyor. Kocaman bir fotoğraf makinesi de var, bir de üzerinde bir mikroskop ile alttan destekli bir büyüteç duran bir tezgâh, bir dizi de dosya dolabı görüyorum.

Dolaşıp fotoğrafları inceliyorum. Bana geniş bir doğa bilimi koleksiyonunu hatırlatıyorlar – duvara raptedilmiş ve alttan desteklenmiş kelebekleri belki, ya da böcekleri. Tutukluların yüz ifadeleri değişik, kimi duyduğu dehşeti, kimi utancını yansıtıyor, küstah ya da kayıtsız olanlar var; kimi adamakıllı dayak yemiş gibi görünüyor, yarı aç ya da delirmiş gibi; hiçbiri gülümsemiyor. Bu sıkıntı verici, umarsız insan görüntüleri arasında birden Alfred Dreyfus'e rastlıyorum. Yırtık üniformasının üstündeki nazik muhasebeci yüzü bana bakıyor. Her zaman taktığı gözlüğü ya da kıskaçlı gözlüğü olmaksızın yüzü çıplak gibi. Gözleri gözlerimi deliyor. Altındaki yazıda, *Dreyfus 5.1.95* denilmiş.

Bir ses, "Albay Picquart?'" deyince dönüyorum ve karşımda Bertillon'u buluyorum, kartvizitim elinde. Kırklı yaşlarının başında tıknaz, soluk benizli biri, kapkara, gür saçları var. Sert sakalı köşeli kesilmiş, bir baltanın ucunu andırıyor. Parmağımı onun kenarında gezdirsem kanayacakmış gibi geliyor bana.

"İyi günler, Mösyö Bertillon. Yüzbaşı Dreyfus'ün de buradaki örnekler arasında bulunduğunu fark ettim az önce."

"Ah, evet, kendim çektim fotoğrafını," diye yanıtlıyor beni Bertillon. Gelip yanımda duruyor. "Rütbeleri söküldükten sonra La Santé hapishanesine geldiğinde çektim."

"Aklımda kaldığından daha farklı görünüyor."

"Adam uyuşmuş haldeydi – uyurgezer gibiydi."

"Yoksa nasıl dayanılırdı böyle bir deneyime." Çantamı açıyorum. "Buraya geliş nedenim Dreyfus'tür. İstatistik Şubesi'nin başına Albay Sandherr'den sonra ben geçtim."

"Evet, Albay, sizi askeri mahkemeden hatırlıyorum. Dreyfus hakkında söylenecek yeni bir şey var mı?"

"Rica etsem şunları inceler misiniz?" Esterhazy'nin iki mektubunun fotoğraflarını veriyorum ona. "Düşündüğünüzü söyleyin bana."

"Ayaküstü karar vermediğimi biliyorsunuzdur, değil mi?"

"Bu sefer vermek isteyebilirsiniz."

Reddedecek gibi görünüyor. Ama merakına yeniliyor. Pencerenin önüne gidip mektupları ışığa tutuyor, her elinde bir mektup var, onları inceliyor. Kaşlarını çatıyor, şaşkın bir ifadeyle bana bakıyor. Sonra dikkatini yine mektuplara veriyor. "Ya," diyor, sonra yine, "Ya, ya!.."

Dosya dolabına gidiyor, bir çekmeceyi çekip siyah kurdeleyle bağlanmış kalın yeşil bir dosya çıkarıyor. Tezgâha götürüyor. Kurdeleyi çözüyor, dosyadan *bordereau*'nun bir fotoğrafıyla çeşitli kâğıtlar ve krokiler çıkarıyor. *Bordereau* ile mektupları yan yana koyuyor. Sonra birbirinin aynısı üç kareli pelür kâğıdı alıyor ve her birini üç belgenin üzerine teker teker yerleştiriyor. Bir lamba yakıp büyütecini kâğıtların üzerinde tutarak onları inceliyor. "Haa," diye mırıldanıyor, "haa, evet, evet, haa..." Hızla not tutuyor. "Haa, haa, evet, evet, haa..."

Dakikalarca seyrediyorum onu. Sonunda dayanamayıp, "Eee? Aynılar mı?" diye soruyorum.

"Tıpatıp aynı," diyor. Hayretle başını iki yana sallıyor. Bana dönüyor. "Kesinlikle tıpatıp aynılar!"

Bu kadar çabuk, bu kadar emin olmasına inanamıyorum. Dreyfus vakasındaki ana direk az önce yıkıldı: O direği oraya koyan kişi bir tekmeyle yok etti onu. "Bunu belirten yeminli ifadenizi imzalamaya razı mısınız?"

"Hiç kuşkusuz."

Hiç kuşkusuz mu? Duvardaki suçluların fotoğrafları sanki etrafımda fır dönüyor. "Peki size bu mektupları Dreyfus'ün yazmadığını, bu yaz Fransa'da yazıldıklarını söylersem?"

Bertillon umursamazca omuz silkiyor. "O zaman Yahudilerin Dreyfus'ün yöntemini kullanarak yazabilecek şekilde birini eğitmeyi başardıkları anlaşılıyor derim."

Île de la Cité'den Seine'in sol kıyısına geçiyorum. Savaş Bakanlığı'nda Armand du Paty'yi bulmaya çalışıyorum. O gün beklenmediği söyleniyor bana, ama evde bulabilirmişim onu. Genç bir subay bana adresini veriyor: 17, avenue Bosquet.

Yeniden, yayan olarak yola koyuluyorum. Bir noktada ordunun bir subayı olmayı bırakıp dedektife dönüşmüş gibiyim. Kaldırımları aşındırıyorum. Tanıklarla görüşüyorum. Kanıt topluyorum. Bütün bunlar sona ererse, ne zaman olacağı bilinmez, belki de Emniyet Genel Müdürlüğü'ne iş başvurusu yapmalıyım.

Avenue Bosquet hoş ve bakımlı bir bulvar, Seine yakınında, oradaki ağaçların altında güneşten korunuyor. Armand du Paty'nin dairesi ikinci katta. Birkaç kez kapıyı çalıyorum ama yanıt alamıyorum, tam oradan ayrılacakken kapının altındaki aralıktan bir gölgenin yavaşça geçtiğini fark ediyorum. Tekrar vuruyorum kapıya. "Albay du Paty? Ben Georges Picquart."

Bir sessizlik oluyor, sonra boğuk bir ses, "Bir dakika lütfen!" diye buyuruyor. Sürgüler çekiliyor, kilitte bir anahtar dönüyor, kapı aralanıyor. Monoklünün gerisinden çarpılmış bir göz bana bakıyor. "Picquart mı? Yalnız mısınız?"

"Evet, tabii yalnızım. Neden yalnız olmayayım ki?"

"Doğru."

Kapı ardına kadar açılınca, Çin ejderhası desenli kırmızı ipekten uzun bir sabahlık giymiş olan Armand du Paty görünüyor;

ayaklarında açık mavi, çarık biçimli terlikler var; başında da koyu kırmızı bir Türk fesi. Tıraş olmamış. "Romanım üzerinde çalışıyordum," diyor, "içeri gelin."

Evin içi tütsü ve puro dumanı kokuyor. Bir şezlongun yanında kirli tabaklar yığılı. Bir yazı masasının ve halının üzerine el yazması sayfalar dağılmış. Şöminenin üst tarafında, haremdeki çıplak bir esir kız tablosu asılı; masanın üzerinde Armand du Paty'nin ve aristokrat yeni karısı Marie de Champlouis'nin bir fotoğrafı duruyor. Armand du Paty onunla Dreyfus olayı patlak vermeden az önce evlendi. Fotoğrafta karısının kucağında vaftiz kıyafetli bir bebek var.

"Demek yine baba oldunuz? Tebrik ederim."

"Teşekkürler. Evet, oğlan bir yaşında. Yaz için karım onu ailesinin evine götürdü. Ben yazabilmek için Paris'te kaldım."

"Ne yazıyorsunuz?"

"Sır bu."

Yazdığı şeyin türünü mü yoksa mevcut durumunu mu kastettiğini anlayamıyorum. İşinin başına dönmekte acelesi var gibi, her neyse otur demiyor bana. "Eh, işte size bir sır daha," diyorum. Çantamı açıp Esterhazy'nin mektuplarından birini ona veriyorum. "Elyazısını tanırsınız belki."

Hemen tanıyor – önce gözünü kırpışından, sonra da şaşkınlığını gizlemek için harcadığı çabadan anlıyorum bunu. "Bilmiyorum," diye mırıldanıyor, "tanıdık olabilir. Kim yazmış?"

"Bunu size söyleyemem. Ama Şeytan Adası'ndaki arkadaşımız olmadığını kesinlikle söyleyebilirim, çünkü bu geçen ay yazılmış."

Mektubu bana fırlatıyor; bu işe karışmak istemediği belli. "Bunu Bertillon'a göstermelisiniz. Elyazısı uzmanı olan o."

"Gösterdim zaten. *Bordereau*'nun tıpatıp aynısı olduğunu söylüyor – 'tıpatıp' sözcüğünü kullandı."

Tedirginlik veren bir sessizlik oluyor, Armand du Paty monoklünün her iki yüzüne hohlayarak ve gözlüğü sabahlığının koluna silerek sessizliği geçiştirmeye çalışıyor, sonra gözüne yerleştirip bana bakıyor. "Buraya tam olarak ne için geldiniz Georges?"

"Görevimi yapıyorum Armand. Olası casusları araştırmak benim görevim, bir casus da buldum sanırım – siz iki yıl önce Dreyfus soruşturmasını yürütürken nasıl olduysa gözden kaçmış olan bir haini."

Du Paty kollarını kendini savunurcasına sabahlığının geniş yenlerinin içinde kavuşturuyor. Garip görünüyor, tıpkı Le Chat Noir'daki kabarelerde rol alan bir sihirbaza benziyor.

"Yanılmaz değilim," diyor. "Yanılmaz olduğumu hiç söylemedim. Başkaları da işin içinde olmuştur. Sandherr, Dreyfus'ün bir suç ortağı olduğuna hep inanmıştı."

"İsim var mıydı sizde?"

"Ben şahsen şu erkek kardeşinden, Mathieu'den kuşkulanmıştım. Aslında Sandherr de ondan kuşkulanmıştı."

"Ama o sırada Mathieu orduda değildi. Hatta Paris'te bile değildi."

"Hayır," diye yanıtlıyor beni Armand du Paty altını çizerek, "ama Almanya'daydı, hem de Yahudi'dir o."

Armand du Paty'nin çılgın kuramlarından birine bulaşmak istemiyorum. Çıkışı olmayan bir dolambaçta kaybolmak gibi bir şey bu. "Bırakayım da işinize dönün siz," diyorum. Fotoğrafı yerleştirebilmek için çantamı bir an yazı masasının üzerine koyuyorum. Bunu yaparken gözüm ister istemez du Paty'nin romanının bir sayfasına ilişiyor. *"Beni güzelliğinizle bir kez daha kandıramayacaksınız matmazel' diye bağırdı dük d'Argentin, zehirli hançerini havaya kaldırarak..."*

Armand du Paty'nin gözü üzerimde. "Dreyfus'e karşı tek kanıt *bordereau* değildi," diyor, "biliyorsunuz. Onu mahkûm eden aslında bizim aldığımız istihbarattı. Gizli dosya. Hatırladığınız gibi." Bu son sözünde açık bir tehdit var.

"Hatırlıyorum."

"İyi."

"Bir şey mi ima ediyorsunuz?"

"Hayır. Olsa olsa, araştırmalarınızı sürdürürken kendinizin de bütün kovuşturmanın bir parçası olduğunuzu umarım unutmuyorsunuzdur demek istemişimdir. Sizi geçireyim."

Kapıda, "Söylediğinizi düzeltmeme izin verirseniz," diyorum, "aslında bu dediğiniz tam olarak doğru değil. Kovuşturmayı yürüten yetkililer siz, Sandherr, Henry ve Gribelin'diniz. Ben sadece gözlemciydim."

Armand du Paty kişnercesine bir kahkaha atıyor. Soluğunu duyacağım kadar yakın yüzü bana; ta içinden gelir gibi bir çürük kokusu var soluğunda, bana İstatistik Şubesi'nin altındaki lağımları hatırlatıyor. "Ya, demek böyle düşünüyorsunuz. Gözlemci ha! Haydi ama sevgili Georges, bütün askeri mahkeme boyunca oturdunuz orada! Bütün olay boyunca Mercier'nin ayakçısıydınız! Taktik verdiniz ona! Şimdi arkanızı dönüp bunlarla hiç ilginiz olmadığını söyleyemezsiniz! İstatistik Şubesi'nin başına neden getirildiniz sanıyorsunuz?" Kapıyı açıyor. "Blanche'a selam söyleyin, olur mu?" diye sesleniyor ardımdan. "Sanırım hâlâ evlenmedi, değil mi? Ona deyin ki, onu görmek isterdim ama karımın nasıl olduğunu bilirsiniz, hiç hoşlanmaz."

Bir yanıt düşünemeyecek kadar öfkeliyim; son sözünün ona verdiği tatmin duygusuyla ayrılıyorum yanından, kendini nüktedan sanıyor, sabahlığı, terlikleri ve fesiyle kapının eşiğinde durmuş, kendini beğenerek arkamdan gülümsüyor.

Ağır ağır işyerime yürürken az önce bana söylenenleri düşünüyorum.

İnsanlar benim hakkımda bunları mı söylüyorlar – Mercier'nin ayakçısı olduğumu mu? Şimdiki görevime onun duymak istediklerini söylemeyi bildiğim için mi getirilmiştim?

Sanki aynalı bir odaya girmiş ve kendimi ilk kez alışık olmadığım bir açıdan görmüş gibiyim. Ben böyle mi görünüyorum aslında? Ben bu muyum?

Dreyfus'ün tutuklanmasından iki ay sonra, 1894 Aralığı'nın ortasında General Mercier beni çağırttı. Benimle ne konuşacağı söylenmedi. Dreyfus vakasıyla ilgili olduğunu, yanımızda başkalarının da bulunacağını tahmin ettim. İlk tahminim doğruydu, ikincisi yanlış. Bu kez Mercier yalnızdı.

Masasında oturuyordu. Şöminedeki kahverengimsi kömürler cılız bir ateşle tıslayarak yanıyordu. Dreyfus'ün tutuklanmasıyla ilgili küçük haberler altı hafta önce, kasım başında basına sızmıştı,– *Büyük Vatan Hainliği. Yahudi Subay A. Dreyfus Tutuklandı* – insanlar onun neyle suçlandığını, hükümetin bu konuda ne yapacağını öğrenmek istiyorlardı. Ben de merak içindeydim. Mercier oturmamı söyledi, sonra da en sevdiği numaraya başvurarak, önündeki belge her neyse üzerine eğilip notlar koyarak beni bekletti, böylece dar, kısa saçlı, kelleşmekte olan kafasını inceleme ve içinde hangi planların ve sırların bulunduğunu düşünme fırsatı verdi. Sonunda kalemini bıraktı, "Daha ileri gitmeden şuna emin olmalıyım," dedi, "Yüzbaşı Dreyfus tutuklandığından beri onunla ilgili soruşturmaya hiç katılmadınız değil mi?"

"Hayır, Bakanım."

"Ve bu vakayla ilgili olarak Albay du Paty, Albay Sandherr ya da Binbaşı Henry ile konuşmadınız?"

"Hayır."

Mercier kıstığı gözleriyle beni süzerken bir sessizlik oldu. "Sanırım edebiyatla ilgileniyorsunuz?"

Duraksadım. Bu, insanın terfi şansını mahvedecek bir itiraf olabilirdi. "Bir ölçüde; özel hayatımda, Generalim; evet, sanatın her koluyla ilgilenirim."

"Bundan utanmanıza gerek yok, Binbaşı. Ben, bana sadece kuru gerçekleri içermeyecek bir rapor yazabilecek birini arıyorum. Siz bunu yapabilir misiniz?"

"Yapacağımı umarım. Tabii, konunun ne olduğuna bağlı."

"Dreyfus'ün tutuklanmasından hemen önce bu ofiste bana ne söylediğinizi hatırlıyor musunuz?"

"Ne demek istediğinizi anlayamadım Generalim."

"Albay du Paty'ye şunu sormuştunuz. 'Eğer Dreyfus itiraf etmezse ne olacak?' O zaman bunu aklıma yazmıştım. İyi bir soruydu. 'İtiraf etmezse ne olacak?' Albay du Paty itiraf edecek diye güvence vermişti. Ama itiraf etmediği anlaşıldı, iki aydır hapiste olmasına rağmen. Aramızda kalsın Binbaşı, hayal kırıklığına uğradığımı hissediyorum."

"Sizi anlayabiliyorum." *Zavallı Armand du Paty*, diye düşündüm, yüzümün ifadesinin bozulmaması için çaba harcadım.

"Yüzbaşı Dreyfus önümüzdeki hafta askeri mahkemeye çıkacak, onun itiraf edeceğine güvence veren kişiler şimdi de suçlu bulunacağına dair aynı kesinlikle söz veriyorlar. Ama anlıyorsunuzdur, artık daha ihtiyatlı olmayı öğrendim."

"Anlıyorum elbette."

"Eğer bu davada bir aksilik olursa hükümet mahvolur. Basında çıkanları gördünüz: 'Subay Yahudi olduğu için bu vakanın üstü örtülecek...' diyorlar. Sizden istediğim şu." Dirseklerini masaya dayayıp sakin ve kararlı bir sesle konuştu: "Binbaşı Picquart, askeri mahkemede her gün benim adıma hazır bulunmanızı ve her akşam gelip neler gördüğünüzü rapor etmenizi istiyorum. Öyle 'Dreyfus şunu dedi, Dreyfus bunu dedi...' türünden şeyler istemiyorum, steno tutan hangi sekreter olsa bana bunları söyler. Ben işin aslını istiyorum." Parmaklarını birbirine sürttü. "Bir yazar gibi tarif edin gördüklerinizi. Davanın nasıl yürüdüğünü anlatın bana. Yargıçlara bakın, tanıkları inceleyin. Ben mahkemede bulunamam. Katılırsam her şey siyasi bir davaymış gibi görünür. Bu yüzden siz benim gözlerim ve kulaklarım olacaksınız. Bunu benim için yapabilir misiniz?"

"Evet Generalim," dedim. "Onur duyarım."

Mercier'nin ofisinden yüzümde olması gereken ciddi ifadeyle çıktım. Ama merdiven sahanlığına varır varmaz şapkamı Napoléon'un tablosuna doğru devirdim. Savaş Bakanı'nın kendisinden özel bir görev ha! Ama sadece bu da değil – onun gözü kulağı olacaktım! Mermer basamaklardan sırıtarak indim.

Dreyfus'ün mahkemesi 19 Aralık Çarşamba günü askeri mahkeme binasında başlayacaktı, burası Cherche-Midi hapishanesinin tam karşısında kasvetli, eski bir yapıydı, mahkeme üç-dört gün sürecekti. Cumartesi gecesine kadar bitmesini çok arzuluyordum; Salle d'Harcourt'a biletim vardı, Mösyö Debussy'nin *Prélude à l'après-midi d'un faune*'unun ilk sahnelenişini izleyecektim.

Sabah erkenden mahkeme salonuna gittim. Kalabalık hole girdiğimde hava aydınlanmamıştı bile. İlk karşılaştığım kişi

Binbaşı Henry oldu, beni görünce şaşkınlık içinde başını geriye attı.

"Binbaşı Picquart! Ne arıyorsunuz burada?"

"Bakan kendi adına gözlemcilik yapmamı istedi benden."

"Ne diyorsunuz?" Henry suratını buruşturdu. "Bugünlerde pek rağbetteyiz, öyle mi? Demek onun gammazcısı olacaksınız? Siz etraftayken konuştuklarımıza dikkat edelim öyleyse." Şaka yaparmış gibi konuşmaya çalışıyordu ama aşağılandığını görebiliyordum ve o dakikadan sonra bana karşı hep tetikte oldu. Ona iyi şanslar diledim ve ilk kattaki mahkeme salonuna gitmek için merdivenden çıktım.

Bu yapı eski bir manastırdı, alçak, kalın, kemerli kapıları ve kaba badanalı duvarları vardı, ikonaların konulabilmesi için duvarlarda küçük nişler bulunuyordu. Dinleyicilerin oturacağı salon bir sınıftan az büyüktü ve gazeteciler, jandarmalar, askerler ve boş zamanlarını duruşmalara katılarak geçiren garip insanlar çoktan salonu doldurmuştu. Salonun öbür ucunda, çarmıha gerilmiş İsa'yı tasvir eden bir duvar resminin altındaki platforma yargıçlar için yeşil çuhayla kaplı uzun bir masa konulmuştu. Pencerelere kilimler çakılmıştı – ya meraklı gözlerden korunmak için ya da aralık soğuğundan, bunu asla öğrenemedim, ama neticede içerisi klostrofobik ve garip bir biçimde tekinsizleşmişti. Sanık için yargıçların karşısına basit, tahta bir iskemle konmuştu, onun gerisinde avukatı için, hemen yanında da savcı için küçük birer masa duruyordu. Yargıçların hemen yanına, biraz gerisine benim için bir iskemle yerleştirilmişti. Seyircilerin oturacağı bir yer yoktu, onlar ancak duvarların dibine sıkışabilirlerdi. Not defterimle kalemimi çıkardım, oturup beklemeye başladım. Bir ara Armand du Paty, peşinde General Gonse'la içeriye girdi. Etrafa göz gezdirip çıktılar.

Onlardan hemen sonra başrol oyuncuları görünmeye başladılar. Dreyfus'ün avukatı Maître Edgar Demange geldi, siyah elbisesi ve silindir şeklindeki siyah başlığıyla çok egzotik görünüyordu, ama bunun dışında ablak, tıraşlı yüzü, seyrek, kıvırcık favorileriyle tam bir sevimsiz, orta yaşlı çiftçiydi. Savcı,

Brisset'ydi, binbaşı üniformasıyla filinta gibiydi. En arkadan yedi askeri yargıç geliyordu, onlar da üniformalıydı – bir albay, üç binbaşı ve iki yüzbaşı, başlarında mahkeme başkanı Albay Émilien Maurel vardı. Başkan kurumuş, sağlıksız görünen, yaşlıca biriydi, daha sonra onun basur hastası olduğunu öğrendim. Uzun masanın ortasında yerini aldı ve aksi bir sesle mahkemeyi açtı: "Sanığı getirin!"

Bütün gözler duruşma salonunun arka tarafına çevrildi, kapı açıldı, Dreyfus içeri girdi. Hareketsizlikten hafifçe kamburlaşmıştı, yorgunluktan ve hücresinin karanlığından yüzü solmuş, az yemekten sıskalaşmıştı: On haftada on yıl yaşlanmıştı. Yine de, Cumhuriyet Muhafızlarından birinin eşliğinde salona girerken başını meydan okurcasına dik tutuyordu. Hatta adımlarında umutlu bir beklenti sezdim. Belki de Mercier kaygılanmakta haklıydı. *Tam bir asilzade*, diye düşündüm, ve *başlamaya hazır*. Albay Maurel'in karşısında durup selam verdi.

Maurel öksürüp gırtlağını temizledi, "Adınızı söyleyin," dedi.

"Alfred Dreyfus."

"Doğum yeriniz?"

"Mulhouse."

"Yaşınız?"

"Otuz beş."

"Oturabilirsiniz."

Dreyfus yavaşça yerine oturdu. Kepini çıkarıp iskemlesinin altına bıraktı. Kelebek gözlüğünü düzeltip etrafına bakındı. Tam görüş alanındaydım. Hemen bakışları bende kilitlendi, yarım dakika kadar gözlerini üzerimden ayırmadı. Yüzünün ifadesinde neler gizliydi? Anlayamıyordum. Ama gözlerimi kaçırmamın, ona kötü bir oyun oynadığımı kabul etmek anlamına geleceğini seziyordum, bu yüzden öyle bir şey yapmayacaktım.

Sonunda bu mücadeleyi bırakmamızı ve ikimizin de aynı anda gözlerimizi çevirmemizi sağlayan Brisset oldu. Ayağa kalktı, "Sayın Başkan," dedi, "bu vakanın hassas yapısı gereği bu oturumun kapalı yapılmasını talep etmek istiyoruz."

Demange hemen ayağa fırladı. "Sayın Başkan, kesinlikle itiraz ediyoruz. Müvekkilimin de suçlanan herkesle aynı muameleyi görmeye hakkı vardır."

"Sayın Başkan, normal koşullar altında kimse tartışmazdı bunu. Ama Yüzbaşı Dreyfus'ün aleyhinde gösterilen kanıtlar arasında zorunlu olarak yurt savunmasıyla ilgili önemli malzeme bulunuyor."

"Saygısızlık sayılmasın ama müvekkilimin aleyhindeki tek gerçek *kanıt*, bir tek sayfalık tartışmalı yazıdan oluşuyor..."

Salonda şaşkınlık belirten mırıltılar dolaştı. Maurel tokmağını vurarak susturdu onları. "Maître Demange! Susun lütfen! Siz bu tür bir numarayı mazur göremeyeceğim kadar deneyimli bir avukatsınız. Biz kararımızı vermek için çekileceğiz, biz dönene kadar oturuma son veriyoruz. Sanığı hücresine geri götürün."

Dreyfus götürüldü. Yargıçlar da salonu terk ettiler. Bu ilk görüşme Demange'ı memnun etmiş gibiydi. Daha sonra Mercier'yi uyardığım üzere, ne olursa olsun Demange halka savcının iddiasının zayıflığı hakkında bir mesaj vermeyi başarmıştı.

Yargıçlar on beş dakika sonra döndüler. Maurel, Dreyfus'ün hücresinden alınıp getirilmesini istedi. Dreyfus yine yerine getirildi, görünüşe göre daha önce olduğu gibi yine umursamazdı tavrı. Maurel, "Meseleyi dikkatle gözden geçirdik," dedi. "Ulusal güvenliğin en ciddi ve en hassas meselelerine dokunduğu için bu dava son derece alışılmadık. Bu konularda ne kadar dikkatli olsak azdır. Bu nedenle kararımız bütün dinleyicilerin hemen dışarı çıkarılması ve oturumların halka kapalı yürütülmesi." Şikâyet ve hayal kırıklığı belirten homurtular yükseldi. Demange itiraz etmeye çabaladı, ama Maurel tokmağını masaya indirdi. "Hayır, hayır! Kararımı verdim Maître Demange! Bunu sizinle tartışmayacağım. Görevli, salonu boşaltın!"

Demange olduğu yere çöktü. Suratı asılmıştı. Jandarmaların gazetecileri ve halkı dışarı çıkarması iki dakika sürdü. Görevli kapıyı kapatınca içerinin havası tamamıyla değişti. Salonda çıt çıkmıyordu. Kilim kaplı pencereler bizi dış dünyadan koparmış

gibiydi. İçeride sadece on üç kişi kalmıştı: Dreyfus'le avukatı, savcı, yedi yargıç, görevli Vallecalle, bir polis memuru ve ben.

"İyi," dedi Maurel. "Artık kanıtları ele almaya başlayabiliriz. Sanık, lütfen ayağa kalkar mısınız? Mösyö Vallecalle, iddianameyi okuyun..."

Bunu izleyen üç günün öğle sonrasında, o günkü duruşmanın bitiminde merdivenden aşağı koşuyor, bekleyen gazetecilerin önünden geçiyor –sordukları sorulara aldırmadan– kışın alacakaranlığına çıkıyor, buz tutmuş kaldırımlarda tam yedi yüz yirmi metre yürüyerek –her seferinde sayıyordum– rue du Cherche-Midi'den hôtel de Brienne'e gidiyordum.

"Binbaşı Picquart Savaş Bakanı'nı görmek istiyor..."

Bakana verdiğim raporlar hep aynı izleği takip ediyordu. Mercier beni büyük bir dikkatle dinliyordu. Konuyla ilgili birkaç kısa soru soruyordu. Sonra da kendisine anlattıklarımı tekrarlamam için beni Boisdeffre'e gönderiyordu. Çar III. Aleksandr'ın Moskova'daki cenaze töreninden yeni dönmüş olan Boisdeffre'in soylu kafası kuşkusuz Rusya'yla ilgili meselelerle doluydu, anlattıklarımı sonuna kadar nazikçe ama çoğunlukla hiç yorum yapmadan dinliyordu. Boisdeffre'in yanından, Savaş Bakanlığı'na ait bir arabayla Élysée Sarayı'na götürülüyordum. Orada bizzat Cumhurbaşkanı'na, asık suratlı Jean Casimir-Perier'ye rapor veriyordum – rahatsızlık veren bir görevdi bu, çünkü Başkan uzun zamandır Savaş Bakanı'nın kendisinin arkasından işler çevirdiğinden kuşkulanıyordu. Aslında o sıralarda Casimir-Perier'nin de tutukludan farkı yoktu – altın yaldızlı dairesine kapatılmıştı, bakanları ona aldırmıyorlardı, sırf törenlerde boy gösteren birine dönüşmüştü. Ordudan nefret ettiğini, bana bir kez bile oturmamı söylemeyerek iyice belli etmişti. Anlattıklarıma verdiği karşılık, konuşmamı alaycı sözlerle ve inanmadığını gösteren homurtularla durmadan kesmesiydi: "Bir gülünçlü opera dinler gibiyim!"

İçten içe onun kuşkularını paylaşıyordum, hafta ilerledikçe bu kuşkular çoğaldı. İlk gün tanıklar, Dreyfus'e açılan davayı

yapılandıran altı kilit adamdı: Gonse, Fabre ve d'Aboville, Henry, Gribelin ve Armand du Paty. Gonse, *bordereau* aracılığıyla verilen gizli belgelere Dreyfus'ün ne kadar kolaylıkla ulaşabileceğini açıkladı. Fabre ile d'Aboville, Dreyfus'ün Dördüncü Şube'de çalışırken sergilediği kuşku uyandırıcı davranışını anlattılar. Henry, Alman Büyükelçiliği'nden elde edilen *bordereau*'nun hakiki olduğuna tanıklık etti. Gribelin –Guénée'nin derlediği polis raporlarına dayanarak– Dreyfus'ü zampara ve kumarbaz olarak tarif etti, ki ben bunu gerçekten inanılmaz buldum. Ama Armand du Paty, Dreyfus'ün, bakımlı görünümüne rağmen hayvani dürtülere kapıldığında ve aşağı tabakadan olduğunda ısrarcıydı (Bunu duyan Dreyfus başını iki yana sallamakla yetindi). Armand du Paty ayrıca dikte verilirken sanığın elyazısını bilinçli olarak değiştirdiğini ileri sürdü – Demange ona Dreyfus'ün elyazısından örnekler gösterip bu değişikliklerin nerede olduğunu sorunca ve Armand du Paty istenileni yapamayınca bu suçlama tamamıyla çürütüldü.

Bütünüyle bakınca hiç de etkileyici değildi.

İlk raporumun sonunda, Mercier bana savcılık açısından durumun nasıl olduğunu sorduğunda, ağzımın içinde bir şeyler geveledim. "Haydi ama, Binbaşı," dedi Mercier yumuşak bir sesle, "dürüstçe bildirin görüşünüzü lütfen. Sizi bu amaçla oraya gönderdim."

"Bakanım, dürüstçe söylersem, her şey koşullara bağlı. Vatan hainin Dreyfus olabileceğini kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gösterdik, ama hainin o olduğunu kesin bir biçimde kanıtlamadık."

Mercier homurdandı ama başka bir şey söylemedi. Bununla birlikte ertesi gün, ikinci günün tanıklarını dinlemek üzere mahkeme binasına gittiğimde, Henry'yi beni bekler buldum.

Suçlayan bir sesle, "Bakana bizim durumumuzun zayıf olduğunu söylediğinizi işittim," dedi.

"E, öyle değil mi?"

"Hayır, ben öyle düşünmüyorum."

"Haydi ama, Binbaşı Henry, böyle gücenik durmayın. Bana katılır mısınız?" Bir sigara ikram ettim, gönülsüzce aldı. Bir

kibrit çakıp önce onun sigarasını yaktım. "Tam olarak zayıf demedim, yeterince kesin değil, dedim."

"Ulu Tanrım," dedi Henry, hayal kırıklığıyla iç geçirip sigarasının dumanını hızla üfleyerek, "bunu söylemek sizin için kolay. O domuza karşı elimizde ne kadar kesin kanıt olduğunu bir bilseniz. Hatta yabancı bir istihbarat subayından bir mektup bile var, o mektupta Dreyfus vatan haini olarak teşhis ediliyor – inanabiliyor musunuz?"

"Kullanın o zaman."

"Nasıl kullanabiliriz? En gizli kaynaklarımızı ele vermiş oluruz. Dreyfus'ün zaten yol açtığı zarardan daha fazlasına neden olur."

"Duruşma kapalı kapılar ardında yapılsa bile mi?"

"Saf olmayın Picquart! O salonda sarf edilen her söz günün birinde dışarı sızar."

"O zaman ne diyeceğimi bilmiyorum."

Henry sigarasından derin bir nefes çekti. Söylediğinin duyulmadığına emin olmak için etrafına bakınarak, "Ben duruşmaya girsem ve dosyamızdaki kanıtlardan bazılarını tarif etsem nasıl olur," diye sordu.

"Ama siz tanıklık ettiniz zaten."

"Tekrar çağrılamam mı?"

"Hangi gerekçeyle?"

"Albay Maurel'le konuşup bunu öneremez misiniz?"

"Nasıl bir gerekçe sunacağım kendisine?"

"Bilmiyorum. Bir şey bulabileceğimize eminim."

"Sevgili Henry, ben burada askeri mahkemeyi izlemek üzere bulunuyorum, ona müdahale etmek için değil."

"İyi," dedi Henry, kızmıştı. Sigarasından son bir nefes çekti, sonra parke taşlı zemine attı, ayakkabısının burnuyla ezdi. "Kendim yaparım."

Duruşmanın ikinci sabahı Genelkurmay'dan gelen subaylara ayrılmıştı. Eski arkadaşlarını, yüzüne karşı karalamak için sıraya girdiler. Onu, masalarının çevresinde dolaşıp her şeye burnunu sokan, kendileriyle samimiyet kurmayan ve kendisi

zekâca onlardan üstünmüş gibi davranan biri olarak tanıttılar. İçlerinden biri, Dreyfus'ün, Yahudi olduğu için Alsace'ın Alman işgali altına girmesine hiç aldırmayacağını, Yahudilerin ülkeleri olmadığından sınırların değişmesini umursamadıklarını söylediğini iddia etti. Bütün bunlar olurken Dreyfus'ün yüz ifadesi duygularını hiç belli etmiyordu. Duvar gibi sağır olduğu ya da kasten dinlemediği sanılabilirdi. Ama ara sıra elini kaldırıyor, konuşmak istediğini işaret ediyordu. Sonra sakin bir tavırla ve ifadesiz bir sesle bir noktayı düzeltiyordu. Bu kanıt yanlıştı, çünkü kendisi o sırada şubede değildi; bu kanıtta hata vardı çünkü kendisi söz konusu beyle hiç karşılaşmamıştı. İçinde öfke barındırmıyor gibiydi. Makineleşmişti. Birkaç subay onun lehinde bir iki söz ettiler. Eski dostum Mercier-Milon onun için "Sadık ve titiz bir askerdir," dedi. Dreyfus'le birlikte topoğrafya derslerime katılmış olan Yüzbaşı Tocanne, onun "suç işlemesinin mümkün olmadığını" söyledi.

Ve sonra, öğleden sonraki duruşma başladığında yargıçlardan biri, Binbaşı Gallet, mahkemenin dikkatine sunacağı önemli bir konu olduğunu bildirdi. Ekim ayında Dreyfus olayının soruşturması başlamadan da önce, Genelkurmay'da kuşkulanılan bir vatan haini için araştırma yapılmış olduğunu öğrendiğini ciddi bir sesle ifade etti. Eğer doğruysa, bu gerçeğin mahkemeye sunulmamış olmasından üzüntü duyuyordu. Bu meselenin hemen aydınlığa kavuşturulmasını talep etti. Bunu onaylayan Albay Maurel, Binbaşı Henry'yi çağırmasını istedi. Birkaç dakika sonra Henry göründü, şaşkınlığı belli oluyordu, ceketinin önünü ilikledi, sanki bir bardan çıkarılıp getirilmiş gibi bir hali vardı. Saate baktım: 2.35'ti.

Demange, Henry'nin çağrılmasına itiraz edebilirdi. Ama Henry isteksiz bir tanık rolünü öyle ustaca oynuyordu ki –yargıçların karşısına başı açık çıkmıştı, kepini elinde sinirli sinirli çeviriyordu– ne söylenecekse söylensin Dreyfus'ün lehine olacağını düşünmüş olmalı Demange.

"Binbaşı Henry," dedi Maurel, ciddi bir sesle, "Mahkemeye, sizin dünkü tanıklığınızın tam anlamıyla dürüst olmadığına dair

bilgi geldi, Genelkurmay'da bir casus bulunduğuna dair daha önce bir araştırma yaptığınızı bize söylemeyi ihmal etmişsiniz. Doğru mu bu?"

Henry, "Doğru Sayın Başkan," diye mırıldandı.

"Sesinizi yükseltin Binbaşı, sizi duyamıyoruz!"

"Evet, doğru," dedi Henry sesini yükselterek. Yüzünde küstahlığa kaçan bir özür ifadesiyle baktı yargıçlara. "Gizli bilgileri gereğinden fazla açığa çıkarmaktan kaçındım."

"Lütfen şimdi bize gerçeği anlatın."

Henry içini çekti, elini saçlarından geçirdi. "Pekâlâ," dedi. "Eğer mahkeme ısrar ediyorsa. Bu yılın mart ayıydı. Saygıdeğer bir kişi –çok saygıdeğer bir kişi– bize Genelkurmay'da gizli bilgileri düşmana veren bir hain olduğunu bildirdi. Haziranda bu uyarısını şahsen bana yineledi, bu kez daha da açıktı söyledikleri." Sustu.

"Devam edin, Binbaşı."

"Hainin İkinci Şube'de olduğunu söyledi." Henry Dreyfus'e döndü, eliyle onu gösterdi. "Hain bu adamdır!"

Bu suçlama o küçük salonda bomba gibi patladı. O âna kadar insanlıktan uzak denilecek derecede sakin görünen Dreyfus bu pusuya itiraz etmek için ayağa fırladı. Solgun yüzünde öfke okunuyordu. "Sayın Başkan, bu muhbirin adını öğrenmek istiyorum!"

Maurel tokmağını kürsüye indirdi. "Sanık yerine otursun!"

Demange müvekkilinin ceketinin arkasını tuttu, onu yerine oturtmaya çalıştı. "Bana bırakın Yüzbaşı," diye fısıldadığını duydum. "Bunun için bana para ödüyorsunuz." Dreyfus istemeye istemeye oturdu. Demange ayağa kalktı, "Sayın Başkan, bu bir söylentidir – adalete hakarettir. Savunma, bu muhbirin çağrılmasını ve çapraz sorgulamaya tutulmasını kesinlikle talep ediyor. Aksi takdirde az önce söylenenlerin hiçbir yasal ağırlığı olmayacaktır. Binbaşı Henry, en azından bize bu adamın adını söylemelisiniz."

Henry ona nefretle baktı. "Gizli servis hakkında bir şey bilmediğiniz belli Maître Demange!" dedi. Kepini ona doğru

salladı. "Bir subayın taşıdığı sırların bir kısmını kendi kepinin bile bilmesine izin yoktur!"

Bunu duyan Dreyfus yine ayağa fırladı. "Gaddarlık bu!" Ve bir kez daha Maurel tokmağını kürsüye indirdi.

"Binbaşı Henry," dedi Maurel, "o kişinin adını sormayacağız, ama sözü edilen vatan haininin Yüzbaşı Dreyfus olduğuna şerefiniz üzerine yemin eder misiniz?"

Henry küt, tombul işaretparmağını ağır ağır kaldırdı, yargıçların başlarının üstündeki İsa'nın resmini gösterdi. Bir rahip gibi coşkulu bir sesle, "Yemin ederim!" dedi.

O akşam bu konuşmaları Mercier'ye anlattım.

"Fazla dramatik gösteriyorsun olayı," dedi.

"Binbaşı Henry günün birinde ordudan ayrılırsa Comédie-Française'in onu seve seve kabul edeceğine eminim."

"Ama onun tanıklığı arzulanan etkiyi yaratır mı?"

"Tiyatroculuk açısından birinci sınıftı. Ama yasalar açısından bir ağırlığı olup olmaması başka bir konu."

Bakan koltuğuna gömüldü, parmak uçlarını birbirine dokundurdu. Düşünüyordu. "Yarınki tanıklar kimler?"

"Sabah, elyazısı uzmanı Bertillon; öğleden sonra savunma, Dreyfus'ün sağlam kişiliğini gösterecek tanıklar sunacak."

"Kimleri?"

"Aile dostları –bir tüccar, bir doktor, Paris'in Hahambaşı–"

"Ne diyorsunuz!" diye bağırdı Mercier. Onun duygularını açığa vurduğunu ilk kez görüyordum. "Ne kadar saçma bu! Almanların böyle bir şamataya izin vereceklerini hayal edebiliyor musunuz? Kayzer, ordudaki vatan hainini duvarın önüne dikip kurşuna dizdirir!" Döner koltuğundan kalktı, şöminenin yanına gitti. "'70 yılında kaybetmemizin nedenlerinden biri de bu – onlardaki *acımasızlığın* zerresi yok bizde." Şömine maşasını alıp kömürleri hırsla karıştırınca turuncu renkli kıvılcımlar döne döne bacanın içine uçuştu. Ne yanıt vereceğimi bilemediğimden sustum. Onun içinde bulunduğu çıkmaza biraz anlayışla baktığımı itiraf etmeliyim. Bir ölüm-kalım savaşı veriyordu, ama en iyi

birliklerini savaşa süremiyordu. Bir süre sonra gözlerini alevlerden ayırmadan sakin bir sesle, "Albay Sandherr askeri mahkeme için bir dosya hazırladı," dedi. "Onu gördüm. Boisdeffre de gördü. Dreyfus'ün işlediği suçları kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlıyor. Sizce bu dosyayı ne yapmalıyım?"

Hiç duraksamadan, "Mahkemeye sunun," dedim.

"Biz yapamayız bunu – bu, onu Dreyfus'e göstermek anlamına gelir. Belki yargıçlara gösterebiliriz, gizli olarak, böylece neyle karşı karşıya olduğumuzu görebilirler."

"Öyleyse ben yaparım.",

Omzunun üstünden bana baktı. "Mahkeme usullerinin bütün kurallarını ihlal etse de mi?"

"Sadece şunu söyleyebilirim, eğer mahkemeye vermezseniz Dreyfus'ün beraat etme şansı olabilir. Bu koşullar altında, dosyayı vermenin sizin göreviniz olduğu söylenebilir."

Onun duymak isteklerini söylüyordum. Bir fark yaratacağından değil. Zaten düşündüğünü yapacaktı. Yanından ayrıldığımda hâlâ kömürleri karıştırıyordu.

Ertesi sabah Bertillon tanıklık etti. Eli kolu krokiler ve elyazısı örnekleriyle dolu geldi, onları yargıçlara, savunma avukatına ve savcıya verdi. Bir sehpanın üzerine oklar çizili karmaşık bir diyagram yerleştirdi. "İki elyazısı uzmanı," dedi, "Dreyfus'ün *bordereau*'yu yazdığını öne sürdüler; iki kişi farklılıklar olduğunu söyleyip onun yazısı olmadığına karar verdi. Bense, Sayın Başkan, bu farklı görüşleri uzlaştıracağım."

Daracık alanda bir aşağı bir yukarı yürüdü, kafese tıkılmış küçük bir maymun gibiydi, koyu tenli ve kıllıydı. Çok hızlı konuşuyordu. Ara sıra krokiyi işaret ediyordu.

"Beyler, *bordereau*'yu alıp beş milimetre aralıklarla üzerine dikey ve yatay çizgiler çizdiğimi görüyorsunuz. Ne buluyoruz? İki kez görülen sözcüklerin hepsinin –*manevralar, değişiklikler, imha, kopya*–, çizdiğim kutuların hep aynı noktasında, bir milimetre içinde başladığını buluyoruz. Herhangi bir örnekte, bunun olabilmesi olasılığı beşte birdir. Burada ise, kutuların hepsinde olması olasılığı on binde on altıdır. Çözümlediğim bütün öteki

sözcüklerde aynı şeyin gerçekleşmesi olasılığı ise yüz milyonda birdir. Sonuç: Doğal şekilde yazılmış bir belgede böyle bir şey gerçekleşemez. Sonuç: *Bordereau* sahtedir.

Mesele şu: Kim yaptı bu sahtekârlığı ve neden? Yanıt: *Bordereau*'daki yinelenen çok heceli sözcüklere bir daha bakın – *manevralar, değişiklikler*. Birini ötekinin üzerine koyarsanız baş taraflarının birbirine uyduğunu ama uçlarının uymadığını görürsünüz. Ama hemen yandaki sözcüğü bir-bir çeyrek milimetre sağa kaydırırsanız uçlar da üst üste oturur. Beyler, bana Savaş Bakanlığı tarafından verilen Alfred Dreyfus'ün elyazısında da aynı tuhaflıklar var. Sanığın elyazısıyla *bordereau*'daki arasındaki farklılıklara gelince –en belirgin görünenler 'o' ve çift 's'ler– harflerin bu şekilde yazılışını sanığın eşinden ve erkek kardeşinden gelen mektuplarda da aynen bulduğumda ne kadar şaşırdığımı bir düşünün! Beş milimetrelik, ağ gibi örülmüş bir yazım şekli, on iki buçuk milimetrelik bir kalıp ve bir-bir çeyrek milimetre üst üste biniş! Hep buluyorsunuz bunu, hep! Nihai sonuç: Dreyfus, ele geçmemek için kendi elyazısını taklit etmiş, ailesinden aldığı elyazısı örnekleriyle değiştirmiş!"

Dreyfus araya girdi: "Öyleyse *bordereau*'yu benim yazmış olmam gerekiyor, hem benim elyazıma benzediği için hem de benzemediği için, öyle mi?"

"Aynen öyle!"

"O zaman sizin sözleriniz nasıl çürütülebilir?"

İyi bir nokta. Gülümsememi bastırdım. Ama Bertillon Dreyfus'e de bana da sahtekâr gibi görünmüş olsa da yargıçları etkilediğini görebiliyordum. Onlar askerdi. Olgulardan, krokilerden, çizilen kutulardan ve 'ağ gibi örülen' türünden sözcüklerden hoşlanırlardı. Yüz milyonda bir! Bu, onların kavrayabileceği bir istatistikti!

Öğlen arası verildiğinde koridorda Armand du Paty yanıma yaklaştı. Ellerini ovuşturuyordu. "Yargıçlardan birkaçından Bertillon'un bu sabah iyi iş çıkardığını öğrendim. Sonunda o serseriyi kıstırdığımıza inanıyorum. Bakana ne anlatacaksınız?"

"Bertillon'un aklını oynattığını düşündüğümü ve Dreyfus'ün mahkûm edilme olasılığını hâlâ yüzde elli olarak gördüğümü."

"Bakan bana sizin karamsarlığınızdan söz etti. Elbette, kenardan bakıp yakınmak hep kolaydır." Kolunun altına büyükçe bir sarı zarf sıkıştırmıştı. Bana verdi. "General Mercier size bunu yolladı."

Zarf ağır değildi. Sanki içinde sadece on-on iki sayfa varmış gibiydi. Sağ üst köşesinde mavi kalemle iri bir "D" harfi yazılıydı.

"Bunu ne yapmam gerekiyor?" diye sordum.

"Akşam olmadan, olabildiğince belli etmeden, mahkeme başkanına vermeniz gerekiyor."

"Ne var içinde?"

"Ne olduğunu bilmenize gerek yok. Sadece başkana verin Picquart, hepsi bu. Ve bu kadar bozguncu olmamaya çalışın."

Öğle sonrasındaki duruşmaya giderken zarfı yanıma aldım. Nereye koyacağımı bilemedim. Oturduğum yerin altına mı? Yanına mı? Sonunda, savunma avukatı karakter tanıklarını çağırırken ben zarfı beceriksizce kucağıma koyup oturdum – tanıklar bir avuç subay, bir sanayici, bir doktor, Yahudi kıyafetiyle Paris Başhahamı'ndan ibaretti. Basurdan kıvrandığı belli olan Albay Maurel tanıklara, özellikle hahama sert davrandı.

"Adınız?"

"Dreyfuss–"

"Dreyfus mü? Akrabası mısınız?"

"Hayır, ailelerimiz farklı. Bizim soyadımız iki 's' ile yazılıyor. Ben Paris Başhahamıyım."

"Harika. Bu dava hakkında ne biliyorsunuz?"

"Hiçbir şey. Ama sanığın ailesini uzun zamandır tanırım ve dürüst bir aile olarak bilirim onları..."

Adamın tanıklığı sürerken Maurel kımıldayıp durdu. "Teşekkür ederim. Tanık çekilebilir. Böylece bu davadaki bütün kanıtlar sunulmuş oldu. Yarın kapanış konuşmalarını dinleyeceğiz. Duruşma sona ermiştir. Mahkûmu hücresine geri götürün."

Dreyfus kepini aldı, ayağa kalktı, selam verdi ve salondan çıkarıldı. Yargıçlar kürsüden inene kadar bekledim, sonra Maurel'in yanına yaklaştım. "Özür dilerim Albay," dedim usulca, "Savaş Bakanı size bir şey göndermiş."

Maurel bana tedirgince baktı. Ufak tefek, kambur duruşlu biriydi, yüzünün cildi yeşilimsi bir grilikteydi. "Tamam Binbaşı, onu bekliyordum," dedi. Zarfı elindeki öbür kâğıtların arasına soktu, tek kelime etmeden yoluna devam etti. Dönüp onun arkasından bakarken Dreyfus'ün avukatının gözlerinin üzerimde olduğunu gördüm. Demange alnını kırıştırdı, dudaklarını büzdü, bir an bana meydan okuyacağını sandım. Not defterimi cebime soktum, ona başımla selam verdim ve yanından geçip gittim.

Bu olayı Mercier'ye anlattığımda, "Doğru olanı yaptığımıza inanıyorum," dedi.

"Sonunda değerlendirecek olanlar yargıçlardır," oldu yanıtım. "Sizin tek yapabileceğiniz onlara gerçekleri sunmaktır."

"Bizim küçük grubumuz dışında bunu hiç kimsenin bilmemesi gerektiğini size hatırlatmama ihtiyaç yok sanırım." Dosyada ne olduğunu bana söylemesini bekliyordum bir bakıma, ama o kalemini eline alıp kâğıtlarının başına döndü. Ayrılırken, "Anlaştığımız şeyi yaptığımı General Boisdeffre'e haber vermeyi unutmayın," dedi.

Ertesi sabah rue du Cherche-Midi'ye vardığımda, küçük bir kalabalık orada toplanmıştı bile. Sorun çıkabilir diye kapıda fazladan polisler duruyordu. Mahkeme binasına her zamankinin iki katı sayıda gazeteci doluşmuştu; biri bana, hükmü dinlemeleri için onlara duruşma salonuna alınacaklarına dair söz verildiğini söyledi. Kalabalığın arasında kendime zorlukla yol açarak yukarıya çıktım.

Saat dokuzda, duruşmanın son günündeki celse başladı. Yedi yargıcın her birine bir büyüteç, *bordereau*'nun bir kopyası ve Dreyfus'ün elyazısı örneği verilmişti. Brisset savcılık makamı adına bitmek bilmeyen bir konuşma yaptı. "Büyütecinizi alın," dedi yargıçlara, "Dreyfus'ün yazısı olduğuna inanacaksınız." Mahkeme öğle yemeği arası verdi. Öğleden sonra bir görevli gaz lambalarını yaktı ve alacakaranlık çökerken Demange savunma adına söz aldı. "Kanıt nerede?" diye sordu. "Müvekkilimi bu suça doğrudan bağlayan en ufak bir kanıt parçası mevcut değildir." Maurel, Dreyfus'ün kısa bir konuşma yapmasını istedi.

Dreyfus gözlerini tam karşıya dikerek konuştu: "Ben her şeyden önce bir Fransız'ım, Alsace'lıyım. Vatan haini değilim." Bu kadar konuştu, verilecek hükmü beklemesi için Dreyfus'ü binanın başka bir tarafına götürdüler.

Yargıçlar salondan ayrılınca içerinin boğucu atmosferinden kaçmak için avluya çıktım. Saat altıya geliyordu, hava buz gibiydi. Gaz lambasının loş ışığının gölgesinde Paris'teki garnizondan bir grup asker duruyordu. Yetkililer sokağa açılan büyük kapıları bu saatte kapatmışlardı. İçerisi kuşatma altındaki bir kaleyi andırıyordu. Yüksek duvarın öte tarafındaki, karanlıkta konuşan ve kımıldayan kalabalığın sesini duyabiliyordum. Bir sigara içtim. Bir muhabir, "Dreyfus'ü aşağıya getirirlerken iki basamaktan birini ıskaladığını gördünüz mü?" diye sordu. Zavallı nerede olduğunu bilmiyor." Bir başkası, "Umarım ilk baskının saati gelmeden karar vermiş olurlar," dedi. "Olurlar, hiç merak etme, akşam yemeğini kaçırmak istemezler."

Saat altı buçukta, yargıç yardımcılarından biri duruşma salonunun kapılarının açıldığını haber verdi. İnsanlar yer kapmak için koşuştular. Ben de gazetecilerin peşinden üst kata çıktım. Gonse, Henry, Armand du Paty ve Gribelin kapının yanında sıra olmuşlardı. Sinirleri o kadar gerilmişti ki yüzleri neredeyse duvar gibi bembeyazdı. Birbirimizi başımızla selamladık ama konuşmadık. Yerime oturdum, not defterimi son kez cebimden çıkardım. O küçücük salona neredeyse yüz kişi dolmuştu, ama çıt çıkmıyordu. Su altındakine benzer bir sessizlik vardı – sanki ciğerlerimize ve kulak zarlarımıza fiziksel bir baskı uygulanıyordu. Bunların sona ermesini çok istiyordum. Saat yedide koridorda bir bağrış duyuldu – "Silah omza! Hazır ol!"– Arkasından da çizmelerin boğuk sesli patırtısı. Yargıçlar, önde Maurel, içeri girdiler.

"Herkes kalksın!"

Görevli Vallecalle hükmü okudu. "Fransa halkı adına," derken yargıçların yedisi de selam vermek için ellerini şapkalarına götürdüler, "Paris askeri hükümetinin ilk sürekli askeri mahkemesi yargıçlar odasında toplandıktan sonra halkın önünde

aşağıdaki hükmünü açıklamıştır..." Görevli "Suçludur" kelimesini okuyunca salonun arka tarafından "*Vive la patrie!*"[1] diye bir haykırış duyuldu. Muhabirler salondan koşarak çıkmaya başladılar.

Maurel, "Maître Demange, gidip mahkûma kararı bildirebilirsiniz," dedi.

Avukat yerinden kımıldamadı. Başını ellerinin arasına almıştı. Ağlıyordu.

Dışarıdan içeriye garip bir gürültü dolar gibiydi – tuhaf bir pıtırtı ve uğultu. İlk başta yağmur ya da rüzgâr sandım. Sonra bunun sokakta mahkemenin kararını alkışlarla, sevinçle karşılayan kalabalıktan geldiğini anladım. "Yahudiler kahrolsun!" "Yahudi vatan hainine ölüm!"

"Binbaşı Picquart Savaş Bakanı'nı görmek istiyor..."

Nöbetçinin yanından geçiyorum. Avluyu aşıyorum. Lobiye giriyorum. Merdivenden çıkıyorum.

Mercier bürosunun ortasında duruyordu, tam takım üniformalıydı. Madalyalar ve nişanlar göğsünü zırh gibi kaplamıştı. Boynu elmaslı, mavi kadife elbiseli İngiliz eşi yanındaydı. İkisi de çok ufak ve zarif görünüyorlardı, tıpkı tarihi bir tablodaki iki kişi gibi.

Koştuğum için soluk soluğaydım, soğuğa rağmen terliyordum. "Suçlu," diyebildim, kekeleyerek. "Müstahkem bir yerde müebbet sürgün." Madam Mercier'nin eli hemen göğsüne gitti. "Zavallıcık," dedi.

Bakan gözlerini kırpıştırarak baktı bana, ama sadece "Haber verdiğiniz için teşekkür ederim," demekle yetindi.

Boisdeffre'i odasında buldum, o da üniformasını giymişti, göğsü madalyalıydı, Mercier'ler gibi o da Élysée Sarayı'ndaki davete gidiyordu. Tek söylediği, "En azından huzur içinde yemek yiyebileceğim," oldu.

Görevimi yerine getirmiştim, koşarak rue Saint-Dominique'e çıktım, kıl payıyla bir araba bulmayı becerdim. Saat sekiz buçukta Salle d'Harcourt'ta Blanche de Comminges'in yanında

1 (Fr.) Yaşasın vatan! (ç.n.)

oturuyordum. Debussy'yi görmek için etrafa bakındım ama göremedim. Orkestra şefi batonunu hafifçe vurdu, flütçü çalgısını dudaklarına götürdü, o ilk birkaç nefis, iniltili nota –kimileri buna çağdaş müziğin doğuşu derler– Dreyfus'ü aklımdan tamamen sildi.

12

Gribelin'i görmek için yukarı çıkmadan önce kasten akşam olmasını bekliyorum. İki günde ikinci kez beni kapısının eşiğinde görmek onu şaşırtmışa benziyor. Zorlukla ayağa kalkıyor. "Albayım?"

"İyi akşamlar Gribelin. Dreyfus hakkındaki gizli dosyayı görmek istiyorum, lütfen."

Öyle mi hayal ediyorum yoksa Lauth'ta olduğu gibi Gribelin'in gözlerinin de korkuyla kısıldığını mı görüyorum? "Korkarım ki o dosya bende değil, Albayım," diyor.

"Öyleyse sanırım dosya Binbaşı Henry'de."

"Neden öyle söylediniz?"

"Çünkü ben bu bölümün başına getirildiğimde Albay Sandherr bana Dreyfus vakasıyla ilgili bir sorum olduğunda Henry'ye danışmamı söylemişti. Ben de bunu dosyanın Henry'de olduğu şeklinde yorumladım."

"Eh, eğer *Albay Sandherr* öyle dediyse..." Gribelin'in sesi duyulmaz oluyor. Sonra umutla ekliyor: "Acaba Albayım, Henry izinde olduğuna göre, acaba o gelene kadar beklemek daha iyi olmaz mı..?"

"Kesinlikle olmaz. Henry birkaç haftadan önce dönmeyecek, benimse hemen ihtiyacım var dosyaya." Harekete geçmesini bekleyerek susuyorum. "Haydi ama, Mösyö Gribelin." Kolumu uzatıyorum ona doğru. "Henry'nin ofisinin anahtarlarının sizde olduğuna eminim."

Yalan söylemek istediğini seziyorum. Ama bunu yapması, amirinin emrine itaatsizlik sayılırdı. Ve Gribelin, Henry'nin aksine, doğuştan yatkın değil böyle bir başkaldırıya. "Peki. Sanırım bir bakabiliriz..." diyor. Masasının sağdaki en alt çekmecesinin kilidini açıyor ve anahtar destesini çıkarıyor. Birlikte aşağı iniyoruz.

Henry'nin ofisi rue de l'Université'ye bakıyor. Havasız odada lağım kokusu daha yoğun hissediliyor. İri bir sinek çılgın gibi kirli pencereye çarpıp duruyor. Bildik Savaş Bakanlığı çalışma masası, koltuğu, kasası, dosya dolabı ve ince, kare bir halı var odada. Tek şahsi eşya masanın üzerinde duran, köpek kafası biçiminde oymalı, ahşap bir tütün kavanozu, pencere pervazında adamakıllı korkunç bir Alman bira kupası, bir de Hanoi'deki 2. Zuav[1] alayının üniformasını giymiş Henry'yi birkaç arkadaşıyla gösteren bir fotoğraf. O da benimle aynı dönemde bu cephedeydi, ama rastlaşmış olsak bile aklımdan çıkmış. Gribelin kasayı açmak için yere çömeliyor. Dosyaları araştırıyor. Aradığını bulunca tekrar kilitliyor kasayı. Doğrulurken dizlerinden kırılan dalları andıran bir ses çıkıyor. "Buyrun Albayım."

Bana uzattığı, yirmi ay önce askeri mahkemenin başkanına verdiğim, köşesinde "D" harfi bulunan aynı sarı zarfa benziyor, tek farkı üzerindeki mührün kırılmış olması. Zarfı elimde tartıyorum. O gün Armand du Paty zarfı bana verirken onu ne kadar hafif bulduğumu düşündüğümü hatırlıyorum; şimdi de öyle. "Hepsi bu kadar mı?"

"Hepsi bu kadar. İşiniz bitince bana haber verirseniz yine kilitleyeyim."

"Merak etmeyin. Bundan sonra ben ilgileneceğim bununla."

Ofisime dönünce zarfı masama bırakıyor ve bir an üzerinde düşünüyorum. Böyle sıkıcı görünen bir nesnenin bu kadar önem kazanması tuhaf. Bunu gerçekten yapmak istiyor muydum? Bir

1 (Fr.) *Zouave*. Fransız ordusu bünyesinde 1831-1962 arasında Fransız Kuzey Afrikası'nda bulunan ve çoğunluğu yerel unsurlardan oluşturulmuş piyade alaylarına verilen ad. (ç.n.)

şey bir kere okununca artık okunmamış olamaz. Benim tahmin bile edemeyeceğim –yasal ve ahlaki– sonuçlar doğabilir.

Zarfı açıp içindekileri çıkarıyorum. Beş tane belge var.

Henry'nin elyazısıyla doldurduğu bir rapordan başlıyorum, askeri mahkemedeki abartılı tanıklığının kaynağını sunuyor.

Beyler,

1893 Haziranı'nda İstatistik Şubesi'nin eline, Alman Askeri Ataşesi Albay von Schwartzkoppen'in yazmış olduğu bir pusula geçti. Bu pusuladan onun, bilinmeyen bir muhbir kanalıyla, Toul, Reims, Langres ve Neufchâteau'daki istihkâmın planlarını elde ettiği anlaşılıyordu.

1894 Ocağı'nda, ele geçirilen bir başka pusula onun bu muhbire, Albertville, Briançon, Mézières ile Moselle ve Meurthe'ün her iki yakasındaki yeni setlerin planları için peşin olarak altı yüz frank ödediğini ortaya koydu.

İki ay sonra, 1894 Martı'nda, Sûreté'nin bir görevlisi, François Guénée, bizim adımıza hareket ederek İspanyol askeri ataşesi Marki de Val Carlos'la buluştu, bu kişi İstatistik Şubesi'ne düzenli bilgi sağlayan bir muhbirdir. Verdiği başka bilgiler yanında Marki, M. Guénée'yi Genelkurmay'da çalışan bir Alman casusu hakkında uyardı. Tam olarak şunları söyledi: "Benim adıma Binbaşı Henry'ye –o da bunu albaya tekrarlayabilir– Savaş Bakanlığı'ndaki gözetimi yoğunlaştırmak için nedenler bulunduğunu söyleyin, Alman ataşeleriyle yaptığım son görüşmede, Genelkurmay'da kendilerini mükemmel bilgilendiren bir subay bulunduğunu anladım. Bulun onu Guénée; adını bilseydim, size söylerdim!"

Daha sonra 1894 Haziranı'nda Marki de Val Carlos'la ben de buluştum. Bana, özellikle Genelkurmay'ın İkinci Şubesi'nde çalışan –ya da en azından mart ve nisan aylarında orada çalışmış olan– bir Fransız subayının Alman ve İtalyan askeri ataşelerine bilgi sağladığını anlattı. Bu subayın adını sordum, ama söyleyemedi. Dedi ki: "Söylediğim şeyin doğruluğundan eminim ama o subayın adını bilmiyorum." Bu görüşmeyi Albay Sandherr'e

rapor etmemin ardından daha sıkı bir gözetim için emir çıkarıldı. Dreyfus vakasının temelini oluşturan bordereau*'nun elimize geçmesi bu dönemde oldu, 25 Eylül'de.*

(İmza)

Henry, Hubert-Joseph (Binbaşı)

Bundan sonraki üç belge orijinal, Schwartzkoppen'in çöp kutusundan alınan ve yapıştırılarak bir araya getirilen kâğıtlar: herhalde Henry'nin ifadesini desteklesin diye eklenen taze istihbarat. İlki Schwartzkoppen'in elyazısıyla Almanca yazılmıştı, bir memorandum taslağına benziyordu, ya kendi kullanımı içindi ya da Berlin'deki üstleri için, vatan haini adayının kendisine ilk gelişinden sonra çalakalem yazılmıştı. İyice küçük parçalara ayrılmıştı, arada insanı düşündüren boşluklar vardı:

Kuşku... Kanıt... Tavsiye mektubu... Bir Fransız subayıyla olmak benim için tehlikeli bir durum... Kişisel görüşmelere girişmemeliyim... Onun elindekini getirmek... Kesinlikle... İstihbarat Şubesi... İlişki yok.... Alay... Tek önemi... Bakanlıktan ayrılmak... Çoktan başka yerde...

Bir araya getirilen ikinci belge, İtalyan askeri ataşesi Binbaşı Alessandro Panizzardi'nin Schwartzkoppen'e gönderdiği bir mektup. Fransızca yazılmış, Ocak 1894 tarihini taşıyor, *Sevgili Alçak Herif*, hitabıyla başlıyor.

Albay Davignon'a tekrar yazdım, bu yüzden senden, meseleyi arkadaşınla konuşma fırsatı bulursan, bunu Davignon'un kulağına gitmeyecek şekilde yapmanı istiyorum... çünkü birbirimizle iş yaptığımız asla ortaya çıkmamalı.

Hoşça kal benim küçük, güzel köpeğim.

Senin A.

Davignon, İkinci Şube'nin müdür vekili, çeşitli askeri ataşelere brifing vermekle onların manevralara, davetlere,

konferanslara filan çağrılmalarını ayarlamakla görevli. Onu iyi tanıyorum. Söylendiği gibi, dürüstlüğü tartışılmaz.

Parçaları birleştirilen üçüncü mektup, Schwartzkoppen'in Panizzardi'ye yazdığı bir pusula:

P 16.4.94

Sevgili Dostum,

Ayrılmadan önce seni göremediğime gerçekten üzüldüm. Ama sekiz gün sonra döneceğim. Şu sefil D'nin sana iletmem için bana verdiği Nice'in on iki ana planını mektubuma ekliyorum. Senin, ilişkileri tekrar başlatmayı düşünmediğini ona söyledim. Bir yanlış anlama olduğunu iddia ediyor, seni tatmin etmek için elinden geleni yapacakmış. Onu kendisine karşı kullanmaman için ısrar ettiğini söylüyor. Ben de ona, deli olduğu ve senin onunla tekrar ilişki kuracağını sanmadığım yanıtını verdim. Sen nasıl istersen öyle yap! Benim acelem var.

Alexandrine

Fazla budalalık etme!!!

Elle yazılmış son belgenin altında Armand du Paty'nin imzası var, Dreyfus'ün sözüm ona casusluk kariyeri hakkında bir yorum. Bütün bu çeşitli kanıt parçalarını tutarlı bir hikâyede buluşturmaya çalışıyor:

Yüzbaşı Dreyfus Alman Genelkurmayı için casusluk faaliyetine 1890'da başladı, otuz yaşındaydı, o sırada Bourges'daki École Centrale de Pyrotechnie Militaire'de eğitim görüyordu, top mermilerini dumansız barutla doldurma işlemini anlatan bir belgeyi çaldı.

1893'ün ikinci yarısında, stajyerlik sisteminin bir parçası olarak Yüzbaşı Dreyfus Genelkurmay'ın Birinci Şubesi'ne bağlandı. Oradayken, çeşitli istihkâmların planlarının bulunduğu kasalara erişebiliyordu, bunların arasında Nice'teki istihkâmın planları da vardı. Bu görevi sırasındaki tavrı kuşku uyandırdı. Ofiste kimse yokken bu planları almasının çok kolay

olduğu araştırmalar sonunda ortaya çıktı. Bu planlar Alman Büyükelçiliği'ne aktarıldı, sonra da İtalyan askeri ataşesine verildi (bkz. Ekteki belge: "Şu sefil D").

1894 başında Dreyfus İkinci Şube'ye katıldı. Mart ayında, M. Guénée'nin dikkati orada bir Alman casusunun bulunduğuna çekildi (bkz. Binbaşı Henry'nin ekteki raporu)...

Hepsi bu kadar. Zarfı tekrar elime alıp sallıyorum emin olmak için. Gerçekten böyle olabilir mi? Düşkırıklığı hissediyorum, hatta biraz da öfke. Enayi yerine konuldum. Sözüm ona "gizli dosya"da ayrıntılardan ve dokundurmalardan başka bir şey yok. Bir tek belge ya da tanık Dreyfus'ü doğrudan casus olarak nitelemiyor. Buna en yaklaşanı, onun adının baş harfini, "Şu sefil D" diye vererek suçlayanı.

Armand du Paty'nin boş zırvalar derlemesini tekrar okuyorum. Gerçekten bir anlamı var mı? Birinci Şube'nin planını ve usullerini biliyorum. Dreyfus'ün mimari projeler boyutunda bir şeyi, yakalanmadan gizlice dışarıya çıkarması neredeyse imkânsız. Çıkarsaydı bile onların yokluğu hemen fark edilirdi. Ancak bildiğim kadarıyla, belgeler çalındı diye bir şikâyette bulunulmamıştı. Öyleyse güya Dreyfus onların kopyasını çıkarmış, sonra da yerlerine koymuştu – bu mu öneriliyordu? Ama bu kadar çok sayıda kopyayı bu kadar çabuk nasıl çıkarabilmişti? Ve kimse görmeden orijinalleri kasaya tekrar nasıl koymuştu? Tarihler de birbirini tutmuyordu. Dreyfus Birinci Şube'ye Temmuz 1893'te katılmıştı, ama Henry'ye göre Schwartzkoppen'in elinde haziranda zaten bazı çalıntı planlar bulunuyordu. Ve Alman ataşenin D'yi "deli" diye tarif etmesi: Bu, titiz bir Dreyfus'e uygun bir sözcük müydü, aynı şekilde "sefil" sözcüğü de ona hiç uymuyordu.

Dosyayı kendi kasama kilitliyorum.

Eve dönmeden önce Boisdeffre'le bir randevu ayarlamak üzere bakanlığa uğruyorum. Nöbetçi subay Pauffin de Saint Morel. Başkanın salı gününe kadar ofise gelmeyeceğini söylüyor. "Konunun ne olduğunu kendisine bildirebilir miyim?"

"Söylememeyi tercih ederim."

"Gizli bir konu mu?"

"Gizli bir konu."

"Başka bir şey söylemeyin." Adımı deftere saat ona kaydediyor. "Aklıma gelmişken," diyor, "ihtiyar Foucault ile şu Alman casusu hikâyesi meselesini takip ettiniz mi?"

"Evet, ettim, teşekkür ederim."

"Bir şey çıkmadı mı?"

"Çıkmadı."

Cumartesi gününü ofisimde Boisdeffre'e bir rapor yazarak geçiriyorum: "74. Piyade Alayı'ndan Binbaşı Esterhazy üzerine İstihbarat Birimi raporu". İnce ince uğraşmam gerekiyor. Birkaç kez yanlış başlıyorum. İhtiyatlı sözcüklerle *petit bleu*'nün yakalanmasını, Esterhazy'nin kuşkulu kişiliğinin araştırılmasını, Cuers'in verdiği ve Almanların hâlâ Fransız ordusu içinde bir casusları (casusu hiç de orijinal sayılmayan "X" kod adıyla tanıtıyorum) bulunduğuna dair bilgiyi ve *bordereau*'daki yazıyla Esterhazy'nin yazısı arasındaki (*en amatör gözün bile görebileceği*) benzerliği anlatıyorum. Sık satırla dört sayfa tutuyor raporum. Şöyle bitiriyorum:

> *İşaret edilen olgular, daha kapsamlı bir araştırma yapılmasını gerektirecek kadar önemli görünüyor. Her şeyden önce Binbaşı Esterhazy'den X Büyükelçiliği'yle ilişkileri ve kopyaladığı belgeleri nasıl kullandığı hakkında açıklama istemek gerekiyor. Ama ani, kesin ve ihtiyatlı bir biçimde hareket etmek çok önemli, çünkü binbaşı olağanüstü gözü pekliği ve kurnazlığıyla ünlü.*

Tuttuğum notları ve kullanmadığım taslakları şöminede yakıyorum, sonra bitirdiğim raporu ve gizli dosyayı kasama kilitliyorum. İç istihbarata teslim edilemeyecek kadar tehlikeli bir şey bu. Elden vereceğim.

Ertesi sabah, kuzenlerim Gast'larla pazar öğle yemeğinde buluşmak üzere Ville-d'Avray trenine biniyorum. Kırmızı damlı

La Ronce, Versailles'a giden anayolda özel arazi üzerinde kurulu sevimli bir yapı. Hava güzel. Jeanne, Alsace'da doğup büyüdüğümüz yerde geçirilen çocukluk günlerini hatırlatan bir piknik hazırlamış – *rillettes de canard* ve *flammekueche*, yanında da Munster peyniriyle lahana. Keyifli olmalıyım. Ama rue de l'Université'nin gölgesini üzerimden atamıyorum. Belli etmemeye çalışsam da, rahat ve güneş yanığı arkadaşlarımın yanında kendimi kaygılı ve solgun hissediyorum. Edmond ahırdan eski bir bebek arabası çıkarıyor, içine kapaklı bir sepet, örtüler ve şarap dolduruyor, patikadan aşağı götürüyor, biz de arkasına takılıyoruz.

Pauline'i arıyorum gözlerimle, sonra kız kardeşime, umursamaz bir tavırla, onun gelip gelmeyeceğini biliyor musun diye soruyorum, ama Anna onun Philippe ve kızlarla Biarritz'de bir hafta daha kalmaya karar verdiğini söylüyor. Yüzümü inceliyor, "Bana kalırsa senin de tatile ihtiyacın var," diyor.

"İyiyim ben. Hem şu sırada mümkün değil."

"Ama Georges, bunu mümkün *kılmak* zorundasın!"

"Evet, biliyorum. Yapacağım, söz."

"Bir yuvan, bir eşin ve ailen olsaydı bu kadar ağır çalışmazdın."

"Aman Tanrım," diyerek gülüyorum, "başlama yine!" Konuşmanın uzamasını engellemek için bir sigara yakıyorum.

Kumlu yoldan ayrılıp ağaçların arasına giriyoruz. Anna ansızın, "Gerçekten çok üzücü," diyor. "Pauline'in Philippe'i asla terk etmeyeceğini anlıyorsun, değil mi? Kızlar yüzünden."

Şaşkınlıkla bakıyorum ona. "Sen neden söz ediyorsun?" Anna gözlerini dikip bakınca numara yapmanın bir anlamı olmadığını fark ediyorum; Anna her zaman içimi okuyabilmiştir. "Senin bildiğini sanmıyordum."

"Aman Georges, herkes biliyor! Herkes yıllardır biliyor!"

Herkes! Yıllardır! Öfkeyle kasılıyorum.

"Öyle bile olsa," diye geveliyorum, "kocasını terk etmesini *istediğimi* nereden çıkardın?"

"Yo," diyor. "Yo, istemiyorsun. Üzücü olan da *bu*."

Önüme geçip yürüyor.

Kayalık bir arazide akan nehre inen bir yamacın kenarındaki bir açıklıkta örtüleri yere seriyoruz. Biz sürgündekiler ormanları severiz, bunu fark ettim. Ne de olsa ağaç ağaçtır; insanın hâlâ kendi yurdundaymış gibi, Neudorf'taki ormanda mantar ve böcek topluyormuş gibi yapması daha kolay oluyor. Çocuklar şarap ve limonata şişelerini alıp suda soğutmak için kayarak yamaçtan aşağı iniyorlar. Çamurların içinde debeleniyorlar. Hava sıcak. Şapkamla ceketimi çıkarıyorum. Biri, "Albay'a bakın, harekât için soyunuyor!" diye bağırıyor. Gülümsüyorum, selam çakarmış gibi yapıyorum. Görevime başlayalı bir yıldan fazla oldu ama ne yaptığımı hâlâ kimse bilmiyor.

Yemekte Edmond, Çar'ın yakında gerçekleşecek ziyareti hakkında konuşmak istiyor. Radikal görüşleri var. "Demokratik cumhuriyetimizin," diyor, "kendisiyle aynı görüşte olmayan insanları hapse atan katı bir hükümdarın ayaklarına halı sermesi bence çok yanlış. Fransa'nın varlık nedeni bu değildir."

"Almanları yenmemize yardım edecek bir müttefikimiz olmazsa," diyorum, "Fransa hiç var olmayabilir."

"Evet, ama ya Almanlarla savaşan *Ruslarsa* ve sonunda işin içine çekilen *bizlersek*?"

"Böyle bir senaryoyu hayal etmek pek zor."

"Eh, bunu bir askere söylemekten hoşlanmıyorum ama evdeki hesap her zaman çarşıya uymaz."

Jeanne, "Kes şunu Edmond," diyor. "George izin gününde kafasını dinlemeye geldi, senin vaazını dinlemeye değil."

"Pekâlâ," diye homurdanıyor Edmond, "ama şu söylediğimi General Boisdeffre'e iletebilirsin, ittifaklar iki yönlüdür."

"Genelkurmay Başkanı'nın, Ville-d'Avray belediye başkanının vereceği konferansı dinlemeye bayılacağına eminim..."

Herkes gülüyor, Edmond da. "Tuş, Albay," diyor ve şarabımı tazeliyor.

Yemek yedikten sonra çocuklarla saklambaç oynuyoruz. Sıra bana gelince ağaçların arasında yüz adım ilerliyor, en güzel yeri bulana kadar aranıyorum. Devrilmiş bir ağacın arkasındaki

küçük bir çukura uzanıyor, üstümü ölü yapraklar ve dallarla örtüyorum, tıpkı École Supérieure de Guerre'deki topoğrafya öğrencilerime öğrettiğim gibi. Çabalamayı göze alırsa insanın nasıl da mükemmel bir şekilde görünmez olmayı başarması çok şaşırtıcı. Babamın öldüğü yaz, ormanda aynı böyle saatlerce yatardım. Çocukların adımı seslendiklerini duyuyorum. Bir süre sonra sıkılıyorlar ve uzaklaşıyorlar; çok geçmeden sesleri duyulmaz oluyor. Sadece orman güvercinlerinin kuğurmaları, doygun, kuru toprağın kokusu ve yanağıma değen yosunların yumuşaklığı var. On dakika kadar yalnızlığın tadını çıkarıyorum, sonra üstümü başımı silkeleyip gülümseyerek ötekilerin yanına dönüyorum. Piknik malzemelerini toplamışlar bile, gitmek için beni bekliyorlar.

"Gördünüz mü, bir asker saklanmasını böyle öğrenir işte!" diyorum. "Size de öğretmemi ister misiniz?"

Delirmişim gibi bakıyorlar bana.

Anna sinirli bir sesle, "Tanrı aşkına nereye kayboldun sen?" diye soruyor.

Çocuklardan biri ağlamaya başlıyor.

13

1 Eylül Salı sabahı saat tam onda, elimde evrak çantamla General Boisdeffre'in bekleme odasına giriyorum.

Pauffin de Saint Morel, "Hemen girebilirsiniz, Albay," diyor, "Sizi bekliyor."

"Teşekkür ederim. Rahatsız edilmememizi sağlar mısınız?"

İçeri girdiğimde Boisdeffre'in toplantı masasının üzerine eğilmiş durumda Paris'in haritasını inceleyip not tuttuğunu görüyorum. Selamıma gülümseyerek ve elini kaldırarak karşılık veriyor, sonra haritaya dönüyor yine. "Kusura bakmayın, Picquart, bir dakika sonra bitiyor işim."

Kapıyı arkamdan kapatıyorum. Boisdeffre, Çar'ın tören alayının izleyeceği yolu kırmızı kalemle harita üzerinde işaretliyor. Güvenlik nedeniyle majesteleri bir dizi açık alandan geçecekler –Jardins du Ranelagh, Bois de Boulogne, Champs-Élysées ve place de la Concorde'dan– buralarda bütün evler ağaçların gerisindedir ve yoldan epeyce uzaktadır. Bununla birlikte oralarda oturan herkesin geçmişi araştırılıyor; İstatistik Şubesi'nden görüş alınıyor; Gribelin yabancıların ve olası hainlerin listesini hazırlamakla meşgul. Ruslarla acilen ittifak kurma ihtiyacımız göz önüne alındığında, Çar'ın Fransa topraklarında suikasta uğraması ulusal bir felakete yol açar. Ve tehdit gerçek: Büyükbabasının sosyalistler tarafından parçalanmasının üzerinden sadece on beş yıl, bizim kendi başkanımızın bir anarşist tarafından bıçaklanıp öldürülmesinin üzerinden sadece iki yıl geçti.

Boisdeffre parmağıyla haritaya vurup, "Beni öncelikle kaygılandıran başlangıçtaki, Ranelagh tren istasyonuyla porte Dauphine arasındaki şu mesafe," diyor. "Birinci Şube bana, halkı güvenli bir uzaklıkta tutmak için süvariler de dahil olmak üzere, otuz iki bin adama ihtiyacımız olacağını söylüyor."

"Umarım Almanlar doğuda bize saldırmak için bu ânı beklemiyorlardır."

"Haklısınız." Boisdeffre yazısını bitiriyor ve ilk kez bana bütün dikkatini vererek bakıyor. "Evet, Albay, ne konuda konuşacağız? Lütfen." Oturuyor, karşısındaki koltuğa oturmamı işaret ediyor. "Rusların ziyareti hakkında mı?"

"Hayır, General. Siz Vichy'den dönerken otomobilde konuştuğumuz konu hakkında – vatan haini olmasından kuşkulanılan Esterhazy hakkında."

Belleğini araştırması bir an sürüyor. "Ah, evet, hatırlıyorum. Ne aşamadayız bu konuda?"

"Biraz yer açmama izin verirseniz..."

"Elbette."

Haritayı açıyorum. Boisdeffre gümüş enfiye kutusunu çıkarıyor. Elinin tersine bir çimdik enfiye koyuyor, her bir burun deliğine hızla çekiyor. Ben evrak çantamı açarken ve sunumum

için gerekli belgeleri çıkarırken beni seyrediyor: *petit bleu*, *bordereau*'nun bir fotoğrafı, Esterhazy'nin Genelkurmay'a atanması için yazdığı mektuplar, Alman Büyükelçiliği'nin önündeki Esterhazy'nin gözetlenirken çekilmiş fotoğrafları, Dreyfus hakkındaki gizli dosya ve bugüne kadar yapılan soruşturma hakkında yazdığım dört sayfalık rapor. Generalin yüzündeki şaşkınlık artıyor. "Aman Tanrım, sevgili Picquart, neler *yaptınız* siz," diyor, yarı eğlenerek.

"Karşımızda gerçekten ciddi bir sorun var, Generalim. Bunu hemen sizin dikkatinize sunmanın görevim olduğunu hissediyorum."

Boisdeffre gözlerini kırpıştırıyor, rulo halindeki haritaya dalgın dalgın bakıyor. Bununla uğraşmak istemediği belli. "Pekâlâ o zaman," diyerek iç geçiriyor. "Nasıl isterseniz. Başlayın."

Adım adım üzerinden geçiyorum konunun: *petit bleu*'ye el konulması, Esterhazy üzerine ilk araştırmalarım, Velinimet Operasyonu. Rue de Lille'deki daireden çekilen fotoğrafları gösteriyorum. "Büyükelçiliğe bir zarf götürdüğünü görebilirsiniz burada, şurada da zarfı bırakmış olarak ayrılıyor oradan."

Boisdeffre gözlerini kısarak bakıyor fotoğraflara. "Şu işe bakın, neler de geliyor elinizden artık!"

"Bereket Esterhazy önemli gizli belgelere ulaşamamış; Almanlara verdiği şeyler öylesine önemsiz ki, onunla olan bağlantılarını kesmek istiyorlar. Bununla birlikte," diyorum, iki mektubu geçiştirerek, "Esterhazy şimdi, bakanlıkta bir göreve başvurarak kendini çok daha değerli bir ajan haline getirmeye çalışıyor – elbette orada gizli şeylere çok kolay ulaşabilir."

"Bunlar elinize nasıl geçti?"

"General Billot bunların bana verilmesi için personeline talimat verdi."

"Ne zaman oldu bu?"

"Geçen perşembe." Susup boğazımı temizliyorum. *İşte başlıyor*, diye düşünüyorum. "Esterhazy'nin iki mektubuyla *bordereau*'daki yazı arasındaki benzerliği hemen fark ettim. Kendiniz de görebilirsiniz. Elbette elyazısı uzmanı değilim, bu yüzden ertesi gün onları Mösyö Bertillon'a götürdüm. Hatırlarsınız..."

"Evet, evet." Boisdeffre'in sesi ansızın zayıflıyor, boğuklaşıyor. "Evet, elbette hatırlıyorum."

"Yazıların aynı olduğunu doğruladı. Bunun ışığında, Dreyfus'ün aleyhinde olan kanıtların geri kalanını da elden geçirmem gerektiğini gördüm. Bu yüzden askeri mahkemede yargıçlara gösterilen gizli dosyaya başvurdum –"

"Bir dakika, Albay." Boisdeffre elini kaldırıyor. "Bekleyin. Dosyaya başvurdum derken onun *hâlâ mevcut olduğunu* mu söylemek istiyorsunuz?"

"Kesinlikle öyle. İşte bu." Üzerinde "D" yazan zarfı gösteriyorum ona. İçindekileri boşaltıyorum.

Boisdeffre, az önce masasının üzerine kusmuşum gibi bakıyor bana. "Ulu Tanrım, neler bulmuşsunuz böyle?"

"Askeri mahkemeye sunulan gizli dosya."

"Evet, evet – ne olduğunu görebiliyorum. Ama *burada* ne işi var?"

"Bağışlayın General. Anlayamadım?"

"Bunun imha edilmiş olması gerekiyordu."

"Bunu bilmiyordum."

"Evet, elbette! Bütün bu olay son derece kural dışıydı!" Parçaları birleştirilmiş mektupları uzun, ince işaretparmağıyla çekinerek dürtüklüyor. "Dreyfus mahkûm edildikten hemen sonra bakanın odasında bir toplantı yapıldı. Albay Sandherr ile ben de oradaydık. General Mercier ona dosyanın imha edilmesi talimatını özellikle verdi. El konulan mektuplar arşive gönderilecekti, yorumlar da imha edilecekti – bu konuda talimatı açıktı."

"Eh, ne diyeceğimi bilemiyorum General." Şimdi şaşkınlık sırası bende. "Gördüğünüz gibi Albay Sandherr onu imha etmemiş. Aslında ihtiyacım olursa onu nerede bulacağımı bana söyleyen de kendisiydi. Ama izin verirseniz şunu söyleyeyim, bizi asıl endişelendirmesi gereken belki de bu dosyanın varlığı değildir."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Yani *bordereau* –elyazısı– Dreyfus'ün masum olduğu gerçeği..." Sesim azalarak kesildi.

Boisdeffre birkaç saniye bana gözlerini kısarak bakıyor. Sonra masanın üzerine yayılmış bütün kâğıtları ve fotoğrafları toplamaya koyuluyor. "Bence sizin yapmanız gereken şey Albay, gidip General Gonse'la görüşmeniz. Onun istihbarat bölümünün başı olduğunu unutmayalım. Aslında bana değil de ona gitmeliydiniz zaten. Ne yapılması gerektiği hakkında onun fikrini alın."

"Bunu kesinlikle yapacağım General. Ama benim düşüncem hızla ve kararlı bir şekilde hareket etmemiz, ordunun selameti adına..."

"Neyin ordunun selametine olduğunu çok iyi biliyorum Albay," diyor kısaca. "O konuyu dert etmeyin kendinize." Kanıtları bana uzatıyor. "Gidip General Gonse ile konuşun. Şu anda izinde, ama Paris'in çok yakınında."

Kâğıtları alıp çantamı açıyorum. "En azından raporumu size bırakabilir miyim?" Kâğıtların arasını karıştırıyorum. "Meselenin şimdi ne aşamada olduğunu gösteren bir özet."

Boisdeffre yılan görmüş gibi bakıyor raporuma. "Pekâlâ," diyor gönülsüzce. "Onu değerlendirmem için yirmi dört saat verin bana." Ayağa kalkıp selam veriyorum. Kapıya vardığımda arkamdan sesleniyor: "Benim otomobilimde size ne söylediğimi hatırlıyor musunuz Albay Picquart? Bir başka Dreyfus vakası daha istemediğimi söylemiştim size."

"Bu bir başka Dreyfus vakası değil General," diye yanıtlıyorum onu. "Aynı vaka."

Ertesi sabah, raporumu almaya gittiğimde Boisdeffre'i yine kısaca görüyorum. Tek kelime etmeden raporu bana veriyor. Gözlerinin altında koyu halkalar var. Yumruk yemişe benziyor.

"Uğraşmanız gereken bu kadar önemli meselelerin olduğu bir zamanda," diyorum, "size olası bir sorun sunduğum için özür dilerim. Umarım, dikkatinizi fazlasıyla dağıtmaz."

"Ne?" Genelkurmay Başkanı, öfke dolu bir inanmazlıkla ağzını açıp soluğunu salıyor. "Dün bana anlattıklarınızdan sonra dün gece bir dakika bile uyuyabildiğimi düşünüyor musunuz gerçekten? Şimdi gidin ve Gonse'la görüşün."

* * *

Gonse ailesinin evi, Paris'in kuzeybatı kıyısının hemen ötesinde, Cormeilles-en-Parisis'te. General'e bir telgraf çekerek kendisine acil bir konuda bilgi vermemi Boisdeffre'in istediğini bildiriyorum. Gonse beni perşembe günü çaya davet ediyor.

O gün öğleden sonra Saint-Lazare'dan kalkan trene biniyorum. Yarım saat sonra Paris'in merkezinden yirmi kilometre değil de iki yüz kilometre uzaktaymışım duygusu veren bir köye varıyorum. İndiğim tren rayların üzerinde uzaklaşıyor, ben bomboş peronda tek başıma kalıyorum. Sessizliği, kuş cıvıltılarından ve tekerleği gıcırdayan bir arabayı çeken bir beygirin uzaktan duyulan takırtılarından başka ses bölmüyor. Görevlinin yanına gidip rue de Franconville'e nasıl gideceğimi soruyorum. "Aa," diyor, üniformamı ve çantamı fark edince, "General'i arıyorsunuzdur."

Onun tarifini izleyerek köyün dışındaki bir yolu tutturup, bir tepeye tırmanıp, ağaçlık alanlardan geçip bir araba yolundan aşağı giderek ferah bir on sekizinci yüzyıl çiftlik evine varıyorum. Gonse bahçede ceketsiz çalışıyor, başında eski bir hasır şapka var. Yaşlı bir av köpeği çimenlerin üzerinden bana doğru koşuyor. General doğruluyor, elindeki tırpana yaslanıyor. Şiş göbeği ve kısa bacaklarıyla generalken olduğundan daha güven verici bir bahçıvan görünümünde.

"Sevgili Picquart," diyor, "taşraya hoş geldiniz."

"General." Selam veriyorum. "Tatilinizi böldüğüm için özür dilerim."

"Önemi yok, dostum. "Gelin, çay içelim." Kolumdan tutup eve sokuyor. Evin içi en kaliteli Japon sanat eserleriyle dolu – antika ipek paravanlar, maskeler, kâseler, vazolar. Gonse şaşkınlığımı fark ediyor. "Erkek kardeşim koleksiyonerdir," diye açıklama yapıyor. "Yılın büyük kısmında burada kalır."

Bahçeye bakan, içi hasır mobilya dolu bir salonda çay servisi hazırlanmış, sehpanın üzerinde küçük pastalar, büfenin üzerinde bir semaver. Gonse bir fincan *lapsang souchong*[1] çayı koyuyor

1 Çin'in Fujian bölgesinde yetişen büyük yapraklı çay bitkisinden elde edilen bir tür tütsülü çay. (ç.n.)

bana. Otururken bambu koltuk gıcırdıyor. Bir sigara yakıyor. "Pekâlâ. Başlayın bakalım."

Gezgin bir satıcı gibi çantamı açıyorum, mallarımı porselenlerin arasına yayıyorum. Tuhaf bir durumdayım: İstihbarat Şubesi'nin başı olan Gonse'a Esterhazy ile ilgili araştırmamdan ilk kez söz ediyorum. Ona *petit bleu*'yü gösteriyorum ve yaptığım şey daha az kötü görünsün diye mart başında değil de nisan sonunda gelmiş gibi yapıyorum. Sonra da Boissdeffre'e yaptığım sunumu ona da tekrarlıyorum. Belgeleri verdiğimde Gonse alışıldık sistemli tarzıyla her birini tek tek inceliyor. İncelediği fotoğrafların üzerine sigarasının külü düşünce şakaya alıyor bunu – 'Suçu örtüyorum!'– ve istifini bozmadan külü üflüyor. Gizli dosyayı çıkardığımda bile soğukkanlılığını hiç bozmuyor.

Ona ne anlatmayı planladığım konusunda Boisdeffre'in Gonse'u uyarmış olduğundan kuşkulanıyorum.

"Sonuç olarak," diyorum, "dosyada Dreyfus'ün suçunu tartışmasız doğrulayacak bir şey bulacağımı ummuştum. Ama korkarım ki hiçbir şey yok. Yetersiz denebilecek bir avukatın yapacağı on dakikalık bir çapraz sorgulamada bile belli olur bu."

Sonuncu belgeyi de ortaya çıkarıp çayımı yudumluyorum, buz gibi olmuş. Gonse bir sigara daha yakıyor. Biraz durduktan sonra "Demek yanlış adamı yakalamışız," diyor.

Önemsemeden söylüyor bunu, tıpkı, "Demek yanlış yola saptık" ya da "Demek yanlış şapkayı takmışım" der gibi.

"Göründüğü kadarıyla, korkarım ki öyle."

Söylediğimi düşünürken elindeki kibritle oynuyor Gonse, döndürüyor onu, büyük bir ustalıkla parmaklarının arasında çeviriyor, sonra yakalıyor. "Peki *bordereau*'nun içindekileri nasıl açıklıyorsunuz? Bunların hiçbiri bizim başlangıçtaki varsayımımızı değiştirmez, öyle değil mi? Genelkurmay'daki dört şubede de deneyimi olan bir topçu subayı tarafından yazılmış olmalı. Bu kişi Ezterhazy değil. Bu kişi Dreyfus."

"Tam tersine, biz ilk hatamızı burada yaptık. *Bordereau*'ya tekrar bakarsanız hep aktarılan notlardan söz edildiğini görürsünüz: hidrolik fren hakkında bir not... koruma bölükleri

hakkında bir not... topçuların biçimlenmesi hakkında bir not... Madagaskar hakkında bir not..." Ne demek istediğimi fotoğrafın üzerinde açıklıyorum. "Diğer bir deyişle, bunlar orijinal belgeler değil. Gerçekten aktarılan tek belgeyi –ateşleme elkitabını– Esterhazy'nin bir topçuluk eğitimine katılarak aldığını biliyoruz. Bu yüzden korkarım ki *bordereau* bizim sandığımızın tam tersini gösteriyor. Hain, Genelkurmay'da değildi. Gizli belgelere ulaşamıyordu. Dışarıdan biriydi, dedikodulara kulak veren, notları toplayan ve onları para karşılığında satmaya çalışan, insanların güvenini kötüye kullanan bir üçkâğıtçıydı. Esterhazy'ydi."

Gonse arkasına yaslanıyor. "Bir öneride bulunabilir miyim, sevgili Picquart?"

"Buyurun, General."

"*Bordereau*'yu unutun. İstiyorsanız Esterhazy'yi soruşturun, ama *bordereau*'yu işin içine sokmayın."

Hemen yanıt vermiyorum. Gonse'un kalın kafalı olduğunu biliyorum, ama bu saçma. "Saygısızlık saymayın General, *bordereau* –Esterhazy'nin elyazısıyla yazıldığını ve onun topçuluğa ilgi duyduğunu göz önüne alınca– Esterhazy'ye karşı ana kanıt *bordereau*."

"Başka bir şey bulmalısınız."

"Ama *bordereau*–" Dilimi ısırıyorum. "Nedenini sorabilir miyim?"

"Bunun gayet açık olduğunu düşünüyordum. *Bordereau*'yu kimin yazdığına askeri mahkeme karar verdi. O vaka kapandı. Sanırım hukukçuların *res judicata* dedikleri şey bu: "kesinleşmiş yargı kararı." Sigarasının dumanının arasından gülümsüyor bana, okulda öğrendiği bu Latince cümleyi hatırladığı için memnun.

"Ama eğer Dreyfus'ün değil de Esterhazy'nin hain olduğunu ortaya çıkarırsak?.."

"Eh, bunu ortaya çıkarmayacağız, öyle değil mi? Önemli olan da bu. Çünkü, size az önce açıkladığım gibi, Dreyfus vakası kapandı. Mahkeme hükmünü verdi ve bu iş bitti."

Ağzım açık kalıyor. Yutkunuyorum. Onun önerdiği şeyin suçtan da kötü olduğunu, şu kinik sözlerle, bu bir gaftır diyerek,

söylemek ihtiyacı duyuyorum. "Tamam," diye başlıyorum, ihtiyatlı bir şekilde, "bitmiş olmasını arzu edebiliriz General, avukatlarımız da bize bittiğini söyleyebilirler. Ama Dreyfus ailesi farklı hissediyor. Diğer düşünceler bir yana, eğer günün birinde Dreyfus'ün mahkûmiyetinin güvenilir olmadığı ve bizim de bu konuda hiçbir şey yapmadığımız ortaya çıkarsa ordunun güvenilirliğine gelecek zarar beni gerçekten kaygılandırıyor."

"O zaman ortaya çıkmamalı, değil mi?" diyor neşeyle. Gülümsüyor, ama gözlerinde tehdit okunuyor. "Evet, bu kadar. Ben söyleyeceğimi söyledim bu konuda." Ayağa kalkarken tutunduğu bambu koltuğun kolları gıcırdıyor. "Dreyfus'ü işin dışında tutun Albay. Bu bir emirdir."

Trenle Paris'e dönerken çantamı kucağımda sıkı sıkı tutarak oturuyorum. Kuzeydeki dış mahallelerin arka balkonlarına ve çamaşır iplerine, kurum kaplı istasyonlara –Colombes, Asnières, Clichy– içim sıkılarak bakıyorum. Az önce olanlara inanmakta zorluk çekiyorum. Konuşmamızı aklımdan geçiriyorum. Sunumumda bir hata mı yaptım? Daha mı açık seçik koymalıydım ortaya – Esterhazy hakkındaki kesin bilgilerimizle kıyaslanınca gizli dosyadaki sözüm ona "kanıt"ın ufalanıp varsayımların tozuna dönüştüğünü basit sözcüklerle mi anlatmalıydım? Ama düşündükçe böyle bir dürüstlüğün ağır bir hata sayılacağına daha da emin oluyorum. Gonse kesinlikle uzlaşmasız biri, ne söylersem söyleyeyim fikri değişmeyecek; onun düşüncesine göre, Dreyfus'ün davasının yeniden görülmesini sağlamanın hiçbir yolu yok. Bu işi daha da zorlamak, ilişkilerimizin tümüyle bozulması anlamına gelecekti.

Büroya dönmüyorum: Buna dayanamayacağım. Onun yerine evime gidiyor, yatağıma uzanıyor, peş peşe sigara tüttürüyorum, öyle haşinim ki, Gonse'u hiçbir şeyimle etkileyemesem de bu yanımla etkileyebilirdim.

Mesele şu: Kariyerimi mahvetmek istemiyorum. Bu noktaya gelmem yirmi dört yılımı aldı. Ama kariyerimi korumamın bedeli, bu dünyadaki Gonse'lardan biri olmamsa o kariyerin

benim için hiçbir anlamı kalmaz –ona sahip olmayı değerli kılan onur ve gurur silinip gider çünkü.

Res judicata!

Hava kararıyor, ışığı yakmak için yataktan kalkıyorum, izleyebileceğim tek bir yol bulunduğuna karar vermiş durumdayım. Boisdeffre ile Gonse'u dışarıda bırakacak ve hôtel de Brienne'e kısıtsız girme ayrıcalığımı kullanacağım: Bu konuyu Savaş Bakanı'na şahsen sunacağım.

Ortalık hareketlenmeye başlıyor –buzul çatlıyor, yeraltında titreşim var– büyük güçlerin harekete geçtiğini gösteren zayıf uyarı işaretleri.

Aylardır basında Dreyfus hakkında bir haber çıkmadı. Ama Gonse'a yaptığım ziyaretin ertesi günü Sömürge Bakanlığı, Londra gazetelerinde Dreyfus'ün Şeytan Adası'ndan kaçtığına dair çıkan çılgın bir söylentiyi yalanlamak zorunda kalıyor. O gün önemsemiyorum bu haberi, gazetecilik diyorum, üstelik İngiliz gazeteciliği.

Sonra, salı günü, *Le Figaro*'nun baş sayfasında tam iki buçuk sütuna yayılmış durumda "Dreyfus'ün Tutukluluğu" başlıklı bir ana haber çıkıyor. Yazı, Dreyfus'ün Şeytan Adası'nda neler çektiği hakkında kesin, sağlam bilgiye dayanan, duygudaş bir rapor (halkın önünde rütbelerinin sökülmesinden beri ölümden de beter bir ölüme katlanan bir Fransız subayını hayatta tutabilmek için harcanan yıllık kırk-elli bin frank). Bu bilginin Dreyfus'ün ailesi tarafından verildiğini tahmin ediyorum.

Arkamda bütün bu olaylarla, ertesi gün bakana rapor vermeye gidiyorum.

Bahçe kapısının kilidini açıyor, bakanlıktaki meraklı gözlerin uzağında çimlerden geçiyor, bakanın resmi rezidansının arka kapısından içeri giriyorum.

İhtiyar bir haftadır izinliydi. Bu, işteki ilk günü. Keyfi yerinde görünüyor. Şiş burnu ve kel kafasının tepesi güneşte kalmaktan soyulmaya başlamış. Koltuğunda dikleşiyor, uzun, beyaz bıyığını sıvazlıyor, ben vakayla ilgili bütün belgeleri çantamdan

çıkarırken beni eğlenerek seyrediyor. "Aman Tanrım, ben ihtiyar bir adamım Picquart! Vakit nakittir. Bütün bunlar ne kadar zamanımı alacak?"

"Korkarım ki kısmen sizin suçunuz Bakanım."

"Ah, duyuyor musunuz şunu? Gençler pek arsız! Benim suçum mu? Nasıl oluyormuş bu?"

"Şüpheli hain Esterhazy'nin söz konusu mektuplarını bana göstermeleri için büyük bir nezaket gösterip personelinize yetki verdiniz," diyorum, mektupları bakana uzatırken, "korkarım ki ben de onların şununla olan belirgin benzerliğini fark ettim." *Bordereau*'nun fotoğrafını da veriyorum.

Kavrayışındaki hız bir kez daha şaşırtıyor beni. İhtiyar olabilir –ben doğmadan önce bile süvari yüzbaşısıymış– ama iki belgeye de bakıp ne gibi sonuçlar doğduğunu hemen kavrıyor. "Vay canına!" Dilini şaklatıyor. "Elyazısını kontrol ettirdiğinizi varsayıyorum, değil mi?"

"Emniyetteki uzman Bertillon kontrol etti. Aynı olduklarını söylüyor. Doğal olarak başkalarının da fikrini almak istiyorum."

"Bunu General Boisdeffre'e gösterdiniz mi?"

"Evet."

"Fikri ne?"

"General Gonse'a gönderdi beni."

"Peki Gonse?"

"Araştırmamdan vazgeçmemi istiyor."

"Sahi mi? Nedenmiş?"

"Çünkü benim gibi o da, araştırmamın, Dreyfus vakasının resmen tekrar incelenmesine yol açacak bir süreci neredeyse kesin olarak başlatacağına inanıyor."

"Ne diyorsunuz! Bir deprem demektir bu!"

"Haklısınız Bakanım, özellikle şunun varlığını açıklamamız gerekeceği için..."

Gizli dosyayı veriyorum ona. Gözlerini kısarak bakıyor dosyaya. "'D' mi? Bu da ne?" Hiç duymamış. Açıklamam gerekiyor. İçindekileri tek tek gösteriyorum. Bir kez daha meselenin can alıcı noktasına geçiyor doğruca. "Şu sefil D" denilen mektubu

çıkarıyor ve yüzüne yaklaştırıyor. Okurken dudakları kıpırdıyor. Ellerinin sırtları da kafasının derisi gibi soyuluyor, cildi lekeli: inanılmayacak kadar çok sayıda yaz yaşamış ihtiyar bir kertenkele.

Mektubun sonuna gelince, "Alexandrine kim?" diye soruyor.

"Albay von Schwartzkoppen o. İtalyan askeri ataşesiyle o birbirlerine kadın isimleriyle sesleniyorlar."

"Neden yapıyorlar bunu?"

"Çünkü ikisi de oğlancı, Bakanım."

"Ulu Tanrım!" Billot suratını buruşturuyor. Mektubu çekinerek işaretparmağıyla başparmağının arasında tutuyor ve bana iade ediyor. "Adamakıllı zevksiz bir işin var, Picquart."

"Biliyorum Generalim. Ben istemedim bu işi. Ama mademki bende, onu gerektiği gibi yapmalıyım diye düşünüyorum."

"Aynı fikirdeyim."

"Benim görüşüme göre, Esterhazy'yi işlediği suçlar için adamakıllı soruşturmak gerek. Bunun için Dreyfus'ü Şeytan Adası'ndan getirtmemiz gerekse de – eh, daha sonra dışarıdan gelecek bir baskıyla yapmak zorunda kalmaktansa biz ordu mensuplarının kendi hatamızı kendimizin düzeltmesi bence daha iyi olur."

Billot odanın ortasındaki boşluğa dikiyor gözlerini, sağ elinin başparmağı ve işaretparmağıyla bıyığını sıvazlıyor. Düşünürken homurdanıyor. "Şu gizli dosya," diyor, bir süre sonra, "önce savunmaya açıklama fırsatı vermeden yargıçlara kanıt sunmak mutlaka yasalara aykırıdır, değil mi?"

"Öyle. Ne yazık ki ben de bu işin bir parçasıyım."

"Kimin kararıydı bu?"

"Sonuçta, Savaş Bakanı olarak General Mercier'nin kararıydı."

"Ha! Mercier demek? Gerçekten mi? Bu işin içinde onun olduğunu tahmin etmeliydim!" Gözlerini dikip bakmalar, bıyık sıvazlamalar ve homurdanmalar tekrar başlıyor. Sonunda uzun uzun iç geçiriyor. "Bilmiyorum, Picquart. Lanet olası bir mesele bu. Üzerinde düşünmem gerek. Bunca zamandır yanlış adamı hapiste tuttuğumuzun ortaya çıkmasının bazı sonuçlar

doğurabileceği aşikâr, üstelik bu işi halkın gözleri önünde bir gösteriye dönüştürmüşken –hem ordu hem de ülke için ağır sonuçları olabilir. Başbakan'la görüşmem gerekecek. Bunu en azından bir hafta yapamam – pazartesi günü Rouillac'ta yıllık manevralar başlıyor."

"Anlıyorum General. O arada Esterhazy'yi araştırmama izin verir misiniz?"

İri kafasını ağır ağır sallıyor. "Olabilir, evlat, olabilir."

"Araştırmam beni nereye götürürse götürsün mü?"

Tekrar ağır ağır sallanıyor başı: "Evet."

Enerjim tazelenmiş olarak o akşam Saint-Lazare Garı'ndaki her zamanki yerimizde Desvernine'le buluşuyorum. Ağustos ortasından beri onu ilk görüşüm. Biraz geç kalmışım. Beni beklerken köşede oturmuş, *Le Vélo*'yu okuyor. Bira içmekten vazgeçip madensuyuna döndüğünü fark ediyorum. Karşısındaki koltuğa otururken başımla gazetesini işaret ediyorum. "Bisikletçi olduğunu bilmiyordum."

"Benim hakkımda bilmediğiniz çok şey var, Albay. On yıldır bisikletim var." Gazeteyi katlayıp küçültüyor, cebine sokuyor. Keyfi yerinde değil gibi.

"Bugün not defterin yok mu?" diyorum.

Omuz silkiyor. "Rapor verecek bir şey yok. Velinimet hâlâ karısının Ardennes'deki yerinde tatilde. Büyükelçilik sakin, yaz nedeniyle yarı yarıya kapalı – haftalardır iki adamımız da görünürde yok. Arkadaşınız Mösyö Ducasse da yeter deyip tatil için Brittany'ye gitti. Onu durdurmaya çalıştım ama rue de Lille'de biraz daha durursam aklımı kaçıracağım dedi. Onu suçladığımı söyleyemem."

"Moralin bozuk gibi."

"Eh Albay, bu piç kurusunu –kusuruma bakmayın– araştırmaya başlayalı beş ay oldu, daha başka ne yapmamız gerekir, bilmiyorum. Ya yakalayıp biraz terleteceğiz, bir şey itiraf ettirebiliyor muyuz, bakacağız, ya da bu operasyonu askıya alacağız: benim önerim bu. Hangisini seçersek seçelim, hava soğuyor, bir

iki gün içinde o konuşma borularını çıkarmamız gerekecek. Almanlar ateş yakmaya karar verirlerse başımız derde girer."

"Eh, bu sefer ben sana bir şey göstereyim," diyorum, Esterhazy'nin mektuplarının fotoğraflarını ters çevirip masanın üzerinden ona itiyorum. "Velinimet Genelkurmay'da bir göreve gelmeye çalışıyor."

Mektuplara bakan Desvernine'in bir anda gözleri parlıyor. "Piç kurusu!" diyor üst üste, neşeyle, ağzının içinden. "Sandığımızdan daha fazla borcu olmalı."

Keşke ona *bordereau*'dan, Dreyfus'ten ve gizli dosyadan söz edebilsem, ama buna cesaret edemiyorum, henüz olmaz – Billot araştırmamı genişletmem için bana resmen yetki vermeden olmaz.

Desvernine, "Ona ne yapmayı düşünüyorsunuz Albayım," diye soruyor.

"Daha fazla hareketlenmeliyiz diye düşünüyorum. Bakan'a, Velinimet'in talebini yerine getirip ona Genelkurmay'da bir görev vermesini önereceğim, onu günün her saatinde izleyebileceğimiz bir bölümde. Gizli dosyalara –görünüşte değerli olan, ama bizim hazırladığımız sahte dosyalara– ulaşabileceğini sanmasına izin vermeliyiz, sonra onu izleriz ve o dosyaları ne yaptığına bakarız."

"İyi fikir. Eğer sahtekârlığa bulaşacaksak daha başka neler yapabileceğimizi söyleyeyim size. Ona Almanlardan sahte bir haber gönderelim, önümüzdeki günleri görüşmek üzere toplantıya çağıralım. Velinimet toplantıya gelirse suçlu olduğu zaten ortaya çıkar. Ama gizli belgelerle gelirse onu suçüstü yakalamış oluruz."

Bu öneriyi düşünüyorum. "Kullanabileceğimiz biri var mı, bu sahtekârlığı yapabilecek?"

"Lemercier-Picard'ı öneririm."

"Güvenilir biri mi?"

"Kalpazanın teki, Albay. Yılana ne kadar güvenirseniz ona da o kadar güvenilir. Asıl adı Moisés Lehmann. Albay Sandherr buradayken bu şube için epey iş yaptı, eğer bize bir numara yaparsa onu bulacağımızı bilir. Nerede olduğunu öğreneyim."

Desvernine yanımdan ayrılırken, buluştuğumuzdakinden çok daha mutlu görünüyor. Ben kalıp içkimi bitiriyorum, sonra bir arabaya atlayıp eve gidiyorum.

Ertesi gün hava adeta sonbahara dönüyor – koyu kurşuni, sevimsiz bir gökyüzü, rüzgârlı, ağaçlardan ilk yapraklar kopup caddelerde sürüklenmeye başlamış. Desvernine haklı, rue de Lille'de ki evden konuşma borularını olabildiğinde çabuk çıkarmalıyız.

Büroya her zamanki saatimde gidiyorum, Capiaux'nun masama bıraktığı günlük gazeteleri gözden geçiriyorum. *Le Figaro*'nun, Dreyfus'ün Şeytan Adası'ndaki koşullarını anlatması, tortulaşmış fikirleri yeniden harekete geçirdi, her yerde Dreyfus'ün aleyhinde konuşuluyor: "Daha da fazla acı çeksin" sözü kolektif görüşe dönüştü. Ama beni asıl şaşırtan *L'Éclair*'deki bir yazı oldu, "Vatan Haini" başlıklı, yazarın adı verilmeyen makalede, askeri mahkemede yargıçlara verilen "gizli bir kanıt dosyası" sayesinde Dreyfus'ün suçunun kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlandığı ileri sürülüyordu. Yazıyı kaleme alan kişi, casusu kuşatan "izahı mümkün olmayan acıma duygusu"na bir son verilmesi amacıyla dosyanın içeriğini açıklaması için orduya çağrıda bulunuyordu.

Gizli dosyanın varlığından basında ilk kez söz ediliyordu. Bunun tam da şimdi, ben dosyaya el koyduğum sırada yapılması beni tedirgin ediyor. Koridordan geçip Lauth'un odasına gidiyorum, gazeteyi masasına koyuyorum. "Bunu gördünüz mü?"

Lauth okuduktan sonra korku içinde yüzüme bakıyor. "Biri konuşmuş olmalı."

"Guénée'yi bulun bana," diyorum. "Dreyfus ailesini gözetliyor olması gerek. Hemen gelmesini söyleyin."

Odama dönüyor, kasamın kilidini açıyor ve gizli dosyayı çıkarıyorum. Masama oturuyor, dosyadan haberi olanların listesini yapıyorum: Mercier, Boisdeffre, Gonse, Sandherr, Armand du Paty, Henry, Lauth, Gribelin, Guénée; bu dokuz kişiye, dünkü raporumun sayesinde, artık Billot'nun adını da ekleyebilirim

–on kişi ediyor– sonra, başta Albay Maurel olmak üzere yedi yargıç da var –on yedi etti– ve de Başkan Fauré'yle Başkan'ın doktoru Gibert –on dokuz oldu– Mathieu Dreyfus'e anlatan adam kimdi –böylece yirmi ediyor; ondan sonra – Mathieu daha kaç kişiye anlattı, kim bilir?

Sır diye bir şey yoktur – gerçekten yoktur, modern dünyada yoktur, onca fotoğraf ve telgraflar ve demiryolları ve gazetelerle, yoktur. Benzer düşüncedeki insanların, kendi dar gruplarında, parşömenle ve tüy kalemlerle yazıştıkları o eski günler çoktan sona erdi. Eninde sonunda pek çok şey açığa çıkacak. Ben de Gonse'un bunu anlamasını sağlamaya çalışıyorum.

Bu konu üzerinde düşünmeye çalışarak şakaklarımı ovuşturuyorum. Bu sızıntı, konumumun haklılığını kanıtlamalı. Ama Gonse ile Boisdeffre'in korkuya kapılıp soruşturmayı sınırlama konusundaki kararlılıklarını güçlendirmeleri daha büyük bir olasılık gibi geliyor bana.

Guénée büroma öğlene doğru geliyor, her zamanki gibi suratı sapsarı, eski bir pipo gibi kokuyor. Dreyfus'leri gözetleme dosyasını da yanında getirmiş. Sinirli bir şekilde etrafına bakınıyor. "Binbaşı Henry burada mı?"

"Henry hâlâ izinde. Benimle görüşeceksiniz."

Guénée oturup elindeki dosyayı açıyor. "Bu işin arkasında Dreyfus ailesi var Albayım, neredeyse eminim."

"*L'Éclair*'deki yazının havası Dreyfus'ün aleyhindeyken bile mi?"

"İzlerini örtmek için yapılmış. Gazetenin editörü Sabatier'ye ulaşmışlar – Mathieu ve Lucie'yle buluştuğunda gözlemledik onu. Siz de fark etmişsinizdir, son zamanlarda ailenin faaliyetleri sistemli bir şekilde yoğunlaştı. Bilgi toplasın diye Londra'daki Cook Dedektiflik Bürosu'nu tuttular."

"Bir şey elde edebildiler mi?"

"Bildiğimiz kadarıyla hayır, Albayım. Belki bu yüzden taktik değiştirip ortaya çıkmışlardır. Dreyfus'ün kaçtığına dair sahte haberi yayan, dedektiflik bürosunun tuttuğu bir gazeteciydi."

"Neden böyle bir şey yapıyorlar?"

"Benim tahminim, insanlar tekrar onun hakkında konuşsunlar diye."

"Öyleyse başarılı oldular, ne dersiniz?"

Guénée bir sigara yakıyor. Elleri titriyor. "Hatırlar mısınız, bir yıl önce ailenin konuştuğu bir Yahudi gazeteciden söz etmiştim – Bernard Lazare'dan, anarşist, sosyalist, Yahudi aktivist?"

"Ne olmuş ona?"

"Şimdi Dreyfus'ü savunacak bir elkitabı yazıyor sanırım."

Dosyayı karıştırıyor, iriyarı, kelebek gözlüklü, alnı kelleşmiş, gür sakallı bir genç adamın fotoğrafını uzatıyor bana. Fotoğrafın altına birkaç gazete kesiği tutturulmuş, yazarı Lazare: "Yeni Getto", "Anti-Semitizm ve Anti-Semitistler", *La Voltaire*'de yakın zamanda çıkan ve *La Libre Parole*'daki Drumont'a saldıran bir dizi makale (*Yenilmez değilsiniz, ne siz ne de arkadaşlarınız...*).

"Tam bir polemikçi," diyorum, elimdekileri gözden geçirirken. "Şimdi de Mathieu Dreyfus'le mi çalışıyor?"

"Hiç kuşkusuz."

"Öyleyse gizli dosyayı bilen biri daha oldu."

Guénée duraksıyor. "Evet, herhalde."

Lazare'ın adını da listeye ekliyorum, böylece yirmi bir kişi oluyor; durum gitgide umarsızlaşıyor. "Bu elkitabının ne zaman yayımlanacağını biliyor muyuz?"

"Fransız basımevlerindeki arkadaşlarımızdan bir şey öğrenemedik. Yurtdışında basmayı planlıyor olabilirler. Bilmiyoruz. Çok daha profesyonelleştiler."

"Ne karışık bir durum!" Lazare'ın fotoğrafını masanın üzerinden Guénée'ye itiyorum. "Bu gizli dosya başımızı çok ağrıtacak. Onun derlenmesine siz de katılmıştınız, değil mi?"

Sorgular gibi değil, öylesine soruyorum bunu. Guénée'nin, hatırlamak için kendini zorlarcasına kaşlarını çatıp başını iki yana sallaması beni şaşırtıyor. "Hayır, Albayım, ben katılmadım."

Bu budalaca yalan karşısında hemen dikkat kesiliyorum. "Katılmadınız mı? Ama Binbaşı Henry'ye İspanyol askeri ataşesinin bir raporunu verdiniz, değil mi? Dreyfus'e açılan davanın ana öğelerinden biriydi."

"Vermiş miyim?" Ansızın kendinden daha az emin görünüyor.

"Verdiniz mi, vermediniz mi? Binbaşı Henry verdiğinizi söylüyor."

"Vermişimdir o halde."

"Aslında belge burada: Val Carlos'un size ne anlattığı yazılı." Gizli dosyayı masamın çekmecesinden çıkarıp açıyor ve içinden Henry'nin yeminli ifadesini alıyorum. Onu gören Guénée'nin gözleri hayretten irileşiyor. "'*Benim adıma Binbaşı Henry'ye –o da bunu Albay'a tekrarlayabilir– Savaş Bakanlığı'ndaki gözetimi derinleştirmek için nedenler bulunduğunu söyleyin, Alman ataşeleriyle yaptığım son görüşmede, Genelkurmay'da kendilerini mükemmel bilgilendiren bir subay bulunduğunu anladım. Bulun onu Guénée; adını bilseydim, size söylerdim!*'

"Evet, doğru geliyor kulağa."

"Ve bunları size Dreyfus tutuklanmadan altı ay kadar önce söylemiş, değil mi?"

"Evet, Albayım, mart ayında."

Davranışından bana hâlâ yalan söylediğini seziyorum. Belgeye tekrar bakıyorum. Bir İspanyol markisinin sözleri değil gibi; daha çok, kanıt oluşturan bir polis memurunun tarzına benziyor.

"Durun bir dakika," diyorum. "Şunu açığa kavuşturalım. Marki de Val Carlos'u ziyaret etsem ve ona, 'Sevgili Marki, aramızda kalsın, Mösyö Guénée'ye, Yüzbaşı Dreyfus'ün Şeytan Adası'na gönderilmesini sağlayan şu sözleri söylediniz mi?' desem, bana 'Sevgili Albay Picquart, doğru söylüyorsunuz' diye yanıt verir mi?"

Guénée'nin paniğe kapıldığı yüzünden okunuyor. "Eh, ben bunu bilemem, Albayım. Unutmayın, bana bunu açıklanmamak üzere söylemişti. Şimdi basında Dreyfus hakkında bütün bunlar çıktıktan sonra – bugün Marki'nin ne söyleyeceğini nasıl bilebilirim?"

Gözlerimi dikiyorum ona. *Tanrım*, diye düşünüyorum, *bunlar hangi lanet olası işin peşindeydiler?* Eğer Val Carlos bunları Guénée'ye söylemediyse, mantık gereği Henry'ye de söylememiş olmalıydı. Çünkü İspanyol'un, Genelkurmay'da bir Alman

casusu bulunduğu hakkında sadece Guénée'yi değil, Henry'yi de uyardığı varsayılıyordu. Henry'nin askeri mahkemedeki teatral tanıklığına –Hain şu adamdır!– zemin hazırlayan, o ikisinin arasında geçtiği iddia edilen görüşmeydi.

Uzun sessizliği kapının vurulması bozuyor. Lauth sarışın kafasını aradan uzatıyor. Acaba ne zamandır bizi dinlemekte? "General Boisdeffre hemen yanına gitmenizi istedi Albay."

"Teşekkür ederim. Ofisine söyleyin, hemen gidiyorum." Lauth çekiliyor. Guénée'ye, "Bu konuyu başka bir zaman konuşuruz," diyorum.

"Peki Albayım." Çıkıyor, başka sorular sormama fırsat kalmadan kaçıp gittiği için epeyce rahatlamış görünüyor, ya da bana öyle geliyor.

Boisdeffre, kocaman çalışma masasının arkasında oturuyor, parmaklarını gererek zarif ellerini masaya dayamış; ellerinin arasında *L'Éclair*'in bir nüshası duruyor. "Sanırım dün Bakan'la görüştünüz," diyor. Sesinin tonunda, güçlükle koruduğu belli olan bir sakinlik var.

"Evet, kendisiyle sık sık görüşürüm, General."

Boisdeffre beni hazırol durumunda halının üzerinde ayakta bıraktı, ilk kez oluyor bu.

"Ve kendisine Dreyfus'le ilgili gizli dosyayı gösterdiniz?"

"Onun olan bitenden haberdar olması gerektiğini hissettim–"

"Buna göz *yumamam*!" Elinin birini kaldırıp hızla masaya indiriyor. "Ben size General Gonse'la görüşmenizi söylemiştim, başka kimseyle değil! Emirlerime karşı gelebileceğinizi nasıl düşünürsünüz?"

"Özür dilerim General, verdiğiniz emrin Bakan için de geçerli olduğunun farkında değildim. Hatırlarsanız, geçen ay, Esterhazy soruşturması hakkında General Billot'ya rapor sunmama izin vermiştiniz."

"Esterhazy hakkında evet! Ama Dreyfus hakkında değil! Bu iki konuyu birbirinden ayrı tutmanızı General Gonse'un size gayet açık söylediğini düşünmüştüm."

Tam karşıya, Genelkurmay Başkanı'nın seyrek beyaz saçlarının hemen üstünde asılı Delacroix'nın özellikle çirkin bir tablosuna dikili kalıyor gözlerim. Ancak ara sıra General'e bakmayı göze alabiliyorum. Büyük bir stres altında görünüyor. Yanaklarını sarmaşık gibi kaplamış lekelerin rengi koyu kırmızıdan mora dönmüş.

"Açık söyleyeyim, bu iki konuyu birbirinden ayırmanın mümkün olduğuna inanmıyorum, General."

"Siz böyle düşünebilirsiniz Albay, ama yüksek komutada uyuşmazlık doğurmaya çalışmak sizin işiniz değil." Gazeteyi tutup bana doğru sallıyor. "Bu nereden geldi?"

"Sûreté bu hikâyenin Dreyfus ailesinden kaynaklanabileceğine inanıyor."

"Doğru mu peki?"

"Bilmek mümkün değil. Dosyadan haberi olan çok sayıda kişi var." Yaptığım listeyi çıkarıyorum. "Şimdiye kadar yirmi bir kişi saydım."

"Verin bakayım." Boisdeffre elini uzatıyor. Listedeki isimlerde gezdiriyor gözlerini. "Bunlardan birinin bilgi sızdırdığını mı söylüyorsunuz?"

"Başka nereden gelmiş olabilir, bilmiyorum."

"Kendi adınızı koymamışsınız."

"Kendim zan altında olmadığımı biliyorum."

"Siz bilebilirsiniz, ama ben bilmiyorum. Sıradan bir gözlemci, tam siz Dreyfus davasının yeniden açılmasına dikkat çekmeye başlamışken bununla ilgili açıklamaların gazetelerde yer almaya başlamasını tuhaf bir rastlantı olarak görebilir."

Yüksek pencerelerin arkasındaki bir yerden bir çatırtı duyuluyor. Sanki ağaç devrilmiş gibi. Cama yağmur vuruyor. Gözlerini üzerimden ayırmayan Boisdeffre bunları fark etmemiş gibi.

"Bu gizli ithamı reddediyorum General. Bu hikâyelerin soruşturmama bir yararı yok, az önce söylediğiniz gibi. Sadece zorlaştırıyor."

"Bu bir görüş. Bir başka görüşse sizin Dreyfus davasının yeniden açılması için elinizden geleni yaptığınız, ya benim

arkamdan Bakan'la görüşerek ya da gazetelerde tartışma başlatarak. Millet Meclisi'nin bir üyesinin hükümeti bütün bu mesele hakkında sorguya çekmeye çalışacağını duyurduğunu biliyor musunuz?"

"Yemin ederim ki benim bununla hiçbir ilgim yok."

General gözlerinde derin bir kuşkuyla bakıyor bana. "Umalım da bu açıklamalar böylelikle sona ersin. Basının dosyanın varlığını haber vermesi yeterince kötü. Eğer dosyanın içindekileri anlatırlarsa durum çok daha ciddileşir. Sakıncası yoksa bu liste bende kalsın."

"Elbette." Pişmanlığımı yansıtacağını umduğum bir tarzda başımı eğiyorum, oysa böyle bir şey hissetmiyorum.

"Pekâla Albay." Atlı Spor Kulübü'ndeki bir garsonu yanından savar gibi şaklatıyor parmaklarını. "Gidebilirsiniz."

Rue Saint-Dominique'e çıktığımda fırtınayla karşılaşıyorum: Saat on ikiyle üç arasında Paris'ten geçen garip bir sistem. Ayaklarım yerden kesilmesin diye parmaklığa tutunuyorum; bizim binaya vardığımda iliklerime kadar ıslanmış durumdayım. Rüzgâr Opéra Comique'in ve Emniyet Müdürlüğü'nün çatılarını uçuruyor. Adalet Sarayı'nın bir cephesindeki pencerelerin camlarını patlatıyor. Tekneler bağlandıkları yerden kopuyor, rıhtımlara çarpıyorlar. Seine Nehri kıyısındaki bazı çamaşırcı kadınlar fırlayıp suya düşüyorlar, kurtarılmaları gerekiyor. Place Saint-Sulpice'in çiçek pazarındaki tezgâhların tümü savrulup gitmiş. O akşam eve yürürken geçtiğim sokaklarda ayak bileklerime kadar parçalanmış sebzelere ve kırık kiremitlere gömülüyorum. Hasar korkunç, ama içim rahatlıyor: Önümüzdeki birkaç gün gazeteler Yüzbaşı Dreyfus'ten başka şeylerden söz edecekler.

14

Bu mola kısa sürüyor. Pazartesi günü, *L'Éclair* daha uzun, ikinci bir yazı yayımlıyor. Bana kalırsa bundan berbat bir başlık koyamazdı: "Vatan Haini: Dreyfus'ün Suçluluğu Dosyada Görünüyor".

Kendimi kötü hissederek gazeteyi masama götürüyorum. Hikâyenin büyük bölümü yanlış, ama bazı açıklayıcı ayrıntılar var içinde: Gizli dosyanın yargıçlara istişare ettikleri odada verildiği; dosyada Alman ve İtalyan askeri ataşeleri arasındaki gizli mektuplar bulunduğu; bu mektuplardan birinde özellikle "şu Dreyfus hayvanı"ndan söz edildiği –tam olarak "Şu sefil Dreyfus" denmemiş, ama yakın. "Yargıçların verdiği hükmü belirleyen," diyordu gazete, "çürütülmesi olanaksız bu kanıttı."

Parmaklarımla masada trampet çalıyorum. Bütün bu ayrıntıları kim veriyordu? Guénée, Dreyfus ailesi olduğunu söylüyor. Ben o kadar emin değilim. Bu sızıntılardan kim yarar sağlayacak. Benim konumumdan bakınca yararlanacağı en bariz olanlar, Savaş Bakanlığı içinde bir kuşatma anlayışı yaratmaya ve Esterhazy ile ilgili soruşturmamı engellemeye çalışan kişiler. "Şu Dreyfus hayvanı" sözü belleğimde bir kıvılcım çaktırıyor. Armand du Paty hep söylemez miydi Dreyfus'ün "hayvani dürtüleri" var diye?

Masamdan bir makas alıyor ve gazetedeki yazıyı kesip çıkarıyorum. Sonra hâlâ izinde olan Gonse'a bir mektup yazıyorum: *Geçenlerde izninizle, benim görüşüme göre, eğer inisiyatifi ele almazsak büyük bir sorunumuz olacağını söylemiştim size. Ekteki,* L'Éclaire*'de çıkan yazı ne yazık ki benim düşüncemi doğruluyor. Bana kalırsa zaman kaybetmeden harekete geçmeliyiz, bunun gerekli olduğunu tekrarlamak zorunda hissediyorum kendimi. Daha fazla beklersek bunalacağız, içinden çıkamayacağımız bir duruma düşeceğiz ve ne kendimizi savunabileceğiz ne de gerçeği tespit edebileceğiz.*

Postaya vermeden önce duraksıyorum. Kendi düşüncemi resmen kayda geçirmiş oluyorum. Gonse, savaş alanında değilse

de dosyalama konusunda mükemmel bir asker. Bunun ne anlama geldiğini hemen görecektir: Aramızdaki düşmanlık artacak.

Yine de gönderiyorum.

Ertesi gün beni çağırtıyor. Tatilini yarıda kesmiş. Bürosuna dönmüş. İki yüz metreden bile seziyorum kapıldığı korkuyu.

Bakanlığın koridorları her zamankinden daha sessiz. Billot ve Boisdeffre güneybatıdalar, sonbahar manevralarını denetleyen Başkan Fauré'ye eşlik ediyorlar. Genelkurmay'da kariyer hırsı olan subayların çoğu –neredeyse tamamı demektir bu– sahada bulunmayı ayarlamışlardır. Bomboş, yankılı koridorlardan geçerken iki yıl önce yaşanan hain avındaki atmosferi hatırlıyorum.

"Mektubunuzu aldım," diyor Gonse, ben masasının önündeki bir koltuğa yerleşirken mektubu bana doğru sallayarak, "Sizin görüşünüzden hoşlanmadığımı sanmayın. Eğer zamanı geri alıp bu lanet olası işin başına dönebilseydim dönerdim, inanın bana. Sigara?" Kutuyu bana doğru itiyor. İstemediğimi göstermek için elimi kaldırıyorum. Kendisi bir sigara alıp yakıyor. Sesi hayli dostça. "Şimdi yüzleşelim Picquart: Dreyfus soruşturması olması gerektiği kadar profesyonelce yürütülmedi. Sandherr hasta bir adamdı, Armand du Paty ise – eh, pek çok iyi niteliği olsa da Armand'ın nasıl olduğunu hepimiz biliriz. Ama bulunduğumuz noktadan ilerlemek zorundayız, olayın üzerinden tekrar geçemeyiz. Çok fazla yarayı deşmek olurdu bu. Son birkaç gündür gazeteleri gördünüz, onlardaki Dreyfus hakkındaki olası histeriyi de. Ülke ikiye bölünür. Kapatmalıyız olayı. Bunu takdir ediyorsunuzdur kuşkusuz?"

Yüzünde öyle yalvaran bir ifade var ki, benim kendisinin görüşünü paylaşmam için öyle bir arzu okunuyor ki, bir an neredeyse pes etmek geliyor içimden. Kötü biri değil, sadece zayıf. Sakin bir hayat istiyor, bakanlıkla bahçesi arasında gidip gelmek istiyor.

"Anlıyorum General. Ama basındaki bu sızıntılar bize bir başka bakımdan uyarı. Dreyfus vakasının araştırılmasının zaten konuştuğumuz gibi yürütüldüğünü kabul etmeliyiz, ne yazık ki bunu Dreyfus ailesi ve onların destekçileri örgütlüyor. Olay

bizim kontrolümüzden çıkıyor. Mektubumda anlatmaya çalıştığım şey, temel bir askeri ilke: Vakit varken inisiyatifi ele alan biz olmalıyız."

"Nasıl yapacağız bunu? Teslim olarak mı? Onlara istediklerini vererek mi?"

"Hayır, doğrusunu söylemek gerekirse daha hâkim bir konumda yeni bir mevzi oluşturmak üzere mevcut konumumuzu terk ederek."

"Evet, dediğim gibi, onlara istediklerini vererek! Sizinle aynı görüşte değilim. Hepimiz birlikte olduğumuz sürece, şimdiki mevzimizin savunulması mümkün. Hukukun demir duvarının arkasında korunuyor. 'Yedi yargıç bütün kanıtları dikkate aldılar' diyoruz sadece. 'Oybirliğiyle hüküm verdiler. Dava kapanmıştır.'"

Başımı iki yana sallıyorum. "Hayır, üzgünüm General, ama bu mevzi dayanmaz. Yargıçlar gizli dosya sayesinde oybirliğine vardılar. Ve gizli dosyadaki kanıt da..." Nasıl devam edeceğimi bilemediğimden susuyorum. Val Carlos'la arasındaki sözde görüşmeyle ilgili olarak Guénée'ye soru sormaya başladığımda yüzünde beliren ifadeyi hatırlıyorum.

Gonse sakince, "Kanıt nedir Albay," diye soruyor.

"Dosyadaki kanıt" –ellerimi iki yana açıyorum– "*zayıf*. İçindeki çürütülemez kanıtlar bulunsaydı onları savunmanın görmemiş olmasını mazur görebilirdik. Ama bu durumda..."

"Söylediklerinizi tamamıyla anlıyorum sevgili Picquart – inanın bana, anlıyorum!" Yalvarırcasına öne eğiliyor. "İşte tam da bu yüzden gizli dosyanın sağlamlığının ne pahasına olursa olsun korunması gerek. Varsayalım ki sizin çizdiğiniz yolda sizin şu hâkim mevzide ilerliyoruz ve Fransız halkına, 'Ah, bakın, ne de olsa *bordereau*'yu Esterhazy yazmış, Dreyfus'ü geri getirelim, yeniden büyük bir dava açalım' diyoruz, sonra ne olacak? İnsanlar o yedi yargıcın –yedisinin de, dikkatinizi çekerim– meseleyi neden bu kadar yanlış anladığını öğrenmek isteyecekler. Bu da işi doğrudan gizli dosyaya götürecek. Çok üst kademeden bazı kişiler büyük sıkıntıya düşecekler. Bunu ister misiniz?

Bunun ordunun itibarına nasıl zarar vereceğini hayal edebiliyor musunuz?"

"Zarar vereceğini kabul ediyorum General. Ama kapımızın önünü temizlediğimiz için olumlu puan da alacağız. Ancak bana öyle geliyor ki, eski yalanların üzerine yeni yalanlar eklersek o zararı daha da çoğaltırız–"

"Yalandan söz eden yok, Albay! Yalan söylemenizi istemiyorum sizden! Asla yapmam bunu. Sizin onurlu bir adam olduğunuzu biliyorum. Aslında sizin bir şey *yapmanızı* istemiyorum. Sizin bir şey *yapmamanızı* istiyorum – Dreyfus vakasından uzak durmanızı. Bu çok mu mantıksız, Georges?" Gülümser gibi oluyor. "Ne de olsa Yahudilerle ilgili görüşünüzü biliyorum – gerçekten de, her şey olup bittikten sonra Şeytan Adası'nda bir Yahudi'nin olması sizi ne ilgilendirir ki?"

Sanki masasının üzerinden eğilmiş, bana gizlice tokalaşalım der gibi. İhtiyatla, "İlgilendirir, çünkü o adam masum," diyorum.

Gonse gülüyor; histeri okunuyor gülüşünde. "Ne kadar da dokunaklı!" Ellerini çırpıyor. "Harika bir fikir! Yeni doğan kuzular ve kedi yavruları ve Alfred Deyfus – hepsi de masum!"

"Saygısızlık etmek istemem General, ama sanki bu adamla aramda duygusal bir bağ varmış gibi davranıyorsunuz. Emin olun ne öyle ne böyle, hiçbir duygu beslemiyorum ona. Doğrusu, suçlu olmasını isterdim – hayatım epeyce kolaylaşırdı. Yakın zamana kadar suçlu olduğuna emindim de. Ama şimdi kanıtlara bakıyorum, suçlu olamayacağını görüyorum. Hain olan, Esterhazy'dir."

"Belki Esterhazy'dir, belki değildir. Emin olamazsınız. Mesele şu ki, *siz bir şey söylemezseniz, kimse bilmez.*"

Sonunda meselenin karanlık özüne varmıştık. Ansızın odadaki sessizlik daha da artmış gibi görünüyor. Dik dik bakıyor bana. Biraz bekleyip yanıtlıyorum.

"Bu berbat bir öneri, General. Bu sırrı benimle birlikte mezara götürmemi bekleyemezsiniz benden."

"Elbette bekleyebilirim ve bekleyeceğim de! Sırları mezara götürmek mesleğimizin özüdür."

Yine bir sessizlik oluyor, sonra yeniden deniyorum. "Bütün istediğim vakanın tamamının iyice araştırılması –"

"*Bütün* istediğiniz, ha!" Gonse sonunda patlıyor. "*Bütün*! Hoşlandım bundan! Sizi anlamıyorum Picquart! Ne diyorsunuz? Bütün ordu –aslında bütün millet– sizin yumuşak vicdanınızın çevresinde mi dönmeli? Kendinizi pek beğeniyorsunuz, söylemeliyim!" Kalın ensesi pespembe parlıyor, tıpkı içinde basınçlı hava bulunan berbat bir lastik hortum gibi. Korktuğunu anlıyorum. Birden resmileşiyor. "Gizli dosya şimdi nerede?"

"Kasamda."

"İçindekileri kimseyle konuşmadınız mı?"

"Elbette konuşmadım."

"Kopyasını almadınız mı?"

"Hayır."

"Gazetelere haberleri siz sızdırmadınız mı?"

"Ben sızdırsaydım itiraf etmek istemezdim, değil mi?" Sesimdeki nefreti artık gizleyemiyorum. "Söyleyeceğimin bir değeri olmasa da, yanıtım hayır."

"Küstahlaşmayın!" diyerek ayağa kalkıyor Gonse. Ben de peşinden. "Burası askeriyedir, Albay, ahlak tartışması yapılan bir topluluk değil. Savaş Bakanı Genelkurmay Başkanı'na talimat verir, Genelkurmay Başkanı bana emir verir, ben de size emir veririm. Şimdi size resmen ve son kez, Dreyfus vakasıyla ilgili hiçbir araştırma yapmamanız, bilgi almaya yetkisi olmayan kişilere bu konuda bir şey açıklamamanız emrini veriyorum. Emre uymazsanız Tanrı yardımcınız olsun! Anlaşıldı mı?"

Ona yanıt verecek halde bile değilim. Selam veriyorum, topuklarımın üzerinde dönüp odadan çıkıyorum.

Ofise döndüğümde Capiaux, Desvernine'le kalpazan Lemercier-Picard'ın bekleme odasında olduklarını söylüyor. Gonse'la buluşmamdan sonra yapmak istediğim en son şeyin böyle bir yaratıkla görüşmek olduğunu hissediyorum, ama geri göndermek de istemiyorum.

İçeri girer girmez onun, ilk geldiğim sabah Guénée'yle birlikte iskambil oynayıp pipo içen o küçük gruptakilerden biri olduğunun ayırdına varıyorum. Lemercier-Picard'dan çok Moisés Lehmann adı yakışıyor ona. Ufak tefek, Yahudi kılıklı biri, sevimli ve özgüvenli bir dobralığı var, kolonya kokuyor, becerisiyle beni etkilemeye hevesli. Elyazımla üç-dört cümle yazmamı istiyor benden – "Haydi Albay, ne zararı olabilir ki, ha?" – birkaç denemeden sonra da uygun bir kopyasını çıkarıyor. "Püf noktası hızda," diye açıklıyor. "Çizgilerin özünü kavramak, özelliğini özümsemek ve sonra doğal bir biçimde yazmak gerek. Son derece sanatsal bir eliniz var, Albay; çok gizemli, çok *içedönük*, bana kalırsa."

"Yeter, Moisés," diyor Desvernine, kulaklarını tıkar gibi yaparak. "Albayın senin saçmalıklarına ayıracak zamanı yok. Çıkabilirsin sen. Beni lobide bekle."

Kalpazan bana sırıtıyor. "Sizinle tanışmak zevk, Albay."

"O zevk bana ait. Elyazım olan kâğıdı geri isterim, zahmet olmazsa."

"A, evet," diyerek kâğıdı cebinden çıkarıyor. "Az daha unutuyordum."

O gittikten sonra Desvernine, "Esterhazy'nin ortadan kalbolduğunu bilmeniz gerekir diye düşündüm. O ve karısı, rue de la Bienfaisance'taki evden ayrılmışlar, görünüşe bakılırsa aceleyle gitmişler."

"Nereden biliyorsun?"

"İçeriye girdim. Merak etmeyin, yasadışı bir şey yapmam gerekmedi. Ev kiralık. Ben de ev arıyormuşum gibi yaptım. Mobilyalarının çoğunu almışlar, geriye üç-beş parça döküntü bırakmışlar. Şöminede epeyce kâğıt yakmışlar. Şunu buldum."

Kenarları yanıp kavrulmuş bir kartvizit:

Édouard Drumont
Editör
La Libre Parole

Arkasına önüne bakıyorum. "Demek Esterhazy bu Yahudi karşıtı paçavraya destek veriyor?"

"Anlaşılan öyle. Ya da sadece bilgi veriyor – orduda pek çok kişi yapar bunu. Önemli olan Albay, adam sırra kadem bastı. Paris'te değil. Rouen'da bile değil artık. Ardennes'e gitti.

"Peşinde olduğumuzu biliyor mu, sence?"

"Emin değilim. Ama burnuma kötü kokular geliyor. Eğer ona tuzak kuracaksak bu işi hemen yapmalıyız."

"Şu konuşma borularıyla ilgili bir şey yaptık mı?"

"Dün çıkarıldılar."

"İyi. Bacaya ne zaman yeniden tuğla örülebilecek?"

"Bu gece bir adamımız girecek içine."

"Tamam. Bana bırak."

Tek umudum Billot artık; o ihtiyar kertenkele, iki kez Savaş Bakanlığı yapmış, hayatta kalmayı bilen ihtiyar – Genelkurmay'ın politikasının ahlaksızlığını da siyasi açıdan çılgınlığını da mutlaka anlayacaktır.

Güneybatıdaki manevralardan cuma günü dönecek. O sabah *Le Figaro,* baş sayfasında, Lucie Dreyfus tarafından Millet Meclisi'ne gönderilen bir dilekçenin metnini yayımlıyor ve hükümetin gizli dosya konusundaki söylentileri yalanlamadığına dikkat çekiyor:

Bir Fransız subayının, kendisinin haberi olmadan savcının yaptığı –bu yüzden de ne kendisinin ne de avukatının üzerinde tartışamadığı– suçlama üzerine askeri mahkemece mahkûm edildiği doğru olmalı.

Bu, her türlü adaletin reddidir.

Hemen hemen iki yıldır en acımasız işkencelerin kurbanı oldum – tıpkı masumiyetine kesinlikle inandığım adam gibi. Halk arasında ve basında yayılan iğrenç ve mantıksız iftiralara rağmen sessizliğimi bozmadım.

Bugün bu sessizliği bozmak benim görevim, herhangi bir yorumda ya da karşı suçlamada bulunmadan sizlere

başvuruyorum, beyler, yardım isteyebileceğim tek makama ve adalet istiyorum.

İstatistik Şubesi'nin daracık, kasvetli koridorları ve merdivenleri sessiz. Subaylarım odalarına kapanmışlar. Her an Gonse tarafından yolun karşı tarafına çağrılmayı, bu son bombaya ilişkin açıklama yapmamın istenmesini bekliyorum, ama telefonum çalmıyor. Ofisimin penceresinden bakıyor, hôtel de Brienne'in arka tarafından gözümü ayırmıyorum. Sonunda, saat üçü biraz geçe, binanın yüksek pencerelerinin arkasından geçen, eli evrak çantalı, üniformalı emirerleri görüyorum. Bakan dönmüş olmalı. Topoğrafya lehime çalışıyor: rue Saint-Dominique'teki Gonse, Bakan'ın döndüğünü henüz öğrenmemiştir. Rue de l'Université'ye gidiyorum, karşı kaldırıma geçiyorum, Bakan'ın bahçesine girmek için cebimden anahtarımı çıkarıyorum.

Ve sonra garip bir şey oluyor. Anahtarım kilide girmiyor. Üçdört kez sokmayı deniyor, yerine girmediğine inanmaya, bir budala gibi, yanaşmıyorum. Ama anahtar yuvasının şekli öncekinden tamamıyla farklı. Sonunda vazgeçiyor, her sıradan ölümlü gibi uzun yolu, place du Palais Bourbon'u seçiyorum.

"Albay Picquart Savaş Bakanı'nı görecek..."

Nöbetçi kapıdan geçmeme izin veriyor, ancak alt kattaki lobide, Cumhuriyet Muhafızlarından olan yüzbaşı beklememi söylüyor. Birkaç dakika sonra Yüzbaşı Calmon-Maison aşağıya iniyor.

Anahtarı gösteriyorum ona. "Çalışmıyor bu." İşi şakaya vurmaya çalışıyorum. "Âdem gibi ben de galiba fazla meraklı olduğum için cennet bahçesinden kovuldum."

Calmon-Maison'un yüzü ifadesiz. "Özür dilerim Albay, ara sıra kilitleri değiştiririz – güvenlik yüzünden, anlarsınız."

"Açıklamanıza gerek yok Yüzbaşı. Yine de Bakan'a rapor vermem gerek."

"Ne yazık ki Châteauneuf'ten yeni döndü. Çok işi var ve gerçekten de oldukça yorgun. Pazartesi günü tekrar gelebilir misiniz?" Bunları söylerken en azından sıkıntılı görünmek nezaketini gösteriyor.

"Uzun sürmez."

"Yine de..."

"Beklerim." Kırmızı deri kaplı kanepeye oturuyorum.

Kuşkuyla bakıyor bana. "Gidip Bakan'la tekrar konuşsam iyi olacak."

"İyi olur."

Mermer basamakları koşarak çıkıyor, az sonra da yukarıdan bana sesleniyor, sesi taş duvarlarda yankılanıyor. "Albay Picquart!"

Billot masasında oturuyor. "Picquart," diyor, elini bıkkınca kaldırarak, "ne yazık ki çok meşgulüm." Oysa ofisinde hareketliliğin izi yok, ben gelmeden önce sadece pencereden dışarıya bakmakta olduğunu tahmin ediyorum.

"Bağışlayın Bakanım, fazla tutmayacağım sizi. Ama bu hafta gazetelerde çıkan hikâyelerin ışığında Esterhazy soruşturması hakkında sizden acele karar isteme ihtiyacındayım."

Billot gür beyaz kaşlarının altından dikkatle bakıyor bana. "Tam olarak hangi açıdan bir karar?"

Desvernine'le oluşturduğumuz fikri açıklamaya girişiyorum, Esterhazy'yi Schwartzkoppen'den gelmiş gibi yapacağımız bir haberle kandırıp bir toplantıya çağıracağımızı. Ama Billot hemen sözümü kesiyor. "Hayır, hayır, bu hiç hoşuma gitmedi – çok ilkel bir plan bu. Biliyor musunuz aslında bu domuzla en kısa yoldan baş etmenin çaresinin onu dava etmek değil, emekliye ayırmak olduğunu düşünmeye başlıyorum. Ya bunu yaparız, ya da çok uzaklara gönderelim – Çinhindi'ne ya da Afrika'ya. Bilmiyorum – berbat bir hastalık kapabileceği ya da sırtına bir kurşun yese de fazla soru sorulmayacak bir yer olabilir."

Bu öneriye nasıl bir yanıt vereceğimi bilemiyorum, dolayısıyla duymamış gibi yapıyorum. "Peki, Dreyfus konusunda ne yapacağız?"

"Olduğu yerde kalacak. Hüküm verildi, o iş kapandı."

"Öyleyse kesin karara vardınız?"

"Vardım. Châteauneuf'teki geçit töreninden önce bu konuyu General Mercier ile baş başa görüştüm. Sırf bunu konuşalım diye Le Mans'dan otomobille geldi."

"Eminim öyle yapmıştır!"

"Dikkatli olun Albay!.." Billot parmağını uyarırcasına sallıyor. Şimdiye kadar, başkaldırının sınırlarına usul usul yaklaşmamı hep teşvik etmişti, hoşgörülü aile babası rolü oynamak onu eğlendiriyordu. Belli ki, bahçesine giriş iznim gibi, bu ayrıcalık da alınmıştı elimden.

Yine susmak gelmiyor elimden. "Bu gizli dosya – onda Dreyfus'ün aleyhinde bir kanıt olmadığını biliyorsunuz, değil mi? Hatta içinde apaçık yalanlar bulunabileceğini?"

Billot elleriyle kulaklarını kapatıyor. "Duymamam gereken şeyler var Albay."

Çok garip görünüyor, inatçı ihtiyarların bazen surat asan küçük çocuklara benzedikleri gibi.

"Sesimi iyice yükseltebilirim," diye uyarıyorum onu.

"Ciddiyim Picquart! Duymamalıyım!" Sesi sert. Ancak kulaklarını daha fazla kirletmeyeceğime kanaat getirince ellerini indiriyor. "Şimdi kendini beğenmiş genç bir budala gibi davranmayın da beni dinleyin." Sesi yatıştırıcı, mantıklı. "General Boisdeffre, Çar'ı Paris'te, dünyayı değiştirecek bir diplomasi hamlesiyle ağırlamak üzere. Mali Komite'yle altı yüz milyon franklık bir bütçeyi tartışmak zorundayım. Bir kayalıkta oturan bir Yahudi'nin sefil davası yüzünden dikkatimizin bu önemli konulardan çekilmesine izin veremeyiz. Ordu darmadağın olur. Ben bu ofisten kovulurum – ve hak ederim de bunu. Bu olayı dengede tutmalısınız. Ne dediğimi anlıyor musunuz Albay?"

Başımla doğruluyorum.

Şaşırtıcı bir zarafetle masasından kalkıyor, masanın çevresini dolaşıp karşıma geliyor. "Calmon-Maison bana bahçenin kilidini değiştirmek zorunda kaldıklarını söyledi. Çok can sıkıcı. Size yeni anahtar verilmesini sağlayacağım. Zekânızı çok takdir ediyorum, evladım." Elini uzatıyor. Eli sert, kuru, nasırlı. Öbür eliyle de tutuyor elimi, iki elinin arasına hapsediyor. "Gücün kolay bir yanı yoktur, Georges. Sert kararlar almaya hazır olmak gerekir. Ama ben bütün bunları daha önce de gördüm. Bugün

basın Dreyfus, Dreyfus, Dreyfus, der; yarın, yeni açıklamalar yapılmazsa, göreceksin onu tamamıyla unutacaklardır."

Billot'nun Dreyfus ve basın hakkında söyledikleri doğru çıkıyor. Gazeteler Şeytan Adası'ndaki mahkûmu nasıl hızla ele aldılarsa ona olan ilgilerini aynı hızla yitiriyorlar. Baş sayfalarda Dreyfus'ün yerini Rusya'nın resmi ziyareti alıyor, özellikle de Çariçe'nin ne giyeceği hakkındaki tahminler. Ama ben Dreyfus'ü unutmuyorum.

Mösyö Lemercier-Picard'ın hizmetinden yararlanmayacağımızı, tuzak kurma talebimizin reddedildiğini Desvernine'e söylemem gerekiyor ancak Esterhazy ile ilgili araştırmamı elimden geldiğince sürdürüyorum. Emekli bir onbaşı olan Mulot ile görüşüyorum, bir binbaşı için topçuluk elkitabının bazı kısımlarını kopyaladığını hatırlıyor; Esterhazy'nin topçuluk okulundaki eğitmeni olan Yüzbaşı Le Rond'la buluşuyorum, eski öğrencisinden arsız diye söz ediyor; "sokakta karşılaşsam elini sıkmam," diyor. Bütün bunlar "Velinimet" dosyasına giriyor, ara sıra, günün sonunda, şimdiye kadar topladığımız kanıtları –*petit bleu*'yü, gözetleme fotoğraflarını, ifadeleri– gözden geçirirken, kendi kendime bu adamı hapiste göreceğim, diyorum.

Ama hôtel de Brienne'in bahçesinin yeni anahtarı bana verilmiyor; Bakan'ı görmek istediğimde randevu almam gerekiyor. Beni hep kibarca karşılasa da ihtiyatlı davrandığı gözümden kaçmıyor. Aynı şey Boisdeffre ve Gonse için de geçerli. Bana artık tam olarak güvenmiyorlar, haklılar da.

Eylül sonuna doğru bir gün sabah erken saatte ofisime giden merdiveni çıkarken Binbaşı Henry'yi koridorun öbür ucunda görüyorum, Lauth ve Gribelin'le koyu bir sohbete dalmış. Sırtı bana dönük ama o geniş ve etli omuzları, enli enseyi nerede görsem tanırım. Lauth'un bakışları onun omzundan aşıp beni buluyor, Henry'yi gözleriyle uyarıyor. Henry susup arkasına dönüyor. Üç subay da bana selam veriyorlar.

"Beyler," diyorum, ben de, "Binbaşı Henry, hoş geldiniz. Tatiliniz nasıl geçti?"

Henry farklı görünüyor. Benim dışımda herkes gibi güneşte yanmış ama saç biçimini de değiştirmiş, kısacık kestirmiş, bu yüzden sinsi bir çiftçiden çok düzenbaz bir rahibe benziyor. Başka bir şey daha var: Yeni bir enerjiyle dolu, sanki bizim küçük birimimizin çevresinde dönüp duran bütün negatif enerji –kuşkular, hoşnutsuzluklar ve endişeler– Henry'nin geniş gövdesinde bir araya gelmiş ve ona bir tür elektrik yüklemiş. Henry onların lideri olmuş. Benim tehlikem onun fırsatı. O benim için bir tehlike. Bana sırıtarak selam verdiği birkaç saniye içinde bütün bunlar kafamdan geçiyor; "Tatilim iyi geçti, Albayım, teşekkür ederim," diyor.

"Neler olduğu hakkında size bilgi vermeliyim," diyorum.

"Ne zaman isterseniz Albayım."

Onu ofisime davet etmek üzereyken fikrimi değiştiriyorum. "Bakın ne diyeceğim, akşam çıkışta birlikte birer kadeh içki içelim mi?"

"İçki mi?"

"Pek şaşırdınız."

"Sadece daha önce hiç birlikte içki içmediğimizden."

"Eh, o zaman bu pek hoş bir durum sayılmaz, değil mi? Düzeltelim bunu. Birlikte bir yere gidelim mi? Örneğin saat beşte?"

Kararlaştırdığımız gibi saat beşte kapımı vuruyor, şapkamı alıyorum, sokağa çıkıyoruz. "Nereye gitmek istiyorsunuz," diye soruyor.

"Siz nereye isterseniz. Buralardaki barlara pek uğramıyorum."

"The Royale olsun o zaman. Düşünmemize gerek kalmaz."

The Royale barı, Genelkurmay'dakilerin gözde mekânı. Yıllardır gitmiyorum oraya. Bu saatte içerisi sakin, sadece kapıya yakın üç-dört yüzbaşı var içki içen, barmen gazete okuyor, bir garson da masaları siliyor. Duvarlarda ordu fotoğrafları, çıplak tahta zeminde talaş tozu; her şey kahverengi, haki ve sepya. Henry evinde gibi. Köşedeki bir masaya geçiyoruz, Henry konyak ısmarlıyor. Daha iyi bir fikrim olmadığından ben de

aynısından istiyorum. "Şişeyi bize bırak," diyor Henry garsona. Bana sigara tutuyor. Almıyorum. Kendi sigarasını yakarken birden o ihtiyar herifi nedense bir yanımla özlemiş olduğumu fark ediyorum, tıpkı insanın bildik, hatta çirkin bir şeyden gitgide hoşlanması gibi. Benim, Lauth'un ya da Boisdeffre'in asla olmayacağı şekilde ordunun ta kendisi Henry. Askerler başkaldırıp savaş alanından kaçmak istediklerinde onları geri dönüp savaşa devam etmeye ikna eden bu dünyadaki Henry'lerdir.

"Evet," diyor, kadehini kaldırarak, "neyin şerefine içiyoruz?"

"İkimizin de sevdiği bir şeye ne dersiniz? Orduya."

"Pekâlâ," diye onaylıyor. Kadehlerimizi tokuşturuyoruz. "Orduya!"

Kadehini bir yudumda boşaltıyor, benimkinin üzerine konyak ekliyor, sonra kendininkini de dolduruyor. Kadehin üzerinden bana bakarak içkisini yudumluyor. Küçük gözleri bulanık bir renkte, hem de donuk; onları okuyamıyorum. "Kusuruma bakmazsanız söyleyeceğim Albay, ofisteki işler biraz içinden çıkılmaz hale gelmiş."

"Şu sigarayı şimdi isteyeceğim sizden." Sigara paketini masanın üzerinden bana itiyor. "Peki sizce bu kimin suçu?"

"Kimseyi işaret etmiyorum. Sadece söylüyorum."

Sigaramı yakıyor, kadehimle oynuyorum, satranç taşıymış gibi masanın üzerinde oradan oraya sürüyorum. İçimi dökmek için garip bir arzu duyuyorum. "Erkek erkeğe konuşursak, bu bölümün başkanı olmayı ben hiçbir zaman istemedim, biliyor muydunuz? Casuslardan çok ürkerdim. Bu göreve tesadüfen geldim. Dreyfus'ü tanımasaydım, onun tutuklanmasına karışmayacaktım, askeri mahkemede ve rütbelerinin sökülmesinde de bulunmayacaktım. Ne yazık ki bence üstlerim benim hakkımda yanlış fikre kapılmışlar."

"Doğru fikir ne peki?"

Henry'nin sigarası çok sert, Türk tütünü. Burnumun içi tutuşmuş gibi. "Dreyfus vakasına tekrar göz attım."

"Evet, Gribelin dosyayı aldığınızı söyledi. Ortalığı karıştırmışa benziyorsunuz."

"General Boisdeffre dosyanın artık mevcut olmadığına inanıyordu. General Mercier'nin Albay Sandherr'e dosyayı yok etmesi talimatı verdiğini söyledi."

"Bunu bilmiyordum. Albay bana dosyaya göz kulak olmamı söylemişti."

"Sizce Sandherr bu talimata neden uymadı?"

"Bunu kendisine sormalısınız."

"Sorarım belki."

"Ona her istediğinizi sorabilirsiniz Albayım, ama pek fazla yanıt alacağınızı sanmam." Henry kafasının yanına dokunuyor parmağıyla. "Montauban'da kilit altında. Onu ziyaret etmek için ta oralara gittim. Acınası bir durumdu." Kederlenmiş görünüyor. Birden kadehini kaldırıyor. "Albay Sandherr'e, en iyilerden birine!"

"Sandherr'e," diyorum ben de, onun sağlığına içermiş gibi yapıyorum. "Ama dosyayı neden imha etmedi, sizce?"

"Bence işe yarayabileceğini düşündüğü için – ne de olsa Dreyfus'ü mahkûm ettiren o dosyaydı."

"Ancak siz de ben de biliyoruz ki Dreyfus masum."

Henry'nin irileşen gözlerinde uyarı ve korku okunuyor. "Ben olsam bu konuda sesimi yükselterek konuşmazdım Albay, özellikle burada. Hoşlanmayanlar olabilir."

Etrafa bakınıyorum. Bar dolmaya başlamış. Henry'ye yaklaşıp sesimi alçaltıyorum. Günah mı çıkarıyorum, çıkarılmasını mı bekliyorum, emin değilim, bildiğim sadece günahların bağışlanmasının gerektiği. "*Bordereau*'yu yazan Dreyfus değildi," diyorum usulca. "Esterhazy idi. Bertillon bile elyazılarının birbirini tuttuğunu söylüyor. Dreyfus'e açılan davanın esas kısmı böylece çürütülmüş oluyor! Sizin gizli kanıt dosyanıza gelince–"

Yan masadan gelen kahkahalar sözümü kesiyor. Sinirlenerek bakıyorum oradakilere.

Henry, iyice ciddileşiyor, gözlerini üzerimden ayırmayarak, "Gizli dosya hakkında ne söyleyecektiniz?" diyor.

"Neresinden bakarsak bakalım, sevgili Henry," diyorum, "o dosyada Dreyfus'ü işaret eden tek şey, Almanlarla İtalyanların

adı D ile başlayan birinden istihkâm planlarını aldıkları. Sizi suçluyor değilim, Dreyfus tutuklandıktan sonra sizin göreviniz en inandırıcı şekilde ifade vermekti. Ama artık elimizde Esterhazy ile ilgili olgular var, bu da her şeyi değiştirir. Yanlış adamın mahkûm edildiğini biliyoruz. Söyleyin bana, bunun ışığında şimdi ne yapmamız gerekiyor? Görmezden mi gelelim?"

Arkama yaslanıyorum. Henry'nin yüzümü dikkatle incelediği uzun bir sessizlikten sonra, "Bana tavsiyemi mi soruyorsunuz," diyor.

Omuz silkiyorum. "Mutlaka, eğer herhangi bir tavsiyeniz varsa."

"Bu konudan Gonse'a söz ettiniz mi?"

"Ettim."

"Ya Boisdeffre'e ve Billot'ya?"

"Evet."

"Ne diyorlar?"

"Bu işin peşini bırak diyorlar."

"O zaman Tanrı aşkına Albay," diye tıslıyor, "bırakın!"

"Yapamam."

"Neden?"

"Ben öyle biri değilim. Ben orduya böyle şeyler yapmak için katılmadım."

"O zaman yanlış mesleği seçmişsiniz." Henry inanmazlıkla başını sallıyor. "Onlara istediklerini vermelisiniz Albay – onlar amirimiz."

"Dreyfus masum olsa bile mi?"

"Yine başladınız!" Etrafa bakınıyor. Şimdi masanın üzerine eğilip alçak sesle konuşma sırası onda. "Dinleyin, onun masum mu suçlu mu olduğunu bilmiyorum Albay; açık söylemem gerekirse hangisi olduğu umurumda da değil, kusura bakmayın. Sizin de umurunuzda olmamalı. Ben bana söyleneni yaptım. Bana bir adamı vurmamı emredin, onu vururum. Sonradan bana isimlerin karıştırıldığını, başka birini vurmuş olmam gerektiğini söylerseniz – eh, üzgünüm ama bu benim suçum olmaz." İkimize de yeniden konyak koyuyor. "Tavsiyemi mi istiyorsunuz?

İşte size bir hikâye. Hanoi'deyken alayımın bulunduğu kışlada epeyce hırsızlık oluyordu. Bir gün binbaşımla birlikte bir tuzak kurduk ve hırsızı suçüstü yakaladık. Hırsızın albayın oğlu olduğu ortaya çıktı – bizim gibilerin malını neden çaldığını Tanrı bilir ama çalmıştı. Binbaşım –ki biraz size benziyordu, idealist tiplerden biriydi diyelim– bu adamın tutuklanmasını istedi. Yüksek rütbeli subaylar itiraz ettiler. Ama binbaşı vazgeçmedi ve davayı açtı. Ancak askeri mahkemede kaybeden benim binbaşım oldu. Hırsız serbest bırakıldı. Gerçek bir hikâye bu." Henry kadehini bana kaldırıyor. "Sevdiğimiz ordu bu işte."

15

Ertesi sabah ofise gittiğimde Dreyfus dosyasını masamın üzerinde buluyorum – gizli dosya değil, Sömürge Bürosu kayıtları, benim yorumumu almak için bunu göndermeyi sürdürüyorlar.

Son haftalarda Dreyfus hakkında iki tane güvenlik endişesi olmuş. İlki, mahkûmun kaçtığına dair İngiliz gazetesinde çıkan haber. İkincisi ona gelen ve rue Cambon'dan postalanan, altında "Weiler"e benzeyen bir imza bulunan bir mektup, sözüm ona görünmez mürekkeple yazılmış bir mesaj varmış mektupta: *Sonuncu mesajı çözmek olanaksız. Yanıtınızda önceki yönteme dönünüz. Belgelerin nerede bulunduğunu ve dolabın kilidinin nasıl açılabileceğini tam olarak belirtin. Oyuncu derhal hareket etmeye hazır.* Bu mektup Dreyfus'e teslim edildikten sonra nöbetçilerine onu daha iyi gözaltında tutmaları talimatı verilmiş. Dreyfus kaşlarını çatıp mektubu bir kenara bırakmış. Görünüşe göre Weiler'in adını ilk kez duyuyormuş. Sûreté de ben de bunun sadece kötü niyetli bir oyun olduğunda hemfikirdik.

Ama dosyanın sayfalarını çevirirken bu olayların Sömürge Bakanlığı tarafından Dreyfus'ün mahkûmiyetini daha da zorlaştırmak amacıyla bahane olarak kullanıldığını fark ediyorum.

Son üç haftadır her gece demirle bağlanmıştı. Hatta onu zaptetmek için kullanılan ve Cayenne'deki ceza sömürgesinden gönderilen bir mekanizmanın resmi bile vardı. Yatağına iki tane U şeklinde demir takılmıştı. Günbatımında ayak bileklerini bu demirlere sokuyorlar, sonra demirlerin içinden bir çubuk geçiriliyor ve asma kilit takılıyor. Gün ağarana kadar bu durumda bırakılıyor. Ayrıca kulübesinin çevresine sağlam kütüklerden iki buçuk metre yüksekliğinde çift sıra çit çekilmiş. İçteki sıra, penceresinin ancak yarım metre uzağında. Bu yüzden denizi hiç göremiyor. Gündüzleri de ikinci sıra çitin ötesine geçip adaya gitmesine artık izin yok. İki çit arasındaki, ne ağaç ne gölge bulunan, kayalar ve yaban otları dolu çıplak, dar alan şimdi onun bütün dünyasını oluşturuyor.

Her zamanki gibi dosyaya Dreyfus'ün el konulan yazıları da eklenmiş:

Dün akşam beni demirlere bağladılar. Nedenini bilmiyorum. Buraya geldiğimden beri bana verilen emirlere hep harfi harfine uydum. Bu uzun, korkunç gecede nasıl oldu da delirmedim? (7 Eylül 1896)

Demirlendiğim bu geceler! Bedensel acılardan söz etmiyorum bile, ama ahlaki açıdan nasıl bir rezillik, hiçbir açıklama da yok, neden olduğunu da ne amaca hizmet ettiğini de bilmemek! Yaklaşık iki yıldır nasıl tüyler ürpertici bir karabasanın içindeyim! (8 Eylül)

Zaten gece-gündüz vahşi bir hayvan gibi tüfekli ve tabancalı bir nöbetçi tarafından gözlenirken bir de demirlere vurulmak! Yo, gerçeği söylemeliyim. Bu bir güvenlik önlemi değil. Bu nefretin ve işkencenin bir ölçütü, emir Paris'ten geliyor, aileye darbe indiremeyenlerin masum bir adama indirdikleri darbe, çünkü ne o ne de ailesi bugüne dek yapılmış en korkunç adli hatayı boyun eğerek kabul edecekler. (9 Eylül)

Daha fazla okumak içimden gelmiyor. Bacaktaki demirlerinin sürtünmesinin bir mahkûmun etine neler yapabileceğini gördüm: Kemiğine dek kesiyorlar. Tropiklerin böcek bürümüş sıcağında bu işkence katlanılmaz olmalı. Bir an kalemim dosyanın üstünde duruyor. Ama sonunda sadece "Sömürge Bakanlığı'na İade Edilebilir" diye işaretleyip hiçbir yorum yazmadan dolaşım kâğıdını imzalıyorum.

Günün ilerleyen saatlerinde, Gonse'un bürosunda, Çar'ın ziyaretiyle ilgili son dakika güvenlik ayrıntılarını düzenlemek için yapılan bir toplantıya katılıyorum. İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı'ndan, Sûreté'den ve Élysée Sarayı'ndan gelen asık suratlı adamlar masanın çevresinde oturmuş, hükümdarın seyahatiyle ilgili küçük ayrıntıları tartışıyorlar.

Pazartesi günü saat 13'te, on iki zırhlı savaş gemisi Rus donanmasına Cherbourg limanına kadar eşlik edecek. Cumhurbaşkanı, Çar ile Çariçe'yi karşılayacak. Arsenal'de saat 18.30'da yetmiş kişilik bir yemek verilecek, General Boisdeffre de Çar'ın masasına oturacak. Salı sabahı Rus İmparatorluk treni saat 08.50'de Versailles'a varacak. İmparatorluk ailesi Cumhurbaşkanı'nın trenine geçecek, bu tren Ranelagh istasyonuna saat 10'da ulaşacak. Grup Paris'e olan on kilometrelik mesafeyi bir buçuk saatte aşacak, koruma için 80 bin asker görevlendirilecek. Terörist olmasından kuşkulanılan herkes ya alıkonulmuş ya da Paris dışına çıkarılmış. Rus Büyükelçiliği'ndeki öğle yemeğinden sonra Çar ve Çariçe rue Daru'daki Rus Ortodoks kilisesini ziyaret edecekler. Saat 18.30'da, Élysée Sarayı'nda iki yüz yetmiş kişilik bir devlet ziyafeti verilecek, saat 20.30'da Trocadéro'daki havai fişeklerden sonra Opéra'da bir gala yapılacak. Çarşamba günü...

Aklım sekiz bin mil ötedeki Şeytan Adası'nda bulunan, demire vurulmuş adamda sürekli.

Toplantı bittiğinde herkes dışarı çıkarken Gonse beklememi istiyor. Son derece dostça davranıyor. "Düşünüyordum, sevgili

Picquart. Rusların bu telaşı bitince doğudaki garnizon kasabalarına özel bir görevle gitmenizi istiyorum."

"Ne için General?"

"Güvenlik yöntemlerini denetlemek ve raporlamak için. İyileştirmeler önermek için. Önemli bir iş."

"Paris'ten ne kadar uzakta kalacağım?"

"Birkaç gün sadece. Belki bir iki hafta kadar."

"Ama şubeyi kim yönetecek?"

"Ben üstlenirim." Gülerek omzuma vuruyor. "Eğer bana güvenip bu sorumluluğu verirseniz!"

Pazar günü, Gasts'larda Pauline'i görüyorum, haftalardır onu ilk görüşüm bu. Hoşlandığımı bildiği başka bir elbise var sırtında, beyaz dantel kol ağızları ve yakası olan düz sarı bir elbise. Yanında Philippe ve iki küçük kızı var, Germaine ile Marianne. Genellikle o aileyi bir arada görmekle baş ederim, ama bugün bir ıstırap oluyor bu. Hava soğuk ve yağmurlu. Evin içine hapsoluyoruz. Bu yüzden kaçış yok, öbür hayatına –gerçek hayatına– gömülmüş Pauline'i görmek zorundayım.

Birkaç saat sonra daha fazla rol yapamıyorum. Sigara içmek için evin arka tarafındaki verandaya çıkıyorum. Yağmur soğuk ve sert, Kuzey Avrupa musonları gibi doluyla karışık yağıyor, ağaçlarda kalmış üç-beş yaprağı koparıyor. Dolu taneleri suyu iyice emmiş çimenlere vurup sekiyor. Dreyfus'ün tropiklerde kesintisiz yağan yağmurları anlatışını düşünüyorum.

Arkamda yumuşak bir ipek hışırtısı duyuluyor, bir parfüm kokusu, sonra Pauline yanıma geliyor. Bana bakmıyor, gözleri karanlık bahçeye dikili. Yaprak sigaram sağ elimde, sol elim boşta. Pauline'in sağ elinin tersi hafifçe dokunuyor elime. Sanki sadece ellerimizin üzerindeki tüyler birbirine değiyor. Arkamızdan gelen biri, fırtınayı birlikte izleyen iki arkadaş olduğumuzu düşünür. Ama onun yakınlığı neredeyse bunaltıyor beni. İkimiz de konuşmuyoruz. Sonra koridora giden kapı çarpılarak açılıyor, Monnier'nin sesi gürlüyor: "Umalım da gelecek hafta Majesteleri'nin gelişinde hava böyle olmasın!"

Pauline, önüne düşen bir tutam saçı kaldırmak için elini yavaşça alnına götürüyor. "Bu işte senin de epeyce payın var mı, Georges?"

"Çok değil."

"Her zamanki gibi alçakgönüllülük ediyor," diye sözümü kesiyor Monnier. "Bu işi sağlama bağlamakta sizlerin nasıl bir rol oynadığınızı biliyorum."

Pauline, "Çar'la karşılaşma fırsatın olacak mı gerçekten?" diye soruyor.

"Korkarım ki bunun için insanın en azından general olması gerekir."

Monnier, "Ama mutlaka geçit törenini izleyebilirsin, değil mi Picquart?" diyor.

Yaprak sigaramdan derin bir nefes çekiyor, Monnier'nin çekip gitmesini diliyorum. "Üşenmezsem gidip izleyebilirim. Savaş Bakanı Bourbon Sarayı'nda subaylarımla eşlerine yer ayırdı."

"Bir de gitmeyeceksin, öyle mi!" diye bağırıyor Pauline, kolumu yumruklar gibi yaparak. "Seni sefil cumhuriyetçi!"

"Benim eşim yok ki."

"Bu sorun değil," diyor Monnier. "Benimkini ödünç alabilirsin."

Böylece salı sabahı Pauline ile ben Bourbon Sarayı'nın merdivenlerini tırmanıp bize ayrılan yere gidiyoruz, gidince de İstatistik Şubesi'ndeki bütün subayların bakanın davetini kabul edip eşlerini getirdiklerini keşfediyorum, ya da Gribelin söz konusu olduğunda annesini. Biz görününce meraklarını gizlemeye çalışmıyorlar ve ben de, ne yazık ki bunun için geç kalarak, onların gözlerine nasıl göründüğümüzü fark ediyorum: Bekâr müdür, kolunda evli metresiyle. Pauline'i gayet resmi bir şekilde tanıştırıyorum, toplumsal konumu açısından quai d'Orsay'den yakın arkadaşım Mösyö Monnier'nin eşi olduğunu vurguluyorum. Bu da durumu daha kuşkulu gösteriyor. Henry kısaca eğiliyor, Lauth başıyla selam verip topuklarını bitiştiriyor ama hancının kızı

Berthe Henry'nin, sonradan görmelerin kibriyle, Pauline'in elini sıkmak bile istemediğini görüyorum, onaylamadığını dudaklarını sımsıkı sıkarak gösteren Madam Lauth ise gerçekten de sırtını dönüyor.

Pauline'in umurunda değil. Manzaramız harika, doğruca köprüyü, Seine'in karşı kıyısını, yarım kilometre uzakta bulunan place de la Concorde'daki dikilitaşı görüyoruz. Hava güneşli olmasına karşın rüzgâr var, binalardan sarkan üç renkli, enli bayraklar –Fransızlarınkinde kırmızı, beyaz ve mavi çizgiler dikey, Ruslarınkinde yatay– bağlantı demirlerine çarpıyor, dalga dalga kabarıyorlar. Köprünün üstündeki kalabalık on-on iki metre genişliğinde, şafak vaktinden beri orada bekliyorlar. Şehrin her yerinin aynı durumda olduğu bildiriliyor. Emniyet Müdürlüğü'ne bakılırsa yol boyunca bir milyon beş yüz bin seyirci sıralanmış.

Place de la Concorde'da coşkuyla bağıran binlerce kişinin haykırışı hafiften duyuluyor; sonra da ilk başta yavaş yavaş, ardından bir senfonideki gibi gitgide yükselen sesleriyle at nallarının parke taşlarının üzerindeki derinden gelen vuruşları. Geniş caddeye ışıl ışıl yayılmış bir sıra ışık, arkalarında başka ışıklı sıralar, hepsi birden güneşte parıldayan miğferlere ve zırhlara dönüşüyorlar. Dalga dalga ilerleyen mızraklı süvariler ve zırhlı süvariler, atlarının sırtında yükselip alçalıyorlar, sancaklarını dalgalandırarak yan yana on ikişerli sıralar halinde köprüden geçiyorlar. Sürekli geliyorlar, sertçe tırısa kalkıp doğruca üzerimize geliyorlar, sanki basamakları çıkıp üzerimize atlayacaklar. Ama sonra, ansızın, son anda dönüp sağımızdan geçiyorlar, Saint-Germain bulvarına giriyorlar. Onların arkasından yerli atlılar geliyor –Afrika'nın avcı birlikleri, Cezayirli sipahiler, Arap aşiret reisleri, kalabalığın şamatası atlarını ürkütüyor– onların da arkasında üstü açık resmi arabalar sıralanmış, Cumhurbaşkanı, Rus Büyükelçisi, Senato Başkanı, Millet Meclisi Başkanı ve General Billot dahil, Cumhuriyet'in bütün öteki önde gelen kişileri. İki yana dönüp tüylü miğferiyle selam veren Boisdeffre özellikle coşkuyla alkışlanıyor; bu etkinlikten sonra onun Dışişleri Bakanı olabileceği dedikodusu var.

Bir boşluk oluyor, sonra Rusların resmi arabası görünüyor, etrafında atlı korumalar var. Pauline derin bir soluk alıp kolumu sıkıyor.

Bütün o ittifak ve ordu konusundaki konuşmalardan sonra, beni en çok etkileyen, imparatorluk çiftinin *ufak tefekliği* oluyor. Çar II. Nikolay'ı insan takma sakal takmış, babasının üniformasını giymiş, ürkek, sarışın bir oğlan çocuğu sanabilir. Üç-beş saniyede bir mekanik bir selam veriyor, hızlı hareketlerle astragan şapkasının kenarına dokunuyor – alkışları kabulden ziyade sinirli bir tik. Yanında oturan Çariçe Aleksandra ondan da genç duruyor, süslenme kutusunu yağmalamış bir kıza benziyor. Kalın yünlü kumaştan bir atkı var boynunda, bir elinde beyaz bir şemsiye, diğerinde kocaman bir çiçek buketi tutuyor. Sağa sola hızla eğilip selam veriyor. Zoraki gülümsemesini görebileceğim kadar yakınımdan geçiyor. Her ikisi de endişeli görünüyorlar. Arabaları sertçe sağa dönüyor, onlar da o harekete uyup hafifçe bir yana savruluyorlar, sonra gözden kayboluyorlar – gürültüden oluşan bir huni emiyor onları.

Pauline kolumu bırakmadan bana dönüp konuşuyor. O gürültünün içinde sesini iyi duyamıyorum. "Ne?" Beni kendine çekiyor, dudakları o kadar yakınımda ki nefesini kulağımda hissedebiliyorum, ben onu duymaya çabalarken Henry, Lauth ve Gribelin'in bize baktıklarını görüyorum.

Sonra o üçünün arkasından, rue de l'Université'den geçerek ofise dönüyorum. Yaklaşık elli metre önümdeler. Sokak boş. Çoğunluk, kadınlar dahil, yemekten sonra köprüden geçerek Rus Ortodoks kilisesine gidecek olan Çar'la Çariçe'yi görebilmek için oldukları yerden ayrılmamış. Henry'nin el kol hareketlerine ve başlarını sallayan diğer ikisine bakınca benim hakkımda konuştuklarını anlıyorum. Elimde olmadan adımlarımı hızlandırıp hemen arkalarına gidiyorum. "Beyler!" diyorum yüksek sesle, "görevlerinizi ihmal etmediğinizi görmek beni sevindiriyor!"

Suçlu suçlu gülmelerini beklerdim, hatta mahcup olmalarını. Ama bana doğru dönen üç yüz de asık ve küstah. Sandığımdan

daha çok incitmiştim onların burjuva duyarlılıklarını. İstatistik Şubesi'ne kadar olan yolu hiç konuşmadan tamamlıyoruz, ben de günün geri kalanında ofisimden çıkmıyorum.

Saat yediden hemen sonra Paris'in üzerinde güneş batıyor. Sekiz olduğunda bir şey okuyamayacağım kadar loşlaşıyor içerisi. Lambamı yakmıyorum.

Akşam olup hava serinleyince eski yapının tahtaları büzülüp çatırdamaya başlıyor. Bakan'ın bahçesindeki kuşlar susuyor. Gölgeler katı biçimler alıyorlar. Masamda oturup bekliyorum. Voltaire ve Montesquieu'nün hayaletlerinin cisimleşeceği bir an varsa, o da şu andır. Saat sekiz buçukta kapımı açtığımda koridorda uçuşan bir perukayla bir kadife pelerin görmeyi bekliyorum neredeyse. Ama o yaşlı bina terk edilmiş görünüyor. Herkes Trocadéro'daki havai fişek gösterisini izlemeye gitmiş, Capiaux bile. Giriş kapısı kilitlenecek. Burası bana kalacak.

Desvernine'in aylar önce bıraktığı, deriye sarılı çilingir aletlerini çekmecemden çıkarıyorum. Merdiveni tırmanırken durumumun saçmalığının farkındayım: Gizli istihbarat şubesinin müdürü kendi bölümünün arşivlerine gizlice giriyor. Ama ben bu meseleyi mantık çerçevesinde her açıdan düşündüm, daha iyi bir çözüm bulamadım. En azından denemeye değer.

Koridorda, Gribelin'in kapısının önünde çömeliyorum. İlk keşfettiğim şey, çilingirliğin göründüğünden daha kolay olduğu. Hangi aleti kullanacağımı anladıktan sonra sürgünün alt tarafındaki kertiği buluyorum. Bundan sonra tek yapacağım şey bastırmak. Sonra sol elimle bu baskıyı sürdürürken sağ elimle çubuğu sokuyor ve kilidin içindeki dilleri kaldırıyorum. Biri kalkıyor, sonra ikincisi, sonunda üçüncüsü; gerilen arka parça öne kayıyor; iyice yağlı bir klik sesi duyuluyor ve kapı açılıyor.

Işığı yakıyorum. Gribelin'in arşivindeki bütün kilitleri açmak saatlerimi alır. Ama onun anahtarlarını soldaki en alt masa çekmecesinde tuttuğunu hatırlıyorum. On dakika sabırla deneyip yanıldıktan sonra kilit açılıyor. Çekmeceyi çekiyorum. Anahtarlar orada.

Ansızın bir gümbürtü yüreğimi ağzıma getiriyor. Bir kilometre uzaktaki Eiffel Kulesi'nin tepesindeki projektörler Seine'in üzerinde yansıyarak place de la Concorde'a kadar uzanıyorlar. Projektörlerin ışıklarını sessizce zonklayan, parlayıp sönen, fışkıran yıldızlar kuşatmış, bir iki saniye sonra havai fişekler patlamaya başlıyor, eski çerçevelerdeki camları titretecek kadar yüksek sesleri. Saatime bakıyorum. Dokuz. Yarım saat gecikmişler. Havai fişek gösterisi otuz dakika sürecek.

Gribelin'in anahtarlarını alıyor, en yakındaki dosya dolabını açmaya çalışıyorum.

Hangi anahtarın hangi kilide uyduğunu öğrendikten sonra bütün çekmeceleri açıyorum. Önceliğim, Ajan Auguste'ün getirdiği ne kadar malzeme bulabilirsem toplamak.

Yapıştırılmış belgeler zamanla sararmaya başlamışlar. Onları kümeler halinde ayırırken kuru yapraklar gibi hışırdıyorlar: Berlin'deki Yüzbaşı Dame'dan gelen mektuplar ve telgraflar, imzasını takma adı olan "Dufour" diye atmış; Alman Büyükelçisi Kont Münster'in Schwartzkoppen'e gönderdiği mektuplar, İtalyan Büyükelçisi Signor Ressmann'ın Panizzardi'ye ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Askeri Ataşesi Albay Schneider'e gönderdikleri. Kasım 1890 tarihli, her yeri yanık bir zarf buluyorum. İtalyan Deniz Ataşesi Rosselini'nin ve İngiliz Askeri Ataşesi Albay Talbot'un Schwartzkoppen'e yazdıkları mektuplar var. Hermance de Weede'in yazdığı kırk-elli aşk mektubu var –*Hayran olduğum, sevgili dostum... Maxi'm...* – Panizzardi'den de bunun yarısı kadar mektup: *Benim sevgili küçüğüm... Kocaman kedim... Benim sevgili kocaman âşığım...*

Eskiden olsa böyle mahrem malzemeyi karıştırırken kendimi rahatsız –hatta aşağılık– hissederdim; artık değil.

Bütün bunların arasına karışmış şifreli bir telgraf da var, Panizzardi'den Roma'daki Genelkurmay'a, 2 Kasım 1894 Cuma günü, sabah saat üçte gönderilmiş:

Commando Stato Maggiore Roma
913 44 7836 527 3 88 706 6458 71 18 0288 5715 3716 7567
7943 2107 0018 7606 4891 6165
Panizzardi

Şifresi çözülmüş ve General Gonse tarafından yazılmış metin de eklenmiş ona: *Yüzbaşı Dreyfus tutuklandı. Savaş Bakanlığı'nın elinde onun Almanlarla yaptığı işlerin kanıtı var. Bütün gerekli önlemleri aldık.*

Bunları not defterime kaydediyorum. Penceremin karşısında Eiffel Kulesi dönen ışıklardan oluşan bir çağlayan gibi. Gök gürültüsünü andıran son bir patlama oluyor ve ağır ağır karanlığın içinde soluyor. Zayıf alkış sesleri duyuyorum. Gösteri sona eriyor. Trocadéro bahçelerindeki kalabalıktan çıkıp şehrin bu tarafına gelmek için aşağı yukarı otuz dakika gerekeceğini hesaplıyorum.

Dikkatimi yeniden birbirine yapıştırılmış belgelere çeviriyorum.

Malzemenin çoğu eksik ya da yararsız, bir anlam çıkarmak çok zor. Bunca döküntüden anlam çıkarmaya çalışmak birden çılgınlık gibi geliyor bana; hayvanların ciğerlerini dikkatle inceleyerek izlenecek siyaseti belirleyen kadim dünyanın falcılarından pek de farkımız yok. Gözlerimin içi batıyor. Öğlenden beri bir lokma yemeden ofisime kapanmış durumdayım. Can alıcı belgeye geldiğimde ilk önce onu gözümden kaçırıp bir sonraki belgeye geçmem belki de bu yüzden. Ama o belge kafamı kurcalıyor, geri dönüp tekrar bakıyorum ona.

İnce siyah mürekkeple, beyaz kareli kâğıda yazılmış kısa bir not bu, yirmi parçaya bölünmüş, bunlardan birkaçı kayıp. Yazan kişi Schwartzkoppen'e "dumansız tozun sırrını" satmayı öneriyor. Altına, *sadık Dubois'nız*, diye imza atılmış, tarihi de 27 Ekim 1894 – Dreyfus'ün tutuklanmasından iki hafta sonrası.

Dosyanın içini biraz daha karıştırıyorum. İki gün sonra Dubois Alman ataşeye tekrar yazıyor: *Size, dumansız tozun sırrını çözümleme olanağı verecek Lebel tüfeğinden bir fişek sağlayabilirim.*

Schwartzkoppen bu konuda bir şey yapmış görünmüyor. Neden yapsın ki? Mektup garip görünüyor, sanırım Schwartzkoppen Fransa'nın herhangi bir garnizon kasabasındaki herhangi bir bara gidip bir şişe bira fiyatına bir Lebel fişeği bulabilirdi.

Beni ilgilendiren imza sahibi kişinin adı. Dubois? O adı yakınlarda okuduğuma eminim. Panizzardi'nin Schwartzkoppen'e yazdığı mektupların yığınına dönüyorum tekrar. *Benim muhteşem küçük kızım... Küçük yeşil köpeğim... En sevgili âşığım... senin ikinci sınıf hayran âşığın...* İşte burada: 1893'te yazılmış bir not, İtalyan, Schwartzkoppen'e yazmış: *M. Dubois'yı gördüm.*

Mektubun ekinde bir dosyaya çapraz başvuru var. Gribelin'in yöntemini çözmek ve ipucunu izlemek birkaç dakikamı alıyor. Bir dosyada Binbaşı Henry tarafından Albay Sandherr'e yazılmış Nisan 1894 tarihli kısa bir rapor buluyorum, bu not, "D" diye bahsedilen ve Almanlarla İtalyanlara Nice'in "on iki ana planını" veren ajanın olası kimliğiyle ilgili. Henry, bu kişinin Jacques Dubois adında biri olduğu görüşünde, Dubois Savaş Bakanlığı'nın sözleşmelerini hazırlayan bir fabrika için çalışan bir matbaacı: Almanlara Toul, Reims, Langres, Neufchâteau ve öteki yerlerdeki istihkâmların büyük boyutlu planlarını veren de herhalde o. Baskı makinesini çalıştırdıktan sonra kendi kullanımı için fazladan birkaç kopya almak çok basit. *Onunla dün görüştüm,* diye anlatıyor Henry, *ve pek sefil biri olduğunu gördüm, kıt zekâlı, gizli belgelere ulaşımı olmayan, suça yönelik bir hayalperest. Verdiği planlar zaten herkese açık. Tavsiyem: başka eyleme gerek yok.*

İşte burada. "D" Dreyfus değil, Dubois anlamına geliyor.

Bana bir adamı vurmamı emredin, onu vururum...

Her bir belgeyi ve dosyayı nereden aldığımı dikkatle not etmiştim, şimdi de her birini, titizlikle doğru yere koyma işlemine başlıyorum. Hepsini ait oldukları yere koymam, dosya dolaplarını kilitlemem ve masaların yüzeylerini silmem on dakikamı alıyor. Saat onu biraz geçe işimi bitiriyorum. Gribelin'in anahtarlarını masasının çekmecesine koyuyorum, diz çöküyor, becerimi gösterip çekmeceyi yeniden kilitlemeye girişiyorum. İki ince metal aleti kullanmaya çalışırken geçen dakikaların farkındayım.

Ellerim yorgunluktan hantallaşıyor, terden kayıyor. Nedense bir kilidi kapamak açmaktan çok daha zor geliyor bana, ama sonunda başarıyorum. Işıkları söndürüyorum.

Geriye bir tek arşivin kapısını kilitlemek kalıyor. Alt kattaki giriş kapısının çarpıldığını duyduğumda ben hâlâ koridorda diz çökmüş, kilidin tırnaklarıyla uğraşıyorum. Bir şey duymaya çabalayarak işime ara veriyorum. Kuşkulu bir ses gelmiyor kulağıma. Hayal ediyor olmalıyım. Sonuçsuz çabalarıma dönüyorum. Ama sonra ilk katın sahanlığında atılan bir adımın kesin çıtırtısını duyuyorum, biri arşive giden merdivenini çıkmaya başlıyor. Sonuncu tırnağı yerine itmeye o kadar yakınım ki çabamdan vazgeçmek istemiyorum. Ancak çok daha yüksek sesli bir çıtırtı duyduğumda zamanımın tükendiğini anlıyorum. Koridorda koşuyor, en yakındaki kapıyı açmaya çalışıyorum –kilitli– sonra yanındakini deniyorum –açık– ve içeri süzülüyorum.

Koridorda yaklaşan birinin ağır, kararlı adımlarını duyuyorum. Kapıyla pervaz arasındaki aralıkta Gribelin görüş alanıma giriyor. Ulu Tanrım, bu sefil adamın hayatında işten başka bir şey yok mu? Arşiv kapısının önünde durup anahtarını çıkarıyor. Kilide sokup çevirmeyi deniyor. Yüzünü göremiyorum ama omuzlarının kasıldığını görüyorum. Kapı kolunu bastırıyor ve kapıyı ihtiyatla açıyor. İçeri girmiyor. Eşikte durup kulak veriyor. Sonra kapıyı ardına kadar açıp ışığı yakıyor ve içeri giriyor. Masasının çekmecelerini yokladığını duyabiliyorum. Bir an sonra koridora çıkıyor, bir aşağı bir yukarı bakıyor. Aslında garip, ufak tefek biri sayılır – küçücük, koyu renk elbiseli bir garip cüce. Ama nedense öyle değil. Orada dururken üzerinde bir kötücüllük var, uyanık ve kuşkucu – bu adam benim için bir tehlike.

Nihayet –herhalde kapıyı kilitlerken bir hata yaptığını düşünüp tatmin olduğundan– arşive geri dönüyor ve kapıyı kapatıyor. On dakika daha bekliyorum. Sonra ayakkabılarımı çıkarıp çoraplı ayaklarımla onun ininin önünden geçiyorum.

Eve dönerken köprünün ortasında durup çilingir aletlerini Seine'e fırlatıyorum.

* * *

Sonraki birkaç gün Çar Notre Dame'da geziyor, yeni bir köprüye babasının adını veriyor, Versailles'da ziyafete katılıyor.

O kendi işini yaparken ben de kendi işimi yapıyorum.

Yolun karşısına geçip Albay Foucault'yu görüyorum, Çar'ın ziyaretinde bulunmak için Berlin'den dönmüş. Birkaç hoşbeşten sonra "Basel'de düzenlediğimiz o buluşmadan sonra Richard Cuers'ten haber aldınız mı," diye soruyorum.

"Evet, geldi ve acı acı şikâyet etti o olaydan. Ben de sizlerin ona sert davranmaya karar verdiğinizi düşündüm. Kimi gönderdiniz oraya Tanrı aşkına?"

"Yardımcım Binbaşı Henry'yi; bir başka subayım olan Yüzbaşı Lauth'u; birkaç da polis. Neden? Ne dedi Cuers?"

"Bu yolculuğa iyi niyetle çıktığını, Fransa'daki Alman casusu hakkında bildiklerini açıklamaya hazır olduğunu, ama İsviçre'ye gidince sanki bir yalancıymış ve hayalperestmiş gibi muamele gördüğünü hissettiğini. Özellikle bir Fransız subayı varmış ki –şişman, kırmızı suratlı– ona zorbaca davranmış; konuşurken sürekli sözünü kesmiş, söylediklerinin tek kelimesine bile inanmadığını belli etmiş. Bu kasıtlı bir taktikti sanırım, değil mi?"

"Böyle bir şey bilmiyorum, hiç bilmiyorum."

Foucault hayretle bakıyor bana. "Eh, kasıtlı olsun ya da olmasın Cuers'in adını bir daha duymayacaksın."

Sûrete'nin merkezinde Tomps'u görmeye gidiyorum. "Senin Basel seyahatin hakkında," diyorum. Hemen endişe beliriyor yüzünde. Hiç kimsenin başını derde sokmak istemiyor. Ama o olayı aklının bir köşesinde tuttuğu belli.

"Anlattıklarınızı kimseye söylemeyeceğim," diye söz veriyorum ona. "Neler olduğunu anlatın bana."

Pek fazla yüreklendirmeme ihtiyacı yok. İçini dökeceği için ferahlamış görünüyor.

"Albayım," diyor, "orijinal planımızı hatırlıyor musunuz? Harfi harfine uygulandı. Alman tren istasyonundan katedrale kadar izledim Cuers'i, meslektaşım Vuillecard'la buluştuğunu gördüm, sonra o ikisinin peşinden Schweizerhof'a gittim, orada Binbaşı Henry ile Yüzbaşı Lauth üst katta onu bekliyorlardı.

Ondan sonra beklemek için istasyondaki bara gittim. Henry'nin ansızın içeri girip bir içki ısmarlaması sanırım üç saat kadar sonraydı. Nasıl gidiyor diye sorduğumda, "Bıktım bu piçkurusundan," dedi –nasıl konuştuğunu bilirsiniz– "ondan öğreneceğimiz bir şey yok, bir aylığıma bahse girerim." "Öyleyse burada bu kadar erken ne işiniz var," diye sordum. O da, "Ben hava attım, öfkelenmiş gibi yaptım, sonunda da çıkıp gittim. Lauth'u onunla bıraktım; bırakayım da delikanlı şansını denesin!" Bu işin böyle yürümesi elbette beni sinirlendirmişti, bu yüzden, "Cuers'in eski bir tanıdığı olduğumu biliyorsunuz, değil mi?" dedim, "Apsentten pek hoşlandığını da biliyorsunuzdur. Gerçekten sever içmeyi. Bu yaklaşım daha iyi olabilirdi. Yüzbaşı Lauth bir sonuç alamazsa, benim denememi ister misiniz?" dedim ona.

"Peki, Binbaşı Henry ne dedi bunun üzerine?"

Tomps, Henry'yi iyi kötü taklit etmeyi sürdürüyor. "Hayır," dedi, "uğraşmaya değmez. Unutun gitsin." Sonra saat altıda, Yüzbaşı Lauth işini bitirip istasyona gelince Henry'ye yine sordum: "Dinleyin, Cuers'i iyi tanırım. Onu içki içmeye götürmeme neden izin vermiyorsunuz?" Ama o daha önce söylediğini yineledi: "Yo, yararı yok. Burada boşuna zaman harcıyoruz." Böylece Paris'e giden gece trenine bindik, hepsi bu kadar."

Ofisime dönünce Henry için bir dosya açıyorum. Dreyfus'ü yakalatanın Henry olduğundan hiç kuşkum yok.

Şifre çözmek İstatistik Şubesi'nin yetki alanında değil, hatta Savaş Bakanlığı'nın yetki alanında da değil. Yedi kişilik bir ekiple Dışişleri Bakanlığı yürütüyor bu işi, başlarındaki dâhi de Binbaşı Étienne Bazeries. Gazetelerin ünlendirdiği Binbaşı, XIV. Louis'nin Büyük Şifresi'ni çözmesiyle ve Demir Maskeli Adam'ın kimliğini açığa çıkarmasıyla tanınıyor. "Eksantrik dâhi" tanımına her açıdan uyuyor –bakımsız, tutarsız, unutkan– ve onunla görüşmek hiç de kolay değil. İki kez quai d'Orsay'a başka işleri bahane ederek gittim ve onu görmeye çalıştım, ama personeli bana onun nerede olduğunu kimsenin bilmediğini söyledi. Ancak ayın sonunda onu ofisinde yakalayabildim. Ceketini

çıkarmış, elinde bir tornavidayla çalışma masasının üzerine eğilmişti, silindir şeklindeki bir şifre çözme aracının parçaları da etrafına yayılmıştı. Kuramsal olarak ben onun amiriydim, ancak Bazeries ne selamladı beni ne de doğruldu; rütbelere asla inanmazdı, saç tıraşına da, tıraş olmaya da, hatta, ofisinin atmosferine bakılırsa, yıkanmaya da.

"Dreyfus vakası," diyorum ona. "İtalyan Askeri Ataşesi Binbaşı Panizzardi'den Roma'daki Genelkurmay'a 2 Kasım 1894'te gönderilen telgraf."

Yağlı gözlük camlarının arkasından gözlerini kısarak bakıyor bana. "Ne olmuş ona?"

"Şifreyi kırdınız mı?"

"Kırdım. Dokuz günümü aldı." Makinesiyle uğraşmaya devam ediyor.

Not defterimi çıkarıp karşılıklı iki sayfayı açıyorum. Sayfanın birinde arşivden kopyaladığım şifreli metin var, ötekinde Gonse'un çıkardığı sonuç: *Yüzbaşı Dreyfus tutuklandı. Savaş Bakanlığı'nın elinde onun Almanlarla yaptığı işlerin kanıtı var. Bütün gerekli önlemleri aldık.* Defteri Bazeries'ye uzatıyorum. "Siz böyle mi çözdünüz?"

Yazıya bakıyor. Çenesi bir anda öfkeyle kasılıyor. "Tanrım, hiç pes etmezsiniz, değil mi?" Koltuğunu geriye itiyor, kapıya gidip açıyor, 'Billecocq!" diye bağırıyor. "Bana Panizzardi'nin telgrafını getirin!" Bana dönüyor. "Bir daha söylemeyeceğim Albay, o telgrafta bunlar yazmıyor, öyle olmasını arzulamak yazılanları değiştirmez."

"Bekleyin," diyorum, onu sakinleştirmek için elimi kaldırarak, "belli ki burada benim haberim olmayan bir durum var. Açıkça sormama alınmazsanız, bunun, şifresi çözülen telgrafın tam bir transkripsiyonu olmadığını mı söylüyorsunuz?"

"Sonuca ulaşmamızın dokuz gün sürmesinin tek nedeni, sizin bakanlığınızın gerçeklere inanmayı reddetmiş olmasıdır!"

Sinirli görünen genç bir adam, Billecocq olmalı, elinde bir dosyayla geliyor. Bazeries dosyayı onun elinden çekip alıyor ve açıyor. "Bakın, burada – telgrafın orijinali, görüyor musunuz?"

Görmem için havaya kaldırıyor. İtalyan ataşenin elyazısını tanıyorum. "Panizzardi telgrafı sabah saat üçte Montaigne Caddesi'ndeki telgrafhaneye götürmüş. Telgraf servisiyle yaptığımız anlaşma sayesinde telgraf saat onda elimizdeydi. Saat on birde de Albay Sandherr tam şimdi sizin durduğunuz yerde durmuş, telgrafın şifresini acilen çözmemizi istiyordu. Mümkün olmadığını söyledim ona – özellikle bu şifre çok karmaşıktı, daha önce çözmeyi başaramamıştık. "Size içinde özel bir kelime olduğunu garanti edersem ne yaparsınız," dedi. O zaman iş değişir, dedim ben de. O kelimenin Dreyfus olduğunu söyledi.

"Panizzardi'nin telgrafta Dreyfus'tan söz edeceğini nereden biliyormuş?"

"İtiraf etmeliyim ki çok zekiceydi. Sandherr, bir önceki gün, casuslukla suçlanıp tutuklanan adamın kimliği olarak Dreyfus adının gazetelere sızdırılmasını ayarladığını söyledi. Dreyfus'ü kullanan her kimse, onun paniğe kapılıp üstleriyle bağlantıya geçeceğini düşünüyordu. Gecenin geç saatinde telgrafhaneye giden Panizzardi takip edilince Albay Sandherr de doğal olarak taktiğinin işe yaradığına emin oldu. Ne yazık ki ben şifreyi kırmayı başarınca telgrafta yazılanların onun istediği gibi olmadığı ortaya çıktı. Kendiniz okuyabilirsiniz."

Bazeries telgrafı bana gösteriyor. Şifrenin çözümü düzgün bir yazıyla şifreli metnin altında yer alıyor: *Eğer Yüzbaşı Dreyfus'le sizin aranızda herhangi bir ilişki yoksa, büyükelçiye basının yorumlarını engellemek için resmi bir inkâr metni yayımlamasını söylemek uygun olur.*

Telgrafın neyi ima ettiğini anlayabilmek için iki kez okudum onu. "Bu telgrafın anlamı, Albay Sandherr'in kanısının aksine, Panizzardi'nin Dreyfus konusunda net bir fikri olmadığı, değil mi?"

"Doğru! Ama Sandherr bunu kabul etmek istemedi. Bir yerde bir kelimeyi yanlış anladığımızda ısrar ediyordu. En üst kademelere götürdü onu. Hatta casuslarından birinin, Panizzardi'ye ilgisiz bir konuda yeni bilgiler vermesini bile ayarladı, öyle ki Panizzardi Roma'ya, bazı teknik terimler içeren bir başka şifreli

mesaj göndermek zorunda kalacaktı. Biz o mesajı da çözünce ilk çözdüğümüz şifrenin doğru olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak şekilde göstermiş olduk. Başlayıp bitene kadar bu işlem dokuz günümüzü aldı. O yüzden Albay – lütfen konuyu yeniden ele almamızı istemeyin."

Kafamdan hesap yapıyorum. 2 Kasım'dan itibaren dokuz gün sayarsak 11 Kasım'a geliriz. Askeri mahkeme 19 Aralık'ta başladı. Bunun anlamı, Dreyfus mahkemeye çıkmadan önce bir aydan fazla bir süre boyunca İstatistik Şubesi'nin "şu sefil D" sözünün Dreyfus'ü ima edemeyeceğinin farkında olmasıydı, çünkü Panizzardi'nin onun adını bile duymadığını biliyorlardı – tabii eğer üstlerine yalan söylemiyorsa, ama bunu neden yapsındı?

"Hiç kuşku yok, değil mi," diye soruyorum, "bütün bu işlerin sonunda Savaş Bakanlığı'na doğru transkripsiyonu verdiniz?"

"Kesinlikle öyle. Elden iletmesi için Billecocq'a verdim."

"Kime verdiğinizi hatırlıyor musunuz?" diye sordum Billecocq'a.

"Evet Albayım, çok iyi hatırlıyorum, çünkü Bakan'ın kendisine verdim. General Mercier'ye verdim."

İstatistik Şubesi'ne gittiğimde ofisimden dışarıya sigara dumanı sızdığını görüyorum, kapıyı açtığımda da General Gonse'u masama oturmuş buluyorum. Henry de koca poposunu masama dayamış.

Gonse neşeyle, "Epeydir dışarıdasınız," diyor.

"Randevumuz olduğunu bilmiyordum."

"Yoktu. Uğrayayım diye düşündüm."

"Daha önce böyle bir şey yapmamıştınız."

"Öyle mi? Belki de daha sık yapmalıydım bunu. Burada kendi başınıza küçük çaplı bir iş görüyorsunuz." Elini uzatıyor. "İzin verirseniz Dreyfus hakkındaki şu gizli dosyayı alıyorum."

"Elbette. Nedenini sorabilir miyim?"

"Sanmıyorum."

Tartışmak isterdim. Henry'ye göz atıyorum. Hafifçe kaşlarını kaldırıyor.

Ne istiyorlarsa vermek zorundasınız. Ne istiyorlarsa vermek zorundasınız onlara, Albayım – onlar amirlerimiz.

Kasanın kilidini açmak için yavaşça eğiliyorum, boyun eğmemek için bir bahane arıyorum kafamın içinde. "D" işaretli dosyayı çıkarıyorum. İstemeye istemeye Gonse'a veriyorum. Dosyanın kapağını açıyor, içindekileri hızlıca elden geçiriyor.

Anlamlı anlamlı, "Hepsi yerinde mi?" diye soruyorum.

"Olsalar iyi olur!" diyerek gülümsüyor Gonse – içinden gelmeden, yüzünün alt tarafını tamamıyla mekanik bir biçimde oynatarak. "Sizin çok yakındaki denetleme seyahatinizi düşünerek birtakım idari değişiklikler yapmamız gerekiyor. Bundan böyle Binbaşı Henry ajan Auguste'ün getirdiği malzemeyi doğrudan bana verecek."

"Ama o bizim en önemli haber kaynağımız!"

"Evet, bu yüzden de istihbarat bölümünün başkanı olduğumdan bana gelmesi çok doğru. Sence de uygun mu Henry?"

"Nasıl isterseniz General."

"Görevimden alınıyor muyum?"

"Elbette alınmıyorsunuz sevgili Picquart! Bu sadece sizin veriminizi artırmak için sorumlulukların yeniden düzenlenmesi. Diğer görevleriniz sizde kalıyor. Anlaştık o zaman." Gonse ayağa kalkıp sigarasını söndürüyor. "Yakında görüşürüz Albay." Dreyfus dosyasını göğsünde çaprazladığı kollarının altında tutuyor. "Kıymetli bebeğimize çok iyi bakacağım, merak etmeyin."

O gittikten sonra Henry bana bakıyor. Özür dilercesine omuz silkiyor. "Öğüdümü dinlemeliydiniz," diyor.

Rue de la Roquette'te, halkın önünde yapılan idamları seyretmiş olanların, giyotine vurulan mahkûmların kafalarının hayat belirtileri gösterdiğini iddia ettiklerini duyuyordum. Yanakları seğiriyormuş. Gözleri kırpışıyormuş. Dudakları oynuyormuş.

Merak ediyorum: Bu kesilen kafalar acaba bir an hâlâ hayatta oldukları yanılsamasına kapılırlar mı? İnsanların kendilerine baktıklarını görür ve karanlığa gömülmeden önce bir ya da iki saniye hâlâ onlarla iletişim kurabileceklerini hayal ederler mi?

Gonse'un ziyaretinden sonra bu durumdayım. Sanki hâlâ yaşıyormuşum gibi her zamanki saatte geliyorum ofisime. Raporları okuyorum. Ajanlarla yazışıyorum. Toplantılar yapıyorum. Genelkurmay Başkanı için haftalık *blanc*'ımı yazıyorum: Almanlar Alsace-Morelle'de askeri manevra planlıyorlar, köpekleri gitgide daha fazla kullanıyorlar, Bussang'da, sınırın çok yakınına bir telefon kablosu döşüyorlar. Ama bu konuşan, ölü bir adam. İstatistik Şubesi'nin gerçek dümeni yolun karşı tarafına, bakanlığa geçmiş, şimdi orada Gonse ile benim subaylarım olan Henry, Lauth ve Gribelin arasında düzenli toplantılar yapılıyor. Gittiklerini duyuyorum. Geldiklerini duyuyorum. Bir şeyler planlıyorlar ama ne olduğunu anlayamıyorum.

Benim seçme hakkım yok gibi görünüyor. Bildiklerimi üstlerime raporlayamayacağım belli, çünkü zaten bildiklerini varsaymalıyım. Birkaç gün, doğrudan Cumhurbaşkanı'na başvurmayı geçiriyorum aklımdan, ama sonra, General Billot'nun yanında yaptığı son konuşmayı okuyorum – *Ordu, ulusun kalbi ve ruhudur, Fransa'nın kendi özgecilliğinin ve vatanseverliğinin en ideal imgesini gördüğü aynadır; ordu, hükümetin aklında ve ülkenin gururunda birincil yere sahiptir* – okuyunca da onun, tiksinilen bir Yahudi uğruna "ulusun kalbi ve ruhuna" karşı silaha sarılmayacağını anlıyorum. Keşfettiğim şeyleri, en gizli istihbarat kaynaklarımızı ele vermeden hükümet dışında biriyle –senatör, yargıç, gazete yayın yönetmeni– paylaşamayacağım da belli. Aynı şey Dreyfus ailesi için de geçerli; hem Sûreté onları gece gündüz gözetliyor.

Hepsinden önce, orduya ihanet etmek dehşete düşürüyor beni: *benim* kalbim ve ruhum, *benim* aynam, *benim* idealim.

Tutulup kalıyor, bir şeylerin olmasını bekliyorum.

Bir kasım sabahı erkenden, işe giderken, Kléber Caddesi'nin köşesindeki gazete bayiinde fark ediyorum onu. Tam kaldırımdan inmek üzereyim ki görünce olduğum yere çakılıyorum: *Le Matin*'in baş sayfasının tam ortasında, *bordereau*'nun kopyası tokat gibi çarpıyor yüzüme.

Sokakta o gazeteyi okuyan insanlara göz atıyorum. İçimden ilk gelen, ellerindeki gazeteleri çekip almak: Bunun bir devlet sırrı olduğunun farkında değiller mi? Bir gazete satın alıp bir kapının girişine sığınıyorum. Gerçek boyuttaki resmin Lauth'un fotoğraflarının birinden alındığı açık. "Kanıt" diye başlık atılmış yazıya; yazının tonu da baştan sona Dreyfus'e düşman. Savcılığın elyazısı uzmanlarından birinin işi gibi geliyor bu bana hemen. Zamanlama belli. Lazare'ın, *Bir Adli Hata: Dreyfus Vakası Hakkındaki Gerçek* adlı küçük kitabı üç gün önce yayımlanmıştı. Elyazısı uzmanlarına şiddetle saldırıyordu. *Bordereau*'yu yazanın Dreyfus olduğuna herkesin inanmasını istemeleri için mesleki nedenleri var; daha doğrusu, hepsi de yazının ellerindeki kopyalarına sarılmışlar.

Ofisime olabildiğince çabuk gitmek için bir arabaya biniyorum. Cenaze havası var içeride. Gazetedeki yazı, Dreyfus'ün mahkûmiyetinin doğruluğunu kanıtlar görünse de bizim bölümümüz için felaket anlamına geliyor. Paris'teki herkes gibi Schwartzkoppen de *bordereau*'yu kahvaltı masasında okuyabilecek; kendi kişisel yazışmasının Fransız hükümetinin elinde olduğunu görünce lokması boğazına tıkanacak, sonra onun hükümetin eline nasıl geçtiğini anlamaya çalışacak. Ajan Auguste'ün uzun kariyeri sona ermiş olabilir. Ya Esterhazy? Elyazısının gazete bayilerinde sergilendiğini görünce nasıl bir tepki vereceğini düşünmek, bu işin bana zevk veren tek yanı, özellikle de Desvernine öğleye doğru hainin Dört Parmaklı Marguerite'in evinden, şapkasını bile takmadan yağmura fırladığını az önce gördüğünü haber vermek için bana geldiğinde; dediğine göre "peşinden şeytan kovalıyor gibiymiş".

General Billot beni çağırtıyor. Bir yüzbaşı göndermiş, hemen ofisine gitmemi istiyor.

Bu işkenceye hazırlanmak için zamanımın olmasını isterdim. Yüzbaşıya, "Hemen geleceğim. Gecikmeyeceğimi söyleyin kendisine," diyorum.

"Özür dilerim Albay. Sizi hemen yanına götürmek için talimat aldım."

Askıdan şapkamı alıyorum. Koridora çıktığımda Henry'yi görüyorum, ofisinin önünde Lauth'la birlikte duruyor. Davranışlarındaki bir şey –kurnazlık, merak ve zafer karışımı bir şey– çağrılacağımı önceden bildiklerini ve beni giderken görmek istediklerini anlatıyor bana. Kibarca selamlaşıyoruz.

Yüzbaşıyla birlikte köşeyi dönüp hôtel de Brienne'in sokak tarafındaki girişine gidiyoruz.

Albay Picquart'ı getirdim, Savaş Bakanı'nı görecek...

Mermer basamakları tırmanırken Dreyfus'ün rütbelerinin sökülmesinden sonra o basamakları nasıl da hevesle çıktığım geliyor aklıma, kar altındaki sessiz bahçe, ateşin önünde durup bacaklarının arkasını ısıtan Mercier ile Boisdeffre, küreyi usulca döndürüp Şeytan Adası'nı bulan zarif parmaklar...

Boisdeffre bu kez de Bakan'ın odasında bekliyor. Billot ve Gonse ile birlikte toplantı masasına oturmuş. Gonse'un önünde kapağı kapalı bir dosya var. Yan yana oturan üç general kasvetli bir mahkeme heyetine benziyorlar, idam komitesi gibi.

Bakan, fok balığınınkine benzeyen bıyığını sıvazlayıp "Oturun Albay," diyor.

Bordereau'nun basına sızması yüzünden suçlanacağımı tahmin ediyorum, ama Billot beni şaşırtıyor. Girişe gerek görmeden, "İmzasız bir mektup iletildi bize," diyor. "Binbaşı Esterhazy'nin yakında Millet Meclisi'nde Dreyfus'ün işbirlikçisi olmakla suçlanacağını iddia ediyor. Esterhazy'den kuşkulanıldığı hakkındaki bilgiyi bu mektubu yazan kişinin nereden edinmiş olabileceği hakkında bir fikriniz var mı?"

"Yok."

"Sanırım size bunun soruşturmalarınızın gizliliğinde önemli bir çatlak anlamına geldiğini söylememe gerek yok."

"Elbette yok. Bunu duymak beni çok rahatsız ediyor."

"Tahammül dışı bir şey bu, Albay!" Yanakları kızarıyor, gözleri yerinden fırlıyor. Birden karikatüristlerin çok sevdiği aksi, yaşlı general oluveriyor. "Önce dosyanın varlığı açığa çıkıyor! Sonra *bordereau*'nun kopyası bir gazetenin ön sayfasına basılıyor! Şimdi de bu! Sizin bir saplantınız olduğu kararına vardık ister

istemez –aslında tehlikeli bir sabit fikir bu– Dreyfus'ün yerine Binbaşı Esterhazy'yi geçirmek istiyorsunuz, bunu yerine getirmek için de her şeyi göze almışsınız, buna basına gizli bilgileri sızdırmak da dahil."

Boisdeffre, "Çok kötü bir iş bu, Picquart. Çok kötü. Beni hayal kırıklığına uğrattınız," diyor.

"Araştırma yaptığımı hiç kimseye, hele Esterhazy'ye açıklamadığıma dair size güvence veririm, General. Basına da asla bilgi sızdırmadım. Benim araştırmam kişisel bir saplantı değil. Ben sadece, kanıtların peşinde beni Esterhazy'ye götüren mantıklı bir yol izledim."

"Hayır, hayır, hayır!" Billot başını iki yana sallıyor. "Dreyfus olayından uzak durmanız için verilen emirlere itaat etmediniz. Kendi şubenizde casus gibi dolaşıp durdunuz. Şimdi emirerlerimden birini çağırıp emre itaatsizlik nedeniyle sizi Cherche-Midi'ye gönderebilirim."

Bir sessizlik oluyor, sonra Gonse: "Eğer mesele bir mantık meselesiyse Albay, size Dreyfus'ün casus olduğuna dair sağlam kanıt göstersek ne yapardınız?" diyor.

"Eğer sağlam kanıtsa tabii ki kabul ederdim. Ama ben böyle bir kanıtın bulunacağına inanmıyorum."

"İşte bu noktada yanılıyorsunuz."

Gonse, Billot'ya bakıyor, o da dosyayı açıyor. İçinde bir tek sayfa var.

Billot, "Geçenlerde, Binbaşı Panizzardi'nin Albay Schwartzkoppen'e yazdığı bir mektuba Ajan Auguste kanalıyla el koyduk. İşte size ilgili paragraf: *Bir vekilin Dreyfus hakkında sorular soracağını okudum. Roma'da yeni açıklama yapmamı isteyen olursa bu Yahudi'yle hiçbir ilgim olmadığını söyleyeceğim. Size soran olursa aynı şeyi söyleyin, çünkü onun başına ne geldiğini kimse bilmemeli.* "Alexandrine" diye imzalanmış. "İşte," diyor Billot, halinden hoşnut bir tavırla dosyayı kapatırken, "buna ne diyeceksiniz?"

Sahte bu elbette. Öyle olmalı. İstifimi bozmuyorum. "Bunun tam olarak ne zaman elimize ulaştığını sorabilir miyim?"

Billot Gonse'a dönüyor, o da, "Binbaşı Henry iki hafta kadar önce bildik yoldan edinmiş. Fransızcaydı, bu yüzden o bir araya getirdi."

"Orijinalini görebilir miyim?"

Gonse küçümseyerek başını sallıyor. "Neden gerek duydunuz buna?"

"Sadece nasıl göründüğü ilgimi çekiyor."

Boisdeffre buz gibi bir sesle, "Umarım Binbaşı Henry'nin dürüstlüğünden kuşku duymuyorsunuzdur Albay Picquart," diyor. "Mesaj onarıldı ve yeniden şekillendirildi, hepsi bu. Bunu sizinle paylaşıyoruz ve varlığını basına açıklamamanızı ve sonunda Dreyfus'ün masum olduğuna dair tehlikeli ısrarınızdan vazgeçmenizi bekliyoruz. Aksi takdirde sizin için kötü sonuçlar doğacaktır."

Generallerin birinden öbürüne bakıyorum. Demek Fransız ordusu bu seviyeye düşmüş. Bunlar ya Avrupa'nın en budala insanları ya da en büyük canileri; vatanımın selameti bakımından hangisinin daha kötü olduğundan emin değilim. Ama hayatta kalma içgüdüm onlarla şimdi mücadele etmemem konusunda uyarıyor beni; ölü taklidi yapmalıyım.

Başımı hafifçe eğiyorum. "Bunun hakiki olduğu konusunda içiniz rahatsa, o zaman ben de öyle olduğunu kabul ediyorum doğal olarak."

Billot, "Bu nedenle Dreyfus'ün de suçlu olduğunu kabul ediyorsunuz demektir," dedi.

"Eğer bu belge hakikiyse, o zaman – evet, suçlu olması gerekir."

İşte. Oldu. O dakikada Dreyfus'ün içine düştüğü belayı değiştirecek başka ne diyebilirdim bilmiyorum.

Billot, "Bugüne kadarki sicilinizi göz önünde tutarak Albay, en azından şimdilik, size yasal işlem yapılmasını askıya almak istiyoruz," diyor. "Buna karşılık Binbaşı Esterhazy'nin soruşturulmasıyla ilgili bütün belgeleri Binbaşı Henry'ye teslim etmenizi istiyoruz, buna *petit bleu* de dahil. Ve derhal Châlon'daki silah ve mühimmat deposuna giderek 6. ve 7. birlikleri teftişe başlayacaksınız."

Gonse yine gülümsüyor. "Şimdi de ofisinize ait bütün anahtarları bana vermenizi rica edeceğim Picquart. Bölümünüze geri dönmenize gerek yok. Binbaşı Henry günlük işleri üstlenebilir. Siz doğru eve gidip hazırlanın."

Bir bavula üç-dört gün yetecek kıyafet koyuyorum. Kapıcıya, bana gelen mektupları Savaş Bakanlığı'na göndermesini tembih ediyorum. Saat yedide hareket edecek trenime gitmeden önce birkaç kişiye uğrayıp veda edecek zaman ancak kalıyor.

Pauline, rue de la Pompe'deki aile evinde, çay içen kızlarının başında. Beni görmek onu korkutuyor. "Philippe ofisten her an dönebilir," diye fısıldıyor, kapıyı arkasından çekip yarı kapatırken.

"Merak etme, içeri girmeyeceğim." Merdiven sahanlığında, yanımda bavulumla duruyor, gittiğimi söylüyorum Pauline'e.

"Ne kadarlığına?"

"Bir hafta filan olması gerekiyor, ama daha uzun sürerse ve sen benimle temas kurmak istersen bana bakanlık eliyle mektup gönder, ama yazdıklarına dikkat et."

"Neden? Bir sorun mu var?"

"Yok ama tedbirli olmak her zaman iyidir." Elini öpüp yanağıma bastırıyorum.

"Anne!" diyor cırlak bir ses, arkasından.

"İçeri girsen iyi olur," diyorum.

Bir arabaya binip Saint Germaine bulvarına gidiyor ve sürücüye beklemesini söylüyorum. O arada hava kararmış, büyük yapının ışıkları kasım ayının karanlığında parıldıyor; içeride faaliyet var: Blanche, akşamın daha ileri bir saatinde müzikli suarelerinden birini verecek. "Yabancı!" diye karşılıyor beni. "Çok erken geldin!"

"İçeri girmeyeceğim," diyorum. "Birkaç günlüğüne Paris'ten ayrılmak zorundayım." Az önce Pauline'e söylediklerimi ona da tekrarlıyorum, benimle temas kurmak isterse bunu bakanlık kanalıyla yapmalı, ama yazdıklarına dikkat etmeli. "Aimery ve Mathilde'e sevgilerimi söylersin."

"Ah, Georges!" diye bağırıyor, keyifle, yanağımı sıkıştırıp burnuma bir öpücük konduruyor. "Çok gizemlisin!"

Tekrar arabaya binerken onu alt katın penceresinde görüyorum, müzisyenlere nereye yerleşeceklerini gösteriyor. Avizelerin, evdeki çok sayıda bitkilerin, soluk pembe ipek kaplı XIV. Louis tarzı koltukların, köknar ve akçaağaçtan yapılma çalgıların cilalı yüzeylerinde parlayan ışığın son bir imgesi zihnime kazınıyor. Blanche kemancılardan birine gülümseyerek oturacağı yeri gösteriyor. Arabacı kırbacını şaklatıyor ve bu uygarlık imgesi görünmez oluyor.

Son ziyaretim Louis Leblois'ya. Arabacı yine beni bekliyor; ben yine içeri girmiyor, sahanlıkta durup veda ediyorum. Mahkemeden yeni dönmüş. Sıkıntımı hemen anlıyor.

"Sanırım bu konuda konuşamazsın?"

"Korkarım ki öyle."

"Bana ihtiyacın olursa buradayım."

Tekrar arabaya binerken rue de l'Université'den aşağıya, İstatistik Şubesi'nin ofislerine bakıyorum. Karanlıkta bile, bina kara bir gölgeyi andırıyor. Yirmi adım kadar arkamızda bir arabanın park ettiğini görüyorum, üzerinde Poissonnièr-Montmartre durağına ait olduğunu gösterir sarı ışığı var. Biz hareket ettiğimizde o da hareket ediyor, Paris Doğu Garı'na vardığımızda belli bir mesafede o da duruyor. Evimden çıktığımdan beri takip edildiğimi tahmin ediyorum. İşi şansa bırakmıyorlar.

İstasyonun dışındaki bir ilan sütununda, reklamların ve Opéra Comique ve Comédie-Française'in rengârenk afişlerinin arasında, *Le Matin*'de çıkan *bordereau*'nun kopyası ile yanında Dreyfus'ün elyazısını gösteren bir afiş duruyor: İkisi yan yana olunca birbirinden çok farklı görünüyorlar. Mathieu Paris'in her yerine yapıştırılacak bu afişlerin parasını çoktan ödemiş. Bu ne hız! "Kanıt Nerede?" denmiş başlıkta. Hangisinin orijinal olduğunu bilene ödül verileceği duyurulmuş.

Pes etmeyecek, diye düşünüyorum, *kardeşi serbest kalana ya da ölene kadar pes etmeyecek*. Bavulumu baş üstü rafına koyup doğuya giden kalabalık trendeki yerime otururken en azından bu düşünce bir umut doğuruyor içimde.

İkinci Bölüm

16

Sousse Asker Kulübü, toprak zeminli bir meydanın ötesindeki bir sıra tozlu palmiyenin gerisinden, modern bir gümrük ambarının arkasından denize bakıyor. Hammamet Körfezi'ndeki parıltı bu öğle sonrasında gözleri kamaştırıyor, tıpkı tenekeye vuran güneş ışığı gibi; elimi gözlerime siper etmek zorunda kalıyorum. Uzun, kahverengi entarili bir oğlan geçiyor yanımdan, uzun bir ipe bağladığı keçisini çekiyor. Göz kamaştıran ışık her iki figürü eritip kapkara siluetlere dönüştürüyor.

Ağır tuğla duvarların gerisindeki Asker Kulübü'nün dekoru kuzey Afrikayı yansıtmıyor. Ahşap lambriler, dolgulu koltuklar, püsküllü standart lambalar Fransa'daki herhangi bir garnizon kasabasında görülebilecek türden. Öğle yemeğinden sonra, her zaman yaptığım gibi pencerenin önünde tek başıma oturuyorum, o arada 4. Tunus Tüfekli Birliği'ndeki[1] subay kardeşlerim ya iskambil oynuyor ya uyukluyor ya da dört gün öncesinin Fransız gazetelerini okuyorlar. Kimse yanıma yaklaşmıyor. Bana her zaman rütbemin gerektirdiği saygıyı göstermeye dikkat etseler de mesafeyi koruyorlar – onları kim suçlayabilir ki? Ne de olsa bende bir *tuhaflık* vardır herhalde – dile getirilemeyecek bir yüzkarası kariyerimi mahvetmiş olmalı; yoksa ordunun en genç albayı neden böyle bir çöplüğe gönderilsin ki? Yeni alayımın gök mavisi ceketlerinin yanında Legion d'Honneur nişanımın kırmızı kurdelesi bir kurşun yarası gibi gözleri üzerine çekiyor.

Her zamanki gibi saat üç sıralarında camlı yüksek kapıdan içeri giren genç bir emireri öğle sonrasının postasını getiriyor. Tavrı sokak çocuklarını andıran güzel bir delikanlı, Flavian-Uband Savignaud diye biri, alayın orkestrasında çalıyor. Sousse'a benden birkaç gün sonra geldi; eminim ki beni gözetlesin diye Henry'nin ya da Gonse'un emriyle İstatistik Şubesi tarafından gönderilmiştir. Asıl kızdığım, beni gözetlemesi değil,

1 (Fr.) *Tirailleur*, Napoléon döneminden itibaren, Fransa'nın özellikle de Kuzey Afrika kolonilerinde yerel kuvvetlerden derlenen hafif tüfekli piyade birliklerine verilen genel ad. (ç.n.)

bu işi beceriksizce yapması. İçimden ona, "Bak," demek geliyor, "eşyalarımı karıştıracaksan onları bulduğun gibi bırakmalısın. İşe başlamadan önce zihnine resmini yerleştirmeye çalış. Eğer görevin bana gelen mektuplara el konulmasıysa en azından onları götürüp postanedeki görevliye verecek yerde normal olarak posta kutusuna koyuyormuş gibi yap – iki kez izledim seni ve her ikisinde de ne kadar baştan savma çalıştığını gördüm."

Koltuğumun yanında durup beni selamlıyor. "Mektuplarınız Albayım. Göndereceğiniz bir şey var mı?"

"Teşekkür ederim. Henüz yok."

"Sizin için yapabileceğim başka bir şey var mı Albayım?" Bu sözünde bir tür öneri gizli.

"Hayır. Gidebilirsin."

Uzaklaşırken hafifçe kırıtıyor. Genç yüzbaşılardan biri gazetesini bırakıp onun arkasından bakıyor. Kızdığım bir başka şey de bu: Henry ile Gonse'un benim bir erkekle yatmak isteyebileceğimi düşünmeleri değil, Savignaud gibi biriyle yatmak isteyeceğimi düşünmeleri.

Mektuplarıma bakıyorum. Kız kardeşimden bir mektup var, bir de kuzenim Edmond'dan; her ikisi de İstatistik Şubesi'nde açılmış ve sonra tekrar zamkla iyice kapatılıp mühürlenmiş, ama görünümleri inandırıcı değil. Sürgünlüğü paylaştığım Dreyfus gibi benim de mektuplarıma el konulup denetleniyor. Ama onunkilerde olduğu gibi sansürlenmiyor. Ajanlardan gelen birkaç rapor da var; bunları, görevimden geçici olarak uzaklaştırılmışım gibi oynanan oyunun bir parçası olarak bana göndermeye devam ediyorlar; bunlar da açılmış. Henry'den de bir mektup var: Okul çocuğu elyazısını tanıyorum; altı ay önce Paris'ten ayrıldığımdan beri epeyce haberleştik onunla.

Yakın zamana kadar mektuplarımızda dostça bir hava vardı (*Burada gökyüzü mavi, öğleden sonraları bazen sıcak dayanılmaz oluyor; Paris'e hiç benzemiyor*). Ama sonra mayıs ayında, Tunus'taki başkomutanlıktan alayı üç haftalığına Sidi el-Hani'ye götürmem talimatı verildi, onlara atış talimi yaptıracaktım. Bu iş, güneybatıya doğru bir günlük yürüyüş demekti, orada çölde kamp

kuracaktık. Yerli birlikleri eğitmek zordu, sıcak ve dört bir yana uzayan sıkıcı kayalık arazinin verdiği usanç, hepsinden önce de Savignaud'nun sürekli etrafımda dolanmasının bir araya gelmesi en sonunda ağzımdan bir itiraz çığlığı çıkarttı: *Sevgili Henry, görevimden azledildiğim resmen ve kesin olarak açıklansın lütfen. Bu durumun beni sıkıntıya düşürmesi için bir nedenim yok; beni asıl rahatsız eden, son altı aydır benim hakkımda yayılan bütün o yalanlar ve sırlar.*

Savignaud'nun Henry'nin yanıtını getirdiğini tahmin ediyorum. Her zamanki gibi yakında Paris'e döneceğime dair sakinleştirici sözler bulacağımı umarak telaş göstermeden açıyorum mektubu. Onun yerine buz gibi bir tonla karşılaşıyorum. İstatistik Şubesi'nin içinde yapılan bir "soruşturma" sonucunda, mektubumda sözünü ettiğim "sırların" ancak benim icra ettiğim üç sır olabileceğini bana bildirmekten onur duyduğunu yazıyor; yani: 1) birimle ilgisi olmayan yasadışı bir operasyon yürütmek; 2) bilinen bir kişinin gönderdiği gizli bir belgenin postanede ele geçirildiğine dair birimdeki subaylara yalancı tanıklık yaptırmak; 3) gizli bir dosyayı açmak, içindekileri incelemek, ve bunun bazı yersiz hareketlere yol açması." Henry şu alaycı sözlerle bitiriyordu mektubunu: *"Yalanlar" sözcüğüne gelince, soruşturma sonucunda bu sözcüğün nerede, nasıl ve kime yönelik olacağına karar verilememiştir. Saygılarımla, J. Henry.*

Bu adam benim astımdı ha! Mektup bir hafta öncesinin tarihini taşıyordu, 31 Mayıs Pazartesi. Zarftaki pula bakıyorum: 3 Haziran Perşembe. Neler olduğunu hemen tahmin ediyorum: Henry bu mektubu yazmıştır, sonra da postaya vermeden önce onay almak üzere yolun öbür tarafındaki Gonse'a yollamıştır. Beceriksizce yaptığı tehdidin arkasında Genelkurmay'ın gücünün olduğuna neredeyse eminim. Afrika'nın sıcağına rağmen bir an ürperiyorum. Mektubu yeniden okuyorum. Ama sonra endişem yavaş yavaş kayboluyor, onun yerini içimde büyüyen müthiş bir öfke duygusu alıyor (*Saygılarımla* mı?) ve bu öfke öyle bir yoğunlaşıyor ki haykırıp mobilyaları tekmelememek için kendimi zor tutuyorum. Mektuplarımı pantolonumun cebine sokuyor,

kepimi kafama geçiriyor ve kapıya doğru öyle bir hiddetle yürüyorum ki birden ortalığa ani bir sessizlik çöküyor, beni izlemek için dönen başları fark ediyorum.

Tahta verandadan sert adımlarla geçiyorum, puro tüttüren iki binbaşıyı neredeyse deviriyorum, kulübün merdiveninden iniyor, yere sarkan bayrağın yanından geçip bulvarın karşı tarafına yürüyorum, her pazar günü öğleden sonra alayın orkestrasının buradaki Fransız toplumuna bildikleri melodileri anayurtlarındakinin ahenksiz, gülünç bir taklidi şeklinde çaldıkları Donanma Bahçesi'ne giriyorum. Kendimi toparlamak için orada duruyorum. Verandadaki iki binbaşı şaşkınlık içinde gözlerini bana dikmişler. Dönüyorum, küçük parktan geçip denize doğru ilerliyorum, orkestranın platformunun ve kırık çeşmenin yanından geçiyorum, liman boyunca yürüyorum.

Aylardır Asker Kulübü'ne öğle yemeği saatinde gidiyor, Dreyfus vakası hakkında yeni açıklamalar bulabilmek umuduyla günü geçmiş gazeteleri tarıyordum. Özellikle er ya da geç birinin çıkıp Esterhazy'nin *bordereau*'daki elyazısını tanıyacağı ve Dreyfus ailesine doğrudan yaklaşacağı olasılığına güveniyordum. Ama hiçbir haber yoktu; bu davadan artık söz edilmiyordu bile. Başım önümde, ellerimi arkada kavuşturarak balıkçı teknelerinin yanından geçerken, korkaklığım için kendime lanet ediyorum. Kendi görevimi yapmalarını başkalarına bıraktım. Şimdi de Henry ile Gonse, benim sürgünde çöktüğüme, gaddarlıklarının altında ezildiğime inandıklarından beni iyice sindirip boyun eğdireceklerini düşünüyorlar. Limanın güney ucunda, rıhtım alanında, eski Arap şehrinin duvarlarına yakın bir balık pazarı var, tutulan balıklar getirilip tezgâha boşaltılırken bir dakika durup seyrediyorum: kırmızı tekirler, deniz çipuraları, mezgit, uskumru. Yakındaki bir sandıkta altı tane su kaplumbağası var, çeneleri iple sımsıkı bağlanmış, hâlâ canlılar, ama kaçmasınlar diye gözleri kapatılmış. Birbirlerinin üstüne tırmanırken, çarpışan iri çakıl taşları gibi ses çıkarıyorlar, hissetseler de artık görmedikleri suya tekrar ulaşmaya çabalıyorlar.

* * *

Kaldığım ev, eski şehrin öbür tarafında yer alan askeri kampta – geçit alanının kenarında, tek katlı, tuğla bir kulübe, iki odalı, pencereleri sivrisinek teliyle kaplı, veranda da iki koltuk, bir masa ve bir gaz lambası var. İkindi vaktinin durgun sıcağında geçit alanı ıssız. Gözetlenmediğime emin olunca masayı verandanın kenarına çekiyorum, üzerine çıkıyorum, gevşemiş kirişlerden birini yana itmek için yukarı uzanıyorum. Beceriksiz bir casus tarafından gözetlenmenin en büyük avantajı ve Savignaud'nun uzaklaştırılmasını istememenin sebebi, onun bu türden şeyleri gözden kaçırması. Parmaklarımı bir metale –eski bir sigara kutusuna– değene kadar boşlukta gezdiriyorum.

Kutuyu alıyorum, kirişi yerine çekiyorum, masayı eski yerine sürüklüyorum ve evime gidiyorum. Odalardan büyük olanı oturma ve yemek odası-ofis görevi görüyor; güneşi engellemek için perdeleri kapalı. Oradan yatak odama geçiyorum, daracık demir karyolamın ucuna oturuyorum ve kutuyu açıyorum. Pauline'in beş yıl önce çekilmiş bir fotoğrafı var içinde ve gönderdiği bir tomar mektup: *Sevgili Georges... Canım Georges'um... Seni çok özlüyorum... Seni arıyorum...* acaba kaç kişinin elinden geçtiler; Dreyfus'ün mektuplarının geçtiği eller kadar çok değil sayıları ama yine de epeyce vardır.

Birkaç kez evine gittim. Her şey yolunda. Madam Guerault senin gizli bir görevde olduğunu söylüyor. Bazen senin yatağına yatıyorum, kokun hâlâ yastığında, senin nerede olduğunu ve ne yaptığını kuruyorum kafamda. İşte seni en çok o zaman arzuluyorum. İkindi ışığında seni o kadar arzuluyorum ki çığlık atabilirim. Bedensel bir acı bu...

Bunları yeniden okumama gerek yok; hepsini ezbere biliyorum.

Kutuda annemin de bir fotoğrafı, yedi yüz frank nakit para ve bir de zarf var, üzerinde: *İmza sahibinin ölümü halinde lütfen bu mektubu devlet başkanına veriniz, içeriğini sadece o öğrenebilir. G. PICQUART*, yazıyor. Zarfın içinde Esterhazy ile ilgili soruşturmanın nisan ayında kaleme alınmış on altı paragraflık

raporu var. Bütün kanıtların üzerinden ayrıntılı olarak geçiyor, Boisdeffre, Gonse ve Billot'nun araştırmalarımı engellemek için giriştikleri çabaları anlatıyor ve üç sonuca varıyor:

1. Esterhazy bir Alman ajanıdır.

2. Dreyfus'ün üzerine yıkılan somut olguların asıl sahibi Esterhazy'dir.

3. Dreyfus'ün davası, onun peşinen suçlu olduğu düşünülerek, benzeri görülmemiş bir yüzeysellikle ele alınmıştır, hukuken geçerli kurallara uyulmamıştır.

Arap kasabasının minarelerinden müminleri namaza çağıran müezzinin sesi geliyor. İkindi vakti, bu saatte insanın gölgesinin boyu kendi boyunun iki katı olur. Mektubu ceketimin iç cebine sokuyor ve yeniden sıcağa çıkıyorum.

Ertesi sabah erkenden Savignaud her zamanki gibi yıkanmam için yatak odama sıcak su getiriyor. Belden yukarım çıplak olarak aynama doğru eğiliyor ve yüzümü sabunluyorum. O çıkmayıp odada oyalanıyor, arkada durup beni gözlüyor.

Aynadan ona bakıyorum. "Evet asker, ne vardı?"

"Tunus'ta General Leclerc'le randevunuz olduğunu sanıyorum Albayım."

"Senden izin mi almalıyım?"

"Sizinle gelmemi ister misiniz diye soracaktım."

"Gerek yok."

"Akşam yemeğine kadar döner misiniz?"

"Çekil git, Savignaud."

Tereddüt ediyor, selam veriyor ve odadan dışarı süzülüyor. Tıraşıma dönüyorum tekrar ama bu kez acele ediyorum: Tunus'a yapacağım yolculuğu haber vermek için Paris'e telgraf çekmeye gittiğine eminim.

Bir saat sonra, elimde bavulumla kasabanın ortasındaki demiryolunda bekliyorum. Bir madencilik şirketi bir süre önce Sousse'la Tunus arasındaki hattı kurmuştu. İstasyon yok;

lokomotif sokakların arasından geçiyor. Yaklaştığının ilk işareti uzaktaki yassı damların üzerinden mavi gökyüzüne karşı yükselen siyah bir duman sütunu. Yakın bir yerde buharlı düdük çalınca bir öbek çocuk köşeden fırlıyor, heyecanla haykırarak dört bir yana dağılıyorlar, arkalarından iki düz platformlu vagonla üç yolcu vagonu çeken bir lokomotif geliyor. İyice yavaşlıyor, sonunda gürültülü bir buhar salarak tamamen hareketsiz kalıyor. Bavulumu vagona kaldırıyorum, arkasından da basamakları tırmanıyorum, takip ediliyor muyum diye omzumun üstünden arkama bakıyorum. Ama üniformalı kimseyi göremiyorum, sadece Araplar, Yahudiler ve pek çok hayvan – kafesli sandıklarda tavuklar, bir koyun, bir de sahibinin oturduğu yerin altına sıkıştırdığı, ayakları bağlı küçük bir keçi.

Hareket ediyoruz, hızlanıyoruz, trenin yanında koşan heyecanlı çocuklar geride kalıyor. Sıkıcı manzarada tıkırtılarla ilerlerken vagonun açık kenarlarından içeri toz doluyor; solumuzda zeytinlikler ve puslu gri dağlar, sağımızda pırıltılı sularıyla çarşaf gibi Akdeniz. On-on beş dakikada bir durup insanları alıyoruz, yanlarında hep hayvanlar var, bir anda ortaya çıkıyor bu insanlar, ileride, rayların yanında dururken donuk donuk parlıyorlar. Elimi ceketimin altına sokup ölümümden sonra cumhurbaşkanına verilecek mektubun sivri kenarlarına dokunuyorum.

Nihayet, öğleden sonra Tunus kentine vardığımızda kalabalık peronda kendime yol açarak kiralık araba durağına gidiyorum. Şehirdeki sıcak neredeyse katılaşmış. Nemli havada is ve baharatın –kimyon, kişniş ve kırmızı biber– yanı sıra tütün ve at gübresi kokusu asılı. Arabaların yanında duran bir oğlan, bir önceki günün Paris'ten telgrafla bildiren haberlerini derleyip beş santim karşılığında sunan *La Dépêche tunisienne*'i satıyor. Ordu karargâhına giderken yolda gazeteyi gözden geçiriyorum. Yine hiçbir şey yok Dreyfus hakkında. Ama bütün bunları değiştirmek benim elimde. Yirminci kez mektuba dokunuyorum, tıpkı patlatacağı dinamiti yoklayan bir anarşist gibiyim.

Leclerc beni göremeyecek kadar meşgul, bu yüzden bekleme odasında ter dökerek yarım saat oturuyorum. Sonra bir yaver

yaklaşıyor yanıma: "General ne konuda görüşmek istediğinizi soruyor."

"Kişisel bir konu."

Gidiyor ve birkaç dakika sonra dönüyor. "General, bütün kişisel konularınızı General de Chizelle'le görüşmenizi öneriyor." De Chizelle, 4. Tunus Tüfekli Birliği'nin komutanı, benim de amirim.

"Özür dilerim ama bu ancak en üst rütbeli komutana açabileceğim bir kişisel mesele."

Bir kez daha gidiyor, ama bu sefer çok fazla kalmıyor. "General sizi şimdi görecek."

Bavulumu orada bırakıp adamın peşinden gidiyorum.

Jérôme Leclerc, ofisinin verandasında, ceketsiz, portatif bir kumar masasına oturmuş, bir öbek mektubu elden geçiriyor. Başının üst tarafındaki bir elektrikli vantilatör, ağır revolverinin altında duran kâğıtların kenarlarını havalandırıyor. Altmışlı yaşlarının ortalarında, çenesi ve omuzları küt; o kadar uzun zamandır Afrika'da ki teninin rengi buranın yerlileri ölçüsünde açık kahveye çalıyor.

"Ah," diyor, "egzotik Albay Picquart; tam bir gizem adamı, karanlığa sığınarak gönderilmiş bize!" Sesindeki alaycılık tamamıyla düşmanca değil. "Söylesenize Albay, amirinize söyleyemeyeceğiniz ne gibi bir sırrınız var?"

"Paris'e gitmek için izin istiyorum."

"Bu başvuruyu neden General de Chizelle'e yapmıyorsunuz?"

"Yapsaydım reddederdi."

"Nereden biliyorsunuz?"

"Çünkü Savaş Bakanlığı'nın Tunus'tan ayrılmama izin verilmemesi yönünde sürekli bir talimatı bulunduğuna inanmam için nedenlerim var."

"Eğer bu doğruysa –ki doğru olduğunu söylemiyorum– neden geldiniz bana?"

"Çünkü bence, Genelkurmay'dan gelen bir talimatı General de Chizelle değil ama siz gözardı edebilirsiniz."

Leclerc bir an gözlerini kırpıştırarak bakıyor bana, acaba beni kapı dışarı eder mi diyorum içimden, ama sonra birden gülüyor. "Eh, evet, bu dediğiniz doğru olabilir. Umursamıyorum artık. Ama bilin ki çok iyi bir nedeniniz olmalı. Paris'te görmek istediğim bir kadın var demeniz yetmez."

"Tamamlanmamış bir işim var orada."

"Öyle mi diyorsunuz!" Kollarını kavuşturup koltuğunda geriye kaykılıyor, birkaç kez tepeden tırnağa süzüyor beni. "Çok komik bir tipsiniz Albay Picquart. Ne düşüneceğimi bilemiyorum. Geleceğin Genelkurmay Başkanı olabileceğinizi duymuştum, bunun yerine ansızın bizim bu küçük geri kalmış yöremize geldiniz. Söylesenize, ne yaptınız? Zimmetinize para mı geçirdiniz?"

"Hayır General."

"Bakanın karısını mı becerdiniz?"

"Kesinlikle hayır."

"O zaman ne?"

"Size söyleyemem."

"Öyleyse ben de size yardımcı olamam."

Oturduğu yerde dikleşiyor, bir tomar kâğıdı eline alıyor. Ansızın çaresizlik duyuyorum. "Ben burada bir tür hapis hayatı yaşıyorum, General. Mektuplarım okunuyor. Takip ediliyorum. Buradan ayrılmama izin verilmiyor. Gerçekten çok etkiliyor bunlar beni. Eğer itiraz edersem uydurma suçlamalarla disipline verileceğim açıkça belirtildi bana. Firar edemem, nasıl kaçacağımı bilemiyorum. Tabii firar edersem işim biter."

"Yo, firar etmeyin – firar ederseniz sizi vurdurmak zorunda kalırım." Ayağa kalkıp bacaklarını geriyor – yaşına rağmen iri, çevik bir adam. Verandada ağır ağır dolaşıyor, kaşları çatık, sonra durup bahçenin ilerisine bakıyor. Bütün çiçeklerin adlarını bilmiyorum – yaseminleri tanıyorum, sıklamenleri ve karanfilleri. Baktığımı görüyor. "Hoşlandınız mı?"

"Çok güzel."

"Kendim diktim. Tuhaf ama şimdi bu ülkeyi Fransa'ya yeğliyorum. Emekli olunca oraya döneceğimi sanmıyorum."

Susuyor, sonra sert bir sesle, "Neye tahammül edemediğimi biliyor musunuz Albay," diyor. "Genelkurmay'ın çöplerini buraya boşaltmasına dayanamıyorum. Siz üstünüze alınmayın, ama ordudaki bütün sızlanan, sapık, soylu alıkları buraya postalıyorlar, size söyleyeyim, artık burama kadar geldi!" Düşünürken ayağını tahta döşemeye vuruyor. "Suç sayılacak ya da ahlaksız bir şey yapmadığınıza dair yemin eder misiniz – sadece rue Saint-Dominique'teki masa başı generallerinin gazabına uğradığınıza?"

"Şerefim üzerine."

Masasına oturup yazmaya başlıyor. "Bir hafta yeter mi?"

"Tüm ihtiyacım olan da bu."

"Neler planladığınızı bilmek istemiyorum," diyor, hâlâ yazarken, "onun için bu konuyu kapatalım. Tunus'tan ayrıldığınızı Bakanlığa bildirmeyeceğim. Eğer öğrenirlerse onlara zindancı değil asker olduğumu söylemeyi düşünüyorum. Ama yalan söylemem, anlıyor musunuz?" Yazısını tamamlıyor, mürekkebe üflüyor ve mektubu bana veriyor. 4. Tunus Tüfekli Birliği'nden Yarbay Picquart'ın ülkeden ailevi mazeret izniyle ayrılması için resmi izin belgesi, Tunus'taki Komutan General tarafından imzalanmış; ilk kez resmi yardım alıyorum. Gözlerime yaşlar doluyor ama Leclerc fark etmemiş gibi yapıyor.

Marsilya'ya giden yolcu vapuru ertesi gün öğle saatinde Tunus'tan ayrılacak. Gemi acentesindeki bir görevli ("büyük üzüntü duyarak belirtmek isterim ki Albayım"), listenin dolduğunu söylüyor; iki kez rüşvet vermem gerekiyor adama – ilki, kendi başıma kalabileceğim minicik, iki yataklı bir kabin vermesi için, sonra da adımı yolcu listesine koymaması için. Geceyi limanın yakınındaki bir pansiyonda geçiriyorum, ertesi sabah erkenden de sivil kıyafetle gemiye gidiyorum. Afrika yazının insanı bunaltan sıcağına rağmen güvertede oyalanamam ve tanınmayı göze alamam. Aşağıya iniyor, kapımı kilitliyorum, soyunup alttaki ranzaya uzanıyorum, ter içindeyim. Aklıma Dreyfus ve Şeytan Adası açıklarında demir atan savaş gemisini anlatışı geliyor: *Bu tropikal sıcakta dört gün beklemek zorunda kaldım,*

hücreme kapatılmıştım, bir kez bile güverteye çıkamadım. Motorlar çalışmaya başladığında benim metal hücremin içi neredeyse bir Türk hamamı kadar sıcak. Palamarlar çözülürken eşyaların yüzeyleri titreşiyor. Lombar penceresinden bakınca Afrika'nın uzaklaştığını görüyorum. Ancak denize açılınca, Akdeniz'in maviliğinden başka bir şey görülmez olunca, belime bir havlu sarıyor, gemi görevlisini çağırıyor, bana biraz yiyecek-içecek getirmesini söylüyorum.

Yanıma bir Rusça-Fransızca sözlük ve Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* adlı kitabını aldım, oturup çevirmeye başlıyorum, arkama yastık koyup ranzama oturuyor, iki kitabı dizime, kalemimle kâğıtları yanıma koyuyorum. Çalışmak hem zamanı hem sıcağı emiyor. *İnsanın sadece rahatını düşünmesi bana gerçekten şımarıklık gibi geliyor. İyi de olsa kötü de olsa ara sıra bazı şeyleri yok etmek çok hoştur...*

Geceyarısı, gemi sessizleşince, demir merdivenden çıkıyor, ihtiyatla güverteye adım atıyorum. Geminin ilerleyişi, kuzeyden gelen on üç mil hızında bir esinti sağlıyor. Pruvaya gidiyor, yüzümü esintiye kaldırıyor, onu içime çekiyorum. Karşımda da, her iki yanımda da karanlık var. Tek ışık yukarıda: Akan yıldızlar, bulutların arasına girip çıkan ve bizimle yarışır gibi görünen bir ay. Yanımda duran erkek yolcu küpeşteden eğiliyor, alçak sesle tayfalardan biriyle konuşuyor. Arkamda ayak sesleri duyuyorum, dönünce bana yaklaşan bir puronun kırmızı ucunu görüyorum. Hızla yürüyüp geminin öbür ucundan kıç tarafa geçiyorum, orada bir süre durup arkamızda bıraktığımız suları gözlüyorum, bir kuyrukluyıldızın kuyruğu gibi titreşiyorlar. Ama karanlıktaki bedensiz puroyu tekrar görünce aşağıya iniyor, koridordan geçip kamarama gidiyorum, yolculuğun sonuna kadar da dışarı çıkmıyorum.

Ertesi gün ikindide, yaz yağmuru altında Marsilya limanına varıyoruz. Tekinsiz bir karşılama gibi görünüyor bu bana. Doğruca Saint Lazare garına gidiyorum, Paris'e kalkan ilk trene bilet alıyorum, bunun benim en savunmasız ânım olduğunun

bilincindeyim. Tunus'a gidişimi Savignaud'nun haber verdiğini tahmin ediyorum, Sousse'a dönmediğimi de şimdiye kadar bildirmiştir. Bu yüzden Gonse ile Henry, Paris'e gitmekte olduğumu anlamışlardır. Tek yapacakları Leclerc'e sormak. Henry'nin yerinde olsaydım, Marsilya'daki Emniyet Müdürü'ne telefon edip istasyonda nöbet tutturmasını isterdim, her ihtimale karşı.

İstasyondaki saatin altında kafamı bir gazeteye gömüp oyalanıyorum, saat yediye gelip düdük çalana, Paris treni hareket edene kadar bu durumda kalıyorum. Sonra bavulumu elime alıp bilet bariyerinin arasından koşuyor, beni durdurmaya çalışan nöbetçinin önünden zikzak çizerek geçiyor, peron boyunca hızlanıyorum. Trenin en arkadaki kapısının kolunu bükerek açıyor, lokomotif hızlanırken kol eklemimin zorlandığını hissediyorum. Bavulumu içeriye fırlatıyor, koşuyor, son anda trene atlayabiliyor ve kapıyı arkamdan çarparak kapatıyorum. Pencereden sarkıp geriye bakıyorum. Elli metre kadar arkada, peronda bir adam var, kahverengi elbiseli, tıknaz, kel kafalı biri, treni kaçırmış, ellerini dizlerine dayayıp öne eğilmiş, nefesini düzene sokmaya çalışırken nöbetçi de ona çıkışıyor. Ama geç kalan sıradan bir yolcu mu yoksa Sûreté'nin peşime taktığı bir adam mı olduğunu bilmemin bir yolu yok.

Vagonlar çok kalabalık. Bir köşesine sıkışabileceğim bir kompartıman bulana kadar neredeyse treni baştan başa geçmem gerekiyor. Kompartımandaki diğer yolcuların çoğu işadamı, bir rahip ve durmadan benim olduğum tarafa bakan bir binbaşı; üzerimde üniforma olmamasına rağmen asker olduğumu anlamış gibi bakıyor. Bavulumu baş üstü rafına koymayıp, uyursam diye önlem almak amacıyla dizlerimin üzerinde tutuyorum. Gerçekten de, ne kadar gergin olsam da, hava kararırken, trenin ninnisinin eşliğinde gözlerim kapanıyor, ama geceleyin gazla aydınlatılan istasyonlara girdikçe ya da kompartımana giren çıkan oldukça sürekli irkilerek uyanıyorum. Sonunda beni ayıltan, haziranın erken şafağı oluyor, şehrin güney eteklerine bir kül tabakası gibi yayılan gün ışığı, kirli ve gri. Trenin başına gidiyorum, sabahın beşinde, Lyon Garı'na girince ilk inen ben oluyorum.

Issız caddede koşarak ilerlerken gözlerim dört bir yanı tarıyor, ama bütün görebildiğim birkaç perişan adam, *les ramasseux de mégots*,[1] içindeki tütünü satabilmek için izmarit topluyorlar. Arabacıya, "rue Cassette, 16 numara," diyorum ve kanepeye gömülüyorum. Çeyrek saat sonra Jardin du Luxembourg'un kenarından geçip dar sokağa giriyoruz. Ücreti öderken iki yana göz atıyorum; kimseler yok.

İkinci kattaki dairenin kapısını vuruyorum: İçeridekileri uyandıracak kadar sesli, ama umarım onları ürkütmem. Ne yazık ki sabahın beş buçuğunda yatağından kimi kaldırsanız korkar. Geceliğiyle boynunu kapatarak kapıyı açan ve beni orada bitkin ve Afrika'nın tozuna ve kokusuna bulanmış halde bulan kız kardeşimin gözlerinde hemen okuyorum o korkuyu.

Eniştem Jules Gay kahve yapmak için su ısıtırken Anna çocukların eski yatak odasını yatmam için hazırlıyor. Şimdi altmışına yaklaşmış, yalnız kalmış bir evli çift onlar; gelmeme, bakacak birini bulduklarına sevindikleri belli.

Kahve içerken, "Eğer sizin için sakıncası yoksa buraya geldiğimi kimsenin bilmesini istemem," diyorum.

Bakışıyorlar. Jules, "Elbette, kimseye söylemeyiz," diyor.

"Kapıya biri gelip beni sorarsa nerede olduğumu bilmediğinizi söylemelisiniz."

Anna, yarı şaka yarı ciddi, "Tanrı aşkına!" diyor, "Ordudan firar etmedin, değil mi Georges?"

"Görmek istediğim tek kişi Louis Leblois. Rica etsem ona haber verip olabildiğince çabuk buraya uğramasını söyler misiniz? Ama tembih edin de burada olduğumu kimseye söylemesin."

"Demek sadece avukatınla konuşmak istiyorsun?" diyerek güldü Jules. "Bu iyiye işaret değil." İlk kez meraka benzer bir şey gösteriyor.

Kahvaltıdan sonra Jules işe gidiyor, ardından Anna, Louis'yi bulmak için dışarı çıkıyor. Evde dolaşıyor, içindekileri inceliyorum – yataklarının üzerindeki haçı, aile İncili'ni, Strasbourg'daki

1 (Fr.) İzmarit toplayıcı. (ç.n.)

büyükannemden kalan ve her nasılsa kuşatmadan sağlam çıkmış Meissen porseleni bibloları. Önce evin ön tarafındaki rue Cassette'e bakan camlardan, sonra arkadaki parka bakan camlardan dışarıya göz atıyorum. Eğer bu evi gözetletiyor olsaydım tam oraya bir adam dikerdim, küçük bir cep teleskopuyla her hareketi kaydedebilirdi. Sakin oturamıyorum. Paris hayatının en gündelik sesleri –parkta oynayan çocuklar, trafiğin tıkırtıları, bir seyyar satıcının bağırması– tehditle yüklü gibi.

Anna dönüyor, Louis'nin mahkemeden çıkar çıkmaz geleceğini söylüyor. Öğle yemeğinde bana omlet pişiriyor, ben de ona, sanki ilginç, uzun bir seyahate çıkmışım gibi Sousse'daki yaşamı anlatıyorum –eski Arap kasabasının Fenikeliler döneminden beri değişmeyen daracık, taş sokaklarını, sokak köşelerindeki, kesilmeyi bekleyen, bağlanmış koyunların sıcak, kötü kokularını, on dokuz bin kişinin sadece sekiz yüzünü oluşturan küçük Fransız toplumunun zaaflarını. "Kültür namına bir şey yok," diye sızlanıyorum. "Konuşacak kimse yok. Alsace yemekleri yok. Tanrım, nasıl da nefret ediyorum."

Anna gülüyor. "Şimdi bana bir de Wagner'in adını bile duymadıklarını söylersin sen." Ama nasıl olup da oraya gittiğimi sormuyor.

Saat dörtte Louis geliyor. Nazik adımlarla halıya basarak bana yaklaşıyor, kucaklaşıyoruz. Onu görmek bile sinirlerimi yatıştırıyor. Muntazam bedeni ve sakalı, şık görünümü, yumuşak sesi, elini kolunu az hareket ettirmesi – bütün bunlar üstün bir yeterlilik havası veriyor ona. "Bana bırak," der gibi, hali tavrıyla. "Bu dünyada zor ne varsa hepsini inceledim, hepsiyle baş etmeyi öğrendim, uygun bir bedel karşılığında bu ustalığımı hizmetine sunmaya hazırım." Böyle bile olsa, neye bulaşacağı konusunda onu uyarmayı görev sayıyorum. Bavulumu çocukların odasından getirdikten ve Anna da bize çay hazırlayıp oturma odasından usulca çıktıktan sonra bavulu dizlerimin üzerine koyarak oturuyor, parmaklarımı kilidin üzerine koyup, "Dinle Louis," diyorum, "daha fazlasını söylemeden önce şunu bilmelisin ki, aramızdaki bu konuşma bile seni tehlikeye atabilir."

"Bedensel tehlike mi?"

"Yo, öyle bir şey değil – öyle bir şey olmadığına eminim. Ama mesleki tehlike – siyasi tehlike. Her şeyi berbat edebilir." Louis kaşlarını çatarak bakıyor bana. "Sanırım söylemeye çalıştığım şey, bir kere bu işe bulaşırsan nerede biteceği konusunda sana bir söz veremeyecek olmam. Bunu bilmen gerek."

"Kes şunu Georges, ve bana neler olduğunu anlat."

"Eh mademki eminsin." Parmaklarımla kilidi bastırıyor ve bavulu açıyorum. "Nereden başlayacağımı bilemiyorum. Gittiğimi söylemek için seni kasım ortasında görmeye geldiğimi hatırlıyorsun, değil mi?"

"Evet, birkaç günlüğüne filan demiştin."

"Bir tuzaktı bu." Bavulun dibindeki gizli bir bölmeden bir tomar kâğıt çıkarıyorum. "Önce, Genelkurmay beni Châlons'a, 6. Kolordu'daki istihbarat çalışmalarını denetlemeye gönderdi. Sonra bana doğruca Nancy'ye geçerek 7. Kolordu hakkında da bu türde bir rapor yazmamı söylediler. Doğal olarak Paris'e dönmek için izin istedim, en azından birkaç saatliğine ki temiz kıyafetler alayım. Bir telgraf göndererek isteğimi reddettiler – bak şuna." Telgrafı ona uzatıyorum. "Sakladığım bütün bu mektuplar amirim General Charles-Arthur Gonse'dan. Her bir emri yazılı – on dört tane var. Nancy'den Besançon'a gönderildim. Sonra Marsilya'ya. Sonra Lyon'a. Sonra Briançon'a. Sonra yine Lyon'a, orada hastalandım. Oradayken Gonse'dan şu mektubu aldım: *Istırap çektiğiniz için üzgünüm, ama Lyon'da dinlendikten sonra gücünüze tekrar kavuşacağınızı umuyorum. O arada Marsilya ve Nice'e gitmeye hazırlanın...*"

"Ve onca zaman Paris'e dönmene izin verilmedi, bir tek gün için bile, öyle mi?"

"Kendin bak."

Louis mektup destesini alıyor ve kaşlarını çatarak gözden geçiriyor. "Ama saçma bir şey bu..."

"Noel zamanı Savaş Bakanı'yla Marsilya'da buluşacağım söylendi bana, ama o gelmedi. Bunun yerine, istihbaratı yeniden düzenlemem için doğruca gemiyle Cezayir'e gitmem istendi —

bu dediğim geçen yılın sonundaydı. Cezayir'e gitmemden bir ay sonra Tunus'a gönderildim. Tunus'a gittiğimde eski alayımdan alınıp bir yerli birliğe nakledildim. Birden iş denetleme yolculuğundan çıkmıştı; sömürgelerde kalıcı bir göreve dönüşmüştü."

"Herhalde şikâyette bulunmuşsundur?"

"Elbette. Gonse bana yanıt yazarak bu kadar çok mektup göndermekten vazgeçmemi istedi: *Her şeyi oluruna bırakmalısınız ve Afrika'daki bir alaya hizmet etmekten memnun olmalısınız.* Gerçekten de sürgüne gönderilmiştim."

"Sana bir gerekçe gösterdiler mi?"

"Buna gerek yoktu. Ne olduğunu biliyordum ben. Cezalandırılıyordum."

"Ne için?"

Derin bir nefes alıyorum. Bunu yüksek sesle söylemek hâlâ günah işlemek gibi geliyor bana. "Yüzbaşı Dreyfus'ün masum olduğunu keşfettiğim için."

"Ya." Louis bana bakıyor, bu kez yüzündeki profesyonel önyargısızlık maskesi bile hafifçe çatlar gibi oluyor. "Ah, evet, bunun ceza gerektirdiğini görebiliyorum."

Ölümüm halinde Cumhurbaşkanı'na verilmesi gereken mektubu Louis'ye uzatıyorum. İthafı okurken yüzünü buruşturuyor. Sanırım melodramatik olduğunu düşünüyor, şu trenlerde geçen "gerilim romanlarında" rastlanacak türden. Bir yıl öncesine kadar ben de öyle hissederdim. Artık anladım ki gerilim romanlarında bazen Mösyö Zola'nın bütün toplumsal gerçekçi romanlarında bulunduğundan çok daha fazla gerçek bulunur.

"Devam et," diyorum. Bir sigara yakıyorum, Louis mektubu çıkarırken onun yüzünü kolluyorum. Giriş paragrafını yüksek sesle okuyor: *Aşağıda imzası olan ben, daha önce Savaş Bakanlığı'nda gizli istihbarat örgütünün başkanı olan, şimdi 4. Sömürge Süvari Birliği'nden Yarbay Marie-Georges Picquart, şerefim üzerine yemin ederim ki vereceğim bilgiler doğrudur ve bunları hakikat ve adalet açısından 'boğmak' mümkün değildir, ki buna teşebbüs edilmiştir...*" Louis'nin sesi zayıflıyor. Alnını kırıştırıyor, sonra bana bakıyor.

"Eğer bu işe karışmak istemiyorsan hâlâ vazgeçebilirsin okumaktan. Bir an bile kınamam seni. Ama uyarıyorum: Eğer o paragraftan sonrasını okursan sen de benimle aynı belanın içine girersin."

"Şimdi de bunu karşı konulmaz hale getirdin." Okumaya devam ediyor, ama içinden. Gözleri satırları hızla tarıyor. Okumayı bitirince yanaklarını şişirip nefesini salıyor, sonra arkasına yaslanıp gözlerini kapıyor. "Bu mektubun kaç kopyası var?"

"Sadece bu var."

"Tanrım! Sadece bu mu? Hem de Tunus'tan ta buraya mı taşıdın?" İnanmazlıkla başını sallıyor. "Eh, ilk işin bu mektubun en az iki kopyasını çıkarmak. En az üç kopya gerekir bize. Şu eski bavulunda başka neler var?"

"Şu var," diyorum, Boisdeffre'e verdiğim ilk raporu uzatırken. "'74. Piyade Alayı'ndan Binbaşı Esterhazy hakkında istihbarat notu.' Bir de şunlar" – Gonse'u şehir dışında görmeye gittiğimde, soruşturmamı Esterhazy'den Dreyfus'e genişletmemem konusunda beni zorlamasından sonra onunla aramızdaki yazışmalar. "Şu da var" – İstatistik Şubesi'nin Başkanı olarak davranışım konusunda soruşturma açıldığını açıklayan Henry'nin mektubu.

Louis onları hızla ve yazılanlara odaklanarak okuyor. Bitirdiğinde mektupları elinden bırakıyor ve büyük bir ciddiyetle bana bakıyor. "İşin başında bütün müvekkillerime sorduğum şey, Georges, –ki şimdi sen de müvekkilimsin, ama bana ne zaman ödeme yapacağını Tanrı bilir– müvekkillerime her zaman sorduğum şey şu," diyor, "Bundan ne elde etmek istiyorsun?"

"Adaletin yerine getirildiğini görmek istiyorum – her şeyden önce bu. Ordunun bu skandaldan olabildiğince az zarar görerek çıkmasını istiyorum: Orduyu hâlâ seviyorum. Biraz da bencillik var işin içinde, kariyerimin onarılmasını da isterim."

"Ha! Eh, bunlardan birini elde edebilirsin, bir mucize olursa ikisini de, ama üçünü de elde etmen kesinlikle olanaksız! Orduda, bu mücadelede senin yanında yer alacak birinin bulunduğunu sanmıyorum, öyle değil mi?"

"Orduda işler böyle yürümez. Ne yazık ki ülkedeki en üst rütbeli subaylardan dördü var karşımızda – Savaş Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Askeri İstihbaratın başı ve 4. Ordu Birlikleri'nin Komutanı –şimdilerde Komutan Mercier– ve bu adamların dördü de bu meseleye az ya da çok karışmış durumdalar, bütün gizli istihbarat servisinden söz etmiyorum bile. Beni yanlış anlama, Louis. Ordunun tamamı kokuşmuş değil. Üst kademede pek çok iyi ve onurlu adam var. Ama iş oraya varırsa hepsi de önce ordunun çıkarını gözlerler. Hiçbiri böyle bir talihsizliğe yol açacak adımı atan kişi olmak istemez kesinlikle, sırf bir, bir –" Duraksıyorum.

"Bir Yahudi mi?" diye cümlemi tamamlıyor Louis. Yanıt vermiyorum. "Eh," diye devam ediyor, "eğer elimizdeki olgularla ordudan birine yaklaşamazsak, başka ne gelir elimizden?"

Ben tam yanıt verecekken kapı sertçe vuruluyor. Bu sesin şiddeti, ima ettiği yetki duygusu, kapıyı çalanın resmi biri olduğu konusunda beni uyarıyor: Polis. Louis konuşmak için ağzını açıyor, ama elimi kaldırıp onu susturuyorum. Sessizce oturma odasının tül perdeli, camlı kapısına gidiyor ve kenarından dışarıyı gözlüyorum, o sırada Anna etekliğini düzelterek mutfaktan çıkıp koridorda ilerliyor. Benimle göz göze gelince ne yapması gerektiğini bildiğini göstermek için başını sallıyor, sonra daire kapısını açıyor.

Orada kimin durduğunu görmüyorum, ama sesini duyabiliyorum – kalın bir erkek sesi: "Özür dilerim Madam, Albay Picquart burada mı?"

"Hayır. Neden burada olsun ki? Burası onun evi değil."

"Nerede olduğunu biliyor musunuz?"

"Ondan aldığım son mektup Tunus'tan postalanmıştı. Kim olduğunuzu sorabilir miyim?"

"Bağışlayın Madam, eski bir askerlik arkadaşıyım."

"Bir adınız var mı?"

"Bence bu kadarı yeter. Kendisine 'eski bir askerlik arkadaşının' onu aradığını söylersiniz. Hoşça kalın."

Anna kapıyı kapatıp kilitliyor. Bana bakıyor. Gülümsüyorum. İyi iş çıkardı. Louis'ye dönüyorum. "Paris'te bulunduğumu biliyorlar."

* * *

Louis az sonra gidiyor, iki kopyasını çıkarmamı söylediği, Cumhurbaşkanı'na yazdığım mektup dışında bütün kâğıtlarımı da yanına alıyor. Jules ile Anna yattıktan sonra geç saatlere kadar ayakta kalıyorum, kalem ve mürekkep alıp mutfak masasında oturuyorum – bomba imal eden anarşistim yine. *Dreyfus'ün davası, onun peşinen suçlu olduğu düşünülerek, benzeri görülmemiş bir yüzeysellikle ele alınmıştır, hukuken geçerli kurallara uyulmamıştır...*

Louis ertesi gün ikindi vakti, aynı saatte geliyor. Anna onu oturma odasına alıyor. Onu kucaklıyorum, sonra pencereye gidip sokağı gözetliyorum. "Takip edilmiş olabilir misin?"

"Hiçbir fikrim yok."

Boynumu iyice uzatıp rue Cassette'in bir yukarısına bir aşağısına bakıyorum. "Evi gözetleyen kimseyi göremiyorum. Ama ne yazık ki bu adamlar çok iyi. Bence senin takip edildiğini varsaymak akıllıca olur."

"Haklısın. Evet, sevgili dostum, mektubun kopyalarını çıkardın mı? Harika." Kopyaları benden alıp çantasına koyuyor. "Kopyalardan biri benim kasamda kalabilir, diğeri Cenevre'deki bir banka kasasına gidebilir." Bana gülümsüyor. "Neşelen, sevgili Georges! Seni ve sonra da beni öldürseler bile yine de İsviçre'yi istila etmeleri gerekir!"

Ama kız kardeşimin evinde tıkılı kaldığım yeni bir gün, şaka kaldıracak hale getirmedi beni. "Bilmiyorum Louis. En güvenli yol, her şeyi gazetelere verip bu işi bitirmek mi acaba?"

"A, yoo, yo, yo!" diye yanıtlıyor beni Louis panik içinde. "Bu korkunç olurdu – hem sen hem de Dreyfus için. Bütün bu mesele üzerinde kafa yordum. Binbaşı Henry'nin yazdığı şu mektup," diyerek o mektubu çekip çıkarıyor, "gerçekten çok ilginç, anlarsın ya, aslında çok kurnazca. Senin bildiklerini açığa vurman halinde belli ki acil durum planları yapmışlar, sadece bu da değil – bu acil durum planlarının ne olduğunu senin iyice anlamanı istiyorlar."

"Beni korkutmak için mi?"

"Evet, eğer düşünürsen gayet mantıklı bu. İlk hedefleri, senin hiçbir şey yapmaman. Bu yüzden, eğer sen bir şey yapmaya

kalkışırsan, senin hayatını ne kadar zorlaştırmayı arzuladıklarını sana göstermek istiyorlar." Mektubu inceliyor. "Anladığım kadarıyla Binbaşı Henry aslında burada senin Esterhazy'ye komplo kurmak için iş çevirdiğini iddia ediyor: önce ona karşı yasal olmayan bir işlem yürüterek, ikincisi suçlayıcı kanıt hakkında çalışma arkadaşlarına yalan ifade verdirmeye çalışarak, üçüncüsü de Dreyfus'e açılan davayı baltalamak amacıyla gizli bilgileri sızdırarak. Eğer sen gazetelere gidersen kendilerini, senin başından beri Yahudilere çalıştığını söyleyerek savunacakları apaçık."

"Saçma!"

"Saçma, haklısın. Ama pek çok insan buna büyük bir hevesle inanacaktır."

Sözlerindeki hakikat payını görebiliyorum. "Pekâlâ," diyorum, "gazetelere açık açık gidemeyeceksem belki de gizlice Dreyfus ailesine gidebilirim ve en azından onlara Esterhazy'nin adını verebilirim."

"Bunu da düşündüm. Ailenin talihsiz yüzbaşıya hayran olunası bir sadakati var. Ama senin avukatın olarak kendime sana da aynı şekilde sadakat duyup duymayacaklarını sormam gerek. Esterhazy'nin adının onların davasına elbette büyük yararı olacaktır. Ama alacakları asıl ödül, onun adını aileye senin vermendir – bizzat gizli istihbarat örgütünün başının."

"Haber kaynakları olarak beni ele vereceklerini mi düşünüyorsun?"

"Eğer amaçları kardeşlerini kurtarmaksa, senin adını vermek zorunda kalacaklardır. Böyle yaparlarsa onları suçlayamam, ya sen? Ne olursa olsun, senin adını onlar vermeseler bile bir iki gün içinde dışarı sızar. Sen gözetleniyorsun, onlar da. Ve ne yazık ki, senin adın ortaya çıkınca, senin başından beri Dreyfus'ü kurtarmak için komplo kurduğuna çoğu kişiyi ikna etmek için Genelkurmay'ın ihtiyacı olan bütün kanıtlar sağlanmış olur. İşte bu yüzden Henry'nin bu mektubunun çok kurnazca olduğunu söylüyorum."

"Tuzağa mı düştüm o zaman?"

"Tam olarak değil. Ustaca düşünmeliyiz. Siz askerler, hasmınızın üzerine doğrudan gitmektense etrafından dolaşmaya ne dersiniz?"

"Düşman kanadını çevirmek mi?"

"Tamam, düşman kanadını çevirmek, onların kanadını çevirmeliyiz. Hiç kimseyle konuşmamalısın: Konuşursan bu onların işini kolaylaştırır. Sen işi bana bırak. Ben senden bilgileri alıp ne gazetelere vereceğim ne de Dreyfuslere, herkesin tanıdığı, dürüstlüğünden kuşku duyulmayan birine vereceğim."

"Bu kusursuzluk simgesi kim peki?"

"Dün gecenin büyük bölümünü tam da bunu düşünerek geçirdim, bu sabah tıraş olurken yanıtı buldum. İzin verirsen, gidip Senato'nun başkan vekilini ziyaret edeceğim, Auguste Scheurer-Kestner'i."

"Neden o?"

"Bir kere, eski bir aile dostu –babam ona matematik dersi verirdi– bu yüzden onu tanıyorum. Alsace'lı ki bu da güven verir hep. Varlıklı, bu da onu özgür kılıyor. Ama hepsinden öte bir vatansever. Hayatında hiç çıkarcılık ya da bencillik yapmadı. Bak bakalım arkadaşın Binbaşı Henry ihtiyar Auguste'e vatan haini diye iftira atabilecek mi?"

Arkama yaslanıp bunu aklımda ölçüp biçiyorum. Scheurer-Kestner'in diğer avantajı, ılımlı solun bir üyesi olmasına karşın sağdan da pek çok arkadaşı bulunması. Mizaç olarak yumuşak ama kararlı. "Senatör bu bilgiyi nasıl kullanacak?"

"Artık bu ona kalmış. Onun uzlaşma yanlısı olduğunu bilirim, sanırım önce hükümete yanaşacaktır ve meseleyi o yoldan çözmeye çalışacaktır. Eğer yetkililer dinlemek istemezlerse basına gidecektir. Ama işin başında kesinlikle ısrarcı olacağım bir konu, haber kaynağı olarak senin adının geçmemesidir. Kuşkusuz Genelkurmay bu işin arkasında senin olduğunu tahmin edecektir, ama kanıtlamakta zorlanacaklardır."

"Peki ya ben? Bütün bunlar olurken ben ne yapacağım?"

"Hiçbir şey. Tunus'a dönüp kusursuz bir hayat süreceksin – istedikleri kadar izletsinler seni; uygunsuz bir şey

bulamayacaklardır. Bu da onları deli edecektir. Kısacası, sevgili Georges, sen çölde oturup olacakları bekle."

İznimin son gününde, Jules işe gittikten, ben de akşam trenine binmek üzere bavulumu hazırladıktan sonra kapı yine, ama bu kez daha yumuşak ve ihtiyatlı vuruluyor. Anna ziyaretçiyi içeri alırken kitabımı elimden bırakıp dışarıyı dinliyorum. Bir an sonra oturma odasının kapısı açılıyor ve Pauline görünüyor. Konuşmadan bakıyor bana. Pauline'in arkasında kalan Anna şapkasını takıyor. "Bir saatliğine dışarı çıkıyorum," diyor, enerjik ve hoşlanmayla karışık onaylamama sezilen bir sesle ekliyor; "*sadece* bir saatliğine, hatırlatayım."

Çocukların odasında sevişiyoruz, yeğenimin eski kurşun askerlerinin bize dikili gözlerinin önünde. Sonra, kollarımda yatarken, "Gerçekten beni görmeye çalışmadan gidecek miydin Afrika'ya," diyor Pauline.

"İsteyerek değil, sevgilim."

"Bir pusula bile göndermeden mi?"

"Böyle devam edersek senin başına bir felaket getireceğimden korkuyorum."

"Umurumda değil."

"İnan bana, umurunda olacak, çünkü zarar gören sadece sen olmayacaksın; kızlar da zarar görecek."

Birden doğrulup oturuyor. Öyle öfkeli ki, her zaman yaptığı gibi çarşafa sarınmıyor. Saçı darmadağın, çözülmüş, ve ilk kez sarı saçlarının arasında kırlaşmış teller görüyorum. Teni pembeleşmiş. Göğüslerinin arası terli. Muhteşem görünüyor. "Bunca yıldan sonra," diyor, "aklından ne geçtiğini söylemeden ikimizi de ilgilendirecek kararlar alma hakkın yok! Kızları da bahane etmeye kalkışma sakın!"

"Sevgilim, bekle–"

"Hayır! Yeter!"

Yataktan çıkmaya davranıyor ama onu omzundan tutuyorum. Beni silkeleyip atmaya çalışıyor. Onu yatağa itip üzerine bastırıyorum. Soluğunu tutuyor, altımda kıvranıyor. Ama

göründüğünden daha zayıf, öfkeliyken bile, kolayca zaptediyorum onu. "Dinle Pauline," diyorum sükûnetle, "ben dedikodulardan söz etmiyorum – bulunduğumuz çevrede zaten dedikodumuz yapılıyor. Philippe aramızdakileri yıllar önce anladıysa bile hiç şaşırmam – Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan biri bile aşikâr olana bu kadar kör olamaz."

"Onu ağzına alma! Onun hakkında hiçbir şey bilmiyorsun!" Yatağa çivilenmiş durumda, çaresiz bir hayalkırıklığı içinde, ensesini yastığa vuruyor.

Bastırıyorum. "Dedikodu bir şeydir – sadece dedikoduysa görmezden gelinebilir. Ama ben açığa çıkmaktan ve aşağılanmadan söz ediyorum. Devletin gücünü bizi ezmek için kullanmasından söz ediyorum – bizi gazetelerde ve mahkemelerde teşhir etmesinden, hakkımızda yalanlar uydurmasından ve bunları gerçekmiş gibi sunmasından. Buna hiçbir şey dayanamaz. Son yedi aydır evimden uzakta olmamı kendim mi istedim sanıyorsun? Ve bu, bize yapabileceklerinin sadece küçücük bir örneği."

Üstünden iniyor, yatağın kenarına, arkam ona dönük oturuyorum. Pauline kımıldamıyor. Bir süre sonra, "Hayatlarımıza bu kötülüğü sokanın ne olduğunu sormamın yararı yok sanıyorum," diyor.

"Louis dışında kimseye söz edemem bundan. Onunla konuşmamın nedeni de avukatım olması. Eğer bir şey olursa gideceğin kişi odur. Akıllı adamdır."

"Peki bu iş ne kadar sürecek? Hayatlarımızın sonuna kadar mı?"

"Hayır, birkaç hafta daha – belki de birkaç ay. Sonra fırtına patlayacak ve sen sonunda bütün bunların ne anlama geldiğini göreceksin."

Bir süre konuşmuyor, sonra, "En azından mektuplaşabilir miyiz," diyor.

"Evet, ama önlem almalıyız." Yataktan kalkıyorum, kalem ve kâğıt almak için çıplak durumda oturma odasına gidiyorum. Bir şeyler yapmak rahatlatıyor beni. Geri geldiğimde Pauline doğrulup oturmuş, dizlerini kollarıyla sarmış. "Avenue de la

Motte-Picquet'deki bir arkadaşı üzerinden postrestant ayarlamasını istedim Louis'den – işte adres. Sana yazdığım mektupları oraya göndereceğim: Senin adına bir başkası gidip alsın onları. Zarfın üzerine senin adını yazmayacağım, mektupta da kullanmayacağım, imza da atmayacağım. Sen de bana yazdığın mektuplara imza atma, ya da içine, senin kim olduğunu belli edecek bir şey koyma."

"Hükümettekiler gerçekten mektuplarımızı okuyacaklar mı?"

"Evet, neredeyse eminim buna; pek çok kişi, bakanlar, ordudaki subaylar, polisler. Alabileceğin bir önlem var, ama bu, mektubun elime geçmeyeceği anlamına da gelebilir. Çift zarf kullan: içtekinin üzerini zamkla kaplamalısın, öyle ki öbür zarfın içine koyduğunda içteki zarf dıştakine yapışmalı. Bu şekilde açılıp tekrar mühürlenemez. Mektubu kurcalarlarsa onu alıkoymak zorunda kalırlar, bu kadar da pervasız olmak istemeyebilirler. Bilmiyorum – denemeye değer."

Başını yana eğiyor ve beni ilk kez bu kadar doğru dürüst görüyormuş gibi şaşkınlıkla bakıyor. "Bütün bunları nasıl öğrendin?"

Ona sarılıyorum. "Üzgünüm," diyorum, "benim işimdi bu."

17

Dört ay geçiyor.

Sousse Asker Kulübü hâlâ toprak zeminli bir meydanın ötesindeki bir sıra tozlu palmiyenin gerisinden denize bakıyor. Akdeniz'in parıltısı her zamanki gibi vahşi ve metalik. Uzun kahverengi entarili aynı oğlan, uzun bir ipin ucundaki keçisiyle birlikte öğleden sonra aynı saatte geçiyor. Bugünlerde tek fark, oğlanın bana el sallaması, benim de karşılık vermem, çünkü artık tanıdık bir yüzüm onun için. Her zamanki gibi, öğle yemeğinden

sonra tek başıma pencerenin önünde oturuyorum, diğer subaylar ise iskambil oynamaya devam ediyorlar ya da uyukluyor veya dört gün öncesinin Fransız gazetelerini okuyorlar. Kimse yanıma yaklaşmıyor.

Bugün 29 Ekim 1897, Cuma, Paris'ten döndüğümden beri o eski gazeteleri her gün inceledim, ama bir kez bile "Dreyfus" adına rastlamadım. Louis'nin başına bir şey gelmiş olmasından kaygılanmaya başlıyorum.

Eski ve geçerli usulde, saat üç civarında, yüksek, cam kapıdan içeri, öğle sonrası postasını getiren genç bir emireri giriyor. Savignaud değil artık – o gitti, yerel bir zeytinyağı tüccarıyla ahlaksız işler çevirdiği için tutuklandı, dokuz günlük hapis cezası aldı ve Tanrı bilir nereye gönderildi. Onun yerine Cemal adında bir Arap geldi ve tahmin ettiğim gibi bir casus ise, gafil avlayamayacağım kadar iyi; bu nedenle Savignaud'yu ve onun bildik, sakar hallerini özlüyorum.

Cemal usulca gelip koltuğumun yanında duruyor ve selam veriyor. "Size bir telgraf var, Albay."

Telgraf Tunus'taki karargâhtan: *Bugün Savaş Bakanlığı, Albay Picquart'a, düşman Bedevi atlılarının Tripoli yakınlarında toplandığı haberlerini araştırması, mümkünse doğrulaması için derhal El-Ouatya'ya gitmesi talimatını vermektedir. Yola çıkmadan önce, görevinizin kapsamını tartışmak üzere lütfen bana geliniz. Selamlarımla, Leclerc.*

Cemal, "Yanıtlayacak mısınız, Albay," diye soruyor.

Konuşamayacak kadar şaşkınım. Hayal görmediğime emin olmak için telgrafı tekrar okuyorum.

"Evet," diyorum, sonunda. "Lütfen General Leclerc'e telgraf çekip yarın yanına gideceğimi söyleyin."

"Elbette Albay."

Cemal öğle sonrası sıcağında titreyerek kaybolduktan sonra telgrafı tekrar gözden geçiriyorum. *El-Ouatya* mı?

Ertesi sabah, Tunus'a giden trene biniyorum. Çantamda bir dosya var: "Morès Markisi'nin suikastına dair istihbarat

raporu." İyi biliyorum raporu: Onu ben yazdım – Afrika'da geçirdiğim zamana ait pek az gerçek başarıdan biri.

Fanatik bir anti-semitist ve günümüzün en tanınmış düellocusu olan Morès, iki yıl önce Britanya İmparatorluğu'na karşı Arap ayaklanmasını yönetmeye dair zıpır bir planla Tunus'a geldi, Tunus'taki Sahra Çölü'nü ağır ve zahmetli bir yürüyüşle geçerek başladı işe – boyunlarından zincire vurulmuş zenci köleleri peşlerinden sürükleyen Bedevi kervanlarının hâlâ ara sıra geçtiği, yasaların ve uygarlığın geçersiz olduğu bir bölgeydi burası. Buna rağmen, bütün uyarılara kulaklarını tıkayarak, otuz kişilik bir grupla yola çaktı, önce kıyıyı izledi, sonra Kabis'ten güneye, çöle yöneldi.

Deve sırtında, yanında kendisine eşlik eden ve özel ordusunun çekirdeği olarak gördüğü altı Tuareg'le[1] birlikte Morès geçen yılın 8 Haziranı'nda kamp kurdu. Bedevi savaşçılar etrafını sardığında yanındakilerin bir buçuk kilometre önündeydi Morès. O anda, muhafızı onun üzerine atladı, Winchester tüfeğiyle revolverini almaya çalıştı. Morès revolveriyle saldırganlardan ikisini vurup öldürdü, bir üçüncüsünü ağır yaraladı, sonra kırk metre uzaktaki bir ağacın altına koştu, o arada peşindeki Tuareglerden ikisini daha öldürdü. Dizlerinin üzerine çöktü, revolverini yeniden doldurdu, yanındakilerin geri kalanından kurtulmak için bekledi. Ama kımıldayamayacak kadar korkan ya da ilerleyemeyen adamlar bir kilometre geride kalmışlardı. Sıcak dayanılmaz oldu. Tuareglerden biri Marki ile barış görüşmesi yapma bahanesiyle öne çıktı, aslında Marki'nin elinde kaç kurşun kaldığını öğrenmek istiyordu. Umarsızlık içindeki Morès adamı rehin almak için boynundan yakaladı. Ama adam elinden kurtulunca Marki onu vurup öldürdü. Ne var ki dikkatinin bu kadar uzun dağılması, katillerin yaklaşmasına imkân vermişti. Marki, bir tüfekten çıkan kurşunla ensesinden vuruldu. Belindeki para kesesi kesildi ve yüz seksen altın parası çalındı. Cesedini soydular ve sakatladılar.

1 Tuaregler: Burkina Faso, Cezayir, Libya, Mali ve Nijer arasında geniş bir alanda yaşayan ve Berberi dillerinden birini konuşan halk. (ç.n.)

İkinci Şube, bu cinayeti İngiliz Gizli Servisi'nin düzenleyip düzenlemediğini öğrenmek istiyordu. Bunun doğru olmadığına onları ikna edebildim. Ama bu olaydan alınacak ders belliydi: Yanında en azından eksiksiz bir atlı tugay, artı süvariler ve cephane olmadan bu kadar güneye inmek intihar demekti. Morès'in öldüğü yerin adı El-Ouatya'ydı.

Tren Tunus'a, ikindi vakti giriyor. Her zamanki gibi, taksilerin bulunduğu yere ulaşabilmek için perondaki kalabalığın arasından kendime yol açmam gerekiyor; her zamanki gibi orada *La Dépêche tunisienne* satan bir oğlan var. Ona beş santim veriyor, arabada arkama yaslanıyorum ve birden soluğumu tutuyorum, işte orada –intihar görevine gönderilmemin açıklaması– ön sayfanın tam ortasında. Tahmin etmeliydim:

DREYFUS VAKASI. Paris, saat 8.35. Senato Başkan Vekili M. Scheurer-Kestner dün gece L'Agence National'*e verdiği haberle ortalığı ayağa kaldırdı: 'Yüzbaşı Dreyfus'ün masum olduğuna kesinlikle eminim, bunu kanıtlamak için ne mümkünse yapacağım, sadece davasını yeniden gördürüp beraat kararı aldırarak değil, ama adaleti yerine getirip itibarını iade ettirerek.' Saat 10.15.* Le Matin*'de M. Scheurer-Kestner'in başka yorumları da yer alıyor: 'Gerçeği ortaya çıkarmak için hangi yöntemleri kullanacağım? Ve bunları ne zaman kullanacağım? Şimdilik bu benim sırrım olarak kalacak. Bendeki dosyayı hiç kimseye vermedim, hatta, öne sürülenin aksine, Cumhurbaşkanı'na bile.'*

Tek bir paragraf, o kadar. *Dün gece ortalığı ayağa kaldırdı...* Tıpkı muazzam ama uzaktaki bir patlamanın zayıf şok dalgalarını hissetmek gibi. Araba avenue de France boyunca takır tukur ilerlerken resmi binaların ve apartmanların öğle sonrası güneşinde beyaz ve aşı boyası renginde ışıldayan cephelerine bakıyorum, hepsinin çok *normal* görünmesi beni hayrete düşürüyor. Olan biteni kavrayamıyorum. Sanki düşteymişim gibi beni çevreleyen şeylerle aramda büyük bir mesafe hissediyorum.

Karargâha gidince Leclerc'in yaveri beni almaya geliyor. Geniş bir koridorda peşinden yürüyor, daktilosunun üzerine eğilmiş bir çavuşun harfleri dayanılmaz bir yavaşlıkla seçtiği bir ofisin önünden geçiyorum. Leclerc de Paris'te olanların büyüklüğünden habersiz görünüyor. Belli ki *La Dépêche* okumuyor – okusa bile hikâyeyle aramda ilişki kurmamış. Neden kursun ki?

Neşeyle selamlıyor beni. Morès'in öldürülmesiyle ilgili raporumu veriyorum. Kaşlarını kaldırarak hızla göz gezdiriyor. "Merak etmeyin Picquart," diyor, raporu geri verirken, "kusursuz bir cenaze töreni yapılmasını sağlayacağım. Gitmeden önce ilahileri kendiniz seçebilirsiniz."

"Teşekkür ederim General. Makbule geçer."

Ofisinin duvarında asılı olan, Fransa'nın koruduğu devletlerin haritasına gidiyor. "Doğrusunu isterseniz, berbat bir yolculuk," diyor, "bugünlerde Paris'te harita kullanmıyorlar mı?" Kuzeydeki Tunus'tan başlayan rotayı güneye, Sousse, Sfax ve Kabis'in ötesine, geniş çöl alanına, Trablus'a kadar izliyor, haritanın o kısmında ne yol var ne de yerleşim yeri. "Sekiz yüz kilometre olmalı. Ve sonunda... düşman Bedevilerle kaynayan koca bir bölge."

"Biraz göz korkutucu. Emrin nereden geldiğini sorabilir miyim?"

"Evet, sanırım sorabilirsiniz – bizzat General Billot'dan." Leclerc yüzümün asıldığını görüyor; bu da onu daha çok keyiflendiriyor. "Belki de karısıyla gerçekten yatmışsınızdır diye düşünüyorum!" Ben hâlâ gülümsemeyince de ciddileşiyor. "Bakın, bunu dert etmeyin, evlat. Belli ki bir yanlışlık var. Ona bir telgraf göndererek tam da bu noktanın Morès'in daha bir yıl önce pusuya düşürüldüğü yer olduğunu hatırlattım."

"Yanıt verdi mi?"

"Henüz değil."

"General, ben bunun bir yanlışlık olduğunu düşünmüyorum." Bana bakıyor ve başını yana eğiyor, şaşkın. Devam ediyorum: "Ben Paris'teyken Genelkurmay'da gizli istihbarat bölümünün başındaydım. O yetkiyle, orduda bir hain olduğunu,

Yüzbaşı Dreyfus'ü mahkûm ettiren suçları asıl onun işlediğini ortaya koyan bazı şeyler keşfettim."

"Sahi mi söylüyorsunuz?"

"Bu durumu, General Billot da dahil olmak üzere amirlerimin dikkatine sundum, gerçek casusu tutuklamamızı önerdim. Reddettiler."

"Sizin elinizde kanıt olmasına rağmen mi?"

"Bu, Dreyfus'ün masum olduğunu kabul etmek anlamına gelecekti. Böylece onun davasının görülmesinde, eh şöyle diyelim, bazı *usulsüzlükler* bulunduğu ortaya çıkacaktı."

Leclerc beni durdurmak için parmağını kaldırıyor. "Durun bakalım. Ben yavaş biriyim – yıllarca güneşte kaldım. Şunu açıkça ifade edelim. Bakanın sizi bu tehlikeli göreve, sizden kurtulmayı umduğu için mi gönderdiğini ileri sürüyorsunuz?"

Karşılık olarak ona *La Dépêche tunisienne*'i veriyorum. Leclerc gazeteye uzun uzun bakıyor. Sonunda, "Bilgileri Mösyö Scheurer-Kestner'e veren kişi sizsiniz, değil mi," diyor.

Louis ile kararlaştırdığımız yanıtı veriyorum. "Ona bizzat bazı bilgiler sunmadım, General."

"Herhalde yazın Paris'e gitmeye can atmanız da bu yüzdendi."

Yine kaçamak yanıta sığınıyorum. "Sizi sıkıntıya soktuysam çok özür dilerim. Gördüğüm muameleye itiraz etmeye kalkışsaydım disiplin cezası verilmekle tehdit ediliyordum. Avukatımla konuşmak için Paris'e gitmem gerektiğini hissettim."

"Bu kesinlikle kabul edilemez bir davranış, Albay."

"Anlıyorum General ve özür diliyorum. Başka ne yapabileceğimi bilmiyordum."

"Yo, sizin davranışınız değil, *Billot*'nun davranışı kabul edilemez. Bu adamlar da Afrikalılardan üstün olduklarını hissedecek kadar güveniyorlar kendilerine!" Gazetemi bana geri veriyor. "Ne yazık ki ordunun başının doğrudan verdiği bir emri iptal edemem, ama engelleyebilirim. Sousse'a geri dönün ve güneye gitmeye hazırlanıyormuş gibi yapın. O arada ben de ne yapabileceğime bakarım. Ne olursa olsun, Billot hakkında söylediklerinizi doğruysa, bakanlığı pek uzun sürmeyebilir."

* * *

Ertesi gün, bir pazar günü, Sousse Asker Kulübü'nü işleten emireri saat on birden hemen sonra gazeteleri getiriyor. Garnizondakiler kilisedeler. Tek başımayım. Bir konyak ısmarlıyor, kulübe iki nüsha olarak gelen *La Dépêche tunisienne*'in birini elime alıyor, pencerenin önünde her zaman oturduğum yerime çekiliyorum.

DREYFUS VAKASI. Paris, 8.35. Gazeteler, M. Scheurer-Kestner'in eski yüzbaşı Dreyfus'ün ailesi tarafından aldatıldığına hâlâ inanıyorlar, ama hemen ve eksiksiz bir araştırma yapılmasını istiyorlar. Figaro*'nun bir editörüyle görüşen M. Scheurer-Kestner, Dreyfus'ün masumluğuna inandığını tekrarlamıştır. Ama vakayı yetkili bakanlıklara sunana kadar hiçbir şey açıklamayacağını söylemiştir.* Le Figaro, *M. Scheurer-Kestner'in Cumhurbaşkanı ile Savaş ve Adalet bakanlarıyla görüşeceğini bildirmiştir.*

Neler olduğunu bilmeden burada böyle boş boş oturmak karabasan gibi. Louis'ye telgraf çekmeye karar veriyorum. Konyağımı bitiriyor, limanın yanındaki postaneye kadar yürüyorum. Sonra sinirim bozuluyor, Bar de la Poste'ta sigara içerek on dakika geçiriyorum, benim gibi sürgünde olan on-on iki vatandaşımın tozlu alanda *boule*[1] oynamalarını seyrediyorum. Gerçek şu ki gönderdiğim ve bana gönderilen bütün mesajlar mutlaka sansüre takılıyor, tıpkı uydurabileceğim herhangi bir şifrenin, uzmanları birkaç dakikadan daha fazla oyalayamayacağı gibi.

Salı günü, geçen cuma yayımlanan Paris gazeteleri sonunda Sousse'a geliyor. Scheurer-Kestner'in Dreyfus vakasına müdahalesinin ilk hikâyeleri var içlerinde. *Le Figaro, Le Matin, La Libre Parole, Le Petit Parisien* ve ötekiler kulüpte elden ele geçiyor, diğer subaylar arasında öfkeye neden oluyor. Pencerenin yanındaki koltuğumdan konuşmalarını duyuyorum. "Sence bu Scheurer-Kestner denilen adam da Yahudi mi?" "Eh, adına bakarsan,

1 (Fr.) Petank oyunu. (ç.n.)

Yahudi olmasa bile, mutlaka Alman'dır..." "Orduya sürülen iğrenç bir leke bu, umalım da biri tatmin edici bir şey..." "Evet, Morès hakkında ne dersen de, ama o olsaydı bu serseriyle nasıl baş edeceğini bilirdi..." "Sormamızda sakınca yoksa Albay, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?"

Kulüpte benimle konuşulmamasına o kadar alışığım ki bu sorunun bana sorulduğunu hemen kavrayamıyorum. Elimdeki romanı bırakıp koltuğumda yana dönüyorum. Altı tane güneş yanığı tenli, bıyıklı yüz bana bakıyor. "Özür dilerim," diyorum. "Ne konuda ne düşünüyorum?.."

"Dreyfus'ün masum olabileceğini söyleyen şu asılsız haber hakkında?"

"A, o mu? Pis bir iş bu, değil mi? Çok pis bir iş." Özdeyiş benzeri bu sözüm onları tatmin etmiş gibi, tekrar kitabıma dönüyorum.

Çarşamba günü sakin geçiyor. Perşembe günü, *La Dépêche* yeni gelişmeleri haber veriyor.

> *DREYFUS VAKASI. Paris, 8.25. Dreyfus vakası nihai bir evreye girer gibi görünüyor. Dün M. Scheurer-Kestner Savaş Bakanlığı'na giderek General Billot'ya Yüzbaşı Dreyfus hakkındaki, kendi elinde olan bilgileri sundu. Uzun süren toplantı çok gizli tutuldu... Saat 9.10.* Le Figaro, *M. Scheurer-Kestner'in dün Başbakan M. Méline'i Dreyfus vakası konusunda gördüğünü bildiriyor.*

O gece kapımı kilitliyor, revolverimi yastığımın altına koyup uyanık yatıyorum, yakındaki minareden gelen ezan sesini dinliyorum. Billot'nun ofisindeki kriz toplantılarını gözümde canlandırarak kendimi oyalıyorum: Öfkeden köpüren bakan, sigarasının külünü ceketine düşüren sinirli Gonse, donup kalan Boisdeffre, sarhoş Henry; Gribelin'in Dreyfus'ün aleyhine yeni kanıt kırıntıları bulmak amacıyla dosyalarının birinden öbürüne gittiğini düşünüyorum, Lauth'un da mektupları buhara tutup açtığını, benim her nasılsa olayları denetlediğim gizli şifreyi

çözmeye çalıştığını. Düşmanlarımı kafamın içinde böyle şaşkına düşürmek iyice keyiflendiriyor beni.

Ve sonra düşmanlarım karşı atışa başlıyor.

İlk atış bir telgraf. Cemal hemen ofisime getiriyor onu. Dün Paris'teki Borsa postanesinden çekilmiş: *Bleu'nün Georges tarafından uydurulduğuna dair kanıtımız var. Blanche.*

Blanche mı?

Etrafa bakmamıza zaman kalmadan kaybolup giden bir yabancının kalabalıkta fısıldadığı bir tehdit gibi. Cemal'in tepkimi kolladığının farkındayım. Telgraf anlamsız, ama yine de tekinsiz, özellikle Blanche'ın adının kullanılması. "Buna bir anlam veremiyorum," diyorum Cemal'e. "Belki de gönderilirken bir karışıklık olmuştur. Bir zahmet telgrafhaneye gidip tekrarlamalarını ister misin?"

Öğlene doğru geri geliyor. "Hiçbir kuşku yok, Albay," diyor. "Paris'ten kontrol ettiler. Yazılan doğru. Bu da yeni geldi sizin için, Tunus'tan buraya yönlendirilmiş." Bana bir mektup uzatıyor. Üzerinde "Acil" notu bulunan zarfta adım yanlış yazılmış: Piquart, diye. Elyazısını tanır gibi oluyorum. İşte ikinci atış.

"Teşekkür ederim Cemal."

Mektubu açmadan önce onun gitmesini bekliyorum.

Albay,

Dreyfus'ün yerine beni koymak için iğrenç bir komplo kurduğunuzu haber veren imzasız bir mektup aldım. Mektupta, diğer şeyler yanında, elyazımın örneklerini elde etmek için alt kademedeki subaylara rüşvet verdiğiniz iddia ediliyor; bunun doğru olduğunu biliyorum. Aynı zamanda size güvenilerek teslim edilen belgeleri, hainin arkadaşlarına verdiğiniz gizli bir dosya hazırlamak amacıyla Savaş Bakanlığı'ndan aldığınız da iddia ediliyor. Bunun da doğru olduğunu biliyorum, çünkü bugün bana bu dosyanın içindeki belgelerden biri verildi.

Bu kanıtlara rağmen, Fransız ordusundaki yüksek rütbeli bir subayın arkadaşlarından birine karşı kurulan böyle korkunç bir komployа katılabileceğine inanmakta hâlâ tereddüt ediyorum.

Bana dürüst ve eksiksiz bir açıklama yapmayacağınızı düşünemiyorum.

Esterhazy

Hainden gelen bir şikâyet mektubu, *bordereau*'yu yazdığı elyazısıyla kaleme alınmış – adamın küstahlığına neredeyse hayranlık duyacağım! Sonra da sorular üzerime gelmeye başlıyorlar. Adımı nereden biliyor? Ya da Tunus'ta olduğumu? Elyazısından örnekler aldığımı? Herhalde iddiada bulunan bu sözüm ona "imzasız mektubun" sahibinden. Kim yazmış olabilir böyle bir mektubu? Henry mi? Genelkurmay'ın aldığı konumun onları götürdüğü mantıksal sonuç burası mı – masum adamı hapiste tutmanın tek yolu olarak suçlunun adaletten kaçmasına yardım etmek mi? Telgrafı elime alıyorum. *Bleu'nün Georges tarafından uydurulduğuna dair kanıtımız var. Blanche.* Neler tasarlıyor bunlar?

Ertesi gün Cemal bir başka telgraf getiriyor, bir başka tehditkâr bilmece: *Yarı-Tanrı'yı durdurun. Her şey ortaya çıktı. Konu son derece önemli. Speranza.* Bu telgraf, Paris'ten, rue la Fayette'teki postaneden çekilmişti, hem de Blanche'ın telgrafıyla aynı günde, ama bana ulaşması yirmi dört saat daha geç olmuştu, çünkü Esterhazy'nin mektubu gibi o da yanlışlıkla Tunus'taki adresime gönderilmişti.

Speranza diye birini tanımıyorum –bildiğim, bu kelimenin İtalyancada "umut" anlamına geldiği– ama "Yarı-Tanrı", Blanche'ın ortak arkadaşımız ve Wagner meraklısı dostumuz Yüzbaşı William Lallemand'a taktığı ad. İstatistik Şubesi'yle ilişkisi olup bizim çevremizde bu gizli bilgiyi bilebilecek tek kişi, Blanche'ın eski sevgilisi Armand du Paty.

Armand du Paty. Evet –elbette ya– bu isim aklıma gelir gelmez her şey aydınlanıyor: Bu fesadın kotarılmasına yardımcı olsun diye Armand du Paty görevlendirilmişti; onun yarı Dumas yarı *Kötülük Çiçekleri*[1] tarzındaki kokuşmuş gotik üslubunun benzeri yoktur. Bir iki yıl önce olsa böyle gülünç bir tipten

1 Fransız şair Charles Baudelaire'in 1857'de yayımladığı ünlü şiiri kitabı. (ç.n.)

gelecek tehdide gülüp geçerdim, şimdiyse işin farklı olduğunu biliyorum. Şimdi onun elinden neler gelebileceğini gördüm. Ve şimdi, Dreyfus'le aynı mahkûm giysisini giymem için ölçümün alındığını anlıyorum.

17 Kasım Çarşamba günü gelen bir sonraki patlamanın yankısı, Sousse Asker Kulübü'nün uyuşuk palmiyelerini bile sarsmaya yetiyor:

DREYFUS'ÜN KARDEŞİ "ASIL HAİN"İN ADINI VERİYOR. Paris, Saat 2. Dreyfus'ün kardeşinin Savaş Bakanı'na gönderdiği mektubun metni aşağıda: "Sayın Bakan, kardeşime yöneltilen suçlamanın dayandığı tek temel, yabancı güçlerin bir casusuna gizli belgelerin verildiğini tespit eden imzasız, tarihsiz bir mektup. Bu belgeyi yazanın, geçici sağlık sorunları nedeniyle geçen ilkbahardan beri aktif görevden alınan süvari binbaşısı sayın Kont Walsin Esterhazy olduğunu size bildirmekten onur duyarım. Binbaşı Esterhazy'nin elyazısı bu belgedeki elyazısıyla aynıdır. Kardeşimin hüküm giydiği ihanetin failini öğrendiğinizde adaletin yerine gelmesi için hemen harekete geçeceğinizden kuşkum olamaz, Bakanım. En derin saygılarımla, Mathieu Dreyfus."

Bunu öğle yemeğinden sonra okuyorum ve pencerenin önüne oturup romanıma gömülmüş gibi yapıyorum. Arkamda *La Dépêche* elden ele geçiriliyor. "Eh," diyor subaylardan biri, "buyrun bakalım – işte Yahudiler böyledir – birbirlerine tutunurlar ve asla bırakmazlar." Bir başkası, "Şu Esterhazy denilen adama acıyorum doğrusu," diyor. Bir üçüncüsü, Savignaud'ya şehvetle bakan yüzbaşı, koroya katılıyor: "Gördünüz mü, burada Esterhazy'nin General Billot'ya mektup yazdığı söyleniyor. 'Bu sabahın gazetelerinde bana yöneltilen rezil suçlamayı okudum. Bir soruşturma açmanızı talep ediyorum sizden, bütün suçlamaları yanıtlamaya hazırım.'" "İyi yapmış," diye atılıyor ilk konuşan, "ama bütün o Yahudi altınları karşısında onun şansı var mı

ki?" Yüzbaşı, "Çok doğru," diyor, "acaba zavallı Esterhazy için yardım parası mı toplasak? Benden yirmi frank yazın."

Ertesi gün kafamı toplamak için kıyı boyunca atla uzun bir gezinti yapıyorum. Denizin açıklarında devasa bulutlar, peşlerinden karanlık yağmur dalgaları sürükleyerek kuzeye doğru ilerliyorlar. Atımı mahmuzluyor, on beş kilometre kadar uzağa, Manastır'daki Ribat'ın[1] bin yıllık gözetleme kulesine doğru dörtnala gidiyorum. Yaklaştıkça, kararan denizin fonu önünde soluk görünümüyle belirginleşiyor. Küçük balıkçı köyüne kadar gitmeyi düşünüyorum. Ama şimdi gökyüzü kömür gibi kapkara, gerçekten de, eve gitmek için dönerken, tepemdeki bulut yırtılan bir çuval gibi ikiye ayrılıyor, insanı iliklerine kadar ıslatan buz gibi bir yağmur yağmaya başlıyor.

Karargâha varınca üstümü değiştirmek için hemen odama gidiyorum. Çıkarken kilitlediğim kapım açık, içeri girince Cemal'i suç işlemiş gibi odamın ortasında dikilirken buluyorum. Birkaç saniye önce girseydim onu etrafı karıştırırken yakalardım, ama şimdi çevreme bakınınca yerinde olmayan bir şey göremiyorum.

"Bana biraz su getir, banyo yapacağım," demekle yetiniyorum.

"Peki Albay."

Asker Kulübü'ne gittiğimde yemek saati geçmiş oluyor, içeri girer girmez çok önemli bir şey olduğunu anlıyorum. Her zamanki yerime doğru ilerlerken konuşmalar kesiliyor. Yaşça büyük subaylardan bazıları içkilerini hemen bitiriyorlar ve çıkıp gidiyorlar. Bugünün *Dépêche*'i, özenle, özellikle ilk sayfadaki hikâye görünecek şekilde katlanarak koltuğuma bırakılmış.

ESTERHAZY ALBAY PICQUART'I SUÇLUYOR. Paris, 10.35. Le Matin*'deki bir röportajda Esterhazy şöyle diyor: "Bütün olanlar Albay Picquart'ın yüzündendir. Kendisi Dreyfus ailesinin dostudur. On beş ay önce, Savaş Bakanlığı'ndayken bana soruşturma açtı. Amacı beni mahvetmekti. M. Scheurer-*

1 Ribat: İslam devletlerinin kara ve deniz sınırlarındaki, önemli noktalarda bulunan sınır karakolu niteliğinde müstahkem yapılar. (ç.n.)

Kestner'e bütün bilgileri Picquart'ın avukatı Maître Leblois vermiştir, albayın ofisine giden avukata gizli dosyalar gösterilmiştir. Albayın davranışı üstlerini o kadar rahatsız etmiştir ki onu utanç içinde Tunus'a göndermişlerdir."

Daha önce benim adımın gazetelerde yayımlandığı olmamıştı. Tanıdığım bütün insanların, Fransa'daki ailemin ve arkadaşlarımın bu haberi görünce nasıl gafil avlanacaklarını gözümde canlandırıyorum. Ne düşünecekler? Bir casus, gölgedeki bir adam sayılıyorum. Bir fenerin ışığı beni ortaya çıkardı.

Dahası da var:

MAÎTRE LEBLOIS'NIN EVİNDE. Le Matin'*de yazıldığına göre: "Geceyarısı, Binbaşı Esterhazy ile görüştükten sonra temyiz mahkemesinde avukat olan Maître Leblois'nın kapısına –rue de l'Université, 96 numara– gidiyoruz, ama kapı kapalı. Tekrar çalıyoruz. Kapı açılmıyor. Ama içeriden bir ses geliyor: "Kim o? Ne istiyorsunuz?" Ziyaretimizin sebebini açıklıyoruz: Binbaşı Esterhazy'nin, Binbaşı Picquart'ın sağladığı belgelerle hazırlanan dosyayı Maître Leblois'nın M. Scheurer-Kestner'e verdiğini resmi olarak iddia ettiğini. Ses tehditkâr bir ton alıyor: 'Size ne söyleyebilirim ki? Meslek yeminim dolayısıyla konuşamam. Söyleyecek bir şeyim yok, hiçbir şeyim yok. Ama size tavsiyem Albay Picquart'ın adını kullanmamanız. İyi geceler, bir daha gelmeyin buraya."*

Okumamı bitirip etrafıma baktığımda kulübün salonunun boşaldığını görüyorum.

O akşam, bir telgraf daha alıyorum; kapımın altından itilmiş. Ama bu defaki kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık: *Sousse'taki odanızı bir daha dönmeyeceğinizi göz önünde tutarak hemen boşaltın ve Karargâh'ta beni görmeye gelin. İmza Leclerc.*

Tunus'ta, merkez kışlanın ikinci katında bana küçük bir oda veriyorlar. Yatağıma uzanıyor, geleneksel erkek hayatının

senfonisine kulak veriyorum – bağrışlar, ansızın çalınan ıslıklar, çarpılan kapılar ve ağır ayak sesleri. Pauline'i düşünüyorum. Son birkaç haftadır hiç ses yok ondan. Basında hakkımda çıkanları nasıl yorumladı acaba – yani Yahudilere hizmet ettiğimi; Tunus'a "utanç içinde" gönderildiğimi? Ona bir mektup yazıyorum.

Tunus
20 Kasım 1897

Sevgilim,

Sousse ile burası arasında durmadan gidip geldiğimden mektuplar çok düzensiz olarak geçiyor elime. Bunun belki de başka sebepleri vardır. Her neyse, senden haber alamamak çok üzücü ve can sıkıcı. İki kelimecikle bile olsa bana yazmaktan korkma. İyiyim ben, ama senin hayatının uzlaşmalı olmadığından emin olmalıyım. Zavallı kız – ilk kez hayatım gazetelerde böyle gözler önüne serildi! Benim şanssızlığım, bana yapılan saldırılara karşı aynı kanalları kullanarak kendimi savunma hakkından ve iradesinden yoksun olmam. Sonunda bütün bunlar bitecek. Artık sana yazmayacağım, ama bütün sevgimle kalbimde olacaksın.

Kalemi elimden bırakıp mektubu baştan okuyorum. Çok resmi geliyor bana. Ama aşk mektuplarının buhara tutulup açılacağını, ofislerdeki adamlar tarafından okunacağını, kopyalanacağını, dosyalara konulacağını bilmek ne kadar çekimser kılıyor kişiyi.

Hamiş: Çok sakinim, incinmeyeceğim. Görüyorsun ki ağır koşullar beni ürkütemez. Beni tek endişelendiren, senin bunları okurken hissedeceklerin.

İmza atmıyorum, zarfın üzerine onun adını da yazmıyorum. Askerin birine bir frank verip benim için postalamasını söylüyorum.

* * *

Leclerc akşama doğru benimle ofisinde görüşüyor. Bahçesi karanlık. Yorgun görünüyor. Masasının bir tarafında bir öbek telgraf var, öbür tarafında da bir yığın gazete. Oturmamı söylüyor. "Size sormam için bana bir dizi soru gönderdiler Albay, Savaş Bakanı'ndan geldi sorular. Örneğin: Ordu dışında birine ya da birden fazla kişiye gizli bir bilgi verdiniz mi?"

"Hayır General."

Not alıyor.

"Herhangi bir gizli belge üzerinde sahtekârlık ya da değişiklik yaptınız mı?"

"Hayır General."

"Astlarınızdan birinden, gizli belgeler üzerinde sahtekârlık ya da değişiklik yapmasını istediniz mi?"

"Hayır General."

"Bir kadına gizli belgelere erişim izni verdiniz mi?"

"Bir kadına mı?"

"Evet. Görünüşe göre bu Binbaşı Esterhazy peçe takmış tanımadığı bir kadının kendisine gizli belgeler verdiğini iddia ediyor."

Peçeli bir kadın! Armand du Paty'nin bir işi daha...

"Hayır General, peçeli ya da değil, hiçbir kadına belge göstermedim."

"İyi. Paris'e buna göre telgraf çekeceğim. O arada Savaş Bakanı'nın bu konunun tamamı için, Seine Bölümü Askeri Komutanı General de Pellieux yönetiminde bir iç soruşturma yapılması emrini verdiğini size bildirmekle görevliyim. İfade vermek için Fransa'ya döneceksiniz. Sömürge Bakanlığı'ndan bir görevli size eşlik edecek." Dosyayı kapatıyor. "Ve bu da, sanırım birlikte çalışmamızı sonlandırıyor, Albay."

Ayağa kalkıyor. Ben de kalkıyorum.

"Benim komutam altında bulunmanızın bütünüyle bir zevk olduğunu söyleyemeyeceğim ama ilginç olduğu kesin," diyor.

El sıkışıyoruz. Kolunu omzuma atıyor, kapıya kadar götürüyor. Yoğun bir kolonya kokusu var üzerinde. "Geçen gece Albay Dubuch'la konuşuyordum. Esterhazy denilen adamın berbat biri

olduğunu söylüyor. '82'de buradaymış ve Sfax'ta hırsızlıkla suçlanmış. Soruşturma açılmış ama her nasılsa temize çıkmış."

"Hiç şaşırmadım General."

"Bunun gibi birine bel bağlıyorlarsa, karşınızda oldukça çaresiz kalmış bir hasım var demektir Picquart. Size bir öğüt verebilir miyim?"

"Buyrun."

"Fransa'ya dönerken gemide küpeştelere fazla yaklaşmayın."

18

Kasımda Akdeniz'i geçmek haziranda geçmekten çok daha zorludur. Lombozdan bir an gri gökyüzünü görürsünüz, bir an sonra gri dalgaları. Rusça kitaplarım masadan kayıp düşüyor, yere saçılıyorlar. Önceden de yaptığım gibi çoğunlukla kamaramdan çıkmıyorum. Arasıra, refakatçim olan Sömürge Bakanlığı'ndan Mösyö Périer beni görmeye geliyor, ancak suratı yemyeşil ve kendi kamarasında kalmayı yeğliyor. Güvertelerde seyrek de olsa dolaşırken Leclerc'in tavsiyesine uyup kenara hiç yaklaşmıyorum. Denizin yüzümde şaklaması hoşuma gidiyor, tuzlu sularla karışan kömür dumanının kokusu da. Ara sıra öbür yolcuların bana dik dik baktıklarının farkındayım, ama polis mi olduklarını, yoksa adı haberlerde geçen birinin gemide bulunduğunu mu duyduklarını bilemiyorum.

Afrika'dan salı günü ayrılıyoruz. Perşembe günü öğleden sonra Fransa kıyıları görünüyor – pusun içinde bulanık bir hat. Eşyamı toplamamın hemen ardından kapım vuruluyor. Revolverimi elime alıp "Kim o?" diye sesleniyorum.

"Ben kaptanım, Albay Picquart," diye yanıt veriyor bir ses.

"Bir dakika lütfen." Silahımı cebime sokup kapıyı açıyorum.

Ellili yaşlarının başında, suratsız biri, gözlerinin kan çanağı gibi olmasına bakılırsa ayyaş: Tunus'la Marsilya arasında

haftada üç kez gidip gelmenin bir süre sonra bıktırıcı olduğunu tahmin ediyorum. Selamlaşıyoruz. "Rıhtıma yanaşmadan önce sizi ve Mösyö Périer'yi gemiden indirmemiz için talimat aldık," diyor.

"Gerçekten gerekli mi bu?"

"Anlaşılan rıhtımda kalabalık bir grup muhabir var, protestocular da. Savaş Bakanlığı, biz henüz denizdeyken sizin bir römorköre geçirilmenizin, sonra da bizden daha önce limanın başka bir yerinde indirilmenizin daha emniyetli olacağını hissediyor."

"Ne saçmalık."

"Öyle olabilir," diyor kaptan, omuz silkerek, "ama bana verilen talimat bu."

Yarım saat sonra makinelerin uğultusu kesiliyor, demiri vira ediyoruz. Elimde bavulumla güverteye tırmanıyorum. Limanın girişine bir kilometre kadar kala durmuşuz. Yanımızda bir römorkör var. Havanın soğuk ve berbat olması, onlarca yolcunun tekinsiz bir sessizlik içinde küpeştelere yaslanıp gemiden ayrılışımı seyretmelerine engel olmuyor. Bu yeni şöhretimin ilk deneyimi ve son derece rahatsızlık verici. Deniz müthiş kabarıyor, iki tekne birbirine tosluyor, güverteleri ters yönlerde kalkıp iniyor. Bavulumu elimden alıp römorköre fırlatıyorlar, orada biri tutuyor onu, sonra da beni aşağıya indiriyorlar. Güçlü kollar uzanıp beni tekneye alıyor. Arkamdan birinin bağırarak hakaret ettiğini duyuyorum; "Yahudi" sözcüğünü rüzgâr alıp sürüklüyor. Mösyö Périer de bavuluyla birlikte römorköre indiriliyor. Teknenin öbür tarafına gidip kusuyor. Halatlar çözülüyor, açılıyoruz.

Dalgakıranın arkasından geçip limana dönüyoruz, orada demirlemiş birkaç zırhlı geminin yükselen direklerinin arasından geçip limanın batı ucuna doğru gidiyoruz. Römorkörün kıçının üstünden, araba vapurlarının yanaştığı yerde birikmiş insanları görüyorum, en az yüz-iki yüz kişi var. İşte tam o anda, Dreyfus vakasının Fransız vatandaşlarını nasıl etkilemeye başladığını kavrıyorum. Römorkör, orduya ait bir rıhtıma yanaşıyor, orada bizi bir araba bekliyor. Yanında da genç bir subay. Mürettebat

römorkörü bağlamak için karaya atlarken subay yaklaşıp bavulumu alıyor. Arabanın sürücüsüne veriyor, sonra elini uzatıp kıyıya çıkmama yardım ediyor.

Selam veriyor. Tavrı soğuk ama kusursuz. Arabada, Périer ile benim karşımda otururken, "Size bir öneride bulunmama izin verirseniz, Albay, oturduğunuz yerde olabildiği kadar büzülseniz iyi olur, en azından biz rıhtımdan biraz uzaklaşana kadar."

Dediğini yapıyorum. Ve böyle, aranan bir cani gibi dönüyorum Fransa'ya.

İstasyonda, trenin en arkasındaki birinci sınıf kompartımanı bize ayırmışlar. Périer kapılardaki ve pencerelerdeki storları indiriyor, gazete satın almak için trenden inmeme izin vermiyor. Tuvalete gittiğimde benimle birlikte geliyor ve ben işimi bitirene kadar kapıda bekliyor. Sinirli, mahcup; neredeyse yalvarırcasına verdiği talimatlarına uymazsam ne yapar acaba diye zaman zaman geçiriyorum aklımdan. Ama aslında tuhaf bir kadercilik çökmüş üzerime. Kendimi olaylara ve Marsilya'nın karanlığında, öğleden sonra saat beşte başlayan ve Paris'in karanlığında sabahın beşinde biten yolculuğumuzun sallantılı kozasına bırakıyorum.

Lyon Garı'na vardığımızda ben uykudayım. Kompartımanın sarsıntısı beni uyandırıyor, gözlerimi açtığımda Périer'nin penceredeki storun aralığından dışarıyı gözlediğini görüyorum. "Öteki yolcular inene kadar burada bekleyeceğiz, izninizle, Albay," diyor. On dakika sonra ıssız perona çıkıyoruz. Bir hamal bavullarımızla birlikte önümüze düşüyor, tren boyunca yürüyüp bilet kontrol noktasına geliyoruz, orada on–on iki adam ellerinde not defterleriyle bizi bekliyorlar. Périer beni uyarıyor: "Hiçbir şey söylemeyin." Şapkalarımızı tutup hafifçe kamburumuzu çıkararak, rüzgâra karşı yürürcesine ilerliyoruz. Bağırarak sordukları soruların hepsi aynı anda geliyor, öyle ki birkaç sözcükten ötesini anlamak mümkün değil. "Esterhazy?.. Dreyfus?.. Peçeli kadın?.. Arama?.." Parlayan bir flaş, yakılan bir

magnezyum levhasının *uğultusu*[1] ama eminim ki çok hızlı yürüyoruz, çekilen fotoğraflar bir işe yaramaz. Önümüze çıkan birkaç demiryolu görevlisi kollarını uzatıp bizi boş bir bekleme salonuna yönlendiriyorlar, kapıyı kapatıyorlar. İçeride, şimdi albay olan eski arkadaşım Armand Mercier-Milon bana çok resmi selam veriyor.

"Armand, seni gördüğüme ne kadar sevindiğimi anlatamam," diyerek elimi uzatıyorum, ama o elini vermek yerine bana kapıyı gösteriyor.

"Motorlu bir araç bekliyor bizi," diyor. "Adamlar koşup istasyonun önüne gitmeden buradan ayrılmalıyız."

Dışarıda, Compagnie Paris-Lyon Méditerranée'nin renklerini taşıyan büyük, modern bir araç duruyor. Arka koltuğa, Périer ile Mercier-Milon'un arasına sıkışarak oturuyorum. Bavullarımız yükleniyor, gazete muhabirleri tam istasyondan fırlayıp üzerimize doğru gelirken araba hareket ediyor. Mercier-Milon, "Genelkurmay Başkanı'nın bir mektubu var senin için," diyor.

O daracık alanda zarfı açmak tuhaf geliyor bana. *Albay Picquart, General de Pellieux'nün soruşturmasında ifadenizi verene kadar hiç kimseyle konuşmamanız kesin talimatımdır. Boisdeffre.*

Karanlık, yağmurlu sokaklardan hızla ve hiç konuşmadan geçiyoruz. Bu saatte trafik yok; sokaklarda pek kimse görünmüyor. Saint Martin bulvarından batıya yöneliyoruz, acaba beni evime mi götürüyorlar diyorum içimden, ama ansızın kuzeye dönüyor, rue Saint-Lazare'da, devasa Terminus Oteli'nin önünde duruyoruz. Bir kapıcı kapıyı açıyor. İlk önce Périer iniyor. "İçeri girip kaydımızı yaptıracağım," diyor.

"Burada mı kalacağım?"

"Şimdilik."

İçeri girip gözden kayboluyor. Arabadan inip binanın geniş cephesine bakıyorum. İki sokak arasını baştan başa dolduruyor – beş yüz oda: bir modern tapınak. Elektrik ışıkları yağmurda

1 Toz halindeki magnezyum kolayca tutuşur ve parlak bir alevle yanar. Bu özelliği nedeniyle, elektrikli fotoğraf makinesi flaşları çıkmadan önce, magnezyum yakılarak flaşlı fotoğraflar çekilmiştir. (ç.n.)

parıldıyor. Mercier-Milon yanıma geliyor. Bizi duyacak kimse olmadığından ilk kez, "Salağın tekisin sen Georges," diyor. "Ne vardı aklında?" Sakin ama güçlü bir sesle konuşuyor, tren istasyonundan ayrıldığımızdan beri bunları söylemek için yanıp tutuştuğunu anlayabiliyorum. "Yani, ben de üzülüyorum Dreyfus'e – o askeri mahkeme komedisinde onu savunmaya hazırlanan üç-beş kişiden biriydim. Ama sen? Kendi komutanlarına karşı kullanması için bir yabancıya gizli bilgiler vermek? Benim kitabımda suçtur bunun adı. Bütün Fransa'da senin yaptığını savunacak tek bir asker bile çıkacağını sanmıyorum."

Onun bu coşkusu hem sarsıyor hem de kızdırıyor beni. Soğuk bir sesle, "Bundan sonra ne olacak?" diye soruyorum.

"Odana gidip üniformanı giyeceksin. Kimseyle konuşmayacaksın. Kimseye yazmayacaksın. Hiçbir mektubu açmayacaksın. Ben lobide bekleyeceğim. Saat dokuzda gelip seni alacak ve place Vendôme'a götüreceğim."

Périer kapıda beliriyor. "Albay Picquart? Odamız hazır."

"Odamız mı? Aynı odada mı kalacağız?"

"Korkarım ki öyle."

Bu aşağılayıcı düzenlemeyi hafife almaya çalışıyorum – "Görevinize bağlılığınız gerçekten örnek alınacak nitelikte, Mösyö Périer–" ve tam o anda onun Sömürge Bakanlığı'nın bir çalışanı değil Sûreté'deki gizli polislerden biri olduğunu anlıyorum.

Sadece ben banyo yaparken beni yalnız bırakıyor. Ben küvette yatarken onun yatak odasında dolaştığını duyuyorum. Odanın kapısı vuruluyor, birilerini içeri alıyor. Alçak sesle konuşan erkekleri duyuyorum, iki adam içeri dalıp beni bileklerimden yakalasa nasıl da savunmasız olurum, diye düşünüyorum. Banyo yaparken basit bir boğulma vakası; birkaç dakikada işim biter, en ufak bir iz de kalmaz.

Périer –eğer adı buysa– kapının aralığından sesleniyor: "Kahvaltınız geldi Albay."

Banyodan çıkıyor, kurulanıyor 4. Tunus Tüfekli Birliği'nin üniforması olan açık mavi ceket, gri çizgili kırmızı pantolonu

giyiyorum. Aynaya bakınca ahenksizliğimi görüyorum – Kuzey Fransa kışında Kuzey Afrika renkleri. Rengârenk giysili bir budala kılığına da sokuyorlar işte beni. *Bütün Fransa'da senin yaptığını savunacak tek bir asker bile bulacağını sanmıyorum.* Tamam. Öyle olsun bakalım.

Kahvemi sütsüz içiyorum. Tartine yiyorum. Dostoyevski'den bir sayfa daha çeviriyorum. *İnsanı kahraman yapan nedir? Cesaret, güç, ahlak, eziyetlere dayanma mı? Bir kahramanı gösteren ve yaratan gerçekten bu nitelikler mi?* Saat dokuzda Mercier-Milon beni almaya geliyor, asansörle lobiye inerken tek kelime konuşmuyoruz. Dışarıya, kaldırıma çıkınca muhabirler yanımıza koşuyorlar. "Lanet olsun," diyor Mercier-Milon, "istasyondan beri peşimize takılmış olmalılar."

"Keşke bizim askerlerimiz de bu kadar becerikli olsalardı."

"Komik değil bu Georges."

Koro halinde aynı sorular: "Dreyfus?.. Esterhazy?.. Araştırma?.. Peçeli kadın?.."

Mercier-Milon onları kenara itiyor, arabamızın kapısını açıyor. "Çakallar!" diye homurdanıyor.

Muhabirlerden bazılarının bizi takip etmek için arabalara atladıklarını omzumun üstünden görüyorum. Yolculuğumuz kısa sürüyor, yarım kilometre bile değil. Vardığımızda, place Vendôme'un köşesinde on-on iki kadar muhabirin daha pusuya yatmış beklediklerini görüyoruz. Paris'in askeri valisinin karargâhına açılan, kurtların kemirdiği, yüksek, eski kapının önünü kaplamışlar. Ancak Mercier-Milon kılıcını sıyırırken çelikten çıkan sesi duyunca geriye çekiliyor, geçmemize izin veriyorlar. Buz gibi soğuk, kemerli bir odaya giriyoruz, terk edilmiş bir kilisenin orta holüne benziyor, iki yanında alçıdan heykellerin dizildiği bir merdiveni tırmanıyoruz. Bu yarı dinsel binada, efendilerim için tehlikeli bir can sıkıntısından öte biri haline geldiğimi seziyorum: Dinsel inançlara karşı gelen biriyim. Bir bekleme odasında on beş dakika kadar sessizce oturuyoruz, sonunda Pellieux'nün yaveri gelip beni alıyor. Gitmek için ayağa kalktığımda Mercier-Milon'un yüzünde korkuyla

karışık bir tür acıma okuyorum. Son derece sakince, "İyi şanslar, Georges," diyor.

Pellieux'nün sadece ününü duymuştum, krallık yanlısıydı ve sıkı bir Katolikti. Beni görür görmez hoşlanmadığını sezdim. Verdiğim selama karşılık, oturacağım koltuğu gösteriyor bana. Ellili yaşlarının ortalarında, yakışıklı, kibirli; ceketinin rengiyle uyumlu siyah saçlarını, alnında keskin bir V şekli oluşturarak geriye taramış; bıyığı dolgun ve muhteşem. Oturduğu masanın iki yanında, benimle tanıştırmadığı bir binbaşıyla bir yüzbaşı oturuyor; ayrı bir masada oturan bir sekreter not tutacak.

Pellieux, "Bu soruşturmanın gayesi, Albay, sizin Binbaşı Esterhazy'yi soruşturmanızla ilgili olguları tespit etmek. Bu amaçla Binbaşı Esterhazy'yi, Mösyö Mathieu Dreyfus'ü, Senatör Auguste Scheurer-Kestner'i ve Maître Louis Leblois'yı bizzat sorguya çektim. Soruşturmanın sonunda bakana, eğer gerekliyse, alınacak disiplin cezasını önereceğim. Anlıyor musunuz?"

"Evet General." Kimseyle konuşmamam için neden o kadar zahmete girdiklerini şimdi biliyorum: Louis'yi sorguya çekmişler ve onun neler anlattığını bilmemi istemiyorlar.

"Pekâlâ, en baştan başlayalım." Pellieux'nün sesi soğuk ve sert. "Binbaşı Esterhazy ilk ne zaman dikkatinizi çekti?"

"İstatistik Şubesi, Alman Büyükelçiliği'nden ona gönderilmiş bir *petit bleu*'ye el koyduğunda."

"Bu ne zaman oldu?"

"Geçen yılın ilkbaharında."

"Daha kesin konuşun."

"Tam gününü bilmiyorum."

"General Gonse'a 'nisan sonunda' demişsiniz."

"Öyleyse o tarihte olmuştur."

"Hayır, aslında mart başındaydı."

Tereddüt ediyorum. "Öyle miydi?"

"Haydi Albay. Martta olduğunu pekâlâ biliyorsunuz. Binbaşı Henry mazeret izni almıştı, ölüm döşeğindeki annesinin yanındaydı. Tarihi hatırlıyor. Kısa bir ziyaret için Paris'e döndü, Ajan

Auguste'le buluştu, teslim edilen belgeleri aldı, sonra onları size verdi. O zaman raporunuzdaki tarihi neden değiştirdiniz?"

Tavrındaki saldırganlık ve yaptığı ayrıntılı araştırma beni gafil avladı. Hatırlayabildiğim tek şey, raporumu vereceğim sırada Esterhazy'yi Gonse'un haberi olmadan altı aydır araştırdığımdı: aradan sadece dört ay geçmiş gibi yaparak biraz daha makbul kılabileceğimi düşündüğüm bir itaatsizlik. O zamanlar bu yalan bana pek önemli gelmemişti –önemli de *değil*– ama ansızın bu odada, bu Büyük Sorgucu'nun düşmanca bakan gözlerinin karşısında inanılmaz kuşkulu görünüyor.

Pellieux alaycı bir sesle, "İstediğiniz kadar düşünün Albay," diyor.

Uzun bir aradan sonra, "Tarihleri karıştırmış olmalıyım," diyorum.

"Tarihleri karıştırmak mı?" Pellieux, alay edercesine yaverlerine dönüyor. "Ama ben sizin bilimsel titizliğiyle bilinen bir subay olduğunuzu düşünüyordum, Albay – benim gibi tutucu ihtiyar fosillerin yerini alacak şu modern düşünceli kuşaktan biri!"

"Korkarım ki bilim insanları bile ara sıra hatalar yaparlar General. Ama sonuçta tarihin bir önemi yok."

"Tam tersine, tarihler her zaman önemlidir. İhanetin kendisi bile çoğunlukla bir tarih meselesidir, öyle derler. Önce, Binbaşı Esterhazy'nin sizin dikkatinizi ancak nisanda çektiğini söylüyorsunuz. Şimdi en azından martta olduğunu belirlemiş durumdayız. Ama sizin dosyanızda bunun daha da önce olduğunu gösteren kanıt var."

Yüzbaşıya bir gazete kesiği uzatıyor. Yüzbaşı hemen kalkıp masanın etrafından dolaşıyor, kesiği bana veriyor. Esterhazy'nin kayınpederi Nettancourt Markisi'nin 6 Ocak 1896 tarihli ölüm ilanı.

"Bunu daha önce hiç görmedim."

Pellieux şaşırmış gibi yapıyor. "Öyleyse nereden geldi bu?"

"Ben ayrıldıktan sonra dosyaya konmuş olmalı."

"Ama bir bakışta bunun, *petit bleu* gelmeden iki ay önce sizin Esterhazy ile ilgilenmeye başladığınızı gösterdiğinde benimle aynı fikirdesinizdir, değil mi?"

"İlk bakışta, evet. Birinin onu dosyaya koyma nedeni bu olabilir."

Pellieux bir not alıyor. "*Petit bleu*'ye dönelim. Nasıl geldiğini anlatın."

"Bir ikindi vakti Binbaşı Henry onu, gelen teslimatın arasında getirdi."

"Nasıl bir teslimattı bu?"

"Malzeme hep ufak, koni biçimli kahverengi kâğıt torbaların içinde gelirdi. Bu seferki torba her zamankinden daha şişkindi, çünkü Henry annesinin hastalığı yüzünden ajanımızla yapacağı buluşmalardan birine gidememişti."

"Torbanın içindekileri Henry ile birlikte gözden geçirdiniz mi?"

"Hayır, daha önce de söylediğim gibi, trene yetişecekti. Hemen kasama koydum ve ertesi sabah da Yüzbaşı Lauth'a verdim."

"Torbayı Binbaşı Henry'den almanızla Yüzbaşı Lauth'a vermeniz arasında birinin onu eline alması mümkün müdür?"

"Hayır, kilit altındaydı."

"Ama siz elinize alabilirdiniz onu. Aslında *petit bleu*'nün parçalarını o torbaya siz ekleyebilirdiniz."

Kıpkırmızı olduğumu hissediyorum. "Bu çok acımasız bir suçlama."

"Öfkelenmeniz gerekmez. Soruya yanıt verin."

"Pekâlâ, yanıtım, evet. Evet, teorik olarak o torbaya *petit bleu*'yü ben koyabilirdim. Ama koymadım."

"*Petit bleu* bu mu?" Pelliueux havaya kaldırıyor onu. "Tanıyabiliyor musunuz?"

Oda loş. Görebilmek için öne eğilip koltuğumdan yarı yarıya doğrulmam gerekiyor. Hatırladığımdan daha yıpranmış: geçtiğimiz yıl içinde, pek çok kez ellendiğini tahmin ediyorum. "Evet. Ona benziyor."

"Mikroskopla bakınca, orijinal adresin kazınıp yerine Binbaşı Esterhazy'in adresinin konulduğunun görülebileceğinin farkında mısınız? Aynı zamanda kimyasal analizde, telgrafın arka

yüzündeki mürekkebin, önündekinden farklı olduğu da ortaya çıkmıştır. Biri demir mazı mürekkebiyle yazılmış,[1] öteki mürekkebinse Campeche yöresindeki ağaçlarda bulunan bir içeriği var."

Başımı şaşkınlıkla geri atıyorum. "O zaman oynanmış bununla."

"Gerçekten de öyle. Sahte bu."

"Hayır General – ben Paris'ten ayrıldıktan sonra oynanmış. Ben şubedeyken bunun hakiki bir belge olduğuna yemin ederim. Yüzlerce kez elime almışımdır. Yakından bakabilir miyim? Belki biraz farklıdır..."

"Olmaz, siz belgeyi teşhis ettiniz zaten. Daha fazla zarar görmesini istemiyorum. Bu *petit bleu* sahte. Bu sahtekârlığı yapan kişi de büyük ihtimalle sizsiniz, diyorum."

"Saygısızlık saymazsanız General, bu akıl almaz bir suçlama."

"Öyle mi? O zaman *petit bleu*'nün daha gerçek görünmesi için neden Yüzbaşı Lauth'tan yardım istediniz?"

"İstemedim."

"İstediniz. Postanede üzerine işaret koydurması için talimat verdiniz, böylece sanki gerçekten postadan çıkmış gibi görünecekti – cesaretiniz varsa inkâr edin!"

Yalanlar ve suçlamalar öyle büyük bir hızla geliyor ki üzerime, onları takip edemiyorum. Koltuğumun kolçaklarını sıkı sıkı tutarak, sakinliğimi olabildiğince koruyarak yanıt veriyorum: "Lauth'a, daha önce *bordereau*'da kullandığı yöntemi kullanarak *petit bleu*'nün fotoğrafını, yırtılmış bir belge olarak değil de eksiksiz bir belge olarak görünecek şekilde çekip çekemeyeceğini sordum. Amacım aynıydı: O belgenin bir örneğinin, kaynağımızı tehlikeye düşürmeden Bakanlık içinde dolaşımını sağlamak. Lauth haklı olarak adresin bulunduğu yüzde pul olmadığını söyledi, bu yüzden belgeye bakan biri, postaya verilmeden el konulduğu sonucuna varabilirdi. İşte o zaman üzerine pul

1 Mazıdan elde edilen tanen asidiyle demir sülfatın karıştırılması sonucu oluşturulur, koyulaştırıcı olarak içine reçine katılırdı. Avrupa'da 5. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar kullanılmıştır. (ç.n.)

yapıştırılmasını düşündüm. Ama hepsi bu kadardı, zaten fikrim uygulanmadı."

"Yüzbaşı Lauth farklı anlatıyor."

"Anlatıyor olabilir. Ama hayatımda görmediğim bir adamı neden yalan yere suça bulaştırayım ki?"

"Bunu siz söyleyeceksiniz bize."

"Bu fikir saçma. Herhangi bir kanıt üzerinde sahtekârlık yapmaya ihtiyacım yoktu. Sırf *bordereau* bile Esterhazy'nin suçlu olduğunun kanıtıdır – onda değişiklik yaptığımı kimse öne süremez."

"Ah, evet, *bordereau*," diyor Pellieux, kâğıtlarını karıştırarak. "Bu konuyu açtığınız için teşekkür ederim. Doğrudan ya da dolaylı yoldan, *bordereau*'nun bir kopyasını geçen yılın kasım ayında *Le Matin* gazetesine gönderdiniz mi?"

"Hayır General."

"Doğrudan ya da dolaylı yoldan "gizli dosya" denilen dosyanın ayrıntılarını aynı yılın eylül ayında *L'Éclair*'e verdiniz mi?"

"Vermedim."

"Doğrudan ya da dolaylı yoldan, Senatör Scheurer-Kestner'e bilgi aktardınız mı?"

Bu soru kaçınılmaz, yanıtım da öyle. "Evet aktardım, dolaylı yoldan."

"Aracı olan kişi de avukatınız Maître Leblois mıydı?"

"Evet."

"Leblois'ya bu bilgiyi verdiğinizde senatöre aktarılacağını biliyor muydunuz?"

"Ben olguların, meseleyi mahrem olarak hükümet nezdinde görüşebilecek sorumlu bir kişinin eline geçmesini istiyordum. Ayrıntıların basının eline geçmesi asla amacım değildi."

"Amacınızın ne olduğunu boş verin Albay. Hakikat şu ki, amirlerinizin arkasından iş çevirdiniz."

"Sadece başka seçeneğim kalmadığını – üstlerimin bu vakayı tam anlamıyla soruşturmayacaklarını anladığımda."

"Maître Leblois'ya size General Gonse tarafından gönderilen çeşitli mektupları gösterdiniz mi?"

"Evet."

"Tıpkı geçen yıl Maître Leblois'ya gösterdiğiniz, onun da varlığını *L'Éclaire*'e sızdırdığı gizli dosya gibi mi?"

"Hayır."

"Ama sizin gizli dosyayı Leblois'ya gösterdiğinizi gören bir tanık var.'"

"Ona bir tek dosya gösterdim – o da gizli değildi. Posta güvercinleriyle ilgiliydi. Binbaşı Henry buna tanıktır."

"Albay Henry," diye beni düzeltiyor Pellieux. "Kısa süre önce terfi etti. Beni güvercinler değil, Dreyfus hakkındaki gizli dosya ilgilendiriyor. Onu avukatınıza geçen eylülde gösterdiniz, o da, orduyu güç durumda bırakmak için onu ya Dreyfus ailesine ya da *L'Éclaire*'e bildirdi. Bu sizin *modus operandi*'niz."[1]

"Bunu kesinlikle reddediyorum."

"Blanche kimdir?"

Saldırı açısını ansızın değiştirmesi bir kez daha gafil avlıyor beni. Ağır ağır, "Tanıdığım tek Blanche, Mademoiselle Blanche de Comminges'tir, Comminges Kontu'nun kız kardeşi," diyorum.

"Arkadaşınız mı?"

"Evet."

"Yakın arkadaş mı?"

"Onu uzun zamandır tanırım, eğer sorduğunuz buysa. Müzik dinlenen bir salonu vardır ve pek çok subay gider oraya."

"Size Tunus'a şu telgrafı göndermiş: *Georges'un* bleu*'de sahtekârlık yaptığına ilişkin kanıtımız var. Blanche.* Bundan ne anlam çıkarmalıyız?"

"Bana bunların yazılı olduğu bir telgraf geldi. Ama Blanche'tan gelmediğine eminim."

"Neden?"

"Çünkü o ne Dreyfus vakasının gizli ayrıntılarını biliyor ne de benim bu işe karıştığımı."

"Anladığıma göre Paris'te yıllardır açık açık dolaşıp Dreyfus'ün masum olduğuna inandığını insanlara anlatmasına rağmen mi?"

"Bu onun fikri. Benimle bir ilgisi yok."

1 (Lat.) Çalışma biçimi, yöntemi. (ç.n.)

"Şu salonu – Yahudiler de oluyor mu orada?"

"Birkaç tane olabilir – müzisyenler arasında."

Sanki çok önemli bir şey açıklamışım gibi tekrar not alıyor Pellieux. Dosyasını karıştırıyor. "Burada, size Tunus'a gönderilen bir başka şifreli telgraf var. *Yarı-Tanrı'yı durdurun. Her şey ortaya çıktı. Konu son derece önemli. Speranza.* Speranza kim?"

"Hiçbir fikrim yok."

"Yine de bu adam size bir yıl önce yazdı, siz İstatistik Şubesi'nden ayrıldıktan kısa bir süre sonra."

"Hayır."

"Evet, yazdı. İşte mektubu." Pellieux mektubu Yüzbaşı'ya uzatıyor, o da yine masanın çevresinden dolaşıp bana veriyor:

Evden ayrılıyorum. Arkadaşlarımız yılgınlık içinde. Senin talihsiz gidişin her şeyi altüst etti. Acele dön, çabuk ol! Tatil dönemi amacımız için çok elverişli olduğundan ayın 20'si için sana güveniyoruz. O hazır, ama seninle konuşmadan harekete geçmek istemiyor, geçmeyecek de. Yarı-Tanrı konuşur konuşmaz harekete geçeceğiz.

Speranza

Pellieux bana bakıyor. "Buna ne diyorsunuz?"

"Ne diyeceğimi bilmiyorum. Daha önce hiç görmedim."

"Hayır, göremezdiniz de. Geçen aralıkta İstatistik Şubesi el koydu ve size verilmemesi kararı alındı, nedeni de kullanılan dilin son derece kuşku uyandırıcı olmasıydı. Yine de bunların size hiçbir şey ifade etmediği görüşünüzü koruyor musunuz?"

"Evet."

"O zaman şuna ne diyorsunuz, siz Paris'ten ayrıldıktan sonra ama Tunus'a gitmenizden önce size teslim edilmesine izin verilmiş?"

Saygıdeğer beyefendi,

Kendi gözlerimle görmeseydim asla inanmazdım. Bugün itibariyle başyapıt tamamlandı; ona Cagliostro Robert Houdin

adını veriyoruz. Kontes sürekli sizden söz ediyor ve bana her gün Yarı-Tanrı'nın, İyi Tanrı'yı görmenin ne zaman mümkün olacağını sorduğunu anlatıyor.

Onun sadık hizmetkârı sizin ellerinizden öper.

J

Kopyayı Lauth yazmış, "Gizli" diye damgalanmış, Gribelin de bir seri numarası eklemiş. Geçen kış, Tanrı'nın unuttuğu bir garnizon kasabasına tıkılıp kaldığımda mektubun orijinalini okuduğumu hatırlıyorum: Kasvetli odamda, Saint Germain bulvarından gelen bir çiçek buketini açmak gibiydi. "Ajanlarımdan birinden," diyorum, "Germain Ducasse'tan. Alman Büyükelçiliği'ne karşı yürüttüğüm bir operasyonun kapatılmasını rapor ediyor. 'Başyapıt tamamlandı' derken, kiraladığımız dairenin başarıyla boşaltıldığını kastediyor. 'Robert Houdin' bir polis ajanının kod adı, Jean-Alfred Desvernine'in, Esterhazy soruşturmasında benim için çalışıyordu."

"Ya," diyor Pellieux, açığımı yakalamış gibi. "Demek 'J' bir erkek."

"Evet."

"Yine de elinizi mi öpüyor?"

Generalin yüzündeki tiksinti dolu inanmazlık ifadesini görse Ducasse ne kadar eğlenirdi diye düşünüyorum.

Pellieux, "Sırıtmayın Albay," diyor.

"Özür dilerim General. İtiraf edeyim ki züppe bir genç, bazı bakımlardan da oldukça budala. Ama işini iyi yaptı, son derece güvenilir biridir. Şaka yapıyor."

"Ya 'Cagliostro'?"

"Bir başka şaka."

"Kusura bakmayın; ben basit bir aile babasıyım, Albay. Bu 'şakaları' anlamıyorum."

"Cagliostro bir İtalyan okültistti – Strauss onun üzerine bir opera yazmıştı, Cagliostro Viyana'da – ama okültist olması olasılığı Desvernine'in olmasından çok daha düşük. Tuhaflık da burada. Emin olun, bütün bunlar çok zararsız General. Belli ki

İstatistik Şubesi'ndeki kuşkucu tipler bunu bana karşı koz olarak kullanmışlar. Sizin soruşturmanızın bir yerinde, adıma kara çalmak amacıyla hazırlanmış öteki sahtekârlıkların da araştırılacağını umuyorum."

"Tam tersine, ben sizin kendi adınıza kara çaldığınızı düşünüyorum, Albay, ilk başta da nevrotik eşcinsellerden ve baş olmuş ayaklardan oluşan bu çevreyle ilişkiye girerek! O zaman 'kontes' denilen kişi, Mademoiselle Blanche de Comminges mi oluyor?"

"Evet. Gerçek bir kontes değil, ama bazen öyleymiş gibi davranabiliyor."

"Ya 'Yarı-Tanrı' ve 'İyi Tanrı'?"

"Bunlar, Mademoiselle de Comminges'in uydurduğu isimler. Ortak bir arkadaşımız, Yüzbaşı Lallemand, Yarı-Tanrı; çekinerek söylüyorum, ben de İyi Tanrı'ydım."

Pellieux nefretle bakıyor bana; öteki günahlarıma şimdi bir de dine küfretmek eklenebilir. "Yüzbaşı Lallemand neden Yarı-Tanrı?"

"Wagner'den hoşlandığı için."

"O da mı Yahudi çevresinden?"

"Wagner mi? Bundan çok kuşkuluyum."

Bu yaptığım bir hata, elbette. Böyle durumlar şaka kaldırmaz. Bu sözcükler ağzımdan çıkar çıkmaz biliyorum bunu. Binbaşı, yüzbaşı, hatta sekreter gülümsüyorlar ama Pellieux'nün yüzü sertleşiyor. "İçinde bulunduğunuz durumun hiç eğlenceli bir yanı yok Albay. Bu mektuplar ve telgraflar son derece suçlayıcı." Dosyanın baş tarafını açıyor yine. "Şimdi, sizin ifadenizdeki tutarsızlıkların üzerinden geçelim bir kez daha. *Petit bleu*'nün parçaları mart başında bir araya getirilmişken, siz neden onun geçen yılın nisan ayı sonunda elinize geçtiğini söylüyorsunuz yalan yere?.."

Sorgulama gün boyu sürüyor – yalanımı yakalamak amacıyla hazırlanmış aynı sorular, tekrar tekrar soruluyor. Bu yönteme aşinayım; Pellieux bunu acımasızca uyguluyor. Öğleden sonraki toplantının sonunda antika gümüş cep saatine bakıyor ve

"Yarın sabah devam edeceğiz," diyor. "Bu arada Albay, hiç kimseyle konuşmayacaksınız, ya da bu soruşturmada görevli kişilerin gözetiminden bir dakika bile çıkmayacaksınız."

Ayağa kalkıp selam veriyorum.

Dışarıda alacakaranlık çökmüş. Bekleme odasında Mercier-Milon perdenin ucunu kenara çekip place Vendôme'daki muhabir kalabalığına göz atıyor. "Farklı bir yoldan çıkmayı denemeliyiz," diyor. Aşağıya, bodrum kata iniyoruz, boş bir mutfaktan geçip arka kapıya geliyoruz, kapı bir avluya açılıyor. Yağmur başlamış. Loş ışıkta çöp yığınları canlı şeyler gibi hareket edip hışırdar gibi, yanlarından geçerken çürümüş yiyeceklerin arasında dolaşan sıçanların ıslak kahverengi sırtlarını görüyorum. Mercier-Milon duvarda, Adalet Bakanlığı'nın arkasındaki bahçeye açılan bir kapı buluyor. Gözcü olarak gönderilen birkaç muhabir, bir sokak lambasının yakınında duvardan çıktığımızı görünce rue Saint-Honoré'deki araba durağına kadar iki yüz metre koşmamız gerekiyor, oradaki tek arabaya atlıyoruz. Peşimizdekiler tam bize yetişecekken arabamız hareket ediyor.

Atın yerinden fırlamasıyla birlikte oturduğumuz yerde geriye savruluyoruz, terli ve soluk soluğayız, Mercier-Milon bir kahkaha atıyor. "Ulu Tanrım, Georges, artık pek genç değiliz!" Kocaman, beyaz bir keten mendil çıkarıp yüzünü kuruluyor, bana sırıtıyor. Onun gözetiminde olduğumu bir an unutmuş görünüyor. Pencereyi açıp sürücüye, "Hôtel Terminus!" diye bağırıyor, sonra çarparak kapatıyor.

Kısa yolculuğun büyük kısmında kollarını kavuşturup oturuyor, gözlerini sokağa dikiyor. Ancak rue Saint-Lazare'a girdiğimizde ansızın, bana dönmeden, "Biliyor musun, çok komik, General Pellieux dün bana Dreyfus savunması için neden tanıklık ettiğimi sordu," diyor.

"Sen ona ne dedin?"

"İnsan ne biliyorsa onu söyler, dedim – Dreyfus'ün her zaman iyi bir asker ve benim açımdan sadık olduğunu."

"Buna ne dedi peki?"

"Kendisinin de bu konuda açık fikirli olmaya çalıştığını söyledi. Ama geçen hafta, bu soruşturmayı yönetmesi istendiğinde, bakanlıkta General Gonse'un kendisine gösterdiği kanıtlar Dreyfus'ün vatan haini olduğunu kesinlikle ortaya koymuş. O andan itibaren de senin Esterhazy hakkındaki iddialarının da sahte olduğuna emin olmuş – onun açısından şimdi bütün mesele, senin Yahudilerin oyununa mı geldiğin, yoksa onlardan para mı aldığın." Sonunda dönüp bana bakıyor. "Bilmen gerekir diye düşündüm."

O sırada araba kenara yanaşıyor, daha kapı açılmadan muhabirler etrafımızı çeviriyor. Mercier-Milon dışarı çıkıyor, dirsekleriyle kendine yol açmaya çalışarak arbedenin içine giriyor. Ben de peşinden gidiyorum, lobiye ulaşınca kapıcı bizi takip edenleri engellemek için kollarıyla girişi tutuyor. Mermer zeminde, ışık saçan, pırıltılı avizelerin altında Périer beni üst kata koşturmak için bekliyor. Uyarısı için Mercier-Milon'a teşekkür etmek üzere arkama dönüyorum, ama gitmiş bile.

Aşağıda, herkesin içinde yemek yememe izin yok. İtiraz etmiyorum, zaten iştahım yok. Yemek, odamıza getiriliyor, bir parça dana etini tabağımda çatalımla itekledikten sonra tiksinerek vazgeçiyorum. Saat dokuzdan hemen sonra otelde çalışan çocuklardan biri, resepsiyona benim için bırakılmış bir mektubu getiriyor. Zarfın üzerinde, Louis'nin yazısını tanıyorum. Ne dediğini okumak istiyorum. Yarınki oturumdan önce beni bir konuda uyarmak istediğini tahmin ediyorum. Ama Pellieux'nün eline bana karşı kullanacağı yeni disiplin suçlamaları için bahane vermek istemiyorum. Böylece mektubu açmadan şöminede, Périer'nin gözlerinin önünde yakıyorum.

O gece uyanık yatıp öbür yatakta yatan Périer'nin horlamasını dinliyorum, durumumun ne kadar zayıf olduğunu hesap etmeye çalışıyorum. Ne taraftan bakarsam bakayım, tehlikeli görünüyor gözüme. Elim kolum, yüzlerce yalanın ve imalı sözlerin geçen yıl boyunca özenle dokunmuş minik ipleriyle bağlı olarak düşmanlarımın eline verildim. Benim bir Yahudi karteli

hesabına çalıştığıma inanmaktan mutlu olacak pek çok kişi var. Ve ordunun kendi pisliklerini kendisinin soruşturmasına izin verildiği sürece kurtuluş umudu görmüyorum. Henry ile Gonse hangi "mutlak kanıtı" istiyorlarsa icat edebilirler, sonra da sadık subayların her zaman kendilerinden bekleneni yapacaklarını bilmenin verdiği güvenceyle Pellieux benzeri insanlara gizlice gösterebilirler.

Dışarıda, rue Saint-Lazare'da geceyarısında bile daha önce hiç duymadığım ölçüde büyük bir motorlu araba bolluğu var. Hava basınçlı tekerleklerin ıslak asfalt üzerindeki sesleri benim için yeni bir şey, sürekli kâğıt yırtılıyormuş gibi, sonunda ninni yerine geçip uyutuyor beni.

Ertesi sabah Mercier-Milon beni almaya geldiğinde eskisi gibi katı bir sessizlik içinde. Bana tek söylediği, bavulumu getirmem oluyor; otele bir daha dönmeyecekmişim.

Place Vendôme'da, sorgulamaya ayrılan odada, Pellieux ve ötekiler aynı onları bıraktığım konumdalar, sanki geceyi koruma kılıflarının altında geçirmişler gibi; general, hiç ara verilmemişçesine bıraktığı yerden devam ediyor. "*Petit bleu*'nün elinize hangi koşullar altında geçtiğini mümkünse tekrar anlatın bize..."

Bu, bir saat kadar sürüyor, sonra sesinin tonunu değiştirmeden, "Madam Monnier – çalışmalarınızın ne kadarını ona açıkladınız?" diye soruyor.

Boğazım bir anda tıkanıyor. "Madam Monnier mi?"

"Evet, Dışişleri Bakanlığı'ndan Mösyö Philippe Monnier'nin eşi. Ona ne anlattınız?"

Gergin bir sesle, "General –lütfen, ısrar ediyorum– onun bu işle bir ilgisi yok," diyorum.

"Bunun kararını siz vermeyeceksiniz." Sekretere dönüyor. "Albay Picquart'ın belgeleri lütfen." Sekreter evrak çantasını açarken Pellieux dikkatini tekrar bana yöneltiyor. "Sizin herhalde haberiniz yoktur, Albay, çünkü denizdeydiniz, ama Binbaşı Esterhazy'nin, evinizde resmi belgeler bulundurduğunuzu iddia etmesi üzerine salı günü orada resmi bir arama yapıldı."

Bir an ağzım açık kalarak bakıyorum ona. "Hayır, kesinlikle haberim yoktu, General. Haberim olsaydı şiddetle itiraz ederdim. Bu yağmaya kim izin verdi?"

"Ben verdim, Albay Henry'nin talebi üzerine. Binbaşı Esterhazy, adını bilmediği bir kadından bilgi aldığını iddia ediyor, kadın sizin tanıdığınız olduğuna dair yemin ediyormuş. Kalın bir peçenin ardından gördüğü bu kadın, sizin evinizde binbaşının vakasıyla ilgili gizli belgeler bulundurduğunuzu söylüyormuş."

Pauline ile Esterhazy'yi bir arada düşünmek o kadar saçma ki birden kendimi tutamayıp gülüyorum. Ama sonra sekreter birkaç deste mektubu Pellieux'nün önüne koyuyor, onların benim şahsi mektuplarım olduğunu görüyorum: Annemden ve şimdi hayatta olmayan erkek kardeşimden gelen eski mektuplar; ailemden ve arkadaşlarımdan gelen mektuplar; iş mektupları ve aşk mektupları; duygusal değerleri için sakladığım davetiyeler ve telgraflar. "Küstahlık bu!"

"Haydi ama Albay, bu alınganlık da ne? Sizin Binbaşı Esterhazy'ye karşı girişmediğiniz bir eyleme bizim size karşı giriştiğimizi hiç sanmıyorum. Şimdi," diyerek Pauline'den gelen, mavi ipek bir kurdeleyle bağlı bir deste mektubu eline alıyor, "Madam Monnier'nin size yazdığı mektupların tarzından belli ki kendisiyle çok samimi bir ilişkiniz varmış – kocasının bundan haberi olmadığını tahmin ediyorum."

Yüzüm alev alev yanıyor. "Bu soruya yanıt vermeyi kesinlikle reddediyorum."

"Ne sebeple?"

"Benim Madam Monnier ile olan ilişkimin bu soruşturmayla aklın alacağı hiçbir ilgisi olmaması sebebiyle."

"Eğer siz ona gizli bilgileri açıkladıysanız, ya da kendisi Binbaşı Esterhazy ile temas kuran 'peçeli kadın' ise ilgisi vardır. Ve de bunun sonucu olarak siz şantaja açık duruma geldiyseniz mutlaka vardır."

"Ama bunların hiçbiri doğru değil ki!" Louis'nin bir önceki akşam gönderdiği mektupta beni neye karşı uyardığını şimdi

biliyorum. "Söylesenize General, bu meselenin can alıcı noktaları hiç sorulacak mı bana?"

"Küstahlık etmenize gerek yok Albay."

"Örneğin, Esterhazy'nin *bordereau*'yu yazdığını –hükümetin baş uzmanının bile onun elyazısının belgedekine tamamıyla uyduğunu kabul ettiğini?"

"Bu, soruşturmamızın dışında kalan bir konu.'

"Ya da Dreyfus'ün mahkûm edilmesi için kullanılan dosyadaki sahte malzemeyi?"

"Dreyfus vakası *res judicata*'dır."

"Ya da Genelkurmay'ın, neler olduğunu açıklamamı engellemek için beni Kuzey Afrika'da tutmak üzere –ya da beni ölüme göndermek üzere– kurduğu komplo."

"Bu, bu soruşturmanın kapsamı dışında."

"O zaman bağışlarsanız General, sizin soruşturmanızın bir göz boyama olduğuna inanıyorum, kararlarınız da ben ifademi vermeye başlamadan önce yazılmıştır, bu yüzden bu konudaki işbirliğimi geri çekiyorum."

Bunu der demez ayağa kalkıyor, selam veriyor, topuklarımın üzerinde dönüp odadan çıkıyorum. Pellieux'nün kükreyerek olduğum yerde kalmamı söylemesini bekliyorum ama hiçbir şey demiyor, ya tepki veremeyecek kadar şaşırdığından ya da amacına ulaşmış olduğunu hissettiğinden ve sırtımı dönüp gitmemden memnun olduğundan; hangisi olduğunu bilmiyorum da umursamıyorum da. Boş bekleme odasından bavulumu alıp merdivenden iniyorum. Bana yan yan bakan birkaç subayın yanından geçiyorum. Hiçbiri beni durdurmaya çalışmıyor. Katedral benzeri kapıdan place Vendôme'a çıkıyorum. Çıkışım o kadar ani ki muhabirlerin çoğu yanlarından hızla geçerken beni fark etmiyor, neredeyse köşeye ulaştığımda arkamdan, "İşte orada!" diye bağırdıklarını ve parke taşların üzerinde peşimden gelen ayak seslerini duyuyorum. Sorularına aldırmadan başımı öne eğiyor, adımlarımı hızlandırıyorum. Birkaçı önüme geçmeye, yolumu kesmeye çabalıyor, ama onları kenara itiyorum. Rue de Rivoli'de bir araba görüp el ediyorum. Muhabirler sokağa

yayılıp peşimden gelmek için araba arıyorlar; hatta içlerinden atletik biri yayan olarak arabamın yanında koşmaya çalışıyor. Ama arabacı kırbacını şaklatıyor, arkama baktığımda adamın peşimi bıraktığını görüyorum.

Rue Yvon-Villarceau, kuzeyden güneye rue Copernic ile rue Boissière'in arasından geçerek iner. Oturduğum apartmanın tam karşısında, kuzey ucunda, yeni bir blok yapmak için temeller yıkılıyor. Kapının önünden geçerken muhabir ya da polis var mı diye sokağı gözlerimle tarıyorum, ama işçilerden başka kimseyi görmüyorum. Sürücüye köşeyi dönüp kaldırıma yanaşmasını söylüyorum, sonra parasını ödeyip geri yürüyorum.

Kanatlı kapı, camlı ve demir parmaklıklı. Avuçlarımı tozlu cama dayayıp arkasındaki boş hole bakıyorum. Ayaklarımın altındaki çamur ve molozlar parke taşlı kaldırımı kent dışındaki yollara çevirmiş; yeni kazılmış toprak kokusu soğuk yağmura çeşni katıyor. Kendimi, uzun bir aradan sonra önceki bir hayatın sahnesine dönmüş bir ziyaretçi gibi hissediyorum. Kapıyı açıyorum, merdiveni yarısına kadar çıkmışken bir kapı mandalının bildik sesini duyuyorum belli belirsiz. Eskiden olsa kapıcı beni lafa tutmak için ininden koşup çıkardı hep, ama şimdi uzak duruyor, kapıdaki bir yarıktan beni gözetliyor. Fark etmemiş gibi yapıp merdiveni tırmanıyorum, bavulumu dördüncü kata taşıyorum. Sahanlıkta, evime zorla girildiğini gösteren bir belirti yok; kapıcı yetkililere kapının anahtarını vermiş olmalı.

Kapıyı açar açmaz, içerisinin ne kadar inceden inceye araştırıldığını görüp şaşırıyorum. Halı yuvarlanıp kenara kaldırılmış. Kitaplarımın hepsi raflardan indirilmiş, silkelenmiş ve rasgele tekrar yerlerine konulmuş; zemin kitap ayracı dolu. Eski mektuplarımı sakladığım çekmece zorlanarak açılıp boşaltılmış; yazı masamın çekmeceleri de zorlanmış; nota defterim bile nota sehpasından alınıp ipucu var mı diye silkelenmiş; piyanonun kapağı çıkarılıp duvara dayanmış. Masa lambasını yakıp annemin yere düşen fotoğrafını kaldırıyorum; camı çatlamış. Birden, tam bu noktada duran Henry'yi canlandırıyorum gözümde

–*Albay* Henry, artık böyle demeyi öğrenmem gerek– yazışmalarımın sayfalarını çevirirken hantal kasap parmaklarını yalıyor, Sûreté'deki adamları eğlendirmek için mahrem sevgi sözcüklerini yüksek sesle okuyor.

Bu imge tahammül edilir gibi değil.

Öbür odadan hafif bir ses geliyor – bir çıtırtı, bir soluk, bir inleme. Yavaşça revolverimi çekiyorum. Çıplak tahtaların üzerinde birkaç adım atıyor ve kapıyı ihtiyatla itip açıyorum. Yatağın üzerinde kıvrılıp oturan, ağlamaktan örselenmiş ve şişmiş gözlerini kaldırıp bana bakan, paltosu hâlâ sırtında, düşüp bayılmış ya da kaza geçirmiş gibi saçı başı darmadağın, yüzü bembeyaz Pauline'i görüyorum.

"Philippe'e anlatmışlar," diyor.

Bütün gece buradaymış. Paris'e geri getirildiğimi gazetelerde okumuş, burada olacağımı tahmin ederek geceyarısı gelmiş. Evde kalmış, beklemiş. Başka nereye gideceğini bilememiş.

Yatağın yanında diz çöküp elini tutuyorum. "Neler oldu?"

"Philippe beni kovdu. Kızları görmeme izin vermedi."

Parmaklarını sıkıyorum, bir an ne söyleyeceğimi bilemiyorum. "Uyudun mu?"

"Hayır."

"En azından paltonu çıkar sevgilim."

Ayağa kalkıyor, oturma odasındaki yıkıntının içinden kendime yol açıyorum. Mutfaktaki gaz ocağında bir tencereyi ısıtıp Pauline'e konyak, sıcak su ve baldan oluşan bir içecek hazırlıyorum, bir yandan da neler olduğunu anlamaya çalışıyorum. Bunların yöntemleri beni afallatıyor, acımasızlıkları, hızları. Bardağı Pauline'e götürdüğümde onu kombinezonuna kadar soyunup yatağa girmiş buluyorum, yastıklara dayanmış yatıyor, çarşafı çenesine kadar çekmiş. Dikkatle bakıyor bana.

"Al. İç şunu."

"Aman, iğrenç bu. Nedir?"

"Konyak. Her şeye iyi gelen asker içeceği. İç haydi."

Yatağın ayakucuna oturup bir sigara yakıyorum, Pauline neler olduğunu bana anlatacak kadar kendine gelsin diye bekliyorum. Cuma günü öğleden sonra bir arkadaşıyla çaya gitmiş; her şey normalmiş. Eve dönünce Philippe'in işinden erken döndüğünü görmüş. Kızlar ortada yokmuş. "Tuhaf görünüyordu, deli gibiydi... O anda neler olduğunu anladım. Endişeden hastalanır gibi oldum." Kocasına sakin sakin kızların nerede olduğunu sormuş. Philippe onları gönderdiğini söylemiş. "Bu çocukların annesi olmaya ahlaken uygun olmadığımı söyledi – seninle olan ilişkim hakkındaki gerçeği anlatmadıkça çocukların nerede olduğunu bana açıklamayacağını söyledi. Seçeneğim yoktu. Üzgünüm."

"Güvendeler mi?"

Başıyla evetliyor, ısınmak için bardağı iki avucunun içine alıyor. "Kız kardeşindeler. Ama onları görmeme izin vermiyor." Ağlamaya başlıyor. "Boşandıktan sonra da onların velayetini bana verdirmeyeceğini söylüyor."

"Saçma bu. Merak etme. Bunu yapamaz. Sakinleşecektir. Senin bir ilişkin olduğunu öğrendiği için şok geçiriyordur ve öfkelidir."

"A, *onu* biliyordu zaten," diyor acı acı. "Hep kuşkulanırdı. Başkaları bilmedikçe göz yumabileceğini söylerdi. Amirlerinin onu çağırıp bu konuda konuşmasına tahammül edemezdi."

"Dışişleri Bakanlığı'na kim anlatmış, söyledi mi?"

"Ordu."

"İnanılmaz!"

"Gazetelerin yazıp durduğu şu 'peçeli kadın'ın ben olduğuma ordu eminmiş, öyle dedi. Bütün bunlara bulaşmış bir kadınla evli olmanın kariyerini mahvedeceğini söyledi. Diyor ki kızlar..." Yeniden ağlamaya başlıyor.

"Ulu Tanrım, ne karmaşa!" Başını ellerimin arasına alıyorum. "Seni bu işin içine soktuğum için gerçekten çok üzgünüm."

Bir süre ikimiz de konuşmuyoruz, sonra, duygularım altüst olduğunda hep yaptığım gibi, pratik çözümlere sığınmaya çalışıyorum. "İlk yapacağımız iş, sana düzgün bir avukat bulmak.

Louis'nin bu işi üstleneceğine eminim, en azından bu işi görecek iyi birini biliyordur. Senin adına orduyla uğraşacak ve adının gazetelere geçmesine engel olacak bir avukata ihtiyacın var. Boşanmaya gelince – Philippe'in seni boşayacağına *emin* misin?"

"A, evet –mesele kariyeriyse, hiç kuşkum olmaz bundan."

Bunu bile iyi yanından görmeye çalışıyorum. "En azından bu işi ört bas etmek onun da işine gelecektir. Belki bunu, çocukların velayetini görüşmek için kullanabilirsin..." Sesim zayıflıyor. Başka ne diyeceğimi bilemiyorum, sadece, "Çok, çok üzgünüm," diye tekrarlıyorum.

Kollarını bana uzatıyor. Daracık yatağımda, bir deniz kazasından kurtulanlar gibi birbirimize sarılıyoruz, işte o anda, öç alacağıma dair içimden yemin ediyorum.

19

Birkaç gün sonra, geceyarısına az kala, kapımın altından bir pusula atılıyor. Sahanlığa göz atmak için kapıdan çıktığımda pusulayı getiren her kimse gitmiş bile. Şöyle yazıyor: *Rue de Grenelle, 11 numara – eğer eminseniz.*

Kâğıdı ateşe tutuyor ve yanmasını seyrediyorum, sonra da şöminenin ızgarasına atıyorum. Maşayı alıp küllerini iyice eziyorum. Eğer hizmetçim muhbirse, ki öyle olduğuna inanıyorum, yırtılmış kâğıt parçalarını alıp yeniden birleştirilsin diye İstatistik Şubesi'ne götürmesi komik olurdu. Louis'yi bu tür önlemlerin gerekliliği hakkında ikna etmeye çabaladım. "Mümkün olduğunca aracı kullan," diyorum ona. "Tanımadığın birine para ver mesajını getirmesi için. Postaya güvenip hiçbir şey verme. Alışıldık davranış biçimlerinden vazgeç. Becerebilirsen yanlış ipuçları bırak – sırf seni gözetleyenlerin akılları karışsın diye görüşlerinden kuşku duyulabilecek insanları ziyaret et. Dolaylı yolları yeğle. Araba değiştir. Unutma ki onların kaynakları çok

geniştir ama tükenmez değildir; eğer istersek pekâlâ onların üstesinden gelebiliriz..."

Yatağıma gittiğimde ihtiyatlı davranıp silahımı yakınımda tutuyorum.

Kapıcı kadın sabah gazetelerini getiriyor; kapının dışında bırakıyor. Gazeteleri almak için onun gitmesini bekliyorum, sonra da sabahlığımı giyip onları yatakta okuyorum. Yapacak başka işim yok. Her zamanki gibi Dreyfus vakası baş konu. Her gün, pek tanımadığım garip karakterler eklenerek yazı dizisi gibi devam ediyor, bu kişilerin arasında ben de varım (*eski üstlerine ihanet eden kırk üç yaşındaki bekâr, hayalperest usta casus*). En yeni entrikalar arasında Esterhazy'nin o tarihteki metresine, Madam de Boulancy'ye on üç yıl önce gönderdiği mektuplar var, bunlar *Le Figaro*'nun eline geçmiş: (*Eğer bu akşam bana, yarın kılıcımı Fransızlara saplarken bir Uhlan yüzbaşısı gibi öldürüleceğim söylenseydi, kesinlikle çok mutlu olurdum. Küçük bir köpeğe zarar veremem, ama yüz bin Fransız'ı seve seve öldürürdüm.*) Esterhazy bunların Yahudilerin yaptığı sahtekârlıklar olduğunu iddia edip kendi adının temize çıkması için avukatı kanalıyla askeri mahkeme talebinde bulunmuş – ordu da bu talebi kabul etmiş. Émile Zola da Dreyfus'ün içinde bulunduğu bela hakkında ateşli yazılarından birini daha yazmış: *Herkesten uzaklaştırılan biri, sadece okyanusla değil, gece gündüz etten bir duvar gibi etrafını kuşatan nöbetçilerle soyutlanan biri...* O arada Millet Meclisi'nde bu dava hakkında, *res judicata*'nın siperlerinin arkasına sığınan Başbakan'ın başlattığı kapsamlı bir tartışma yaşanmış. "En başta şunu açıklığa kavuşturayım. Dreyfus vakası diye bir şey yoktur! [*Alkışlar*] Dreyfus vakası yoktur ve olamaz! [*Alkışlar sürüyor*]" Bu konudaki kuşkuları gidermek üzere Savaş Bakanlığı tarafından kürsüye davet edilen General Billot hükümetin konumunu daha da güçlü bir şekilde ifade etmiş: "Dreyfus hakkında alınan karar doğrudur ve mahkûmiyet kararı oybirliğiyle alınmıştır. Ruhumla ve vicdanımla, bir asker ve ordunun başı olarak, bu hükmün dürüstlükle alındığına ve Dreyfus'ün suçlu olduğuna inanıyorum."

Gazeteleri elimden bırakıyorum. Gerçekten, ikiyüzlülüğün de ötesinde bu; hatta yalan söylemenin de ötesinde: bir psikoz vakası haline gelmiş.

Üniformam, önceki bir hayatın değiştirilen derisi gibi gardırobumda asılı duruyor. Ordudan resmen atılmadım. Teknik açıdan süresiz izindeyim, Pellieux'nün soruşturmasının ve bakanın yanıtının sonucunda verilecek kararı bekliyorum, ama dikkati çekmemek için sivil giyiniyorum. Öğleden hemen önce iyi, kalın bir palto giyip başıma bir silindir şapka geçiriyorum, şemsiyemi alıp sokağa çıkıyorum.

Dışarıda, yüzümde her zamanki kayıtsızlık, hatta ironi maskesi olduğunu umuyorum, çünkü, şimdiki durum dahil, ne kadar korkunç olursa olsun, insanlık komedisinin en azından bir öğesinin bulunduğunu görmediğim bir tek şeye bile tanık olmadım bugüne kadar. Ama sonra Pauline'i düşünüyorum, onu yatağımda bulduğumda aynı cümleyi üst üste nasıl tekrarladığını: "Kızları görmeme izin vermiyor..." Pauline, Pellieux'ye ifade verip basından kaçtı, Toulon yakınında oturan ve deniz subayı olan kardeşiyle yengesinin yanına gitti. Louis onun avukatlık işlerini üstlendi. Boşanma gerçekleşene kadar birbirimizle temas kurmamamızı istedi. Bois de Bolougne'da sağanak yağmur altında, Sûreté'den bir memurun gözetiminde vedalaştık. Genelkurmay'ı, Dreyfus'e yaptıklarından daha çok Pauline'e yaptıkları için bağışlayamıyorum. Hayatımda ilk kez içim nefretle dolu. Neredeyse fiziksel bir şey bu, sakladığım bir bıçak gibi. Bazen, yalnızken, onu çıkarmak ve parmağımı soğuk, keskin kenarında gezdirmek hoşuma gidiyor.

Gözetleyicim her zamanki gibi yerinde, sokağın karşı tarafında, binaları çevreleyen tahta çite yaslanmış, sigara içiyor; kuşkusuz bir yerlerde bir partneri vardır. Bu adamı daha önce de fark ettim – sıska, kızıl sakallı, kalın, kahverengi bir ceket giyip yassı bir kasket takıyor. Polis memuru değilmiş gibi yapmaya kalkışmıyor bile. Sigarasını fırlatıp yirmi adım geriden peşime takılıyor, elleri ceplerinde. Huysuz bir bölük komutanı gibi bu miskinin adamakıllı idman yapması gerektiğine karar veriyorum,

hızlanıp koşar adım yürüyorum – avenue Montaigne'den geçip place de la Concorde boyunca ilerleyip nehri aşıyor, boulevard Saint-Germain'e giriyorum. Arkama bakıyorum. Aralık ayının soğuğuna rağmen terliyorum, ama baktığımda gördüğüm gibi, peşimdeki adamın yarısı kadar bile acı çekmiyorum: Yüzü şimdi saçları ölçüsünde kırmızı.

Benim ihtiyacım, huzur sağlayan biri, nerede bulacağımı da iyi biliyorum: Saint-Thomas-d'Aquin polis karakolunun yakınında, boulevard Raspail'nin köşesinde devriye geziyor. "Mösyö!" diye sesleniyorum ona, yaklaşarak. "Ben Fransız ordusunda albayım, bu adam da beni takip ediyor. Onu tutuklamanızı ve yasal şikâyette bulunabilmem için ikimizi de müdürünüze götürmenizi istiyorum."

Hızlı davranışı beni memnun ediyor. "Bu beyi mi diyorsunuz, Albay?" Soluk soluğa kalmış adamı dirseğinden yakalıyor.

Kızıl sakallı adam zor soluk alıyor, "Bıraksana... beni... salak herif!"

Sûreté'nin ikinci adamı –elinde mukavva bir çantayla gezgin satıcı kılığında– neler olduğunu görünce, gizlenmekten vazgeçip sokağın bu tarafına geçiyor ve partnerini savunuyor. O da ter içinde, öfkelenmiş, o da üniformalı polislerin zekâsı hakkında hakaretimsi sözler ediyor, bunun üzerine huzur bekçisi çileden çıkıyor, bir dakika geçmeden iki adam da gözaltına alınıyorlar.

On dakika sonra adımı ve adresimi karakoldaki görevli çavuşa bırakarak ve takipçilerimden kurtularak oradan ayrılıyorum.

Rue de Grenelle hemen köşeyi dönünce. 11 numara görkemli eski bir bina. Beni gözetleyen kimse var mı diye sokağı kolaçan ediyorum, sonra zili çalıyorum. Sokak kapısı hemen açılıyor, bir hizmetçi beni içeri alıyor. Kızın arkasındaki holde Louis beni merakla bekliyor. Omzumun üstünden arkaya bakıyor. "Takip edildin mi?"

"Artık edilmiyorum." Hizmetçi kıza şemsiyemle şapkamı veriyorum. Kapalı bir kapının arkasından erkek seslerinin uğultusu duyuluyor.

Louis paltomu çıkarmama yardım ediyor. "Bunu yapmak istediğine gerçekten emin misin?"

"Neredeler? Şu tarafta mı?"

Kapıyı kendim açıyorum. Yanan bir ateşin çevresinde ayakta duran caketataylı, orta yaşlı altı adam konuşmalarını kesiyor, dönüp bana bakıyorlar: Fantin-Latour'un yaptığı bir toplu resmi hatırlatıyorlar bana – *Delacroix'ya Saygı* olabilir. Louis, "Beyler, bu Albay Picquart," diyor.

Bir an sessizlik oluyor, sonra adamlardan biri –radikal görüşlü gazete *L'Aurore*'un editörü ve sol görüşlü politikacı George Clemenceau olduğunu tanıdığım kel kafalı, sarkık bıyıklı olan– ellerini çırpmaya başlıyor, ötekiler de ona katılıyorlar. Louis beni odaya sokarken şık ve yakışıklı olan bir başkası, neşeyle sesleniyor: "Bravo Picquart! Yaşa Picquart!" Gözetlemeler sırasında çekilen ve masama gelen fotoğraflardan onu da tanıyorum, Mathieu Dreyfus. Dolaşıp ellerini sıkarken bu adamların hepsini ya görmüşlüğümden ya da adlarından dolayı tanıdığımı anlıyorum: Bu evin sahibi yayıncı Georges Charpentier; odadaki en yaşlı adam, gür bıyıklı Seine senatörü Arthur Ranc; Millet Meclisi'nin sol kanattan Yahudi üyesi Joseph Reinach; ve elbette en sonda da, kelebek gözlüklü, tıknaz Émile Zola.

Yemek salonunda lezzetli bir yemek sunuluyor, ama o kadar çok konuşuyorum ki pek fazla bir şey yiyemiyorum. Diğer konuklara anlatacaklarımı anlatıp gitmem gerektiğini; birlikte geçirdiğimiz her dakika, toplantımızın ortaya çıkma riskinin arttığını söylüyorum. "Mösyö Charpentier hizmetkârlarının Sûreté'nin muhbirleri olmadıklarına inanabilir ama ne yazık ki deneyimlerim bana işin öyle olmadığını öğretti."

"Bana da kesinlikle öğretti," diyor Mathieu Dreyfus.

Eğilip selamlıyorum onu. "Özür diliyorum sizden."

Karşımda Charpentier'nin karısıyla çocuklarının Renoir tarafından yapılmış büyük bir portresi asılı. Ara sıra, hikâyemi anlatırken gözüm ona takılıyor, bir grup insanın karşısında konuşurken zaman zaman hissettiğim o garip kopukluk

duygusuna kapılıyorum. Onlara, Dreyfus'ü ilk sorguya çeken ve iğrenç hayalgücü davanın pek çok kısmını biçimlendiren Albay Armand du Paty de Clam'a bir bakmaları gerektiğini söylüyorum. Sorgulama sırasında uyguladığı ve neredeyse işkence sınırına yaklaşan yöntemleri anlatıyorum onlara. Ve sonra benim selefim vardı, Albay Sandherr, casusun Genelkurmay'da olması gerektiğine yanlış yere inanan, hastalıklı bir adam. Halkta yanlış kanı uyandıran en büyük şey, Almanlara verilenlerin askeri açıdan çok önemli olduğuydu, diyorum, oysa hepsi de sıradan, önemsiz şeylerdi. Ancak Dreyfus'ün gördüğü muamele –gizli duruşma, rütbelerinin sökülmesi, Şeytan Adası'ndaki hapis hayatı– öylesine aşırıya götürülmüştü ki, dünya Fransa'nın varlığının tehlikeye düştüğüne ikna olmuştu. "İnsanlar birbirlerine, 'Gördüğümüzden daha fazlası olmalı gerisinde,' diyorlar, aslında daha az şey var. Bu skandal büyüdükçe asıl suçla hukuk hatasını örtmek için girişilen muazzam çabaların arasındaki fark daha da büyüyor ve mantıksızlaşıyor."

Masanın öbür ucunda Zola'nın not tuttuğunu görüyorum. Susup bir yudum şarap içiyorum. Renoir'ın tablosundaki çocuklardan biri kocaman bir köpeğin üzerinde oturuyor. Köpeğin tüylerinin deseni, Madam Charpentier'nin elbisesinin renklerini andırıyor, bu yüzden doğal bir poz gibi görünen şey aslında sanatkârane bir şekilde kotarılmış.

Devam ediyorum. Gizli bilgileri açıklamadan, yirmi ayı aşkın bir süre önce, gerçek hain olan Esterhazy'yi nasıl keşfettiğimi anlatıyorum onlara, Boisdeffre'in ve özellikle Billot'nun önceleri benim soruşturmalarımı desteklediklerini ama sonra, bunun Dreyfus davasının tekrar açılması anlamına geleceğini anladıklarında görüşlerini nasıl tamamıyla değiştirdiklerini söylüyorum. Tunus'a sürgüne gönderilişimi, Genelkurmay'ın beni bir intihar görevine gönderme girişimini, General Pellieux'nün soruşturmasına sunulan sahte belgeleri ve yalan ifadeleri kullanarak bana da Dreyfus'e yaptıkları gibi nasıl komplo kurduklarını anlatıyorum. "Öyle gülünç bir duruma düştük ki beyler, ordu masum bir adamı hapiste tutmak için öyle kararlıydı ki suçlu

olanın ceza almaması için gerçekten de yardım ediyorlar ve beni de bertaraf etmek istiyorlardı – gerekirse ortadan kaldırarak."

"İnanılmaz bu!" diyor Zola. "Duyduğum en şaşırtıcı hikâye."

Ranc, "İnsan Fransız olmaktan utanıyor," diyor.

Clemenceau da not tutuyor, başını kaldırmadan, "Albay Picquart," diyor, "sizce ordudaki üst rütbeli kişiler arasında en suçlu olanlar hangileri?"

"En üst rütbeliler arasında beş general sayabilirim: Mercier, Boisdeffre, Gonse, Billot ve soruşturma maskesi altında suçu örtbas etmeye çalışan Pellieux."

Mathieu Dreyfus araya giriyor, "Size ne olacağını biliyor musunuz, Albay?"

Bir sigara yakıyorum. "Benim tahminim," diyorum, kibriti elimde döndürüp olabildiğince kayıtsız görünmeye çalışarak söndürürken, "Esterhazy bütün suçlamalardan resmen arındıktan sonra beni ordudan ihraç edip hapse atacaklar."

Masanın çevresindekiler inanmazlıkla homurdanıyorlar. Clemenceau, "Ama Genelkurmay bile bu kadar budala olamaz," diyor.

"Bence öyle berbat bir duruma düştüler ki, mantıkları onlara fazla bir seçenek bırakmıyor. Eğer Esterhazy suçsuzsa –Dreyfus davasının yeniden görülmesini engellemek için onu suçsuz bulmaya kararlılar– o zaman ona karşı yürütülen kampanya kötü bir komplo demektir; o kampanyanın tek sorumlusu da ben olduğum için cezalandırılmam gerekir."

Reinach, "Bizim ne yapmamızı istiyorsunuz, Albay," diye soruyor.

"Bunu söyleyecek kişi ben değilim. Ulusal sırları açıklamadan sizlere bildiklerimi olabildiğince anlattım. Bir makale yazamam, kitap yayımlayamam – hâlâ askeri disipline uymak zorundayım. Ben, bu konunun ordunun yetkisinden çıkarılıp daha üst düzeyde ele alınması gerektiğine inanıyorum, ayrıntıların birleştirilip tutarlı bir hikâye oluşturulması gerek, böylece her şey ilk kez doğru orantılarında görülebilir." Başımla Renoir'ı gösterip Zola'ya bakıyorum. "Gerçek, bir sanat eserine dönüştürülmelidir de diyebiliriz."

"Zaten sanat eseri halinde, Albay," diye yanıtlıyor. "Tek gereken, saldırılabilecek bir yol."

Bir saat dolmadan sigaramı küllükte söndürüyor ve ayağa kalkıyorum. "Bağışlayın beyler, ama önce ben çıkmalıyım buradan. Herkesin belli aralıklarla, örneğin onar dakikada bir çıkması daha iyi olur. Lütfen kalkmayın." Charpentier'ye dönüyorum: "Evin arka kapısı var mı?"

"Evet," diyor, "bahçe kapısı var. Mutfaktan geçerek ulaşabilirsiniz oraya. Sizi ben götüreyim."

"Ben eşyanı alayım," diyor Louis.

Yemek salonunda dolaşarak herkesin elini teker teker sıkıyorum. Mathieu ellerimi iki elinin arasına alıyor. "Ailem ve benim size ne kadar minnettar olduğumuzu anlatamam Albay," diyor.

Gösterdiği samimiyette sahiplenici bir şey var, kendimi hantal hissediyorum, hatta ürperiyorum.

"Teşekkür etmenize gerek yok," diyorum, "ben vicdanımın sesini dinledim."

Sokakta kimse yok, peşime takılan polislerden bir süreliğine kurtulmuş olmamdan yararlanıp hızlı adımlarla boulevard Saint-Germaine'de yürüyüp Comminges'lerin evine gidiyorum. Uşağa kartımı veriyorum, beni kitaplığa alıp geldiğimi haber vermek için yukarı çıkıyor. Bir dakika sonra kapı ardına kadar açılıyor, Blanche içeri dalıp boynuma sarılıyor.

"Sevgili Georges!" diye bağırıyor. "Biliyor musun, şu anda tanıdığım en ünlü kişi sensin. Hepimiz salondayız, çay içiyoruz. Sen de gel içeri, seni gösterip fiyaka yapmak istiyorum!"

Beni peşinden sürüklemeye çalışıyor, ama ben direniyorum. "Aimery evde mi?"

"Evde, seni gördüğüne çok sevinecek. Yukarı gel, ısrar ediyorum." Yine çekiyor elimden. "Her şeyi duymak istiyoruz!"

"Blanche," diyorum nazikçe, elini kolumdan çekerek, "baş başa konuşmalıyız, ve bence Aimery de katılmalı bize. Gidip getirir misin onu lütfen?"

Ciddi olduğumu ancak şimdi fark ediyor. Sinirli bir kahkaha atıyor. "Ah Georges," diyor, "çok tekinsiz bir şey bu!" Ama gidip kardeşini getiriyor.

Aimery sallana sallana giriyor içeri, her zamanki gibi çok genç görünüyor, sırtında iyi kesimli gri bir elbise var, iki çay fincanı taşıyor. "Merhaba Georges. Sen semavere gidemiyorsan, çay sana gelir."

Üçümüz şöminenin karşısında oturuyoruz, Aimery çayını yudumluyor, Blanche da parlak renkli Türk sigaralarından birini içerken ben onun adının, ben Tunus'tayken bana gönderilen sahte bir telgrafta nasıl kullanıldığını anlatıyorum, bunun Armand du Paty'nin hayalgücünün eseri olduğuna kuşkum yok. Blanche'ın gözleri parlıyor. Bunun büyük bir serüven olduğunu düşünüyor. Aimery ise tehlikenin kokusunu hemen alıyor.

"Armand neden Blanche'ın adını kullansın?"

"Çünkü Blanche, Germaine Ducasse'ı tanıyor, Ducasse da Esterhazy'ye karşı yürütülen bir istihbarat operasyonunda benim için çalıştı. Görünüşe göre hepimiz Dreyfus'ü özgür bırakmak için çalışan şu hayali 'Yahudi örgütü'nün birer parçasıyız."

"Çok saçma bu," diyor Blanche, ağız dolusu dumanın gerisinden. "Buna hiç kimse bir an bile inanmaz."

Aimery, "Neden Blanche'ın adını kullanmışlar?" diye soruyor. "Ducasse'ı ben de tanıyorum. Neden benimkini kullanmamışlar?" Gerçekten şaşırmış görünüyor. Önce bana, sonra kız kardeşine bakıyor. İkimiz de onunla göz göze gelemiyoruz. Birkaç sıkıntılı dakika geçiyor. Aimery budala değil. "Ya," diyor sakince, ağır ağır başını sallayarak, "anlıyorum."

"Aman Tanrı aşkına," diye bağırıyor Blanche, sinirli bir şekilde, "babamdan da betersin sen! Ne önemi var ki?"

Birden gerginleşen ve susan Aimery, kollarını kavuşturup gözlerini halıya dikiyor, açıklamayı bana bırakıyor: "Korkarım ki önemi var Blanche, çünkü telgraflar konusunda sorguya çekileceksin, sonra da mutlaka haber gazetelere ulaşacak ve bir skandal kopacak."

"Koparsa kopsun–"

Aimery öfkeyle onun sözünü kesiyor: "Kes sesini Blanche – bir kez olsun kes! Bu sadece seni ilgilendirmiyor. Bütün aileyi belanın içine çekiyor! Anneni düşün. Hem unutma ki ben de bir subayım!" Bana dönüyor. "Avukatlarımızla konuşmalıyız."

"Elbette."

"O arada, bu eve gelmemenin ve kardeşimle temas kurmaya çalışmamanın daha iyi olacağını düşünüyorum."

Blanche ona dönüyor: "Aimery..."

Ayağa kalkıyorum. "Anlıyorum."

"Üzgünüm Georges," diyor Aimery. "Böyle olması gerek."

Noel ve yılbaşı geçiyor. Noel'i Gast'larla Ville-d'Avray'da, yılbaşını Anna ve Jules'le rue Cassette'te geçiriyorum; Pauline güneyde kalıyor. Erard marka piyanomu bir tüccara beş bin franka satıp parayı ona gönderiyorum.

Esterhazy'nin askeri mahkemesi 10 Ocak 1898, Pazartesi günü görülecek. Tanık olarak çağrılıyorum; Louis de çağrılıyor. Ama duruşmadan önceki cuma günü babası uzun zamandır çektiği hastalıktan kurtulamayarak Strasbourg'da ölüyor; Louis'ye ailesinin yanına gitmesi için izin veriliyor.

"Ne yapmam gerektiğini bilmiyorum," diyor.

"Sevgili dostum," diyorum, "ne yapacağın belli. Git ve ailenin yanında ol."

"Ama duruşma... sen yalnız kalacaksın."

"Doğruyu söylemek gerekirse, senin orada bulunmanın ya da bulunmamanın sonuca bir etkisi olmayacak. Git."

Pazartesi günü, şafak sökmeden önceki karanlıkta erkenden kalkıyorum, 4. Tunus Tüfekli Birliği'nin açık mavi ceketini giyiyorum, Legion d'Honneur'ün kurdelesini ceketime iliştiriyorum, ve peşimde iki sivil polis ajanıyla Paris'te bildik yolculuğumu yapıp rue Cherche-Midi'deki askeri mahkeme binasına gidiyorum.

Gün, ta başından olumsuz; soğuk, kasvetli, çisentili. Hapishaneyle mahkeme binası arasındaki sokakta, kepli ve pelerinli, üstlerinden yağmur damlayan bir düzine jandarma duruyor,

ama kontrol edecekleri kalabalıklar yok. Ön avlunun kaygan parke taşlarının üzerinden geçip Dreyfus'ün üç yıldan fazla zaman önce yargılandığı aynı karanlık eski manastıra giriyorum. Cumhuriyet Muhafızlarından bir yüzbaşı beni tanıkların bekleme odasına alıyor. İlk gelen benim. Küçük, beyaz badanalı bir oda burası, baş yüksekliğinde bir tek parmaklıklı penceresi, iri kaldırım taşı döşeli zemini var, duvarların dibinde sert tahta iskemleler dizili. Köşedeki kömür sobası odanın soğuğunu kırmaya zor yetiyor. Onun üstünde İsa'nın bir ikonu asılı, parlayan işaretparmağını takdis için kaldırmış.

Birkaç dakika sonra kapı açılıyor ve Lauth sarışın başını içeri uzatıyor. Üniformasını görünce binbaşılığa terfi ettiğini anlıyorum. Bana göz atıp hızla geri çekiliyor. Beş dakika sonra Gribelin'le birlikte geliyor, ikisi bana en uzak köşeye gidiyorlar. Benim bulunduğum yöne bir kez bile bakmıyorlar. Neden buradalar, diye merak ediyorum. Sonra eski subaylarımdan ikisi daha geliyor. Aynı işlem: Yanımdan bana bakmadan geçip köşeye sığınıyorlar. Armand du Paty kapıdan sanki kendisi girerken bando çalmasını beklercesine geçiyor, Gonse ise olmazsa olmaz sigarasını içerek yan yan giriyor içeri. Henry dışında hepsinin sırtı bana dönük, Henry gürültüyle giriyor içeri, kapıyı çarparak kapatıyor, geçerken bana selam veriyor.

"Renginiz pek güzel Albay," diyor neşeyle. "Afrika'nın güneşinden olmalı."

"Sizinki de konyaktan olmalı."

Kahkahayı patlatıyor ve ötekilerin yanına gidip oturuyor.

Oda yavaş yavaş tanıklarla doluyor. 74. Piyade Alayı'ndan eski arkadaşım Binbaşı Curé özenle uzak duruyor benden. Senatonun başkan vekilini görüyorum, Auguste Scheurer-Kestner'i, elini bana uzatıp sakince, "İyi iş çıkardınız," diye mırıldanıyor. Mathieu Dreyfus, kolunda baştan aşağı dullar gibi siyahlara bürünmüş ince uzun, sessiz, siyah saçlı bir kadınla geliyor. O kadar genç görünüyor ki kadın, Mathieu'nün kızı sanıyorum, ama sonra kadını tanıştırıyor: "Bu, Madam Lucie Dreyfus, Alfred'in eşi. Lucie, bu Albay Picquart." Kadın beni tanıdığını belli

edercesine hafifçe gülümsüyor, ama hiçbir şey söylemiyor, ben de konuşmuyorum. Onun o mahrem, tutkulu mektuplarını hatırlayınca tedirgin oluyorum –*Benim için yaşa, yalvarıyorum sana*... Odanın öbür tarafında Armand du Paty monoklünün gerisinden Lucie'ye dikkatle bakıyor, Lauth'a bir şey fısıldıyor: Dreyfus tutuklandıktan sonra Armand du Paty Lucie'nin evini aramaya gittiğinde ona asıldığına dair bir söylenti vardı; buna inanabilirim.

Böylece oturuyoruz, askerler odanın bir tarafında ben sivillerin yanında, üstümüzde süregiden işlemlerin seslerini dinliyoruz: Merdiveni tırmanan ayakların gümbürtüsü, yargıçlar gelirken "Hazır ol!" haykırışları, sonra bizim gelecek haberi beklediğimiz uzun, sessiz bir ara. Sonra mahkeme görevlisi görünüyor ve Dreyfus ailesinin açtığı davaların reddedildiğini, bu nedenle önceki askeri mahkeme kararının yeniden gözden geçirilmeyeceğini, o kararın geçerli olduğunu bildiriyor. Aynı zamanda yargıçlar askeri personelin verdiği ifadelerin kapalı oturumda dinlenmesine oyçokluğuyla karar vermişler. Böylece savaşı daha başlamadan kaybediyoruz. Lucie önceden denenmiş bir kayıtsızlıkla, ifadesiz bir yüzle kalkıyor, Mathieu'ye sarılıyor, sonra gidiyor.

Bir saat daha geçiyor, sanırım o arada Esterhazy sorguya çekiliyor, sonra görevli geri gelip "Mösyö Mathieu Dreyfus!" diye sesleniyor. Mathieu Savaş Bakanlığı'na Esterhazy hakkında şikâyette bulunan ilk kişi olduğundan içeriye ilk girme ayrıcalığına sahip. Geri gelmiyor. Kırk beş dakika sonra Scheurer-Kestner çağrılıyor. O da geri dönmüyor. Bu şekilde oda giderek boşalıyor, çeşitli elyazısı uzmanları ve subaylar gidiyorlar, sonunda, öğle sonrasının tam yarısında Gonse ile İstatistik Şubesi'nde çalışanlar hep birlikte çağrılıyorlar. Peş peşe çıkıyorlar salondan, hepsi de gözlerini benden kaçırıyor, sadece Gonse son dakikada kapının eşiğinde durup arkaya, bana bakıyor. Yüzündeki ifadeyi çözemiyorum. Nefret mi, acıma mı, şaşkınlık mı, pişmanlık mı, yoksa bunların hepsi mi? Yoksa ben sonsuza dek ortadan kaybolmadan önce zihninde benim son bir imgemi mi saklamak

istiyor? Birkaç saniye bakıyor bana, sonra topuklarının üzerinde dönüyor, kapı kapanıyor, yalnız kalıyorum.

Saatlerce bekliyorum, ara sıra ayağa kalkıp üşümemek için odada dolaşıyorum. Louis'nin yanımda olmasını hiç bu kadar istememiştim. Önceden kuşku duymuş olsam bile artık duymuyorum: Bu, Esterhazy'nin değil, benim askeri mahkemem.

Görevli beni almaya geldiğinde artık karanlık çökmüş. Üst katta avukatlar dışında sivil kimse kalmamış. Yabancılar da yok. Buz gibi bekleme odasının tersine buranın atmosferi, birbirine iyice sokulmuş erkek bedenlerinin etkisiyle, sıcak, neredeyse samimi; bunaltıcı bir tütün dumanı süzülüyor havada. Ben kürsüye yaklaşırken Gonse, Henry, Lauth ve diğer subaylar beni gözlüyorlar. Mahkeme başkanı olan General Luxer'in arkasında Pellieux oturuyor üstelik; solumda Esterhazy var, hemen hemen onu gördüğüm tek seferde olduğu gibi geriye kaykılmış, ayaklarını uzatmış, kolları iki yanından sarkıyor, sanki Rouen'daki gece kulübündeymiş gibi pek rahat. Yandan göz atmaya fırsat buluyorum ancak, ama görünüşünün tuhaflığı yine şaşırtıyor beni. Saçsız, garip bir şekilde narin görünen yuvarlak kafasını uzatıyor bana bakmak için; şahin gibi parlayan gözleri bir an üzerime odaklanıyor, sonra kırpışıp başka yöne dönüyor. Canı sıkılmış görünüyor.

Luxer, "Adınızı söyleyin," diyor.

"Marie-Georges Picquart."

"Doğum yeriniz?"

"Strasbourg."

"Yaşınız?"

"Kırk üç."

"Davalı ilk ne zaman dikkatinizi çekti?"

"Ben Genelkurmay'ın gizli istihbarat biriminin başına geçtikten yaklaşık dokuz ay sonra..."

Toplamda dört saat kadar ifade veriyorum – bunun bir saat kadarı o ocak akşamının karanlığında, üç saati de ertesi sabah. Hepsini anlatmanın anlamı yok: Pellieux tekrar canlanıyor.

Gerçekten de, bütün kurallara karşı gelen Pelliueux askeri mahkemenin kontrolünü ele geçirmiş gibi. Mahkeme başkanına fısıldayarak öğüt vermek için öne eğiliyor. Bana sert sorular soruyor. Ne zaman Mercier, Boisdeffre ve Billot'nun isimlerini söylemek istesem, sözümü kesip susmamı emrediyor: "Bu saygın subayların Binbaşı Esterhazy'nin davasıyla hiçbir ilgileri yoktur!" Yöntemleri öyle zalimce ki salı sabahının duruşmasının ortasında yargıçlardan biri mahkeme başkanından müdahale etmesini istiyor: "Görüyorum ki burada asıl davalı Albay Picquart. Savunması için gereken açıklamaları yapmasına izin verilmesini talep ediyorum."

Pellieux homurdanıyor, kısa bir süre susuyor, ama Esterhazy'nin kaypak genç avukatı Maurice Tézenas hemen saldırıya geçiyor: "Albay Picquart, siz başından beri müvekkilimi Dreyfus'ün yerine koymaya çalıştınız."

"Bu doğru değil."

"*Petit bleu*'de sahtekârlık yaptınız."

"Hayır."

"Müvekkilimin adına kara çalmak için avukatınız Maître Leblois ile birlikte komplo kurdunuz."

"Hayır."

"Halkın ilk mahkeme kararına olan güvenini sarsmak için ona Dreyfus'ün mahkûmiyetiyle ilgili gizli dosyayı gösterdiniz."

"Göstermedim."

"Haydi ama Albay – dün birkaç tane tanık bu mahkemede sizi bunu yaparken gördüklerine yemin ettiler."

"İmkânsız bu. Kim bu tanıklar?"

"Albay Henry, Binbaşı Lauth ve Mösyö Gribelin."

Onların, kayıtsız suratlarla oturdukları yere bakıyorum. "Eh, yanılmışlar."

Tézenas, "Bu subayların öne çıkıp bu tanıkla yüzleşmelerini istiyorum," diyor.

"Beyler, buyurun lütfen." Luxer kürsüye yaklaşmalarını işaret ediyor onlara. Esterhazy yüzünde mutlak bir kayıtsızlıkla izliyor olanları, sanki nasıl biteceğini önceden bildiği özellikle can sıkıcı

bir partiye katılmış gibi. Luxer, "Albay Henry, Albay Picquart'ın şu gizli dosya denilen şeydeki belgeleri Maître Leblois'ya gösterirken gördüğünüze iyice emin misiniz?" diyor.

"Eminim, General. Bir gün, ikindi vakti şubeyle ilgili bir konuyu görüşmek için onun ofisine gittim, dosya masasının üzerindeydi. Hemen tanıdım onu, çünkü kendi elimle yazdığım 'D' harfi vardı üzerinde. Albay dosyayı açmıştı, içinde "şu sefil D" denilen bir belgeyi arkadaşı Mösyö Leblois'ya göstermekteydi. Sizi şimdi gördüğüm kadar açık seçik gördüm bunu General."

Ona hayretle bakıyorum, insan nasıl bu kadar utanmazca yalan söyleyebilir? Henry de en ufak bir şaşkınlık ifadesi göstermeden bana bakıyor.

Bana bir adamı vurmamı emredin, onu vururum...

Luxer devam ediyor: "O zaman Albay Henry, oradan çıktığınız ve gördüklerinizi hemen Binbaşı Lauth ile Mösyö Gribelin'e anlattığınız şeklinde mi ifadeniz?"

"Evet, öyle. Olanlar beni dehşete düşürmüştü."

"Ve siz ikiniz, aranızda bu konuşmanın geçtiğine hâlâ yemin ediyor musunuz?"

Lauth coşkuyla, "Evet, General," diyor.

"Kesinlikle öyle, General," diye doğruluyor Gribelin de. Bana göz atıyor. "Albay Picquart'ın dosyayı arkadaşına gösterdiğini ben de gördüm diye eklemek isterim."

Dreyfus'ten nefret ettiklerinden çok daha fazla benden nefret ettiklerini anlıyorum şimdi. Sükûnetimi bozmuyorum. "Sayın Başkan, acaba Maître Leblois gelip bu konudaki fikrini söyleyebilir mi?"

Tézenas, "Sayın Başkan, korkarım ki Maître Leblois Strasbourg'da."

"Hayır," diyorum, "dün gece geç saatte, babasının cenazesiyle birlikte döndü. Alt katta bekliyor."

Tézenas omuzlarını silkiyor. "Öyle mi? Özür dilerim, bilmiyordum."

Louis getiriliyor. Yas tutan biri için dikkat çekecek derecede sakin. Buluşma ve dosya hakkındaki soruları yanıtlarken, böyle

bir buluşma olmadığını, böyle bir dosya görmediğini söylüyor, sadece güvercinler hakkında saçma sapan konuştuk, diyor. Kürsüye dönüyor. "Mahkeme Albay Henry'ye bu sözde olayın ne zaman gerçekleştiğini sorabilir mi?"

Luxer, Henry'ye işaret ediyor, o da, "'96 Eylülü'ndeydi," diyor.

"Eh, bu mümkün değil," diyor Louis, "çünkü babam ilk kez '96'da hastalandı, ben de o yılın Ağustosu'ndan Kasımı'na kadar sürekli Strasbourg'daydım. Bundan kesinlikle eminim – hatta kanıtlayabilirim de, çünkü bana verilen vizenin koşulu olarak orada kaldığım sürece her gün Alman makamlarına bildirim yapmak zorundaydım."

Luxer, "Albay Henry, tarih konusunda bir hata yapmış olabilir misiniz?" diye soruyor.

Henry başını bir o yana bir bu yana devirerek bu söyleneni düşünürmüş gibi yapıyor. "Evet sanırım yapmış olabilirim. Daha erken bir tarihte olmuş olmalı. Ya da daha geç bir tarih de olabilir."

"Ya da belki hiç olmamıştır," diyorum, "çünkü gizli dosya benim elime ağustosta geçti, Mösyö Gribelin bunu doğrulayacaktır: Benim için onu Henry'nin masasından alan kendisidir. Ve ekimde, şurada oturan General Gonse" –elimle gösteriyorum– "dosyayı benden geri aldı. Böylece anlatılan bu olay gerçekleşmiş olamaz."

Henry ilk kez bocalıyor, dili sürçüyor. "Eh, pek emin değilim... ancak ne gördüğümü tekrarlayabilirim..."

Pellieux onun yardımına koşuyor. "Bir gözlemimi söylememe izin verirseniz, Sayın Başkan, aradan bir yıldan fazla zaman geçtikten sonra kesin bir tarih vermek çok zor olur..."

Luxer onu doğruluyor. Duruşma devam ediyor. Öğlen olduğunda tanıklıktan çekilmeme izin veriliyor.

Esterhazy'nin avukatının kapanış konuşması beş saat sürüyor. Oturum akşam sekizde bitiyor. Avukatının monoloğu sırasında Esterhazy bir ara uyuklar gibi görünüyor, saçsız kafası

geriye kaykılıyor. En sonunda yargıçlar verecekleri karar üzerinde düşünmek için ayağa kalkarlarken Esterhazy yanımdan geçirilerek götürülüyor, verdiği katı selamdaki alaycılık iması pek de az değil. Kararı dinlemek için salona dönen ve yanımda oturan Mathieu Dreyfus, "Ne alçak adam bu!" diye mırıldanıyor. Louis ile birlikte bacaklarımı rahatlatmak için ben de kalkıyorum. Birkaç saat bekleyeceğimizi tahmin ediyorum. Ama daha beş dakika geçmeden, "Hazır ol!" komutu duyuluyor ve kapılar açılıyor. Yargıçlar peş peşe içeri giriyorlar, görevli hükmü okuyor. "Fransa halkı adına... heyet oybirliğiyle ... sanığı suçsuz ilan etmiştir... onuruna bir leke sürülmeden mahkemeden çıkacaktır..."

Sözlerinin sonu taş duvarlarda çınlayan alkış seslerinde boğuluyor. Subay arkadaşlarım ayaklarıyla yere vuruyorlar. Alkışlıyorlar. Haykırıyorlar: "*Vive l'armée! Vive la France!*"[1] ve hatta: "Yahudilere ölüm!" Sonuç önceden belliydi. Şaşırmamalıydım. Ama yine de hayalgücümüzün bizi felakete hazırlamasının da sınırları var. Arkamızdan yuhalanarak ve hakaretler edilerek –Örgüte ölüm! Picquart'a ölüm!– Mathieu ile birlikte duruşma salonundan ayrılırken, içinden çıkmanın mümkün olamayacağı bir maden kuyusunun dibine yuvarlanmışım gibi hissediyorum. Her taraf karanlık gerçekten de, Dreyfus'ün durumu altı ay öncekinden de kötü, çünkü şimdi iki kez mahkûm oldu. Ordunun üçüncü kez savunma hakkı vermesi olanaksız.

Dışarıda, loş avlunun ötesinde, soğuğa rağmen bini aşkın kişi toplanmış. Tempolu alkış tutuyor ve kahramanlarının adını söylüyorlar: "Es-ter-ha-zy! Es-ter-ha-zy!" Tek isteğim, oradan uzaklaşmak. Kapıya doğru gidiyorum, ama Louis ile Mathieu beni tutuyorlar. Louis, "Henüz gitmemelisin oraya, Georges. Fotoğrafın gazetelerde çıktı. Seni linç ederler," diyor.

O anda Esterhazy mahkeme binasından çıkıyor, yanında avukatı, Henry ve Armand du Paty var, peşinde de alkış tutarak ona eşlik eden siyah üniformalı askerler. Esterhazy'nin yüzü şekil değiştirmiş, duyduğu zaferle neredeyse aydınlanmış. Sırtındaki pelerini imparatorlara yakışır ihtişamlı bir hareketle omzuna

1 (Fr.) Yaşasın Ordu! Yaşasın Fransa! (ç.n.)

atıyor, sonra sokağa çıkıyor. Müthiş sevinç çığlıkları kopuyor. Esterhazy'nin sırtını sıvazlamak için ellerini uzatıyorlar. Biri, "Yahudilerin kurbanına şapkalarınızı çıkarın!" diye haykırıyor.

Mathieu koluma dokunuyor. "Şimdi gitmeliyiz." Paltosunu çıkarıp veriyor, üniforma ceketimin üzerine giymeme yardım ediyor. Başımı öne eğiyor, bir yanımda Mathieu, öbür yanımda Louis ile rue Cherche-Midi'ye çıkıyor, Esterhazy'nin gittiği yönün aksine sapıyorum, ıslak kaldırımda yürüyerek uzaktaki trafiğe doğru ilerliyorum.

Ertesi gün Louis'nin babası Georges-Louis Leblois'nın cenazesi var. Lutherci bir papaz, bilimsel gelişmeye inanan biri, İsa'nın kutsallığını inkâr eden radikal bir düşünce adamı olan yaşlı adam, cenazesinin yakılmasını istemişti. Ancak Strasbourg'da bu olanak yok, bu yüzden törenin Paris'te, Père-Lachaise'deki yeni krematoryumda yapılması gerekiyor. Gölgeli dar sokaklarıyla devasa mezarlıktaki sessizlik, aşağıdaki düzlükte ufuktaki mavi tepelere kadar uzanan gri şehir beni derinden etkiliyor. Törene katılanlar, bir önceki gün verilen karar dolayısıyla üzüntümü paylaşmak için yanıma geliyorlar, elimi sıkıp alçak sesle konuşuyorlar, sanki ölen benim de kendi cenaze törenime katılıyorum.

Bunlar olurken, sonradan öğrendiğime göre, General Billot benim tutuklama emrimi imzalıyormuş, evime döndüğümde, ertesi gün gözaltına alınacağımı bildiren pusulayı buluyorum.

Gün ağarmadan az önce beni almaya geliyorlar. Sivil kıyafetimi giymiş, bavulumu toplamışım zaten. Yanındaki erle yaşlıca bir albay kapımı çalıyor ve General Billot'nun tutuklama emrinin bir kopyasını gösteriyor. *Albay Picquart hakkında mesleki görevlerinin ciddi ihlali konusunda soruşturma yapılmıştır. Hizmet verirken, ordu disiplinine aykırı ağır hatalar işlemiştir. Bu nedenle, ikinci bir emre kadar kendisinin Mont-Valérien'de tutuklu kalmasına karar vermiş bulunuyorum.*

Albay, "Bu kadar erken geldiğimiz için özür dilerim," diyor, "ama şu berbat gazetecilerden kaçınmaya çalışsak iyi olur diye düşündük. Hizmet revolverinizi alabilir miyim lütfen?"

Birkaç ev ötede oturan bina yöneticisi Mösyö Reigneau, gürültülerin nedenini anlamak için geliyor. Merdivende, yanımdakilerle birlikte onun yanından geçiyoruz. Sonradan *Le Figaro*'ya benim ayrılırken söylediğim sözleri aktarıyor: "Başıma neler geldiğini görüyorsunuz. Ama ben sakinim. Benim hakkımda söylenenleri gazetelerde okumuşsunuzdur. Benim namuslu bir adam olduğuma inanmaya devam edin."

Kapının önünde iki beyaz atın çektiği büyük bir askeri araba var. Gece boyunca don olmuş. Hava hâlâ karanlık. Karşıdaki inşaat alanından vuran kırmızı bir ışık yerdeki donmuş su birikintilerinde cılızca parlıyor. Er, bavulumu alıyor, arabacının yanına tırmanıyor, albay ise nazikçe kapıyı açıyor ve arabaya önce beni bindiriyor. Utancıma tanık olacak kimseler yok sokakta, Reigneau dışında. Sola, rue Copernic'e sapıyoruz, place Victor Hugo'ya yöneliyoruz. Döner kavşağın köşesinde gazete almak için kuyruğa girmiş birkaç erkenci var; daha ötede, place d'Étoile'daki gazete kulübesinde başkaları da bekliyor. Yanlarından geçerken gazetelerden birinde yer alan geniş manşet gözüme çarpıyor, "J'accuse!.." Albaya, "Bir mahkûmun son arzusu yerine getirilecekse, durup bir gazete alabilir miyiz sizce?" diyorum.

"Gazete mi?" Delirmişim gibi bakıyor Albay bana. "Eh, madem istiyorsunuz, alabiliriz."

Arabacıya seslenip kenara çekmesini söylüyor. İnip gazete satıcısına gidiyorum. Er, arkamdan, arada bir mesafe bırakarak geliyor; ileride, avenue du Bois de Boulogne'un üstünde gökyüzü aydınlanmaya, ağaçların çıplak tepelerinin hatlarını belirginleştirmeye başlıyor. Herkesin almak için kuyruğa girdiği gazete, Clemenceau'nun *L'Aurore*'u, altı sütuna manşet olan yazıysa şu:

J'ACCUSE!..
CUMHURBAŞKANI'NA MEKTUP
Yazan Émile Zola

Gazete almak için ben de kuyruğa giriyorum, sonra ağır adımlarla arabaya dönüyorum. Sokak lambalarının ışığında

ancak okuyabiliyorum gazeteyi. Yazı baş sayfanın tamamını kaplıyor, Cumhurbaşkanı Fauré'ye hitaben yazılmış, tartışma yaratacak binlerce kelime (*Sizin dürüstlüğünüzü bildiğimden, hakikatlerden haberiniz olmadığına eminim...*) Şaşkınlığım gitgide artarak göz gezdiriyorum yazıya.

Geçtiğimiz yıl General Billot'nun, General Gonse ve General Boisdeffre'in Dreyfus'ün suçsuz olduğunu bildikleri halde bu dehşet verici bilgiyi kendilerine sakladıklarına inanabiliyor musunuz? Ve bu insanlar gece uyuyabiliyorlar ve sevdikleri eşleri ve çocukları var! Albay Picquart görevini namuslu bir adam olarak yerine getirdi. Adalet adına, amirlerine ısrarlarını sürdürdü. Hatta yalvardı onlara, için için kaynayan ve gerçek ortaya çıktığında patlayacak olan korkunç kasırga karşısında gecikmelerinin ne kadar aykırı sayıldığını anlattı onlara. Ama hayır! Suç işlenmişti ve Genelkurmay artık bunu itiraf edemezdi. Böylece Albay Picquart'ı resmi bir görevle uzaklaştırdılar. Sürekli daha uzaklara gönderildi, sonunda Tunus'ta buldu kendini, orada da, cesaretinin karşılığında alacağı ödülün kesinlikle linç edilmek olacağı bir görev verildi ona.

Kaldırımın ortasında kalakalıyorum.

Bu tiksindirici durumun şaşırtıcı sonucu, bu işin içindekiler arasında tek namuslu adam, görevini yerine getiren tek adam olan Albay Picquart'ın kurban durumuna düşmesi, alay konusu olması ve cezalandırılmasıydı. Ah adalet, kalplerimiz hangi korkunç umarsızlıkla sıkışıyor? Hatta bizzat albayın kendisinin sahtekârlık yaptığı, Esterhazy'yi mahvetmek için mektup-telgrafı uydurduğu bile iddia edildi. Evet! Borçlara ve suçlara gömülmüş kişilerin masum diye karşılandığı aşağılık manzara var karşımızda, ama lekesiz bir hayatı olan bir adamın onuruna rezilce saldırılıyor. Bu seviyeye düşen bir toplum çürümüş demektir.

Arkamdaki asker, "Gitmemiz gerek Albay," diyor, "izin verirseniz."

"Evet, elbette. Şunu bitireyim de."

Yazının sonuna geçiyorum.

Albay du Paty de Clam'ı, adaletin böyle yanlış uygulanmasının şeytani kurgulayıcısı olmakla itham ediyorum.

General Mercier'yi, en azından akıl zayıflığı göstermesi yüzünden, yüzyılımızın en büyük haksızlıklarından birinde suç ortağı olmakla itham ediyorum.

General Billot'yu, elinde Dreyfus'ün masumluğuna dair mutlak kanıt olmasına rağmen onu saklamakla ve bu suretle insanlığa ve adalete karşı suç işlemekle itham ediyorum...

General Boisdeffre ve General Gonse'u, aynı suça ortak olmakla itham ediyorum...

General Pellieux'yü sahte bir soruşturma yürütmekle itham ediyorum...

Üç elyazısı uzmanını itham ediyorum...

Savaş Bakanlığı'nı itham ediyorum...

İlk askeri mahkemeyi, sanığı gizli tutulan kanıtlara dayanarak mahkûm ettiği için yasaları çiğnemekle itham ediyorum, ikinci askeri mahkemeyi de, emirlere uyarak, suçlu bir adamı bilerek aklamakla itham ediyorum...

Bu ithamları yaparken, yazıyla kişileri karalama gerekçesiyle ceza alabileceğimin bilincindeyim...

Beni mahkemeye çıkarıp gün ışığında soruşturma yapmaya cesaret etsinler bakalım!

Bekliyorum!

En derin saygılarımla, Sayın Başkan.

Émile Zola

Gazeteyi katlayıp yine arabaya biniyorum.

Yaşlı albay, "İlginç bir şey var mı?" diye soruyor. Yanıtımı beklemeden ekliyor, "Yoktur. Hiç olmaz zaten." Arabanın tavanına vuruyor eliyle. "Gidelim!"

20

Mont-Valérien, şehrin batı tarafında kocaman, kare cepheli bir kale, Paris'in çevresindeki savunma garnizonlarının oluşturduğu halkanın bir parçası. Döne döne yükselen bir merdivenden çıkarılarak subaylara ayrılmış bir kanadın üçüncü katına götürülüyorum. Tek tutuklu benim. Kışın, gece gündüz, mazgallı siperlerde uğuldayan rüzgârın sesinden başka pek bir şey duyulmuyor. Kapım hep kilitli; merdivenin dibinde bir nöbetçi duruyor. Ufak bir oturma odam var, bir de yatak odasıyla banyo. Demir parmaklıklı pencere, doğu tarafında, sekiz kilometre uzaktaki Eiffel Kulesi'ne kadar Seine Nehri ve Bois de Boulogne'un panoramik manzarasını sunuyor.

Genelkurmay'daki düşmanlarım eğer bunun benim için eziyet olduğunu düşünüyorlarsa yanılıyorlar. Bir yatağım ve bir iskemlem var, kâğıt ve kalemim ve pek çok kitabım – Goethe, Heine, Ibsen. Proust nezaket gösterip toplu yazılarını gönderiyor, *Günler ve Hazlar*'ı; kız kardeşim de yeni bir Fransızca-Rusça sözlük. İnsan başka ne ister ki? Hem tutukluyum hem de özgür. Bunca aydır tek başıma taşıdığım gizlilik yükü kalktı sırtımdan.

Gelişimden iki gün sonra hükümet Zola'nın meydan okumasını kabul etmek zorunda kalıyor ve ona kişileri karalama suçlamasıyla dava açıyor. Dava, gizlice, ordunun denetimindeki bunaltıcı bir odada değil, halkın önünde, Adalet Sarayı'nın içindeki basın suçu mahkemesinde görülecek. Dava, bekleme listesinin en başına konuyor, böylece duruşmalar hemen başlayabilecek. Kale komutanı ordudaki subaylar dışında ziyaretçi gelmesine izin vermiyor ama o bile avukatımı görmemi engelleyemiyor. Louis bana mahkeme celbini getiriyor. 11 Şubat Cuma günü ifade vermeye çağrılıyorum.

Celbi inceliyorum. "Zola suçlu bulunursa ne olacak?"

Ziyaretçi odasında oturuyoruz; pencereler parmaklıklı, içeride iki basit tahta iskemleyle bir tahta masa var; kapının dışında duran nöbetçi bizi dinlediğini belli etmemeye çalışıyor.

Louis, "Bir yıl hapis cezası alır," diyor.

"Yaptığı çok cesurcaydı."

"Lanet olasıca cesur bir davranıştı," diyor Louis. "Sadece cesaretine biraz da ihtiyat katmasını isterdim. Ama kendini kaptırdı ve sondaki o cümleyi, Esterhazy'nin askeri mahkemesi konusundaki o cümleyi eklemeden edemedi –'Onları emirlere uyarak, suçlu bir adamı bilerek aklamakla itham ediyorum,'– işte bu yüzden hükümet peşine düştü onun."

"Boisdeffre ve ötekilere karşı suçlamalar yüzünden değil mi?"

"Hayır, onların hepsini görmezden geliyorlar. Amaçları duruşmayı, kazanacaklarına emin oldukları bu bir tek küçük meseleyle sınırlamak. Bunun bir diğer anlamı, Esterhazy'nin askeri mahkemesiyle doğrudan ilintili olmadığı sürece Dreyfus'le ilgili hiçbir şeye izin verilmeyeceği."

"O zaman yine mi kaybedeceğiz?"

"Mücadele sürdükçe, kaybetmenin zafer sayıldığı durumlar vardır."

Savaş Bakanlığı'nda benim ne söyleyebileceğim konusunda gergin oldukları belli. Duruşmadan birkaç gün önce eski bir arkadaşım olan Albay Bailloud, "biraz aklımı başıma getirmeye çalışmak amacıyla" Mont Valérien'e, beni görmeye geliyor. Günde iki saat idman yapmama izin verilen avluya çıkana kadar getirdiği mesajı vermiyor.

"En yetkili makam tarafından," diyor azametli bir tavırla, "sana şunu söylemekle görevlendirildim, biraz ketum davranırsan, kariyerin zarar görmeyecek."

"Yani çenemi tutarsam mı demek istiyorsun?"

"Kullanılan kelime 'ketumluk'tu."

İlk tepkim gülmek oluyor. "Bunu Gonse mu söyledi?"

"Yanıtlamamayı yeğlerim."

"Ona benim tarafımdan, hâlâ asker olduğumu unutmadığımı, gizlilik görevimle tanıklık yükümlülüğümü uzlaştırmak için

elimden geleni yapacağımı söyleyebilirsin. Yeterli mi bu? Şimdi de çık git Paris'e, olur mu dostum, ben de huzur içinde dolaşayım burada."

Kararlaştırılan günde askeri bir arabayla Île de la Cité'deki Adalet Sarayı'na götürülüyorum, sırtımda Tunus Tüfekli Birliği'nin üniforması var. Duruşma bitiminde Adalet Sarayı'nın dışına çıkmaya çalışmayacağıma ve gardiyanlarımla birlikte Mont Valérian'a döneceğime söz verdim. Buna karşılık binaya özgürce, yanımda biri olmadan girmeme izin verildi. Boulevard du Palais'de anti-semitik bir gösteri var. "Yahudilere ölüm!" "Hainlere ölüm!" "Yahudiler sulara!" Yüzümü tanıyorlar, belki de *La Libre Parole* ve benzeri paçavralarda yayınlanan iğrenç karikatürlerdendir, ötekilerin yanından ayrılan birkaç zorba peşimden mahkemenin avlusuna girmeye çalışıyor ama jandarmalar onları durduruyor. Mathieu Dreyfus'ün mahkemeye katılmayacağını bildirmesinin nedenini anlayabiliyorum.

Bu karanlık şubat gününde elektrik ışığının aydınlattığı sarayın yüksek kemerli salonu, fantastik bir tren garının peronu gibi kalabalık ve gürültülü: ellerinde hukuki belgelerle koşuşturan memurlar ve mahkeme ulakları, dedikodu eden ve müvekkilleriyle görüşen kara cüppeli avukatlar, endişeli davacılar ve davalılar, tanıklar, jandarmalar, muhabirler, subaylar, kışın soğuğundan buraya sığınan yoksullar, Zola gösterisine bilet bulabilen şık beyefendiler ve hanımefendiler –toplumun tamamı Salle des Pas-Perdus'yü ve uçsuz bucaksız Galerie des Prisonniers'i doldurmuş. Ziller çalıyor. Mermer zeminde bağrışlar ve ayak sesleri yankılanıyor. Ara sıra birbirlerini dürtükleyenler ve gözlerini dikenler sayılmazsa hemen hemen tanınmadan geçiyorum. Tanık odasını buluyor ve adımı mübaşire veriyorum. Yarım saat sonra çağrılıyorum.

Ceza mahkemesinin bıraktığı ilk izlenim: Büyüklüğü ve görkemi, geniş mekânı, ağır ahşap lambrileri ve parlak pirinç aksamı, yoğun kalabalığı, konuşmaların uğultusu, ben sıraların arasından geçerken çöken sessizlik, parke zeminde çizmelerimin tıkırtısı, yargıçla jüriyi seyircilerden ayıran parmaklıktaki küçük

ahşap kapıdan geçişim, mahkemenin ortasındaki yarım daire şeklindeki tanık yerine gidişim.

"Tanık adını söylesin lütfen."

"Marie-Georges Picquart."

"İkamet yeri?"

"Mont-Valérien."

Gülüşmeler oluyor, ben de etrafı değerlendirme fırsatı buluyorum: Bir yanımda on iki jüri üyesinin oturduğu bölme, hepsi de sıradan tüccar; koyu kırmızı kıyafeti içinde kocaman, yuvarlak suratlı yargıç Delegorge yüksek kürsüsünde; aşağısında rahipler gibi siyah elbiseler içinde bir düzine avukat, aralarında hükümet adına konuşacak başsavcı Van Cassel de var; bir masada oturan Zola bana cesaret verircesine başını sallıyor, ikinci davalı olan, *L'Aurore*'un müdürü Perrenx de aynısını yapıyor; yanlarında Zola'nın avukatı Fernand Labori ile Perrenx'in avukatı Albert Clemenceau oturuyor, bir de avukat olmamasına rağmen her nasılsa kardeşinin yanında oturmak için izin almış Georges Clemenceau var; benim arkamda, kilisedeki toplantılarda olduğu gibi izleyiciler yer alıyor ve sağlam bir duvar gibi koyu renk üniformalı subaylar, aralarında Gonse, Pellieux, Henry, Lauth ve Gribelin de var.

Labori ayağa kalkıyor. Genç bir dev, uzun boylu ve iriyarı, sarışın, sakallı, korsanlara benziyor; "Viking" sıfatıyla tanınıyor, savaşır gibi davranmasıyla ünlü. "Albay Picquart, Esterhazy vakasıyla ilgili bildiklerini, yaptığı araştırmayı ve kendisinin Savaş Bakanlığı'ndan ayrılması sırasındaki ya da sonrasındaki koşulları bize anlatsın lütfen."

Oturuyor.

Ellerimin titremesini önlemek için tanık kürsüsünün tahta parmaklığını sıkı sıkı tutuyor, soluk alıyorum. "1896 ilkbaharında, elime bir mektup-telgrafın yırtılmış parçaları geçti..."

Hiç ara vermeden bir saatten fazla konuşuyorum, ara sıra durup bir yudum su içiyorum. Harp okulunda aldığım öğretmenlik eğitimimden yararlanıyorum. Özellikle karmaşık bir topografi

dersi verdiğimi hayal etmeye çalışıyorum. Notlara başvurmuyorum. Soğukkanlılığımı korumaya da kararlıyım –nazik, kesin, duygusuz davranacağım– herhangi bir sırrı ele vermeyeceğim, kimseye saldırmayacağım. Esterhazy'ye karşı açılan kahredici davayla sınırlayacağım kendimi: *petit bleu* kanıtı, Esterhazy'nin ahlaksız kişiliği, para ihtiyacı, topçuluk konularına duyduğu kuşku uyandırıcı ilgi, elyazısının *bordereau*'daki yazıyı tutması. Kuşkularımdan amirlerime nasıl söz ettiğimi, sonunda Kuzey Afrika'ya gönderildiğimi, o günden beri bana kurulan entrikaları anlatıyorum. Kalabalık mahkeme salonundakiler beni çıt çıkarmadan dinliyorlar. Sözlerimin yerini bulduğunu hissedebiliyorum. Dönüp baktıkça Genelkurmay'daki subayların yüzlerinin her an daha da asıldığını görüyorum.

Sonunda, Labori beni sorguya çekiyor. "Tanık bu entrikaların sadece Binbaşı Esterhazy'nin marifeti olduğunu mu yoksa Binbaşı Esterhazy'nin suç ortakları da bulunduğunu mu düşünüyor?"

Yanıtımı ağırdan alıyorum. "Suç ortakları olduğunu sanıyorum."

"Savaş Bakanlığı içinde suç ortakları mı?"

"Savaş Bakanlığı'nda, neler olup bittiğini bilen bir suç ortağı olmuştur mutlaka."

"Sizce Binbaşı Esterhazy'ye en çok zarar verecek kanıt hangisidir – *bordereau* mu, *petit bleu* mü?"

"*Bordereau*."

"Bunu General Gonse'a söylediniz mi?"

"Söyledim."

"O zaman General Gonse Dreyfus vakasını Esterhazy vakasından ayırmanız için size nasıl talimat verebildi?"

"Ben sadece bana söylediğini anlatabilirim size."

"Ama eğer *bordereau*'yu yazan kişi Binbaşı Esterhazy ise Dreyfus'ün suçlanması kaldırılır, değil mi?"

"Evet – işte bu yüzden bu ikisinin ayrılmasını asla mantıklı bulmadım."

Yargıç araya giriyor. "Sizi ofisinizde ziyaret etmesi için Maître Leblois'ya haber gönderdiğinizi hatırlıyor musunuz?"

"Evet."

"Tarihini hatırlıyor musunuz?"

"96'nın ilkbaharında geldi ofisime. Posta güvercinleri hakkında danışmak istiyordum ona."

"Mösyö Gribelin," diyor yargıç, "lütfen öne gelir misiniz? Sanırım siz böyle hatırlamıyorsunuz?"

Arkama yarım dönüyor, Gribelin'in Genelkurmay subayları arasında oturduğu yerden kalkmasını izliyorum. Mahkemenin ön tarafına gelip yanımda duruyor. Benim olduğum yöne bakmıyor.

"Hayır, Sayın Başkan. 96 Ekimi'nde bir akşam, izin almak için Albay Picquart'ın ofisine gittim. Masasında oturuyordu, posta güvercini dosyası sağında, gizli dosya solundaydı."

Yargıç bana bakıyor. Ben nazikçe, "Mösyö Gribelin yanılıyor," diyorum. "Ya belleği zayıflamış ya da dosyaları karıştırıyor."

Gribelin'in bedeni kasılıyor. "Söylediğime inanın: Gördüm onu."

Ona gülümsüyorum, soğukkanlılığımı korumaya kararlıyım. "Ben de onu görmediğinizi söylüyorum."

Yargıç araya giriyor: "Albay Picquart, Mösyö Gribelin'den bir mektuba damga vurmasını istediniz mi?"

"Mektuba damga vurmak mı?"

"Bir mektuba geldiği günün değil, daha önceki bir günün damgasını vurmasını?"

"Hayır."

Gribelin alaycı bir tavırla, "Albay, belleğinizi tazeleyeyim," diyor. "Bir öğleden sonra ofisinize saat ikide geldiniz. Beni çağırttınız, paltonuzu çıkarırken bana, 'Gribelin, postanede bir mektuba damga vurdurabilir misiniz,' dediniz."

"Ben böyle bir şey hatırlamıyorum."

Yargıç, "Ama aynı şeyi Binbaşı Lauth'tan da istediniz, değil mi?" diyor.

"Hiçbir zaman." Başımı iki yana sallıyorum. "Asla, asla."

"Binbaşı Lauth, öne gelir misiniz lütfen?"

Lauth, Henry'nin yanındaki yerinden kalkıyor, yanımıza geliyor. Geçit törenindeymiş gibi gözlerini karşıya dikerek, "Albay

Picquart benden *petit bleu*'nün üzerindeki yırtılma izlerini yok etmemi istedi. Dedi ki: 'Bunu postanede damgalatabilir miyiz acaba?' Ayrıca, *petit bleu* üzerindeki elyazısını yabancı ülkeden bir beyefendinin elyazısı olarak teşhis ettiğime dair ifade vermemi de istedi. Ama ben ona, 'Bu elyazısını daha önce hiç görmedim,' dedim."

İkisine bakıyorum: Belli ki yıllardır casuslarla uğraştıklarından olsa gerek ikisi de kolayca yalan söyleyebiliyor. Dişlerimi gıcırdatıyorum. "Ama bu belge altmış parçaya bölünmüştü," diyorum, "adresin bulunduğu yüzünde yapışkan bantla birbirine tutturulmuştu parçalar. Bunun üzerine nasıl damga vurulabilirdi ki? Gülünç görünürdü."

İkisi de yanıt vermiyor.

Labori tekrar ayaklanıyor. Cüppesini çekiştirerek Lauth'a, "Yeminli ifadenizde Albay Picquart'ın *petit bleu*'yü kasasında duran muamele görmemiş istihbarat belgelerinin bulunduğu torbaya kolaylıkla katabileceğini söylüyorsunuz – diğer bir ifadeyle, bunun sahte olduğunu."

"Doğru bu. Öyle yapabilirdi."

"Ama elinizde kanıt yok."

"Yine de öyle yaptığına inanıyorum."

"Albay Picquart?"

"Binbaşı Lauth buna inanabilir, ama bu onu gerçek yapmaz."

Yargıç, "Gizli dosya olayına dönelim," diyor. "Albay Henry, tanık bölmesine gelir misiniz?"

Henry ayağa kalkıp öne geliyor. Yakından bakınca gergin olduğunu görebiliyorum, yüzü kıpkırmızı, terliyor. Üçü de büyük bir sıkıntı içinde gibiler. Yalanlarını küçük ve kapalı bir askeri mahkemede söylemek bir şey, burada söylemek başka bir şey. Böyle bir şeyi beklemişlerdir. Henry, "Sanırım ekim ayıydı," diyor. "Tarihi kesin olarak saptamayı hiç başaramadım. Bütün bildiğim odada açık duran bir dosya olduğu. Albay oturuyordu, solunda da Mösyö Leblois oturuyordu, önlerindeki masada çeşitli dosyalar duruyordu, aralarında mavi kalemle işaretlediğim gizli dosya da vardı. Zarf açıktı, söz konusu belge –üzerinde "şu sefil 'D' yazan– zarftan çıkarılmıştı."

Yargıç, "Albay Picquart, söyleyeceğiniz bir şey var mı?" diyor.

"O dosyanın, Maître Leblois yanımdayken açık ya da kapalı olarak hiçbir zaman masamda bulunmadığını yineliyorum. Zaten bu olay Albay Henry'nin anlattığı gibi olmuş olamaz, çünkü Maître Leblois Paris'e 7 Kasım'a kadar dönmediğini kanıtlayabilir."

Henry bağırıp çağırmaya başlıyor. "*Ben* de bunun ekimde olduğunu söylüyorum. Hep ekimde dedim, başka bir şey de diyemem."

Yargıca, "Albay Henry'ye soru sorabilir miyim?" diyorum. Sorabileceğimi işaret ediyor, ben de Henry'ye, "Söyler misiniz, ofisime masamın karşısındaki kapıdan mı girdiniz, yoksa yandaki küçük kapıdan mı," diye soruyorum.

Kısa bir tereddütten sonra, "Ana kapıdan girdim," diyor.

"Ofisin içinde nereye kadar ilerlediniz?"

"Pek fazla ilerlemedim. Yarım adım mı bir adım mı attığımı tam olarak söyleyemem."

"Hangisi olursa olsun, masamın öbür tarafındaydınız mutlaka, yani benim oturduğum tarafın tam tersinde. O zaman belgeyi nasıl görmüş olabilirsiniz?"

"Belgeyi mükemmel gördüm."

"Ama hemen gözlerinizin yakınında bile olsa o belgedeki yazı çok silik. O kadar uzaktan nasıl okuyabildiniz?"

"Dinleyin Albay," diyor Henry, hâlâ bir çıkış yolu bulmaya çalışarak, "o belgeyi herkesten iyi bilirim, on adım uzaktan bile tanırım kesinlikle. Bunda hiçbir kuşku yok. Açık açık söyleyeyim size. Işık mı görmek istiyorsunuz? İşte size ışık!" Eliyle beni göstererek jüriye dönüyor: "*Albay Picquart yalan söylüyor!*"

Bu cümleyi tıpkı Dreyfus'ün mahkemesinde yaptığı gibi aynı teatral ses tonuyla ve aynı suçlayıcı el hareketiyle söylüyor. *Hain bu adamdır!* Mahkeme salonundakilerin soluğu kesiliyor, o anda soğukkanlılığımı bozmamak için ettiğim yemini unutuyorum. Henry az önce bana yalancı dedi. Ona dönüyorum, susması için elimi kaldırıyorum. "Bunu söylemeye hakkınız yok! Bu söylediğinizin telafi edilmesini talep edeceğim."

Etrafım gürültülü şimdi. Az önce Henry'yi düelloya davet ettiğimin anlaşılmasıyla kimi alkışlıyor, kimi bağırıyor. Henry şaşkınlıkla bakakalıyor bana. Yargıç tokmağını vurup sessizlik istiyor ama ben onu dinlemiyorum. Artık kendimi kontrol edemiyorum. Son bir buçuk yılda çektiğim bütün üzüntüler dışarı fışkırıyor. "Sayın jüri üyeleri, burada Albay Henry, Binbaşı Lauth ve arşiv görevlisi Gribelin gibilerinin bana en korkunç suçlamaları yönelttiğine tanık oldunuz. Az önce Albay Henry'nin bana yalancı dediğini duydunuz. Binbaşı Lauth'un, elinde en ufak bir kanıt olmadan, *petit bleu*'yü benim uydurduğumu söylediğini duydunuz. Evet, beyefendiler, bunların neden olduğunu bilmek ister misiniz? Dreyfus vakasının bütün mimarları..."

"Albay," diye uyarıyor yargıç.

"... yani Albay Henry ve Mösyö Gribelin, onlara yardımcı olan Albay du Paty de Clam, General Gonse'un yönetiminde, selefim Albay Sandherr zamanında yapılmış olan hataların üstünü örtüyorlar. Sandherr hasta bir adamdı, felçliydi, ölümüne de bu neden oldu, bu kişiler o zamandan beri onun yaptıklarını örtbas ediyorlar – yersiz bir sadakat duygusundan da olabilir, şubenin selameti için de, hangisi bilmiyorum. Onların gözünde benim cürmümün ne olduğunu söyleyeyim mi size? Onurumuzu savunmanın, körü körüne itaatten daha iyi bir yolu olduğuna inanmamdı. Bu yüzden, bana iftira etmeleri, yalan söylemeleri için para ödenen gazeteler aylardır hakaretler yağdırdılar."

Zola bağırıyor: "Doğru bu!" Yargıç susmam için tokmağını indiriyor kürsüye. Ben bastırıyorum.

"Aylardır, hiçbir subayın yaşayamayacağı korkunç bir durumdayım – şerefime dil uzatıldı, kendimi savunamadım. Belki de yarın sevdiğim ve hayatımın yirmi beş yılını verdiğim bu ordudan atılacağım. Eh, olsun bakalım! Ben hâlâ gerçeği ve adaleti aramanın görevim olduğuna inanıyorum. Bunun bir askerin orduya hizmet etmesinin en iyi yolu olduğuna inanıyorum, namuslu bir adam olarak bunun görevim olduğuna da inanıyorum." Yargıca dönüp sakince ekliyorum: "Söylemek istediklerim bu kadar."

Arkamda alkışlayanlar oluyor, pek çok kişi de sevinçle bağırıyor. Tek bir kişinin, "*Vive Picquart!*" diyen sesi yükseliyor.

O gece, kalabalığa yakalanmamak için, bir yan kapıdan quai des Orfèvres'e çıkarılıyorum. Adalet Sarayı'nın üstündeki gökyüzü kan kızılı, akıp giden kıvılcımlarla yer yer benekleniyor, köşeyi döndüğümüzde Seine'in karşı kıyısında birkaç yüz kişinin kitap yakmakta olduğunu görüyoruz – Zola'nın kitapları olduğunu sonradan öğreniyorum, Dreyfus'e sempati gösteren hangi gazeteler varsa onları da yakıyorlar. Karanlık nehrin üstündeki alevlerin çevresinde dans eder gibi görünenlerde putperest bir hava var. Jandarmaların arabamıza kadar olan yolu zorla açmaları gerekiyor. Atlar ürküyor, arabacı onları güçlükle kontrol altına alıyor. Nehrin karşısına geçiyoruz, boulevard de Sébastopol'de ancak yüz metre kadar ilerlemişken parçalanan vitrin camlarının şangırtısını duyuyoruz, sokağın ortasında bir kalabalık koşarak geliyor. Adamın biri, "Yahudilere ölüm!" diye bağırıyor. Hemen arkasından vitrinleri parçalanmış bir dükkânın önünden geçiyoruz, *Levy & Dreyfus* yazan bir tabelanın üzerine boya sürülmüş.

Ertesi gün, Adalet Sarayı'na döndüğümde beni Ceza Mahkemesi'ne değil, binanın başka bir yerine götürüyorlar, Tunus'ta aldığım düzmece mesajlar hakkında Paul Bertulus adında bir sulh yargıcı sorguluyor beni. Kırklı yaşlarının ortasında iriyarı, yakışıklı, çekici bir adam, onu bu göreve General Billot getirmiş. Bıyığı yukarı kıvrık, ceketinin yakasına da bir karanfil takılı, burada bulunmaktansa evinde Longchamps'daki yarışları seyretmeyi yeğler gibi görünüyor. Onun muhafazakâr, kral yanlısı ve Henry'nin dostu olarak ünlendiğini biliyorum, bu görev de bu yüzden verilmiş olmalı ona. Bu bakımdan, bir soruşturmacı olarak hamaratlık göstermesini pek beklemiyorum. Ne var ki, ben Kuzey Afrika'da başıma gelenleri anlattıkça rahatsız olduğu gitgide daha da açık bir şekilde görülüyor.

"Şunu açıklığa kavuşturalım Albay. Mademoiselle Blanche de Comminges'in size bu telgrafları göndermediğine emin misiniz?"

"Onun adının bu meseleye Albay du Paty tarafından karıştırıldığından hiç kuşkum yok."

"Peki bunu neden yapsın?"

İfademi yazan stenografa bakıyorum. "Bunu size anlatmaya hazırım, Mösyö Bertulus, ama gizli olarak."

"Bu dediğiniz normal bir işlem değildir, Albay."

"Bu da normal bir mesele değil."

Yargıç sözlerimi düşünüyor. "Pekâlâ," diyor sonunda. "Ancak isteseniz de istemeseniz de anlattıklarınız üzerine harekete geçebileceğimi bilmelisiniz."

İçimden gelen dürtüyle ona güvenebileceğimi düşünüyorum ve kabul ediyorum, stenograf odadan çıktıktan sonra, Armand du Paty'nin Blanche'la olan ilişkisini anlatıyorum, sözüm ona peçeli bir kadının geri getirdiği, çalınmış mektubun hikâyesini bütün ayrıntılarıyla aktarıyorum. "Bu yüzden, Armand du Paty şöyle ya da böyle bu işin arkasındadır. Onun hayalgücü korkutucu ama sınırlıdır. Esterhazy'ye romandan fırlamışa benzeyen şu peçeli kadın fikrini verenin o olduğuna eminim, ki o kadını tanıyor gibiyim."

"İnanılır gibi değil."

"Haklısınız. Ama eğer ayrıntılar ortaya çıkarsa bunun Mademoiselle de Comminges'in toplumdaki konumu için ne kadar yıkıcı olacağını görebilirsiniz."

"Bu durumda siz, Albay du Paty'nin, Binbaşı Esterhazy'nin iddialarıyla, size karşı düzenlenen, sahte mesajlar da içeren ve resmi makamlarca onaylanan komplo arasında dolaysız bir bağ olduğunu öne sürüyorsunuz, öyle mi?"

"Evet."

"Sahtekârlık, istihbarat birimi tarafından genellikle uygulanan bir yöntem midir?"

Yargıcın saflığı karşısında gülümsememi bastırıyorum. "Jean-Alfred Desvernine adında Sûreté için çalışan bir subay var. Bir keresinde, Lemercier-Picard adında bir kalpazanı getirdi bana. Desvernine'le konuşmanızı öneririm. Yardımı olabilir."

Bertulus o adı kaydediyor, sonra stenografı tekrar içeri çağırıyor.

* * *

O öğleden sonra, hâlâ ifade verdiğim sırada, kapı sertçe vuruluyor, Louis kafasını içeri uzatıyor. Terlemekte, soluk soluğa. "Rahatsız ettiğim için bağışlayın," diyor Berthulus'e, "ama Albay Picquart acilen mahkemede bekleniyor."

"Korkarım ki şu anda bana ifade veriyor."

"Bunu biliyorum, Maître Labori özrünün kabulünü rica ediyor, ama albayı karşı tarafın tanığı olarak çağırmak zorunda."

"Madem gitmek zorunda, gidecek."

Koridorda hızla ilerlerken Louis, "General Pellieux tanıklık ediyor, senin ifadeni çürütmeye çalışıyor. Esterhazy'nin *bordereau*'yu yazmasının mümkün olmadığını çünkü o seviyedeki istihbarata erişiminin bulunmadığını iddia ediyor."

"Ama saçmalık bu," diyorum. "Bütün bunlarla dün uğraştım. Hem Pellieux ile ne ilgisi var? Konunun bu kısmıyla neden Gonse ilgilenmiyor ya da Henry?"

"Fark etmedin mi? Şimdi her şeyi Pellieux yapıyor. Ellerindeki tek düzgün sözcü o, ötekiler gibi kokuşmuş da değil." Duruşma salonunun kapısına varınca bana dönüyor. "Bunun ne anlama geldiğinin farkındasın, değil mi Georges?"

"Neyin?"

"Kaçmaktalar. İlk kez, kaybedeceklerinden gerçekten korkuyorlar."

Duruşma salonunda, Pellieux tanık yerinde, söylevinin sonuna geldiği belli oluyor, avukatmış gibi konuşuyor jüriyle. Louis ile ben geride kalıp dinliyoruz. "Beyler," diye bağırıyor, göğsünü yumruklayarak, "bendeki asker ruhu üzerimize yığılan rezillikler karşısında isyanda! Ordunun elinden, en üst rütbeli subaylarına duyduğu güveni çekip almaya çalışmanın canilik olduğunu söylüyorum. Tehlike gününde bu ordunun nasıl olacağını düşünüyorsunuz – ki sandığınızdan da yakın olabilir bu tehlike. Haklarında böyle şeyler duydukları amirleri tarafından yönetilen zavallı askerlerin nasıl davranacaklarını sanıyorsunuz? Sayın jüri üyeleri, evlatlarınızı katliama götüreceklerdir! Ama Mösyö

Zola yeni bir savaş kazanmış olacaktır, yeni bir *Débacle*[1] yazacaktır, Fransızcayı bütün evrene ve Fransa'nın haritadan silindiği bir Avrupa'ya yayacaktır!"

Salonun, ordudaki subayların oturduğu bölümünde alkışlar kopuyor. Pellieux onları susturmak için parmağını kaldırıyor. "Bir kelime daha, beyler. Dreyfus üç yıl önce aklanmış olsaydı memnun olurduk. Fransız ordusunda hain bulunmadığını kanıtlardı bu. Ama yakındaki askeri mahkemenin kabule yanaşmadığı şey, Dreyfus suçlu olsun ya da olmasın onun yerine masum bir adamın geçmesiydi."

Genelkurmay'ın tekrarlanan alkışları arasında tanık yerinden çekiliyor. Ayağa fırlayıp alkışlayan Gonse ile Henry'nin yanından geçerek binanın merdiven boşluğuna doğru gidiyorum. Pellieux az önce bir yarışmadan galip çıkmışçasına çalımlı bir havayla yerine yürüyor, geçsin diye kenara çekiliyorum. Gözleri parlıyor. Benimle yan yana gelene kadar farkıma varmıyor bile, sonra yanımdan geçerken ağzının ucuyla, "Meydan sizin," diyor.

Yargıç, saat çok ilerlediği için o gün tanıklık edemeyeceğime karar verince Labori kızıyor, gelecek duruşmaya kadar ifadem alınmayacak. Mont Valérien'e dönüp geceyi uykusuz geçiriyorum, rüzgârın sesini dinliyor, sabahın ilk saatlerine kadar Eiffel Kulesi'nin tepesindeki ışığı gözlüyorum, Paris'in üstündeki gökte kırmızı bir gezegen gibi parlıyor.

Ertesi sabah, mahkeme salonunda ben tanıklık ederken, Labori, "Dün General de Pellieux, Binbaşı Esterhazy'nin *bordereau*'da yazan belgeleri elde etmiş olamayacağını söyledi. Buna yanıtınız nedir," diye soruyor.

İhtiyatlı bir şekilde başlıyorum: "Söyleyeceğim bazı şeyler belki General de Pellieux'nün söylediklerine ters düşebilir, ama düşündüğümü söylemenin görevim olduğuna inanıyorum. Esas nokta şu ki, *bordereau*'da listelenen belgeler, insanların inandırıldığı kadar önemli değil."

1 Émile Zola'nın 1870 Fransa-Prusya savaşı üzerine romanı. (ç.n.)

Yine, adli dil kullanmaya özen gösteriyorum. *Bordereau* ile birlikte güya beş takım veri iletildiğine işaret ediyorum. Ama bunlardan dördü gerçek belgeler değil, sadece tutulmuş "notlardı" ki bunlar Genelkurmay'ın içinden öğrenilecek bilgiler içermiyordu: 120 milimetrelik topların hidrolik frenleri hakkında, birlikleri korumaya, topçuluk eğitimindeki değişlikliklere, Madagaskar'ın istilasına ait notlar. "Peki. Neden sadece notlar? Konuşmalarda yakaladığı ya da gözünün iliştiği küçük şeyleri değil de ciddi şeyleri sunabilecek biri elbette ki 'Size şu belgenin bir *kopyasını* gönderiyorum,' derdi. Evet, iletilen bir kopya *vardı*, beşinci belge –ateşleme elkitabı– Binbaşı Esterhazy'nin ona erişme olanağının bulunduğunu ve gerçekten de kopyasının çıkarılmasını sağladığını bilmemiz kesinlikle rastlantı değil. Ama burada yazar yine onun çok kısa bir süre için elinde kaldığını söylüyor, oysa Genelkurmay'daki Dreyfus gibi bir subay sınırsız ulaşım olanağına sahip olurdu."

Sağ tarafımda büyük, süslü bir saat var. Dinleyiciler öylesine dikkat kesilmişler ki, konuşmama ne zaman ara versem, mahkeme salonunun sessizliğinde onun tıkırtısını duyuyorum. Zaman zaman, gözümün ucuyla baktığımda sadece jüridekilerin değil Genelkurmay'daki subayların bazılarının yüzlerinde de kuşkunun izlerini görmeye başlıyorum. Eskisi kadar kendine güveni olmayan Pellieux, durmadan ayağa kalkıyor sözümü kesmek için, buzun inceldiği yere gitgide yaklaşıyor, sonunda önemli bir hata yapıyor. *Bordereau*'nun son cümlesinin *–manevralara katılmak üzere gidiyorum–* aynı zamanda onu yazan kişinin Savaş Bakanlığı'nda çalışmadığını gösterdiğine, çünkü Genelkurmay'ın manevralarının sonbaharda yapıldığına, *bordereau*'nun ise güya nisanda yazılmış olduğuna dikkat çektiğim sırada Pellieux yine öne geliyor.

"Ama *bordereau* nisanda yazılmadı ki."

Yanıt vermeme fırsat kalmadan Labori bir anda onun üzerine atlıyor. "Evet, yazıldı – en azından Bakanlık her zaman böyle söyledi."

"Hayır değil," diye ısrar etti Pellieux, ama sesinde kararsızlığın titreyişi vardı. "General Gonse'u çağırıyorum."

Gonse öne geliyor ve "General Pellieux haklı," diyor. "*Bordereau*'nun ağustos ayı dolaylarında yazılmış olması gerekir, çünkü içinde Madagaskar istilasına dair bir nottan söz ediliyor."

Labori şimdi de Gonse'a saldırıyor. "Madagaskar'la ilgili notu Genelkurmay tam olarak ne zaman hazırladı?"

"Ağustosta."

"Bekleyin." Labori belgelerin bulunduğu tomarı karıştırıyor ve bir kâğıt çıkarıyor içlerinden. "Ama Yüzbaşı Dreyfus'ün duruşması sırasında okunan özgün iddianamede, Madagaskar'la ilgili notu söz konusu bölümde çalışırken şubat ayında kopyaladığı iddia ediliyordu. Aynen okuyorum: 'Yüzbaşı Dreyfus onu o zaman kolaylıkla elde edebilirdi.' Bu iki tarihi birbiriyle nasıl uzlaştırıyorsunuz?"

Gonse'un ağzı umutsuzlukla açılıyor. Pellieux'ye bakıyor. "Eh, not ağustosta yazılmıştı. Şubat ayında bir not olup olmadığını bilmiyorum aslında..."

"Haydi ama beyler," diyor Labori alay ederek. "Kesin konuşmanın ne kadar önemli olduğunu görüyorsunuz, değil mi?"

Çok küçük bir tutarsızlık, yine de mahkeme salonundaki havanın değiştiğini hissedebiliyor insan, tıpkı barometredeki küçük bir düşüşü hisseder gibi. Gülmeye başlayanlar var, Pellieux'nün yüzü kasılıyor, öfkeden kıpkırmızı kesiliyor. Kibirli biri o, gururlu biri, şimdiyse budala yerine konulmuş. Daha da kötüsü, hükümetin davasının tamamı ansızın çürük görünüyor. Bu davası asla Labori ayarında bir avukat tarafından doğru düzgün ele alınmamış; baskı altında kalınca kibritlik odun kadar zayıf görünmeye başlıyor.

Pellieux kısa bir ara talebinde bulunuyor. Yerine doğru yürüyor. Gonse ile Henry de dahil, Genelkurmay'ın subayları hemen çevresini alıyorlar. Parmağıyla dürttüğünü görüyorum. Labori de görüyor. Kaşlarını çatarak bakıyor bana, ellerini iki yana açıp "Ne bu?" diyor sessizce. Sadece omuzlarımı silkerek yanıt verebiliyorum: Ne konuştukları hakkında hiçbir fikrim yok.

Beş dakika sonra Pellieux ön tarafa geliyor ve bir şey söylemek istediğini belirtiyor.

"Sayın jüri üyeleri, az önce olanlarla ilgili bir gözlemimi sizlere bildirmek istiyorum. Şu ana kadar, biz kendi tarafımızda tamamıyla yasaların sınırları içinde kaldık. Dreyfus vakası hakkında bir şey söylemedik, şimdi de söz etmek istemiyorum. Ancak savunma az önce, kapalı kapılar ardında kalması gereken iddianameden bir bölümü herkesin önünde okudu. Eh, Albay Henry'nin dediği gibi, ışık istiyorlarsa ışık alacaklar! Kasım 1896'da Savaş Bakanlığı'na Dreyfus'ün suçunu gösteren *kesin kanıt* geldi. Ben bu kanıtı gördüm. Kaynağına itiraz edilemeyecek bir belge bu ve belgede kabaca şu sözler bulunuyor: 'Bir temsilci Dreyfus vakası hakkında sorular soracak. Bu Yahudi'yle olan ilişkimizi asla itiraf etme.' Beyler, bu açıklamayı şerefim üzerine yapıyorum ve General Boisdeffre'in benim tanıklığımı desteklemesini istiyorum."

Mahkeme salonunda soluklar tutuluyor, sonra, herkes soluğunu bırakıyor, yanındakine dönüp bunun ne anlama geldiğini fısıldayarak tartışmaya başlıyor. Labori yine şaşkın şaşkın bana dikiyor gözlerini. Pellieux'nün Alman Büyükelçiliği'nden güya geri alınan mektubu ima etmiş olacağı birkaç saniye sonra geliyor aklıma – ben Paris'ten uzaklaştırılmadan az önce gayet işe yarar bir şekilde ortaya çıkan mektup; Billot onu yüksek sesle okumuş ama bana göstermemişti. Labori'ye doğru başımı şiddetle sallayıp ellerimle yakalar gibi bir işaret yapıyorum. Pellieux bir gaf daha yapmış oldu. Bu ânı elden kaçırmamalıyız.

Tehlikenin farkına varan Gonse ayağa fırlayıp öne doğru koşuyor bile. Telaşla yargıca, "Söz almak istiyorum," diye sesleniyor. Ama Labori ondan daha hızlı.

"Kusura bakmayın ama ben söz aldım, General," diyor. "Az önce son derece önemli bir mesele gündeme geldi. Böyle bir bildirimden sonra tartışmaya kısıtlama getirilemez. General Pellieux'ye söylemek isterim ki, açıkça tartışılmadıkça bilimsel açıdan hiçbir belgenin kanıt değeri yoktur. General Pellieux hiç çekinmeden konuşsun ve bu belge ortaya çıksın."

Yargıç, "General Gonse, siz ne söyleyeceksiniz," diye soruyor.

Gonse'un gırtlağından boğuk bir ses yükseliyor. Adeta boğuluyor gibi. "General Pellieux'nün tanıklığını doğruluyorum.

Girişimde bulundu ve iyi de yaptı. Onun yerinde olsam ben de aynı şeyi yapardım." Ellerini sinirli bir şekilde pantolonunun yanlarına sürtüyor. Felaket görünüyor. "Ordu ışıktan korkmaz. Şerefini kurtarmak için de gerçeği söylemekten korkmaz. Ancak sağduyu bir zorunluluktur, bu türden kanıtların, gerçek ve mutlak olsalar bile buraya getirilip açıkça gösterilmesinin gerektiğine inanmıyorum."

Pellieux lafını esirgemiyor, "Sözlerimi doğrulaması için General Boisdeffre'in çağrılmasını istiyorum," diyor. Yargıca da talihsiz Gonse'a da aldırmadan koridorda bekleyen yaverini çağırıyor, "Binbaşı Delcassé, bir arabaya binin ve hemen General Boisdeffre'i getirin," diyor.

Ara verildiğinde Labori benim durduğum yere geliyor. "Ne belgesinden bahsediyor bu," diye fısıldıyor.

"Size anlatamam – ayrıntı veremem. Benim gizlilik yeminimi bozar."

"Bana bir şey vermelisiniz Albay – Genelkurmay başkanı içeriye girmek üzere."

Pellieux, Gonse ve Henry'nin oturdukları yere bakıyorum, bana dikkat edemeyecek kadar dalmışlar kendi konuşmalarına. "Oldukça umarsız bir taktik olduğunu söyleyebilirim. Bence Gonse ile Henry düşürüldükleri bu durumdan hiç memnun değiller."

"Sizce Boisdeffre'e karşı nasıl bir sorgulama yürütmeliyim?"

"Belgeyi baştan sona okumasını isteyin. Onun üzerinde adli inceleme yapılmasına izin verip vermeyeceklerini sorun. Neden Dreyfus'ü Şeytan Adası'na gönderdikten ancak iki yıl sonra onun hakkındaki 'kesin kanıtı' keşfettiklerini sorun!"

Boisdeffre'in duruşma salonunun kapısına geldiğini koridordaki alkışlar ve sevinç çığlıkları duyuruyor. Kapı sertçe açılıyor. Birkaç emir subayı onun önünden dalıyorlar içeriye, sonra da o büyük adam salonun gerisinden tanık kürsüsüne doğru ağır ağır yürüyor. On beş aydır onu ilk görüşüm bu. Uzun boylu ve

vakur, dimdik yürüyor, beyaz saçlarıyla ve bıyığıyla tam bir tezat oluşturan siyah üniformasının düğmelerinin tümü ilikli, epeyce yaşlanmış görünüyor.

Yargıç, "Geldiğiniz için teşekkür ederim, General," diyor. "Beklemediğimiz bir olay oldu. General Pellieux'nün verdiği ifadenin steno kaydını size okumama izin verin."

Yargıç okumasını bitirdiğinde Boisdeffre ciddi bir tavırla başını sallıyor. "Uzatmayacağım. General Pellieux'nün bütün noktalardaki tanıklığını doğru ve gerçek bulduğumu belirteyim. Söyleyecek başka bir sözüm de yok, buna hakkım da yok." Jüriye dönüyor. "Şimdi de beyler, bitirmeden önce size de bir şey söylememe izin verin. Siz jürisiniz, siz milletsiniz. Eğer millet, ordusunun komutanlarına, ulusun savunmasından sorumlu olanlara güven duymuyorsa, onlar bu ağır görevi başkalarına bırakmaya hazırlar; söylemeniz yeter. Başka bir şey demeyeceğim. Mösyö Başkan, çekilmeme izin veriniz."

Yargıç, "Çekilebilirsiniz General," diyor, "bir sonraki tanığı getirin."

Boisdeffre dönüyor, duruşma salonundakilerin coşkulu alkışları arasında çıkışa doğru gidiyor. Yanımdan geçerken bakışları bir an yüzümde geziniyor, yanağındaki bir kas hafifçe seğiriyor. Onun arkasından Labori, "Özür dilerim, General, size bazı sorularım var," diye sesleniyor.

Yargıç ona susmasını söylüyor. "Size söz hakkı vermedim, Maître Labori," diyor, "konu kapandı."

Görevini yerine getiren Boisdeffre düzgün adımlarla tanık yerinden uzaklaşmaya devam ediyor. Genelkurmay'daki subaylardan birkaçı kalkıyor, pelerinlerini ilikleyip peşinden gidiyorlar.

Labori hâlâ onu geri getirmeye çabalıyor. "Özür dilerim General Boisdeffre–"

"Söz hakkı vermedim size." Yargıç tokmağını kürsüye indiriyor. "Binbaşı Esterhazy'yi getirin."

"Ama benim *bu* tanığa soracak sorularım var..."

"Bu, davanın kapsamı dışındaki bir küçük olaydı. Söz hakkınız yok."

"Söz hakkı istiyorum!"

Çok geç. Duruşma salonunun arka tarafından kapanan bir kapının sesi geliyor –nazikçe, çarpılmadan– böylece Boisdeffre'in müdahil olarak davayla ilişkisi sona eriyor.

Son birkaç dakika yaşanan dram bitince Esterhazy'nin gelişi zirveden zemine düşüş oluyor. Labori ile Clemenceau kardeşlerin yüksek sesle fısıldaşarak, Boisdeffre'in bu olağandışı şekilde müdahil oluşunu protesto etmek için duruşma salonundan çıkıp çıkmamayı tartıştıkları duyuluyor. Jüri –kumaşçılar, tacirler ve bostancılardan oluşan o topluluk– eğer orduya karşı gelirlerse bütün üst kademenin bunu güvensizlik oyu sayıp istifa edeceğini söyleyen Genelkurmay Başkanı tarafından tehdit edilmenin şaşkınlığını yaşıyor hâlâ. Bana gelince, bundan sonra nasıl hareket etmeliyim diye vicdanımı sorgulayıp sıkıntı içinde oturduğum yerde kıpırdanıyorum.

Tir tir titreyen, aşırı iri ve pörtlek gözleri oradan oraya giden Esterhazy jüriye hitap ederek söze başlıyor. "İçinde bulunduğum berbat durumun farkında olup olmadığınızı bilmiyorum. Bu sefil Mösyö Mathieu Dreyfus, elinde en ufak bir kanıt olmadan beni kardeşinin cezalandırıldığı cürmün yaratıcısı olmakla suçlamaya cesaret etti. Bugün, bütün haklar hiçe sayılarak, bütün yasalar hiçe sayılarak karşınıza getirildim, tanık olarak değil, sanık olarak. Bu muameleye bütün gücümle itiraz ediyorum..."

Onu dinlemeye katlanamıyorum. Dikkat çekecek bir tavırla ayağa kalkıp salondan çıkıyorum.

Esterhazy arkamdan bağırıyor: "Son bir buçuk yıldır, bir insana düzenlenebilecek en dehşet verici komplo düzenlendi bana karşı! Bu süre zarfında çağdaşlarımın hayatları boyunca çektiği acılardan çok daha fazla acı çektim!.."

Kapıyı arkamdan kapatıyor, koridorlarda Louis'yi arıyorum, sonunda onu De Harlay geçidinde, bir banka oturmuş, gözlerini yere dikmiş halde buluyorum.

Başını kaldırıp bakıyor, suratı asık. "Az önce bir *darbeye* tanık olduğumuzun farkında mısın? Genelkurmay'ın, savunmanın

görmesine izin verilmeyen bir kanıtı göstermesine izin verilirse ve sonra bir sivil mahkeme bunu kabul etmezse toptan istifayla tehdit ederse, buna başka ne denir? Dreyfus üzerinde kullandıkları taktikleri şimdi de bütün ülkenin üzerinde kullanmayı deniyorlar!"

"Haklısın. Ben de bu yüzden tanık olarak çağrılmak istiyorum."

"Emin misin?"

"Labori'ye söyler misin?"

"Dikkatli ol Georges, şimdi avukatın olarak konuşuyorum. Gizlilik yeminini bozarsan seni on yıl içeri tıkarlar."

Duruşma salonuna dönerken, "Benim için yapmanı istediğim bir şey daha var, yapabilirsen," diyorum. "Sûreté'de Jean-Alfred Desvernine adında bir polis var. Onunla kimseye belli etmeden temas kurup kendisiyle gizlice buluşmak istediğimi söyler misin? Söyle ona, gözünü gazetelerden ayırmasın, serbest bırakıldıktan sonraki gün akşam saat yedide her zamanki yerimizde olacağım."

"Her zamanki yer..." Louis bir yorumda bulunmaksızın not tutuyor.

Duruşma salonuna döndüğümüzde yargıç, "Albay Picquart, ne eklemek istiyorsunuz?" diye soruyor.

Tanık yerine doğru yürürken Henry'ye göz atıyorum, Gonse ile Pellieux'nün arasına sıkışmış oturuyor. Göğsü o kadar geniş ki, üzerinde kavuşturduğu kolları kırpılmış kanatlar gibi güdük duruyorlar.

Parmaklığın cilalı ahşabını sıvazlıyor, ellerimi ahşabın damarlarının üzerinde gezdiriyorum. "General Pellieux'nün, Dreyfus'ün suçunun kesin kanıtı dediği belge hakkında bir şey söylemek istiyorum. Eğer kendisi bu konuyu açmasaydı ben de asla sözünü etmezdim, ama şimdi etmem gerektiğini hissediyorum." Saat tıkırdıyor, ayaklarımın altında bir kapak açılır gibi oluyor, sonunda kenarından karşıya atlıyorum. "O belge sahtedir."

* * *

Gerisi kolayca dökülüyor ağzımdan. Uğultular ve bağrışmalar dinince, Pellieux öne çıkıp kişiliğime şiddetle saldırıyor: "Bu davada her şey tuhaf, ama en tuhafı, sırtında hâlâ Fransız ordusunun üniforması olmasına rağmen bu kürsüye gelip üç generali sahtekârlık yapmakla suçlayan bir adamın tavrı..."

Hükmün okunduğu gün son kez Mont-Valérien'den arabayla alınıyorum. Adalet Sarayı'nın çevresindeki sokaklar ellerinde kalın sopalar taşıyan serserilerle dolmuştu, jüri vereceği kararı düşünmek üzere odasına çekildiğinde, bizim Dreyfus'çüler grubu, artık böyle denilmeye başladı bizim için, duruşma salonunun ortasında, öncelikle birbirimizi korumak için bir arada duruyoruz: Ben, Zola, Perrenx, Clemenceau kardeşler, Louis ve Labori, Madam Zola ve Labori'nin muhteşem güzellikteki Avustralyalı eşi Marguerite, yanında ilk eşinden olan iki oğlunu da getirmiş. "Bu şekilde hepimiz bir arada oluruz," diyor bana ağır aksanlı Fransızcasıyla. Yüksek pencerelerden, dışarıdaki kalabalığın gürültüsü duyuluyor.

Clemenceau "Eğer kazanırsak bu binadan sağ çıkamayız," diyor.

Kırk dakika sonra jüri geri geliyor. Yapılı bir tacir olan sözcüleri ayağa kalkıyor: "Şerefim ve vicdanım üzerine jürinin kararını açıklıyorum," diyor. "Perrenx'i oy çokluğuyla suçlu bulduk; Zola'yı oy çokluğuyla suçlu bulduk."

Bir yaygara kopuyor. Subaylar sevinçle bağırıyorlar. Herkes ayağa fırlıyor. Salonun gerisindeki şık hanımlar daha iyi görmek için sandalyelerinin üzerine çıkıyorlar.

"Yamyamlar," diyor Zola.

Yargıç, *L'Aurore*'un yöneticisi olan Perrenx'e, dört ay hapis ve üç bin frank para cezasına çarptırıldığını söylüyor. Zola'ya en yüksek hapis cezası veriliyor: bir yıl, beş bin frank da para cezası. Hükümler, temyize gidilene kadar askıda kalacak.

Salondan çıkarken, Genelkurmay'dan bir grup subayla birlikte duran Henry'nin yanından geçiyorum. Şaka yapıyor o sırada. Soğuk soğuk, "Önümüzdeki günlerde, düellomuzu

ayarlamak için benim tanıklarım sizinkileri ziyaret edecek," diyorum, "yanıt vermeye hazır olun." Bu sözlerimin, onun domuz suratındaki gülümsemeyi, hiç değilse bir an için, sildiğini görmek sevindiriyor beni.

Üç gün sonra, 26 Şubat Cumartesi günü, Mont-Valérien'in komutanı beni odasına çağırıyor, beni hazırolda tutarak, üst kademe subaylardan oluşan bir heyet tarafından "ağır suiistimal" nedeniyle suçlu bulunduğumu ve ordudan ihraç edildiğimi bildiriyor. Emekli albay aylığı değil de emekli binbaşı aylığı alacağım: haftada otuz frank. Ayrıca, Genelkurmay'daki hizmetimle ilgili kamuda herhangi bir yorumda bulunacak olursam ordunun bana karşı mümkün olan en sert şekilde harekete geçeceğini söylemekle de yetkili kılınmış.

"Söyleyeceğiniz bir şey var mı?"

"Yok, Albay."

"Çekilebilirsiniz!"

Akşam karanlığında, elimde bavulumla kapıya götürülüyorum, eve kendi başıma dönmem için parke taşlı avluda bırakılıyorum. On sekiz yaşımdan beri ordu dışında bir hayat tanımadım. Ama bu artık arkamda kaldı, Paris'e döneceğim trene binmek üzere yokuş aşağı tren istasyonuna yürürken artık sadece Mösyö Picquart'ım.

21

Ertesi akşam, Saint-Lazare Garı'ndaki kafede, her zamanki köşe masada oturuyorum. Günlerden pazar, sakin bir saat, ıssız bir yer. Bir avuç müşteriden biriyim. Buraya gelirken ihtiyatlı davrandım, kiliselere daldım, yan kapılardan çıktım, iki büklüm yürüdüm, daracık sokaklarda kenara yapışarak ilerledim, sonunda kimsenin beni takip etmediğine emin oldum. Gazetemi

okuyor, bir sigara içiyor ve biramı saat yedi kırk beşe kadar idare ediyorum, o saat olunca artık Desvernine'in gelmeyeceği anlaşılıyor. Hayal kırıklığına uğradım ama şaşırmadım; son karşılaşmamızdan beri benim koşullarımdaki değişikliğe bakarsam onu suçlamak pek doğru olmaz.

Otobüse binip eve dönmek için dışarı çıkıyorum. Alt kat çok kalabalık. Üst kata çıkıyorum, orasının iki yanı açık olduğundan soğuk öbür yolcuların gözünü korkutuyor. Ortadaki sıralardan birine oturuyorum, çenemi göğsüme bastırıp ellerimi ceplerime sokuyorum, mağazaların karanlık üst katlarını seyrediyorum. Oturalı bir dakika bile geçmeden kalın paltolu ve atkılı bir adam yanıma geliyor. Aramızda boşluk bırakarak oturuyor.

"İyi akşamlar Albay," diyor.

Hayretle ona dönüyorum. "Mösyö Desvernine."

Gözleri karşıya dikili. "Evinizden beri takip edildiniz."

"Onlardan kurtulduğumu sandım."

"İkisinden kurtuldunuz. Üçüncüsü aşağıda oturuyor. Bereket benim için çalışıyor. Dördüncü biri olduğunu sanmıyorum, olmasa bile kısa konuşalım diyorum."

"Evet, elbette. Gelmeniz çok iyi oldu."

"Ne istiyorsunuz?"

"Lemercier-Picard'la konuşmak istiyorum."

"Neden?"

"Dreyfus vakasında birçok sahtekârlık yapıldı; en azından birkaçında onun parmağının olduğundan kuşkulanıyorum."

"Ya." Desvernine sıkıntılı görünüyor. "Ah, bu kolay olmayacak. Daha açık konuşabilir misiniz?"

"Tabii, ben özellikle geçen gün Zola'nın duruşmasında adı geçen belgeyi düşünüyorum, General Boisdeffre'in kefil olduğu şu 'kesin kanıt'ı. Eğer o benim sandığım şeyse beş-altı satır yazı demektir. Bir amatörün taklit edemeyeceği kadar uzun bir yazı bu, onu karşılaştırabileceğimiz bolca orijinal malzeme de var. Bu yüzden onların işin içine profesyonel birini soktuklarından kuşkulanıyorum."

"'Onlar' derken özellikle kimi kastediyorsunuz Albay, sormamda sakınca yoksa?"

"İstatistik Şubesi'ni. Albay Henry'yi."

"Henry mi? Ama o şubenin başkanı!" Gözlerini bana çeviriyor.

"Eğer adamınızın istediği paraysa, bulacağıma eminim."

"İsteyecektir, bunu şimdiden söyleyebilirim size – hem de çokça. Onu ne zaman görmek istersiniz?"

"Olabildiğince çabuk."

Desvernine paltosuna gömülüyor, sözlerimi düşünüyor. Yüzünü göremiyorum. Sonunda, "Bu işi bana bırakın, Albay," diyor. "Ben burada ineceğim."

"Artık albay değilim, Mösyö Desvernine. Bana böyle demenize gerek yok. Bana yardım etmek zorunda da değilsiniz. Sizin için risk demektir."

"Esterhazy'yi araştırırken ne kadar zaman harcadığımı unutuyorsunuz Albay – o piçkurusunun içini dışını biliyorum. Özgür kaldığını görmek midemi bulandırıyor. Sırf onun yüzünden bile olsa size yardım edeceğim."

Henry ile yapacağım düello için iki tanığa ihtiyacım var, düzenlemeleri yapsınlar ve dürüst bir düello olmasını sağlasınlar diye. Tanıklardan biri olmasını teklif etmek için Ville-d'Avray'a, Edmond Gast'ı görmeye gidiyorum. Öğle yemeğinden sonra dizlerimize birer battaniye alıp terasta oturuyor, puro içiyoruz. "Eh, iyice kafana koyduysan bunu, o zaman elbette onur duyarım," diyor. "Ama tekrar üzerinde düşünmeni rica ediyorum."

"Herkesin önünde meydan okudum ona, Ed. Geri çekilemem. Hem çekilmek istemiyorum da."

"Hangi silahları seçeceksin?"

"Kılıç."

"Boş versene Georges, yıllardır eline kılıç almadın!"

"Görünüşe bakılırsa o da almamış. Ne olursa olsun, aklım başımda, kıvrak da sayılırım."

"Ama atıcılıkta kılıç kullanmaktan daha iyisindir, değil mi? Hem tabanca kullanırken kasten hedefi vurmama gibi yararlı bir gelenek de vardır."

"Evet, ancak tabanca kullanırsak ve kurayı o kazanıp ilk ateş eden taraf olursa hedefi kaçırmamaya çalışabilir. Kalbime bir kurşun saplasa bütün sorunları çözülmüş olur kesinlikle. Yo, bu çok büyük bir risk."

"Öbür tanığın kim olacak?"

"Arkadaşın Senatör Ranc'a sorar mısın?"

"Neden Ranc?"

Yanıt vermeden önce puromdan bir nefes çekiyorum. "Tunus'tayken Marquis de Morès'i araştırdım. Bir düelloda, kuralların izin verdiğinden daha ağır bir kılıç kullanarak bir Yahudi subayı öldürmüş – koltukaltından sokmuş kılıcı ve omuriliğini parçalamış. Yakınımda bir senatör bulunması iyi bir hayat sigortası olur diye düşünüyorum. Henry'yi buna benzer numaralara başvurmaktan alıkoyar."

Edmond korkuyla bakıyor bana. "Georges, kusura bakma ama bu delilik! Kendini boş ver, ama Dreyfus'ün özgürlüğüne kavuşturulması amacına borçlusun böyle bir tehlikeye atılmamayı."

"Adam bana herkesin önünde yalancı dedi. Onurum düello yapmamı emrediyor."

"*Kendi* onurunun intikamını mı almak istiyorsun, Pauline'inkini mi?"

Yanıtsız bırakıyorum onu.

Ertesi akşam Edmond ile Ranc resmi düello talebimi bildirmek üzere benim adıma avenue Duquesne'ye, Henry'nin École Militaire'in tam karşısındaki evine gidiyorlar. Daha sonra Edmond, "Evde olduğu belliydi," diyor, "çizmelerini koridorda gördük, küçük oğlunun 'baba' diye seslendiğini de duyduk, bir erkek sesi çocuğu susturmaya çalıştı. Ama karısını gönderdi dışarıya, bizimle konuşması için. Kadın mektubu aldı, kocasının yanıtını yarın vereceğini söyledi. Düellodan kaçınmak istediğini seziyorum."

Çarşamba günü Henry'den yanıt gelmiyor. Akşam saat sekiz sularında kapı vuruluyor, Henry'nin tanıklarının bana onun

yanıtını getirdiklerini düşünerek kapıyı açmak için kalkıyorum, ama sahanlıkta karşımda duran kişi Desvernine. İçeri giriyor, ama şapkasını da paltosunu da çıkarmıyor.

"Her şey ayarlandı," diyor. "Adamımız bir otelde, rue de Sèvres'deki hôtel de la Manche'ta kalıyor. Takma adlarından birini kullanıyor – Koberty Dutrieux. Silahınız var mı Albay?"

Omzuma asılı tabanca kılıfımı göstermek için ceketimin önünü açıyorum. Hizmet revolverim alındığı için İngiliz malı bir tabanca edindim, bir Webley.

"İyi," diyor, "gidelim o zaman."

"Şimdi mi?"

"Bir yerde fazla kalmıyor."

"Bizi izlemezler mi?"

"Hayır, vardiyamı başkasıyla değiştirdim, bu akşam sizi gözetim altında tutma görevi bende. Sûreté açısından Albay, siz bütün gece evinizden dışarı çıkmamış olacaksınız."

Bir arabaya binip nehrin karşı kıyısına geçiyoruz, École Militaire'in güneyinde arabacının parasını ödüyorum. Yolun geri kalanını yayan gidiyoruz. Rue de Sèvres'in otelin bulunduğu kısmı dar ve loş; Manche oteli kolaylıkla gözden kaçabilir. Bir kasap dükkânıyla bir barın arasına sıkışmış dar, yıkık dökük bir bina burası; gezgin satıcıların gece bir saatliğine başlarını yastığa koyabilecekleri türden bir yer, kuşkusuz oradaki buluşmalar da saat hesabıyla ödeniyordur. Önce Desvernine giriyor içeri, ben de peşinden. Kapı görevlisi yerinde değil. Boncuk perdenin arkasındaki küçük yemek odasında yemek yiyen insanları görüyorum. Asansör yok. Her adımımızda dar basamaklar gıcırdıyor. Üçüncü kata gelince Desvernine bir odanın kapısını vuruyor. Yanıt veren olmuyor. Kulpu deniyor. Kilitli. Parmağını dudağına götürüyor, durup dinliyoruz. Yandaki odadan boğuk konuşma sesleri duyuluyor.

Desvernine ceplerini karıştırıp bir maymuncuk takımı çıkarıyor, bana verdiğinin aynısı. Çömelip çalışmaya başlıyor. Paltomun ve ceketimin düğmelerini çözüyor, göğsümün üzerinde Webley'nin güven verici baskısını hissediyorum. Bir dakika

sonra kilit açılıyor. Desvernine ayağa kalkıyor, aletlerini sakince topluyor ve cebine sokuyor. Kapıyı sessizce açarken bana bakıyor. Oda karanlık. Eliyle yoklayarak elektrik düğmesini buluyor, ışığı yakıyor.

İlk dürtüm, karşımdakinin kocaman abanoz bir kukla olduğu – siyah alçıdan yapılma bir terzi mankeni de olabilir, oturuş konumu verilmiş ve pencerenin tam altına dayandırılmış. Desvernine arkasına dönmeden ve hiçbir şey söylemeden sol elini kaldırıyor, hareket etmemem için uyarıyor beni; öbür elinde bir silah var. Üç-dört adımda pencereye gidiyor, o nesneye bakıyor ve "Kapıyı kapatın," diye fısıldıyor.

Odaya girdikten sonra karşımdakinin Lemercier-Picard ya da adı her neyse o olduğunu anlıyorum. Suratı morumsu siyah, başı göğsüne düşmüş. Gözleri açık, dili dışarı sarkmış, gömleğinin önü kurumuş tükürükle kaplı. Ensesinin kıvrımlarının arasına ince bir ip gömülmüş, gövdesinin arkasından dolanan bu arp teli gibi gergin ip pencere pervazına bağlanmış. Yaklaşınca ayaklarının ve çıplak, yaralı bereli bacaklarının alt kısımlarının yere değdiğini, ama kalçalarının zeminin hemen üstünde havada asılı olduğunu görebiliyorum. Kolları iki yandan sarkıyor, yumrukları sıkılı.

Desvernine elini onun şişmiş boynuna götürüyor, nabzını bulmaya çalışıyor, sonra yere diz çöküp hızla cesedin üzerini arıyor.

"Onunla en son ne zaman konuştunuz?" diyorum.

"Bu sabah. Tam bu pencerede duruyordu, sizin kadar da canlıydı."

"Sıkıntılı mıydı? İntihara eğilimli miydi?"

"Hayır, sadece çok korkuyordu."

"Öleli ne kadar olmuş?"

"Soğumuş, ama henüz katılaşmamış – iki saat, belki üç."

Doğruluyor, yatağa gidiyor. Açık duran bir bavul var orada. Ters çevirip içini boşaltıyor, sonra o zavallı, küçük eşya yığınının içini karıştırıyor, dolmakalemler, kalem uçları, kurşunkalemler, mürekkep şişeleri çıkarıyor. Bir sandalyenin arkalığında tüvit bir

ceket asılı. İç cebinden bir bloknot çıkarıyor ve sayfalarını karıştırıyor, sonra yan cepleri yokluyor: Birinde metal paralar var, öbüründe odanın anahtarı.

Desvernine'i gözlüyorum. "Not yok mu?"

"Hiçbir kâğıt yok. Bir kalpazan için çok tuhaf, değil mi?" Hepsini tekrar bavula koyuyor. Sonra şilteyi kaldırıp altını yokluyor, komodinin çekmecesini açıyor, sefil elbise dolabının içine bakıyor, yerdeki kare halıyı kenara yuvarlıyor. Sonunda pes edip ellerini beline koyuyor. "Her şeyi adamakıllı elden geçirmişler. Tek bir kâğıt parçası bile bırakmamışlar. Artık gitmelisiniz Albay. Bir odada bir cesetle yakalanmayı hiç istemezsiniz – özellikle bu cesetle."

"Ya siz?"

"Kapıyı kilitleyeceğim ve her şeyi bulduğumuz gibi bırakacağım. Belki gelen giden olur diye dışarıda bir iki saat kadar beklerim." Cesede bakıyor. "Buna doğrudan intihar derler –bekleyin de görün– Paris'te bunun aksini söyleyecek bir tek polis ya da kalpazan çıkmaz, zavallı herif." Çarpılmış suratın üzerinden elini şefkatle geçinip adamın açık kalmış gözlerini kapatıyor.

Ertesi gün evime iki albay geliyor: Parès ve Boissonet, ikisi de tanınmış sporcu ve Henry'nin eski içki arkadaşları. Ağırbaşlı bir tavırla bana Albay Henry'nin benimle düello yapmayı reddettiğini, ordudan kovulan bir subay olduğum için "onursuz biri" sayıldığımı, kaybedecek bir onurum olmadığını söylüyorlar, nedeni buymuş; bu yüzden ortada hakaret filan yokmuş.

Parès bana soğuk bir nefretle bakıyor. "Albay Henry kendisi yerine Binbaşı Esterhazy ile düello etmenizi öneriyor. Binbaşı Esterhazy'nin sizinle düello etmeye istekli olduğunu düşünüyor."

"Kuşkusuz öyledir. Ama siz Albay Henry'ye –Binbaşı Esterhazy'ye de– bir hain ve hırsızla dövüşmek için batağa adım atmayacağımı söyleyebilirsiniz. Albay Henry herkesin içinde beni yalancılıkla suçladı, ben o sırada hâlâ ordunun subayıydım. Düelloya o zaman davet ettim, o koşullar altında onurunu korumak

için benim davetime uyması gerekir. Bunu reddederse bütün dünya buna tanık olur ve besbelli olan sonuca varır; kendisinin hem iftiracı hem de korkak olduğuna. İyi günler, beyler."

Kapıyı arkalarından kapadıktan sonra titrediğimi fark ediyorum, ama sinirden mi öfkeden mi bilemiyorum.

Gece geç saatte Edmond gelerek Henry'nin meydan okumamı kabul ettiğini bildiriyor. Düello öbür gün yapılacak, sabah saat on buçukta, École Militaire'in kapalı binicilik okulunda. Kılıç kullanılacak. Edmond, "Henry mutlaka bir askeri doktoru hazır bulunduracaktır. Biz de bize eşlik edecek bir doktor tayin etmeliyiz. Bir tercihin var mı?"

"Yok."

"O zaman ben birini bulurum. Şimdi bir çanta hazırla."

"Neden?"

"Çünkü dışarıda arabam bekliyor, bana gelip benimle kılıç kullanma talimi yapacaksın. Öldürülmene tanıklık edecek değilim."

Ona Lemercier-Picard'dan söz etmeyi geçiriyorum aklımdan ama sonra vazgeçiyorum; zaten yeterince kaygılı.

Cuma gününü Edmond'un ahırında geçiriyorum, saatlerce çalıştırıyor beni, bileşik atak, dönerek savuşturma, karşı saldırı ve denge sağlamak için yapılan hareketlerin temel ilkelerini hatırlatıyor. Ertesi sabah, saat dokuzdan hemen sonra Ville-d'Avray'dan ayrılıyor, Paris'e dönüyoruz. Jeanne, beni bir daha göremeyecekmiş gibi heyecanla yüzümü öpücüklere boğuyor. "Hoşça kal, sevgili Georges! Seni asla unutmayacağım. Elveda!"

"Sevgili Jeanne, bu yaptığın moralimi bozacak..."

Bir saat sonra avenue de Lowendal'e girdiğimizde, binicilik okulunun kapısında birkaç yüz kişiyi bekler buluyoruz, pek çoğu École Militaire'in askeri öğrencileri – benim öğrencim olan türden gençler, ama şimdi sivil giyimle arabadan inerken beni yuhalıyorlar. Bir sıra olmuş süvari erleri kapıda nöbet tutuyor. Edmond kapıya vuruyor, bir sürgü çekiliyor, o bildik, gri ışıklı, soğuk mekâna alıyorlar bizi, içerisi at pisliği, amonyak ve saman kokuyor. İçerde mahsur kalmış kuşlar kanat çırparak tavandaki camlara çarpıyorlar. Geniş manejin ortasına konulmuş sehpaya

iri gövdesiyle Arthur Ranc yaslanmış. Altmışına değil de yetmişine yakın olmalı yaşı, ama sakalı gür ve siyah, kelebek gözlüğünün gerisindeki gözleri de ilgiyle parlıyor. "Zamanında ben de pek çok düello yaptım, dostum," diyor, "hatırlayacağın tek şey, iki saat sonra hayatında tadıp tadacağın en büyük iştahla öğle yemeğine oturacağın olmalı. Sırf yemek yeme zevki uğruna bile düello etmeye değer!"

Cumhuriyet Muhafızlarından emekli bir başçavuş olan hakemle ve bir cerrah olan doktorumla tanıştırılıyorum. On beş dakika bekliyoruz, sohbetimiz gitgide gerginleşiyor, sonunda sokaktan duyulan sevinç haykırışları Henry'nin geldiğini haber veriyor. Peşinde iki albayla giriyor içeri, bizi görmezden geliyor, doğruca masanın yanına gidip eldivenlerini çıkarıyor. Sonra şapkasını alıyor başından, masaya bırakıyor, ceketinin düğmelerini açıyor, sanki bir an önce bitmesini istediği bir doktor muayenesine hazırlanır gibi. Ben de ceketimi ve yeleğimi çıkarıyorum, Edmond'a veriyorum. Hakem, taş zeminin ortasına tebeşirle kalın bir çizgi çiziyor, çizginin her iki yanına birkaç adım atarak durduğu noktalara çarpı işareti atıyor, sonra bizi yanına çağırıyor. "Beyler," diyor, "lütfen gömleklerinizin düğmelerini çözün." Herhangi bir korunmamız olmadığını kanıtlamak için göğüslerimizi kısaca gösteriyoruz. Henry'nin göğsü pembe ve kılsız, domuz karnı gibi. Bütün bu işlem sırasında ellerine bakıyor, yere, kirişlere – benim dışımda her yere.

Silahlarımız tartılıp ölçülüyor. Başçavuş, "Beyler," diyor, "ikinizden biri yaralanırsa, ya da tanıklarınızdan biri yaralandığınızı görürse, yaralanan kişi dövüşe devam etmek istediğini söylemedikçe düello durdurulur. Yara kontrol edildikten sonra, yaralanan kişi arzu ederse düello yeniden başlayabilir." Kılıçlarımızı bize veriyor. "Hazırlanın."

Dizlerimi esnetiyor, idman olsun diye birkaç kez hücum ve savunma hareketleri yapıyorum, sonra dönüp altı adım ötemde duran Henry'ye bakıyorum, nihayet bakıyor bana, gözlerindeki nefreti görüyorum. Elinden gelirse beni öldürmeye çalışacağını hemen anlıyorum.

"*En garde*"[1] diyor başçavuş, yerlerimize geçiyoruz. Saatine bakıyor, bastonunu kaldırıyor ve indiriyor. "*Allez!*"[2]

Henry hemen üzerime geliyor, kılıcını öyle hızlı ve sert bir şekilde savuruyor ki benimkisi neredeyse elimden fırlıyor. Onun peş peşe gelen hamlelerinin karşısında geri çekilmekten başka çarem yok, yöntemle değil de içgüdüme uyarak elimden geldiğince savunuyorum kendimi. Ayaklarım birbirine dolanıyor, hafifçe tökezliyorum, Henry kılıcıyla boynumu boydan boya çiziyor. Ranc ile Edmond bu kuraldışı darbe karşısında itiraz ederek bağırıyorlar. Geriye savruluyorum, sırtım duvara değiyor. Henry, benim işaretli yerimden yirmi adım öteye götürmüş olmalı beni, eğilip bükülerek ondan kaçmam gerekiyor, yan tarafa atılıyor, yeniden savunma pozisyonu alıyorum, ama o hâlâ üzerime geliyor.

Ranc'ın hakeme şikâyette bulunduğunu duyuyorum: "Ama bu çok saçma, Mösyö!" Hakem de, "Albay Henry, amaç, beyefendiler arasındaki anlaşmazlığı gidermektir!" diye sesleniyor. Ama kendi zonklayan kanından başka bir şey duymadığını Henry'nin gözlerinde okuyorum. Bir kez daha üzerime saldırıyor, bu kez kılıcını ensemdeki tendonda hissediyorum, doğduğum günden beri ölüme hiç bu kadar yaklaşmamıştım. Kılıcımın ucu Henry'nin kolunun dirsekten aşağısına değdiğinde Ranc, "Durun!" diye haykırıyor. Henry koluna bakıp kılıcını indiriyor, ben de aynısını yapıyorum, doktorlar ve tanıklar yanımıza koşuyorlar. Başçavuş saatine göz atıyor. "İlk raund iki dakika sürdü."

Doktorum beni bir tavan penceresinin altına götürüp boynumu incelemek için başımı döndürüyor. "İyisiniz," diyor, "kıl payı kaçırmış olmalı."

Ama Henry'nin kolu kanıyor –ciddi bir kesik değil, sadece sıyrılmış, ama hakemin ona, "Albay, devam etmek istemeyebilirsiniz," demesine yetiyor.

Henry başını iki yana sallıyor. "Devam edeceğiz."

1 (Fr.) Gardınızı alın. (ç.n.)
2 (Fr.) Şimdi! (ç.n.)

Gömleğinin kolunu sıvarken ve kolundaki kanı silerken Edmond bana usulca, "Bu adam katil ruhlu delinin biri. Böyle bir manzara görmemiştim hiç," diyor.

"Aynı şeyi yeniden denerse," diyor Ranc, "bu işi durdururum."

"Olmaz," diyorum, "yapma. Sonuna kadar dövüşelim."

Hakem, "Yerlerinizi alın beyler," diye sesleniyor.

"*Allez!*"

Henry düelloya kaldığı yerden başlamak istiyor, eskisi kadar saldırganca, beni duvara doğru iterek. Ama kolunun alt tarafı yol yol kanlı. Kılıcının sapı kaygan. İndirdiği darbeler eskisi gibi özgüvenli değil – yavaşlıyor, zayıflıyor. İşimi hızla bitirmek zorunda, yoksa kaybedecek. Bütün gücüyle son bir kez kalbimin olduğu yere hamle ediyor. Bu darbeyi savuşturuyorum, onun kılıcını döndürüp saldırıyor, dirseğinin kenarına isabet ettiriyorum. Acıyla haykırıyor, kılıcını düşürüyor. Tanıkları, "Durun!" diye bağırıyorlar.

"Hayır!" diye bağırıyor Henry, dirseğini tutarken. "Devam edebilirim!" Eğilip kılıcını sol eliyle yerden alıyor, kabzayı sağ eline geçirmeyi deniyor ama kanlı parmakları kabzayı kavrayamıyor. Tekrar tekrar deniyor, ama kaldırmayı denediği her seferinde kılıç yere düşüyor. Acımadan seyrediyorum onu. "Bir dakika izin verin," diye mırıldanıyor, güçsüzlüğünü gizlemek için bana sırtını dönüyor.

Sonunda iki albayla doktoru, yarasının kontrol edilmesi için onu masanın yanına gitmeye ikna ediyorlar. Beş dakika sonra Albay Parès, Edmond ve Ranc'la beklediğim yere geliyor, "Kolundaki sinir zarar görmüş, parmakları birkaç gün bir şey tutamayacak. Albay Henry bırakmak zorunda," diyor. Selam verip gidiyor.

Yeleğimi ve ceketimi giyiyor, Henry'nin bir sandalyeye çöküp oturduğu yere bakıyorum, gözlerini yere dikmiş. Arkasında duran Albay Parès kollarını ceketine sokmasına yardım ediyor, sonra Albay Boissonet ayaklarının dibinde diz çöküp düğmelerini ilikliyor.

"Şuna bakın," diyor Ranc, nefretle, "kocaman bir bebek gibi. Mahvoldu bu."

"Evet," diyorum. "Sanırım mahvoldu."

Düellonun bitiminde uygulanan geleneğe uymuyor ve el sıkışmıyoruz. Bunun yerine, kahramanlarının yaralandığının haberi avenue de Lowendal'e sızınca, düşman kalabalıktan kaçmak için hemen arka kapıdan dışarı çıkarılıyorum. Ertesi gün, gazetelerin ilk sayfasında yer alan haberlerde, kolu askıya alınan Henry'nin taraftarlarının sevinç çığlıkları arasında oradan ayrıldığı ve üstü açık bir landonla köşeyi dönerek evine gittiği, orada bizzat General Boisdeffre'in kendisini beklediği ve ordunun iyi dileklerini sunduğu yer alıyor. Edmond ve Ranc'la yemeğe gidiyorum ve eski senatörün gerçekten de haklı olduğunu anlıyorum: Hiç bu kadar iştahlı olmamış ve yemeğimin tadını böyle çıkarmamıştım.

Bu keyifli halim sürüyor, sonraki üç ay boyunca her sabah tuhaf bir iyimserlik hissederek uyanıyorum. Aslında bundan daha kötü bir durumda olamam. Yapacak bir işim yok, izleyecek kariyerim de, yetersiz bir gelirim var ve biraz da birikimim. Basın ya da polis bizi gözetliyordur diye, henüz boşanmadığı için Pauline'le de görüşemiyorum. Blanche çekip gitti; abisinin nüfuzunu kullanmasıyla ve çeşitli hilelere (kalbinden rahatsız elli beşlik bir kız kurusu olduğu bahanesi de dahil) başvurularak Zola'nın davasında tanık olmaktan kurtulmayı başardı. Halk beni yuhalıyor, çeşitli gazeteler de küçük düşürücü yazılar yayımlıyorlar, Albay Henry bunlara Karlsruhe'de Albay von Schwartzkoppen ile görüşürken görüldüğüme dair gizlice bilgi veriyor. Louis yedinci bölgenin belediye başkan vekilliğinden alındı ve "uygunsuz davranış" yüzünden baro tarafından cezalandırıldı. Reinach ve Dreyfus'ün diğer seçkin taraftarları ulusal seçimlerde koltuklarını kaybediyorlar. Lemercier-Picard'ın ölümü ortalığı ayağa kaldırmış olsa da resmi olarak intihar diye duyuruldu ve konu kapandı.

Karanlığın güçleri her yerde kontrolü ele geçirdi.

Ama tamamıyla toplumdan dışlanmış da değilim. Paris toplumu ikiye bölünmüş durumda, yüzüme kapatılan her kapı karşılığında bir başkası açılıyor. Her pazar, Bizet'nin dul eşi Madam Geneviève Straus'un rue de Miromesnil'deki evine öğle yemeğine gitmeye başlıyorum, Zola, Clemenceau, Labori, Proust ve Anatole France gibi yeni silah arkadaşlarımla. Çarşamba akşamları sık sık Mösyö France'ın metresi Madam Léontine Arman de Caillavet'nin, 'Değişikliğin Hanımefendisi'nin avenue Hoche'taki evinde yirmi kişilik yemekler veriliyor; Léontine kırmızı yanaklı, üzerine pembe dolgu şakrakkuşlu, kenarsız bir şapka oturttuğu turuncuya boyalı saçlarıyla pek savurgan bir hanımefendi. Perşembeleri de batıya, porte Dauphine'e doğru birkaç sokak yürüyor, Madam Aline Ménard-Dorian'ın evindeki müzikli gecelere gidiyorum, oradaki tavuskuşu tüyleriyle ve Japon baskılarıyla süslü koyu kızıl renkli salonlarda, Cortot ve Casals ile Chaigneau üçlüsündeki üç genç ve büyüleyici kız kardeş için notaların sayfalarını çeviriyorum.

"Ah, hep böyle neşelisin," diyorlar bana bu görkemli ev sahibeleri. Mum ışığında yelpazelerini sallayıp kirpiklerini kırpıştırıyorlar, teselli edercesine koluma dokunuyorlar (çünkü bir hapishane kaçkını, gösterişli bir masa için ödül sayılır) diğer davetlilere seslenip ne kadar vakur olduğumu söylüyorlar. "Siz bir harikasınız!" diyorlar kocaları. "Ya öylesiniz ya da çılgın. Bunca sıkıntıyı ben çeksem, keyfimin böyle yerinde kalmayacağına eminim."

Gülümsüyorum. "Eh, toplum karşısında her zaman komedi maskesini takmak gerekir..."

Aslında maske filan takmıyorum. Geleceğe güvenim tam. Eninde sonunda, ordunun inşa ettiği bu muazzam yapının –kurtların kemirdiği keresteden yapılma bu çürümekte olan savunma kalesinin– nasıl olacağını şimdi bilemesem de, onların etrafında çökeceğine adım gibi eminim. Yalanlar, zamanın ve dikkatli bir incelemenin baskısına dayanamayacak kadar geniş çaplı ve dayanaksız. Şeytan Adası'nda dördüncü yılına girmekte

olan zavallı Dreyfus bunu görecek kadar yaşamayabilir, ben bile yaşamayabilirim o kadar. Ama intikamı alınacak, buna inanıyorum.

Beklediğimden de çabuk haklı çıkıyorum. O yaz, her şeyi değiştiren iki olay oluyor.

İlki mayıs ayında gerçekleşiyor; Labori bana bir pusula yollayarak, Savaş Bakanlığı'nın köşesini döner dönmez rue de Bourgogne'da bulunan evine çağırıyor acilen. Bir saat geçmeden oraya gittiğimde yirmi bir yaşında sinirli bir genç adam görüyorum, belli ki taşradan gelmiş, salonda bekliyor. Labori onu Christian Esterhazy olarak tanıştırıyor bana.

"Ya," diyorum, genç adamın elini biraz da bıkkınca sıkarak, "kötü şöhretli bir isim!"

"Kuzenimden mi söz ediyorsunuz?" oluyor yanıtı. "Evet, adımızı bu hale getiren o, ondan daha uğursuz bir dolandırıcı görülmemiştir!"

Öyle ateşli konuşuyor ki afallıyorum. Labori, "Otursanız iyi olur Picquart," diyor, "Mösyö Esterhazy'nin anlatacaklarını dinleyelim. Pişman olmazsınız."

Marguerite çay getiriyor sonra bizi yalnız bırakıyor.

"Babam on sekiz ay önce ansızın öldü," diyor Christian, "Bordeaux'daki evimizde. O öldükten bir hafta sonra daha önce hiç görmediğim bir adamdan başsağlığı mektubu aldım: Babamın kuzeni Binbaşı Walsin Esterhazy, acımı paylaşıyor ve mali konularda bana yardımı olup olamayacağını soruyordu."

Labori'yle göz göze geliyoruz; Christian da bunu fark ediyor. "Eh, Mösyö Picquart, görüyorum ki ne anlatacağımı biliyorsunuz. Ama unutmayın ki benim bu konularda hiç deneyimim yoktu, annem de son derece dindar biridir, bu dünyayla ilgisi yoktur – aslında kız kardeşlerimden ikisi rahibedir. Lafı uzatmayayım, şövalye ruhlu akrabama yanıt yazdım, bana beş bin frank miras kaldığını, annemin eline de arazinin satışından yüz yetmiş bin frank geçeceğini anlattım, bu paralarla güvenli bir şekilde yatırım yapılması konusunda tavsiye almaktan memnun

olacağımızı söyledim. Binbaşı mektup yazarak yakın dostu Edmond de Rothschild'e ricada bulunmayı önerdi, biz de doğal olarak 'Bundan daha güvenli ne olabilir?' diye düşündük."

Çayını yudumluyor, devam etmeden önce düşüncelerini toparlıyor. "Birkaç ay her şey yolunda gitti, binbaşıdan düzenli mektup alıyorduk, zarftan çıkan çeklerin Rothschild'lerin bizim adımıza yatırım yaptıkları paranın faizi olduğunu söylüyordu. Geçen kasımda bir mektup göndererek acilen Paris'e çağırdı beni. Başı dertteymiş ve yardımıma ihtiyacı varmış. Elbette hemen geldim buraya. Onu korkunç endişeli buldum. Halkın karşısında hain olarak kınanacağını, ama benim anlatılanlara inanmamamı söyledi. Yahudilerin oyunuymuş bu, Dreyfus'ün yerine onu koymak istiyorlarmış, bunu da kanıtlayabilirmiş, çünkü Savaş Bakanlığı'ndaki subaylar ona yardım ediyorlarmış. Esas ilişkisi olan kişiyle buluşmasının artık çok tehlikeli hale geldiğini söyleyerek kendi adına onunla buluşup buluşamayacağımı ve aralarındaki haberleşmeyi sağlayıp sağlayamayacağımı sordu.

"Kimmiş bu ilişkisi olduğu kişi," diye sordum.

"Adı Albay du Paty de Clam'dı."

"Du Paty ile buluştunuz mu?"

"Evet, sık sık. Genellikle geceleri, halka açık ortamlarda – parklarda, köprülerde, tuvaletlerde."

"Tuvaletler mi?"

"Evet ya, oysa albay tanınmamak için kılık değiştiriyor, siyah gözlük, takma sakal takıyordu."

"Du Paty ile kuzeniniz arasında ne tür mesajlar taşıdınız?"

"Her türlüsünü. Gazetelerde çıkabilecek yazılar hakkında uyarılar. Nasıl yanıt verileceği hakkında öğütler. Bir keresinde bakanlığın gizli bir belgesini içeren bir zarf olduğunu da hatırlıyorum. Bazı mesajlar sizinle ilgiliydi."

"Benimle mi?"

"Evet, örneğin iki tane telgraf vardı. Aklımda kaldı, çünkü çok gariplerdi."

"Ne yazıldığını hatırlayabilir misiniz?"

"Birinin altındaki isim Blanche'dı – bunu Armand du Paty yazmıştı. Ötekisi yabancı bir isimdi..."

"Speranza mı?"

"Speranza – doğru! Mademoiselle Pays – albayın talimatı üzerine bunu o yazmıştı ve rue Lafayette'teki postaneye götürmüştü."

"Bunu neden yaptıklarını size söylediler mi?"

"Aranızı bulmak içinmiş."

"Siz de bunu kuzeninizin masum olduğuna inandığınız için mi yaptınız?"

"Kesinlikle öyle – en azından o zamanlar inanıyordum."

"Ya şimdi?"

Christian yanıt vermeden önce düşünüyor. Çayını bitiriyor, fincanla tabağını masaya bırakıyor – içindeki duyguların kıpır kıpır olduğunu pek de gizleyemeyen ağır ve kasıtlı hareketler bunlar. "Birkaç hafta önce kuzenim anneme aylık ödemeleri yapmayı kestiğinde Rothschild'lere baktım. Bankada açılmış hesap yoktu. Asla olmamıştı. Annem mahvoldu. Kendi ailesine bu şekilde ihanet edebilen bir adamın ülkesine de hiç vicdan azabı çekmeden ihanet edebileceğine inanıyorum. Bu yüzden geldim size. O adam durdurulmalı."

Bu bilgi doğrulandıktan sonra ne yapılacağı ortada: Sahte telgraflar konusundaki ağır aksak soruşturması hâlâ süren, ceketinin yakası kırmızı karanfilli, şık sulh yargıcı Bertulus'e iletilmeli. İlk şikâyette bulunan ben olduğumdan ona benim yazmama ve bu yeni ve çok önemli tanık konusunda uyarmama karar verdik. Christian ifade vermeyi kabul ediyor, Labori'yi görmeye gittiğini kuzeni anlayınca fikir değiştiriyor, sonra, ne olursa olsun mahkemeye çağrılacağına dikkati çekilince yine fikir değiştiriyor.

Felakete yuvarlanmakta olduğunun farkına vardığı anlaşılan Esterhazy kendisiyle düello yapmam konusundaki talebini yineliyor. Benimle karşılaşma umuduyla, elinde kiraz ağacından yapılma, parlak kırmızıya boyalı, ağır bir bastonla evimin

yakınındaki sokaklarda dolaştığını basına duyuruyor, o bastonla beynimi tütsüleyecekmiş. *Savate*, ya da kick boks[1] sanatının ustası olduğunu iddia ediyor. Sonunda bana bir mektup yolluyor ve mektubu gazetelere de veriyor:

Dövüşmeyi reddetmenizin sonucu olarak, ki reddedişiniz sadece ciddi bir karşılaşmadan korktuğunuz içindir, bildiğiniz gibi günlerce beyhude bir çabayla sizi aradım, siz de korkaklığınıza uygun biçimde kaçtınız. Size söz verdiğim cezayı almanız için hangi gün ve nerede bulunmaya cesaret edeceğinizi söyleyin bana. Bana gelince ben, yarın akşam 7'den başlamak üzere üç gün art arda Lisbonne ve Napoli Sokakları'nda dolaşacağım.

Ona şahsen yanıt vermiyorum, çünkü böyle bir yaratıkla doğrudan yazışmak istemiyorum; bunun yerine ben de basına bir duyuru veriyorum:

Eğer beni arıyorsa, M. Esterhazy'nin benimle karşılaşmaması şaşırtıcı, çünkü ben etrafta sakınmadan dolaşıyorum. Mektubundaki tehditlere gelince, eğer bir tuzağa düşersem, her vatandaş gibi ben de yasal savunma hakkımı kullanmaya kararlıyım. Ancak Esterhazy'nin hayatına saygı göstermenin görevim olduğunu da unutmayacağım. Bu adam ülkemin adaletinin elinde olmalıdır, eğer onu cezalandırma işini üzerime alırsam, kendimi suçlanacak bir konuma sürüklemiş olurum.

Aradan birkaç hafta geçiyor, ortaya çıkmasını bekleyerek gözlemekten vazgeçiyorum. Ama temmuz başında bir pazar günü öğleden sonra, Christian'ın ifadesini Bertulus'a vereceğim günün öncesinde, öğle yemeğinin ardından avenue Bugeaud'da yürürken arkamdan telaşlı ayak sesleri duyuyorum. Döndüğümde Esterhazy'nin kırmızı bastonunun başıma indiğini görüyorum. Büzülüyorum ve yüzümü sakınmak için kolumu

1 (Fr.) *Savate*, Fransız boksu. El ve dirseklerin yanı sıra ayakların da kullanıldığı, kick boksu andıran bir dövüş sporu. (ç.n.)

kaldırıyorum, bu yüzden baston omzuma denk geliyor. Esterhazy'nin yüzü mosmor ve çarpılmış, gözleri org mandalları gibi dışarı fırlamış. Hakaretler yağdırıyor –"Cani! Korkak! Hain!"– o kadar yakınımda ki soluğundaki apsentin kokusu geliyor burnuma. Bereket benim de bastonum var. Başına indirdiğim ilk darbe silindir şapkasını su yoluna fırlatıyor. İkinci darbem midesine denk geliyor ve yüzüstü yere seriyor onu. Yana yuvarlanıyor, sonra dört ayak üzerinde doğruluyor, soluğu kesilerek parke taşlarının üzerine yapışıyor. Sonra o gülünç, kıpkırmızı bastonuna dayanarak ayağa kalkmaya çabalıyor. Yanından geçen birkaç kişi neler olduğunu görmek için duruyorlar. Kafasını kolumun altına kıstırıyor, biri polis çağırsın diye bağırıyorum. Ama orada gezinenlerin –beni hiç de şaşırtmayacak şekilde– harika bir pazar ikindisinde yapacakları daha iyi şeyler var, birden herkes yoluna devam ediyor, beni hainle bırakıyorlar. Güçlü ve kıvrak biri o, bir öne bir arkaya bükülüyor, ya onu sakinleştirmek için ciddi zarar vereceğimi ya da gitmesine izin vermem gerektiğini anlıyorum. Serbest bırakıyorum, dikkatli bir şekilde geri çekiliyorum.

"Cani!" diye bağırıyor yine. "Korkak! Hain!" Şapkasını yerden almaya çalışarak sarsak adımlar atıyor sağa sola. Çok sarhoş.

"Hapse gireceksin," diyorum, "ihanet için olmasa da sahtekârlık ve hırsızlık yüzünden. Bir daha yanıma yaklaşma, yoksa bir dahaki sefere daha sert davranırım sana."

Omzum çok kötü acıyor. Oradan uzaklaşmak rahatlatıyor beni. Peşimden gelmeye çalışmıyor ama onun görüş alanından çıkana kadar arkamdan seslendiğini duyuyorum – "Cani! Korkak! Vatan Haini! *Yahudi!*"

O yaz yaşanan ikinci olay çok daha önemli, dört gün sonra gerçekleşiyor.

7 Temmuz Perşembe, akşamın erken saatleri, her hafta aynı gün olduğu gibi yine Aline Ménerd-Doran'ın neo-gotik malikânesindeyim; tam olarak söylemem gerekirse konsere girmeden önce bahçede durmuş, Zola'yla konuşurken şampanyamı

yudumluyorum, mahkûmiyetine karşı verdiği dilekçe Versailles'daki bir mahkeme salonunda okunuyor. Yeni bir hükümet kurulmuş, bunun Zola'nın davası üzerinde nasıl bir etkisi olabileceğini konuşuyoruz, o sırada Clemenceau elinde bir akşam gazetesiyle ve peşinde Labori olduğu halde ansızın verandada beliriyor.

"Neler olduğunu duydunuz mu?"

"Hayır."

"Arkadaşlar, bu bir sansasyon! Şu küçük ukala Cavaignac[1] az önce Meclis'te Savaş Bakanı olarak ilk konuşmasını yaptı; Dreyfus'ün bir vatan haini olduğunu kesin bir şekilde kanıtladığını iddia ediyor!"

"Nasıl yapmış bunu?"

Clemenceau gazeteyi elime tutuşturuyor. "Gizli istihbarat dosyalarından alınmış üç paragrafı kelimesi kelimesine okuyarak."

"Mümkün olamaz bu!.."

Mümkün olamaz bu – ama işte burada, beyaz üzerine siyah harflerle: Billot'un yerini bir hafta önce alan yeni Savaş Bakanı Godefroy Cavaignac, Dreyfus vakasını bir siyasi *teatral darbeyle* bitirdiğini iddia ediyor. 'Meclis'e üç belge göstereceğim. İşte ilk mektup. Mart 1894'te alındı, Savaş Bakanlığı'nın istihbarat bölümüne geldiğinde...' Sadece gönderenin ve alıcının adlarını söylemeden birer birer geçiyor mektupların üzerinden: Gizli belgedeki utanç verici mesaj (*o sefil D'nin bana verdiği Nice'in üç ana planını ekliyorum*), tanıyamadığım bir ikinci mektup (*D bana pek çok ilginç konu getirdi*) ve Zola'nın davasının yönünü değiştiren kesin kanıt:

> *Bir meclis üyesinin Dreyfus hakkında sorular soracağını okudum. Roma'da yeni açıklamalar isteyen olursa bu Yahudi'yle hiçbir ilgim olmadığını söyleyeceğim. Sana soran olursa da aynı şeyi söyle, çünkü onun başına ne geldiğini hiç kimse hiçbir zaman bilmemeli.*

1 Jacques Marie Eugène Godefroy Cavaignac (1853-1905): Ateşli Katolik, 28 Haziran 1898'de Savaş Bakanı oldu.

* * *

Gazeteyi Zola'ya veriyorum. "Bu saçmalıkların hepsini yüksek sesle okudu mu gerçekten? Deli olmalı."

"Meclis'te olsaydın böyle düşünmezdin," diye yanıtlıyor Clemenceau. "İçerdekilerin hepsi ayağa fırlayıp alkışladılar. Onun Dreyfus vakasına kesin bir şekilde son verdiğini düşünüyorlar. Hatta hükümetin, kanıtın otuz altı bin kopyasını bastırıp Fransa'daki bütün komünlere dağıtmasını isteyen bir önerge verdiler!"

Labori, "Karşı atak yapamazsak bizim için bir felaket demektir bu," diyor.

"Karşı atak yapabilir miyiz," diye soruyor Zola.

Üçü de bana bakıyor.

O akşam, Wagner'in iki büyük piyano sonatının çalındığı konserden sonra Aline'den izin istiyor ve yemeğe kalmayıp, kafamın içinde müzik hâlâ yankılanırken Pauline'i bulmaya gidiyorum. Yaşlıca bir kuzeninin, bir kızkurusunun yanında kaldığını biliyorum, evi yakında, Bois de Boulogne'un yanı başında. Kuzeni önce Pauline'i kapıya çağırmayı reddediyor: "Ona zaten yeterince zarar vermediniz mi Mösyö? Onu rahat bırakmanızın zamanı gelmedi mi?"

"Lütfen Madam, onu görmeliyim."

"Saat çok geç."

"Daha on bile olmadı, hava henüz aydınlık–"

"İyi geceler Mösyö."

Kapıyı suratıma kapıyor. Zili tekrar çalıyorum. Fısıltılar duyuyorum. Uzun bir sessizlik oluyor, bu kez kapı açıldığında kuzeninin yerine Pauline duruyor eşikte. Kıyafeti ciddi, beyaz bir bluz ve koyu renk bir etek giymiş, saçları geriye taranmış, makyaj yapmamış. Bir tarikatın üyesi gibi görünüyor neredeyse; acaba hâlâ günah çıkartmaya gidiyor mu diye düşünüyorum. "Her şey hallolana kadar buluşmamaya karar verdiğimizi sanıyordum," diyor.

"Bekleyecek zaman olmayabilir."

Dudaklarını büzüyor, başını sallıyor. "Şapkamı alayım." O yatak odasına giderken küçük salondaki masanın üzerinde bir daktilo makinesi görüyorum, kullanışlı bir şeye benziyor, verdiğim parayı almış ve bir kısmını yeni bir beceri öğrenmeye harcamış – ilk kez kendisine ait bir geliri oluyor.

Dışarıya çıkınca, köşeyi dönüp evden görülmeyecek bir yere geldiğimizde Pauline koluma giriyor, ormana yürüyoruz. Sakin, berrak bir yaz akşamı, havanın ısısı öyle mükemmel dengelenmiş ki, insanın zihniyle doğa arasında hiçbir iklim, hiçbir engel yokmuş gibi görünüyor. Sadece yıldızlar var ve otların ve ağaçların kuru kokusu, bir de iki sevgilinin ay ışığı altında bir sandalla gezdikleri gölden ara sıra duyulan hafif su şıpırtısı. Sevgililerin sesleri fark ettiklerinden daha yüksek olarak duyuluyor durgun havada. Ama biz birkaç yüz adım attıktan, kumlu yollardan çıktıktan, ağaçların arasına girdikten sonra onlar da, şehir de artık var olmuyor.

Devasa bir sedir ağacının altında kuytu bir yer buluyoruz. Ceketimi çıkarıp yere seriyorum, beyaz kravatımı gevşetip Pauline'in yanına oturuyorum, ona sarılıyorum.

"Ceketin mahvolacak," diyor. "Temizletmen gerekecek."

"Önemi yok. Bir süre ihtiyacım olmayacak ona."

"Gidiyor musun?"

"Öyle de diyebilirsin."

Sonra ona yapmayı amaçladığım şeyi açıklıyorum. Konseri dinlerken kararımı vermiştim; aslında Wagner dinlemenin hep güçlü bir etkisi olur üzerimde.

"Hükümetin olaylarla ilgili yorumuna kamuoyu önünde meydan okuyacağım."

Sonuçta başıma neler geleceği hakkında hiçbir şey hayal etmiyorum – uygun biçimde uyarılmadım diye yakınmaya hakkım yok. "Sanırım Mont-Valérien'de geçirdiğim bir ayı bir tür deneme süresi olarak görmeliyim." Pauline'i rahatlatmak için cesur görünmeye çalışıyorum. İçimdense o kadar özgüvenli değilim. En kötüsü ne olabilir? Hapishanenin kapıları üzerime kapanınca fiziki tehlikeye düşeceğim – bunu göze almam gerek.

Hapis hayatım hoş olmayacak, haftalarca, aylarca sürebilir, hatta birkaç yıl, ama bundan Pauline'e söz etmiyorum. Adli işlemleri olabildiğince uzun sürdürmeye çalışmak hükümetin çıkarına olacaktır, Dreyfus'ün sürgünde ölmesini umut ettikleri için bile olsa.

Açıklamalarım bitince Pauline, "Kararını çoktan vermiş gibisin," diyor.

"Şimdi geri adım atarsam bir daha bundan daha iyi bir fırsat bulamayabilirim. Hayatımın geri kalanını, uygun an geldiğinde ondan yararlanmadığımı bilerek geçirmek zorunda kalırım. Bu da beni çökertir – içten içe utanç duymadan bir daha asla bir tabloya bakamam ya da bir roman okuyamam ya da müzik dinleyemem. Seni bütün bunlara bulaştırdığım için gerçekten çok üzgünüm."

"Özür dileyip durma. Ben çocuk değilim. Sana âşık olduğumda kendim bulaştım bunlara."

"Yalnız olmak nasıl bir şey?"

"Hayatta kalabileceğimi keşfettim. Tuhaf bir şekilde canlandırıyor insanı."

Sessizce yatıyoruz orada, el ele tutuşup dalların arasından yıldızlara bakıyoruz. Altımızdaki dünyanın döndüğünü hissederim gibiyim. Güney Amerika'nın tropikal bölgesinde hava kararmaya başlıyordur. Dreyfus'ü, neler yaptığını gözümün önüne getirmeye çalışıyorum, acaba hâlâ geceleri yatağına zincirliyorlar mı? Kaderlerimiz artık tamamıyla birbirine karışmış durumda. Ben onun hayatta kalmasına bağlıyım, o da benimkine – o dayanırsa ben de dayanacağım; ben özgür kalırsam o da kalacak.

Uzun bir süre orada, Pauline'in yanında kalıyorum, birlikte geçirdiğimiz bu son saatlerin tadını çıkarıyorum, yıldızlar solup şafağın aydınlığı başlayınca paltomu alıp onun omuzlarına sarıyorum, uykudaki şehre doğru kol kola yürüyoruz.

22

Ertesi gün, Labori'nin yardımıyla hükümete açık bir mektup yazıyorum. Onun önerisiyle mektubu ciddi ve taviz vermez Savaş Bakanı, oyuncak Brütüs'e değil, rahiplerin siyasete karışmasına karşı çıkan yeni başbakan Henri Brisson'a gönderiyorum.

Sayın Başbakan,

Şu ana kadar, Dreyfus'ün suçunu kanıtladığı iddia edilen gizli belgeler konusundaki düşüncelerimi özgürce ifade edecek bir konumda olamadım. Savaş Bakanı, Millet Meclisi'ndeki kürsüde bu belgelerin üçünden alıntı yaptığı için, ben de yetkili bir mahkeme karşısında 1894 tarihini taşıyan iki belgenin Dreyfus'le ilgisi olamayacağını kanıtlayabileceğimi size bildirmeyi görevim sayıyorum, 1896 tarihli belgede ise kalpazanlığın bütün izleri mevcut. Bu yüzden Savaş Bakanı'nın iyi niyetinin zorlaması olduğu aşikârdır, aynı şey ilk iki belgenin bu işle ilgili olduğuna, sonuncusunun da gerçekliğine inanan herkes için geçerlidir.

Sayın Başbakan, derin saygılarımı kabul ediniz.

G. Picquart

Mektup Başbakan'ın eline pazartesi günü ulaşıyor. Salı günü hükümet Pellieux'nün soruşturmasına dayanarak bana ceza davası açıyor ve beni "ulusal savunma ve güvenlik için önemli yazıları ve belgeleri" yasalara aykırı olarak açıklamakla suçluyor. Soruşturma için bir yargıç atanıyor. Aynı gün öğleden sonra –ben orada değilim ve görmüyorum, ertesi sabah gazetelerde okuyorum– evim yağmalanıyor, o sırada birkaç yüz seyirci de "Hain!" diyerek sevinç çığlıkları atıyor. Çarşamba günü, hükümetin atadığı yargıç Albert Fabre ile Adalet Sarayı'nın üçüncü katındaki odasında görüşmeye çağrılıyorum. Bekleme odasındaki iki dedektif tarafından tutuklanıyorum, zavallı Louis Leblois da.

"Bu işe bulaşmadan önce iyi düşün demiştim," diyorum ona. "Pek çok kişinin hayatını mahvettim ben."

"Sevgili Georges, düşünme bunu! Adalet sistemini bir de öbür taraftan görmek ilginç olacak."

Yargıç Fabre bütün bu işlemlerden dolayı en azından –onun lehine bir puan– biraz rahatsız olmuş görünüyor, yürüttüğü soruşturma sırasında benim La Santé hapishanesinde tutulacağımı, Louis'nin ise kefaletle serbest bırakılacağını söylüyor. Avluda, onlarca gazete muhabirinin gözleri önünde beni hapishane arabasına bindirirlerken Louis'ye bastonumu vermek geliyor aklıma. Sonra götürülüyorum. Hapishaneye vardığımızda bir kayıt formu doldurmam isteniyor. "Din" hanesine "yok" yazıyorum.

La Santé'nin bir Mont-Valérian olmadığı anlaşılıyor; burada ne kendime ait bir odam ne de tuvaletim var; Eiffel Kulesi'ni de görmüyorum. İki buçuk metreye dört metre boyutunda küçücük bir hücreye kapatılıyorum, demir parmaklıklı küçük penceresi bir talim alanına bakıyor. Bir yatak, bir de oturak var: hepsi bu. Yazın ortasındayız, ısı otuz beş derece, ara sıra yağan sağanak yağmur ferahlık veriyor. Bin erkek bedeninin kokusu –yiyeceklerimiz, dışkılarımız, terimiz– havayı ısıtıyor, ağırlaştırıyor, kışla gibi burası. Yemeğimi, öteki tutuklularla görüşmeyeyim diye, günün yirmi üç saati tutulduğum hücremde yiyorum. Onları duyabiliyorum ama, özellikle geceleri, ışıklar söndürüldüğünde, yatıp dinlemekten başka yapacak bir şey bulunmadığında. Bağırtıları, cangıldaki hayvanların sesleri gibi, insanlık dışı, gizemli ve ürkütücü. Sık sık öyle ulumalar ve çığlıklar, merhamet dilenen öyle anlaşılmaz yalvarmalar duyuyorum ki ertesi sabah nöbetçilerin bana gece işlenen tüyler ürpertici bir cinayeti anlatacaklarını sanıyorum. Ama sabah oluyor ve içerde her şey alışıldığı gibi sürüyor.

Ordu beni bu şekilde çökertmeye çalışıyor.

Gündelik hayatımda bir çeşitlilik var. Haftada birkaç kez iki dedektifin eşliğinde La Santé'den çıkarılıyorum, hapishane arabasıyla Adalet Sarayı'na götürülüyorum, orada yargıç Fabre

daha önce pek çok kez anlattığım ifademin üzerinden ağır ağır geçirtiyor beni.

Binbaşı Esterhazy ilk ne zaman dikkatinizi çekti?

Fabre o günlük işini bitirdiğinde yakındaki bir ofiste Labori'yle görüşmeme sık sık izin veriliyor. Şimdi resmi avukatım Paris barosunun bu büyük Vikingi, onun kanalıyla çeşitli mücadelelerimizin gidişini izleyebiliyorum. Haberler karışık. Temyizde kaybeden Zola, Londra'ya sürgüne kaçmış. Ama sulh yargıcı Bertulus, Esterhazy'yi ve Dört Parmaklı Marguerite'i sahtekârlık suçlamasıyla tutuklamış. Du Paty'yi de aynı suçtan tutuklamasını istediğimizi bildiren resmi talebimizi başsavcıya veriyoruz. Ama başsavcı bunun "M. Bertulus'ün soruşturmasının dışında" olduğuna karar veriyor.

Petit bleu*'nün elinize hangi koşullar altında geçtiğini tekrar anlatın...*

Tutuklanmamdan bir ay kadar sonra, soruşturmayı yürüten yargıç Fabre işlemlerin, tanıkların yüzleştirilmesi aşamasına geliyor, Fransız hukuk sisteminin öfkeli oyun yazarları pek hoşlanırlar bu aşamadan. Ritüel hiç değişmez. Önce bana, yirminci kez, belli bir olay sorulur – *petit bleu*'nün yeniden hazırlanması, güvercin dosyasının Louis'ye gösterilmesi, gazetelere sızan bilgiler. Sonra yargıç elektrikli zile basar, düşmanlarımdan biri içeri girerek aynı olayı kendi yorumuyla anlatır. Nihayet benim yanıt vermem istenir. Bunlar olurken yargıç, sanki ruhlarımıza röntgen ışınları gönderebilecekmiş ve kimin yalan söylediğini anlayabilecekmiş gibi bizi dikkatle inceler. Bu şekilde yeniden Gonse, Lauth, Gribelin, Valdant, Junck, hatta kapıcı Capieux ile yüzleştirilirim. Özgür olan ve sözüm ona galip sayılan bu insanların, özellikle sol gözünün altında sinirsel bir tik başlamış olan Gonse'un yüzlerinin solgun, hatta çökmüş göründüğünü söylemeliyim.

Ama en büyük şoku Henry'yi görünce yaşıyorum. İçeri girerken bana bakmıyor, tekdüze bir sesle Louis ile beni gizli dosyayla nasıl gördüğünü anlatıyor. Sesinde eski güç yok, epeyce kilo verdiğini fark ediyorum öyle ki terlemeye başlayınca elinin

tamamını boynuyla ceketinin yakasının arasına rahatça sokabiliyor. Hikâyesini bitirdiği sırada kapı vuruluyor, Fabre'ın memuru içeri giriyor, dışarıdaki odada yargıca bir telefon geldiğini söylüyor. "Acilmiş: Adalet Bakanı."

Fabre, "Bana biraz izin verin, beyler," diyor.

O dışarı çıkarken Henry arkasından kaygıyla bakıyor. Kapı kapanıyor, baş başa kalıyoruz. Hemen bunun bir tuzak olduğundan kuşkulanıyorum, biri gizlenmiş bizi dinliyor mu diye etrafa bakınıyorum. Ama saklanacak bir yer yok ofiste, bir iki dakika sonra da merakıma yeniliyorum.

"Eliniz nasıl, Albay," diye soruyorum.

"Ne, bu mu?" Eline bakıyor, çalışıp çalışmadığını anlamak ister gibi açıp kapıyor. "Elim iyi." Dönüp dik dik bakıyor bana. Yanaklarından ve gerdanından eksilen gramlar, sanki bütün direncini de sıyırıp almış ve onu yaşlı birine çevirmiş gibi; koyu renk saçları yer yer kırlaşmış. "Ya siz?"

"Oldukça iyiyim."

"Uyuyabiliyor musunuz?"

Sorusu beni şaşırtıyor. "Evet. Ya siz?"

Boğazını temizlemek için öksürüyor. "Pek iyi uyuyamadığımı söyleyebilirim, Albay – Mösyö. Fazla uyumuyorum. Size söylememde sakınca yok, bu lanet olası işten bıktım usandım."

"En azından bu noktada aynı fikirdeyiz!"

"Hapishane kötü mü?"

"Eski ofislerimizden daha kötü koktuğunu söyleyebilirim."

"Hah!" İyice yaklaşıyor bana. "Dürüst olmak gerekirse, istihbarattaki görevlerimden alınmamı istedim. Alayıma, daha sağlıklı bir hayata geri dönmek istiyorum."

"Evet, bunu görebiliyorum. Ya karınız, küçük oğlunuz, onlar nasıllar?"

Yanıt vermek için ağzını açıyor, ama susup yutkunuyor, gözlerinin ansızın yaşlarla dolduğunu, Fabre odaya dönerken başını başka yöne çevirdiğini görünce şaşırıyorum.

"Evet beyler," diyor Fabre, "gizli dosya..."

* * *

İki hafta kadar sonra, ışıklar söndürüldükten sonra. Artık okuyamadığım için ince hapishane şiltemin üzerinde yatıyor, gecenin karışık seslerinin başlamasını bekliyorum, o sırada çekilip açılan sürgülerin ve yuvasında döndürülen anahtarların sesi duyuluyor. Yüzüme güçlü bir ışık tutuluyor.

"Tutuklu, beni izle."

La Santé en son bilimsel ilkelere göre ve tekerlek göbeği tasarımıyla inşa edilmiş bir yer – mahkûmların hücreleri tekerleğin çubukları oluyor, müdürle çalışanlar göbeği işgal ediyorlar. Nöbetçinin peşinden uzun koridordan geçip merkezdeki yönetim yerine gidiyorum. Nöbetçi kilitli bir kapıyı açıp beni kıvrılarak uzayan bir geçitten geçiriyor, duvara gömülü çelik bir kafesi bulunan, penceresiz, ufak bir ziyaretçi odasına sokuyor. Kendisi dışarıda kalıyor ama kapıyı açık bırakıyor.

Kafesin arkasından bir ses, "Picquart?" diyor.

İçerisi loş. İlk başta kim olduğunu çıkaramıyorum. "Labori? Neler oluyor?"

"Henry tutuklandı."

"Ulu Tanrım. Ne sebeple?"

"Hükümet az önce bir bildiri yayımladı. Dinleyin: 'Bugün Savaş Bakanı'nın ofisinde Albay Henry içinde adı geçen 1896 tarihli belgeyi yazanın kendisi olduğunu itiraf etmiştir. Savaş Bakanı derhal onun tutuklanması talimatını vermiş ve Albay Henry Mont-Valérien kalesine götürülmüştür.'" Tepkimi görmek için susuyor. "Picquart? Bunu duydun mu?"

Duyduklarımı özümsemem bir dakikamı alıyor. "Neden itiraf etmiş?"

"Kimse bilmiyor henüz. Birkaç saat önce oldu bunlar. Tek bildiğimiz o bildiri."

"Ya ötekiler? Boisdeffre, Gonse – onlarla ilgili bir şey biliyor muyuz?"

"Hayır, ama hepsinin işi bitti. Bütün kumarları o mektup üzerineydi." Labori kafese iyice yaklaşıyor. Kalın telin arkasından mavi gözlerinin heyecandan parladığını görüyorum. "Henry o sahte belgeyi hazırlamaya asla kendi başına karar veremezdi, değil mi?"

"Hayal bile edilemez bu. Açıktan açığa talimat vermemiş olsalar da en azından Henry'nin ne planladığını biliyorlardı."

"Kesinlikle öyledir! Artık onu tanık olarak çağırabileceğimizin farkında mısınız? Tanık kürsüsüne çağırayım da görün siz! Ne biçim bir manzara olacak! Hem bunu hem de başka bildiği ne varsa bülbül gibi şakıyacak, ta ilk askeri mahkemeye kadar."

"Bunca zaman sonra nasıl olup da itiraf ettiğini bilmek isterdim."

"Bunu sabah öğreneceğimize eminim. Her neyse, haberler harika, rahat bir uyku çekebilirsiniz şimdi. Yarın tekrar geleceğim. İyi geceler Picquart."

"Teşekkürler, iyi geceler."

Hücreme geri götürülüyorum.

O gece hayvani sesler özellikle yüksek çıkıyor, ama beni uyutmayan onlar değil, Mont-Valérien'deki Henry'yi düşünmem.

Ertesi gün, hapiste geçirdiğim en kötü gün oluyor. İlk kez, dikkatimi toplayıp kitap okuyamıyorum. Küçücük hücremde öfkeyle dört dönüyor, neler olmuş olabileceğinin, şu anda neler olduğunun ve daha sonra neler olabileceğinin senaryolarını kafamda kurup siliyorum.

Saatler ağır ağır geçiyor. Akşam yemeği veriliyor. Hava kararmaya başlıyor. Saat dokuz civarında nöbetçi yine kapımın kilidini açıyor ve kendisini izlememi istiyor. Ne kadar uzun bir yürüyüş bu! Tuhaf olan, yolun en sonunda, ziyaretçi odasına girdiğimde ve Labori yüzünü kafese çevirdiğinde onun ne söyleyeceğini tam olarak bilmem, hatta yüzündeki ifadeyi görmemden bile önce.

"Henry öldü!" diyor.

Gözlerimi dikip ona bakıyor, duyduğumu sindiriyorum. "Nasıl olmuş?"

"Bugün öğleden sonra Mont-Valérien'deki hücresinde, boğazı kesilmiş olarak bulmuşlar. Doğal olarak intihar ettiğini söylüyorlar. Aynı şeyin durmadan yinelenmesi gerçekten tuhaf." Kaygıyla soruyor bana: "Siz iyi misiniz Picquart?"

Ona sırtımı dönmek zorunda kalıyorum. Neden ağladığımı bilmiyorum – yorgunluktan, belki, ya da gerginlikten; ya da

belki, her şeye rağmen, asla tam anlamıyla nefret edemediğim, nefret edemeyecek kadar iyi anladığım Henry'ye ağlıyorumdur.

Sık sık düşünüyorum Henry'yi. Başka yapacak şeyim pek yok.

Hücremde oturuyor, aradan geçen haftalarda onun ölümü hakkında ortaya çıkan ayrıntılar üzerinde düşünüyorum. Bu sırrı çözebilirsem, diye mantık yürütüyorum, o zaman belki her şeyi çözebilirim. Ama sadece gazetelerde yazılanlar ve Labori'nin adli çevrelerde duydukları var elimde; sonunda, gerçeğin tamamını asla öğrenemeyeceğimi kabul etmek zorunda kalıyorum.

Henry'nin 30 Ağustos günü, Savaş Bakanı'nın odasındaki korkunç bir toplantıda "kesin kanıt"ın sahte olduğunu itiraf etmeye zorlandığını biliyorum. Başka seçeneği yoktu: Kanıt çürütülemezdi. Anlaşılan, sahtekârlık yapıldığına dair suçlamam üzerine, her konuda dürüst olmaya önem veren yeni Savaş Bakanı Cavaignac, memurlarının birinden Dreyfus dosyasının tamamının gerçekliğinin kontrol edilmesini istemiş. Bu iş uzun sürmüş –dosya şişmiş, içinde artık üç yüz altmış belge varmış– ben Henry ile Fabre'ın odasında son kez görüşürken bu işlem sürüyormuş. Neden öyle yıkılmış göründüğünü şimdi anlıyorum; kendisini neler beklediğini tahmin etmiş olmalı. Genelkurmay'da hiç kimsenin belli ki iki yıldır aklına gelmeyen bir şeyi Cavaignac'ın yaveri yapmış: "Kesin Kanıt"a güçlü bir elektrik lambasının altında bakmış. Mektubun başındaki *Sevgili dostum* sözüyle, *Alexandrine* diye atılan imzanın, çizgileri gri-mavi olan kareli kâğıda yazılmış olduğunu hemen fark etmiş, oysa mektubun ortasındaki yazı –*bir milletvekilinin Dreyfus hakkında sorular soracağını okudum...*– pembe çizgili bir kâğıttaymış. Daha önce –aslında 1894 Haziranı'nda– parçaları bir araya getirilmiş gerçek bir mektubun tekrar koparılıp ortasına sahte bir bölüm konularak yeniden yapıştırıldığı belliymiş.

Boisdeffre ile Gonse'un karşısında açıklama yapmaya çağrılan Henry, Cavaignac'ın yaptığı ve hükümetin açıkladığı soruşturma tutanağına göre önce bağırıp çağırmaya çalışmış.

Henry: Parçaları elime geldiği gibi birleştirdim.
Cavaignac: Sizin için, açıklama yapmamanızdan daha ağır bir şey olmayacağını hatırlatırım. Ne yaptığınızı anlatın bana.
Henry: Ne söylememi istiyorsunuz?
Cavaignac: Belgelerden birindeki çizgilerin neden açık mor, diğerinin gri-mavi olduğunu açıklamanızı istiyorum.
Henry: Açıklayamam.
Cavaignac: Böyle olduğu kesin. Sorumun doğuracağı sonuçlar üzerinde düşünün.
Henry: Ne söylememi istiyorsunuz?
Cavaignac: Ne yaptığınızı.
Henry: Ben belgelerde sahtecilik yapmadım.
Cavaignac: Haydi ama! Birinin parçalarını diğerininkilerle birleştirmişsiniz.
Henry: (Bir anlık tereddütten sonra) Eh, evet, ikisi birbirine mükemmel uyduğu için böyle bir şeye kalkıştım.

Bu tutanak doğru mu? Labori öyle olduğunu sanmıyor, ama benim kuşkum yok. Hükümetin bazı konularda yalan söylemesi her konuda yalan söyleyeceği anlamına gelmez. Henry'nin sesinin, bir oyun yazarının taklit edeceğinden çok daha iyi bir biçimde kâğıttan yükseldiğini duyar gibiyim – abartılı, sıkıcı, yaltakçı, kurnaz, budala.

Cavaignac: Bu fikre nereden kapıldınız?
Henry: Amirlerim çok huzursuzdu. Onları sakinleştirmek istedim. Herkesin huzurlu olmasını istedim. Kendi kendime, "Bir cümle ekleyeyim" dedim, "varsayalım ki şimdi savaş konumundayız."
Cavaignac: Sizden başkası var mıydı işin içinde?
Henry: Yoktu, Gribelin bu konuda hiçbir şey bilmiyordu.
Cavaignac: Kimse bilmiyor muydu? Hiç kimse mi?
Henry: Ben bunu ülkem için yaptım. Hatalıydım.
Cavaignac: Ya zarflar?

Henry: Yemin ederim ki zarfları ben yapmadım. Nasıl yapabilirdim ki?

Cavaignac: Demek olanlar bunlar? 1896 yılında içinde bir mektup bulunan bir zarf geldi size, önemli bir mektup. Siz bu mektubu gizlediniz ve başka bir mektup hazırladınız.

Henry: Evet.

Karanlık hücremde bu sahneyi defalarca gözümün önüne getiriyorum. Cavaignac'ı masasında otururken görüyorum – aşırı ihtiraslı genç bakan: Bu meseleye kesin son verebileceğine inanacak kadar küstah olan, şimdi de kendisini kendi kibrinin içinde boğulmuş bulan bağnaz adam. Elleri titreyerek puro içerken sorgulamayı seyreden Gonse'u görüyorum. Aile şatosunun kapılarında nöbet tuttuğuna emin olduğum taş aslanlardan biri gibi donuk bir ilgisizlikle pencerenin yanında durmuş odanın ortasına bakan Boisdeffre'i görüyorum. Sorular yağmur gibi yağarken sessiz bir yalvarışla ara sıra amirlerine göz atan Henry'yi görüyorum: *Yardım edin bana!* diyor. Ama elbette ötekiler hiçbir şey söylemiyorlar.

Ve sonra, Cavaignac –bir asker değil de sivil bir Savaş Bakanı– Henry'nin hemen tutuklanıp Mont-Valérien'e götürülmesini emredince Henry'nin yüzünde beliren ifadeyi görüyorum, Henry orada benim kışın kaldığım yerde kilit altında tutulacak. Ertesi gün, uykusuz bir gecenin ardından, Gonse'a mektup yazıyor (*gelmeye razı olmanız ve beni burada görmeniz beni onurlandıracaktır; mutlaka konuşmalıyım sizinle*); ve karısına (*Canım Berthe'im, görüyorum ki senin dışında herkes terk edecek beni, kimin adına hareket ettiğimi sen biliyorsun*).

Öğlen, yatağına uzanıp bir şişe rom içtiğini –en son o zaman canlı görülmüştü– altı saat sonra, bir yüzbaşıyla bir erin onun odasına girdiklerini ve onu aynı yatakta bir kan gölünün içinde, bedeni soğumuş ve katılaşmış, boğazı iki yerinden jiletle (tuhaf bir ayrıntı ama jileti sol eliyle sıkı sıkı tutuyor, oysa Henry sağ elini kullanır) kesilmiş durumda bulduklarını getiriyorum gözümün önüne.

Ama bu iki sahnenin arasında, öğlenle akşam altı arasında –Henry'nin canlı ve ölü olması arasında– hayalgücüm işlemiyor. Labori onun öldürüldüğüne inanıyor, Lemercier-Picard gibi susturmuşlar onu, cinayete intihar süsü verilmiş diyor. Doktor arkadaşlarının söylediklerini aktarıyor, bir insanın kendi şahdamarını her iki yandan kesmesinin fiziksel olarak mümkün olmadığını söylüyor. Ama ben cinayete gerek olmamıştır diyorum, Henry söz konusuysa olmamıştır. Boisdeffre ile Gonse onu savunmaktan âciz kaldıklarında kendisinden ne beklendiğini bilmiştir.

Bana bir adamı vur emri verin, gidip vurayım.

O gün öğleden sonra, Henry'nin kanı bedeninden dışarı akarken, Boisdeffre Savaş Bakanı'na mektup yazıyor:

Sayın Bakan,

İstihbarat Şubesi'nin başındaki Albay Henry'ye duyduğum güvenin doğru olmadığı az önce kanıtlandı bana. Bu eksiksiz güven aldatılmama ve gerçek olmayan bir belgeyi gerçek diye nitelememe ve size bu şekilde sunmama neden oldu.

Bu koşullar altında, görevlerimden affımı saygılarımla arz ediyorum.

Boisdeffre

Hemen Normandiya'ya çekiliyor.

Üç gün sonra Cavaignac da, meydan okurcasına, istifa ediyor (*Dreyfus'ün suçlu olduğuna hâlâ eminim, davanın yeniden görülmesine karşı savaşmaya da kararlıyım*); Pellieux istifasını veriyor; Gonse Savaş Bakanlığı'ndan uzaklaştırılıyor, yarım maaşla kendi alayına dönüyor.

Çoğu kişi gibi ben de her şeyin kapandığını varsayıyorum; Henry bir belgede sahtekârlık yapabildiyse, bunu pek çok kez yapmış olabileceği kabul edilecektir, Dreyfus'e karşı açılan dava da düşecektir.

Ama günler geçiyor, Dreyfus Şeytan Adası'nda kalıyor, ben de La Santé'de. Yavaş yavaş, şimdi bile ordunun hatasını kabul etmeyeceği belli oluyor. Şartlı tahliye edilmiyorum. Bunun yerine, üç hafta sonra Louis ile birlikte, gizli belgeleri yasaya aykırı olarak başkalarına verdiğim için sıradan bir ağır ceza mahkemesine çıkacağım bildiriliyor.

Duruşmadan önceki gün Labori beni hapishanede ziyaret ediyor. Genelde heyecanlı, hatta saldırgandır; ama bugün kaygılı görünüyor. "Korkarım ki kötü haberlerim var," diyor. "Ordu sana karşı yeni suçlamalarda bulunuyor."

"Neymiş bu?"

"Sahtekârlık."

"*Beni* mi sahtekârlıkla suçluyorlar?"

"Evet, *petit bleu*'de."

Sadece gülebiliyorum buna. "Mizah duyguları gelişmiş diyebilirim."

Ama Labori gülmüyor. "Sahtekârlık konusunda askeri araştırmanın sivil araştırmaya karşı önceliği olduğunu ileri sürecekler. Bu seni ordunun vesayeti altına almak için bir taktik. Benim tahminim yargıcın bunu kabul edeceği."

"Eh," diyorum omuz silkerek, "bence hapishanelerin hepsi aynıdır."

"Tam da burada yanılıyorsun dostum. Cherche-Midi'deki yöntemler buradakinden çok daha serttir. Hem seni ordunun pençelerinde düşünmek hoşuma gitmiyor – başına ne tür kazalar gelebileceğini kim bilir?"

Ertesi gün, Seine Ağır Ceza Mahkemesi'ne götürüldüğümde yargıca bir konuşma yapıp yapamayacağımı soruyorum. Duruşma salonu küçük, tıka basa muhabir dolu; sadece Fransız değil, uluslararası muhabirler; dünyanın en ünlü yabancı muhabirinin, Londra menşeili *Times*'tan Mösyö de Blowitz'in kel kafasını ve gür favorilerini bile görebiliyorum. Sözlerimi muhabirlere yöneltiyorum.

"Bu akşam," diyorum, "Cherche-Midi'ye götürülebilirim, bu yüzden kapalı soruşturma başlamadan önce halkın karşısındaki

son konuşmam herhalde bu olacak. Bilinmesini istiyorum ki, eğer Lemercier-Picard'ın ayakkabı bağcıkları ya da Henry'nin jileti benim hücremde bulunacak olursa bu, cinayet anlamına gelecektir, çünkü benim gibi bir adam, bir an bile intiharı aklından geçirmez. Böyle bir suçlamayı, başımı dik tutarak ve beni suçlayanlar karşısında her zaman takındığım vakarla karşılayacağım."

Muhabirlerin alkışları beni şaşırtıyor, salondan *"Vive Picquart!" "Vive la verité!" "Vive la justice!"*[1] bağırışları arasında çıkarılıyorum.

Labori'nin tahmini doğru çıkıyor: Beni ilk ele alma hakkı orduya veriliyor, ertesi gün Cherche-Midi'ye götürülüyorum – tam dört yıl önce Dreyfus'ün başını duvara vurduğu aynı hücreye kilitlendiğimi zevk duyarak söylüyorlar bana.

Tecritte tutuluyorum, çoğu ziyaretçim yasaklanıyor, günde sadece bir saat küçücük bir avluya çıkarılıyorum, burası eni-boyu altı adım kadar, yüksek duvarlarla çevrili bir yer. Bir ileri, bir geri, bir köşeden öbürküne gidip geliyorum, kenarlarını dolanıyorum, bir kuyunun dibinde mahsur kalmış fareye benziyorum.

Telgraftaki alıcının adını kazımış ve yerine Esterhazy'nin adını yazmış olmakla suçlanıyorum. Bu suçun cezası beş yıl. Sorgulama haftalarca sürüyor.

Petit bleu'nün elinize hangi koşullar altında geçtiğini anlatın...

Şansım var ki Lauth'tan, parçaları yapıştırılmadan önce *petit bleu*'nün fotoğraflarını çekmesini istemiştim: Nihayet bunlar getiriliyor ve o tarihte adresle oynanmadığı açıkça görülüyor; sonradan değiştirilmiş, beni tuzağa düşürmek için kurulan komplonun bir parçası olarak. Hâlâ Cherche-Midi'de tutuluyorum. Pauline mektup yazarak ziyaret etmek istediğini bildiriyor; gelmemesini söylüyorum ona, gazetelere düşebilir, hem beni bu durumda görmesini istemiyorum; tek başıma buna katlanmak daha kolay geliyor bana. Ara sıra mahkemeye gittiğimde can sıkıntım hafifliyor. Kasım ayında ifademin tamamını yine

1 (Fr.) Yaşa Picquart! Yaşasın gerçek! Yaşasın adalet! (ç.n.)

sunuyorum, bu kez Ağır Ceza'nın on iki kıdemli yargıcına; onlar Dreyfus için verilen hükmün doğru olup olmadığına sivil mahkemede bakacaklar.

Mahkemeye çıkarılmadan tutukluluğumun sürmesi ün salıyor. Beni ziyaret etmesine izin verilen Clemenceau, *L'Aurore*'da, "Picquart'ın, Demir Maskeli Adam'dan beri boş olan Devletin Soylu Mahkûmu pozisyonuna tayinini" öneriyor. Geceleri, ışığım söndürüldükten sonra, kitap okuma olanağım kalmayınca rue Cherche-Midi'de lehimde ve aleyhimde yapılan gösterilerin seslerini duyabiliyorum. Hapishaneyi yedi yüz zırhlı süvari koruyor; atlarının nalları parke taşı döşeli sokaklarda tıkırdıyor. Binlerce destek mektubu alıyorum, biri de yaşlı İmparatoriçe Eugénie'den. Hükümet bu iş yüzünden öyle sıkıntıya düşüyor ki Adalet Bakanlığı'ndaki görevliler Labori'ye, sivil mahkemenin duruma müdahale edip serbest bırakılmamı istemesini söylüyorlar. Buna izin vermiyorum; tutuklu olarak daha çok işe yararım. Kilit altında geçirdiğim her yeni günle birlikte ordu daha da umarsızlaşıyor, daha da kinleniyor.

Aylar geçiyor, 3 Haziran 1899'un öğle sonrasında Labori beni görmeye geliyor. Dışarıda güneş pırıl pırıl, küçük penceremin pisliğini ve parmaklıklarını bile aşıp içeri giriyor; bir kuşun cıvıltısını duyuyorum. Labori mürekkep bulaşığı iri elini metal kafese koyuyor ve "Picquart," diyor, "elini sıkmak istiyorum."

"Neden?"

"Hep böyle karşı çıkmak zorunda mısın sen?" Uzun, tombul parmaklarıyla çelik kafesi sarsıyor. "Haydi, bir kez olsun dediğimi yap." Avuç içimi onunkine bastırıyorum, Labori sakince, "Tebrikler Georges," diyor.

"Ne için?"

"Yargıtay, orduya, Dreyfus'ün davasının yeniden görülmesi talimatını verdi."

Bu haberi duymak için o kadar uzun zamandır bekledim ki şimdi duyduğumda hiçbir şey hissetmiyorum. Bütün söyleyebildiğim, "Hangi gerekçeleri gösterdiler," oluyor.

"İki gerekçe gösterdiler, ikisi de senin ifadenden alınma: İlki, 'Sefil D'deki D harfinin, aslında Dreyfus'ü *simgelemediği* ve savunma avukatına bilgi verilmeden yargıçlara gösterilmemesi gerektiği; ikincisi de – nasıl diyorlar? Ah, tamam, işte şu satır: 'İlk askeri mahkemenin bilgisi dahilinde olmayan olgular gösteriyor ki *bordereau* Dreyfus tarafından yazılmış olamaz.'"

"Siz avukatların ne biçim bir dili var!" Hukuk dilinin tadını, lezzetli bir şey yer gibi çıkarıyorum: "'İlk askeri mahkemenin bilgisi dahilinde olmayan olgular gösteriyor ki...' Ve ordu buna karşı temyize gidemiyor mu?"

"Hayır. Bitti bu iş. Dreyfus'ü getirmek üzere bir savaş gemisi yola çıktı, yeniden askeri mahkemeye çıkacak. Ve bu kez gizli yapılmayacak bu, bu kez bütün dünya seyredecek."

23

Bir sonraki cuma günü hapishaneden salıveriliyorum, Dreyfus de aynı gün Şeytan Adası'ndan alınıyor, *Sfax* savaş gemisiyle Fransa'ya doğru uzun yolculuğuna başlıyor. Yargıtay'ın kararının ışığında bana karşı bütün suçlamalar düşürülüyor. Edmond en yeni oyuncağıyla, hapishane kapısının önünde park ettiği motorlu aracıyla bekliyor, beni Ville-d'Avray'a götürecek. Kaldırımda etrafımı alan gazetecilerle konuşmayı kabul etmiyorum.

Kaderimin böyle aniden değişmesi şaşkına çeviriyor beni. İlkyazda Paris'in renkleri ve sesleri, yazın o katıksız canlılığı, arkadaşlarımın gülümseyen yüzleri, onuruma düzenlenen öğle ve akşam yemekleri ve davetler – bütün bunlar hücremde tek başıma geçirdiğim kasvetli günlerden ve pis kokulardan sonra baş döndürücü. Ne kadar etkilenmiş olduğumu ancak başkalarıyla birlikteyken anlıyorum. Birden fazla kişiyle sohbet etmek aklımı karıştırıyor; sesim kulaklarımda ötüyor, soluksuz kalıyorum. Edmond beni odama çıkarırken her üçüncü ya da

dördüncü basamakta durmadan, tırabzana tutunmadan merdiveni çıkamıyorum; dizlerimi ve ayak bileklerimi yöneten kaslar felce uğruyor. Aynada solgun ve şişman görünüyorum. Tıraş olurken bıyığımda beyaz kıllar keşfediyorum.

Edmond'la Jeanne, Pauline'i yatıya davet ediyorlar ve incelik gösterip benim yanımdaki odayı veriyorlar ona. Yemek boyunca Pauline masanın altından elimi tutuyor ve sonra, herkes uyuyunca yatağıma geliyor. Onun bedeninin yumuşaklığı hem tanıdık hem yabancı, tıpkı bir zamanlar yaşanan ve yitirilen bir şeyin anısı gibi. Pauline sonunda boşandı; Philippe kendi arzusuyla yurtdışına gönderildi; Pauline kendi evinde oturuyor; kızlar da yanında.

Mum ışığında yatıyoruz, yüz yüze bakıyoruz.

Yüzüne düşen perçemi yana çekiyorum. Gözlerinin ve ağzının çevresinde daha önce orada olmayan çizgiler var. Onu genç kızlığından beri tanıdığımı fark ediyorum. Birlikte yaşlandık. Birden içim ona karşı şefkatle doluyor. "Demek özgür bir kadınsın artık?"

"Öyleyim."

"Sana evlenme teklif etmemi ister misin?"

Duruyor.

"Pek değil."

"Neden?"

"Çünkü, sevgilim. Soruyu bu şekilde sormayı tercih ediyorsan, pek bir anlamı yok, öyle değil mi?"

"Özür dilerim. Sohbet etmeye pek alışkın değilim, nerede kalmış bu türlüsü. Yeniden deneyeyim. Benimle evlenir misin?"

"Hayır."

"Gerçekten, beni ret mi ediyorsun?"

Hemen yanıtlamıyor beni. "Sen evlenecek türde biri değilsin George. Boşandıktan sonra ben de öyle biri olmadığımın farkına varıyorum." Elimi öpüyor. "Görüyor musun? Nasıl yalnız olunacağını öğrettin bana. Teşekkür ederim."

Nasıl bir yanıt vereceğimi bilemiyorum.

"Eğer istediğin buysa..."

"Ah, evet, durumumuzdan son derece memnunum."

Böylece, asla gerçekten istememiş olduğum bir şey verilmiyor bana. Öyleyse neden kendimi anlaşılmaz bir şekilde bir şeyden yoksun hissediyorum? Konuşmadan yatıyoruz, sonra, "Şimdi ne yapacaksın," diye soruyor.

"Kendime gelirim, umarım. Resimlere bakarım. Müzik dinlerim."

"Ya sonra?"

"Beni geri alması için orduyu zorlamak isterim."

"Öyle davranmış olmalarına rağmen mi?"

"Ya öyle yaparım ya da yaptıkları yanlarına kalır. Neden peşlerini bırakayım ki?"

"Demek insanlar yaptıklarının hesabını verecekler?"

"Kesinlikle. Dreyfus serbest bırakılıyorsa demek ki ordunun yönetici kademesi baştan sona kokuşmuş. Birkaç kişi tutuklanırsa hiç şaşırmam. Bu, uzun sürecek bir mücadelenin sadece başlangıcı. Neden? Yanlış mı düşünüyorum sence?"

"Hayır, ama saplantılı birine dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya olabilirsin."

"Ben saplantılı olmasaydım Dreyfus şimdi hâlâ Şeytan Adası'nda olurdu."

Pauline bana bakıyor. Yüzündeki ifadeyi yorumlamak mümkün değil. "Mumu söndürür müsün lütfen, sevgilim? Birden yorgun hissettim kendimi."

Karanlıkta uyumadan yatıyoruz. Uyurmuş gibi yapıyorum. Birkaç dakika sonra Pauline yataktan kalkıyor. Sabahlığını giydiğini duyuyorum. Kapı açılıyor, bir an sahanlıktan vuran hafif ışıkta siluetini görüyorum, sonra karanlıkta kayboluyor. O da benim gibi yalnız uyumaya alışmış.

Dreyfus geceyarısı, sakin bir denizde, Breton sahiline indiriliyor. Yeniden yargılanmak üzere Paris'e getirilemiyor; çok tehlikeli buluyorlar bunu. Bunun yerine karanlıktan yararlanıp onu Breton'daki Rennes şehrine götürüyorlar, hükümet yeni askeri mahkemenin orada yapılacağını duyuruyor, Paris'in üç yüz

kilometre batısında, güvenli bir yerde. Duruşmalar 7 Ağustos, Pazartesi günü başlayacak.

Hiç gerek olmadığını söyleyip ikna etmeye çalışsam da Edmond, korunmaya ihtiyacım olur diye Rennes'e benimle birlikte gelmek için ısrar ediyor. "Hükümet bana koruma vereceğini bildirdi çoktan," diyorum.

"Tam da bunun için yanında güveneceğin biri bulunmalı."

Tartışmıyorum. Çirkin, şiddet içeren bir atmosfer hüküm sürmekte. Anti-semitik bir aristokrat Cumhurbaşkanı'na bastonla saldırmış. Zola ile Dreyfus'ün kuklaları yakılmış. *Libre Parole*, Rennes'e gitmeleri ve Dreyfus yandaşı kafaları kırmaları için okurlarına indirimli biletler sunuyor. Edmond ile ben cumartesi sabahı erkenden Versailles istasyonuna doğru yola çıkarken yanımıza silahlarımızı alıyoruz, sanki düşman topraklarında göreve gidiyormuşum gibi hissediyorum.

Versailles'da, dört kişilik koruma ekibi karşılıyor bizi; iki polis ve iki jandarma. Paris'ten kalkan tren dokuzu biraz geçe istasyona giriyor, duruşmayı izlemeye gelen gazetecilerle seyirciler tıka basa doldurmuşlar treni. Polis bize, birinci sınıfın en arkasındaki kompartımanı ayırmış, benimle kapı arasına oturmakta ısrarcı. Sanki yeniden gözetim altındaymışım gibi geliyor bana. İnsanlar gelip camlı bölmenin arkasından gözlerini bana dikiyorlar. Boğucu bir sıcak var içeride. Biri fotoğraf çekmeye çalışırken flaş patlıyor. Kaskatı kesiliyorum. Edmond elini elimin üzerine koyuyor. "Rahatla Georges," diyor sakince.

Yol bitmek bilmiyor. Rennes'e vardığımızda ikindi olmuş, burası yetmiş bin kişilik bir taşra kenti, ama görebildiğim kadarıyla dış mahalleleri yok. Bir bakıyorum ormanlar, sel baskınına uğrayan araziler ve geniş bir nehrin kıyısında bir atın çektiği bir mavna; bir bakıyorum sıcağın pusunda titreşen fabrika bacaları ve mavi kayağan taşlı çatılarıyla gri, sarı taştan görkemli evler. İki polis, peronu kontrol etmek için bizden önce atlıyorlar trenden aşağı, arkalarından Edmond'la ben iniyoruz, arkamızda da jandarmalar. İstasyondan hızla geçirilip bizi bekleyen iki arabaya yöneliyoruz. İstasyonun kalabalık salonunda beni tanıyanların

şaşkınlıklarını hayal meyal fark ediyorum, "*Vive Picquart!*" diye bağırıyorlar, aksini bağıran birkaç kişi de var, sonra arabalara binip geniş, iki yanı ağaçlıklı, oteller ve kafelerin doldurduğu bir caddeden geçiyoruz.

Üç yüz metre kadar gitmişken polislerden biri, sürücünün yanında oturanı, oturduğu yerde dönüp "Mahkeme burada yapılacak!" diyor.

Basın ve halk sığsın diye mahkemenin bir okulun spor salonuna alındığını biliyorum, nedense kasvetli bir belediye okulunu canlandırmıştım gözümde. Ama burası zarif bir yapı, taşra gururunun bir simgesi, neredeyse şato gibi; yüksek pencereli, pembe tuğlalı ve açık renk taştan dört katlı bir yapı, damı da yüksek. Jandarmalar çevrede nöbette; işçiler kereste yüklü bir arabayı boşaltıyorlar.

Bir köşeyi dönüyoruz.

"Ve şurası da," diye ekliyor polis memuru biraz sonra, "Dreyfus'ün tutulduğu askeri hapishane."

Sokağın öbür tarafında, okulun yan girişinin karşısında. Sürücü yavaşlıyor, yüksek, sivri demirlerle yükseltilmiş bir duvardaki büyük kapıyı görüyorum, arkasındaki kalenin parmaklıklı pencereleri zor görülüyor. Yolda, küçük bir kalabalığın karşısında atlı askerler ve piyade erleri duruyor. Hapishaneleri iyi bildiğim için durumun korkunç olduğunu söyleyebilirim; Dreyfus bir aydır orada.

Edmond, "O zavallının bu kadar yakınımızda olduğunu düşünmek tuhaf geliyor," diyor. "Acaba ne durumda?"

Bunu herkes bilmek istiyor. Dünyanın her yerinden üç yüz gazeteciyi Fransa'nın bu miskin köşesine çeken bu; günde yarım milyonu aşacağı tahmin edilen kelimeyi kopyalasınlar diye özel telgraf memurları kullanmaya yönelten bu; yetkilileri, Bourse de la Commerce'i muhabirler için yüz elli masayla donatmaya zorlayan bu; sinemacıları, tutuklu avludan geçerken birkaç saniyelik bulanık resimler kaydedebilme umuduyla tripodlarını askeri hapishanenin önüne yerleştirmeye sevk eden bu. Kraliçe

Victoria İngiltere'nin başyargıcını mahkemenin açılışını gözlemlesin diye bu yüzden gönderdi.

Fransa'dan gelişinden beri şimdiye kadar sadece dört kişinin onu görmesine izin verildi: Lucie ve Mathieu ve iki avukatının; ilk askeri mahkemenin avukatı olan sadık Edgar Demange ile orduya sertçe saldırsın diye Mathieu'nun getirdiği Labori. Onlarla konuşmadım. Mahkûmun durumu hakkında sadece gazetelerde okuduklarımı biliyorum:

> *Dreyfus'ün Rennes'e gelişiyle, emniyet müdürü Mme Dreyfus'e haber göndererek o sabah kocasını görebileceğini bildirdi. Tam saat 8.30'da onunla birlikte babası, annesi ve erkek kardeşi hapishaneye geldiler. Birinci kattaki hücresine yalnızca karısının girmesine izin verildi, o da orada saat 10.15'e kadar kaldı. Yanlarında bir jandarma yüzbaşısı duruyordu, ama yakınlarında değildi. Karısının, Dreyfus'ü sandığı kadar değişmiş bulmadığı söyleniyor, ama hapishaneden ayrılırken pek keyifsizmiş.*

Edmond, meskenlerin bulunduğu sakin bir sokakta, rue de Fougères'de ev kiralamış, dul Madam Aubry'nin sahibi olduğu sevimli, beyaz panjurlu, morsalkımla kaplı bir binada. Küçük ön bahçeyi, yoldan alçak bir duvar ayırıyor. Dışarıda bir jandarma nöbet tutuyor. Mahkeme binasından sadece bir kilometre uzaktaki ev bir tepenin üzerinde. Yaz sıcağı yüzünden duruşma sabah yedide başlıyor ve öğle vakti bitiriliyor; oraya her gün sabah erkenden yürüyerek gitmeyi amaçlıyoruz.

Pazartesi sabahı beşte kalkıyorum. Güneş henüz doğmamış ama hava tıraş olabileceğim kadar aydınlık. Özenle siyah redingotumu giyiyorum, ceketimin yakasındaki ilikte Legion d'honneur nişanının kurdelesi var, omuzumdaki tabanca kılıfında duran Webley'nin şişkinliği pek fark edilmiyor. Bastonumu ve yüksek ipek şapkamı alıyorum, Edmond'un kapısını tıklatıyorum, birlikte yokuş aşağı nehre doğru gidiyoruz, iki polis de peşimizde.

Sağlam, görkemli burjuva villalarının önünden geçiyoruz, panjurları sıkı sıkı kapalı, buralarda kimseler uyanmamış. Tepenin eteğinde, nehrin kıyısındaki tuğla setlerde dantel başlıklı çamaşırcı kadınlar basamaklarda durmuş, kirli çamaşır dolu sepetlerini boşaltıyorlar bile, emniyet kemeri takmış üç erkek de yapı iskelesi ve merdiven yüklü bir mavnayı zorlanarak çekmeye çalışıyorlar. Biz geçerken durup bakıyorlar –peşlerinde iki jandarmayla silindir şapkalı iki beyefendi– ama meraklı gözlerle değil, sanki sabahın bu saatinde böyle bir manzara pek sıradanmış gibi.

Güneş doğmuş; hava iyice ısınmış; nehir saydam yosun yeşili renginde. Bir köprüden geçip liseye yöneliyoruz, boş sokağa iki sıra dizilmiş atlı jandarmaların arasından yürüyoruz. Belgelerimiz kontrol ediliyor, dar bir kapıdan geçmek için kuyruğa girmiş küçük bir kalabalığın bulunduğu yere gönderiliyoruz. Birkaç taş basamağı tırmanıp, bir başka kemerli kapıdan giriyor, kordon oluşturmuş sabit süngülü piyadelerin yanından geçip kendimizi mahkeme salonunda buluyoruz.

İki taraftaki iki sıra pencereden içeri akan parlak Breton ışığının doldurduğu, herhalde yirmi metreye on beş metre boyutunda, iki katlı bir yer. Havadar mekânda yedi yüz kişi toplanmış. Karşı tarafta bir platform var, üzerinde bir masa ve yedi tane koyu kırmızı arkalıklı koltuk; arkalarındaki duvarda siyah tahta bir haça çivilenmiş beyaz alçıdan bir İsa; altlarında, salonun ortasındaki boşluğun iki yanında, birbirine bakar konumda iddia ve savunma makamlarının masaları ve koltukları; her iki yanda, duvar boyunca salonda sayıca baskın durumdaki basının sıkışık masaları ve bankları; geride de, bir dizi piyadenin arkasında, halk. Orta bölüm tanıklara ayrılmış, hepimiz buradayız yine – Boisdeffre, Gonse, Billot, Pellieux, Lauth, Gribelin. Gözlerimizi özenle birbirimizden kaçırıyoruz.

Arkamdan sakin bir ses, "İzin verir misiniz?" deyince ensemdeki tüyler diken diken oluyor. Kenara çekiliyorum, Mercier bana hiç bakmadan yanımdan geçiyor, ortadaki koridorda yürüyüp Gonse ile Billot'nun arasına oturuyor, generaller hemen

fısıldaşarak görüşmeye başlıyorlar. Boisdeffre yıkılmış, dalgın görünüyor, köşesine çekildiği söyleniyor; bıyığını sıvazlayan Billot kafası karışmış gibi görünüyor; Gonse yaltaklanırcasına başını sallıyor; Pellieux'nün sırtı hafif dönük. Artık emekli olan Mercier yumruğunu sallıyor, yeniden baskınlaşmış; ordunun amacını yerine getirmek için başa geçmiş. *Bu meselede suçlu bir taraf olmalı*, demiş gazetecilere. *Ve bu suçlu taraf ya Dreyfus'tür ya da ben. Ben olmadığıma göre, Dreyfus'tür. Dreyfus bir haindir. Bunu kanıtlayacağım.* Kayış gibi, maskeyi andıran suratını bir an bana çeviriyor; kısık gözleri bir an gözlerime takılıyor.

Saat neredeyse yedi. Mathieu Dreyfus'ün hemen arkasına oturuyorum, dönüp elimi sıkıyor. Lucie başıyla selamlıyor beni, yüzü gündüz görünen ay kadar solgun, zorlanarak, kısaca gülümsüyor bana. Siyah giysilerine bürünüp tuhaf konik siyah şapkalarını takmış avukatlar giriyorlar içeri, iriyarı Labori, önden gitmesi için kendisinden yaşça büyük Demange'a abartılı el kol hareketleri yapıyor. Sonra salonun arka tarafından bir bağrış duyuluyor –Hazr'ol!–, elli çizme sertçe hazırola geçiyor, başlarında ufak tefek Albay Jouaust'la yargıçlar peş peşe görünüyor. Gür, beyaz bıyığı Billot'nunkinden bile dolgun, öyle ki yüzünün üst tarafı sanki o bıyığın üzerinde güçlükle görünüyor. Platforma çıkıp ortadaki koltuğa oturuyor. Sesi tok ve sert: "Sanığı getirin."

Mübaşir çavuş duruşma salonunun ön tarafına yakın bir kapıya yürüyor, ansızın çöken sessizlikte adımlarının sesi oldukça yüksek çıkıyor. Kapıyı açıyor, içeri iki adam giriyor. Biri refakatçi subay, öbürü de Dreyfus. Salondakiler soluklarını tutuyorlar, ben de öyle, çünkü Dreyfus yaşlı bir adam – ufak bir yaşlı adam, yürüyüşü tutuk, bedeni de sırtındaki bollaşmış ceketi dolduramayacak kadar küçülmüş. Pantolonunun paçaları ayak bileklerinin etrafında uçuşuyor. Sarsılarak salonun ortasına yürüyor, avukatlarının oturduğu platforma çıkan basamakların önünde güç toplarcasına duruyor, sonra zorlukla çıkıyor onları, beyaz eldivenli eliyle yargıçlara selam veriyor, şapkasını çıkarınca neredeyse tamamıyla kelleşmiş başı görünüyor, sadece başının arka tarafında, yakasının üzerine düşen bir tutam

gümüşi saç var. Kayıt memuru mahkemeyi oluşturan talimatları okurken ona oturmasını söylüyorlar. Sonra Jouaust, "Sanık, ayağa kalk," diyor.

Dreyfus güçlükle kalkıyor.

"Adınız ne?"

Sessiz salonda, verilen yanıt güç duyuluyor. "Alfred Dreyfus."

"Yaşınız?"

"Otuz dokuz." Yine şaşkınlık içinde tutulan soluklar duyuluyor.

"Doğum yeriniz?"

"Mulhouse."

"Rütbeniz?"

"Yüzbaşı, Genelkurmay hizmetinde." Herkes duymaya çabalayarak öne eğilmiş. Dreyfus'ün ne dediği zor anlaşılıyor. Kelimeleri nasıl toparlayacağını unutmuş gibi; dişlerinin arasındaki boşluklardan ıslık çalar gibi bir ses çıkıyor.

Ufak tefek bürokratik işlemlerden sonra Jouaust, "Ağır vatan hainliğiyle suçlanıyorsunuz," diyor, "yabancı bir devletin ajanına *bordereau* diye anılan memorandumda belirtilen belgeleri vermişsiniz. Yasalar size kendinizi savunma hakkını veriyor. İşte *bordereau* burada."

Mahkemedeki görevlilerden birine işaret ediyor, o da *bordereau*'yu tutukluya veriyor. Dreyfus inceliyor. Titremekte, neredeyse bayılacak. Sonunda, o tuhaf sesiyle –duygu yüklü olsa bile yavan bir ses– "Ben masumum," diyor, "yemin ederim Albay, 1894 yılında söylediğim gibi." Susuyor; kendini kaybetmemek için giriştiği mücadeleyi seyretmek acı veriyor. "Her şeye tahammül edebilirim Albay, ama kendi adımın ve çocuklarımın adının onuru üzerine bir kez daha yemin ederim ki, ben masumum."

Sabahın geri kalanında Jouaust Dreyfus'le *bordereau*'nun içeriği üzerinden madde madde geçiyor. Soruları sert ve suçlayıcı; Dreyfus hepsine kuru ve mekanik bir tavırla yanıt veriyor, sanki bir başkasının davasında uzman tanık gibi. Hayır, 120

milimetrelik topun hidrolik freni hakkında bir şey bilmiyordu; evet, koruma bölükleri hakkında bilgi edinebilirdi, ama asla istememişti böyle bir şey; aynı şey Madagaskar'ı istila planları için de geçerliydi; isteyebilirdi ama istememişti; hayır, albay yanılıyordu, topçu formasyonlarında değişiklik yapıldığı zaman kendisi Üçüncü Şube'de değildi; hayır, kendisine ateşleme elkitabının bir kopyasını ödünç verdiğini iddia eden subay da yanılıyordu; asla eline geçmemişti böyle bir şey; hayır, Fransa'nın Alman yönetimi altında daha iyi durumda olacağını asla söylememişti, kesinlikle söylememişti.

Çift camlı pencereler salonu sera gibi ısıtıyor. Dreyfus dışında herkes terliyor, belki o tropiklere alışıktır. Gerçekten duygularını tekrar belli ettiği tek an, rütbelerinin söküldüğü gün Yüzbaşı Lebrun-Renault'ya itiraf ettiği eski asılsız haberi Jouaust gündeme getirdiğinde yaşanıyor.

"Ben itiraf etmedim."

"Ama başka tanıklar da vardı."

"Onları hatırlamıyorum."

"İyi öyleyse, onunla ne konuştunuz?"

"Konuşma değildi, Albay. Monologdu. Vatanseverlik duygusuyla dolup taşan büyük bir kalabalığın karşısına çıkarılmak üzereydim. Yüzbaşı Lebrun-Renault'ya suçsuzluğumu herkesin suratına haykırmak istediğimi söyledim. Suçlunun ben olmadığımı söylemek istiyordum. İtiraf değildi."

Saat on birde duruşma bitiyor. Jouaust, bundan sonra dört gün, yargıçlara gizli dosyaların gösterilebilmesi için duruşmanın kapalı oturumla yapılacağını söylüyor. Halk ve basın içeri alınmayacak, ben de alınmayacağım. Benim ifade vermek için çağrılmama en az bir hafta var.

Dreyfus getirildiği şekilde geri götürülüyor, ama benim olduğum tarafa hiç bakmıyor, bizler de parlak ağustos güneşine çıkıyoruz, bütün gazeteciler özel telgraf operatörlerinin olduğu yere koşuyorlar, Şeytan Adası tutuklusunu ilk anlatanın kendileri olması için telaşlılar.

* * *

Her zamanki gibi hayattaki ince şeylere dikkat eden Edmond bizim kaldığımız yere yakın bir restoran bulmuş –"saklı bir mücevher Georges, neredeyse Alsace'tayız diyeceğim"– rue l'Antrain'de, Les Trois Marches, açık bir arazinin kenarında rustik bir han. Yakıcı güneş altında tepeye tırmanarak öğle yemeğine gidiyoruz oraya, korumalarım da peşimde. Restoran bir çiftlik evi, Jarlet adında bir karı koca işletiyor, bahçesi, meyve bahçesi, ahırları, samanlığı ve domuz ahırı var. Bir ağacın altındaki banklara oturup elma şarabı içiyoruz, çevremizde arılar vızıldarken sabahki olayları konuşuyoruz. Dreyfus'ü daha önce hiç görmemiş olan Edmond, onun sempati uyandırmama yeteneğinin tuhaflığına işaret ediyor –"Acaba neden o ne zaman 'ben masumum' dese, onun masum olduğuna yüzde yüz emin olsak bile, bu sözleri inandırıcı olmuyor?" O sırada sokağın karşı tarafında durmuş konuşan bir grup jandarma dikkatimi çekiyor.

Jarlet bir tabak *pâté de campagne* getiriyor. Jandarmaları gösteriyorum ona. "O kişilerden ikisi bizimle birlikte, peki ya ötekiler kim?"

"Onlar General de Saint-Germain'in evinin önündeki nöbetçiler efendim. General bu bölgedeki ordunun komutanıdır."

"Polis korumasına gerçekten ihtiyacı var mı?"

"Hayır efendim, nöbetçiler onun için değil. Onun evinde kalan kişi için, yani General Mercier."

"Duydun mu Edmond? Mercier sokağın karşısında oturuyor."

Edmond kahkahadan kırılıyor. "Harika bu! Düşmanın yakınında sabit bir köprübaşı kurmalıyız." Patrona dönüyor. "Jarlet, bundan böyle, mahkeme sürdüğü sürece, her öğle ve akşam yemeği için on kişilik bir masa ayırın bize, parasını ödeyeceğim. Tamam mı?"

M. Jarlet kabul ediyor ve o andan itibaren, sağ kanattaki gazetelerin deyimiyle 'Les Trois Marches Komplosu' başlıyor. Önde gelen Dreyfus taraftarları her gün öğlen saat on ikide ve akşam yedide Jarlet'in lezzetli basit burjuva yemeğini yemek için toplanıyorlar – müdavimler arasında Clemenceau kardeşler, sosyalist Jean Jaurès ve René Viviani, gazeteciler Lacroix ve Séverine,

Octave Mirabeau, Gabriel Monod ve Victor Basch gibi "entelektüeller" var. Mercier'nin kendisini bu saydıklarım gibi külhanbeylerden korumak için neden korumaya ihtiyacı olduğunu anlamıyoruz – Profesör Monod'nun, elinde yuvarladığı *Revue Historique*'le saldırmasından mı korkuyor? Çarşamba günü beni koruyan polislerin alınmasını talep ediyorum. Hem gereksiz görüyorum onları hem de benimle ilgili bilgileri yetkililere aktardıklarından kuşkulanıyorum.

Hafta boyunca insanlar Les Trois Marches'a gelip gidiyorlar. Mathieu Dreyfus de uğruyor, ama kasabada bir dul kadının evinde kalan Lucie hiç gelmiyor, bize yakın bir yerde kalan Labori ise çoğu akşam, askeri hapishanede müvekkiliyle yaptığı görüşmeyi bitirdikten sonra yanında Marguerite ile birlikte tepeye tırmanıyor.

"Nasıl durumu," diye soruyorum bir gece.

"Şaşılacak kadar iyi, olup bitene bakarsan. Ama gerçekten tuhaf biri, değil mi? Bir aydır neredeyse her gün gördüm onu, ama ilk gördüğüm on dakikada ne kadar tanıyorsam şimdi de o kadar tanıyorum diyebilirim. Her şeyle arasına mesafe koymuş. Bana kalırsa bu şekilde hayatta kalmayı başardı."

"Gizli celseler nasıl gidiyor? Mahkeme istihbarat dosyaları hakkında ne yapıyor?"

"Ah, askerler nasıl da bayılıyorlar bu tür şeylere! Yüzlerce, yüzlerce sayfa var – aşk mektupları, ibnelerin aşk mektupları, dedikodular, söylentiler, sahtekârlıklar, hiçbir yere ulaştırmayan sahte ipuçları. Sibylline kitapları[1] gibi bunlar; yaprakları istediğin

1 Sibylline Kitapları: Roma Krallığı'nın yedinci ve son kralı olan, MÖ 535-510 arasında tahtta kalmış Lucius Tarquinius Superbus'a, söylenceye göre bir Sibyl rahibesi çok yüksek bir fiyattan dokuz kehanet kitabı önerir. Tarquin öneriyi reddedince rahibe kitapların üçünü yakar. Rahibe ona geri kalan altı kitabı yine aynı fiyattan vermeyi teklif eder, Tarquin yine reddedince Sibyl rahibesi üç kitabı daha yakar ve son üç Sibylline Kitabı'nı orijinal fiyatından satmayı teklif eder. Tarquin sonunda teklifi kabul eder. Bu üç kehanet kitabı, her ne kadar yeniden yazılmış ve değiştirilmiş olsalar da Roma tarihi boyunca birçok uğursuz zamanda başvuru kaynağı olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun güvencesi olarak saklanan bu kitapların daha sonra ne oldukları kesin olarak bilinmese de hâlâ bir yerlerde varlıklarını sürdürdüklerine inananlar vardır. (ç.n.)

gibi birleştirebilirsin, ve ne istersen onu okursun. Yine de Dreyfus'le ilgili yirmi satır bile olduğundan kuşkuluyum."

Ötekilerin biraz uzağında durmuş sigara içiyoruz. Hava kararıyor. Arkamızdan kahkahalar duyuluyor. Jaurès'in on kişilik bir masaya değil de onbinlere hitap etmek için yaratılmışa benzeyen sesi bahçede gümbürdüyor.

Labori ansızın, "Görüyorum ki gözetleniyoruz," diyor.

Sokağın karşı tarafında, üst katlardaki pencerelerden birinde açıkça görülen Mercier gözlerini bize dikmiş bakıyor.

"Eski dostlarıyla az önce yemek yedi," diyorum. "Boisdeffre, Gonse, Pellieux, Billot – sürekli girip çıkıyorlar o eve."

"Senato'ya adaylığını koymayı planladığını duyuyorum. Bu dava onun için önemli bir platform. Eğer onun siyasi hırsları olmasaydı, karşı taraf ne yana gideceğini bilmezdi."

"Eğer onun siyasi hırsları olmasaydı," diye yanıtlıyorum onu, "bütün bunlar hiç olmayabilirdi. Başkanlığı elde etmek için Dreyfus'ten yararlanacağını sanmıştı."

"Hâlâ öyle sanıyor."

Mercier'nin ifadesi cumartesi günü alınacak – basın ve halk, açılış günündeki celseden beri ilk kez o gün salona girebilecek. Onun gelişi, neredeyse Dreyfus'ün gelişiyle aynı ölçüde merakla bekleniyor. Mahkemeye baştan aşağı resmi general kıyafetiyle geliyor – kırmızı ceket, siyah pantolon, koyu kırmızı ve altın rengi kasket. Çağrıldığında askeri tanıkların arasındaki yerinden kalkıyor, ön tarafa yürüyor, elinde siyah deri bir evrak çantası var. Dreyfus'ün iki adım uzağında duruyor, ama bir kez bile bakmıyor ona.

"İfadem," diyor, o sakin, boğuk sesiyle, "biraz uzun sürecek."

Jouaust, aşırı nazik bir dille, "Mübaşir, generale bir iskemle getirin," diyor.

Mercier üç saat konuşuyor, siyah evrak çantasından peş peşe belgeler çıkarıyor – içlerinde "Sefil D" yazan mektup da var, onun Dreyfus'ü kastettiğini ısrarla yineliyor, hatta istihbarat servisindeki bir casusla ilgili uydurma Guénée raporlarını bile

gösteriyor, ama Val Carlos'un adını söylemiyor. Hepsini Jouaust'a veriyor, o da yargıçlara aktarıyor. Bir süre sonra Labori koltuğunda geriye yaslanıyor, beni görmek için başını çeviriyor, "Budala herif ne yapıyor?" diye sorar gibi. Ben yüzümün ifadesini değiştirmemeye özen gösteriyorum, ama bence Labori haklı; Mercier gizli dosyadaki kanıtları açık mahkemede sunmakla, çapraz sorgulamada Labori'ye saldırabileceği tehlikeli bir alan açmış oluyor.

Mercier, *La Libre Parole*'un her yerde Yahudi komplosu gören evhamlı, cahil editörüymüşçesine konuşup duruyor.

Almanya ve İngiltere'de Dreyfus'ün kurtulması için otuz beş milyon frank toplandığını iddia ediyor. Dreyfus'ün Alsace-Lorraine'in işgali hakkında söylediği iddia edilen ve aslında hep inkâr ettiği şeyi gerçekmiş gibi alıntılıyor: "Biz Yahudiler için aynı şey değil; biz neredeysek tanrımız oradadır." Rütbenin sökülmesinden önceki eski "İtiraf" efsanesini konu ediyor. Gizli dosyayı askeri mahkemede yargıçlara neden gösterdiğine dair en fantastik açıklamayı uyduruyor, Dreyfus tartışmaları yüzünden ülkenin Almanya'yla savaşa girmesine ramak kaldığını öne sürüyor – öyle ki güya General Boisdeffre'e seferberliği başlatacak telgrafları çekmeye hazır olması talimatını vermiş, kendisi de Élysée Sarayı'nda geceyarısını yarım saat geçene kadar Cumhurbaşkanı Casimir-Perier ile oturup Alman İmparatoru geri adım atacak mı diye beklemiş.

Tanıkların arasında oturan Casimir-Perier bu yalanı reddetmek için ayağa kalkıyor, Jouaust onun müdahalesine izin vermeyince bu saçmalık karşısında başını iki yana sallıyor, bu da salonda heyecan yaratıyor.

Mercier bunlara aldırmıyor. Almanya hakkındaki eski paranoyası bu, 1870'ten sonra silinmeyen yenilgi kokusu. Bastırıyor. "Bakın," diyor, "o anda savaşı arzulamalı mıydık? Ben Savaş Bakanı olarak ülkemin bu koşullar altında savaşa girmesini istemeli miydim? 'Hayır' demekte tereddüt etmedim. Öte yandan, Dreyfus'e yöneltilen suçlamaları görmezden gelerek ayrılmalı mıydım askeri mahkemeden? Bu belgeler," –eliyle önündeki sehpada duran

dosyaya vuruyor– "o zaman gizli dosya adıyla oluşmuştu, yargıçların onları mutlaka görmeleri gerektiği fikrindeydim. Kapalı kapılar ardındaki bir mahkemenin görece gizliliğine güvenemez miydim? Hayır, kapalı kapılara güvenim yok! Er ya da geç, basın istediği yer şeyi eline geçirir ve hükümetin tehditlerine rağmen yayımlar. Bu koşullar altında gizli belgeleri mühürlü bir zarfa koydum ve askeri mahkemenin başkanına gönderdim."

Dreyfus koltuğunda dimdik oturuyor şimdi, derin bir şaşkınlıkla Mercier'ye bakıyor, bir şey daha var, şaşkınlığın ötesinde bir şey – ilk kez; ateşli bir öfke.

Mercier bunu görmüyor, çünkü ona bakmaktan özenle kaçınıyor. "Son bir şey eklememe izin verin," diyor, "insanın hatasız olmayacağını üzücü deneyimlerimle öğrenmeden gelmedim bu yaşa. Ama Mösyö Zola'nın iddia ettiği gibi aklı kıt biri olsam bile en azından namuslu bir adamım ve namuslu bir adamın oğluyum. Aklımın ucundan en ufak bir kuşku geçmiş olsaydı bunu ilk açıklayan ben olurdum" – sonunda koltuğunda dönüp Dreyfus'e bakıyor – "ve hepinizin önünde Yüzbaşı Dreyfus'e 'İyi niyetle büyük bir hata yaptım' derdim."

Tutuklu, bu ucuz, teatral sözlere tahammül edemiyor. Ansızın ve inanılmaz bir şekilde, bacaklarında en ufak bir tutulma izi olmadan ayağa fırlıyor Dreyfus, yumruklarını sıkıyor, yumruk atacakmış gibi Mercier'ye doğru dönüyor, korkunç bir sesle, yarı bağırarak, yarı hıçkırarak, "*Söylemeniz gereken buydu işte!*" diye haykırıyor.

Bütün salon soluğunu tutuyor. Görevliler hareket edemeyecek kadar şaşkınlar. Bir tek Mercier etkilenmiş görünmüyor. Tepesinde beliren kişiye aldırmıyor, "Yüzbaşı Dreyfus'e derdim ki," diye yineliyor sabırla, "gerçekten hata işlemişim. İyi niyetle bunu kabul ediyorum, korkunç bir hatayı onarmak için elimden gelen her şeyi yapacağım."

Dreyfus hâlâ ayakta, tepesinden bakıyor ona, yumruğu hâlâ havada. "*Göreviniz bu!*"

Alkışlar duyuluyor, çoğunlukla gazeteciler, ben de alkışlıyorum.

Mercier heyecanlı çocukların karşısındaymış gibi hafifçe gülümsüyor, başını sallıyor, alkışların dinmesini bekliyor. "Yo, öyle değil. 1894'ten bu yana inandığım şey hiç değişmedi. Aslında daha da güçlendi, sadece gizli dosyayı iyice incelememden dolayı değil, çılgınca çabalara ve onun adına harcanan milyonlara rağmen Dreyfus'ün destekçilerinin onun suçsuzluğu konusunda ortalığı ayağa kaldırmalarından dolayı. İşte. İşim bitti."

Bunu der demez deri çantasını kapatıyor, ayağa kalkıyor, yargıçlara eğilerek selam veriyor, önündeki raftan kepini alıyor, belgelerini kolunun altına sıkıştırıyor, sevinç çığlıkları arasında salondan çıkmak için dönüyor. Gazetecilerin oturduğu bankların yanından geçerken içlerinden biri –*Le Figaro*'dan Georges Bourdon– tıslıyor onun suratına: "Katil!"

Mercier durup parmağını uzatıyor ona. "Bu adam bana katil dedi."

Askeri savcı ayağa kalkmıyor. "Sayın Başkan, bu adamın nefret suçundan tutuklanmasını talep ediyorum."

Jouaust güvenlik görevlisine sesleniyor: "Onu gözetim altına alın!"

Askerler Bourdon'un yanına gelirlerken Labori ayağa kalkıyor. "Sayın Başkan, özür dilerim ama tanığı sorguya çekmek istiyorum."

"Elbette Maître Labori," diyor Jouaust, sakince saatine göz atarak, "ama saat on ikiyi geçti, yarın da Pazar. Pazartesi sabahı altı buçukta sorgulayabilirsiniz. O güne kadar oturuma ara verildi."

24

Mercier'nin ifadesi tam bir felaket sayılıyor – kendi tarafında büyük bir hayalkırıklığı yaratıyor, Dreyfus'ün suçlu olduğuna dair vaat edilen "kanıtı" sunamadı çünkü, bizim taraf için de bir

fırsat doğdu, çünkü –Paris barosunun en saldırgan çapraz sorgulayıcısı olarak bilinen– Labori tanık kürsüsünde gizli dosya konusunda onu sıkıştırabilecek. Bütün ihtiyacı yeterli barut, ben de hazırlanmasına yardım etmek üzere pazar sabahı kaldığı yere gidiyorum. Gizlilik yeminimin son kalıntılarını bozacağım diye pişmanlık duymuyorum. Eğer Mercier ulusal güvenliği ilgilendiren konularda konuşabiliyorsa ben de konuşabilirim.

Labori ile onun derme çatma çalışma odasına sığındığımızda "Mercier'nin özelliği şu ki," diyorum, "o olmasaydı Dreyfus meselesi de olmazdı. Casus avının Genelkurmay'la sınırlı kalması talimatını veren oydu. Çözülsün diye Dreyfus'ün haftalarca tecritte kalmasını emreden oydu. Gizli dosyanın derlenmesi talimatını da o verdi."

"Bu üç noktada meydan okuyacağım ona." Labori hızla not alıyor. "Ama baştan beri Dreyfus'ün suçsuz olduğunu bilmiyordu, değil mi?"

"İlk başta bilmiyordu. Ama Dreyfus itiraf etmeye yanaşmayınca, onların elinde de ona karşı *bordereau*'daki elyazısından başka bir şey bulunmayınca, bana kalırsa paniklemeye başladılar ve öyle bir kanıt uydurdular."

"Sizce Mercier bunu biliyor muydu?"

"Kesinlikle."

"Nasıl?"

"Çünkü kasım başında Dışişleri Bakanlığı, Panizzardi'nin Dreyfus'ün adını bile duymadığını belirten İtalyanca bir telgrafı deşifre etti."

Not tutmaya devam eden Labori kaşlarını kaldırdı. "Mercier'ye gösterildi mi bu?"

"Evet. Çözülen şifre ona şahsen verildi."

Labori yazmayı bırakıyor, koltuğunda geriye yaslanıyor, kurşunkalemini not defterine vuruyor. "Öyleyse askeri mahkemeden bir ay önce, 'Sefil D' yazan mektubun Dreyfus'le ilgili olamayacağının farkındaydı." Başımla doğruluyorum. "Yine de vazgeçmedi ve onu yargıçlara gösterdi, öyle mi, Dreyfus'ün suçunu kanıtlamadaki önemine işaret eden bir yorumla birlikte?"

"Dün de aynı görüşünü koruyordu. Bu adam utanmazın teki."

"İstatistik Şubesi İtalyanca telgrafı ne yaptı? Herhalde yok saydılar, değil mi?"

"Hayır, daha kötüsü: Savaş Bakanlığı'ndaki orijinal nüshayı yok ettiler, tam tersini kanıtlayan sahte bir kopya koydular onun yerine – yani Panizzardi'nin Dreyfus hakkındaki her şeyi bildiğini gösteren bir telgrafı."

"Nihayetinde bunun sorumlusu Mercier mi?"

"Benim inancım bu, aylarca düşündüm üzerinde. Elleri kirli olan daha pek çok kişi var –Sandherr, Gonse, Henry– ama itici güç Mercier idi. O telgrafı gördüğü anda Dreyfus'e karşı yürütülen işlemi durdurmalıydı. Ama siyasi açıdan kendisine müthiş zararı olacağını biliyordu, ancak eğer başarılı bir kovuşturma sağlayabilirse yolu Élysée'ye kadar gidebilirdi. Budalaca bir yanılgıydı, ama ne de olsa temelde parlak biri değil o."

Labori yine yazmaya başlıyor. "Peki, dün sözünü ettiği öbür belge nedir, şu gizli dosyada olan, hani Sûreté'deki memur Guénée'nin raporu, onu bu taraftan yakalayabilir miyim?"

"Kuşkusuz sahteydi. Guénée, İspanyol askeri ataşesi Marki de Val Carlos'un kendisine istihbarat bölümünde Almanların bir casusları olduğunu söylediğini iddia ediyordu. Henry, Val Carlos'un kendisine aynı hikâyeyi üç ay sonra anlattığına yemin ediyordu, ilk askeri mahkemede bunu Dreyfus'e karşı kullandı. Ama şu dile bak; hepsi yanlış. Keşfettikten hemen sonra Guénée'ye söz ettim bundan. Hayatımda hiç onun kadar hilekâr kılıklı birini görmedim."

"Val Carlos'u tanıklığa çağıralım mı? Bunu söyleyip söylemediğini doğrulatalım mı?"

"Deneyebilirsiniz, ama diplomatik dokunulmazlık isteyeceğine eminim. Neden Guénée'yi çağırmıyorsunuz?"

"Guénée beş ay önce öldü."

Şaşkınlıkla bakıyorum ona. "Ölüm nedeni?"

"Doktor raporuna göre, 'beyne kan hücumu', her neyse." Labori kocaman kafasını sallıyor. "Sandherr, Henry, Lemercier-Picard ve Guénée – şu gizli dosya kanlı bir sözleşmeye döndü."

* * *

Pazartesi sabahı saat beşte kalkıyorum, tıraş olup özenle giyiniyorum. Silahım yatağımın yanındaki komodinin üzerinde duruyor. Elime alıyor ağırlığını yokluyorum, düşünüyorum, sonra da şifoniyerimin çekmecesine koyuyorum.

Kapım usulca vuruluyor; Edmond'un sesi, "Georges, hazır mısın?" diyor.

Öğle ve akşam yemeklerinin yanı sıra, Edmond'la ben kahvaltılarımızı da Les Trois Marches'ta yapıyoruz. Küçük salonda omletle ekmek yiyoruz. Sokağın karşı tarafında, Mercier'nin kaldığı evin panjurları sıkı sıkıya kapalı. Önünde bir aşağı bir yukarı yürüyen polis esniyor.

Altıya çeyrek kala, tepeden aşağı inmeye başlıyoruz. Gökyüzünde ilk kez yağmur bulutları var; bulutların griliği sakin kasabanın taş binalarıyla uyumlu; hava daha serin, saydam. Kanala varmamızdan az önce arkamızdan biri "Günaydın beyler!" diye sesleniyor, arkamı dönünce bize yetişmek için koşan Labori'yi görüyorum. Sırtında koyu renkli bir elbise, başında kenarı kurdeleli, hasır bir şapka var, elindeki büyük, siyah evrak çantasını sallıyor.

"Bence bugün biraz eğleneceğiz."

Görünüşe göre keyfi yerinde, sahaya çıkmak için can atan bir sporcuya benziyor. Bize katılıyor, ben sağındayım, Edmond solunda; kanalın yanındaki geniş toprak yolda ikimizin arasında yürüyor. Mercier hakkında son dakika ayrıntıları soruyor bana – "Bakan, Sandherr'e gizli dosyadan kurtulmasını söylediğinde Boisdeffre de odada mıymış?" Tam yanıt verecekken arkamızda bir ses duyuyorum. Birinin bizi dinlediğinden kuşkulanıp arkama yarım dönüyorum.

Biri var orada, iriyarı, genç bir çocuk, kızıl saçlı, siyah ceketli, beyaz kepli – elinde bir revolver. Müthiş bir patlama oluyor, suyun üzerindeki ördekler korkuyla bağırarak sağa sola kaçışıyorlar. Labori ne olduğunu anlayamadan "Ah, ah, ah..." diyor, soluğu kesilmiş gibi bir dizinin üzerine çöküyor, tam yüzüstü düşecekken elimi uzatıyorum, çantası hâlâ elinde.

İlk dürtüm çömelip ona destek vermek oluyor. Şaşkınlığı acısını bastırır gibi: "Ah, ah..." Sırtının tam ortasında, ceketinde bir delik var. Etrafa bakınca katili yüz metre kadar ileride görüyorum, kanalın yanından koşarak kaçıyor. Farklı bir dürtü –asker dürtüsü– doğuyor içimde.

Edmond'a, "Sen burada kal," diyorum.

Katilin peşine düşüyorum. Birkaç saniye sonra Edmond'un arkamdan koştuğunu fark ediyorum. "Georges, dikkatli ol!" diye bağırıyor.

Omzumun üstünden, "Labori'nin yanına dön!" diye haykırıyorum, adımlarımı daha uzun atıyor, kollarımdan destek alıyorum.

Edmond bir süre daha koşuyor peşimden, sonra vazgeçiyor. Başımı öne eğip hızlanmaya çalışıyorum. Avımla aramı kapatıyorum. Eğer onu yakalayabilirsem ve revolverinde beş kurşun daha olduğunu varsayarsam, ne yaparım, bilemiyorum; zamanı gelince düşünürüm. O arada ileride mavnacılar görüyor, katili yakalasınlar diye sesleniyorum onlara. Neler olduğunu görmek için bakıyorlar, halatlarını bırakıp adamın yolunu kesiyorlar.

İyice yakınındayım şimdi –aramızda yirmi metre kadar var– katilin silahını adamlara doğrulttuğunu görüyor, "Çekilin yolumdan! Az önce Dreyfus'ü öldürdüm!" diye bağırdığını duyuyorum.

Silahın mı yardımı oluyor yoksa bu böbürlenmenin mi bilmiyorum, ama işe yarıyor. Mavnacılar kenara çekiliyorlar, katil koşmaya devam ediyor, ben adamların yanından koşarak geçerken bana çelme takmak için uzatılmış bir ayağın üstünden atlamak zorunda kalıyorum.

Evler ve fabrikalar birden bitiyor, Breton'un açık arazilerine çıkıyoruz. Sağımda, kanalın öbür tarafında demiryolu hattını ve istasyona giren bir treni görebiliyorum; solumda, üzerinde otlayan ineklerle tarlalar var, uzakta da ormanlar. Katil ansızın yan yoldan ayrılıyor, sola fırlıyor, ağaçlara doğru koşuyor. Bir yıl önce olsaydı yakalardım onu. Ne var ki hapiste geçirdiğim aylar canıma okumuş. Soluğum kesiliyor, kramp giriyor, kalbim

bir tuhaf oluyor. Bir çukurun üstünden atlayınca karşıya kötü düşüyorum, ağaçlığın kenarına vardığımda adam saklanacak zamanı rahatça bulmuş bile. Elime sağlam bir değnek geçiriyor, yarım saat kadar ağaçların dibindeki otları onunla yokluyorum, eğreltiotlarına vuruyor, sülünleri ürkütüyorum, bir yandan da katilin beni görebileceğinin farkındayım, sonunda ağaçların sessizliği pes ettiriyor bana, topallaya topallaya kanala dönüyorum.

Üç kilometreden fazla yürüyorum geriye dönerken, bu yüzden Labori'nin vurulmasından hemen sonra olanları kaçırıyorum. Sonradan Edmond her şeyi anlatıyor bana: Labori'nin yanına döndüğünde, o iriyarı avukatın, kendisini tanıyıp notlarını çalmak isteyenleri engellemek için bir biçimde sürüne sürüne evrak çantasının üzerine kapanmayı başardığını; siyahlı beyazlı yazlık elbisesiyle Marguerite Labori'nin oraya koşup geldiğini, kocasını nasıl kucakladığını, küçük bir yelpazeyle onu nasıl ferahlatmaya çabaladığını; Labori'nin karısına sarılıp yan yattığını, sakince konuştuğunu ama pek kan kaybetmediğini –tekinsiz bir işarettir bu, çünkü çoğunlukla iç kanama olduğunu akla getirir–; bir panjurun bulunup getirildiğini ve dört askerin Labori'yi onun üzerine yatırıp dev adamı güçlükle evine taşıdıklarını; doktorun onu muayene ettiğini, kurşunun beşinci ile altıncı kaburga kemiğinin arasına, omurgasının birkaç milimetre uzağına saplandığını, durumun ciddi olduğunu –hastası bacağını oynatamıyordu– söylediğini; Labori'nin avukat arkadaşı Demange'ın, neler olduğunu anlamak için asistanlarıyla birlikte mahkeme salonundan koşup geldiğini; Labori'nin meslektaşının elini yakalayıp 'Dostum, belki ölürüm, ama Dreyfus güvende,' dediğini; yolda giderken hepsinin, mahkemede avukatının vurulduğu haberini alan Dreyfus'ün kılının bile kıpırdamadığından söz ettiğini.

Geri döndüğümde –ki saldırının üzerinden bir saat kadar geçmiş olmalı– sanki hiçbir şey olmamış gibi olay yeri tuhaf bir şekilde ıssızlaşmıştı. Labori'nin kaldığı pansiyonda pansiyoncu kadın onun Victor Basch'ın evine götürüldüğünü söylüyor, yerel üniversitedeki Dreyfus yanlısı bir profesörmüş, Les Trois

Marches'ın da bulunduğu rue d'Antrain'de oturuyormuş. Tepeye tırmandığımda sokakta bir grup gazeteci görüyorum, kapıda nöbet tutan birkaç polis de var. Artık baygın durumdaki Labori'yi alt kattaki bir yatağa yatırmışlar, Marguerite yanında, elini tutuyor. Labori'nin yüzü bembeyaz. Doktor bir cerrah çağırmış, ama adam henüz gelmemiş; doktorun şimdilik fikri, ameliyatın çok tehlikeli olduğu; kurşunun girdiği yerde bırakılmasını öneriyor. İlk yirmi dört saat hasarın derecesini göstermek bakımından çok önemliymiş.

Ön odada bir polis müfettişi var, Edmond'u sorguya çekiyor. Ona saldırganı tarif ediyorum, kovalamacayı ve içine daldığı ormanın yerini anlatıyorum. "Cesson Ormanı" diyor müfettiş, "orayı aratacağım." Sonra da adamlarından biriyle konuşmak için hole çıkıyor.

O dışarıdayken Edmond, "Sen iyi misin?" diye soruyor.

"Bedensel güçsüzlüğüm bezdirdi beni, onun dışında iyiyim." Koltuğumun kolçağını öfkeyle yumrukluyorum. "Keşke yanımda silahım olsaydı – onun işini kolayca görebilirdim."

"Labori'nin mi peşindeydi, senin mi?"

Bunu düşünmemiştim. "A, Labori'dir, eminim. Mercier'yi çapraz sorgulamaya almasının önüne geçmek için çırpınmışlardır. Duruşma yeniden başladığında Labori'nin yerini alacak birini bulmalıyız."

Edmond şaşkın görünüyor. "Aman Tanrım, yoksa duymadın mı? Jouaust sadece kırk beş dakikalık bir araya izin verdi. Mercier'yi sorguya çekmek için Demange oraya geri döndü."

"Ama Demange hazırlıklı değil ki! Hangi soruları soracağını bilmiyor ki!"

Bir felaket bu. Sokağa fırlıyorum, gazetecilerin yanından geçip, yokuş aşağı liseye doğru koşuyorum. Yağmur başlıyor. İri, sıcak yağmur damlaları sokaktaki taşların üzerinde patlıyor, havayı nemli toz kokusu dolduruyor. Birkaç muhabir benim peşime takılıyor. Yanımda yürüyüp soru soruyorlar, yanıtlarımı yazmayı beceriyorlar.

"Demek cani hâlâ kayıp."

"Bildiğim kadarıyla öyle."

"Sizce yakalanır mı?"

"Yakalanabilir, ama yakalanır mı, o başka bir soru."

"Sizce bunun arkasında ordu mu var?"

"Umarım yoktur."

"Bu olasılığı saf dışı etmiyorsunuz, değil mi?"

"Şöyle söyleyeyim: Beş bin polis ve askerle dolu bir kasabada bir caninin Dreyfus'ün avukatını silahla vurmasının ve görünürde bir zorlukla karşılaşmadan ortadan kaybolmasının garip olduğunu düşünüyorum."

Duymak istedikleri de bu. Lisenin girişinde yanımdan uzaklaşıyor ve hikâyelerini telgrafla göndermek için Bourse de la Commerce yönünde koşuyorlar.

İçeride, Mercier tanık kürsüsünde, yerime oturduktan sonra bir dakika içinde Demange'ın onu sıkı sıkı sorguladığını anlıyorum. Demange altmışına yaklaşan, nazik, uygar bir adam, gözleri tazı gibi, müvekkilini neredeyse beş yıldır sadakatle temsil ediyor. Ama bu celseye hazır değil, hazır olsa bile Labori gibi adli konularda gözdağı verecek durumda değil. Açık söylemek gerekirse, çenesi düşük. Her sorunun öncesinde bir konuşma yapma alışkanlığında, böylece Mercier'ye yanıtı düşünmesi için bol zaman veriyor. Mercier onunla kolaylıkla başediyor. Savaş Bakanlığı'nın arşivindeki sahte Panizzardi telgrafı sorulunca hiçbir bilgisi olmadığını söylüyor; telgrafı neden gizli dosyaya koymadığı ve yargıçlara göstermediği sorulduğunda Dışişleri Bakanlığı hoşlanmayacağı için, diyor. Bu böyle birkaç dakika sürdükten sonra tanık kürsüsünden çekilmesine izin veriliyor. Orta koridorda arkaya doğru yürürken gözü bana kayıyor. Duruyor, benimle konuşmak için eğiliyor, elini uzatıyor. Bütün salonun bizi seyrettiğini biliyor. Üstüne basa basa, dinleyicilerin yarısının duyacağı kadar yüksek sesle, "Mösyö Picquart," diyor, "ne kadar tatsız bir haber. Maître Labori'nin durumu nasıl?"

"Kurşun hâlâ içerde General. Yarın daha fazla bilgi sahibi olacağız."

"Son derece üzücü bir olay. Eşinin iyileşmesi için en iyi dileklerimi Madam Labori'ye iletir misiniz?"

"Elbette General."

Garip bakışlı deniz yeşili gözlerini gözlerime dikiyor, kısacık bir an boyu, onun kötülüğünün gölgesini, sudan geçen bir yüzgeç gibi, görüyorum, sonra başını eğip gidiyor.

Ertesi gün İsa'nın Göğe Yükselişi Yortusu, ulusal tatil, mahkeme toplanmıyor. Labori sabaha sağ çıkıyor. Ateşi düşüyor. İyileşme umudu var. Çarşamba günü Demange mahkemede ayağa kalkıp iki haftalık ara talebinde bulunuyor, ya Labori işine geri dönecek kadar iyileşmeli diyor ya da yeni bir avukat dava hakkında yeterince bilgi sahibi olmalı, Albert Clemenceau davayı üstlenmeyi kabul etmiş. Jouaust bu talebi hemen reddediyor: Talihsiz bir durum, diyor, ancak savunma elinden geleni yapmalı.

Sabahki celsenin ilk bölümü Dreyfus'ün Şeytan Adası'ndaki hapis hayatının ayrıntılarıyla geçiyor; oradaki rejimin korkunç sıkılığı anlatılırken savcılığın tanıkları bile –Boisdeffre bile, Gonse bile– adalet adına başvurulan işkenceler karşısında mahcup görünme nezaketini gösteriyorlar. Ama sonunda Jouaust tutukluya söyleyecek bir şeyi olup olmadığını sorduğunda Dreyfus dimdik durup "Ben burada kendi onurumu ve çocuklarımın onurunu savunmak için bulunuyorum," diyor, "bana yapılan işkencelerden söz etmeyeceğim." Ordunun nefretini, merhametine yeğliyor. Onda soğukluk gibi görünen şeyin kısmen bir kurban olmama kararlılığı olduğunu anlıyorum; bunun için saygı duyuyorum ona.

Perşembe günü ifade vermeye çağrılıyorum.

Duruşma salonunun ön tarafına yürüyorum, platforma çıkaran iki basamağı tırmanıyorum, arkamdaki kalabalık salona çöken sessizliğin farkındayım. Gergin değilim, tek arzum bu işin bir an önce bitmesi. Önümde raflı bir parmaklık var, tanıklar o rafın üzerine not kâğıtlarını ya da asker iseler keplerini bırakabiliyorlar; parmaklığın ötesinde platform ve yargıçlar –iki albay, üç binbaşı ve iki yüzbaşı– sol tarafımda, olsa olsa iki metre

uzağımda Dreyfus oturuyor. Orada, elini sıkacak kadar yakınında oturup onunla konuşamamak ne tuhaf! Karşıya bakıp gerçeği söyleyeceğime yemin ederken onun varlığını unutmaya çalışıyorum.

Jouaust başlıyor: "Sanığı suçlandığı olaylardan önce tanıyor muydunuz?"

"Evet, Albay."

"Nasıl tanışmıştınız?"

"École Supèrieure de Guerre'de ben öğretmenken Dreyfus de öğrenciydi."

"Aranızdaki ilişki bundan öteye gitmedi mi?"

"Gitmedi."

"Onun danışmanı ya da dostu olmadınız mı?"

"Hayır Albay."

"Size hizmet etmedi, siz de ona etmediniz, öyle mi?"

"Öyle Albay."

Jouaust not alıyor.

Ancak şimdi Dreyfus'e yan gözle bakmaya cesaret ediyorum. O kadar uzun zamandır yaşamımın merkezinde ki, kaderimi öylesine değiştirdi ki, imgelemimde o kadar büyüdü ki, onun, temsil ettiği şeylerin bütünüyle eşdeğerde olamayacağını düşünüyorum. Öyle bile olsa bu sessiz yabancıyı seyretmek garip geliyor, ki onun kim olduğunu tahmin et deseler, sömürgelerde çalışıp emekli olmuş alt dereceden bir memur derdim, sanki uzun bir tren yolculuğunda kendimizi aynı kompartımanda bulmuşuz gibi kelebek gözlüğünün arkasından gözlerini kırpıştırarak bakıyor bana.

Jouaust'un kuru sesi beni bulunduğumuz âna geri getiriyor, başımı çeviriyorum. "Olayları bildiğiniz gibi anlatın..."

İfade vermem bütün gün sürüyor, hatta ertesi günün büyük bir kısmını da alıyor. Yeniden anlatmama gerek yok – *petit bleu*, Esterhazy, *bordereau*... Ders verir gibi anlatıyorum bir kez daha, bir bakıma ders de sayılır. Ben Dreyfus çalışmaları okulunun kurucusuyum: O okulun yönetici öğretim üyesi, yıldız öğretmeniyim – uzmanı olduğum alanda ne sorulsa bilirim:

her mektubu ve telgrafı, her kişiyi, her sahtekârlığı, her yalanı. Ara sıra Genelkurmay'ın görevlileri terleyen öğrenciler gibi ayağa kalkıp belli noktalarda bana meydan okuyorlar: Kolayca haklarından geliyorum onların. Zaman zaman ben konuşurken yargıçların kırışmış suratlarını, bir zamanlar öğrencilerimin suratlarını incelediğim gibi inceliyorum ve anlattıklarımın ne kadarını özümsediklerini merak ediyorum.

En sonunda Jouaust bana çekilebileceğimi söylediğinde dönüp yerime gidiyorum, o sırada –yanılıyor da olabilirim– Dreyfus bana, teşekkür anlamında, hafifçe başını sallayıp yarım yamalak gülümsemiş gibi geliyor.

Labori giderek iyileşiyor, ertesi haftanın ortasında, kurşun hâlâ omzunun kaslarına gömülü durumdayken mahkemeye dönüyor. Yanında Marguerite ile, alkışlar arasında içeri giriyor. Kendisini karşılayanlara el sallıyor, yerine gidiyor, oturması için büyük ve rahat bir koltuk konulmuş oraya. Üzgün ve solgun yüzü dışında, aldığı yaranın tek belirgin işareti, pek hareket ettiremediği sol kolundaki tutukluk. Yanından geçerken Dreyfus ayağa kalkıyor ve Labori'nin sağlam elini içtenlikle sıkıyor.

Aslında, kendisi çalışacak durumdayım diyorsa da ben buna pek emin değilim. Silahla yaralanmanın ne demek olduğunu bilirim. Tahmin edilenden daha uzun sürer iyileşme. Bana kalırsa Labori'nin ameliyat edilip kurşunun çıkarılması gerekirdi – ama böyle yapılsaydı mahkemeden bütünüyle uzak kalması gerekirdi. Çok sancısı var, uyuyamıyor da. Aynı zamanda, kendisi kabul etmese de, ruhsal travma geçiriyor. Sokağa çıktığında görebiliyorum bunu – ne zaman bir yabancı elini uzatarak yaklaşsa hafifçe büzülüyor, ya da arkasından telaşlı ayak sesleri duysa ürküyor. Mesleki açıdan belli bir sinirlilik, tahammülsüzlük olarak gösteriyor bu durum kendini, özellikle mahkeme başkanına karşı; Labori onu kışkırtmaya bayılıyor:

Jouaust: Sakin konuşmanızı rica ediyorum.
Labori: Bir tek sözüm bile sakin söylenmemiş değil.
Jouaust: Ama sesinizin tonu sakin değil.
Labori: Sesimin tonunu kontrol edemem.
Jouaust: Etmelisiniz ama – herkes kendini kontrol etmeli.
Labori: Kendimi kontrol ediyorum, sadece sesimin tonunu kontrol edemiyorum.
Jouaust: Konuşmanıza izin vermeyeceğim.
Labori: Hiç durmayın, yasaklayın.
Jouaust: Yerinize oturun!
Labori: Oturacağım – ama siz buyurdunuz diye değil!

Bir gün, Mathieu Dreyfus'le birlikte katıldığım bir hukuki strateji toplantısında Demange o hafifçe azametli tavrıyla, "Temel amacımızı asla unutmamalıyız, sevgili Labori," diyor, "saygısızlık etmek istemem ama amacımız, orduyu yaptığı hatalar yüzünden eleştirmek değil, müvekkilimizi özgür bıraktırmaktır. Bu da, hükmü ordunun subaylarının vereceği bir askeri mahkeme olduğundan diplomatik davranmak zorundayız."

"Ah, evet," diyor Labori, "'diplomatik'! Bu diplomasi, sizin müvekkilinizi Şeytan Adası'nda dört yıl geçirmek zorunda bırakan aynı diplomasi sanırım?"

Öfkeden yüzü kıpkırmızı kesilen Demange kâğıtlarını toplayıp odadan çıkıyor.

Mathieu bezgince kalkıp onun peşinden gidiyor. Kapıda, "Öfkenizi anlıyorum Labori," diyor, "ama Edgar beş yıldır sadakatle ailemin yanında durdu. Stratejimizin yönünü belirleme hakkına sahiptir."

Bu noktada Labori'yle aynı görüşteyim. Orduyu tanırım. Diplomasiden etkilenmez. Güce karşılık verir. Ama benim için bile, Labori'nin Demange'a danışmadan Schwartzkoppen ile Panizzardi'nin (her ikisi de kendi ülkelerine döndüler) tanıklık etmek üzere Rennes'e gelmelerini istemek için Alman İmparatoru ve İtalya Kralı'na telgraf çekmeye karar vermesi haddini

aşmak sayılır. Alman Başbakanı Kont von Bülow bir deliyi yanıtlar gibi yanıtlıyor onu:

İmparator ve Kral Hazretleri, lütufkâr efendimiz, Maître Labori'nin garip önerisini kabul etmeyi, doğal olarak, hiçbir şekilde mümkün görmemektedir.

Labori ile Demange arasındaki nefret, sonradan öyle bir noktaya geliyor ki acıdan yüzü bembeyaz kesilen Labori, kapanış konuşması yapmayacağını bildiriyor: "İnanmadığım bir stratejinin parçası olamam. Eğer o ihtiyar budala bu katil piçkurularına nazik davranarak kazanacağını düşünüyorsa bırakayım da bunu tek başına yapsın."

Mahkemenin sonu yaklaşırken, Rennes'deki emniyet müdürü Dureault, verilen bir ara sırasında, herkes dışarı çıkıp bacaklarını rahatlatırken lisenin kalabalık avlusunda yanıma geliyor. Beni bir kenara çekip alçak sesle, "Ulusalcıların, hüküm verileceği zaman buraya yürümeyi planladıklarının ve eğer Dreyfus beraat ederse şiddet olayları çıkabileceğinin istihbaratını aldık, Mösyö Picquart," diyor. "Bu koşullar altında, sizin güvenliğinizi ne yazık ki garanti edemeyiz, o gün gelmeden kasabadan ayrılmanız gerekecek. Umarım anlıyorsunuzdur."

"Teşekkür ederim, Mösyö Dureault, açık sözlülüğünüzü takdir ediyorum."

"Bir tavsiyede daha bulunayım, izin verirseniz. Görülmemek için gece trenine yetişmenizi öneriyorum."

Gidiyor. Güneşin altında duvara yaslanıyorum, bir sigara yakıyorum. Gitmek beni üzmeyecek. Neredeyse bir aydır buradayım. Herkes de öyle. Gonse ile Boisdeffre, birbirlerinden destek almak istercesine kol kola girmiş, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlar. Mercier ile Billot bir duvara oturmuş, öğrenciler gibi bacaklarını sallıyorlar. Madam Henry, ulusal dul, baştan aşağı siyahlar içinde, aralarında yakın bir ilişki olduğu söylenen Binbaşı Lauth'un kolunda bir ölüm meleği gibi avludan uçarak geçiyor.

Bertillon var, bodur ve kıllı, bavulu kroki dolu, hâlâ Dreyfus'ün *bordereau*'yu oluşturabilmek için kendi elyazısını taklit ettiğini söylüyor ısrarla. Gölgeli bir yer bulmuş Gribelin var. Elbette herkes yok burada. Bazı hayaletler eksik – Sandherr, Henry, Lemercier-Picard, Guénée– ve birkaç da pek hayalet sayılmayan kişi: ağır hasta olduğunu söyleyerek ifade vermeye gelmeyen Armand du Paty; gerçekten hasta olan ve kanserden ölmek üzere olduğu söylenen Scheurer-Kestner; İngiltere'deki Harpenden köyüne gidip kayıplara karışan Esterhazy. Bunlar dışında hepimiz buradayız, bir düşkünler evinin sakinleri gibi, ya da meşru bir *Uçan Hollandalı*'nın, kendilerinin ve dünyanın etrafında sonsuza kadar dönmeye mahkûm yolcuları gibi.

Bir çan çalıyor, duruşma salonuna geri çağrılıyoruz.

7 Eylül Perşembe akşamı Edmond'la birlikte Les Trois Marches'ta bir veda yemeği veriyoruz. Labori ile Marguerite geliyor, ama Mathieu ile Demange gelmiyorlar. Zafer için son bir kez şerefe içiyoruz, kadehlerimizi Mercier'nin kaldığı eve doğru kaldırıyoruz, sonra bir arabaya binip ıssız tren istasyonuna gidiyor, Paris'e kalkan akşam trenine biniyoruz. Ayrıldığımızı kimse görmüyor. Arkamızda kalan kasaba karanlığa karışıyor.

Hüküm cumartesi günü öğleden sonra verilecek, Aline Ménard-Dorian bunun bir öğle yemeği daveti için harika bir fırsat olduğuna karar veriyor. Devlet Posta ve Telgraf Müsteşarı olan arkadaşıyla anlaşıp kendi salonuyla Rennes'deki Bourse de Commerce arasında bir telefon hattının açık tutulmasını sağlıyor ve salonunun müdavimlerini ve daha birkaç kişiyi, rue de la Faisanderie'ye saat birde yemeğe davet ediyor.

Pek gitmek istemiyorum ama öyle ısrarla davet ediyor ki – "sevgili Georges, bizimle olmanız, zafer ânınızı paylaşmamız muhteşem olur"– reddetmenin kabalık olacağını düşünüyorum; hem yapacak başka bir işim de yok.

Sürgünden dönen Zola da katılıyor, yanında Georges ve Albert Clemenceau da var, Jean Jaurès ve Londra'daki *Times*'tan, Mösyö de Blowitz de; elli-altmış kişi kadarız, Blanche de

Comminges de yanında nişanlısı olarak tanıştırdığı d'Espic de Ginestet adlı bir genç adamla geliyor. Özel üniformalı bir uşak köşede, telefonun yanına çömeliyor, hattın açık olduğuna emin olmak için ara sıra operatörle konuşuyor. Saat üç on beşte, yemeğimiz bittikten sonra –ya da benim gibi yemedikten sonra– uşak radikal görüşlü bir sanayici olan ev sahibimiz Paul Ménard'a, yani Aline'in kocasına işaret ediyor ve telefonu ona uzatıyor. Ménard bir an ciddi bir ifadeyle dinliyor sonra, "Yargıçlar karar vermek üzere çekilmişler," diyor. Telefonu beyaz eldivenli uşağa geri veriyor.

Yalnız kalmak için terasa çıkıyorum, ama bazı konuklar peşimden geliyorlar. Toparlak bedeni ve tombul pembe yanaklarıyla Dickens romanlarından fırlamış bir karaktere –Bumble olabilir, ya da Pickwick– benzeyen Mösyö de Blowitz ilk askeri mahkemede yargıçların düşünmek için ne kadar zamana ihtiyaç duyduklarını hatırlayıp hatırlamadığımı soruyor.

"Yarım saat."

"Peki Mösyö, sizce karar vermeleri ne kadar uzun sürerse sonuç o kadar sanığın lehine mi olur, yoksa aleyhine mi?"

"Buna gerçekten yanıt veremem. İzninizle."

Sonraki dakikalar tam bir işkence. Yakındaki bir kilise saat üç buçuğu duyuruyor, sonra da dördü. Çimenlikte volta atıyoruz. Zola, "Belli ki kanıtları iyice gözden geçiriyorlar," diyor, "ve eğer öyle yapıyorlarsa bizim tarafımızda olacaklardır. Bu iyiye işaret."

"Hayır," diyor Georges Clemenceau, "fikirlerini değiştirmeleri için ikna ediliyor adamlar, bu da Dreyfus için iyi olmaz."

Salona dönüp pencerenin yanında duruyorum. Sokakta bir kalabalık toplanmış. Biri seslenip haber var mı diye soruyor. Başımı iki yana sallıyorum. Beşe çeyrek kala uşak Ménard'a işaret ediyor, o da telefona gidiyor.

Dinledikten sonra, "Yargıçlar salona dönüyorlarmış," diyor.

Demek düşünmeleri bir buçuk saat sürmüş. Kısa mı uzun mu bu süre? İyi mi kötü mü? Nasıl yorumlayacağımı bilmiyorum.

Beş dakika geçiyor. On dakika. Gerginliği azaltmak için biri

şaka yapıyor, insanlar gülüyor. Ansızın Ménard elini kaldırıp susmamızı istiyor. Hattın öbür ucunda bir şey oluyor. Alnını kırıştırıyor. Kolunu ağır ağır, mağlup olmuşçasına indiriyor, "Suçlu," diyor, "ikiye karşı beş oyla. Hapis cezası on yıla indirilmiş."

Bir hafta kadar sonra, ikindide, Mathieu Dreyfus beni görmeye geliyor. Onu kapımda bulmak şaşırtıyor beni. Daha önce evime hiç gelmemişti. İlk kez bezgin ve üstü başı buruşuk görüyorum onu, ceketinin yakasındaki çiçek bile solmuş. Küçük kanepemin kenarına tünüyor, silindir şapkasını sinirli bir şekilde ellerinde döndürüp duruyor. Üzeri kâğıt dolu, lambası yanan yazı masama işaret ediyor. "İşinizi böldüğümü görüyorum. Bağışlayın."

"Önemli değil – her şey belleğimde canlılığını korurken anı türünden bir şey yazmayı denesem diye düşündüm. Yayımlatmak için değil ama – en azından ben hayattayken değil. Size bir içki verebilir miyim?"

"Hayır. Teşekkür ederim. Fazla kalmayacağım. Rennes'e giden akşam trenine yetişeceğim."

"Ya. Nasıl kendisi?"

"Dürüst olmam gerekirse Picquart, korkarım ki kendini ölüme hazırlıyor."

"Haydi ama, Dreyfus!" diyorum, karşısına otururken. "Kardeşiniz Şeytan Adası'nda dört yıl kalabildiyse hapiste birkaç aya da dayanabilir. Eminim ki bundan daha uzun sürmeyecektir. Evrensel Sergi başlamadan onu serbest bırakmak zorundadır hükümet, yoksa boykot yapılır. Hapiste ölmesine göz yumamazlar."

"Tutuklandığından beri ilk kez görmek istedi çocuklarını. Babalarını bu durumda görünce nasıl etkileneceklerini gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Veda etmek için olmasa onları böyle bir işkenceye tabi tutmazdı."

"Sağlığının bu kadar kötü olduğuna emin misiniz? Doktora muayene oldu mu?"

"Hükümet Rennes'e bir uzman gönderdi. Alfred'in yetersiz beslenme ve sıtma ateşi yüzünden kötü durumda olduğunu

söylüyor, büyük olasılıkla omurilik tüberkülozu da varmış. Doktorun düşüncesi, Alfred'in hapiste pek uzun dayanamayacağı." Acınası bir halde bakıyor bana. "Bu nedenle, bağışlanması için önerilen teklifi –bunu söylediğim için çok üzgünüm– kabul etmeye karar verdiğimizi size bildirmeye geldim."

Susuyoruz. Keşke sesimdeki soğukluğu belli etmemeyi başarabilsem. "Anlıyorum. O zaman bir teklif yapılmış size, değil mi?"

"Başbakan ülkenin kalıcı bir bölünmeye gitmesinden endişeli."

"Eminim öyledir."

"Bunun sizin için bir darbe olduğunu biliyorum, Picquart. Sizi tuhaf bir duruma düşürdüğünü görebiliyorum..."

"Nasıl düşürmesin ki," diye patlıyorum. "Bağışlanmayı kabul etmek, suçu itiraf etmek anlamına gelir!"

"Teknik açıdan, evet. Ama Jaurès, Alfred adına bir bildiri hazırladı, o hapisten çıkar çıkmaz duyuracak bunu." İç cebinden buruşuk bir kâğıt çıkarıp bana uzatıyor.

Cumhuriyet hükümeti bana özgürlüğümü bağışlıyor. Onurum olmadan bunun benim için bir anlamı yok. Bugünden başlayarak, kurbanı olmaya devam ettiğim korkunç adli hatanın tersine çevrilmesi için bıkmadan uğraşacağım...

Dahası da var, ama okuduğum kadarı bana yetiyor. Kâğıdı geri veriyorum. "Eh, bunlar pek soylu laflar," diyorum, buruk bir sesle. "Olmaları da doğal, soylu sözler için Jaurès'e her zaman güvenilebilir. Ama gerçek şu ki, kazanan ordu oldu. Karşılığında ısrarla isteyeceklerinin en azı, kardeşinize karşı komplo düzenleyenler için genel aftır." *Ve bana karşı,* diye eklemek geliyor içimden. "Genelkurmay'a karşı hukuki talebimi sürdürmemi benim için olanaksız kılacaktır."

"Kısa vadede, belki. Ama uzun vadede, farklı bir siyasi iklimde, mahkemelerde tam bir aklanma elde edeceğimize kuşkum yok."

"Keşke hukuk sistemimize duyduğunuz güveni paylaşabilsem."

Mathieu bildiriyi tekar cebine sokuyor ve ayağa kalkıyor. Bacaklarını ayırarak duruşunda bir meydan okuma var. "Böyle hissettiğiniz için üzgünüm Picquart. Kendi davanız uğruna kardeşimin bir kurban olarak ölmesini yeğlemenizi anlıyorum, eğer bunun için ölmesi gerekecekse. Ama ailesi onun evine canlı dönmesini istiyor. Dürüst olmam gerekirse bu kararı kendi almadı. Sizin de onayınız olduğunu kendisine söylememin fark yaratabileceğini düşünüyorum."

"*Benim* onayım mı? Neden önemsesin ki bunu?"

"Ben öyle olacağına inanıyorum. Sizden ona nasıl bir haber götürebilirim?"

Amansızca duruyor karşımda.

"Ötekiler ne diyor?"

"Zola, Clemenceau ve Labori karşılar. Reinach, Lazare, Basch ve ötekiler evet diyorlar, hepsi aynı derecede coşkulu değil."

"Ona benim de karşı olduğumu söyleyin."

Farklı bir şey beklememiş gibi kısaca selamlıyor beni Mathieu ve gitmeye hazırlanıyor.

"Ama anladığımı söyleyin ona."

Dreyfus, 20 Eylül Çarşamba günü serbest bırakılıyor, ama haber ertesi güne kadar duyurulmuyor, amaç, kimse tarafından rahatsız edilmeden yolculuk etmesine imkân vermek. Herkes gibi ben de gazetelerden öğreniyorum serbest bırakıldığını. Sırtında lacivert bir elbise ve tanınmamak için taktığı yumuşak bir şapkayla Rennes'deki hapishaneden akşam karanlığında Sûreté görevlileri tarafından arabayla alınıp Nantes tren istasyonundaki Mathieu'nün yanına götürülüyor, iki kardeş orada güneye giden yataklı trene biniyorlar. Provence'taki bir aile evinde karısı ve çocuklarıyla buluşuyor. Sonra İsviçre'ye geçiyor. Paris'e dönmüyor. Suikasta uğramaktan korkuyor.

Bana gelince, zar zor geçiniyorum, Labori'nin yardımıyla, iftira eden gazetelerin peşine düşüyorum. Aralık ayında, orduya geri dönebileceğim ve bana komuta görevi verileceği söylenmesine rağmen, hükümetin bu davaya karışan herkese getirmek

istediği genel af teklifini kabul etmiyorum. Neden Mercier, Armand du Paty, Gonse, Lauth ve o caniler çetesiyle aynı üniformayı giyeyim ki?

Ocakta, Mercier, ulusalcı bir platformda Aşağı Loire senatörü seçiliyor.

Dreyfus'ten haber almıyorum. Ve sonra, serbest bırakılmasının üzerinden bir yıldan fazla zaman geçtikten sonra, 1900'ün soğuk bir gününde, gelen mektupları almak için aşağı iniyorum ve Paris damgalı bir mektup buluyorum. Adres, sadece gizli dosyalardan ve mahkeme kanıtlarından bildiğim bir elyazısıyla yazılmış.

Albayım,

Size duyduğum minnettarlığı bizzat ifade edebilmeme izin vermeniz için sizi görebileceğim bir günü ve saati belirlemenizi rica ediyorum.

Saygılarımla,

A. Dreyfus

Mektup rue de Châteaudun'daki bir adresten gönderilmiş.

Zarfı alıp yukarı çıkıyorum. Pauline gece bende kalmıştı, kızların yaşları büyüdükçe giderek daha sık yapıyor bunu. Bugünlerde kendini Madam Romazzotti diye tanıtmayı yeğliyor, kızlık soyadına döndü; insanlar onu dul sanıyor. Bu adın onu Saint-Germain bulvarındaki ispritizmacılara benzettiğini söyleyip kızdırıyorum.

Yatak odasından, "İlgi çekici bir şey var mı?" diye sesleniyor.

Pusulayı tekrar okuyorum.

"Yo," diyorum, "yok bir şey."

Sabahın ilerleyen saatlerinde kartvizitlerimden birini alıp arkasına, "*Beyefendi, sizi görebileceğim günü bildireceğim. G. Picquart*" yazıyorum.

Sonra da bu konuda hiçbir şey yapmıyorum. Dreyfus, kolaylıkla teşekkür edebilen biri değil, pek iyi; ben de teşekkür edilmeyi kolay karşılayan biri değilim; bu yüzden basmakalıp

bir karşılaşmaya girişmesek de olur. Sonradan gazetelerde beni Dreyfus'le buluşmayı kesinlikle reddeden biri olarak suçluyorlar. Ailenin meçhul bir dostu –bunun Siyonist broşür yazarı Bernard Lazare olduğu ortaya çıkıyor– sağ kanattan bir gazete olan *L'Echo de Paris*'ye şöyle diyor: Picquart'ı da, tavrını da anlamıyoruz... Picquart'ın sıkı bir anti-semitik olduğunu herhalde siz de, başkaları da bilmiyordur.

Buna nasıl yanıt vereyim? Eğer, Aristoteles'in dediği gibi, bir insanın kişiliğinin gerçek ölçüsü eylemleriyse, bu durumda benim eylemlerime sıkı bir anti-semitiğin eylemleri denemez pek. Yine de, insanların bütün eski önyargılarını harekete geçirmek için anti-semitizmle suçlanmak gibisi yoktur, bir arkadaşıma buruk bir ifadeyle şöyle yazıyorum: "Günün birinde Yahudilerin bana saldıracağını biliyordum, özellikle de Dreyfus'çülerin..."

Böylece bizim güzel amacımız, öfke nöbetlerine, hayal kırıklıklarına, sitemlere ve tahribata dönüşüyor.

École Militaire'in tören alanında askeri okul öğrencileri hıncahınç dolu kahverengi toprakta yuvarlanıyor, tepiniyorlar. Place de Fontenoy'daki parmaklıkların gerisinde duruyorum, sıklıkla yaptığım gibi, onların aşama aşama yaptıklarını izliyorum. Hayatımın ne kadar büyük bir kısmı burada geçti. Genç bir subayken burada eğitildim, burada eğittim. Dreyfus'ün rütbelerinin sökülmesine burada tanık oldum. Şuradaki binicilik okulunda Henry ile düello yaptım.

"Bölükler – *dikkat!*"

"Bölükler – *hazır ol!*"

Genç adamlar önümden geçiyorlar, gözler karşıda, uygun adımla, en kötüsü de beni görmemeleri. Görseler bile tanımadan bakıyorlar – siyah elbiseli silindir şapkalı, orta yaşlı bir sivil daha diyorlardır, öbür taraftan özlemle bizi gözlüyor.

Yine de sonunda kazanan biz oluyoruz – hep umut ettiğimiz gibi pırıl pırıl parlayan bir üne kavuşarak değil; büyük bir davanın doruğunda değil, mahkûm edilen ve sonunda aklanan

adamla birlikte omuzlar üzerinde özgürlüğe taşınarak değil. Sessizce galip geliyoruz, kapalı kapılar ardında, herkesin öfkesi yatıştığında, toplantı odalarında ve arşivlerde, bütün olgular dikkatli hukukçular tarafından tekrar tekrar elendiğinde.

Önce, sosyalistlerin lideri Jaurès, Millet Meclisi'nde, bir buçuk gün süren adli bir konuşma yapıyor, bütün olayı öylesine açık seçik ortaya koyuyor ki yeni Savaş Bakanı General André bütün kanıtlara tekrar bakmaya razı oluyor – bu dediğim 1903 yılında yaşanıyor. André'nin soruşturmasının sonucu Ağır Ceza'nın olayı üstlenmesine ve konunun Yargıtay tarafından yeniden ele alınmasına karar vermesine yol açıyor – bu dediğim de 1904'te. Sonra dinle devlet işlerinin ayrılması konusunda çıkan siyasi kargaşayla bir yıl kaybediliyor, elveda 1905. Ama nihayet, Yargıtay Rennes kararını feshediyor ve Dreyfus'ü tamamıyla aklıyor, bu da 12 Temmuz 1906'da yaşanıyor.

Ayın 13'ünde, Millet Meclisi'ne Dreyfus'ün binbaşı rütbesiyle orduya dönmesine ve kendisine mümkün olan en yüksek ayrıcalığın, Legion d'Honneur nişanının verilmesine ilişkin bir önerge veriliyor; bu önerge 32'ye karşı 432 oyla kabul ediliyor, Mercier Senato'da önerge aleyhine konuşmak istediğinde yuhalanarak kürsüden indiriliyor. Aynı gün, eğer 1898 yılında rütbem sökülerek ordudan ihraç edilmeseydim bugün ulaşacağım rütbe hangisiyse o rütbeyle orduya geri alınmam konusunda ikinci bir önerge tartışmaya açılıyor; bu konudaki karar daha da yüksek bir sayıyla, 26'ya karşı 449 oyla kabul ediliyor. Kendimi École Militaire'in tören alanında Dreyfus'ün madalya töreni için tuğgeneral üniformasıyla yürürken bulmak benim için çok şaşırtıcı oluyor.

25 Ekim'de, arkadaşım Georges Clemenceau başbakan oluyor; o sırada ben Viyana'dayım. O akşam, beyaz papyonum ve frakımla, kolumda Pauline'le, Viyana Devlet Operası'nda yerime oturup Gustav Mahler'in yönettiği *Tristan ve Isolde*'yi izliyorum. Haftalardır bu gösteriyi merakla bekliyordum. Ama salonun ışıkları sönmeden hemen önce, Fransız Büyükelçiliği'nden bir görevlinin koridorda belirdiğini görüyorum, sonra da bir telgraf

oturduğum sıranın ucundan, eldivenli ellerden mücevherli ellere geçe geçe geliyor bize doğru. Sonunda Pauline'in eline ulaşıyor, o da bana veriyor.

Bugün sizi Savaş Bakanı olarak atadığımı bilmenizi istiyorum. Hemen Paris'e dönün.

Clemenceau

Sonsöz

29 Kasım 1906, Perşembe

25

"Binbaşı Dreyfus Savaş Bakanı'nı görecek..."

Mermer merdivenin dibinde, yaverime, Alman aksanlı o bildik sesiyle adını söylediğini duyuyorum. Basamakları çıkarken çizmelerinin tıkırtısına kulak veriyorum, sonra yavaş yavaş görüş alanıma giriyor – kepi, apoletleri, yaldızlı düğmeleri, kurdelesi, kılıcı, pantolonunun şeritleri: Hepsi rütbesinin sökülmesindeki önceki halinde, tek fark topçu sınıfının siyah ceketinin üzerindeki Legion d'Honneur nişanının kırmızı kurdelesi.

Sahanlıkta duruyor ve selam veriyor. "General Picquart."

"Binbaşı Dreyfus." Gülümseyerek elimi uzatıyorum. "Sizi bekliyordum. Gelin lütfen."

Bakan odası Mercier'nin ve Billot'nun zamanından beri değiştirilmedi, ev sahibesi rolündeki Pauline, bahçeye bakan geniş pencerelerin arasına her gün taze çiçekler koymayı sevse de odanın duvarları hâlâ açık mavi. Bu öğle sonrasında ağaçlar çıplak; kasım sonunun karanlığında bakanlığın ışıkları ışıl ışıl.

"Oturun Binbaşı," diyorum. "Rahatınıza bakın. Buraya daha önce gelmiş miydiniz?"

"Hayır, Bakanım." Yaldızlı koltuğa yerleşiyor, sırtını dikleştirip çok resmi oturuyor.

Ben de karşısındaki koltuğa geçiyorum. Kilo almış, iyi görünüyor, zengin görünümlü üniformasının içinde neredeyse pırıl pırıl. Alışıldık kelebek gözlüğünün gerisindeki gözleri ihtiyatlı. "Evet," diyorum, parmak uçlarımı birbirine bastırıp ona uzun uzun ve dikkatle bakarken, "hangi konuda konuşmak istemiştiniz?"

"Rütbem hakkında," diyor. "Aldığım terfi, yani yüzbaşıyken binbaşılığa terfi etmem, haksız yere Şeytan Adası'nda geçirdiğim yılları hesaba katmadı. Oysa sizin terfiniz –bunu söylediğim için bağışlayın beni–, albayken tuğgeneral oldunuz siz, ordudan uzak geçirdiğiniz sekiz yıl, aktif görevde geçirmişsiniz gibi dikkate alındı. Ben bunun haksızlık olduğuna inanıyorum – aslında önyargılı."

"Anlıyorum." Gülümsemem sertleşiyor. "Bu konuda ne yapmamı istiyorsunuz?"

"Bunu düzeltin. Olmam gereken rütbeye terfi ettirin beni."

"Bunun hangi rütbe olduğunu düşünüyorsunuz?"

"Yarbay."

Duruyorum. "Ama bunun için özel mevzuat gerekir, Binbaşı. Hükümetin Millet Meclisi'ne başvurup yeni bir önerge sunması gerekir."

"Yapılmalı bu. Doğru olan bu."

"Olmaz. Olanaksız bir şey."

"Sebebini sorabilir miyim?"

"Çünkü," diyorum sinirlenerek, "siyasi açıdan olanaksız. Önerge temmuzda geçti, o zaman herkesin duyguları sizin lehinizeydi, çünkü aklanmanızın ertesindeydi. Şimdiyse kasım ayındayız, hava çok farklı. Hem benim görevim zaten çok ağır –bunu anlayacağınıza eminim– bu binaya Savaş Bakanı olarak gelmek ve onca zaman can düşmanımız olan subaylarla çalışmak zorunda kalmak yeterince zor. Her gün öfkemi bastırmak, eski mücadeleleri arkamda bırakmak zorunda kalıyorum. Şimdi nasıl onlara dönüp bütün o uyuşmazlıkları yeniden başlatabilirim?"

"Çünkü yapılacak en doğru şey bu."

"Kusura bakmayın Dreyfus. Mümkün değil."

Konuşmadan oturuyoruz. Birden, aramızdaki sadece bir halı parçasından ibaret olmuyor: Bir uçurum oluşuyor, o birkaç saniyeyi hayatımın en ıstıraplı anları olarak hatırlayacağım. Nihayet daha fazla dayanamıyorum, ayağa kalkıyorum. "Hepsi buysa..."

Dreyfus de hemen kalkıyor. "Evet, hepsi bu."

Kapıya götürüyorum onu. Berbat bir şekilde bitiyor görüşmemiz.

"Bugüne kadar baş başa görüşmememize, Binbaşı," diyorum ihtiyatla, "üzülüyorum biraz."

"Görüşmedik. Tutuklandığım sabahtan beri, Albay du Paty ile görüşmemden önce beni ofisinize götürdüğünüz sabahtan beri görüşmedik."

Yüzümün kızardığını hissediyorum. "Evet, o üzücü ve saçma durumda oynadığım rol için özür dilerim."

"Eh, tamam. Bence olanları telafi ettiniz!" Dreyfus etrafına bakınıyor ve takdir edercesine başını sallıyor. "Bütün bunları yapmış olmak ve sonunda Fransa Cumhuriyeti'nin Bakanlar Kurulu'na atanmak büyük bir şey."

"Yine de, garip ama gerçek, siz olmasaydınız bu noktaya gelemezdim."

"Hayır, Generalim," diyor Dreyfus, "görevinizi yaptığınız için geldiniz bu noktaya."

TEŞEKKÜRLER

Böylesi bir roman başka çalışmalardan epeyce yararlanmayı gerektirir ve ben de kitaplarıyla bu konuda ufkumu genişleten herkese teşekkür etmek istiyorum: Okuduğum ilk genel tarih kitabı, Jean-Denis Bredin'in *The Affair: The Case of Alfred Dreyfus*'üydü: genel okuyucu için halen en önemli başvuru kitabıdır. *The Man on Devil's Island: Alfred Dreyfus and the Affair that Divided France* kitabı da son derece yararlıdır ve yazarı Oxford Üniversitesi New College'dan Dr. Ruth Harris'e verdiği ilave bilgiler ve tavsiyeler için teşekkür ederim. Ayrıca, Michael Burns'ün *Dreyfus: A Family Affair 1789-1945*, Louis Begley'nin *Why the Dreyfus Affaire Matters*, Douglas Johnson'ın *France and the Dreyfus Affair*, Piers Paul Read'in *The Dreyfus Affair* ve Joseph Reinach'ın 1908 yılında yayımlanmış olsa da kaçınılmaz bir kaynak olan anıtsal çalışması *Histoire de l'affaire Dreyfus*'ünden de yararlandım. Frederick Brown'un yazdığı *Zola: A Life* ve George Painter'ın iki ciltlik Proust biyografisi de ayrıca faydalı oldu.

Daha özelleşmiş kitaplar arasında, bir yıl boyunca yanımdan hiç ayırmadığım Goerge R. Whyte'ın *The Dreyfus Affair: A Chronological History* kitabına büyük bir gönül borcu duyuyorum. Diğer bir son derece değerli kaynak, polis dosyalarından derlenen bilgileri ve aile mektuplarını da içeren ve yaşananların üzerinden bir yüzyıldan fazla bir zaman geçtikten sonra yayımlanan Picquart'ın ilk biyografisi niteliğindeki Christian Vigouroux'nun yazdığı *Georges Picquart: dreyfusard, proscrit, minister: La justice par l'exactitude* kitabıdır. Pierre Gervais, Pauline Peretz ve Pierre Stutin'in yazdıkları, en güncel bilgileri içeren *Le Dossier Secret de l'affaire Dreyfus* kitabından faydalanma fırsatına da erişecek kadar şanslıydım. Söz konusu kitabın ilintili olduğu internet sitesi www.affairedreyfus.com, ben kitabı yazmaya devam ederken yayın hayatına başladı; yakın zamanda Fransız

Savunma Bakanlığı'nca gizliliği kaldırılan dosyadaki doküman ve fotoğraflara erişim sağlayan bağlantıları da içeren zengin bir bilgi kaynağı niteliği taşıyor.

Öncül araştırmalar için Zola'ya açılan hakaret davası tutanaklarını, Rennes'deki askeri mahkeme zabıtlarını ve 1898, 1904, 1905 ve 1906'daki çeşitli soruşturma ve oturumların bugün hepsi internet ortamında bulunabilen kayıtlarını okudum. Dönemin belli başlı bütün Fransızca gazetelerine Fransa Ulusal Kütüphanesi'nin www.gallica.bnf.fr sitesinden ücretsiz erişilebiliyor. Londra Kütüphanesi aracılığıyla erişim sağladığım *Times* gazetesinin dijital arşivini de paha biçilmez buldum.

Sıkça alıntıya başvurduğum Dreyfus'ün kendi yazışmalarını *Five Years of My Life, Dreyfus Case* (oğlu Pierre'le birlikte kaleme aldığı) ve *Carnets, 1899-1907* kitaplarından aldım. Kullandığım diğer çağdaş kaynaklar arasında Maurice Paléologue'un yazdığı *My Secret Diary of the Dreyfus Case* ile Louis Leblois'nın *L'Affaire Dreyfus: L'Iniquité, la Réparation* kitapları yer alıyor. Son olarak, Rennes'deki duruşmalara tanıklık etmiş olan G. W. Stevens'ın yazdığı *The Tragedy of Dreyfus* kitabı başlığının aksine eğlendirici bir tat –meselenin Jerome K. Jerome tarafından yazıldığı haliyle– sunuyor. Bertillon'un delice ifadesinin neredeyse kelimesi kelimesine anlatıldığı bu versiyonu kitabımda aynen kullandım.

Dreyfus vakasının hikâyesini tekrar anlatma fikri ilk kez 2002'de, Roman Polanski'yle Paris'te yediğim bir öğle yemeğinde aklıma geldi: Cömertliği ve yüreklendirmesi için ona hep minnettar kalacağım. Ayrıca İngilizce yayıncılarım olan Londra'daki Hutchinson'dan Jocasta Hamilton ve New York'taki Knopf'tan Sonny Mehta'ya bilgece tavsiyeleri ve öneri için teşekkür etmeliyim; yayın temsilcim Michael Carlisle'a da teşekkürler. Yıllar boyunca Almanca çevirmenim olan Wolfgang Müller henüz yazılma aşamasındayken pek çok taslağın üzerinde çalıştı ve alışık olduğu üzere sayısız öneride bulunup hatalarımı düzeltti. Fransız yayıncım Ivan Nabokov da önemli bir destek sundu.

Son olarak adını anmak istediğim biri daha bulunuyor. Yirmi beş yıllık evlilik hayatımız boyunca –tam sayıya bu kitabın

tamamlandığı günlerde erişmiş olduk– eşim Gill Hornby evimizi Nazilerin, şifre kırıcıların, KGB ajanlarının, koruma fonu yöneticilerinin, hayalet yazarların ve muhtelif Eski Romalıların birbiri ardına gelen dalgalarıyla paylaşmak zorunda kaldı; bu defa konuklarımız Fransız Genelkurmayı'nın subaylarıydı. Çeyrek yüzyıl boyunca süren sevgisi, gösterdiği hoşgörü ve zekice edebi yargıları için ona teşekkür ediyorum.

Bunun dışında kalan, kurgusal veya biçemsel, her türlü hatanın yanı sıra gerçekleri kurguya yedirirken kaçınılmaz hale gelen olayörgüleştirme ve karakter yaratımındaki çeşitli kurnazlık ve el çabuklukları yalnızca benim sorumluluğumdadır.

Bismarck ordularının Alsace ve Lorraine'i işgalinden yirmi yıl sonra, Fransız Yüzbaşı Alfred Dreyfus, 15 Ekim 1894'te vatana ihanet suçlamasıyla tutuklanır. Dava sürecinde yaşananlar, Dreyfus'ün rütbeleri sökülerek ordudan atılıp ıssız bir adaya sürgüne gönderilmesi, kabaran Yahudi düşmanlığı, yüzyıl dönümündeki Fransız toplumunu adeta bıçakla bölünmüşçesine iki kampa ayırır.

Ancak Dreyfus'ün masum olduğuna inanan ve gerçek casusun kimliğini ortaya çıkarmaya çalışan tek bir subayın çabası tarihin akışını değiştirecektir. Askeri İstihbarat'ın başındaki Albay Georges Picquart, gizli belgeler ve sahte kanıtlara dayalı iddianameler, yalanlar, iftiralarla örülü askeri yargılamalar boyunca Fransız ordusunun yüksek komuta kademesinin tamamının bu düzmecenin arkasında olduğunu keşfeder.

Émile Zola'nın dönemin Fransa cumhurbaşkanına hitaben yazdığı "Suçluyorum!" başlıklı mektupla tüm dünyanın gündemine oturan, tarihin bu en ünlü siyasi davasının hikâyesi günümüzdeki örneklerine şaşırtıcı benzerliğiyle de dikkat çekiyor. *Subay ve Casus*, onurlu bir askerin örgütlü kötülük karşısında eğilip bükülmeden, yalnızca gerçeği savunarak adalet mücadelesini nasıl kazandığını anlatıyor.

2014 Walter Scott Tarihsel Roman Ödülü

Bu kitap Roman Polanski tarafından beyazperdeye uyarlanmaktadır.

KIRMIZIKEDİ
www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
twitter.com/krmzkedikitap
instagram.com/kirmizikediyayinevi

₺32

ISBN: 978-605-9658-19-5
9 786059 658195